ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΜΟΣ 23 (1968)

ΜΕΡΟΣ Β' 1 — ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΘΗΝΑΙ, 1969.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΜΟΣ 23 (1968)

ΜΕΡΟΣ Β' 1 — ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΘΗΝΑΙ, 1969

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ 1.

Ἔκθεσις τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας ..... Σελ. 3-7

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Ἐργασίαι ἐπανεκθέσεως καὶ νέα προσκτήματα (Προϊστορικαὶ Συλλογαί, Μαρμάρινα γλυπτά, Ἐργαστήρια, Συλλογὴ Ἑλένης Σταθάτου, Συλλογὴ Λ. Μπενάκη, Βιβλιοθήκη) (Σχέδ. 1· Πίν. 1-5) ..... » 8-11

Νομισματικὴ Συλλογὴ Ἀθηνῶν: Α΄. Ἐξ ἀνασκαφῶν, Β΄. Εὑρήματα, Γ΄. Διαφόρων προελεύσεων, Δ΄. Ἐκ δωρεῶν (Πίν. 6-7) ..... » 12-15

Ἐπιγραφικὴ Συλλογὴ Ἀθηνῶν (Πίν. 8-9) ..... » 16

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α΄ Ἐφορεία Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων:

Α΄. Μουσειακαὶ ἐργασίαι, Β΄. Ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι καὶ συντήρησις μνημείων (1. Ὠδεῖον Ἡρώδου Ἀττικοῦ, 2. Θέατρον Διονύσου, 3. Ρωμαϊκὴ Ἀγορά, 4. Βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ), Γ΄. Ἐργασίαι διαμορφώσεως χώρων (1. Ρωμαϊκὴ Ἀγορά, 2. Βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ), Δ΄. Κατὰ περίστασιν ἀνασκαφαὶ καὶ τυχαῖα εὑρήματα (1. Περιοχὴ πρὸς Β. Ἀκροπόλεως, 2. Κατεδάφισις τοίχου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Διοσκούρων 7, 3. Περιοχὴ λόφου Φιλοπάππου, 4. Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀποστ. Παύλου καὶ Ἁγ. Μαρίνης 2, 5. Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Μνησικλέους καὶ Ἀδριανοῦ 84) (Σχέδ. 1-2· Πίν. 10-16) ..... » 17-23

Die Ausgrabungen im Kerameikos 1966-1967 (Σχέδ. 1-4· Πίν. 17-20) ..... » 24-32

Γ΄ Ἐφορεία Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων:

Ἀθῆναι (1. Ἀγησιλάου - Θερμοπυλῶν, 2. Ἀγησιλάου - Μαραθῶνος, 3. Λαχαναγορά, ὁδὸς Ἀθηνᾶς (σκάμμα ΔΕΗ), 4. Αἵμονος - χωματερὴ Λεμπέση, 5. Αἰσώπου καὶ Μύκωνος, 6. Ἀκομινάτου - Καρόλου - Ἱεροθέου - Νικηφόρου, 7. Ἀκομινάτου, χάνδαξ ΔΕΗ, 8. Ἀκταίου καὶ Νηλέως, 9. Ἁλικαρνασσοῦ, χάνδαξ ΔΕΗ, 10. Ἀμαλιάδος, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 11. Ἀμφικτύονος, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 12. Θεσσαλονίκης καὶ Ἀντιστράτου, χάνδαξ ΔΕΗ, 13. Ἀπελλοῦ - Εὐπόλιδος - Λυκούργου, 14. Ἀπόλλωνος καὶ Ὑπατίας 6, 15. Ἀριστονίκου, χάνδαξ ΟΤΕ, 16. Ἁγ. Ἀσωμάτων καὶ Τουρναβίτου, 17. Βιργ. Μπενάκη, 18. Βουλῆς 47, 19. Γαριβάλδη - Σωφρονίσκου - Φαιναρέτης, 20. Γενναίου Κολοκοτρώνη 7, 21. Ἀθαν. Διάκου 26, 22. Ἀθαν. Διάκου 28-32, 23. Δομοκοῦ καὶ Καρδίτσης, 24. Σερρῶν καὶ Δοξάτου, 25. Δορυλαίου, χάνδαξ ΕΕΥ, 26. Ἐρεχθείου 20, 27. Ἐρεχθείου 30 καὶ Καβαλλόττι, 28. Ροβ. Γκάλλι 15, 29. Ἑρμοῦ 74, 30. Ἐρυσίχθονος καὶ Νηλέως, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 31. Εὐριπίδου 4, 32. Ἡγίου 30, 33. Ἡπίτου 5, 34. Ἡρακλειδῶν 29 β καὶ Καρύδη, 35. Θεοφιλοπούλου, ἔργα ΔΕΗ, 36. Θεοφιλοπούλου 16, 37. Θεοφιλοπούλου καὶ Μαργαρίτη, ἔργα ΔΕΗ, 38. Θερμοπυλῶν καὶ Πειραιῶς, χάνδαξ ΔΕΗ, 39. Ἰωσὴφ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τῶν Ρωγῶν 15, 40. Καβαλλότττι, ἔργα Δήμου, 41. Καλλισπέρη, χάνδαξ ΔΕΗ, 42. Καλλισπέρη, ἔργα Δήμου, 43. Καραϊσκάκη 6, 44. Κασσάνδρας, χάνδαξ ΔΕΗ, 45. Κορυζῆ 6, 46. Κριεζῆ, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 47. Κυδαντιδῶν 39 β, 48. Λέκκα 23 - 25, 49. Λεμπέση, 50. Λεπενιώτου 6, 51. Λεωκορίου 4 - 6 - 8, 52. Λεωνίδου καὶ Μαραθῶνος, 53. Μακρυγιάννη 17 - Πωρίνου καὶ Διάκου, 54. Μακρυγιάννη 23 - 25 - 27 καὶ Πωρίνου, 55. Μαραθῶνος 2, 56. Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ Μαραθῶνος, 57. Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος 47, 58. Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος, 59. Μητρομάρα 4, 60. Μιαούλη 18, 61. Μυλλέρου - Κεραμεικοῦ, χάνδαξ ΔΕΗ, 62. Ναυάρχου Νικοδήμου 35, 63. Παλληναίων 26 καὶ Τρώων, 64. Πάροδος Τρώων, 65. Πειραιῶς 57, 66. Πλατεῖα Ἐλευθερίας 2, 67. Πλατεῖα Σταδίου, 68. Πλάτωνος 6 - 8, 69. Πραμάντων 8 καὶ Καλλιρρόης, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 70. Προμάχου 5, 71. Προπυλαίων - Ροβ. Γκάλλι, χάνδαξ ΕΕΥ, 72. Πύρρου, χάνδαξ Ὑπουργείου Δημ. Ἔργων, 73. Ρήγα Παλαμήδη 1 καὶ Ἁγ. Ἀναργύρων, 74. Σαπφοῦς 12, 75. Σαρρῆ 3, 76. Σέκερη 3, 77. Σερρῶν, χάνδαξ ΔΕΗ, 78. Σκούφου 10, 79. Σποράδων, σκάμμα ΥΔΡΕΞ, 80. Λεωφόρος Συγγροῦ καὶ Χατζηχρήστου, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 81. Σφακτηρίας 23, 82. Τριπόλεως 14, 83. Φαλήρου, ἐναντι ἀριθ. 8, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 84. Φωκιανοῦ, χάνδαξ ΟΑΠ, 85. Χελντράϊχ, ἔναντι ἀριθ. 5, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 86. Χελντράϊχ, ἐργοστάσιον ΚΟΜΔΕ, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ, 87. Χρ. Λαδᾶ 5 - 7).

Μέγαρα (1. Ἀφεσίου Διός, 2. Βασ. Γεωργίου Β΄, ἀριθ. 16, 3. Σωτ. Δρίτσα καὶ Σπ. Μιχοπούλου, 4. Παν. Γεωργάκη 48, 5. Θερμοπυλῶν 31, 6. Μυκηνῶν 40, 7. Μυκηνῶν καὶ Στίλπωνος 17, 8. 28ης Ὀκτωβρίου 6, 9. Σιδηροδρομικὸς Σταθμός).

Ἐλευσὶς (1. Ἰάκχου 14, 2. Ἰάκχου καὶ Στρατηγοῦ Κοντούλη, 3. Κελεοῦ 1) (Σχέδ. 1 - 53· Πίν. 21 - 55) ..... Σελ. 33-109

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Ἀνασκαφαί (1. Ἀργυρούπολις, 2. Μερέντα, 3. Αἴγινα), Τυχαῖα εὑρήματα (Καλλιθέα, Ἀμφιθέα, Ἀργυρούπολις, Αἰγάλεω, Ἅγ. Ἰωάννης Ρέντης, Γραμματικόν, Σαλαμίς, Αἴγινα) (Σχέδ. 1 - 2· Πίν. 56 - 58) ..... » 110-113

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Ἀθῆναι (1. Ναὸς Σωτείρας Λυκοδήμου, 2. Μονὴ Πετράκη, 3. Βυζαντινὸς τάφος ὁδοῦ Ἀχαρνῶν, 4. Ναὸς Ἅγ. Δημητρίου τῶν Ὅπλων). Ἀμαρούσιον (1. Ναὸς Ταξιαρχῶν, 2. Ναὸς Ἁγ. Ἀναργύρων). Χαλάνδρι (Ναΐσκος Ζωοδόχου Πηγῆς). Σταυρός (Ναὸς Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου). Παλλήνη (Ναὸς Ἁγ. Νικολάου). Γλυφάδα (Ναὸς Ἁγ. Νικολάου). Μονὴ Δαφνίου. Συκάμινον (1. Ναὸς Ἁγ. Τεσσαράκοντα, 2. Ναὸς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου). Αἴγινα, Πόρος (Φρούριον Μπούρτζι) (Σχέδ. 1 - 4· Πίν. 59 - 66) ..... » 114-121

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΡΓΟΛΙΔΟΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Κόρινθος: 1. Οἰκοδομικὰ λείψανα (α. Περιοχὴ Κεραμεικοῦ Β, β. Περιοχὴ Κρητικῶν), 2. Ταφαί (Α΄. Περιοχὴ ΒΔ. τοῦ Κεραμεικοῦ Β, Β΄. Περιοχὴ Κρητικῶν) (Σχέδ. 1 - 5· Πίν. 67 - 69) ..... » 122-127

Ἀργολίς (Ἀνασκαφαὶ Ἄργους. 1. Οἰκόπ. Ἀπ. Παπαδημητρίου, 2. Οἰκόπ. Βασ. Κυμπουροπούλου, 3. Οἰκοδομὴ Σκιντζῆ, 4. Οἰκόπ. Ξηνταροπούλου, 5. Κτῆμα Σπ. Καμπιτοπούλου (ἢ Σπυρομήλιου) Ρεκούμη, 6. Οἰκία Ἀθαν. Κομνηνοῦ, 7. Κτῆμα Καπετάνιου - Θεοφανοπούλου, 8. Ἔργα ἀποχετεύσεως Δήμου. Περιοχὴ Ἄργους (1. Κουρτάκι (κτῆμα Σπ. Σαραβάκου), 2. Χώνικα, θέσις Ἄσπρο Λιθάρι (κτῆμα Ἀν. Πλατῆ). Ναυπλία (1. Ἀσίνη, θέσις Κουτσουράκι, 2. Νέα Ἐπίδαυρος, 3. Παλαιὰ Ἐπίδαυρος) (Σχέδ. 1 - 6· Πίν. 70 - 78) ..... » 127-133

Excavations at Corinth (Peribolos of Apollo, Roman Bath North of the Peribolos of Apollo, Roman Bath North of the Plateia) (Πίν. 79 - 80) ..... » 134-136

Gymnasium (Πίν. 81) ..... » 136-137

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia (Σχέδ. 1-2· Πίν. 82-90) ..... Σελ. 137-143
Argos (Agora Antique, Quartier Sud) (Πίν. 91-92) ..... » 143-144
Halieis (Σχέδ. 1-2· Πίν. 93-97) ..... » 144-148

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΡΚΑΔΙΑΣ - ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Α΄. Ἀρκαδία: Μουσειακαὶ ἐργασίαι (Μουσεῖον Τεγέας), Β΄. Λακωνία: Ι. Σπάρτη (α. Μουσειακαὶ ἐργασίαι, β. Νέα προσκτήματα τοῦ Μουσείου Σπάρτης, γ. Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι εἰς οἰκόπεδα καὶ περιοχὴν Σπάρτης: 1. Δοκιμαστικαὶ ἔρευναι εἰς οἰκόπεδα Νικ. Π. Σταυροπούλου, 2. Ἀνασκαφὴ τάφων παρὰ τὸν Ἅγ. Γεώργιον Ἀλεσίας. ΙΙ. Ἔρευναι εἰς περιοχὴν Γυθείου (1. Ἀνασκαφὴ ὑστεροῤῥωμαϊκοῦ τάφου ἐν Σελινίτσᾳ, 2. Ὑστεροαρχαϊκὸν ἱερὸν Ἀφροδίτης ἐν θέσει Δίχοβα), ΙΙΙ. Ἔρευναι εἰς περιοχὴν Μάνης (Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι εἰς Κότρωνα) (Πίν. 98-107) ..... » 149-155

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Μουσεῖα (Χώρας, Μπενάκειον Καλαμάτας, Πύλου). Ἐπισήμανσις ἀρχαίων (Καλαμάτα, Πλατανόβρυση, Χώρα Τριφυλίας, Βλισίδι, Καρποφόρα), Ἀνασκαφαί: Κυπαρισσία (Οἰκόπ. Γιαννοπούλου), Καρποφόρα Μεσσηνίας (Τάφος Λαμπροπούλου, Τάφος Βέβε) (Σχέδ. 1-2· Πίν. 108-112) ..... » 156-159

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΗΛΕΙΑΣ

Μουσεῖον Ὀλυμπίας, Μουσεῖον Πύργου, Ἀναστηλώσεις - Συντήρησις Μνημείων (Φρούριον Χλεμούτσι), Ἐπισήμανσις ἀρχαίων (Σκαφιδιά, Ματραγκέϊκα Χάνια, Βρεστόν, Φειά), Ἀνασκαφαί: Ἠλεία (Ἀρχαία Ἦλις, Φραγκονήσι, Κάστρον Κυλλήνης, Πολίτσα, Ἐπιτάλιον, Σαλμώνη, Φλόκα, Στρέφι Ἠλείας) (Σχέδ. 1-4· Πίν. 113-129) » 160-173
Σωστικαὶ ἀνασκαφαὶ εἰς Ἦλιδα (American School of Classical Studies, Österreichisches Archäologisches Institut, British School at Athens, École Française d'Athènes, Deutsches Archäologisches Institut, Scuola Archeologica Italiana) (Σχέδ. 1-12· Πίν. 130-148) ..... » 174-194

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1. Κορινθία: Ἀρχαία Κόρινθος (Ἀγρὸς Σ. Τσιμπούρη, Ἀγρὸς Ἀ. Τίντηρη - Π. Γεωργίου ἐν ἀρχαίῳ Λεχαίῳ), Ζάχολη Κορινθίας (Πίν. 149-154) ..... » 195-202
2. Λακωνία: Α΄. Μυστρᾶς (1. Μουσεῖον, 2. Καθαρισμός, 3. Στερεωτικαὶ ἐργασίαι, 4. Συντήρησις τοιχογραφιῶν), Β΄. Μάνη (1. Ἄη - Στράτηγος χωρίου Ἄνω Μπουλαριοί, 2. Σωτὴρ Γαρδενίτσης, 3. Ἅγ. Ἰωάννης χωρίου Κέρια, 4. Ἅγ. Θεόδωροι Κάμπου Ἀβίας), 3. Ἀρκαδία: Γορτυνία (1. Μονὴ Φιλοσόφου, 2. Μονὴ Προδρόμου, 3. Μονὴ Αἱμυαλῶν) (Σχέδ. 1· Πίν. 155-158) ..... » 202-206

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Ἀνασκαφαὶ - Παρακολουθήσεις ἐκσκαφῶν - Ἔρευναι: Θῆβαι (κυρίως πόλις) (1. Ὁδὸς Ἐπαμεινώνδου, 2. Οἰκόπ. Ν. Ἰωάννου, 3. Οἰκόπ. Π. Λεοντάρη, 4. Οἰκόπ. Κ. Ἀναδιώτη, 5. Ἀνασκαφὴ οἰκοπ. Ἰ. Παναγιωτοπούλου, 6. Οἰκόπ. Φοίφα, 7. Οἰκόπ. Σίνη, 8. Οἰκία Ὄλγας Λέκκου, 9. Οἰκία Γ. Παγώνα, 10. Οἰκία Περ. Δράκου, 11. Οἰκόπ. Δημ. Καλαμπάκα, 12. Οἰκόπ. ἀδελφῶν Δαγδελένη, 13. Οἰκόπ. Κωνστ. Δούρου). Θῆβαι (περιοχὴ λόφων Καστελλίων) (14. Ἀνασκαφὴ οἰκοπ. Δημ. Κυριάκου, 15. Οἰκόπ. Δ. Μάττα, 16. Ἀνασκαφὴ Γυμνασίου Θηβῶν, 17. Οἰκόπ. Ἰ. καὶ Ἀ. Ἀνδριανοῦ, 18. Ὁδὸς Ὁπλαρχηγοῦ Βόγλη). Θῆβαι (περιοχὴ Ἰσμηνίου, συνοικισμοῦ Σφαγείων) (19. Οἰκόπ. Ἀν. Καβάλλα, 20. Οἰκόπ. Ἐμμ. Ἰωάννου, 21. Οἰκόπ. Δημ. Κοτζιᾶ, 22. Οἰκόπ. Ἁγ. Κολλιγιάννη, 23. Οἰκόπ. Π. Χατζηδιάκου, 24. Οἰκόπ. Β. Τζιντζιλίδα). Θῆβαι, Πολυγύρα (25. Οἰκόπ. Ἰ. Κασκαβέλη, 26. Οἰκόπ. Ἐμμ. Μανωλακάκου). Θῆβαι, Κολω-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

νάκι (27. Οἰκόπ. Γ. Στέφα, 28. Οἰκόπ. Ἀλ. Μαρλάση, 29. Οἰκόπ. Γ. Δρόλια, 30. Οἰκόπ. Σπ. Κυριαζῆ, 31. Ζωοδόχος Πηγὴ). Θῆβαι, Ἅγιοι Θεόδωροι (32. Οἰκόπ. Σωτ. Καραμπιτζάκου, 33. Οἰκόπ. Κανάρη). Θῆβαι, Πυρί (34. Εὑρήματα εἰς Ἁλώνια Πυρίου, 35. Οἰκόπ. Ἀ. Τζουμανέκα, 36. Οἰκόπ. Γ. Λιακοπούλου, 37. Οἰκόπ. Κ. Κουτουμάνου, 38. Οἰκόπ. Σπ. Κορδοπάτη, 39. Οἰκόπ. Λ. Τούτουζα, 40. Οἰκόπ. Π. Τούτουζα, 41. Οἰκόπ. Δέδε, 42. Οἰκόπ. Ν. Ἀγγελοπούλου, 43. Καναπίτσα). Ἐκτὸς Θηβῶν (44. Πλατανάκι, 45. Ἁλίαρτος, 46. Χαιρώνεια, 47. Ὀρχομενός, 48. Παραλίμνη, 49. Καλλιθέα, 50. Ἀντίκυρα) (Σχέδ. 1-16· Πίν. 159-172) ..... Σελ. 207-224

Vorläufiger Bericht über die Grabung im Kabirenheiligtum bei Theben (1966-1967) (Πίν. 173-174) ..... » 224-225

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Ὀρχομενός (Μονὴ Σκριποῦς), Λεβάδεια (Φρούριον), Κόκκινον (1. Ναὸς Ἁγ. Νικολάου, 2. Ναὸς Ἁγ. Ἀθανασίου) (Πίν. 175-177) ..... » 226

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

I. Ἐρέτρια, II. Χαλκίς (1. Οἰκόπ. Ε. Ρούσσου, 2. Οἰκόπ. ἀδελφῶν Μπαρσάκη) (Σχέδ. 1-8· Πίν. 178-179) ..... » 227-234

Eretria (Grabungen am Westtor. Secteur au sud de la porte Ouest, B/3-1, F/5-1) (Σχέδ. 1-3· Πίν. 180-184) ..... » 235-242

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

1. Λούτσα (Ναὸς Ἁγ. Παρασκευῆς), 2. Αὐλωνάρι (Ναὸς Ἁγ. Δημητρίου), 3. Πύργος (Ναὸς Ἁγ. Νικολάου), 4. Ἁγία Θέκλα (Ναὸς Ἁγ. Θέκλης), 5. Κάρυστος (Φρούριον Καστέλλο-Ρόσσο) (Πίν. 185-189) ..... » 243-245

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΩΚΙΔΟΣ

Μουσεῖον Δελφῶν, Γαλαξείδιον, Ἄμφισσα, Περιοχὴ Ἀρχαίας Δωρίδος, Τριταία Παρνασσίδος:

Ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι: Δελφοί (Τέμενος Ἀπόλλωνος, Ἀνατ. Νεκρόπολις), Κίρρα (Ἀνασκαφὴ πλατείας Ἐμποροπανηγύρεως). Ἄμφισσα (1. Ὁδὸς Γιδογιάννου, 2. Α΄ δημοτικὸν σχολεῖον). Δίστομον (Οἰκόπ. Γαμβρίλη) (Σχέδ. 1-2· Πίν. 190-191) » 246-250

Delphes (Πίν. 192-193) ..... » 250-251

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ-ΦΩΚΙΔΟΣ

Α΄. Φθιῶτις (1. Ναὸς Ἀρχοντικῆς Λαμίας, 2. Παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ εἰς Λουτρὰ Ὑπάτης, 3. Μονὴ Ἀμφικλείας, 4. Μονὴ Δαμάστας, 5. Ναὸς Ἁγ. Νικολάου Λαρύμνης).

Β΄. Φωκίς (1. Γραβιά, Μονὴ Παντανάσσης ἢ Πανάσσαρη, 2. Ἄμφισσα, Ναὸς τοῦ Σωτῆρος) (Σχέδ. 1-8· Πίν. 194-196) ..... » 252-258

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΜΕΡΟΣ Β'

ΧΡΟΝΙΚΑ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΧΡΟΝΙΚΑ

Τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ ἔτος 1967

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

Κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1967 ἐπετεύχθη ὁ διορισμὸς ἑπτὰ Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων ἐπὶ βαθμῷ Γ΄ τάξεως, ἐκ τοῦ πίνακος τῶν ἐπιτυχόντων εἰς τὸν διαγωνισμὸν τὸν διεξαχθέντα ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1966. Οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Α΄. Ἐπιμεληταὶ Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων: 1) Γεώργ. Δεσπίνης. 2) Ἰω. Τουράτσογλου. 3) Θεόδ. Σπυρόπουλος. 4) Αἰκ. Κώστογλου. 5) Ἀγγ. Λεμπέση.

Β΄. Ἐπιμεληταὶ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων: 1) Νικ. Ζίας. 2) Εὐθ. Τσιγαρίδας.

Παραλλήλως ἐγένοντο ἐνέργειαι διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ διορισμοῦ καὶ ἄλλων Ἐπιμελητῶν, ἐπιτυχόντων εἰς τὸν διαγωνισμὸν μὲ βαθμὸν ἀντιστοιχοῦντα πρὸς «λίαν καλῶς».

Ἡ τοποθέτησις τῶν διορισθέντων Ἐπιμελητῶν εἰς τὰς περιφερειακὰς ὑπηρεσίας ἀνεβλήθη, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον, διὰ τὴν ἑξάμηνον αὐτῶν ἄσκησιν ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι παρηκολούθησαν εἰδικὰ μαθήματα, πρακτικοῦ κυρίως χαρακτῆρος, καὶ εἰργάσθησαν εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις ὑπηρεσιακὰς μονάδας πρὸς ἀπόκτησιν διοικητικῆς καὶ ἄλλης πείρας.

Ἡ Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, πιστεύουσα ὅτι ἡ πλήρωσις τῶν κενῶν ἀρχαιολογικῶν θέσεων θὰ συνετέλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιδιωκομένην περαιτέρω ἔντασιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς δραστηριότητός της καὶ θὰ ἐβελτίωνε τὴν ποιότητα τοῦ ἔργου της ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, προέβη εἰς τὰς πρώτας ἐνεργείας διὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς διεξαγωγῆς καὶ ἑτέρου διαγωνισμοῦ ἐντὸς τοῦ ἔτους, πρὸς πλήρωσιν τῶν ὑπολειπομένων κενῶν θέσεων μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 96 θέσεων, τὰς ὁποίας κατώρθωσε νὰ ἱδρύσῃ. Ὡς ἐσημειώθη εἰς τὴν προηγουμένην ἔκθεσιν, πρόθεσις τῆς Ὑπηρεσίας ἦτο ἡ ἐν συνεχείᾳ αὔξησις τῶν θέσεων τῶν ἀρχαιολόγων, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ κάλυψις ὅλων τῶν ἐν τῇ πραγματικότητι ὑπαρχουσῶν ἀναγκῶν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἑξάμηνον, παρασχεθείσης τῆς ἀπαιτουμένης ἐγκρίσεως, προεκηρύχθη ἡ πλήρωσις 250 θέσεων Φυλάκων καὶ Νυκτοφυλάκων Ἀρχαιοτήτων, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 500 θέσεων, αἱ ὁποῖαι κατέστη δυνατὸν νὰ προστεθοῦν εἰς τὰς ὑφισταμένας, διὰ τῆς τροποποιήσεως τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Ὑπηρεσίας κατὰ τὸ 1966. Ἡ προκήρυξις ἐγένετο κατὰ μουσεῖα καὶ ἀρχαιολογικὰς περιφερείας, συμφώνως πρὸς τὴν κατανομὴν τοῦ συνόλου τῶν θέσεων Φυλάκων καὶ Νυκτοφυλάκων Ἀρχαιοτήτων, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη διὰ διατάγματος, δημοσιευθέντος κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος. Ἡ ἐπιλογὴ τῶν διορισθησομένων ἀνετέθη εἰς τοὺς προϊσταμένους τῶν μουσείων καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν Ἐφόρους Ἀρχαιοτήτων καὶ ἡ τελικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου κρίσις εἰς τὸ ἁρμόδιον Ὑπηρεσιακὸν Συμβούλιον, πρὸς ἀποφυγὴν ἐξωυπηρεσιακῶν παρεμβάσεων.

Ὡς προέβλεψεν ὁ νόμος, μετὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ πρώτου μέρους τῶν 250 θέσεων Φυλάκων, θὰ ἐπηκολούθει ἐντὸς τοῦ ἔτους ἡ πλήρωσις ἰσαρίθμων ἄλλων.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μέτρων, τῶν ἀποβλεπόντων εἰς τὴν εὔρυθμον λειτουργίαν τῆς Ὑπηρεσίας, ἐπελέγησαν παρὰ τοῦ Ὑπηρεσιακοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου οἱ ἐκ τῶν Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων Α΄ τάξεως κριθέντες ἱκανοὶ νὰ ἀναλάβουν ὑπευθύνους θέσεις Ἐφόρων Ἀρχαιοτήτων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ Συμβουλίου ἐπελέγησαν ἐπίσης οἱ προακτέοι εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς βαθμοὺς τῶν Ἐφόρων καὶ Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἐπιλεγέντες, διωρίσθησαν προαγωγικῶς εἰς τὰς κενὰς θέσεις τῶν Γενικῶν Ἐφόρων Ἀρχαιοτήτων οἱ Ἔφοροι Ἀρχαιοτήτων Α΄ τάξεως Ἐμμ. Χατζηδάκης, τοποθετηθεὶς εἰς ἣν καὶ προηγουμένως κατεῖχε θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, καὶ Βασ. Καλλιπολίτης, τοποθετηθεὶς εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἀνετέθη εἰς τὸν Ἔφορον Ἀρχαιοτήτων Α΄ τάξεως Γ. Δοντᾶν.

Κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προγράμματος τῶν ἐργασιῶν τῆς Ὑπηρεσίας, ἐπεδιώχθη συμπλήρωσις τῶν μουσειακῶν καὶ ἀναστηλωτικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα εἶχον μείνει ἡμιτελῆ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος. Ἐπίσης, ἀπεφασίσθη ἡ ἐκτέλεσις νέων μουσειακῶν ἔργων, μὲ τὸν σκοπὸν κυρίως τῆς ἱδρύσεως δικτύου ὁλοκλήρου μουσείων, ἁπλουμένου εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἐθνικῶς καιρίας περιοχῆς τῆς Βορείου Ἑλλάδος, εἰς δὲ τὸν τομέα τῆς συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως τῶν μνημείων ἡ συνέχισις τῆς διασώσεως τῶν ἀμεσώτερον κινδυνευόντων μνημείων, κατὰ σειρὰν τῆς σοβαρότητος τοῦ κινδύνου καὶ τῆς σπουδαιότητός των.

Ἰδιαιτέρως ἐπεδιώχθη ἡ ἐνίσχυσις καὶ ἡ ἔντασις τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἐργαστηρίου Συντηρήσεως Τοιχογραφιῶν καὶ Εἰκόνων, τοῦ ἀπὸ διετίας εὐδοκιμώτατα λειτουργοῦντος παρὰ τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ. Συγχρόνως ἐμελετήθη ἡ ἐγκατάστασις παρὰ τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ τοῦ Κεντρικοῦ Ἐργαστηρίου Μουσειακῆς Συντηρήσεως, προβλεπομένου διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 687 (Φ.Ε.Κ. 203, τ. Α΄, 15 - 11 - 1963) Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων, καταρτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ταμείου τούτου καὶ ὑποβληθεὶς ἐντὸς τοῦ Μαρτίου πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν, προέβλεπεν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πραγματοποιηθέντων κατὰ τὸ 1966 ἐσόδων, ἔσοδα τοῦ Ταμείου ἐκ δραχμῶν 57.685.000, εἰς τὰ ὁποῖα προσετίθετο τὸ ὑπόλοιπον τοῦ 1966 καί τινα ἔσοδα, καταβαλλόμενα ὑπὸ τρίτων καὶ κυρίως ὑπό τοῦ Ε.Ο.Τ. πρὸς ἐκτέλεσιν κοινοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος ἔργων, ἀναγομένου οὕτω τοῦ συνόλου τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Τ.Α.Π. εἰς δραχμὰς 81.182.145.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἑξάμηνον τοῦ ἔτους 1967 ἐπετεύχθησαν τὰ κάτωθι:

Διεύθυνσις Προσωπικοῦ

1. Ἐτοποθετήθησαν οἱ ἐντὸς τοῦ πρώτου ἑξαμήνου τοῦ ἰδίου ἔτους διορισθέντες ἑπτὰ δόκιμοι Ἐπιμεληταὶ Ἀρχαιοτήτων εἰς τὰς κάτωθι περιφερειακὰς ὑπηρεσίας:

Α΄. Ἐπιμεληταὶ Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων: 1) Γ. Δεσπίνης, παρὰ τῇ ΙΓ΄ Ἀρχαιολογικῇ Περιφερείᾳ (Θεσσαλονίκη), 2) Ἰ. Τουράτσογλου, παρὰ τῇ ΙΔ΄ Ἀρχαιολογικῇ Περιφερείᾳ (Βέροια), 3) Θ. Σπυρόπουλος, παρὰ τῇ Θ΄ Ἀρχαιολογικῇ Περιφερείᾳ (Θῆβαι), 4) Αἰκ. Κώστογλου, παρὰ τῇ Η΄ Ἀρχαιολογικῇ Περιφερείᾳ (Κέρκυρα), 5) Ἀγγ. Λεμπέση, παρὰ τῇ Κ΄ Ἀρχαιολογικῇ Περιφερείᾳ (Ἡράκλειον Κρήτης).

Β΄. Ἐπιμεληταὶ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων: 1) Ν. Ζίας, παρὰ τῇ 3ῃ Περιφερείᾳ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Ἀρχ. Κόρινθος), μὲ ἕδραν τὸν Μυστρᾶν, 2) Εὐ. Τσιγαρίδας, παρὰ τῇ 5ῃ Περιφερείᾳ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Ἰωάννινα).

2. Ἐτέθησαν εἰς ἑξάμηνον διαθεσιμότητα, κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ Α.Ν. 4/1967, οἱ Γενικοὶ Ἔφοροι Ἀρχαιοτήτων Ἰωάννης Κοντῆς καὶ Ἐμμανουὴλ Χατζηδάκης.

3. Ἐχορηγήθη ἐτησία ἐκπαιδευτικὴ ἄδεια εἰς τοὺς Ἐπιμελητὰς Ἀρχαιοτήτων Α΄ τάξεως Θεοδώραν Καράγιωργα καὶ Χρ. Ντούμαν.

4. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 4279/1 - 7 - 1967 ἀποφάσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, στηριζομένης εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Α.Ν. 46/1967 «περὶ ἱδρύσεως θέσεως Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων» καὶ δημοσιευθείσης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 281/6 - 7 - 1967 Φ.Ε.Κ. (τ. Γ΄), διωρίσθη Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, ἐπὶ βαθμῷ Γενικοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων, ὁ κ. Σπυρίδων Μαρινᾶτος, Ἀκαδημαϊκός, Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἀνακοινωθέντος αὐτῷ τοῦ διορισμοῦ του διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4461, ἀπὸ 7 - 7 - 1967, ἐγγράφου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, ὤμοσε τὸν τῆς ὑπηρεσίας ὅρκον καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του αὐθημερόν.

5. Ἀνασυνεκροτήθησαν τὰ κάτωθι Συμβούλια τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως:

Α) Τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 4497/10 - 7 - 1967 ἀποφάσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδοθείσης κατ' ἐφαρμογήν: α) τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Α.Ν. 4/1967 περὶ «ἀποκατα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

στάσεως εὐρυθμίας εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, Ν.Π.Δ.Δ. κλπ.», ὡς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Α.Ν. 19/1967, καὶ β) τῆς ὑπ' ἀριθμ. 4232/30 - 6 - 1967 κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, δημοσιευθείσης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 434/5 - 7 - 1967 Φ.Ε.Κ. (τ. Β'), ἀπετελέσθη δὲ τοῦτο ἐκ τῶν:

α) Τακτικῶν Μελῶν: 1) Σπυρίδωνος Ποταμιάνου, Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, ὡς Προέδρου, 2) Νικολάου Κοντολέοντος, Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὡς Ἀντιπροέδρου, 3) Σπυρίδωνος Μαρινάτου, Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, Ἀκαδημαϊκοῦ, Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὡς Εἰσηγητοῦ, 4) Ἀναστασίου Ὀρλάνδου, Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὡς μέλους, 5) Στυλιανοῦ Κορρέ, Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὡς μέλους.

β) Ἀναπληρωματικῶν Μελῶν: 1) Ἀνδρέου Γιαννουλάτου, Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Κράτους, 2) Διονυσίου Ζακυθηνοῦ, Ἀκαδημαϊκοῦ, Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 3) Ἰωάννου Σταματάκου, Ἀκαδημαϊκοῦ, 4) Ἰωάννου Παπασταύρου, ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 5) Μαρκέλλου Μιτσοῦ, ἐπιτίμου Γενικοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων. Γραμματέως τοῦ Γεωργίου Πρωτοπαπᾶ, ἐπὶ βαθμῷ 5ῳ ὑπαλλήλου τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως.

Β) Διοικητικὸν Συμβούλιον Τ.Α.Π. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 26164/9 - 10 - 1967 ἀποφάσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδοθείσης κατ' ἐφαρμογήν: α) τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 17 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4177/1961 Ν.Δ. «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῆς νομοθεσίας τῆς διεπούσης τὴν Ὑπηρεσίαν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ Ταμεῖον Ἀρχαιολογικῶν Πόρων», β) τῶν διατάξεων τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 65/1967 Α.Ν. «περὶ τροποποιήσεως, συμπληρώσεως καὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἐνιαῖον κείμενον τῶν διατάξεων τῶν Α.Ν. 4/1967 καὶ 19/1967 «περὶ ἀποκαταστάσεως εὐρυθμίας εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν», καὶ γ) τῆς ὑπ' ἀριθμ. 24930, ἀπὸ 25 - 8 - 1967, ἀποφάσεως τῶν Ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καὶ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως «περὶ καθορισμοῦ ἀριθμοῦ μελῶν καὶ συνθέσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων», ἀπετελέσθη τοῦτο ἐκ τῶν: 1) Κωνστ. Τσαγκαράκη, Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Κράτους, ὡς Προέδρου, ἀναπληρουμένου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καραμπελοπούλου, Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Κράτους, 2) Σπυρίδωνος Μαρινάτου, Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων καὶ Διευθύνοντος Συμβούλου τοῦ Τ.Α.Π., ὡς Εἰσηγητοῦ, ἀναπληρουμένου ὑπὸ τοῦ Νικολάου Κοντολέοντος, Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τακτικοῦ μέλους τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, καὶ 3) Κωνστ. Καρύδα, Συνταγματάρχου, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Τύπου, ὡς μέλους, ἀναπληρουμένου ὑπὸ τοῦ Ἠλία Παπαπούλου, Ταξιάρχου Στρατιωτικῆς Δικαιοσύνης. Γραμματέως τῆς Βαρβάρας Φιλιππάκη, Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Γ' τάξεως, ἀναπληρουμένης ὑπὸ τῆς Σοφίας Μαρτίνη, ἐπὶ βαθμῷ 6ῳ ὑπαλλήλου τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως.

6. Ἐδημοσιεύθησαν, ὁ ὑπ' ἀριθμ. 91/1967 Α.Ν. «περὶ ὀργανώσεως, λειτουργίας καὶ ἁρμοδιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως» (Φ.Ε.Κ. 139/10 - 8 - 1967, τ. Α') καὶ τό, κατ' ἐφαρμογήν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 7, 16 καὶ 19 αὐτοῦ, ἐκδοθὲν Β. Διάταγμα ὑπ' ἀριθμ. 617/1967 «περὶ ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως» (Φ.Ε.Κ. 186/30 - 10 - 1967, τ. Α'), εἰς τὰς διατάξεις τῶν ὁποίων ὑπάγεται καὶ ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως.

1) Κατὰ τὸ ἄρθρον 14 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 617/1967 Β.Δ. ἡ Κεντρικὴ Ὑπηρεσία τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως διαιρεῖται εἰς τὰς κάτωθι Διευθύνσεις:

Α) Διεύθυνσιν Ἀρχαιοτήτων.

Β) Διεύθυνσιν Ἀναστηλώσεως.

Γ) Διεύθυνσιν Ξένων Σχολῶν, Ἀνωτάτων Ἱδρυμάτων καὶ Πολιτιστικῶν Σχέσεων, καὶ

Δ) Τὸ Γραφεῖον Γραμματείας.

Αἱ δὲ περιφερειακαὶ ὑπηρεσίαι εἶναι:

α) Εἴκοσι μία περιφέρειαι Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων.

β) Πέντε περιφέρειαι Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

γ) Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον.

δ) Βυζαντινὸν καὶ Χριστιανικὸν Μουσεῖον.

ε) Ἡ Ἐφορεία Νεωτέρων Μνημείων, καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ς') Ἡ Ἐφορεία Ἀρχαιοπωλείων καὶ Ἰδιωτικῶν Ἀρχαιολογικῶν Συλλογῶν.

2) Αἱ ὡς ἄνω ὑπηρεσίαι ὑπάγονται εἰς τὸν Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων διὰ τῆς κατ' ἀντικείμενον ἁρμοδίας Διευθύνσεως.

Διεύθυνσις Ἀρχαιοτήτων

Κατὰ τὸ β' ἑξάμηνον τοῦ ἔτους 1967 ὑπὸ τοῦ Τμήματος Μουσείων προωθήθησαν εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον 166 αἰτήσεις ἰδιωτῶν περὶ χορηγήσεως ἀδείας πωλήσεως βιβλίων κλπ. εἰς ἀρχαιολογικοὺς χώρους καὶ μουσεῖα καὶ διετέθησαν ἐκ τῶν Δημοσίων Ἐπενδύσεων πιστώσεις 5.574.000 δραχμῶν δι' ἐκτέλεσιν μουσειακῶν ἐργασιῶν. Ὁμοίως, ὑπὸ τοῦ Τμήματος Ἀρχαιολογικῶν Χώρων εἰσήχθησαν εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον 85 θέματα περὶ κηρύξεως μνημείων ὡς ἱστορικῶν διατηρητέων, περὶ παραχωρήσεως θεάτρων διὰ καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις κλπ., καὶ διετέθησαν ἐκ τῶν Δημοσίων Ἐπενδύσεων πιστώσεις 2.016.000 δραχμῶν δι' ἐκτέλεσιν ἀνασκαφικῶν ἔργων.

Τέλος, κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, ὑπὸ τοῦ Τμήματος Ἀπολλοτριώσεων ἐτέθησαν ὑπ' ὄψιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐκρίθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἀπαλλοτριωτέα δι' ἀρχαιολογικοὺς σκοποὺς ἀκίνητα, κείμενα εἰς διάφορα μέρη τῆς χώρας, ὡς εἰς Ἀθήνας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μελιδόνη, εἰς Βραυρῶνα εἰς θέσιν Λαπούτσι παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν, εἰς Ἀρχαίαν Κόρινθον, εἰς Βαθύπετρον Ἡρακλείου καὶ Σπήλαιον Μιαμοῦς Κρήτης, εἰς Νέαν Ἀγχίαλον, εἰς Ἰσμήνιον Θηβῶν, εἰς Θάσον, εἰς Χώραν Τριφυλίας καὶ εἰς Ρόδον. Ἀκολούθως, ἐξεπονήθησαν αἱ κτηματογραφήσεις τῶν πλείστων ἐκ τῶν κριθέντων ὡς ἄνω ἀπαλλοτριωτέων ἀκινήτων καὶ συνεκροτήθη ἡ ἁρμοδία ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν. Τὸ ὕψος τῆς δαπάνης τῆς ἀπαιτηθείσης διὰ τὴν καταβολὴν ἀποζημιώσεως εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν ἀπαλλοτριωθέντων ἢ ἀγορασθέντων ἀκινήτων ἀνῆλθεν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 17.399.587 δραχμῶν.

Ὡσαύτως, ἐκηρύχθησαν νέαι ἀπαλλοτριώσεις ἀκινήτων εἰς Κεντρικὸν Πυργίον Χίου, εἰς Τριπόταμον Τήνου, εἰς Μαραθῶνα, παρὰ τὸ Μουσεῖον Θηβῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πρυτανείου Ἀθηνῶν.

Διεύθυνσις Ἀναστηλώσεως

Κατὰ τὸ β' ἑξάμηνον τοῦ ἔτους 1967 ἡ Διεύθυνσις Ἀναστηλώσεως ἠσχολήθη μὲ τὰ ἑξῆς ἐν γενικαῖς γραμμαῖς θέματα.

1) Ἐκ τῶν διατεθεισῶν πιστώσεων ἐδαπανήθη ποσὸν ἐκ 10.870.000 δραχμῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων ἐπὶ μνημείων καὶ μουσείων εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν.

α) Τὰ κυριώτερα μνημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετελέσθησαν ἐργασίαι, εἶναι τὰ ἑξῆς: Φρούριον Ἰωαννίνων, μνημεῖα Φιλίππων, μνημεῖα Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, μνημεῖα καὶ τοιχογραφίαι Κρήτης, κατακόμβαι Μήλου, φρούριον Μυτιλήνης, Ἱερὰ Μονὴ Μυρτιᾶς Τριχωνίδος, Κουρσοὺμ Τζαμὶ Τρικάλων, φρούρια Ἱεραπέτρας καὶ Σητείας, μινωϊκὸς τάφος Σκλαβοκάμπου, οἰκία Ρήγα Φερραίου Ζαγορᾶς, μακεδονικοὶ τάφοι Βεροίας, θέατρον Δωδώνης, ἀρχοντικὸν Πούλκως Σιατίστης, ἀρχοντικὰ εἰς Τσεπέλοβον Ἰωαννίνων, τείχη Θεσσαλονίκης καὶ Διδυμοτείχου, Ἱερὰ Μονὴ Ζάβορδας Γρεβενῶν, μεσαιωνικὸν τεῖχος Δράμας, φρούρια Καρύστου καὶ Λεβαδείας, μνημεῖα Ἁγίου Ὄρους, μνημεῖα Κυκλάδων, Βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ, Παλαιὰ Ἀνάκτορα Κερκύρας, τοιχογραφίαι καὶ εἰκόνες Κερκύρας, Ζακύνθου καὶ Πάρου, Ἱερὰ Μονὴ Παντανάσσης Γραβιᾶς.

β) Τὰ μουσεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετελέσθησαν αἱ σημαντικώτεραι ἐργασίαι, εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, ἀρχαιολογικὴ ἀποθήκη Ντικελὶ - Τάς, μουσεῖα Βεροίας, Ἄργους, Πύργου, Ἱστορικὸν Μουσεῖον Ἡρακλείου Κρήτης, μουσεῖα Πειραιῶς, Ἰωαννίνων, Βόλου, Χανίων, Χίου, Πολυγύρου, Κιλκίς, Κερκύρας, Θηβῶν, Βραυρῶνος, Φλωρίνης, Ὀλυμπίας, Θάσου, Ἁλμυροῦ, Πόρου, κλπ.

γ) Ἐπεμελήθη τῆς συντάξεως καὶ ἐγκρίσεως τῶν κάτωθι μελετῶν στερεώσεως κλπ. μνημείων: Κατασκευῆς ἀναλημματικοῦ τοίχου πλατείας Ναυαρίνου Θεσσαλονίκης, ἀντιστηρίξεως ὁδοῦ Πινδάρου εἰς Καδμεῖον Θηβῶν, ἐξωραϊσμοῦ καὶ διαμορφώσεως χώρου ἐκκλησίας Μιχαὴλ Ἀρχαγγέλου Ἀσωμάτων Ἀρχανῶν, κατασκευῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποθήκης Μυκηνῶν, ἐπισκευῆς καὶ στερεώσεως Ἐπαύλεως Ἀριάδνης Κνωσοῦ, στερεώσεως ναοῦ Σωτῆρος Γαρδενίτσης Μάνης, ναοῦ Ἁγ. Ἰωάννου εἰς Κεριὰ Μάνης, καθολικοῦ καὶ τραπέζης Νέας Μονῆς Χίου, κελλίων Ἱερᾶς Μονῆς Ζάβορδας Γρεβενῶν, Κόκκινης Παναγιᾶς Κονίτσης, φρουρίου Λεβαδείας, ναοῦ Ἁγ. Θεοδώρων Κάμπου Ἀβίας, ναοῦ Ταξιαρχῶν Λυγουριοῦ, ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου Κορώνης, φρουρίου Πύλου, τείχους Ναυπλίου, τειχῶν Χανίων, τοίχων ἱεροῦ Προναίας Ἀθηνᾶς Δελφῶν.

Κατὰ τὸ 1967 τὰ ἔσοδα τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων ἀνῆλθον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

εἰς 30.025.710,85 δρχ., εἰς ἃς προσετέθησαν ἕτεραι 23.000.000 ἐκ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως πρὸς πληρωμὴν τῶν ἡμερομισθίων φυλάκων, ὡς καὶ 1.470.000 ὡς ἐπιχορήγησις παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀργανισμοῦ Τουρισμοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν κοινοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος ἔργων καὶ 8.466.759,65 ἐξ ἐπιστροφῶν τινων τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ εἰσπράξεων ὑπὲρ Δημοσίου καὶ τρίτων.

Ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ 1967 ἐδαπανήθησαν συνολικῶς 61.571.983,85 δρχ., ἐξ ὧν τὰ σημαντικώτερα δαπανηθέντα ποσὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἶναι τὰ ἀκόλουθα : Δραχμαὶ 30.155.391,70 πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν ἀκινήτων δι' ἀρχαιολογικοὺς σκοπούς, 250.000 δι' ἀποζημίωσιν μισθωτῶν ἀπαλλοτριωθέντων ἢ ἀγοραθέντων ἀκινήτων δι' ἀρχαιολογικοὺς σκοπούς, 3.125.363,80 πρὸς διαμόρφωσιν καὶ περίφραξιν ἀρχαιολογικῶν χώρων, συντήρησιν μνημείων καὶ κατασκευὴν καὶ συντήρησιν κτηρίων μουσείων καὶ ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν, 2.695.429 διὰ δαπάνας ἐκτελέσεως κοινοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος ἔργων χρηματοδοτουμένων ὑπὸ τρίτων, 11.892.020 πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ προσωπικοῦ φυλάξεως καὶ συντηρήσεως τῶν μουσείων καὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων δι' ἡμερομισθίων φυλάκων καὶ λοιποῦ προσωπικοῦ, 1.055.216 πρὸς πληρωμὴν ἀμοιβῶν κατόχων ἀρχαίων, 586.944,90 πρὸς ἀγορὰν συγγραμμάτων πρὸς πλουτισμὸν τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν ἀρχαιολογικῶν ὑπηρεσιῶν, 137.427,50 πρὸς ἀγορὰν ἐπίπλων διὰ τὰ γραφεῖα τῶν ἀρχαιολογικῶν ὑπηρεσιῶν, 559.286,20 πρὸς ἀγορὰν ὀργάνων, μηχανῶν, σκευῶν καὶ ὑλικῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ὡς ἄνω ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ἐργαστηρίων τῶν μουσείων καὶ τοῦ Τ.Α.Π., καί, τέλος, 1.800.000 πρὸς ἐκτύπωσιν ἀρχαιολογικῶν δημοσιευμάτων.

Κατὰ τὸ 1967 διετέθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, δι' ἔργα ἐκτελεσθέντα κυρίως δι' ὑπαλλήλων τῆς Ὑπηρεσίας, δι' ἀνασκαφὰς 809.203 δρχ. καὶ δι' ἀναστηλώσεις 700.421 δρχ.

Ὑπὸ τοῦ Γραφείου Δημοσιευμάτων τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων ἐπετεύχθη ἡ ἐντὸς τοῦ ἔτους ἔκδοσις τῶν κάτωθι βιβλίων :

1. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 19 (1964) : Μέρος Β΄, Χρονικά, τ. Β 3.
2. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 20 (1965) : Μέρος Β΄, Χρονικά, τ. Β 1.
3. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 20 (1965) : Μέρος Β΄, Χρονικά, τ. Β 2.
4. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 21 (1966) : Μέρος Α΄, Μελέται.
5. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 22 (1967) : Μέρος Α΄, Μελέται.
6. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον τ. 7 τοῦ 1921/22 (φωτομηχανικὴ ἀνατύπωσις).
7. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον τ. 8 τοῦ 1923 (φωτομηχανικὴ ἀνατύπωσις).
8. Χ. Μπούρα, Ἡ ἀναστήλωσις τῆς Στοᾶς τῆς Βραυρῶνος.
9. C. Blegen — M. Rawson, Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Νέστορος (β΄ ἔκδοσις).
10. Kurzer Führer durch das Akropolis-Museum.
11. Σέμνης Καρούζου, Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Β΄. Πλαστική.
12. Guida breve del Museo dell' Acropoli.
13. Σύντομος Ὁδηγὸς τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως (β΄ ἔκδοσις).
14. A concise Guide to the Acropolis Museum (β΄ ἔκδοσις).
15. Σ. Παπαδοπούλου-Κ. Φατούρου, Ἐπιγραφὲς τῆς Πάτμου.

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΠΑΝΕΚΘΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΝΕΑ ΠΡΟΣΚΤΗΜΑΤΑ

Ἡ κατὰ τήν διάρκειαν τῶν μεταπολεμικῶν ἐτῶν συντελεσθεῖσα ἐργασία διὰ τὴν ἐπανέκθεσιν τῶν γλυπτῶν τοῦ Μουσείου ὑπὸ τοῦ ἐκλιπόντος Διευθυντοῦ αὐτοῦ Χρ. Καρούζου, Ἀκαδημαϊκοῦ, καὶ τῆς ἐπιτίμου Γεν. Ἐφόρου κ. Σ. Καρούζου, ἐμφαίνεται εἰς τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τῆς τελευταίας περιγραφικὸν Κατάλογον τῶν ἐκτεθέντων ἔργων, τὸν ἐκδοθέντα προσφάτως (1967) παρὰ τῆς Γεν. Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως. Ὑπὸ τῶν ἰδίων συνεπληρώθη κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα ἡ ἐπανέκθεσις τῶν προϊστορικῶν Συλλογῶν (βλ. Α. Σακελλαρίου - Γ. Παπαθανασοπούλου, Σύντομος Ὁδηγός, 1964), τῶν ἀγγείων, τῶν ἀρχαϊκῶν χαλκῶν μετὰ τῆς Συλλογῆς Καραπάνου καὶ ἡ ἔκθεσις τῆς Συλλογῆς Ἑλένης Σταθάτου, εἰς τεσσαράκοντα ἐν συνόλῳ αἰθούσας.

Παραμένουν εἰσέτι ἔνδεκα αἴθουσαι κλεισταί, προοριζόμεναι διὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ὑπολοίπων χαλκῶν ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς καὶ ἐφεξῆς, τῶν πηλίνων εἰδωλίων, τῶν εἰκονιστικῶν καὶ ἄλλων γλυπτῶν τῆς Ρωμαιοκρατίας (τρεῖς αἴθουσαι), τῶν Συλλογῶν τῶν αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων (Δημητρίου, Ρόστοβιτς καὶ Λ. Μπενάκη, τρεῖς αἴθουσαι), ὡς καὶ τῆς σημαντικῆς Συλλογῆς τῶν ἀρχαίων χρυσῶν κοσμημάτων τοῦ Μουσείου.

Εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς ἐπανεκθέσεως διὰ τὰς ἔνδεκα αὐτὰς κλειστὰς εἰσέτι αἰθούσας, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ἀναγλύφων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀνοίξουν ἐντὸς τοῦ ἑπομένου ἔτους διὰ τὸ κοινόν, εἰργάσθη ἐντατικῶς κατὰ τὸ 1967 τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν προσωπικὸν τοῦ Μουσείου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Β. Καλλιπολίτη, ὡς καὶ τοῦ Ἐφόρου Γ. Δοντᾶ, διατελέσαντος Διευθυντοῦ κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1967. Ὑπηρέτησαν, ὡσαύτως, εἰς τὸ Μουσεῖον ὁ Ν. Γιαλούρης, ὡς Ἔφορος Γλυπτῶν, ἡ Ἐπιμελήτρια Παρ. Στασινοπούλου - Τουλούπα, ὁ φροντιστὴς τῶν αἰγυπτιακῶν Συλλογῶν Ν. Μπουφίδης καὶ οἱ δόκιμοι Ἐπιμεληταὶ Γ. Δεσπίνης καὶ Θ. Σπυρόπουλος. Οὐσιώδης ὑπῆρξεν ἡ βοήθεια τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐκτάκτων ὑπαλλήλων, πτυχιούχων τοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ μουσειακοῦ καλλιτέχνου Στ. Τριάντη, ἔχοντος τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ συνεργείου διὰ τὰς μεταφορὰς βαρέων ὄγκων μαρμάρων, τὸν ἀποκαθαρισμὸν τῶν ἔργων ἐκ τῶν ὀξειδωθέντων παλαιῶν σιδηρῶν συνδέσμων καὶ τῶν κακῶν συμπληρώσεων, τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν ἐπὶ νέων βάσεων, τοῦ καλλιτέχνου Ν. Περαντινοῦ, τῶν ἀρχιτεχνιτῶν Χ. Χατζηλιοῦ καὶ Α. Μαυραγάνη διὰ τὸν καθαρισμὸν καὶ συντήρησιν τῶν χαλκῶν, τοῦ Τρ. Κοντογεώργη διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰδωλίων. Οἱ ζωγράφοι Π. Σαραφιανός καὶ Στ. Μπαλτογιάννης, ὅστις καθωδήγησε τὸ καταρτισθὲν ὑπ' αὐτοῦ εἰδικὸν συνεργεῖον συντηρήσεως τῶν αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων, συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν.

Προϊστορικαὶ Συλλογαί

Εἰς προθήκην τῆς μυκηναϊκῆς αἰθούσης, περιέχουσαν ἀγγεῖα ἐξ Ἀττικῆς, ἐξετέθησαν ἐνδιαφέροντα εὑρήματα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Σπ. Ἰακωβίδου εἰς τὴν Περατήν. Τὰ ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν ἐν Σκοπέλῳ ἐξετέθησαν εἰς ἰδιαιτέραν μικρὰν προθήκην.

Ἐγένετο ὁ ἐκκιβωτισμὸς παλαιολιθικῶν καὶ νεολιθικῶν εὑρημάτων ἐκ Θεσσαλίας. Ἐτακτοποιήθησαν, ὡσαύτως, εἰς τὴν ἀποθήκην τὰ ἐπιστραφέντα τῷ 1953 ἐκ Γερμανίας εὑρήματα ἀνασκαφῶν, τὰς ὁποίας εἶχον διενεργήσει Γερμανοὶ ἐπιστήμονες παρὰ τὴν Κωπαΐδα κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου.

Μαρμάρινα γλυπτὰ

Σημαντικὸν γεγονὸς ὑπῆρξεν ἡ συμπλήρωσις τῆς γνωστῆς ἐπιτυμβίου στήλης ἀριθ. 1822, διὰ τοῦ ἐλλείποντος μέχρι τοῦδε καὶ ἀνευρεθέντος ἄνω τμήματος αὐτῆς μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν δύο εἰκονιζομένων γυναικῶν καὶ τὴν ἀετωματικὴν ἐπίστεψιν. Τὸ ἀπότμημα εἶχεν εὑρεθῆ κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Αἰόλου καὶ Ἀθηνᾶς (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, Πίν. 57 α) καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ J. Frel, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν στήλην ἀριθ. 1822 (Πίν. 2).

Τὰ μεταφερθέντα ἐξ Ἐπιδαύρου ἀποτμήματα γλυπτῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατεγράφησαν εἰς τὸ Εὑρετήριον τοῦ Μουσείου (ἀριθ. 4553 - 4761). Ἡ νέα ὅλως ἀνασυγκρότησις τῶν δύο ἀετωμάτων θὰ γίνῃ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναληφθείσης ὑπὸ τοῦ Ν. Γιαλούρη μελέτης τοῦ γλυπτοῦ κόσμου τοῦ ναοῦ.

Ὁ Κοῦρος τοῦ Σουνίου (ἀριθ. 2720) εὑρίσκεται εἰς τὸ στάδιον νέας ἀνασυγκροτήσεώς του ὑπὸ τοῦ μουσειακοῦ καλλιτέχνου Ν. Πε-

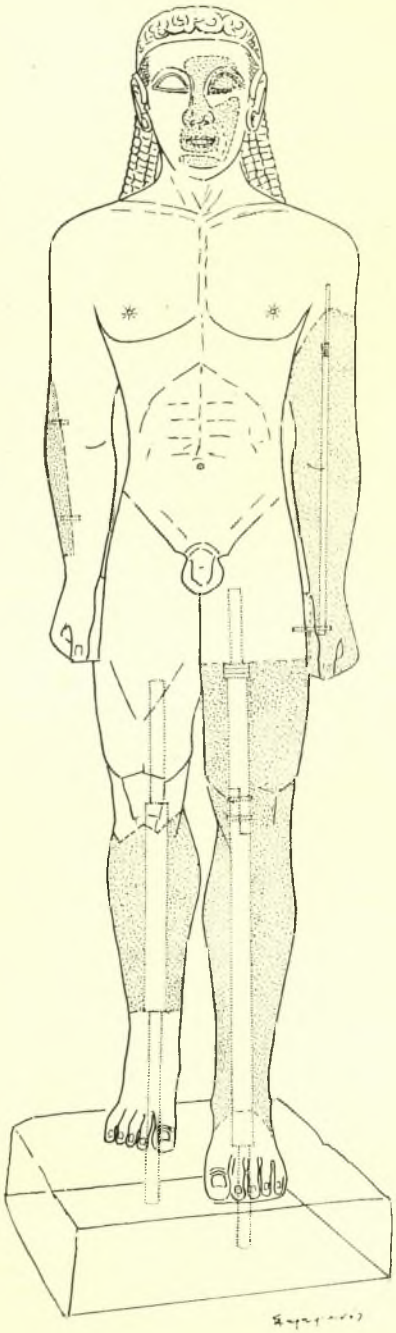
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ραντινοῦ. Ἡ παλαιὰ τοποθέτησις τοῦ ἀγάλματος ἐπὶ τοῦ βάθρου ἦτο ἐλαττωματική, ἀπό τινος δὲ εἶχον παρουσιασθῆ ρωγμαὶ εἰς τὰς ἐκ γύψου συμπληρώσεις τῶν κνημῶν. Παρετηρήθη, ὅτι ἐνῷ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ βάθρου καὶ τῆς πλίνθου ἔχουν ἠθελημένην ὑπό τοῦ ἀρχαίου καλλιτέχνου κλίσιν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἀγάλματος καὶ πρὸς τὰ ἐμπρός, ἡ τοποθέτησίς του εἶχε γίνει κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐξουδετερωθῆ ἡ κλίσις αὐτὴ δι' ἀναλόγου ἀνυψώσεως τῆς κάτω ἐπιφανείας, δηλ. τῆς ἐδράσεως τοῦ βάθρου, ἡ ὁποία εἶναι ὁριζόντιος. Μὲ τὸν ἐσφαλμένον ἐπομένως ὑπολογισμὸν τῆς θέσεως τοῦ βάθρου, κυρίου στοιχείου τῆς στάσεως τοῦ ἀγάλματος, ἐγένετο ἡ παλαιὰ συμπλήρωσις τῶν κνημῶν διὰ γύψου. Ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἰσχυρὰ κλίσις τοῦ Κούρου πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐκφεύγοντος οὕτως ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ βάρους. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν συμπληρώσεων καὶ τοῦ σιδηροῦ ὁπλισμοῦ (Πίν. 1α-γ· Σχέδ. 1), ὁ γλύπτης Ν. Περαντινὸς ἔδωσε τὴν ὀρθὴν ὁριζόντιον θέσιν εἰς τὴν ἔδρασιν τοῦ βάθρου, οὕτως ὥστε ἡ ἄνω ἐπιφάνειά του καὶ ἐκείνη τῆς πλίνθου ἔλαβον τὴν ἀναγκαίαν κλίσιν. Ἐν συνεχείᾳ ἔπλασεν ἐκ νέου τὰς κνήμας ἐπὶ γυψίνου ἐκμαγείου, ὥστε ἡ νέα αὕτη συμπλήρωσις ἀποκατέστησε τὴν ἰσορροπίαν τοῦ ἀγάλματος μέ ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τοῦ κέντρου τοῦ βάρους. Ἀφῃρέθησαν καὶ αἱ συμπληρώσεις τῶν βραχιόνων καὶ τοῦ προσώπου. Διὰ τῆς νέας ἀνασυγκροτήσεως καθίσταται αἰσθητὴ ἡ «λανθάνουσα» κίνησις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε ἐντύπωσιν ἀδρανείας, τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸ ἐσφαλμένον στήσιμον τοῦ ἔργου καὶ εἰς τὰς ἐλαττωματικὰς συμπληρώσεις, αἱ ὁποῖαι ἠλλοίωνον, ἰδίως εἰς τὸ πρόσωπον, τὸν χαρακτῆρα τῆς τεχνοτροπίας του.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, παρεδόθησαν ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ἰδιωτικῶν συλλογῶν καὶ ἀρχαιοπωλείων ἀρχαῖα ἐν ὅλῳ 231, σημαντικώτερα τῶν ὁποίων εἶναι πήλιναι λάρνακες μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἐκ Κρήτης (βλ. σχετικὴν ἀνακοίνωσιν Π. Τουλούπα εἰς ΑΑΑ Ι (1968), σ. 54 κ.ἑ.), ὑστερογεωμετρικὰ ἀγγεῖα (Πίν. 3α-β) ἐκ γεωμετρικοῦ νεκροταφείου, ἴσως τῆς Γλυφάδας Ἀττικῆς, ἄγαλμα Ἀσκληπιοῦ, ἀξιόλογον κλασσικιστικὸν γλυπτὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ (Πίν. 4α), ἀνάγλυφον προερχόμενον ἐκ Candara τοῦ Πακιστάν μὲ τέσσαρας ἐκτύπους μορφάς, τέχνης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἑλληνορρωμαϊκῶν ἔργων (Πίν. 4β) καὶ ἄλλα.

Ἐργαστήρια

Ὁ καθαρισμὸς τῶν μεγάλων χαλκῶν ἀγαλμάτων, ἅτινα εὑρέθησαν τῷ 1959 εἰς Πειραιᾶ

Σχέδ. 1. Συμπληρώσεις καὶ σιδηροῖ σύνδεσμοι τοῦ Κούρου τοῦ Σουνίου (Σχέδ. Π. Σαραφιανοῦ)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

(βλ. Τὸ Ἔργον 1960, σ. 161 - 168) περατοῦται ὁσονούπω καὶ θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἔκθεσίς των. Ὑπὸ τοῦ τεχνίτου Ἀ. Μαυραγάνη ἐκτελεῖται ἡ ἀποκατάστασις τῶν δύο ἀσπίδων, τῆς ἰδίας προελεύσεως ἐκ Πειραιῶς, ἡ μία τῶν ὁποίων φέρει ἀνάγλυφον ἐπίσημα, εἰκονίζον τέθριππον. Καθαρίζονται ἐπίσης καὶ ἀποκαθίστανται τὰ χαλκᾶ ἀγαλμάτια, τὰ εὑρεθέντα εἰς τὸ βάθος τοῦ κρασπέδου τῆς ὁδοῦ Π. Κυριακοῦ (Ἀμπελόκηποι) τῷ 1964, παρὰ τὸ ἀθλητικὸν γήπεδον τοῦ Παναθηναϊκοῦ συλλόγου (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 103 - 107). Ὡς δεῖγμα τῆς συντελουμένης ἐργασίας καθαρισμοῦ παρέχομεν τὰς εἰκόνας τεσσάρων ἀγαλματίων: αἱ ἐν Πίν. 5 β καὶ δ εἶναι τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ποσειδῶνος (πρβλ. ΑΔ ἔ.ἀ., Πίν. 59 α - γ), αἱ δὲ ἐν Πίν. 5 α καὶ γ παριστοῦν ἀγαλμάτιον Διονύσου (;) καὶ προτομὴν Σαράπιδος (πρβλ. ΑΔ ἔ.ἀ., Πίν. 67 γ - δ, ὡς εἶχον ἀπεικονισθῇ πρὸ τοῦ καθαρισμοῦ των).

Εἰς τὴν αἴθουσαν χαλκῶν ἐξετέθησαν εἰς ἰδιαιτέραν προθήκην αἰχμαὶ βελῶν καὶ δοράτων, ἐξαρτήματα ὁπλισμοῦ καὶ ἱππόσκευῆς, προερχόμενα ἐκ τῶν ἀμέσως πρὸ τοῦ πολέμου γενομένων ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Μαρινάτου ἀνασκαφῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν.

Ὑπὲρ τὰ 50 χαλκᾶ ἐλάσματα ἐκ τῶν παλαιῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως, γεωμετρικῶν τριπόδων κ.ἀ., ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἀποκατεστάθησαν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 13050 (De Ridder 451) τῶν πρωΐμων ἀρχαϊκῶν χρόνων, μὲ μορφὴν Γοργοῦς ἐξ ἐλάσματος, περικεκομμένης κατὰ τὸ περίγραμμα, ἐντὸς στεφάνης διαμ. 0,60 μ., ἀποτελούσης ἴσως ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα, περὶ τοῦ ὁποίου μελέτην ἐπεξεργάζεται ἡ κ. Π. Τουλούπα. Παραλλήλως ἐγένετο νέος καθαρισμὸς καὶ συντήρησις πολλῶν χαλκῶν ἀγαλματίων τοῦ Μουσείου, εἰκοσιδύο χαλκῶν ἐκ Σπάρτης, ὡς καὶ τοῦ ἀγάλματος τῆς αὐτοκρατείρας Μαμαίας, προσφάτως ἀποκαλυφθέντος (Τὸ Ἔργον 1965, σ. 109), ἄλλων χαλκῶν τοῦ Μουσείου Δελφῶν, τῆς Θεσσαλονίκης (νέα εὑρήματα ἐκ Πιερίας), τῆς Ρόδου, τῆς Κομοτηνῆς, τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Κερκύρας.

Ὑπὸ τοῦ τεχνίτου Τρ. Κοντογεώργη ἐκαθαρίσθησαν, συνεκολλήθησαν καὶ συνεπληρώθησαν ἄνω τῶν 100 πηλίνων εἰδωλίων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἕτοιμα πρὸς ἔκθεσιν, εὐθὺς ὡς ἀποπερατωθῶσιν αἱ οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι εἰς τὴν νέαν ἐπὶ τούτῳ προοριζομένην αἴθουσαν τοῦ Μουσείου. Συγχρόνως ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ συγκόλλησις ἑκατοντάδων ἀγγείων, παλαιῶν καὶ προσφάτων προσκτημάτων ἐκ κατασχέσεως ἢ ἀγορᾶς.

Ὁ ζωγράφος - συντηρητὴς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Σ. Μπαλτογιάννης, ἀποσπασθεὶς εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, διωργάνωσε συνεργεῖον πρὸς συντήρησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῶν ξυλίνων ἔργων καὶ μομιῶν τῶν αἰγυπτιακῶν συλλογῶν μὲ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ φροντιστοῦ - αἰγυπτιολόγου Ν. Μπουφίδη. Τὰ ἀντικείμενα ἐξήχθησαν ἐκ τῶν κιβωτίων, ὅπου ἐφυλάσσοντο ἀπὸ τοῦ τελευταίου πολέμου. Ταῦτα ἐκινδύνευον νὰ καταστραφῶσιν ἕνεκα τῆς ἐπικολλήσεως τῶν χαρτίνων περιτυλιγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησαν τὸν ἀπολεπισμὸν τῆς ζωγραφικῆς διακοσμήσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν μυκήτων. Ἡ ἐργασία συντηρήσεως ἠκολούθησε τρία στάδια: 1) Τὴν ἀφαίρεσιν τῶν μυκήτων διὰ μηχανικῶν καὶ χημικῶν μέσων, ἀπολύμανσιν καὶ προοδευτικὴν ἔκθεσιν εἰς τὸ φῶς. 2) Τὴν σταθεροποίησιν τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ γυψίνου ὑποστρώματος αὐτῶν· εἰς ἣν περίπτωσιν τὸ χρῶμα εἶχεν ἐπικολληθῇ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς συσκευασίας, κατεβλήθη ἐπίπονος προσπάθεια ἐπαναφορᾶς του εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου θέσιν μετ' ἐπιτυχίας. 3) Τὸ τρίτον στάδιον συνίστατο εἰς τὸν καθαρισμὸν τῆς ἐπιφανείας καὶ τὴν τελικὴν στερέωσιν τοῦ χρώματος. Κατὰ τὰ τρία ταῦτα στάδια ἐλήφθησαν πολυάριθμοι φωτογραφίαι πρὸς τεκμηρίωσιν τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς καὶ ἐγένετο ἀκτινογράφησις, ὅταν αὕτη ἦτο ἀναγκαία. Ὁ Σύλλογος τῶν Φίλων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κατέβαλε τὴν δαπάνην μηχανημάτων ὑγράνσεως, ἐγκατασταθέντων εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν, προοριζομένην διὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ξυλίνων αἰγυπτιακῶν ἀντικειμένων, ἡ συντήρησις τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖ σταθερὸν βαθμὸν ὑγρασίας τοῦ περιβάλλοντος.

Συλλογὴ Ἑλένης Σταθάτου

Ἡ δωρήτρια προσέφερε 13 χρυσᾶ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἐξετέθησαν εἰς τὰς προθήκας τῆς αἰθούσης, πλουτίσασα τὴν Συλλογὴν διὰ τῶν νέων αὐτῶν προσκτημάτων. Προπαρασκευάζεται ὑπὸ τῆς κ. Ἑλένης Σταθάτου ἡ ἔκδοσις νέου τόμου, ὁ ὁποῖος θὰ περιλάβῃ τὰ μὴ δημοσιευθέντα εἰσέτι ἀντικείμενα τῆς Συλλογῆς.

Συλλογὴ Λ. Μπενάκη

Εἰς τὴν πλουσίαν ταύτην Συλλογήν, εἰσαχθεῖσαν διὰ δωρεᾶς εἰς τὸ Μουσεῖον, ὁ φιλόπατρις δωρητὴς προσέθεσε καὶ ἄλλα 40 νέα ἀντικείμενα. Ἡ κατάρτισις εἰδικοῦ Εὑρετηρίου ἐπροχώρησεν ἱκανῶς, καταγραφέντων μέχρι τοῦδε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

750 ἀρχαίων, τῇ συνδρομῇ τοῦ δωρητοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε καὶ διά τὴν φωτογράφησίν των.

Βιβλιοθήκη

Ἐπλουτίσθη διὰ τῆς, ἐκ διαθήκης τοῦ ἐκλιπόντος ἀρχιτέκτονος Σωτηρίου Ἰ. Μαγιάση, δωρεᾶς 3724 τόμων συγγραμμάτων αἰγυπτιακῆς, ἀνατολικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τῶν θρησκειῶν. Τὰ συγγράμματα ἐταξινομήθησαν, καθ' ἣν τάξιν εἶχον καὶ ἐν τῇ ἰδιωτικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ δωρητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποδελτιώσει αὐτὰ κατὰ συγγραφεῖς καὶ κατὰ θέματα. Ἔπιπλα, φωτογραφίαι, μηχάνημα προβολῆς μικροταινιῶν, ἀποτελοῦν μέρος τῆς δωρηθείσης βιβλιοθήκης.

Β. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΘΗΝΩΝ

Κατὰ τὸ ἔτος 1967 ἐπραγματοποιήθη ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ συντήρησις δύο χιλιάδων (2000) ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων, ὡς καὶ διακοσίων ὀγδοήκοντα (280) μολυβδοβούλλων εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς παρὰ τοῦ εἰδικοῦ τεχνίτου κ. Σπ. Σπυροπούλου.

Ὡς ἐπιστημονικοὶ βοηθοὶ εἰργάσθησαν αἱ ἀρχαιολόγοι κ. Σοφ. Τζινιέρη - Μπελιμπασάκη καὶ δ. Βιργ. Χαμουδοπούλου.

Τὰ εἰσαχθέντα κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἔτος νομίσματα, μετάλλια καὶ λίθοι ἀνέρχονται εἰς χίλια τριακόσια εἰκοσιοκτὼ (1328)[1]. Ἐξ αὐτῶν τετρακόσια ἑπτά (407) εἶναι ἀργυρᾶ, ἓν (1) ἐξ ἠλέκτρου, τριακόσια τεσσαρακονταὲν (341) χαλκᾶ, τετρακόσια πεντηκονταοκτὼ (458) ἐκ κράματος, ἑκατὸν (100) νίκελ, ἓν (1) ἐπίχρυσον καὶ εἴκοσι (20) γλυπτοὶ λίθοι. Ἐπίσης εἰς λύχνος τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ὁ ὁποῖος περιεῖχε δεκατρία ἀργυρᾶ ἀθηναϊκὰ νομίσματα (βλ. κατωτέρω). Τὰ ἀνωτέρω προσκτήματα προέρχονται ἐξ ἀνασκαφῶν, τυχαίων εὑρημάτων, δωρεῶν καὶ ἀπὸ ἀγορὰς διὰ χρημάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτζου.

Α΄. Ἐξ ἀνασκαφῶν

α) Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου εἰς Μικρὰν Πρέσπαν εἰκοσιπέντε (25) νομίσματα[2], ἤτοι: α) 19 χαλκᾶ σκυφωτὰ βυζαντινὰ 12ου καὶ 13ου αἰ. (Ἰωάννου Β΄ καὶ Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ, Ἰσαακίου Β΄ Ἀγγέλου, Ἀλεξίου Γ΄, Θεοδώρου Ἀγγέλου Κομνηνοῦ Δούκα, Ἰωάννου Βατάτζη καὶ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου), β) 4 ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ τουρκικὰ καὶ γ) 2 ἐφθαρμένα καὶ ἀπροσδιόριστα χαλκᾶ (ΔΚ - ἐφθ.), πρβλ. Μάντω Οἰκονομίδου, Contribution à l'étude de la Numismatique byzantine du XIIIème siècle. Monnaies trouvées dans les fouilles de la Basilique de St. Achilée, 1965 - 1967, Revue Numismatique IX (1967), σ. 252 - 264, πίν. XL - XLIII.

β) Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Καθηγητοῦ Δημ. Πάλλα εἰς Μεθώνην (Ἅγιος Ὀνούφριος), ἐκ τοῦ τρίτου τάφου, ἓν ἐφθαρμένον χαλκοῦν ἐποχῆς Κομνηνῶν.

Β΄. Εὑρήματα

Ἑλληνικά

α) Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς Στρύμης εἰς «θησαυρὸς» ἀποτελούμενος ἀπὸ 28 ἀργυρᾶ τετράδραχμα Μαρωνείας, ΔΑ - ΔΚ, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 410 - 350 π.Χ. Πρβλ. Γ. Μπακαλάκη, «Ἀνασκαφὴ Στρύμης», σ. 33, 132 - 140, πίν. 73 - 77. Ἐπίσης, ἐκ τῆς ἰδίας ἀνασκαφῆς 6 νομίσματα (Ἀβδήρων, Μαρωνείας, Θάσου, Τήμνου Αἰολίδος). Πρβλ. ἔ.ἀ., σ. 140, πίν. 78[3].

β) Ἀπὸ τὰ Ρογκάκια Ναυπακτίας 65 χαλκᾶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Αἰτωλῶν, περὶ τὰ 279 - 168 π.Χ. Πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 28 - 34 καὶ 35 - 40. Ἐξ αὐτῶν 7 Οἰταίων (τύπου Αἰτωλῶν, πρβλ. ἔ.ἀ., ἀριθ. 28 - 34), περὶ τὰ 279 - 168 π.Χ. Πρβλ. Rogers, σ. 137, ἀριθ. 418 - 420.

γ) Ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην Ρέντην Ἀττικῆς 13 ἀργυρᾶ ἀθηναϊκά, εὑρεθέντα ἐντὸς λύχνου, ἤτοι: 1 δραχμή, 3 τριώβολα καὶ 9 διώβολα, 4ου καὶ 3ου αἰ. π.Χ. Πρβλ. Μ. Οἰκονομίδου, ΑΔ 18 (1963): Χρονικά, σ. 50, Πίν. 56.

δ) Εἰς λόφον, πλησίον συνοικισμοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Πόρτο - Ράφτη (Πρασιαὶ) εὑρέθησαν 16 χαλκᾶ ἀθηναϊκὰ νομίσματα, τρία τοῦ α΄ ἡμίσεος τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. καὶ 13 ἐποχῆς Ἀρχόντων[4].

ε) Ἀπὸ Ἄργος 8 ἀργυρᾶ, ἤτοι: 1) 1 τετράδραχμον Φιλίππου Γ΄ Ἀριδαίου, 16.83 γρ., ↓. Πρβλ. Müller ἀριθ. 122 (δραχμή), ΔΚ (Πίν. 6, ἀριθ. 1), 2) 1 δραχμὴ Κορίνθου, 4ου αἰ. π.Χ., 2.64 γρ., ↑, πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 125, ΔΜ, 3 - 6) 4 τετρώβολα Ἄργους, μετὰ τὸ 343 π.Χ. περίπου, πρβλ. ἔ.ἀ. ἀριθ. 38, 2.57 γρ., ↓, ἔ.ἀ. ἀριθ. 30, 2.65 γρ.,←, ἔ.ἀ. ἀριθ. 29, 2.57 γρ.,→ καὶ BMC ἀριθ. 81, 2.60 γρ., ↑, ΔΚ, 7 - 8) 2 ὀβολοὶ (;) Ἄργους, πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 54, 55, 0.80 γρ.,← καὶ ἔ.ἀ. ἀριθ. 56, 0.76 γρ., ←, ΔΚ.

ς΄) Ἀπὸ Ἄργος 2 τετράδραχμα Ἀλεξάνδρου Γ΄, πιθανῶς τμῆμα μεγαλυτέρου διασκορπισθέντος εὑρήματος: 1) Νομισματοκοπείου Σικυῶνος, 17.02 γρ., →, πρβλ. Newell - Noe, Alexander Coinage of Sicyon, Numismatic Studies VI, ἀριθ. 24, ΔΑ καὶ 2) Νομισματοκοπείου Βαβυλῶνος, περὶ τὰ 317 π.Χ. καὶ μετέπειτα, 16.95 γρ., ↓, πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 842, ΔΑ (Πίν. 6, ἀριθ. 2 καὶ 3).

1. Ἡ διατήρησις τῶν νομισμάτων, ὁσάκις κρίνεται ἀναγκαῖον, σημειοῦται διὰ τῶν γραμμάτων: ΔΑ= ἀρίστη, ΔΚ=καλή, ΔΜ=μετρία, Δμ=μετριωτάτη, καὶ ἐφθ.=ἐφθαρμένον.

2. Παρεδόθησαν παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γ. Μπακαλάκη.

3. Παρεδόθησαν παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Νικ. Μουτσοπούλου.

4. Παρεδόθησαν, ὡς δωρεά, παρὰ τοῦ μαθητοῦ Γεωργ. Ἐμμανουηλίδου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ζ) Ἐκ Κρήτης, 11 ἀργυρᾶ: 1) τριώβολον ψευδοαιγηνιτικόν, 2.87 γρ., ↑, πρβλ. E. S. G. Robinson, Pseudaeginitica, Num. Chron. 1928, σ. 176, πίν. IX, ἀριθ. 10, 11 (Group C). 2) τριώβολον Αἰγίνης, 2.96 γρ., ↑, πρβλ. S.R. Milbank, The coinage of Aegina, NNM ἀριθ. 24, period V, 404 - 375 π.Χ. ΔΚ. 3 - 11) 1 ἡμίδραχμον, περὶ τὰ 468 - 421, π.Χ., 2.85 γρ., ↑, πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 7, καὶ 8 τετρώβολα Ἄργους, μετὰ τὸ 343 π.Χ. περίπου, πρβλ. ἔ.ἀ. ἀριθ. 29, 2.73 γρ.,→, 2.64 γρ.,↓, 2.475 γρ.,↑, 2.585 γρ.,→, 2.54 γρ.,↑, ἔ.ἀ. ἀριθ. 30, 2.645 γρ.,→, 2.58 γρ.,↑ καὶ ἔ.ἀ. ἀριθ. 36, 2.435 γρ.,→, ΔΚ (Πίν. 6, ἀριθ. 4 - 8).

Ρωμαϊκὰ

Ἀπὸ Ρογκάκια Ναυπακτίας 4 ἀργυρᾶ, ἤτοι: α) 1 δραχμὴ ἀθηναϊκή, ἐποχῆς Ἀρχόντων, 168/7 π.Χ., ↑, 3.98 γρ., πρβλ. M. Thompson ἀριθ. 344 h [6] (γράμμα ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως δυσδιάκριτον) ΔΑ καὶ 3 δηνάρια Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας: β) C. Plutius περὶ τὰ 137 - 134 π.Χ., [6],↘, 3.81 γρ., πρβλ. Sydenham ἀριθ. 410 (τύπος σπάνιος) ΔΑ, Q. Minucius Rufus, τῆς ἰδίας ἐποχῆς, ←, 3.83 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ. ἀριθ. 421, ΔΚ καὶ M. Aemilius Lepidus περὶ τὸ 109 π.Χ., ↓, 3.735 γρ., πρβλ. ἔ.ἀ. ἀριθ. 554 (Πίν. 6, ἀριθ. 9 - 12).

Βυζαντινὰ

Ἐκ Νάξου 21 σκυφωτά: α) 1 ἐξ ἠλέκτρου Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ, πρβλ. Ratto, ἀριθ. 2118, καὶ 20 χαλκᾶ Ἰωάννου Β΄ Κομνηνοῦ, πρβλ. BMC II, σ. 562, ἀριθ. 53 - 56, Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ, πρβλ. ἔ.ἀ. σ. 574, ἀριθ. 34 - 39, ἔ.ἀ. σ. 577, ἀριθ. 56 - 57 καὶ Ἰσαακίου Β΄ Ἀγγέλου, πρβλ. ἔ.ἀ. σ. 592, ἀριθ. 19 - 31.

Μεσαιωνικὰ

α) Ἀπὸ Ἀγρίνιον 392 ἐνετικὰ καὶ φραγκικὰ νομίσματα, ἤτοι:

213 φραγκικὰ δηνάρια τορνήσια ἐκ κράματος τῶν Πριγκίπων τῆς Ἀχαΐας καὶ τῶν Δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν (Guillaume de Villehardouin 6, Charles I d'Anjou 1, Charles II d'Anjou 1, Florent de Hainaut 3, Isabelle de Villehardouin 2, Philippe de Savoie 7, Philippe de Tarente 7, Mahaut de Hainaut 40, Jean de Gravina 68, Robert d'Anjou 14, ἀδιάγνωστα Πριγκίπων Ἀχαΐας 34, Guillaume I de la Roche 9, Gui II de la Roche 12, Philippe de Tarente (Lepante) 8) καὶ 179 ἀργυρᾶ ἐνετικὰ σολδίνια καὶ 1 ἐκ κράματος τορνήσιον (Francesco Dandolo 152, Bartolomeo Gradenigo 11 καὶ Andrea Dandolo 16).

β) Εἰς τὴν θέσιν «Πολιάνα» τοῦ χωρίου Σουδελὶ Γορτυνίας: α) 5 ἀργυρᾶ ἐνετικὰ σολδίνια (2 Francesco Dandolo, 2 Andrea Contarini, 1 Lorenzo Celsi) καὶ β) 190 ἐνετικὰ τορνήσια ἐκ κράματος τοῦ 14ου αἰῶνος.

Νεωτερικὰ

Εἰς τὴν θέσιν «Φλέβαι» Αὐλωναρίου Εὐβοίας 23 ἀργυρᾶ, 17ου αἰῶνος, Ἱσπανίας.

Γ΄. Διαφόρων προελεύσεων

α) Ἀπὸ Καβάλαν 1 χαλκοῦν Ἀμφιπόλεως, μετὰ τὸ 168 π.Χ., ΔΚ, πρβλ. BMC ἀριθ. 29,30.

β) Ἐξ Ἀηδονοχωρίου, Ν. Σερρῶν, 1 χαλκοῦν Τραγίλου Μακεδονίας, περὶ τὰ 450 - 400 π.Χ., ΔΜ, πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 451.

γ) Ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου Περατῆς (Πόρτο - Ράφτη) [7], ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἓν χαλκοῦν Χαλκίδος, πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 443 - 446.

δ) Ἀπὸ Νέαν Φιλαδέλφειαν Ἀθηνῶν δέκα (10) χαλκᾶ (ΔΜ): Κοινοῦ Θεσσαλῶν, Ἀθηνῶν, ὑστερορρωμαϊκά.

ε) Ἀπὸ τὴν συνοικίαν Ταύρου Ἀθηνῶν 1 χαλκοῦν ἀθηναϊκὸν 3ου αἰ. π.Χ.

ς΄) Παρὰ τοῦ Τελωνείου Ἀθηνῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτὼ (168) νεώτερα κέρματα ξένων Κρατῶν (ἀργυρᾶ, χαλκᾶ, νίκελ καὶ ἐκ κράματος).

ζ) Ἀπὸ Νεμέαν τρία (3) χαλκᾶ Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ, πρβλ. BMC II, πίν. LXX, ἀριθ. 12, 13 καὶ 18.

η) Ἀπὸ Κρήτην (;) 1 ἀργυροῦν ὑπόπτου γνησιότητος, ἀπομίμησις χρυσοῦ νομίσματος Γορτυνίων.

θ) Ἀγνώστου προελεύσεως, 1 χαλκοῦν ἑλληνικῆς πόλεως, ρωμαϊκῶν χρόνων.

Δ΄. Ἐκ δωρεῶν

α) Παρὰ τοῦ κ. Βασ. Παπαβλασσοπούλου διακόσια πεντήκοντα (250) νομίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων 115 ἀργυρᾶ καὶ ἐκ κράματος ἀργύρου καὶ χαλκοῦ καὶ 135 χαλκᾶ, εἴκοσι (20) γλυπτοὶ λίθοι καὶ μικρὰ χαλκῆ γυναικεία κεφαλή, πιθανῶς τμῆμα διακοσμήσεως σκεύους.

5. Ὁμοία (;) σφραγὶς ἐμπροσθίας ὄψεως.

6. Βλ. διὰ τὴν χρονολογίαν, Charles A. Hersch, The Agrinion Find, Num. Chron. 1966, σ. 74.

7. Παρεδόθη παρὰ τοῦ κ. Σπ. Ἰακωβίδου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐκ τῶν ἀργυρῶν, εἰκοσιπέντε (25) εἶναι ἀρχαῖα ἑλληνικά: 1) Τετράδραχμον Θασίων, μετὰ τὸ 146 π.Χ., πρβλ. SNG Cop. ἀριθ. 1038 - 1049 (Πίν. 7, ἀριθ. 13). 2) Δίδραχμον Θεσσαλῶν 196 π.Χ. - 1ον αἰ. π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 269. 3) Δραχμὴ Λαρίσης, περὶ τὸ 395 - 344 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 121 (Πίν. 7, ἀριθ. 14). 4) Δυρραχίου, περὶ τὸ 200 - 30 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 490. 5) Δραχμὴ Ἠπειρωτῶν, 238 - 168 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 116. 6) Ἡμίδραχμον Ὀπουντίων Λοκρῶν, περὶ τὰ 369 - 338 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 53. 7) Ἡμίδραχμον Θηβῶν, περὶ τὰ 426 - 395 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 290. 8 - 9) Δύο (2) τριώβολα Βοιωτῶν, πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 176, 177. 10 - 11) Δύο (2) τετρώβολα Ἱστιαίας, πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 517 κ.ἑ. 12) Δραχμὴ Ἐρετρίας, πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 484. 13) Δραχμὴ Χαλκίδος, περὶ τὰ 369 - 313 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 432 κ.ἑ. 14) Τετράδραχμον Ἀθηνῶν, περὶ τὰ 393 π.Χ. - 3ον αἰ. π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 63. 15 - 16) Δύο (2) τριώβολα Σικυῶνος 4ου αἰ. π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 61 - 65. 17 - 19) Τρία (3) τριώβολα Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. 20) Τετρώβολον Σάμου περὶ τὰ 205 - 129 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 1716. 21) Δραχμὴ Ἀριαράθου Εὐσεβοῦς (Καππαδοκία). 22) Δραχμὴ Συρίας, Ἀντιόχου Ζ΄, 138 - 129 π.Χ., πρβλ. Ἔ.ἀ., ἀριθ. 343. 23) Δραχμὴ Σασσανιδῶν. 24 - 25) Δύο (2) ἀδιάγνωστα.

Ὀγδοηκονταέξ (86) ρωμαϊκά: 1 τετράδραχμον κιστοφορικόν, Μ. Ἀντωνίου, περίοδος Θ΄, περὶ τὸ 39 π.Χ., τύπος Sydenham, σ. 193, ἀριθ. 1197, 45 δηνάρια ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας (περὶ τὸ 102 - 92 π.Χ.) μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Σεπτιμίου Σευήρου, 39 ἀντωνιανοὶ ἐκ κράματος ἀργύρου καὶ χαλκοῦ Γαλλιηνοῦ καὶ Σαλωνείνας (Πίν. 7, ἀριθ. 18) καὶ 1 ἀδιάγνωστον ἐπάργυρον.

Ἓν βυζαντινὸν μιλιαρήσιον Ρωμανοῦ Α΄, πρβλ. Ratto ἀριθ. 1895 (Πίν. 7, ἀριθ. 16).

Δύο ἑνετικά: 1 γρόσσιον Pietro Gradenigo, πρβλ. Papadopoli I, πίν. VIII, ἀριθ. 9 καὶ 1 σολδίνιον Francesco Dandolo, πρβλ. Ἔ.ἀ. πίν. IX, ἀριθ. 14.

Ἓν νεωτερικόν.

Χαλκᾶ: α) 135 ἀρχαῖα ἑλληνικὰ (Κάτω Ἰταλίας, Σικελίας, Θράκης, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Λοκρῶν, Ἐρετρίας, Κορίνθου, διαφόρων πόλεων τῆς Πελοποννήσου, Κρήτης καὶ Μικρᾶς Ἀσίας). Μεταξὺ τῶν κρητικῶν νομισμάτων καὶ ἓν τοῦ σχετικῶς σπανίου τύπου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς *ΑΙΝΑΩΝ*, πρβλ. ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 11, ἀριθ. Χ, Πίν. 3, καὶ Ε. Βαρούχα «Νομισματικαὶ ἐνδείξεις δι' ἄγνωστον μέχρι τοῦδε πόλιν τῆς Κρήτης», Φιλολογικὸς Σύλλογος «Ὁ Χρυσόστομος» ἐν Χανίοις, Β΄ Διεθνὲς Κρητολογικὸν Συνέδριον. β) 27 ρωμαϊκὰ (ἀπὸ Κομμόδου ἕως Κωνσταντίνου Β΄), γ) 3 βυζαντινὰ (Ἀναστασίου Α΄, Ἰουστινιανοῦ Α΄ καὶ Ἰωάννου Β΄ Κομνηνοῦ) καὶ δ) 1 ἀνατολικόν.

Γλυπτοὶ λίθοι: 1) 4ου αἰ. π.Χ. Ἐξ ὑάλου. Λέων πρὸς ἀρ., πρβλ. Furtwängler, πίν. IX, ἀριθ. 56, 2) 2ου αἰ. π.Χ. (;). Ἐξ ὑάλου. Ἔφηβος καθήμενος πρὸς ἀρ., 3) 2ου ἢ 1ου αἰ. π.Χ. Ἴασπις κίτρινος. Λέων τρέχων πρὸς ἀρ., 4) 1ου αἰ. π.Χ. Ἐξ ἀνθρακίου. Νίκη ἱσταμένη πρὸς ἀρ., κρατοῦσα κλάδον φοίνικος καὶ στέφανον, 5) Ἑλληνιστικῶν χρόνων (;). Ἐκ κορναλίνης. Πὰν καθήμενος πρὸς δεξ., στρέφων τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀρ., 6) 1ου αἰ. μ.Χ. Ἐκ κορναλίνης. Ἀετὸς πρὸς δεξ., στρέφων τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀρ., 7) 2ου αἰ. μ.Χ. Ἐκ κορναλίνης. Γυναικεία μορφὴ ἱσταμένη πρὸς ἀρ., 8) 2ου αἰ. μ.Χ. Ἐξ ἡλιοτροπίου. Ἑρμῆς - Ἄνουβις ἱστάμενος πρὸς ἀρ., κρατῶν κηρύκειον καὶ κλάδον φοίνικος, πρβλ. P. Zazoff, Gemmen in Kassel, AA 1965, σ. 88, ἀριθ. 48, 9) 2ου αἰ. μ.Χ. Ἴασπις κόκκινος. Ἀετὸς κατασπαράσσων δύο μικρὰ ζῶα, 10) Ἴασπις πράσινος. Γυναικεία μορφὴ ἱσταμένη κατ' ἐνώπιον, στρέφουσα τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξ., 11) 2ου αἰ. μ.Χ. Καρνεόλη - ὄνυξ. Ἀθηνᾶ ἱσταμένη πρὸς ἀρ., 12) Τέλους 2ου αἰ. μ.Χ. Ὄνυξ. Δύο εἰκονιστικαὶ κεφαλαί, 13) 2ου αἰ. μ.Χ. (;). Κορναλίνη. Αὐτοκράτωρ πρὸς ἀρ., 14) 3ου ἢ 4ου αἰ. μ.Χ. Κορναλίνη. Γυναικεία κεφαλὴ πρὸς δεξ., 15 - 20) 6 νεώτεροι λίθοι.

β) Παρὰ τῆς κ. Ἑλένης Μ. Κοσμετάτου 4 ἀργυρᾶ ρωμαϊκὰ δηνάρια: 1) Ἁδριανοῦ (ΔΚ) πρβλ. RIC II, ἀριθ. 244, 2) Μάρκου Αὐρηλίου (ΔΚ) Ἔ.ἀ. III, ἀριθ. 50 καὶ 3 - 4) Κρισπείνας (ΔΚ) σπάνια, πρβλ. Ἔ.ἀ. ἀριθ. 282 καὶ 284 (Πίν. 7, ἀριθ. 19).

γ) Παρὰ τοῦ κ. Πέτρου Πρωτονοταρίου 15 χαλκᾶ βυζαντινά:

1 - 2) Ἀραβικαὶ ἀπομιμήσεις βυζαντινῶν τεσσαρακοντανουμμίων ἐποχῆς Ἡρακλείου, παραπλήσιος τύπος εἰς BMC Oriental Coins, Additions I - IV, ἀριθ. 16 (Πίν. 7, ἀριθ. 21) καὶ Κωνσταντίου Β΄, πρβλ. Ratto ἀριθ. 1585, σπάνιον (Πίν. 7, ἀριθ. 20), 3) Ἰωάννου Β΄ Κομνηνοῦ, πρβλ. Metcalf[8] ἀριθ. 52, 4 - 8) 5 Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ, πρβλ. Ἔ.ἀ. ἀριθ. 83 - 84

8. Byzantine Scyphate Bronze Coinage in Greece, BSA 56, σ. 42 - 63. Ἐπίσης βλ. D. M. Metcalf, Classification of Byzantine Stamena, Ljubljana 1967.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

καὶ Ratto ἀριθ. 2147, 9) Θεοδώρου Α΄ Λασκάρεως, πρβλ. Metcalf ἀριθ. 1159, 10) Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου, πρβλ. Ratto ἀριθ. 2219, σπάνιον, 11) Μανουὴλ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ (;) παραπλήσιος τύπος εἰς Mattingly [9], Class XII (Πίν. 7, ἀριθ. 17), 12) Ἰωάννου Βατάτζη (;) παραπλήσιος τύπος εἰς BMC Vandals etc. ἀριθ. 36 - 39, 13 - 14) Ἀδιάγνωστα ΙΓ΄ αἰ. μ.Χ. α) Ἐμ. *[ΔΕC] ΠΟΤΙCΟ ΔΟΥΚΑC*. Ὁ αὐτοκράτωρ ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον, κρατῶν λάβαρον καὶ σφαῖραν μετὰ σταυροῦ. Ὄπ. *Δ MI / H TP*

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος κρατῶν ξίφος καὶ ἀσπίδα, ἱστάμενος κατ' ἐνώπιον (Πίν. 7, ἀριθ. 15) καὶ β) Ἐμ. Ἡ Θεοτόκος στέφουσα τὸν αὐτοκράτορα· εἰς τὸ μέσον *B*. Ὄπ. Προτομὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατ' ἐνώπιον. Ἐν τῷ πεδίῳ δεξ. *Δ / H*

15) Τύπος ἀποδιδόμενος παλαιότερον εἰς τὸν Ροβέρτον de Courtenai (1219 - 1221), πρβλ. ΔΕΝΑ 11 (1908), σ. 320, ἀριθ. 487 [10].

9. A Find of Thirteenth Century Coins at Arta in Epirus, Num. Chron. 1923.

10. Ἐκ τῆς Συλλογῆς τῆς Κομήσσης Λουΐζας Ο. Ριαγκούρ, δωρηθείσης εἰς τὴν Νομισματικὴν Συλλογήν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ταύτισιν τοῦ ὡς ἄνω τύπου γράφει ὁ Σβορῶνος: «Πιθανώτερον ἀνήκει εἰς Ριχάρδον κύριον Μαρεσίας παραρτήματος Ἐδέσσης», πρβλ. Schlumberger, Numismatique de l'Orient Latin, σ. 26 κ.ἑ.

δ) Παρὰ τοῦ κ. Ἀχιλλέως Πατίδη εἰκοσιοκτὼ (28) νεωτερικὰ ἀργυρᾶ, χαλκᾶ καὶ ἐκ κράματος, ἑλληνικὰ καὶ ξένων κρατῶν.

ε) Παρὰ τοῦ κ. Philip Paval, δύο (2) σύγχρονα ἀμερικανικὰ μετάλλια (1 ἀργυροῦν καὶ 1 ἐπίχρυσον).

ς΄) Παρὰ τοῦ κ. Ἠλία Σποντιδάκη δύο (2) χαλκᾶ (Δμ) ἀρχαῖα ἑλληνικά, εὑρεθέντα εἰς τὴν περιοχὴν Ἀκροπόλεως: 1) Ἀθηνῶν καὶ 2) Ἐλευσῖνος.

ζ) Παρὰ τοῦ φύλακος Ἠλία Παπαγεωργίου τέσσαρα (4) χαλκᾶ (ΔΜ) ἀρχαῖα ἑλληνικά, εὑρεθέντα εἰς συνοικισμὸν Μπραχάμι: 1) Θεσπιῶν, 2 - 3) Ἀθηνῶν, 4) Ἐλευσῖνος.

η) Παρὰ τοῦ κ. Φιλίππου Ἀντωνίου ἓν ἀργυροῦν τουρκικὸν καὶ τρία (3) χαλκᾶ (Ἀθηνῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἑλληνικῆς πόλεως ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἓν ἀνώνυμον ἐνετικὸν 17ου αἰ.), εὑρεθέντα εἰς Μαραθῶνα.

θ) Παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Ε΄ Γυμνασίου Ἀρρένων Μ. Τσιπουρλιάνου καὶ Δ. Γαβαλᾶ, ἓν χαλκοῦν Ἐλευσῖνος, εὑρεθὲν εἰς τὴν περιοχὴν Γλυφάδας, εἰς τὸ κτῆμα Μάλλιαρη.

ι) Παρὰ τοῦ κ. Βασιλείου Μαυράκη μία ἀργυρᾶ δραχμὴ Ρόδου ἀμφιβόλου γνησιότητος.

ΜΑΝΤΩ ΚΑΡΑΜΕΣΙΝΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΘΗΝΩΝ

Κατὰ τὰς ἐργασίας ἐπανεκθέσεως τῆς Ἐπιγραφικῆς Συλλογῆς Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1967 ἐγένοντο πολλαὶ ἀποκαταστάσεις μεγάλων στηλῶν καὶ συγκολλήσεις ἐνεπιγράφων τεμαχίων. Αὗται προέκυψαν ἢ ἐκ τῆς ἐκ νέου μελέτης καὶ παρατηρήσεως τῶν λίθων ἢ ἐκ τῆς ἀνάγκης ἀντικαταστάσεως τῶν παλαιῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων διὰ ράβδων ὀρειχάλκου, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ἡ περαιτέρω ἐκ τῆς σκωρίας φθορὰ τοῦ μαρμάρου. Παραθέτομεν φωτογραφίαν (Πίν. 8) μιᾶς μόνον ἐκ τῶν ἐνεπιγράφων στηλῶν, ἡ ὁποία περιέχει κατάλογον τῶν ταμιῶν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς Ε.Μ. 6762+636+635+6775 (IG I², 256 - 263), τῶν ἐτῶν 434/3 - 427/6.

Ἐμελετήθησαν ἐκ νέου καὶ συνεκολλήθησαν αἱ κάτωθι ὁμάδες ἐνεπιγράφων λίθων καὶ μνημείων:

1) Κατάλογοι ἠθοποιῶν καὶ διδασκαλίαι κατὰ τὰ Διονύσια καὶ τὰ Λήναια (εἰς IG II², 2318, 2323 καὶ 2325).

2) Ἀναθηματικαὶ βάσεις ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, φέρουσαι τὴν ὑπογραφὴν καλλιτεχνῶν, ὡς αἱ IG I², 505, A. E. Raubitschek, Dedications from the Athenian Acropolis, σ. 307 μὲ ὑπογραφὴν τοῦ Πολλίου καὶ IG I², 516, Raubitschek, ἔ.ἀ., σ.225, ὅπου τὸ ὄνομα Εὐφρονίου Κεραμέως, καὶ ἄλλαι.

3) Ἀναθηματικαὶ βάσεις καὶ περιρραντήρια ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Κατὰ τὴν συγκόλλησιν, συνήθως τὸ πρῶτον ἐπιτευχθεῖσαν, προσετέθησαν καὶ νέα συνανήκοντα τεμάχια, ἀνεπίγραφα. Ταῦτα, ὡς μὴ ἐφαπτόμενα, ἐτοποθετήθησαν κατὰ συμπέρασμα εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν γραμμάτων εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος τῆς ἐπὶ τοῦ χείλους ἐπιγραφῆς.

Οὕτω, ἐκ τῆς γνωστῆς ὁμάδος περιρραντηρίων τοῦ Ὀνησίμου, υἱοῦ τοῦ Σμικύθου (Raubitschek, ἔ.ἀ., σ. 385 κ.ἑ.), πλὴν τοῦ περιρραντηρίου Ε.Μ. 6543+6538 (IG I², 758, 752, Raubitschek, ἔ.ἀ., 350) ἀποκατασταθέντος ὡς εἰς AAA I (1968), σ. 65, εἰκ. 1, δύο ἀκόμη ἀνεπίγραφα τεμάχια Ε.Μ. 5500 (Πίν. 9α) προσδιωρίσθησαν καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιγραφῆς *[Ὀνή]σιμο[ς] ἀνέ[θεκεν]* τοῦ Ε.Μ. 6534 (IG I², 750, Raubitschek, 352).

Ἕτερα τεμάχια ἀνεπίγραφα συνεκολλήθησαν εἰς τμήματα περιρραντηρίων: τὸ Ε.Μ. 5505 (Πίν. 9β) πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ε.Μ. 5508 (Raubitschek, 361), τὸ ἄνευ ἀριθμοῦ Ε.Μ. καὶ μὴ συγκολλώμενον ἀμέσως ἐπὶ τοῦ Ε.Μ. 6553 (IG I², 759/393, Raubitschek, ἔ.ἀ., 365), εἰς ἀπόστασιν 0,05 μ. περίπου μετὰ τὸ *[δεκ]άτεν*, ὡς εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου.

4) Βάσεις ρωμαϊκῆς κυρίως ἐποχῆς, ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ ἀπετελέσθησαν ἐκ νέων, ἀδημοσιεύτων καὶ μὴ τεμαχίων, εἰς ἀκέραια σχεδὸν μνημεῖα. Ἡ δημοσίευσις τινῶν ἐξ αὐτῶν, ὡς περισσότερον ἐκτενής, θέλει περιληφθῇ εἰς τὸ ΑΔ 24 (1969): Μελέται (ὑπὸ ἐκτύπωσιν).

ΝΤΙΝΑ ΠΕΠΠΑ - ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Ἡ ἔκθεσις ἐργασιῶν τοῦ ἔτους 1967 τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ α΄ τεῦχος τῶν Χρονικῶν τοῦ ΑΔ 24 (1969), μετὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἔτους 1968.

(Σημ. τ. Συντ.)

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α΄ ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1967 ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τῆς Α΄ Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας παραλαβών ταύτην ἀπὸ τὸν Ἔφορον κ. Β. Καλλιπολίτην, τοποθετηθέντα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Μετ' αὐτοῦ συνεφωνήθη, ὅπως ἡ ἔκθεσις πεπραγμένων τῆς Α΄ Περιφερείας συνταχθῇ ὑπ' ἐμοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς ἑνότητός της, αἱ δὲ ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους 1967 ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Ἰ. Παπαποστόλου, συνταχθοῦν ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ ἐνταχθοῦν εἰς τὴν ἔκθεσιν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κκ. Καλλιπολίτην καὶ Παπαποστόλου, οὐσιωδῶς συνέβαλον εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐφορείας καὶ αἱ ἀρχαιολόγοι κ. Μ. Μπρούσκαρη καὶ δ. Ἀ. Σολωμοῦ, ἡ μὲν πρώτη εἰς τὴν καταγραφὴν ἀρχαίων καὶ τακτοποίησιν τῶν ἀποθηκῶν τῆς Ἐφορείας, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν χώρων τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἁδριανοῦ, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁδριανοῦ ἀνασκαφικὰς ἐρεύνας*.

Α. ΜΟΥΣΕΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

α. Ἐπερατώθη ἡ καταγραφὴ τῶν πηλίνων εἰδωλίων τῆς Ἀκροπόλεως.

β. Ἠνοίχθησαν τὰ κιβώτια τὰ περιέχοντα τὰ δευτερεύοντα χαλκᾶ ἀντικείμενα τῶν παλαιῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως (Π. Καββαδίου), τὰ ὁποῖα ἐταξινομήθησαν κατὰ εἴδη, ἤτοι: λαβάς, συναφείας, αἰχμὰς βελῶν κλπ., καὶ ἐπανετοποθετήθησαν εἰς τὰ κιβώτια, μετὰ τὴν ἐργασίαν, μὲ τὰς σχετικὰς ἐνδείξεις.

γ. Ἤρχισεν εἰς τὸ ἐργαστήριον ἡ καταγραφὴ τῶν πηλίνων κεραμίδων στέγης, τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως, αἱ ὁποῖαι εἶχον παλαιότερον δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ E. Buschor εἰς τὸ βιβλίον του « Die Tondächer von der Akropolis ». Τὸ ὑλικὸν ἐταξινομήθη μὲ βάσιν τὴν δημοσίευσιν, κατεγράφη εἰς τὸ εὑρετήριον τοῦ Μουσείου καὶ εἰς δελτία, καὶ ἐτακτοποιήθη καθ' ὁμάδας εἰς τὰς ἀποθήκας.

δ. Κατεγράφησαν εἰς τὸ εὑρετήριον τῆς περισυλλογῆς ἀρχαίων τῆς Περιφερείας ὅλα τὰ εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς πύλης Beulé ἀποκείμενα ἀρχαῖα. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν περισυνελέγησαν ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ἐποχήν κατὰ τὴν ὁποίαν αὕτη ἀνῆκεν ἀκόμη εἰς τὴν Α΄ Ἀρχαιολογικὴν Περιφέρειαν, εἶναι δὲ ἢ τυχαῖα εὑρήματα ἢ εὑρήματα μικροανασκαφῶν. Γενικῶς ταῦτα εἶναι δευτερευούσης σημασίας, τὰ μόνα δὲ ἀξιομνημόνευτα εἶναι ἡ ἐπιτυμβία στήλη (Πίν. 10γ) καὶ μία γυναικεία κεφαλή, προφανῶς εἰκονιστική (Πίν. 10α-β).

ε. Κατεγράφησαν εἰς εἰδικὸν εὑρετήριον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς ὅλα τὰ εἰς τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου ἀρχαῖα, ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν κατὰ εἴδη, ἤτοι: βυζαντινά, ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα, ἄκρα ἀγαλμάτων, κεφαλαί, ἐπιγραφαὶ καὶ ἀρχιτεκτονικά, ὅπως π.χ. σῖμαι.

ς΄. Ἤρχισεν εἰς εἰδικὸν εὑρετήριον ἡ καταγραφὴ τῶν μαρμαρίνων ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται τυχαίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Α΄ Περιφερείας καὶ συγκεντρώνονται εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Διογένους.

ζ. Εἰς τὴν ἐν Φετιχιὲ Τζαμὶ ἀποθήκην ἀρχαίων τῆς Α΄ Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας συνεχίσθη ἡ καταγραφὴ τῶν ἐρυθρομόρφων ὀστράκων τοῦ ἀποθέτου τοῦ ἱεροῦ τῆς Νύμφης τοῦ ἀποκαλυφθέντος πρὸς Ν. τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν ἐτῶν 1957 - 59. Ἐπίσης ἐφωτογραφήθησαν τὰ μελανόμορφα ὄστρακα, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς αὐτὰς ἀνασκαφὰς ἐκτὸς τοῦ ἀποθέτου.

Β. ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

1. Ὠδεῖον Ἡρώδου Ἀττικοῦ

Τὸ 1967 ἐπερατώθη ἡ ἀπὸ ἐτῶν συνεχιζομένη ἀναμαρμάρωσις τοῦ Ὠδείου μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Α. κλιμακοστασίου καὶ τὴν συντήρησιν ἐφθαρμένων τινῶν τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς Α. εἰσόδου, ἡ ὁποία φέρει πρὸς τὸ ἄνω διάζωμα τοῦ Ὠδείου (Πίν. 11).

2. Θέατρον Διονύσου

Ἐγένετο συντήρησις καὶ στερέωσις τῶν καλυπτηρίων πλακῶν τοῦ περιφερειακοῦ ἀγωγοῦ τῆς ὀρχήστρας. Αἱ τεθραυσμέναι πλάκες συνεκολλήθησαν καὶ ἐστερεώθησαν μὲ ὀρειχαλκίνας ράβδους, τὰ δὲ σιδηρᾶ των στηρίγματα ἀντικατεστάθησαν δι' ἄλλων ἐξ ἀνοξειδώτου χάλυβος. Ὁ ρόδαξ τῆς πρώτης ἐκ Δ. πλακὸς συν-

* Ὅλους τοὺς ἀνωτέρω εὐχαριστῶ θερμότατα διὰ τὴν πρόθυμον συνδρομήν των εἰς τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης ἐκθέσεως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

επληρώθη διὰ τεμαχίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν εὑρεθῆ τὸ 1963 κατὰ τὰς ἐργασίας διαμορφώσεως τοῦ Ἀσκληπιείου (Πίν. 11 β).

3. Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ

Ἐγένοντο ἐργασίαι συντηρήσεως τοῦ ἀποχετευτικοῦ της συστήματος, ὥστε νὰ διευκολύνεται ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ὀμβρίων καὶ ἄλλων ὑδάτων, τὰ ὁποῖα λιμνάζουν εἰς τὸ ΝΑ. αὐτῆς τμῆμα. Ἐπίσης ἐστερεώθη τὸ ἐκ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν δάπεδον (Πίν. 12 β).

4. Βιβλιοθήκη Ἁδριανοῦ

Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἁδριανοῦ τὸ εἰσέτι σωζόμενον τμῆμα τῆς Ν. κιονοστοιχίας τῆς βασιλικῆς παρουσίαζε σημαντικὰς φθοράς. Μεγάλα μαρμάρινα τεμάχια τῶν κιονοκράνων καὶ τῶν ἐπιστυλίων ἦσαν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς καὶ τῶν σιδηρῶν συνδέσμων καὶ στηριγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον παλαιότερον προστεθῆ πρὸς ἐνίσχυσίν των, ἀποκεκολλημένα, ὁ δὲ κίνδυνος τῆς ἀποσπάσεως καὶ πτώσεως τεμαχίων ἦτο σοβαρώτατος. Ἐλήφθησαν τὰ ἑξῆς ριζικὰ μέτρα: Κιονόκρανα καὶ ἐπιστύλια κατεβιβάσθησαν, ὅσα τμήματά των ἦσαν τεθραυσμένα συνεκολλήθησαν καὶ ἐστερεώθησαν δι' ὀρειχαλκίνων ράβδων, εἰς δὲ τὸν ἄξονα τῶν ἐπιστυλίων εἰσήχθη πρὸς στερέωσίν των ράβδος ἐξ ἀνοξειδώτου χάλυβος. Ὅμοιαι ράβδοι προσετέθησαν καὶ εἰς τοὺς κίονας. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ἐπιστύλια καὶ κιονόκρανα ἐτοποθετήθησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχικήν των θέσιν (Πίν. 12 α).

Γ. ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΧΩΡΩΝ

1. Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ

Εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἀγορὰν τὰ εἰς ἀτάκτους σωροὺς κείμενα μαρμάρινα τεμάχια ἐταξινομήθησαν κατὰ κατηγορίας καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς καταλληλότερα σημεῖα καὶ ἀνεδείχθη οὕτως ὁ χῶρος τῆς αὐλῆς μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ μαρμαρίνου δαπέδου της, καθὼς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν περιστυλίων (Πίν. 13 α). Ἔγιναν ἐπίσης μικραὶ ἐργασίαι ταξινομήσεως τοῦ γλυπτοῦ καὶ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ὑλικοῦ εἰς τὸν χῶρον τοῦ Ἀγορανομείου καὶ πρὸς Δ. τοῦ Ὡρολογίου τοῦ Κυρρήστου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἀποχετευτικοῦ συστήματος τῆς Ἀγορᾶς, εἰς τὸν χῶρον τοῦ Ν. περιστυλίου, ἀπεκαλύφθησαν πήλινοι ἀγωγοί, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ, πλινθόκτιστα μεταγενέστερα τοιχάρια, ὑπολείμματα σιρῶν, εἰς δὲ τὸ ὕψος τοῦ 12ου ἀπὸ Α. κίονος θεμέλια τοίχου ἐγκαρσίως βαίνοντος, συγκείμενα ἐκ τριῶν μεγάλων πωροπλίνθων, καὶ πρὸς Α. αὐτοῦ τετράγωνος δεξαμενίσκη, τῆς ὁποίας τὰ τοιχώματα ἦσαν ἐπενδεδυμένα μὲ κουρασάνι, ὁ δὲ πυθμὴν ἀπετελεῖτο ἐκ πηλίνων χονδροειδῶν πλακῶν. Ἡ ἐπίχωσις ἦτο μικροῦ μὲν πάχους, ἀλλὰ πολὺ τεταραγμένη, καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι τὰ ἐκεῖ εὑρεθέντα εἶχον ἤδη ἀποκαλυφθῆ κατὰ τὰς προηγουμένας ἀνασκαφάς, ἀλλὰ δὲν περιελήφθησαν τότε εἰς τὸ σχέδιον (ΑΔ 1930-31, σ. 1-14).

Ἐπίσης ἀπεκαλύφθη ἐκ νέου ὁ ἀρχαῖος ἀγωγός, ὁ ὁποῖος διέρχεται ἐκ τοῦ Α. τμήματος τῆς αὐλῆς καὶ κατευθύνεται πρὸς Β., διακλαδιζόμενος πρὸς Ν., εἰς ἀπόστασιν 8 μ. ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας του (Πίν. 13 β). Τὸ πρὸς Β. ἀποκαλυφθὲν ὁλικὸν τμῆμά του ἔχει μῆκος 18 μ. Αἱ πλευραί του εἶναι κτισταὶ ἐκ τεσσάρων κανονικῶν σειρῶν πλίνθων, ὁ πυθμὴν ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθογωνίων πηλίνων πλακῶν (διαστ. 0,58 × 0,36 × 0,03 καὶ πάχ. 0,02 μ.), ἡ δὲ κάλυψις γίνεται διὰ κοινῶν ἀκανονίστων πλακοειδῶν λίθων.

2. Βιβλιοθήκη Ἁδριανοῦ

Μέχρι σχεδὸν τοῦ 1967, ὁ χῶρος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἁδριανοῦ παρέμενεν, εἰς ἣν κατάστασιν ἦτο μετὰ τὰς ἀνασκαφάς, τὰς ὁποίας εἶχε διεξαγάγει τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Στέφ. Κουμανούδης (ΠΑΕ 1885, σ. 15΄), μόνον δὲ μικρᾶς κλίμακος ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι καὶ τακτοποίησις τοῦ ὑλικοῦ εἶχον γίνει τὸ 1950 ἀπὸ τὸν κ. Ἰ. Τραυλόν (ΠΑΕ 1950, σ. 41 κ.ἑ.).

Τὸ 1967 ἀνελήφθησαν μεγάλης κλίμακος ἐργασίαι καθαρισμοῦ, εὐτρεπισμοῦ καὶ διαμορφώσεως τοῦ χώρου. Ἐν πρώτοις ἀφῃρέθησαν αἱ ἀπὸ ἐτῶν συνεσωρευμέναι ἐπιχώσεις καὶ ἐταξινομήθησαν κατὰ κατηγορίας τὰ ἄφθονα, ἀρχιτεκτονικὰ ἰδίως, μέλη τοῦ χώρου, τὰ ὁποῖα ἐτοποθετήθησαν εἰς σημεῖα ὀλιγώτερον ἐμφανῆ. Ἐκαθαρίσθησαν ἐπίσης καὶ ἀνεδείχθησαν τὰ σωζόμενα λείψανα τῶν κτηρίων, ἤτοι τὰ ἐσωτερικὰ διαμερίσματα τῆς Βιβλιοθήκης, οἱ τοῖχοι τῶν ἐξωτερικῶν ἡμικυκλικῶν ἀψίδων, ἡ τετράγωνος αἴθουσα τοῦ τετρακόγχου καὶ τὰ τμήματα τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς (Πίν. 13 γ). Κατηδαφίσθη ἀκόμη ὁ οἰκίσκος τοῦ φύλακος, πρὸς Δ. τοῦ τετρακόγχου. Κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτόν, εὑρέθη τμῆμα τοῦ Δ. τοίχου τοῦ Δ. διαμερίσματος τοῦ κτηρίου, ὡς καὶ τμήματα ψηφιδωτοῦ δαπέδου.

Ἐπίσης, κατηδαφίσθησαν τὰ ὑψηλότερα τμή-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ματα τοῦ τοίχου τῆς « Παλαιᾶς Στρατώνας », ὁ ὁποῖος χωρίζει τὸ Α. τμῆμα τῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον, μὴ ἀνεσκαμμένον, Δ. ἥμισυ, τὸ κατεχόμενον σήμερον ὑπὸ εὐτελῶν οἰκίσκων καὶ παραπηγμάτων.

Πέραν τῆς Β. κόγχης τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ οἰκοδομήματος ὑπῆρχε χαμηλὴ λοφώδης ἔκτασις (17.60 μ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ 16.50 μ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν.), ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἐρευνηθῆ παλαιότερον. Αὕτη ἀφηρέθη, διεξαχθείσης οὕτω μικρᾶς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης, ἡ ὁποία ὅμως δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ὁλοκληρωθῆ λόγῳ ἐξαντλήσεως τῆς διατεθείσης πιστώσεως. Καίτοι δὲν κατωρθώθη ἡ ἐξαγωγὴ ἀσφαλοῦς συμπεράσματος, ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε προκύπτουν τὰ κάτωθι:

Ἡ ἀφαιρεθεῖσα ἐπίχωσις ἦτο πολὺ τεταραγμένη, περιλαμβάνουσα ἀντικείμενα μεταβυζαντινῶν καὶ νεωτέρων χρόνων μέχρι καὶ τῶν ὑστάτων (τεμάχια ἀγγείων μὲ διακόσμησιν γραπτὴν καὶ ἐγχάρακτον, τουρκικὰ τσιμπούκια καὶ ὑάλινα θραύσματα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος). Ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὸ ἐξ 0,20 μ. ἐπιφανειακὸν στρῶμα ἀπεκαλύφθησαν τμήματα πλακοστρώτου δαπέδου, τοιχάρια ἀμελοῦς κατασκευῆς καὶ κτιστὸς ἀγωγός. Ἴσως εἶναι λείψανα τῶν οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα τὸν παρελθόντα αἰῶνα κατελάμβανον τὸν χῶρον τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ κατεστράφησαν κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1884 (ΠΑΕ 1950, σ. 42). Χαμηλότερον, εἰς βάθος 0,50 μ., ἀπεκαλύφθησαν δύο δωμάτια οἰκίας (Ζ καὶ Η), ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας (Πίν. 13 δ). Τὸ μεγαλύτερον ἐξ αὐτῶν (Η) ἔχει διαστ. 5.78 × 4.35 μ. Καὶ τῶν δύο δωματίων οἱ τοῖχοι (πάχ. 0,60 μ.) εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ ἀρχαίων μαρμαρίνων τεμαχίων ἄνευ συνδετικῆς ὕλης. Τὸ ὕψος των φθάνει ἐξωτερικῶς τὰ 2.50 μ. περίπου, ἐσωτερικῶς ὅμως τὸ δάπεδον τῶν δωματίων εὑρέθη εἰς βάθος 1.15 μ.

Ἡ οἰκία ἐξετείνετο ἀσφαλῶς πρὸς Ν. Πρὸς Δ. εὑρέθη δεξαμενίσκη καὶ φρέαρ, τὰ ὁποῖα διὰ λόγους ἀσφαλείας τῆς παρακειμένης οἰκοδομῆς δὲν ἠρευνήθησαν πλήρως. Ἀνατολικῶς τῆς οἰκίας ταύτης ἀπεκαλύφθη τμῆμα τῆς Β. κρηπῖδος τῆς Βιβλιοθήκης (μήκ. 3.80 μ.), εἰς δὲ τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκίας χῶρον τὰ ἐρείπια τοῦ Α. τμήματος ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον πρὸς τὸ παρὸν νὰ καθορισθοῦν ἡ ἔκτασις, τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία (Πίν. 14 α). Ταύτης εὑρέθη μόνον ἡ ἡμικυκλικὴ ἁψὶς τοῦ ἱεροῦ, ἐν μέρει κατεστραμμένη, τῆς ὁποίας τὸ δάπεδον ἀποτελεῖται ἐξ ἐλλειψοειδῶν πλίνθων κυκλοτερῶς τοποθετημένων. Εἰς τὸ κέντρον σώζεται μαρμάρινον τετράγωνον βάθρον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς Ἁγία Τράπεζα. Ἑκατέρωθεν τῆς ἁψῖδος, πρὸς Δ., σώζονται τὰ λείψανα τῶν τοιχαρίων ἢ πεσσῶν, τὰ ὁποῖα διατηροῦν ἐζωγραφισμένον ἐπίχρισμα. Τὸ δάπεδον τοῦ ἀποκαλυφθέντος τμήματος τῆς ἐκκλησίας εὑρίσκεται εἰς ἐπίπεδον ὀλίγον ἀνώτερον τοῦ στυλοβάτου τῆς Β. κιονοστοιχίας τῆς Βιβλιοθήκης.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ἀνευρέθησαν πολλὰ μαρμάρινα τεμάχια, κατὰ τὸ πλεῖστον τμήματα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Τὸ σημαντικώτερον ἐξ αὐτῶν ἦτο μαρμάρινον βάθρον, ὕψ. 0,98, πλ. 0,44 καὶ πάχ. 0,47 μ., φέρον ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως ἐπιγραφὴν τοῦ 2ου αἰῶνος μ.Χ., ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει, ὅτι ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλὴ ἐτίμησε δι' ἀγάλματος τὴν Ἀργείαν Βηδίαν Εἰὼ (Ἰώ), θυγατέρα τοῦ Βηδίου Προφάντου καὶ τῆς Κλαυδίας Ἀρτεμοῦς (Πίν. 14 β).

Δ. ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΝ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

1. Περιοχὴ πρὸς Β. Ἀκροπόλεως

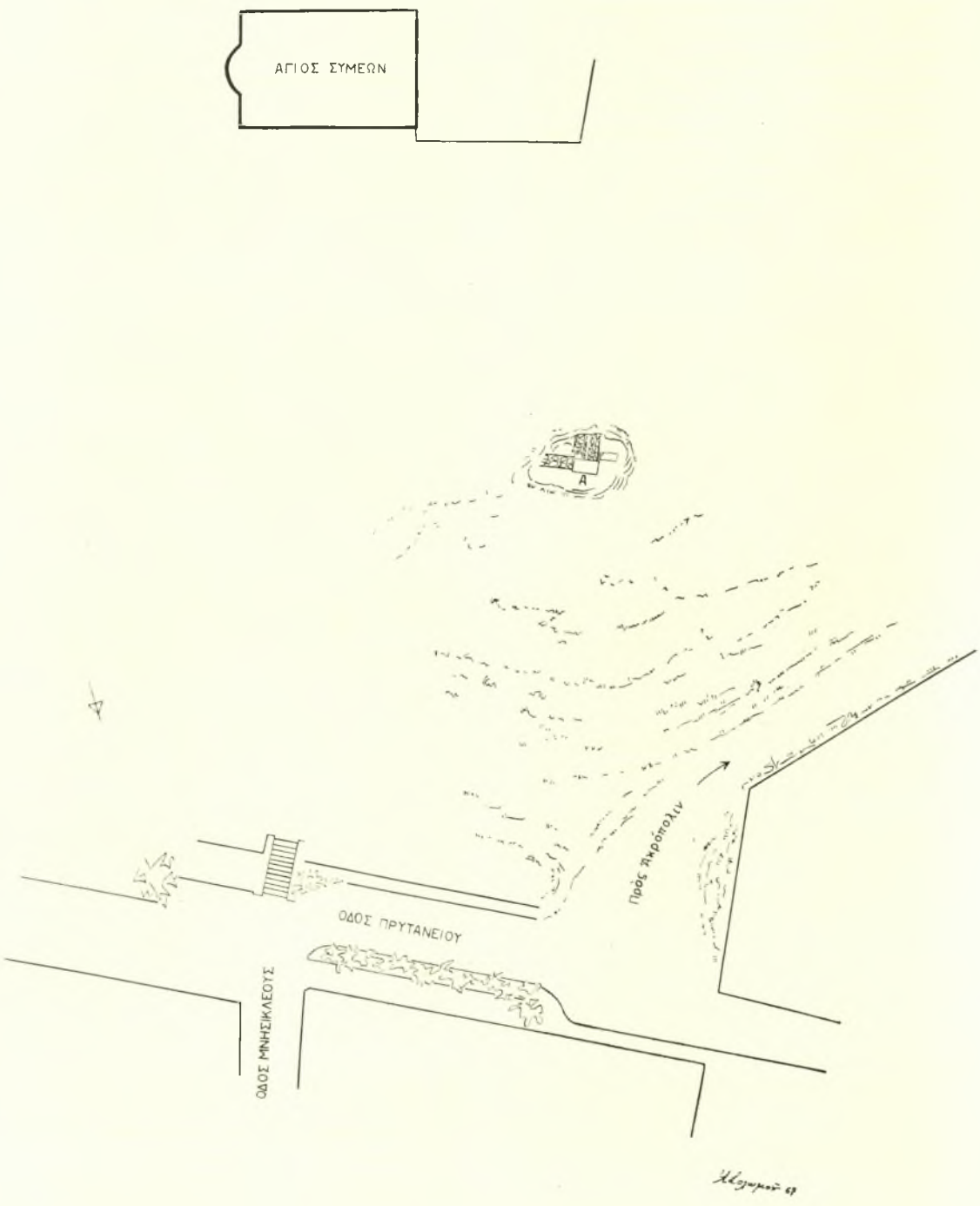
Κατὰ τὰς ἐργασίας διαμορφώσεως μιᾶς ἐκτάσεως πρὸς Β. τῆς Ἀκροπόλεως, μεταξὺ τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Συμεὼν καὶ τῆς ὁδοῦ Πρυτανείου, ἀναληφθείσας ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους, ἀπεκαλύφθησαν εἰς βάθος ἐλάχιστον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους φρέαρ καὶ λείψανα οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς χρόνους ὄχι παλαιοτέρους τῆς Τουρκοκρατίας (Σχέδ. 1). Ἐπὶ τοῦ φρέατος ἔκειτο ἀνεστραμμένον μαρμάρινον γεῖσον (Πίν. 15 γ), διαστ. 1.22 × 0,475 × 0,615 μ., φέρον τεράστια ἀνάγλυφα ἰωνικὰ ὠά. Παρόμοια ἔχουν εὑρεθῆ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς Στοᾶς Ἀττάλου καὶ τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως (βλ. Thompson, Χαριστήριον εἰς Ἀναστ. Ὀρλάνδον, τ. Α', σ. 314 - 323 καὶ Dinsmoor, Χαριστήριον εἰς Ἀναστ. Ὀρλάνδον, τ. Δ', σ. 145 - 155, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

Τὸ γεῖσον μετεφέρθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Ἀδριανοῦ.

2. Κατεδάφισις τοίχου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Διοσκούρων 7.

Κατὰ τὴν κατεδάφισιν τοιχαρίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Διοσκούρων 7 ἀνευρέθησαν ἐντειχισμένα δύο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 1. Τοπογραφικὸν σχέδιον περιοχῆς πρὸς Β. Ἀκροπόλεως. Α, σημεῖον εὑρέσεως τοῦ μαρμαρίνου γείσου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τεμάχια μαρμαρίνης ναΐσκοσχήμου ἐπιτυμβίας στήλης ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἰς τὸ ἓν (μεγ. ὕψ. 0,35, μεγ. πλ. 0,485 μ.) σώζεται ἡ κατενώπιον κεφαλὴ ἀγενείου ἀνδρός, τῆς ὁποίας τὸ πρόσωπον εἶναι ὁλοσχερῶς κατεστραμμένον διὰ νύσσοντος ἐργαλείου. Ὅ,τι σώζεται μαρτυρεῖ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κλαυδίου. Εἰς τὸ ἕτερον (μεγ. ὕψ. 0,49 καὶ μεγ. πλ. 0,64 μ.) σώζεται τὸ κάτω μέρος τῶν σκελῶν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου του παρ' αὐτά (Πίν. 16 α - β).

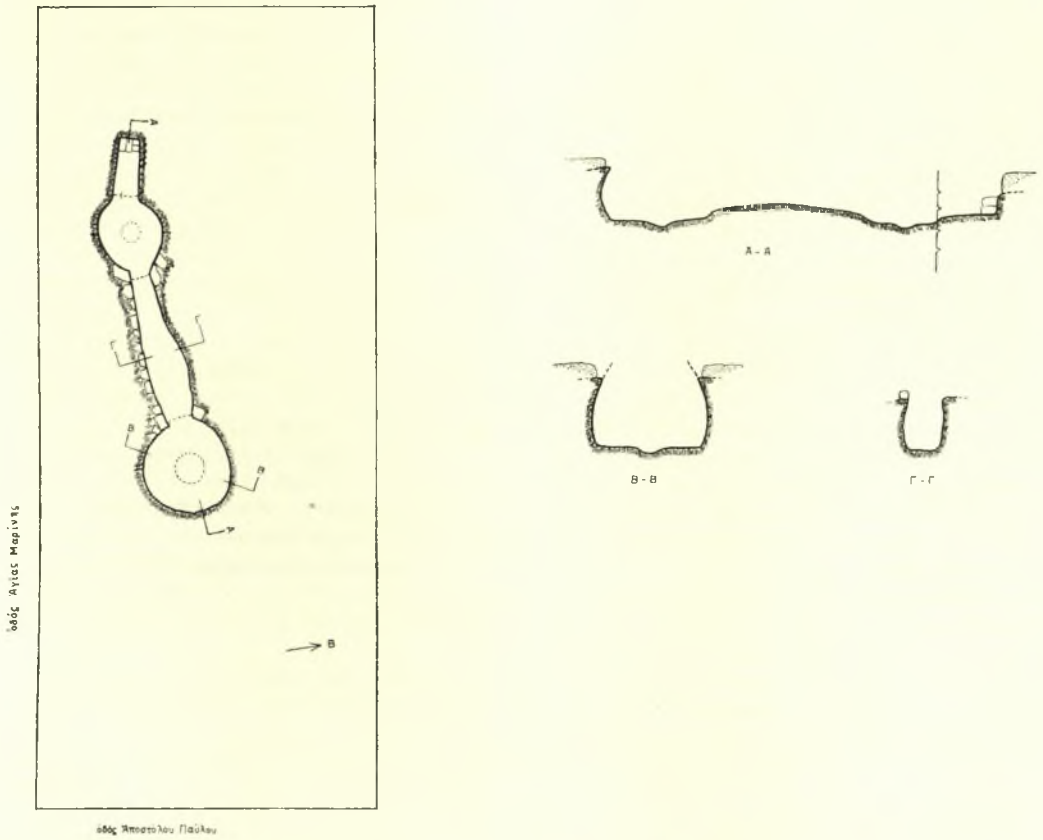
Ἐπιφάνεια γραμμάτων 0,45 μ. καὶ ὕψ. αὐτῶν 0,035 - 0,025 μ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀπετειχίσθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὴν μικρὰν ἀποθήκην τῆς Πύλης Beulé.

Γ. ΔΟΝΤΑΣ

4. Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀποστόλου Παύλου καὶ Ἁγίας Μαρίνης 2

Ὑπὸ τὸν Λόφον τῶν Νυμφῶν, κατὰ τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν Ἀποστόλου Παύλου καὶ Ἁγίας Μαρίνης, ἀνελήφθη ἐξ ἀφορμῆς τῆς διανοίξεως θεμελίων οἰκοδομῆς εἰς τὸ οἰκόπεδον Ἀλ. Παπακωνσταντίνου μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν ὑπογείου θαλαμωτῆς δεξαμενῆς ἐκ δύο κυκλοτερῶν θαλάμων, συνδεομένων διὰ δρόμου (Σχέδ. 2) (βλ. ΑΑΑ I (1968), σ. 18, εἰκ. 1 - 3). Τὸ πλεῖστον τῆς δεξαμενῆς εἶναι λελαξευμένον ἐντὸς τῆς

Σχέδ. 2. Κάτοψις καὶ τομαὶ ἀποκαλυφθείσης δεξαμενῆς

3. Περιοχὴ Λόφου Φιλοπάππου

Εἰς τὸ προαύλιον τοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λόφου Φιλοπάππου ἐκκλησιδίου Ἁγίου Κωνσταντίνου ἦτο ἐντετειχισμένος ὅρος τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος (Πίν. 14 γ):

ΗΟΡΟΣ
ΗΙΕΡΟ

Διαστάσεις: Ὕψ. 0,68, πλ. 0,265, πάχ. 0,15 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

κιμιλιᾶς χωρὶς ἐπιμέλειαν καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὸ σχέδιον, ἐνῷ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς μέρος, τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν ὀλίγα ὑπολείμματα, ἦτο, λόγῳ τῆς σαθρότητος τοῦ ἐδάφους, κτιστόν. Τὰ τοιχώματα ἀνέρχονται συγκλίνοντα ἀσυμμέτρως διὰ νὰ σχηματίσουν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς μὲν τοὺς θαλάμους φρεατοειδὲς ἄνοιγμα, εἰς δὲ τὸν διάδρομον γωνιώδη κορύφωσιν, ἂν καὶ εἶναι ἐπίσης δυνατὸν ὁ διάδρομος νὰ ἐκαλύπτετο δι' ὁριζοντίων πλακῶν, ὅπως εἰς τὴν γνωστὴν δεξαμενὴν τῆς Ἐλευσῖνος. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν τοιχωμάτων ἦτο ἀνώμαλος, διετήρει δὲ εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν παχεῖαν ἐξ ὑδατοστεγοῦς κονιάματος ἐπένδυσιν, ἡ ὁποία ἐκάλυπτε καὶ τὸ δάπεδον. Τὸ σωζόμενον ὕψος τοῦ διαδρόμου κυμαίνεται μεταξὺ 1.50 καὶ 1.35 μ., τῶν δὲ θαλάμων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Α. ἦτο κατά τι μεγαλύτερος (κάτω διάμ. 2.90 μ.), εἶναι περίπου 0,80 μ. Τὸ δάπεδον τοῦ διαδρόμου εὑρίσκετο 0,25 μ. ὑψηλότερον τῶν δαπέδων τῶν θαλάμων, προφανῶς διὰ νὰ ρέῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ὑπολειπόμενον ὕδωρ. Τὰ δάπεδα τῶν θαλάμων ἐσχημάτιζον περίπου εἰς τὸ μέσον ρηχὸν φρεάτιον καθαρισμοῦ (Πίν. 15 δ). Ἀπὸ τὸν Δ. θάλαμον ἤρχιζε κατευθυνόμενος πρὸς Δ. σηραγγοειδὴς δρόμος, ἐπίσης ἐπενδεδυμένος διὰ κονιάματος, ὁ ὁποῖος εἰς ἀπόστασιν 1.70 μ. ἐτερματίζετο φρασσόμενος ὑπὸ λιθοδομῆς. Ἀνάλογα παραδείγματα δρόμου μὴ ὁδηγοῦντος εἰς νέον θάλαμον συναντῶνται καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας δεξαμενάς (βλ. Κ. Κουρουνιώτη, Ἐλευσινιακά, τεῦχ. 1, σ. 259 - 261).

Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν δεξαμενῶν ἀποθηκεύσεως ὀμβρίου ὕδατος ἦτο συχνὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος. Πολλὰ παραδείγματα εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Πνυκός, τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, τοῦ λόφου τῶν Μουσῶν, τῆς Ἀρχαίας Ἀγορᾶς, τοῦ Δαφνίου, τῆς Ἐλευσῖνος κλπ. (Fr. Gräber, Die Enneakrunos, AM 1905, σ. 19 - 20. Κ. Κουρουνιώτη, Ἐλευσινιακά, τεῦχ. 1, σ. 237 κ.ἑ. The Athenian Agora, A Guide to the Excavation, 1954, σ. 95 - 96). Ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἐντὸς τῆς νέας δεξαμενῆς ὀστράκων, φαίνεται ὅτι αὕτη ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἐν χρήσει μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος.

Ἡ παχεῖα ἐπιφανειακὴ ἐπίχωσις τοῦ οἰκοπέδου τούτου ἦτο ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἀκόμη τεταραγμένη. Ἀνευρέθησαν σποραδικὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα (τινὰ καὶ ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς), ὡς καὶ λείψανα ὀστῶν. Δὲν ἀποκλείεται λοιπὸν νὰ ὑπῆρχε τάφος τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὀλίγον ἀπέχουσαν τῶν μυκηναϊκῶν ταφικῶν συστάδων τῆς περιοχῆς τῆς Ἀρχαίας Ἀγορᾶς, τοῦ Ἀγοραίου Κολωνοῦ καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Τὰ μυκηναϊκὰ εὑρήματα, ἀνήκοντα εἰς τὰς ΥΕ ΙΙΙ Α 1 - ΥΕ ΙΙΙ Α 2 καὶ ΥΕ ΙΙΙ Β περιόδους, εἶναι τὰ κάτωθι:

1. Ψευδόστομος σφαιρικὸς ἀμφορίσκος, ἀποκεκρουμένος ὀλίγον κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ στομίου (βλ. ΑΑΑ ἔ.ἀ., εἰκ. 3). Διακόσμησις διὰ καστανερύθρου χρώματος ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιφανείας: Εἰς τὸν ὦμον σειρὰ ἐσχηματοποιημένων ἀνθέων. Εἰς τὴν κοιλίαν ζῶναι ἐκ λεπτοτάτων ταινιῶν περικλειόμεναι ἐντὸς παχειῶν. Ἐπὶ τοῦ δίσκου τῶν λαβῶν κύκλοι μὲ ἐχρωματισμένον τὸν ἐσώτατον. Ὕψ. 0,098, διάμ. κοιλίας 0,09, διάμ. βάσεως 0,022 μ. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙΒ (Furumark, M.P. Sh. 171 - 192, Mot. 18: 130 - 132, 41).

2. Πρόχους συγκολληθεῖσα ἐκ πολλῶν τεμαχίων, ἐλλιπὴς μικρὰ τμήματα τῆς κοιλίας (Πίν. 15 β). Διακόσμησις διὰ καστανομέλανος ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας: Τρεῖς παχεῖαι ταινίαι περὶ τὴν κοιλίαν καὶ μία περὶ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ. Ταινία κυματοειδὴς ἐπὶ τῆς λαβῆς. Ὕψ. 0,172, διάμ. χείλους 0,08, βάσεως 0,052 μ. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙΒ (σχῆμα ὡς εἰς Fur. M.P. Sh. 67).

3. Πρόχους πεπιεσμένη· ἐλλείπει τὸ στόμιον. Διακόσμησις δι' ἐρυθροῦ ἐπὶ ὑπολεύκου ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας: Ζώνη λεπτῶν ταινιῶν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὤμου, ἀνὰ μία παχυτέρα περὶ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. Ὕψ. 0,09, διάμ. κοιλίας 0,11 μ. Χρονολογεῖται εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙ Α2 (σχῆμα ὡς εἰς Fur. M.P. Sh. 114).

4. Ἄνω μέρος ραμφοστόμου πρόχου (Πίν. 15 α). Ἐπιφάνεια καὶ διακόσμησις κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμέναι. Τρεῖς παχεῖαι ταινίαι περὶ τὴν κοιλίαν καὶ ταινίαι περὶ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ διὰ καστανομέλανος. Σωζ. ὕψ. 0,16 μ.

5. Κύπελλον μόνωτον ἀβαθές (βλ. ΑΑΑ ἔ.ἀ., εἰκ. 3). Ἐπὶ ὠχροκιτρίνου ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας διακόσμησις διὰ καστανερύθρου. Ἐξωτερικῶς περὶ τὴν βάσιν, ζώνη λεπτοτάτων ταινιῶν, περικλειομένη ἐντὸς δύο παχυτέρων ἄνω καὶ μιᾶς κάτω περιγραφούσης τὴν βάσιν. Τὸ χεῖλος ἐχρωματισμένον. Ὕψ. 0,043, διάμ. χείλους 0,012 μ. Χρονολόγησις εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙ Α1 περίοδον (σχῆμα ὡς εἰς Fur. M.P. 219).

6. Τμῆμα τοῦ ἄνω μέρους ὑψίποδος διώτου κύλικος, ἀκοσμήτου. Συνεκολλήθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων. Τὸ χεῖλος νεύει πρὸς τὰ ἔξω. Ἐπι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

φάνεια ὑπόλευκος ἐσωτερικῶς ἐστιλβωμένη. Μεγ. ὕψ. 0,14 μ. Χρονολόγησις εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙ Α2 περίοδον.

7. Λεκανίδιον ἐλλιπές μεγάλα τμήματα τοῦ χείλους, τῶν τοιχωμάτων καὶ τὴν βάσιν. Ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας διακόσμησις διὰ κιτρινοκαστάνου βαφῆς: Ζῶναι ἐκ λεπτοτάτων ταινιῶν περὶ τὴν βάσιν καὶ ἀμέσως ὑπὸ τὸ ἐχρωματισμένον χεῖλος. Ὕψ. 0,063, διάμ. χείλους 0,124 μ.

8. Πυξὶς δίωτος ἀκεραία (βλ. ΑΑΑ ἔ.ἀ., εἰκ. 3). Ἐπὶ τοῦ ὤμου σειρὰ ἐλλειψοειδῶν ἡμικαμπύλων, εἰς τὴν κοιλίαν ταινίαι διὰ καστανομέλανος. Τὸ στόμιον ἐχρωματισμένον διὰ παχείας ταινίας ἐσωτερικῶς τοῦ χείλους. Ὕψ. 0,086, διάμ. βάσεως 0,105, διάμ. χείλους 0,058 μ. Χρονολόγησις εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙ Α2 περίοδον (Fur. M.P. Sh. 94 - 96, Mot. 45 : U - pattern).

9. Κάτω τμῆμα εἰδωλίου ἀπροσδιορίστου τύπου. Συνήθης διακόσμησις διὰ λεπτῶν τόξων ἐρυθρῶν ταινιῶν εἰς τὸ σωζόμενον τμῆμα τοῦ σώματος καὶ διὰ παχυτέρων καθέτων κυματοειδῶν εἰς τὴν κυλινδρικὴν βάσιν. Ὕψ. 0,055 μ. Ἀνευρέθησαν ἐπίσης σφονδύλιά τινα ἐκ μαρμάρου καὶ στεατίτου καὶ ψῆφοι ἐξ ὑαλομάζης.

5. Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μνησικλέους καὶ Ἀδριανοῦ 84

Διὰ τῆς κατεδαφίσεως τῆς οἰκίας Εὐθ. Ἀρμούτη, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Ἀδριανοῦ καὶ Μνησικλέους, ἦλθεν εἰς φῶς κατὰ τὸ Ν. ἄκρον τοῦ οἰκοπέδου καὶ ἐπὶ μήκους 12 μ. περίπου, ἡ πρόσοψις νέου τμήματος τοῦ Β. σκέλους τοῦ γνωστοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ τείχους τῶν Ἀθηνῶν (3ου αἰ. μ.Χ.), ἀποτελουμένη ἐκ μεγάλων, ἐν μέρει, πωρίνων λιθοπλίνθων, ἐξ ὧν δύο φέρουν ἀνώμαλον ἔξεργον καὶ περιτένειαν (βλ. ΑΑΑ ἔ.ἀ., εἰκ. 2 καὶ Ἰ. Τραυλοῦ, Πολεοδομικὴ ἐξέλιξις τῶν Ἀθηνῶν, σ. 126 κ.ἑ.). Μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα διεξαχθεῖσα πρὸ αὐτοῦ ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα μεγάλου κτίσματος, τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν: α) τοῖχος, πλ. 3.20 μ. (μέγ. ὕψ. 3.45 καὶ ἀποκαλυφθὲν μῆκ. 9.40 μ.), ἐφαπτόμενος τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ τείχους, ἔχων τὴν πρόσοψιν ἐκτισμένην διὰ μεγάλων πωρίνων λιθοπλίνθων καὶ τὸ ἐσωτερικὸν πεπληρωμένον διὰ μίγματος ἀσβέστου καὶ μικρῶν κοινῶν λίθων, β) ἕτερος τοῖχος, πλ. 0,33 μ., παράλληλος τοῦ α, εἰς ἀπόστασιν 2 μ. πρὸς Β., ἐκτισμένος ἐκ μεγάλων λιθοπλίνθων καὶ γ) λείψανα ἑτέρων δύο, φορᾶς καθέτου πρὸς τοὺς δύο πρώτους, πλ. 0,50 μ. περίπου.

Αἱ μεγάλαι πώριναι λιθόπλινθοι μὲ ἀναθύρωσιν εἰς τὰς δύο πλευρὰς καὶ κονίαμα μὲ ταινίαν εἰς τὴν τρίτην, αἱ ὁποῖαι εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν χωμάτων, ἀνήκουν προφανῶς εἰς τὸ κρηπίδωμα τοῦ κτηρίου. Ὁ τρόπος τῆς τοιχοδομίας, ἡ χρῆσις παλαιοτέρου ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους, εἰς μίαν περίπτωσιν, καὶ κεραμίδων εἰς τοὺς ἁρμούς, ὁδηγοῦν εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὅταν ἡ πόλις εἶχεν ἀρχίσει καὶ πάλιν νὰ ἐξαπλοῦται πέραν τοῦ στενοῦ περιβόλου τοῦ 3ου μ.Χ. αἰ. πρὸς τὰ παλαιά της ὅρια.

Ἡ ἔρευνα δὲν ἐπερατώθη.

Σημείωσις: Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ γειτονικὸν οἰκόπεδον Ψαρίδη, ὁδὸς Ἀδριανοῦ, ἀριθ. 78, διεξαχθεισῶν κατὰ τὰ ἔτη 1968 καὶ 1969, προέκυψεν ἤδη ὅτι καὶ τὰ ἐν τῷ οἰκοπέδῳ Ἀρμούτη ἐπιβλητικὰ ἐρείπια ἀνήκουν, ὅπως καὶ τὰ ἐν τῷ οἰκοπέδῳ Ψαρίδη, εἰς μέγα Ἀδριάνειον κτήριον, πιθανῶς τὸ κοινὸν Ἱερὸν τῶν Θεῶν ἢ Πάνθεον, περὶ ὧν βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 221 κ.ἑ. καὶ ΙΙ (1969), σ. 1 κ.ἑ.

Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

DIE AUSGRABUNGEN IM KERAMEIKOS

1966

Im Kerameikos setzte G. Gruben das Studium der Dipylon-Ruine, über die er eine Publikation vorbereitet, das ganze Jahr hindurch fort. Im Zusammenhang mit einer neuen Befestigung der Kloake von 1876 im Torhof wurde ein Erdstreifen zwischen ihr und der südöstlichen Hofmauer der Erforschung zugänglich. Er gab die Möglichkeit einer genaueren Aufnahme der hier verlaufenden Kanäle, so besonders der AA 1934, 227 erwähnten Wasserleitung des 5. Jahrhunderts mit Porosplatten, die nach Norden bis über die Rückwand des Grabenbeckens hinaus verfolgt werden konnte. Unter den Materialien zur Abstützung eines späten Kanals aus Ziegeln in U-Form kam das schöne bronzene Pferdebein (T a f. 17 a) zum Vorschein, möglicherweise der Rest einer Reiterstatue oder eines noch größeren Denkmals in der Nähe der Fundstelle. Das Bein (L: 38,5 cm) hat Lebensgröße. Bei der Aufnahme der in die Fundamente des kaiserzeitlichen Pompeion verbauten Quadern eines archaischen Rundbaus stieß G. Gruben auf mehrere, an gleicher Stelle eingebaute Skulpturenfragmente aus Marmor. Einige waren wiederholt zerschlagen, doch ist ein zweiter archaischer Reiter durch ein größeres Stück Pferdemähne nun für die Nekropole endgültig gesichert. Das Stelenstück T a f. 17 b paßt bei dem Fragment im Nationalmuseum Inv. 83 an.

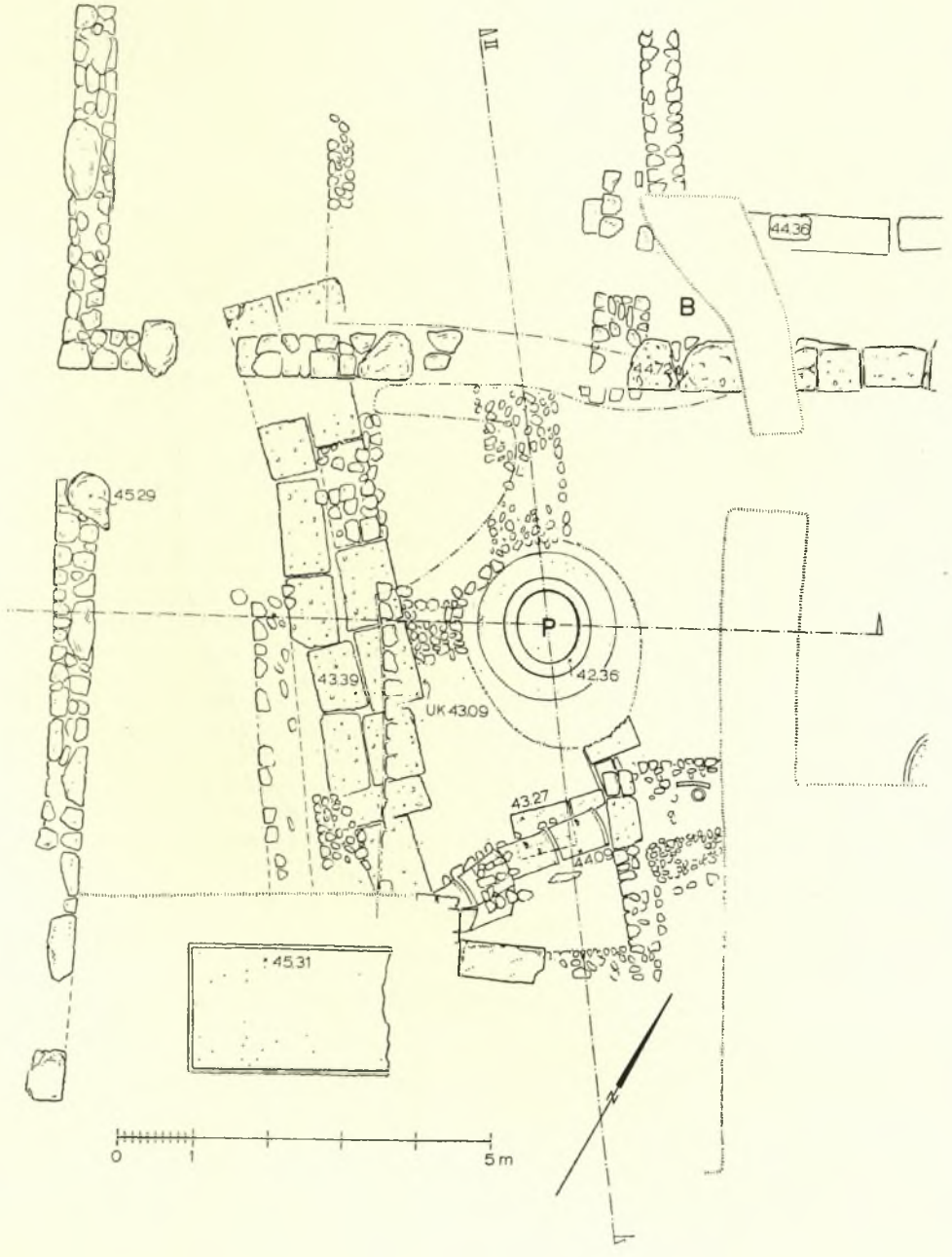
Eine zweite Untersuchung *im Raume zwischen den beiden Ausfallstraßen* sollte bezüglich der Reste langgestreckter Bauten in der Nähe des Grabens Klarheit bringen, die in den dreißiger Jahren nicht vollständig aufgedeckt wurden, so besonders bezüglich des Baus mit Fundament aus Porosquadern (AA 1938, 610 mit einem Plan, Beil. 3, in den der Bau ganz links eingezeichnet ist; AA 1940, 327). Erhalten ist eine längere Reihe von Porosquadern (in P l a n 1 mit Niveau + 44,36m ü. M.), der in nordwestlicher Richtung wiederholt ein Porosquader angesetzt ist, auf den noch ein zweiter folgt. Zu diesen kurzen Mauerstücken ermittelte K. Gebauer aus dem Erdschnitt eine weitere durchgehende Quaderreihe, die die Stücke verband und abschloß, so daß man einen Bau mit einer Reihe kleiner Kammern erhält. Die unterschiedlich langen, bis 65 cm hohen Quadern sind untereinander nicht verbunden, dazu an den Stellen, an denen sie nicht bis zum Felsgrund reichen, ohne jede besondere Unterlage verlegt und jetzt verrutscht. An einer Stelle kamen Reste der aufgehenden Mauer aus Porosbrocken und Ziegelstücken zu Tage, offenbar Flicken. Ursprünglich haben die Porosquadern Lehmziegelwände getragen.

Einige Porosblöcke in Wiederholung oder Fortsetzung der schon bekannten Mauerzüge wurden zum ersten Mal aufgedeckt, neue Erkenntnisse zum Plan des Baus wurden aber nicht gewonnen. Auch zu den Stükken einer Bruchsteinmauer, die auf der Seite nach dem Graben gleich neben der durchgehenden Porosquaderreihe auf höherem Niveau verläuft (+ 44,72m in P l a n 1), kam nichts Neues hinzu. Erhalten sind in jedem Fall nur Fragmente, das Fehlende wurde schon im Altertum abgeräumt. Ausgedehnte Lagen von Schutt in der Richtung des Eridanos, Lagen von Steinen und Porosbrokken (mitgezeichnet in P l a n 1), Packungen von Dachziegelstücken, zeigen deutlich die Zerstörung, aber auch das Ansteigen des Niveaus.

Auf der Seite nach dem Graben reicht an die Porosquaderreihe bis zu deren Oberkante eine Schicht feinen dunklen Sandes heran, dem etliche schöne Scherben des 5. Jahrhunderts, insbesondere solche von stempelverzierter Schwarzfirniskeramik, beigemischt sind. Im oberen Teil dieser Schicht fanden sich, in Richtung des Eridanos zahlreicher, die ersten Ostraka im Laufe der Untersuchung, so zum Beispiel zwei mit dem selteneren Namen «Kallias Kratiu» (T a f. 19 b). Etwa 4-5m weiter südwestlich ihrer Fundstelle zeichnete sich im Sand eine größere runde Grube mit grober Füllung ab. Tief in der Grube kam der Rand eines Tonpithos zum Vorschein (P in P l a n 1), der sich bei der Ausräumung seines Erdinhalts (oben lockerere Erde, unten grobe Kiesel mit Lehm) als ganz erhalten erwies. Von dem gewaltigen, tief versenkten Gefäß (H. 2,13m; P l a n 2 u. T a f. 18 c) konnten nur der Rand, der kurze Hals und ein Teil der Schulter freigelegt werden, da bereits der

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Rand (+42,36m) heute tief im Grundwasser liegt. Doch wurde durch ständiges Auspumpen des Wassers eine Grabung im Umkreis des Pithos bis etwa auf das Niveau seines Randes möglich. Die Ausdehnung der Grabung zeigen die während der Arbeiten entstandene photographische Aufnahme (T a f. 18 a und P l a n 1). Die wichtigsten Punk-

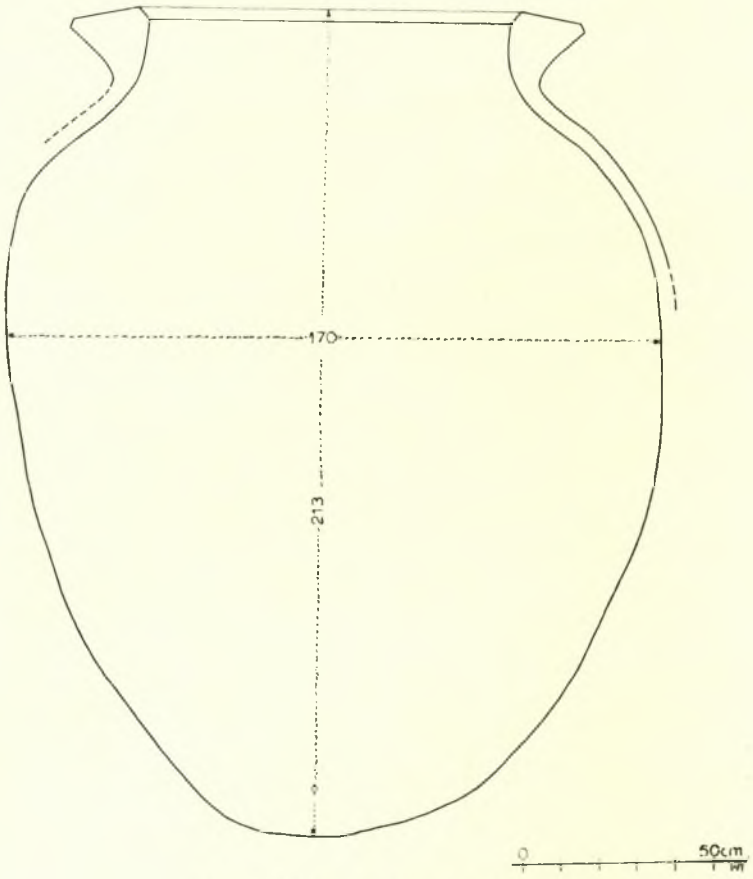
Plan 1. Kerameikos. Ausgrabungen 1966

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

te der Untersuchung, die noch nicht abgeschlossen ist, und die hauptsächlichen Funde sind folgende.

Mit der Auffindung des Pithos war die Untersuchung in eine Senke des Geländes geraten, deren Ausdehnung und Form noch der Klärung harren. Nach der Füllung der tiefsten Stellen mit körnigem Sand (nicht Scherben mehr enthält, nicht der gewöhnliche Mergelkalk— liegt hier nur wenig unter dem Niveau des Rundbaus und fällt nach Nordosten (sichtbar in T a f. 18 a) tief ab.

Das erste Bauwerk an der untersuchten Stelle ist eine Mauerecke, gleich auf dem gewachsenen Boden des soeben erwähnten Hanges angelegt. Erhalten ist eine einzige

Plan 2. Kerameikos. Tonpithos

identisch mit dem feinen Schwemmsand der dunklen Sandschicht, die wir oben erwähnten) dürfte es sich um einem Arm des Eridanos oder eher um ein altes Bett dieses Flußes handeln, das den Grabungsplatz aber, wie ein Schnitt zeigte, nicht von Südosten, sondern wohl von Süden erreicht. Ein festes « Ufer » dieses « Betts » ist bisher nur auf der Seite nach dem Eridanos gefunden. Der gewachsene Boden — feste, rote Erde, die keine Lage teilweise verrutschter und durch die Feuchtigkeit reduzierter Steine: zwölf in zwei Reihen nebeneinander verlegte Brecciablöcke (OK +43,39m; einige sichtbar in T a f. 18 a) und einige, nicht ganz so hohe Breccia- und Porosblöcke (+43,27m), die zweimal eine rechtwinklige Ecke bilden. Über diese Steine unbekannter Zweckbestimmung geht die Bruchsteinmauer mit OK +44,72m hinweg, und die Segmentziegel des

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

unter Tage gebauten hellenistischen Kanals (+44,09m) sind auf die Porosblöcke aufgesetzt. Dazu wurde das äußerste Stück des letzten Porosblocks bei der Aushebung der Grube für den Tonpithos abgeschlagen; Bruchsteinmauer, Kanal und Pithos sind mithin jünger als die Mauerecke. Gleich neben der doppelten Reihe von Brecciablöcken kam in dem Winkel zwischen diesen und dem gewachsenen roten Boden das Leagros-Ostrakon: *Λέαγρος πατρόσεν Γλαύκωνος* zu Tage (vgl. T a f. 19 d).

Um den nordwestlichen Teil der doppelten Reihe von Brecciablöcken herum war in deren Höhe eine 2-3 cm dicke Schicht von Breccia-Spliß über einer dünnen Lehmschicht ausgebreitet; der Spliß muß entweder durch die Bearbeitung der Brecciablöcke während der Errichtung der Mauerecke oder durch die spätere Korrosion der Brecciablöcke entstanden sein. Die Erde unter dem Brecciaspliß war bis hinunter zu dem Sand des Flußes angeschüttet und setzte sich aus groben Kieseln, Lehm und Scherben zusammen, vor allem auch den unten aufgeführten Ostraka in festen, doch nicht überall gleich starken Packungen. In der durchschnittlich 75cm hohen aufgeschütteten Erde fand sich auch der rechte Fuß eines archaischen Reiters aus Marmor, in dem U. Knigge zuerst den Fuß des Reiters AA 1933, 286 Abb. 18 erkannte. Anpassen läßt sich der Fuß (Inv. P 1051A; T a f. 17 c) leider nicht, da noch ein Stück des Beins fehlt. Der Torso des Reiters war bei der Auffindung im Heiligen Tor verbaut nordwestlich des Mauerteils K (AM 32 (1907), Taf. 11; Phot. KER 2117); die Fundstelle des Fußes liegt rund 75m entfernt.

Der Brecciaspliß und die fast gleich hohe Lehmschicht sind nachweislich zweimal von oben durchstoßen worden: durch den Tonpithos und durch einen Brunnen (an der Stelle B in P l a n 1), über den die spätere Bruchsteinmauer mit OK + 44,72m hinweggeht. Der Brunnen wurde später gefunden und ist noch nicht ausgegraben; bisher erfaßt sind ein Kranz aus Porossteinen (T a f. 18 b) und eine Aufhöhung des Kranzes aus Lehmziegeln. Tiefer ist der Pithos eingelassen, aber der Brunnen muß älter sein als er, da von den Erdschichten über ihm, die zur Brunnenmitte hin abfallen und von der Brunnengrube nicht geschnitten sind, eine Schicht feinen dunklen Sand der gleichen Art enthält, die auch auf der Grabenseite des Baus mit Porosfundamenten ausgebreitet ist. Hiernach war der Brunnen zur Zeit der Entstehung der Sandschicht nicht mehr in Gebrauch. Der gleiche Schluß ist für den Bau mit Porosfundamenten nahegelegt, da sich seine Lehmziegelwände und der bis zur Höhe der Porosblöcke angeschüttete oder wahrscheinlich angeschwemmte Sand ohne Frage gegenseitig ausschließen. Da der Sand aber, wie gesagt, Scherben bis zum Anfang des 4. Jahrhunderts enthält, müssen der Bau und der Brunnen gleichzeitig um 400 v. Chr. verfallen sein. Der Brunnen wurde sicher nicht wieder in Benutzung genommen. Ob der Bau mit Porosfundamenten und der Brunnen schon von Anfang an zusammengehörten, ist eine offene Frage.

Die Grube für den Pithos war 1966 noch bis zur Oberfläche der Schicht feinen, dunklen Sandes zu verfolgen; ihre Ausgangshöhe lag also entweder hier oder höher. Aufhöhungen des Gefäßrandes wurden nicht beobachtet. Der Pithos war ganz, bis zu seinem Rand, in den Sand des Flußes eingelassen und diente in dieser Tiefe als Abschluß eines tiefen Erdlochs mit steiler Wand. Der Pithos hat keinen Abfluß, und da es in seiner Nähe keine anderen Anlagen gibt, die zur Erklärung des Gefäßes verhelfen könnten, hat die Annahme W. Hoepfners Wahrscheinlichkeit, daß der Pithos als Falle für den Feind mit den Anlagen zur Verteidigung der Stadt zusammengehört. Es verdient in diesem Zusammenhang erwähnt zu werden, daß H. Knackfuß am 24.10.1916 auf dem Nordufer des Eridanos, hinter dem ersten rechtekkigen Brecciabau von der Stadt aus, das Unterteil eines «riesigen Pithos» mit 1,30 m Durchmesser gefunden hat. Für das Datum des neugefundenen Gefäßes ist vielleicht eine schwarzgefirnißte Lampe wichtig, die wohlerhalten ist und bei ihrer Auffindung in der Nähe des Bodens des Gefäßes den Eindruck auslöste, daß sie bei dessen Installierung oder bei einer Reinigung geleuchtet haben könnte. Die Lampe ähnelt Howlands Nr. 235 (Greek Lamps, Taf. 36, 8) aus der ersten Hälfte des 4. Jahrhunderts, doch ist sie nicht auch tongrundig. Sollte die Lampe tatsächlich datierend sein, dann ist die Einsen-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

kung des Pithos und seine Entstehung von der kononischen Erneuerung der Stadtbefestigung ab 393 v. Chr. schwerlich zu trennen.

Durch die Brecciaspliß und die feine Lehmschicht hindurch stießen die Arbeiter beim Ausheben der Brunnengrube sowohl wie beim Aushub für den Pithos auf die Ostraka, die nun, nach oben befördert, in Bewegung gerieten. So erklärt es sich, daß Ostraka mit den gleichen Namen nicht nur in der Auffüllung unter der Splißschicht, sondern verstreut zum Beispiel auch in der Grube für den Pithos und in dem Gefäß und über ihm gefunden wurden. So erklären sich weiter die Aufdeckung der zuerst gefundenen beiden Kallias-Ostraka an der Oberfläche der Schicht feinen, dunklen Sandes und die Auffindung des Themistokles-Ostrakon AM 80, Beil. 32,7 über dem Brunnen, das als erstes Themistokles-Ostrakon zu Tage kam, als der Brunnen noch unbekannt war. Die frühesten der eingesammelten Stimmscherben tragen die Namen « Megakles » und « Themistokles » (T a f. 19 a) und stammen aus dem Jahre 487/86 v. Chr. Die spätesten sind gegen « Thukydides Melesiu » und « Kleippides Deiniu » gerichtet, aber nur für eine der letzteren, die Thukydides-Scherbe Inv. 3499, 2, ist die Auffindung unter der Splißschicht notiert. Dies scheint wichtig, denn der eigentliche Fundort der Stimmscherben von 443 v. Chr. ist nicht die Auffüllung, die der Brecciaspliß überdeckt, sondern die Schicht mit feinem, dunklem Sand in ihrer ganzen Ausdehnung vom Fundort der Scherben AM 51, 129 an bis hin zum Naiskos vor dem Graben; und diese Regel wird durch die Scherbe 3499, 2 kaum durchbrochen. Wahrscheinlich ist es vielmehr, daß die Thukydides-Scherbe, von oben fallend, nachträglich mit den Ostraka unter dem Brecciaspliß in Berührung gekommen ist, und daß als die spätesten Scherben in der Auffüllung unter dem Brecciaspliß die Menon-Ostraka von 458 v. Chr. zu gelten haben. Der Bau der Mauerecke aus Brecciablöcken und die Bildung der Splißschicht, die mit der Mauerecke zusammenhängt, wären dann um 450 v. Chr. datiert.

Dabei lag das eine oder andere Menon-Ostrakon ganz unten gleich auf dem Sand. Viele Ostraka können demnach erst Jahrzehnte nach der Abstimmung an die Stelle ihrer Wiederauffindung gelangt sein und sind hier auch sicher nicht in der Reihenfolge der Abstimmungen abgeladen worden. Dennoch hatte sich eine Trennung in zwei große Gruppen erhalten. Um den Pithos herum und besonders südwestlich und südlich der Pithosgrube lagen die Kallias-Ostraka in einer starken Schicht, während die Megakles- und Themistokles- Ostraka in der nahen Umgebung des Porosbrunnens konzentriert waren. Die Namen dieser drei Männer sind am häufigsten aufgeschrieben, das heißt, in der Regel eingeritzt. Doch ist ein Ostrakon gegen Themistokles mit Farbe beschrieben, eine Scherbe gegen Menon (T a f. 19 e) sogar mit Glanzfarbe und dann gebrannt. Der Häufigkeit nach folgen die Namen « Menon » und « Kimon » (T a f. 19c). Wie die früher gefundenen Ostraka mit diesen Namen sind auch die neuen besonders fragmentarisch, doch sind auch von den Scherben mit anderen Namen viele nicht mehr vollständig. Dies erschwert eine endgültige Angabe über den Bestand, da sich die Zahlen vor allem für die Stücke mit gleichem Namen noch verändern.

In die nachfolgende *Liste* sind sowohl die beim Pithos und bei dem Brunnen gefundenen Ostraka wie die Scherben aus der Schicht feinen dunklen Sandes aufgenommen; die Fragmente sind mit + angeschlossen.

Ἀβρώνιχος Λυσικλέους Λαμπτρεὺς	19
Ἀγασίας Λαμπτρεὺς oder Ἀρξιμάχου Ἀγρυλῆθεν	22
Ἄγνων Νικίου Στειριεὺς	1
Αἰαντόδωρος Ἀγρυλῆθεν	1
Αἴσχρων Ἀκεστορίδου	2
Ἀλκιβιάδης Κλεινίου	1
Ἀλκμέων Ἀριστωνύμου	2
Ἄνδρων Ἀνδροκλέους Γαργήττιος	3
Ἀντιφά[νης] ἐξ Ερ[	1
Ἀρίσταιχμος Τιμοκράτους	7
Ἀριστείδης Λυσιμάχου ἐκ Κοίλης	32
Ἀριστείδης Ξενοφίλου	1
Ἀρκεσίλας Ἀγνούσιος	1
Ἀρχίας	1
Βεγακήδης Ἱππο[	1
Βόων Κάσονος	1
Βουταλίων	1
Διειτρέφης Εὐθοίνου	1
Δίκαιος Εὐνομίονος	1
Διό⟨γ⟩νητος ἐ[κ] Μελίτη[ς	1

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Διοκλῆς Ἀστείου Ἀχαρνῆθεν	2
Διονύσιος Κορώνου	6
Εἰδονίδης Φαληρεὺς	1
Ἐράτυλλος Κατταρίου	29
Εὔαλκος Προσπά⟨λ⟩τιος	1
Εὔδικος Σημίονος	1
Εὐφραστίδης	1
Θεμιστοκλῆς Νεοκλέους Φρεάρριος	688 + 260
Θεόπομπος Ἀφιδναῖος	1
Θουκυδίδης Μελησίου Ἀλωπεκῆθεν	5
Ἱπποκράτης Ἀναξίλεω	15
Ἰσθμόνικος Κοθωκίδης	1
Ἰσθμόνικος Σκαμβωνίδης	1
Ἰσίας Οἰῆθεν	2
Καλλίας Διδυμίου	1
Καλλίας Ἱπονίκου	6
Καλλίας Κρατίου Ἀλωπεκῆθεν	463 + 237
Καλλίας Εὐωνυμεὺς	2
Καλλίας Φαληρεὺς	1
Καλλικράτης Λαμπροκλέους	2
Καννωνὸς Λαμπτρεὺς	1
Κίμων Μιλτιάδου	126 + 80
Κλειππίδης Δεινίου Ἀχαρνεὺς	5
Λέαγρος Γλαύκωνος Κεραμεὺς	53
Λεωγ⟨ό⟩ρας Ἐρχιεὺς	1
Λεωγόρας Λεωγόρα Κυδαθηναι[εὺς]	1
Μεγακλῆς Ἱπποκράτους Ἀλωπεκῆθεν	1545+712
Μεγακλῆς Ἱπποκράτους Ἀλκμεωνίδου	2
Μεγα⟨κ⟩λῆς Καλ⟨λ⟩ισθένους	2
Μεγακλῆς Ἀναφλύστιος	1
Μεγακλῆς Ἀχαρνεὺς	2
Μελάντης ΚΕΦ[	1
Μένων Νεοκλέους	1
Μένων Μενεκλείδου Γαργήττιος	109 + 126
Μένων Λήμνιος Γαρ⟨γήττιος⟩	4
Μένων Ἀναγυράσιος	1
Μνησίφιλος Φρεάρριος	5
Μυρωνίδης Φλυεὺς	7
Ξανθίας	1
Ξάνθιππος Ἀρρίφρονος	1
Ξάνθιππ[ος] Ἱπποκράτ[ους]	1
Ὀπούντιος Ὄαθεν	2
Πανταλέων Λαμπτρεὺς	2
Πρόξενος Τιμάνακτος	3
Φιλοκύδης Λαμπτρεὺς oder ἐκ Κολωνοῦ	9
Φύτων Φυλάσιος	1

Für die Bedeutung des Ostrakafundes sei auf die Ausführungen BCH 92, (1968) 732 verwiesen; die hier auf Taf. 19a abgebildeten Stimmscherben vom gleichen Gefäß zeigen Themistokles erneut als Gegner des Alkmäoniden Megakles im Jahre 487/86 v. Chr.

Bei der Grabung waren Frau A. Prukaki und Frl. U. Knigge tätig; die Ostraka wurden zum größten Teil von Frl. K. Athusaki katalogisiert.

1967

Im Jahre 1967 wurde östlich der Ostraka-Fundstelle im Raum des Stadtgrabens und vor ihm der größere Teil eines hier anstehenden Erdblocks abgeräumt. Die Ausgrabung bis zum Fels (Pläne 3 und 4) reichte nach Nordosten bis zur Grabungsgenze von 1915 (AA 1915, 120 Abb. 7) und näherte sich nach Norden den von K. Gebauer im Jahre 1936 freigelegten Gebieten an der Straße nach der Akademie (AA 1936, 210 Abb. 21).

Das jüngste in dem ausgegrabenen Abschnitt war das Stück eines frühestens spätthellenistischen Kanals aus U-Ziegeln, der ungefähr in gleicher Richtung wie die Stadtmauer verläuft und zum großen Teil schon einmal freigelegen haben muß, da die ihn einschließende Erde, die angeschwemmt zu sein scheint, Scherben von Porzellan enthielt. Mit seinen beiden letzten Ziegeln nach Osten schneidet der Kanal in die Rückmauer eines kleinen rechteckigen Gebäudes aus Bruchsteinen und wenigen Porosquadern ein, seinem Grundriß nach eines nach Nordosten offenen Naiskos, der somit als antik gesichert ist (Taf. 20a-c).

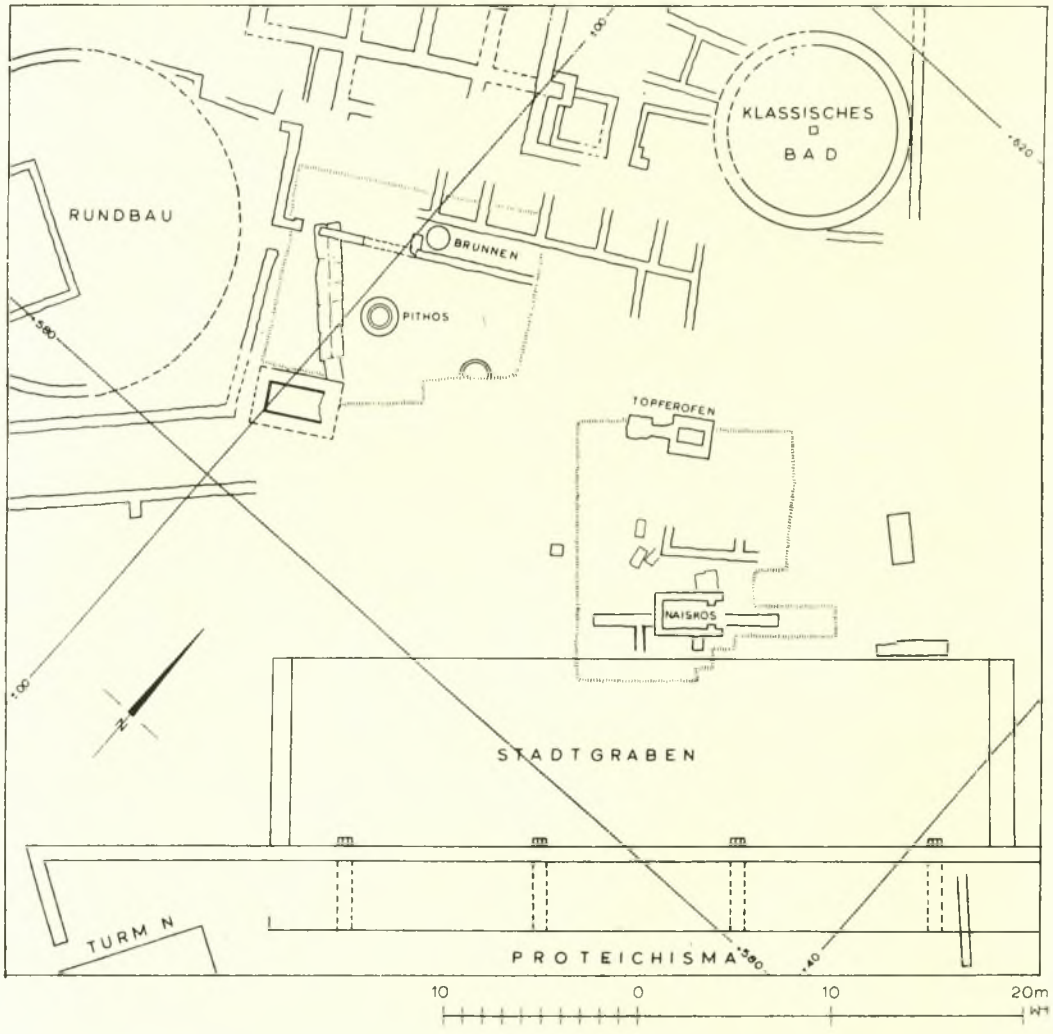
Der Naiskos überlagert seinerseits mehrere ältere Mauern. Zu den ältesten gehören auch hier wieder einige gleich auf dem Fels liegende, von der Feuchtigkeit des Bodens aufgeweichte und teilweise aufgelöste Brecciasteine (+43,49 in Plan 4; dazu die Steine mit +43,47) ohne einheitliche Ordnung. Die oben S. 24 erwähnte Schicht dunklen, feinen Sandes, die Scherben des 5. Jahrhunderts enthält, geht über diese ältesten Reste hinweg; der Naiskos ist erheblich höher, in rötlichem Erdreich über der Sandschicht, errichtet.

Nordwestlich des Naiskos stößt die Sandschicht an eine Reihe Porosquadern an (+44,06 in Plan 4), von der zwei kurze Mauerstücke im rechten Winkel nach Nordwesten abgehen; der Eckquader an der Südecke,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

dessen Oberfläche teilweise etwas tiefer liegt, war an dieser Stelle von dem Sand bedeckt. Die ohne Verbindung verlegten Porosquadern wechselnder Höhe (bis 65cm) reichen meist bis zum Fels hinunter. Auffällig sind die Einarbeitungen auf der Oberseite der Blöcke, insbesondere auch die Ebnung ihrer

spliß versehen. Das Porosmaterial, die tiefe Lage, Bauart und Zeitstellung der Quadern sprechen für Zusammengehörigkeit des Vierecks mit dem Bau mit Porosquaderfundamenten, von dem oben S. 24 die Rede war, doch war die direkte Verbindung nicht mehr nachweisbar. In das Gelände nordwest-

Plan 3. Kerameikos. Ausgrabungen 1967

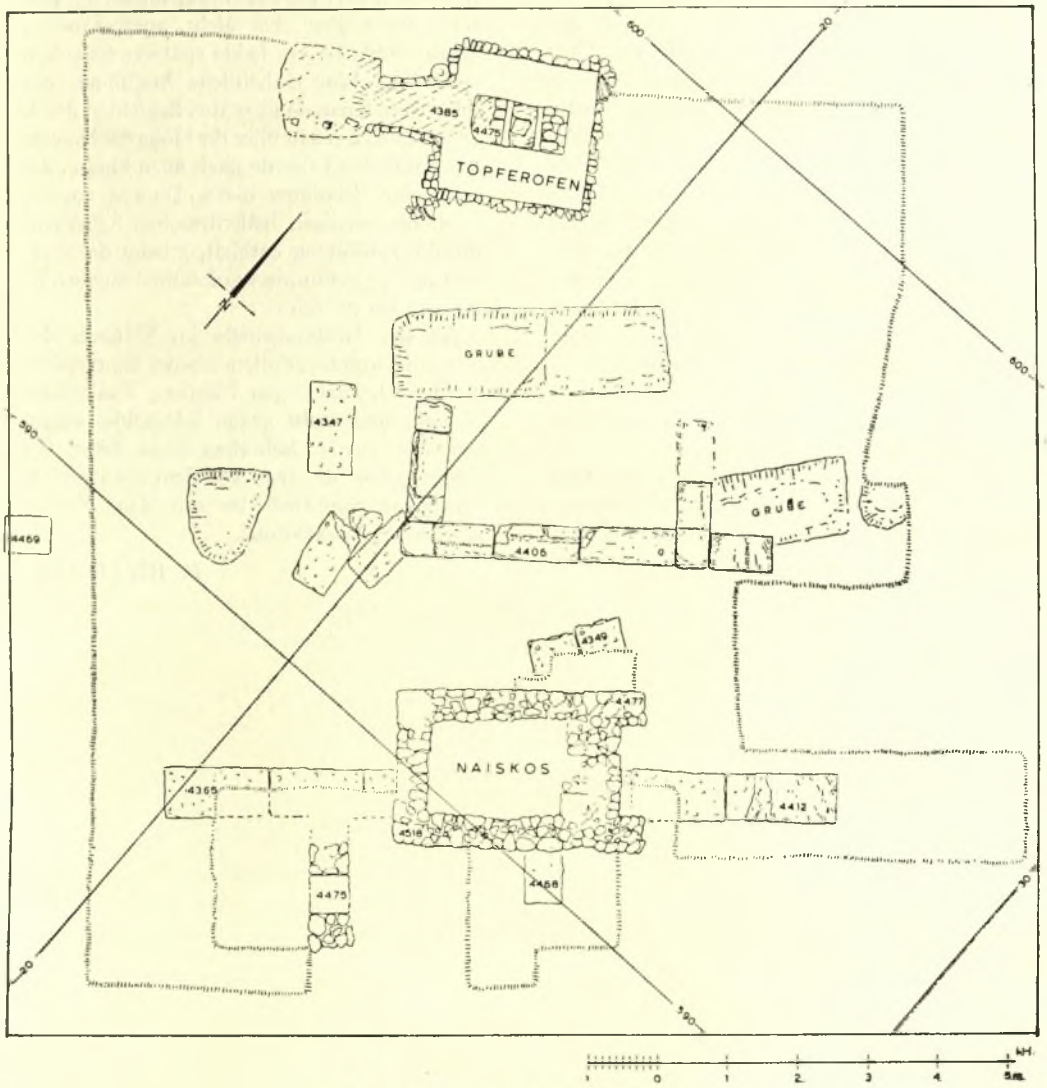
Oberfläche fraglos für Lehmziegel, von denen sich auf dem längeren Mauerstück nach Nordwesten noch einige erhalten hatten. Das von den Mauern auf drei Seiten eingefaßte Viereck war mit einem Boden aus Fels-

lich des neu ausgegrabenen Raums schneiden zuerst eine tiefe Grube mit späten Scherben und in etwas weiterer Entfernung ein späthellenistischer Töpferofen ein. Letzterer gehört mit einem von Gebauer beim

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

nahen Rundbad aufgedeckten Töpferofen (AA 1936, 210 Abb. 21: T) offenbar in die gleiche Zeit.

Von einem zweiten Mauerzug mit Richtung von Nordosten nach Südwesten, den Sie ist 1,38m hoch erhalten und nach einem Verlauf von 1,62m in südöstlicher Richtung an der Schmalseite abgeschnitten. Das Ausgangsniveau des Quaderzuges konnte durch die noch erkennbare Baugrube gesichert wer-

Plan 4. Kerameikos. Ausgrabungen 1967

der Naiskos überlagert, ist eine Brecciaquaderreihe einige Meter weit erhalten, seine Enden konnten nicht gesichert werden. An den Mauerzug stößt rechtwinklig mit Südostrichtung eine Mauer aus einem aufrechtgestellten Brecciablock und Bruchsteinen an.

den; es liegt etwa 0,90-1m unter dem Naiskos. Die rechtwinklig anschließende Bruchsteinmauer wird nicht lange nach ihm errichtet worden sein, da beide Mauerzüge unter einer einheitlichen dammförmigen Aufschüttung aus scherbenloser grünlicher Felserde lie-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

gen, die direkt auf dem Ausgangsniveau der Quadermauer lagert und sich als Aushub aus dem Stadtgraben erwies. Die Grube dieses Grabens beginnt etwa 2 m südöstlich der Quadermauer, eingetieft vom gleichen Niveau aus, und erstreckt sich parallel zu ihr. Parallel zur Grube wiederum verläuft der Damm aus grünlicher Felserde, der den Graben auf seiner Nordwestseite begrenzte und über das Niveau der Umgebung 1,40m hoch aufragte. Er war auf der Wasserseite durch Pfosten befestigt, an der sich drei 15×15 cm große Löcher mit ca. 40 cm Zwischenraum gefunden haben. Der Aushub, der den Quaderzug bedeckt, setzt die Zerstörung der Quadermauer voraus, und der Graben muß deshalb trotz des gleichen Ausgangsniveaus später sein als die Mauer. Vom Graben selbst zerstört wurde die Bruchsteinmauer an ihrer südwestlichen Schmalseite; der Abbruch fällt mit der Grabenkante genau zusammen.

So konnte der Grabenbau zwar relativ festgelegt, doch sein Datum nicht absolut gesichert werden, da die Verbindung mit den scherbenhaltigen datierenden Schichten im Nordwesten durch den Quaderzug unterbrochen war. Sicher aber war der Graben im dritten Viertel des 4. Jahrhunderts wieder zugeschwemmt, da die untersten ausgegrabenen Schichten innerhalb des Grabens, die aber noch hoch über der nicht ausgegrabenen Grabensohle liegen, keine späteren Scherben enthielten. Eine einheitliche Auffüllung aus schwarzer Kieserde über den Schichten des 4. Jahrhunderts reicht über die Höhe des Damms aus grünlicher Felserde nach oben hinaus. Sie setzt eine Erhöhung dieses Damms voraus; nach den wenigen hellenistischen Scherben, die die Auffüllung enthielt, scheint der Graben im 3. Jahrhundert auf einmal zugeschüttet worden zu sein.

An der Grabungsstelle im Umkreis des Naiskos wurden vor allem aus der Sandschicht weitere Ostraka gegen Hagnon, Thukydides Melesiu und meist gegen Kleippides eingesammelt, wenige Scherben lagen tiefer. Zu diesen gehört die erste vor dem Stadtgraben gefundene Stimmscherbe mit den Namen Κυδροκλῆς Τιμοκράτους.

F. WILLEMSEN

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 1. Χάρτης, ἐφ' οὗ σημειοῦνται οἱ κατὰ τὸ 1967 ἐρευνηθέντες χῶροι

Γ΄ ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κύριον ἔργον τῆς Γ΄ Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων καὶ κατά τὸ διαρρεῦσαν ἔτος 1967 ὑπῆρξεν ἡ ἀδιάκοπος παρακολούθησις τῶν οἰκοδομικῶν καὶ πάσης φύσεως σκαφικῶν ἐργασιῶν ἐντός τῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Ἐλευσῖνος καὶ Μεγάρων [1].

Σημαντικῶς ἐπλουτίσθησαν αἱ γνώσεις μας περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν: α) διά τῆς ἀνευρέσεως τοῦ τείχους τῆς πόλεως ἐντός οἰκοπέδου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀθαν. Διάκου 28 - 32, τοῦ προτειχίσματος εἰς οἰκόπεδα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Χρήστου Λαδᾶ 5 - 7 καὶ Κορυζῆ 6, β) διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τμήματος τοῦ Δημοσίου Σήματος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σφακτηρίας 23 καὶ ταφικῶν συγκροτημάτων παρ' αὐτὸ εἰς οἰκόπεδα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου - Σαλαμῖνος καὶ Πλάτωνος 6 - 8, γ) διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἀρχαίων ὁδῶν εἰς οἰκόπεδα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τριπόλεως 14, Β. Μπενάκη 13, Ἀπελλοῦ - Εὐπόλιδος - Λυκούργου καὶ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σερρῶν.

Ἀκόμη, πλῆθος κινητῶν εὑρημάτων ἦλθεν εἰς φῶς κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν σημαντικῶν τμημάτων νεκροταφείων εἰς οἰκόπεδα ἐπὶ τῶν ὁδῶν Σαπφοῦς 12, Πειραιῶς 57, Προμάχου 5, Ἐρεχθείου 20, Β. Μπενάκη 13, Ἀπελλοῦ - Εὐπόλιδος - Λυκούργου, Γενναίου Κολοκοτρώνη 7, ὡς καὶ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Κριεζῆ. Σημαντικὰ κινητὰ εὑρήματα συνελέγησαν ἐπίσης ἐκ τῶν οἰκοπέδων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λέκκα 23 - 25 καὶ Ἀκταίου - Νηλέως. Τμῆμα ρωμαϊκοῦ βαλανείου ἀνεσκάφη εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μακρυγιάννη 19 - 21 καὶ ἑλληνιστικὸν κτίσμα ἰδιομόρφου τοιχοποιΐας μὲ ἐντετειχισμένα βάθρα Θαργηλίων ἦλθεν εἰς φῶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωσὴφ τῶν Ρωγῶν 13.

1. Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι διεξήχθησαν δι' εἰδικευμένων ἐργατῶν, ὑπὸ τὴν συνεχῆ ἐπίβλεψιν συνεργείου ἐπιστημονικῶν βοηθῶν ἀποτελουμένου ἐκ τῶν Φ. Δακορώνια - Ἠλιάκη, Ἀ. Δραγώνα, Π. Καπετανάκη, Ἐλ. Παπουτσάκη, Μ. Σταυροπούλου - Βασιλείου, Μ. Χατζιώτου.

Τὰς ἀνασκαφὰς εἰς Ἐλευσῖνα ἐπέβλεψαν ἡ κ. Μ. Ἀναγνωστοπούλου καὶ ἡ δ. Λ. Παρλαμᾶ.

Τὸ σημαντικώτατον ἔργον τῆς ἀποτυπώσεως ὀφείλεται εἰς τὴν ἀρχιτέκτονα δ. Ἀλίκην Βαλασάκη καὶ τὴν ἀρχαιολόγον - σχεδιάστριαν δ. Ἕλσην Σπαθάρη, τὰς ὁποίας εὐχαριστοῦμεν θερμῶς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

Ὅλα τὰ εὑρήματα τοῦ τρέχοντος ἔτους, ὅπως καὶ τῶν προηγουμένων ἐτῶν, εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς Ἐφορείας.

Ἡ ταύτισις τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν συλλεγέντων νομισμάτων ἐγένετο ὑπὸ τῆς Προϊσταμένης τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς, Ἐπιμελητρίας κ. Μάντως Οἰκονομίδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκφράζονται θερμαὶ εὐχαριστίαι.

1. Ἀγησιλάου - Θερμοπυλῶν (Σχέδ. 1, ἀριθ. 1 καὶ 2)

Α΄. Εἰς τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μακρῆ - Κωνσταντινίδου, διαστ. 26.50 × 17.80 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐνετοπίσθη κατὰ τὴν Β. γωνίαν του, ἔνθα ἀπεκαλύφθησαν πέντε ὑστερορρωμαϊκοὶ τάφοι. Οἱ τρεῖς κεραμοσκεπεῖς, ὁ εἷς ταφὴ ἐντός ἀμφορέως, τοῦ πέμπτου ἐσώζετο μία ἀβαφὴς πρόχους. Ἐκ τούτων μόνον ὁ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα IV εὑρέθη ἀσύλητος· πλησίον τῶν ὀστῶν τοῦ νεκροῦ ἔκειτο πρόχους ἀβαφὴς τοῦ 3ου μ.Χ. αἰ.

Κατὰ τὴν Ν. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, ἐντὸς ὀρύγματος τῆς κιμιλιᾶς, εἰς βάθος 6 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, εὑρέθη ἐπιτυμβία μαρμαρίνη στήλη τοῦ β΄ ἡμίσεος τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Πίν. 21 α), ὕψ. 1.10, πλ. 0,39, πάχ. 0,09 μ. Φέρει ἀετωματικὴν ἐπίστεψιν, κάτωθεν δὲ ταύτης εἶναι κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφή: *ΕΙΑΡΟΝ/ ΔΙΟΝΥΣΟΔΩΡΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ / ΔΗΜΕΤΡΙΑ*. Μεσολαβοῦν δύο ρόδακες, κάτωθεν δὲ τούτων ἐντὸς ὀρθογωνίου πλαισίου ἀπεικονίζεται σκηνὴ δεξιώσεως.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγη θραῦσμα μαρμαρίνου ἐπιτυμβίου κιονίσκου, σωζ. ὕψ. 0,255, διαμ. 0,17 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ / ΝΙΚΙΠΠΟΥ/ΗΡΑΚΛΕΩΤΗΣ*, τῶν ἀρχῶν τοῦ 4ου π.Χ. αἰ., ὡς καὶ ἀριθμὸς ὑστεροκλασσικῶν ὀστράκων.

Β΄. Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀγησιλάου καὶ Θερμοπυλῶν, παραπλεύρως τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος οἰκοπέδου, τὴν 6 - 5 - 67 ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ὑστεροκλασσικοῦ κτίσματος.

Ἀνεσκάφη τμῆμα τοῦ Ν. τοίχου του, μέχρι μήκ. 1.50 μ., σωζόμενον εἰς ὕψος δύο δόμων, μετὰ τμήματος τοῦ ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν δαπέδου του, ἡ στάθμη τοῦ ὁποίου ἔκειτο εἰς βάθος 1.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Τὸ σύστημα τῆς τοιχοποιΐας ἦτο τὸ ἰσόδομον. Εἰς ἀπόστασιν 4 μ. πρὸς Β. τοῦ προαναφερθέντος τοίχου εὑρέθη πήλινος ἀγωγὸς σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ, εἰς βάθος ἀντιστοιχοῦν κάτωθεν τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου.

2. Ἀγησιλάου καὶ Μαραθῶνος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 3)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, διαστ. 15.50 × 11 μ., ἰδιοκτησίας Ἰ. Βούρτση, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἀγωγοῦ ἀποχετευτικοῦ κατὰ τὸ Δ. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ὁ ἀγωγός, μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., ἦτο λαξευτὸς εἰς τὴν κιμιλιάν, ἡ στάθμη τῆς ὁποίας εὑρίσκεται 2.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος· ἡ παρειά του παρηκολουθήθη μέχρι μήκ. 12 μ. Ἡ τομὴ του ἐνθυμίζει ἰσοσκελὲς τρίγωνον, διαστ. 0,60 × 0,90 μ., αἱ δὲ μακραὶ πλευραί του καμπυλοῦνται ἐλαφρῶς· τὰ τοιχώματά του ἐσωτερικῶς καλύπτονται ὑπὸ παχέος ὑδραυλικοῦ κονιάματος.

3. Λαχαναγορά, ὁδὸς Ἀθηνᾶς (σκάμμα ΔΕΗ) (Σχέδ. 1, ἀριθ. 4)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν διαμορφώσεως τοῦ χώρου τῆς Λαχαναγορᾶς, τοῦ περικλειομένου ὑπὸ τῶν ὁδῶν Ἀθηνᾶς - Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἐπεσημάνθησαν λείψανα ὑδραυλικοῦ ἔργου, χρονολογουμένου εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον.

Οὕτω, πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ Ἁρμοδίου, ἀνεσκάφη κυλινδρικὸς πήλινος ἀγωγός, ὕψ. 0,70 μ., ἡ παρειὰ τοῦ ὁποίου παρηκολουθήθη μέχρι μήκ. 3.50 μ.· οὗτος, μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., ἀποτελεῖται ἐκ δύο πηλίνων σωμάτων, τομῆς ἡμίσεος ἐλλείψεως ἕκαστον. Νοτιώτερον τούτου ἀνεσκάφη δεξαμενή, λελαξευμένη εἰς τὴν κιμιλιάν, τὸ σχῆμα τῆς ὁποίας πλησιάζει τὸ τοῦ κολούρου κώνου, μεγ. διαμ. 1.50, σωζ. ὕψ. 1.40μ. Πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ Ἀριστογείτονος ἠρευνήθη τμῆμα ἑτέρας δεξαμενῆς, σχήματος κολούρου κώνου, διαμ. 1.50 μ., ἐπικοινωνούσης πρὸς Ν. μὲ ἀγωγὸν λελαξευμένον εἰς τὴν κιμιλιάν, ὕψ. 0,80, πλ. 0,50 μ. Ἀνατολικώτερον ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα παρομοίας δεξαμενῆς. Ἐν τέλει, κατὰ τὸ κέντρον τοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου, ἀνεσκάφη τμῆμα τετάρτης δεξαμενῆς, ὡς καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς ἐπικοινωνοῦντος ἀγωγοῦ.

4. Αἴμονος, χωματερὴ Λεμπέση (Σχέδ. 1, ἀριθ. 5)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν χωματοληψίας εἰς «χωματερὴν Λεμπέση», κειμένην παρὰ τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Αἴμονος καὶ δὴ εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν πρὸς Β. τῆς συμβολῆς της μετὰ τῆς ὁδοῦ Τηλεφάνους, ἔνθα ὑδατοδεξαμενή, ἀπεκαλύφθη συστὰς κλασσικῶν τάφων (Σχέδ. 2).

Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ ἑπτὰ τάφοι, ἐξ ὧν τέσσαρες κιβωτιόσχημοι, κτιστοὶ διὰ μαρμαρίνων πλακῶν (I, II, III, VI) (Πίν. 22 γ), εἰς λακκοειδὴς μὲ ἐπένδυσιν πηλίνων πλακῶν (V) καὶ δύο λακκοειδεῖς, ἁπλᾶ ὀρθογώνια ὀρύγματα ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους (IV, VII). Ἐκ τούτων οἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα III, IV, V εὑρέθησαν ἄνευ καλυμμάτων καὶ μὲ τεταραγμένα τὰ ὀστᾶ. Αἱ διαστάσεις τῶν τάφων ποικίλλουν ἀπὸ 1.80 × 0,80, ὕψ. 0,60 μ. (VI) ἕως 2.07 × 0,88, ὕψ. 0,98 μ. (III). Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν, κυμαίνεται ἀπὸ 3.80 ἕως 7.50 μ.

Οἱ τάφοι περιεῖχον θραύσματα ἀλαβάστρων, ληκύθια κ.ἄ. ἀγγεῖα, χρονολογούμενα εἰς τὸ α' ἥμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. Ἐντὸς τοῦ τάφου VI εὑρέθη χαλκοῦν κάτοπτρον, διαμ. 0,185 μ., τοῦ ὁποίου ἡ λαβὴ ἀπολήγει ἄνω εἰς ἀνθέμιον, τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. (Πίν. 22 α).

5. Αἰσώπου καὶ Μύκωνος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 6)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Σπανοῦ, διαστ. 11 × 9.50 μ., ἀνευρέθη οἰνοχόη τριφυλλόστομος τοῦ πρωΐμου γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ, ὕψ. 0,165, διαμ. 0,115 μ., κοσμουμένη κατὰ τὴν κοιλίαν διὰ τριῶν γραμμῶν. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, εἰς βάθος 2 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος (Πίν. 22 β).

6. Ἀκομινάτου - Καρόλου - Ἱεροθέου - Νικηφόρου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 7)

Ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ οἰκοδομικοῦ τετραγώνου, τοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν, διαστ. 22 × 91 μ., ἰδιοκτησίας Σ.Ε.Κ., ἐγένετο ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, καθ' ἣν ἀπεκαλύφθησαν τὸ ἥμισυ ὑστεροκλασσικῆς δεξαμενῆς καὶ δύο σεσυλημένοι καὶ κατεστραμμένοι τάφοι κλασσικῶν χρόνων.

Τῆς δεξαμενῆς ἀνεσκάφη τὸ Ν. ἥμισυ μόνον, τοῦ ὑπολοίπου τμήματός της κειμένου πέραν τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Καρόλου. Οἱ τοῖχοί της, πάχ. 0,90 μ., ἐπιμελημένης τοιχοποιΐας ἐξωτερικῶς, διετηροῦντο εἰς ὕψ. 0,75 μ. καὶ ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 4.37 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Ἡ μία πλευρά της ἔχει μῆκ. 13.60 μ. Κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν της ἡ δεξαμενὴ ἐπεκοινώνει δι' αὐλακος μεθ' ἑτέρας σωζομένης μερικῶς μόνον· ἡ δευτέρα δεξαμενὴ εἶναι παλαιοτέρα.

Εἰς τὸν χῶρον τῆς δεξαμενῆς ἀνεσκάφη ἐπίσης φρέαρ, διαμ. 0,90 μ., μὲ ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν πηλίνων δακτυλίων, ἐρευνηθὲν μέχρι βάθ. 2.20 μ. Οἱ προαναφερθέντες τάφοι ἀπεκαλύφθησαν πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Ἱεροθέου. Ὁ I, διαστ. 1 × 0,46 μ., ἦτο κτιστὸς διὰ λίθων καὶ ἰλύος, ἐπαναχρησιμοποιηθεὶς δὲ ἐκαλύφθη διὰ κεραμίδων. Ὁ τάφος II ἦτο λαξευτὸς εἰς τὴν κιμιλιάν, μετὰ ὑπολειμμάτων πυρᾶς ἐπὶ τοῦ δαπέδου του, διαστ. 1.80 × 0,80 μ. Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ του συν-

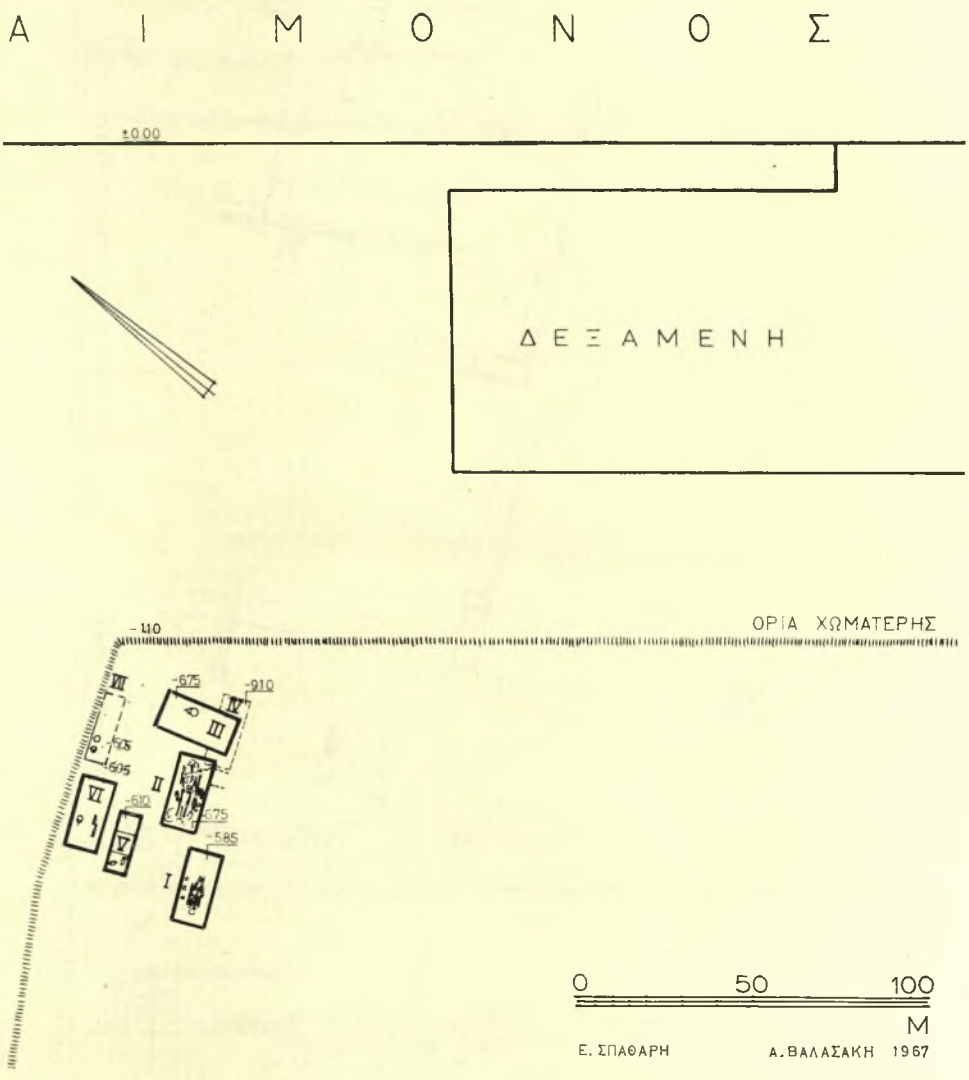
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ελέγησαν λήκυθος μελαμβαφής καὶ ἕτεραι δύο μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων καὶ φύλλων κισσοῦ, ἐλλιπεῖς.

7. Ἀκομινάτου, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 8)

Κατά τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν διανοίξεως χάνδακος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ, κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἀκομινάτου καὶ εἰς τὸ τμῆμά της τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ζήνωνος, ἀπεκαλύφθησαν λείψανα κτισμάτων καὶ μαρμάρινος ἐπιτύμβιος κιονίσκος.

Οὕτω, καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ χάνδακος (1.80 μ.) ἤλθεν εἰς φῶς ἡ ΝΔ. γωνία ἑλληνιστικοῦ κτίσματος, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου ἦσαν κατεσκευασμένοι δι' ἀργολιθοδομῆς· εἰς τὴν πρὸς Ν. συνέχειάν του εἶχεν ἐνσωματωθῆ οἰκο-

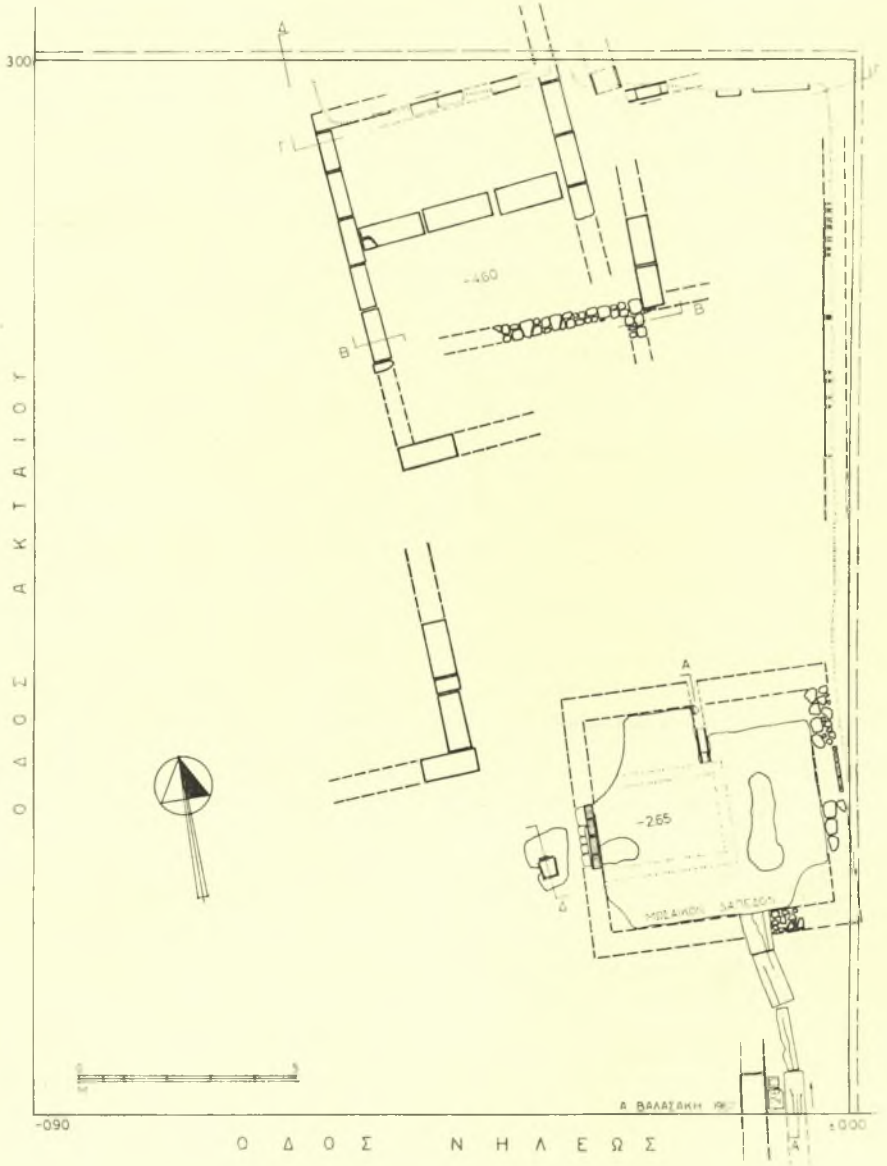
Σχέδ. 2. Κάτοψις ἀποκαλυφθέντων τάφων παρὰ τὴν ὁδὸν Αἱμονος (χωματερὴ Λεμπέση)

δομικὸν ὑλικὸν εἰς δευτέραν χρῆσιν. Εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀνήκει πρὸς Β. τοῦ περιγραφέντος κτίσματος ἀνευρεθεὶς πίθος, κατεσκευασμένος διὰ χυτῆς τοιχοποιΐας. Ἐρριμμέ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

νος ἐπὶ ἐπιχώσεων ἔκειτο ἐπιτύμβιος κιονίσκος, 3ου αἰ. π.Χ., ὕψ. 0,86, διαμ. 0,34 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΝΙΚΙΑΣ / ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ* (Πίν. 21 β).

24.20 μ., ἡ γενομένη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἰδιωτικῶν οἰκιῶν τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων (Πίν. 23 γ· Σχέδ. 3-4).

Σχέδ. 3. Κάτοψις ἀνασκαφῆς οἰκοπέδου ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀκταίου καὶ Νηλέως

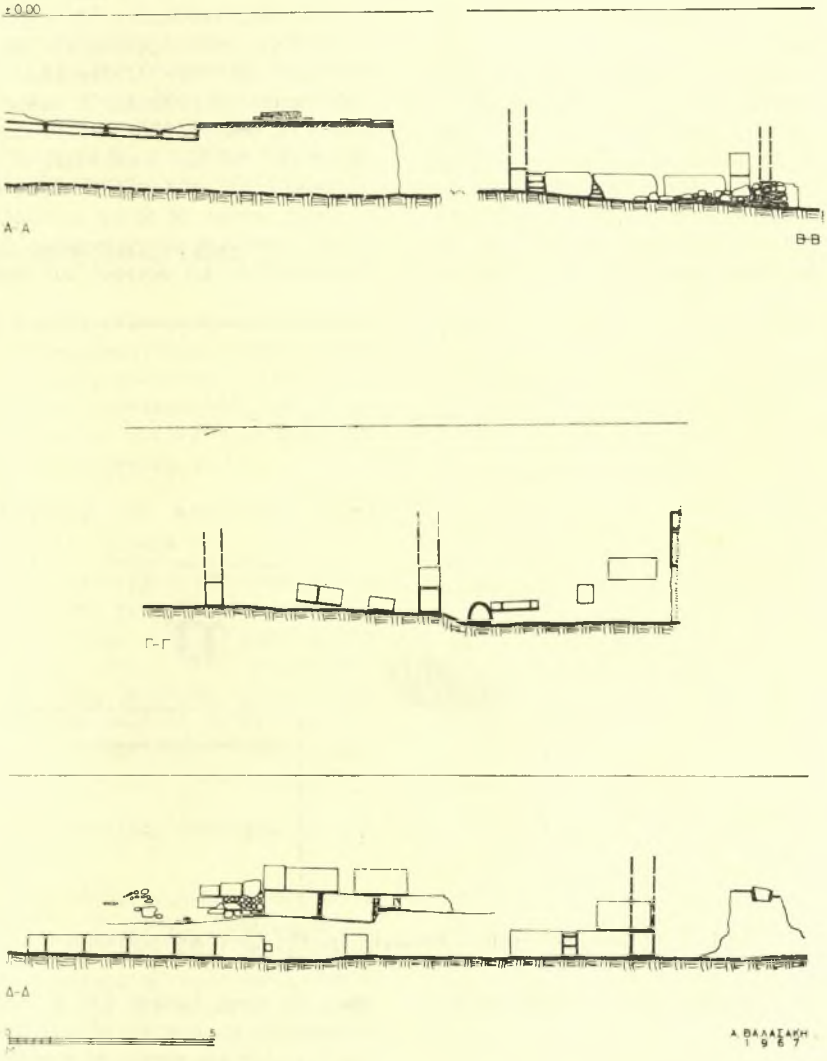
8. Ἀκταίου καὶ Νηλέως (Σχέδ. 1, ἀριθ. 9)

Εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκταίου καὶ Νηλέως, ἰδιοκτησίας Κολοβοῦ, διαστ. 19.50 ×

Εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀνασκαφῆς εὑρέθησαν ὀλίγα ὄστρακα γεωμετρικὰ καὶ πολλὰ ἀρχαϊκά, δηλοῦντα τὴν ὕπαρξιν νεκροταφείου τῶν χρό-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

νων ἐκείνων εἰς τὴν περιοχήν. Εἷς ὡραῖος ταφικὸς μελανόμορφος ἀμφορεύς, τῶν μέσων τοῦ 6ου αἰ. π.Χ., ὅστις θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης, ὕψ. 0,50 μ., μὲ ἀπεικόνισιν ἱππέως, ἀποτελεῖ σαφὲς τεκμήριον τῆς ταφικῆς τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λαξευτῶν πωρολίθων, καὶ μικρὸν τμῆμα τοίχου πρὸς Α. αὐτοῦ τῆς αὐτῆς κατασκευῆς. Τῆς δευτέρας σώζεται ἡ ΝΑ. γωνία δωματίου καὶ ὁ ἐγκάρσιος τοῖχος τοῦ προαναφερθέντος κτίσματος, ὅστις ἀποτε-

Σχέδ. 4. Τομαὶ τῶν ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ακταίου καὶ Νηλέως ἀποκαλυφθέντων τοίχων οἰκιῶν (πρβλ. Σχέδ. 3)

χρήσεως τοῦ χώρου. Ὁπωσδήποτε, τὰ ἀρχαιότερα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα δὲν εἶναι προγενέστερα τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. Ἐκ τῆς τοιχοποιΐας διακρίνονται τοὐλάχιστον δύο οἰκοδομικαὶ φάσεις· τῆς παλαιοτέρας διατηρεῖται τμῆμα ὀρθογωνίου κτίσματος, διαστ. 7.50 × 5 μ., οἱ τοῖχοι λεῖ μετασκευήν του. Τὸ σύστημα τῆς τοιχοδομίας εἶναι τὸ πολυγωνικὸν τραπεζιόσχημον· σύγχρονος περίπου εἶναι καὶ ὁ κατὰ μῆκος τῆς Α. μεσοτοιχίας ἀποκαλυφθεὶς τοῖχος.

Εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφη δωμάτιον τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου, διαστ.

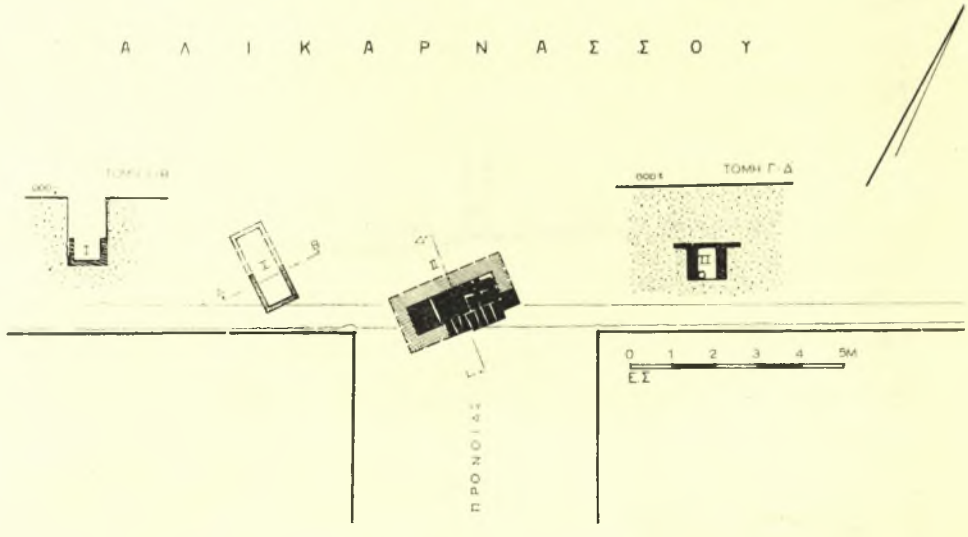
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

5.20 × 4.90 μ., ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ· οἱ τοῖχοί του, διατηρούμενοι ἐν θεμελίοις, ἦσαν ἐκτισμένοι δι' ὀπτοπλίνθων, τὸ δὲ τμῆμα τῆς ὑποθεμελιώσεως δι' ἀργῶν λίθων. Κάτωθεν τοῦ δαπέδου διήρχετο ἀγωγὸς ἐκ πηλίνων σωμάτων, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ, ὅστις πέραν τοῦ Ν. τοίχου τοῦ δωματίου συνεχίζετο διὰ τμήματος λιθίνου.

Ὀλίγα ἀγγεῖα χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ὑστάτης γεωμετρικῆς περιόδου (Πίν. 23 α) μέχρι καὶ τῆς ὑστεροῤῥωμαϊκῆς, ἀγνῦθες, λύχνος τύπου 23 Β, τῶν μέσων τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (Agora IV) (Πίν. 23 β), εἰς ὀστέϊνος ὀπεὺς καὶ θραύσματα ὑαλίνων ἀγγείων. Ἐπίσης συνελέγησαν τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα 3ου π.Χ. αἰ., ἓν ἐποχῆς Ἀρχόντων 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰ. καὶ δύο ἕτερα αὐτοκρατορικῶν χρόνων, β΄ ἡμίσεος 2ου μ.Χ. αἰ.

πρὸς τὴν Ἀκαδημείαν, τμήματα τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν πρὸς Δ. τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐσχάτως δὲ εἰς ἀνασκαφὴν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Κερατσινίου (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 90, Σχέδ. 42 καὶ σ. 92) καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ὁδοῦ Σερρῶν (βλ. κατωτέρω σ. 55).

Οἱ τάφοι ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὸ κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Ἁλικαρνασσοῦ καὶ Προνοίας τμῆμα τοῦ χάνδακος. Ἡ πωρίνη λάρναξ Ι ἔκειτο εἰς βάθος 0,95 μ., μόνον κατὰ τὸ ΝΔ. τμῆμά της, τοῦ ὑπολοίπου κειμένου πέραν τῆς Β. παρειᾶς τοῦ χάνδακος. Ὁ τάφος ἦτο σεσυλημένος, οὐδὲν δὲ ἴχνος καλύμματος ἀνευρέθη. Ἐντὸς τοῦ διατεταραγμένου ἐσωτερικοῦ ἀπέμενον ἐλάχιστα ὀστρακα καὶ τεμάχια κρα-

Σχέδ. 5. Κάτοψις καὶ τομαὶ ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁλικαρνασσοῦ

9. Ἁλικαρνασσοῦ, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 10)

Ἐντὸς χάνδακος τῆς ΔΕΗ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἁλικαρνασσοῦ, μεταξὺ τῶν ὁδῶν Μοναστηρίου καὶ Σερρῶν, ἀνευρέθησαν δύο τάφοι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἤτοι: λάρναξ ἐκ πωρολίθου (Ι) καὶ εἰς κτιστὸς δι' ὀπτοπλίνθων (ΙΙ) (Σχέδ. 5). Οὗτοι ἀνωρύχθησαν πρὸς Δ. τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἥτις ἦγεν ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Πύλης νίου. Ὁ τάφος ἀπεῖχεν 0,60 μ. ἀπὸ τῆς Ν. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Ἁλικαρνασσοῦ καὶ 2 μ. ἀπὸ τῆς νοητῆς προεκτάσεως τῆς Δ. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Προνοίας. Ὀλίγον ἀνατολικώτερον ἔκειτο ὁ τάφος ΙΙ, διαστ. 2 × 0,50, ὕψ. 0,60 μ. Τὰ τοιχώματά του ἦσαν κατεσκευασμένα ἐξ ὀπτοπλίνθων μὲ κυματοειδεῖς αὐλακώσεις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας των· δύο πώριναι πλάκες, διαστ. 0,60 × 0,65 μ. ἑκάστη, ἔκλειον τὸν τάφον. Ἐντὸς τοῦ τἀφου πλὴν τῶν ὀλίγων ὀστράκων ἀνευρέθη ὑαλίνη δακρυδόχος, ὕψους 0,157 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

10. Ἀμαλιάδος, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 11)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΥΔΡΕΞ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἀμαλιάδος, εἰς τὸ τμῆμά της τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Ὀρέων καὶ Πουλίου, ἀνευρέθησαν τά ὑπολείμματα δύο ὑστερορρωμαϊκῶν πίθων. Ἀμφότεροι ἦσαν κτιστοὶ διὰ λίθων, κεράμων καὶ ἀσβέστου, ἐσωτερικῶς δὲ ἔφερον ἐπένδυσιν ὑδραυλικοῦ κονιάματος· ὁ πυθμήν των ἠδράζετο ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς, ἡ στάθμη τῆς ὁποίας ἐνταῦθα εὑρέθη κάτωθεν τοῦ σημερινοῦ ὁδοστρώματος.

11. Ἀμφικτύονος, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 12)

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ὁδὸν καὶ ἔναντι τῆς οἰκίας ἀριθ. 17, ἀπεκαλύφθη ἐντὸς χάνδακος τῆς ΥΔΡΕΞ ἡ συνέχεια τῶν τοίχων τῆς ἑλληνιστικῆς οἰκίας, ἥτις ἀνεσκάφη κατὰ τὴν ἐν τῷ παρελθόντι ἔρευναν τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 51).

12. Θεσσαλονίκης καὶ Ἀντιστράτου, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 13)

Κατά τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν διανοίξεως χάνδακος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ, κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης, παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ μετὰ τῆς ὁδοῦ Ἀντιστράτου, ἀπεκαλύφθη τάφος λακκοειδής, διαστ. 1.30 × 0,85 μ., ἡμικατεστραμμένος, περιέχων μεγάλην ποσότητα δακρυδόχων ἑλληνιστικῶν· πλησίον αὐτοῦ ἀνευρέθη θραῦσμα μαρμαρίνης ληκύθου.

13. Ἀπελλοῦ - Εὐπόλιδος - Λυκούργου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 14)

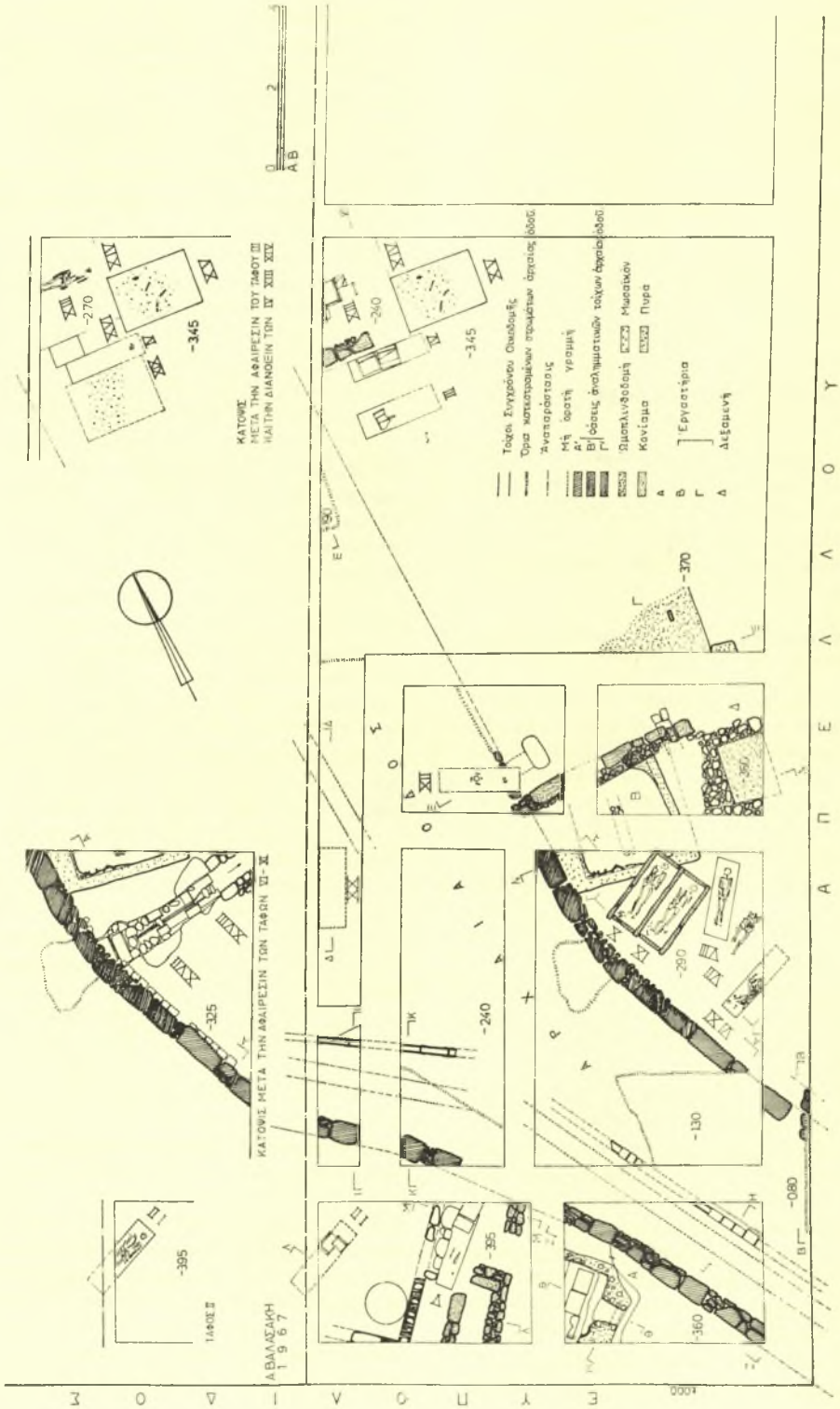
Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας «Ἀσφάλειαι ΕΘΝΙΚΗ» τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, διαστ. 41.50 × 12.70 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τμῆμα ἀρχαίας ὁδοῦ, ταυτιζομένης πρὸς ἐκείνην, ἥτις ἦγε πρὸς τὰς Ἀχαρνικὰς πύλας τοῦ τείχους τῆς ἀρχαίας πόλεως, διαμερίσματα κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου, ὡς καὶ 20 τάφους, ἀποτελοῦντας μέρος ὑστεροκλασσικοῦ καὶ ἑλληνιστικοῦ νεκροταφείου (Πίν. 24β· Σχέδ. 6).

Ἡ ὁδός, μὲ κατεύθυνσιν Β.- Ν., ἀνεσκάφη μέχρι μήκ. 12.50 μ.· τὸ πλάτος της κυμαίνεται ἀπὸ 5.50 - 9 μ., διχαζομένη προφανῶς εἰς τὸ εὐρύτερον σημεῖόν της πρὸς Β. εἰς δύο σκέλη· τμῆμα τῆς πρὸς Β. συνεχείας της ἠρευνήθη κατὰ τὸ παρελθὸν κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Λυκούργου (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 100). Τὰ ἀναλήμματά της, ἐπιμελημένης τοιχοποιΐας, κατεσκευασμένα διὰ μικρῶν καὶ μεγάλων λίθων, διετηροῦντο ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψ. 1.40 μ., ἠδράζοντο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, διαμορφωθείσης καταλλήλως, εἰς βάθ. 3.10 - 3.60 μ. (Σχέδ. 7, τομὴ Α - Α) ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Εἴς τινα σημεῖα τά ἀναλήμματα εἶχον ἐπισκευασθῆ μεταγενέστερον (Σχέδ. 7, τομὴ Β - Β). Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ διήρχετο πήλινος ἀγωγός, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ, ἐδραζόμενος ἐπὶ τῶν παλαιοτέρων στρώσεών της· εἰς βάθ. 2.60 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος τῆς ὁδοῦ διεκρίθησαν περισσότερα ὁδοστρώματα, χρονολογούμενα ἀπό τῶν ὑστέρων κλασσικῶν μέχρι τῶν ὑστάτων ἑλληνιστικῶν χρόνων. Εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἀπεκαλύφθησαν ἐπίσης τμήματα δύο ἀγωγῶν, λαξευτῶν εἰς τὴν κιμιλιὰν μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ.- ΒΔ. καὶ Β.- Ν., ἀνηκόντων εἰς δίκτυον ἀποχετεύσεως διερχόμενον ἐκεῖθεν, προγενεστέρας χρήσεως (Σχέδ. 6 καὶ 7).

Ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου τῶν ὑστεροκλασσικῶν χρόνων· τούτου ἀνεσκάφησαν τμήματα δύο κλιβάνων καὶ μέρος δεξαμενῆς. Τοῦ κλιβάνου Α, κειμένου δυτικῶς τῆς ὁδοῦ, ἠρευνήθη τὸ ΝΑ. ἥμισυ. Οὗτος, σχήματος τετραπλεύρου, εἶχε λαξευθῆ ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους· αἱ πλευραί του, μήκ. 1.80 μ., καθ' ὑπολογισμόν, διετηροῦντο εἰς ὕψος 0,85 μ., ἦσαν δὲ ἐπενδεδυμέναι δι' ὀπτοπλίνθων καὶ παχέος στρώματος κονιάματος. Ἡ εἴσοδός του, πλ. 0,50 μ., ἔκειτο πρὸς ΝΑ., τὸ δάπεδόν του ἦτο εἰς βάθ. 3.20 μ. εὐθὺς ὑπὲρ τὴν κιμιλιάν. Κάτωθεν τοῦ δαπέδου του, ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς εὑρέθησαν ἡμικυλινδρικοὶ πήλινοι σωλῆνες, ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ προαναφερθέντος προγενεστέρου ἀποχετευτικοῦ συστήματος. Δυτικώτερον τοῦ κλιβάνου ἀπεκαλύφθη σύμπλεγμα τοίχων μὴ συνδεομένων μεταξύ των. Πρὸς Α. τῆς ὁδοῦ ἀνεσκάφη ὁ κλίβανος Β, πλευρᾶς 2.80 μ., παρομοίας πρὸς τὸν προαναφερθέντα κατασκευῆς· εἰς τὸ κέντρον του ἐσώζοντο ἴχνη τοῦ πεσσοῦ, δι' οὗ ἐστηρίζετο ἡ ἐσχάρα ὀπτήσεως. Μετὰ τὴν κατασκευήν του καὶ τὴν καταστροφήν του ἀκόμη, ἐπεσκευάσθη τὸ Α. ἀνάλημμα τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ὅσον τμῆμά του ἔβαινεν ἐπὶ τῆς Δ. πλευρᾶς τοῦ κλιβάνου. Τμῆμα τοίχου παρομοίας κατασκευῆς διετηρεῖτο καὶ ἐπὶ τῆς Β. πλευρᾶς του.

Βορειότερον, ἐξ ἄλλου, ἐσώζοντο τὰ λείψανα τρίτου κλιβάνου Γ. Ἀνατολικῶς τοῦ κλιβάνου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

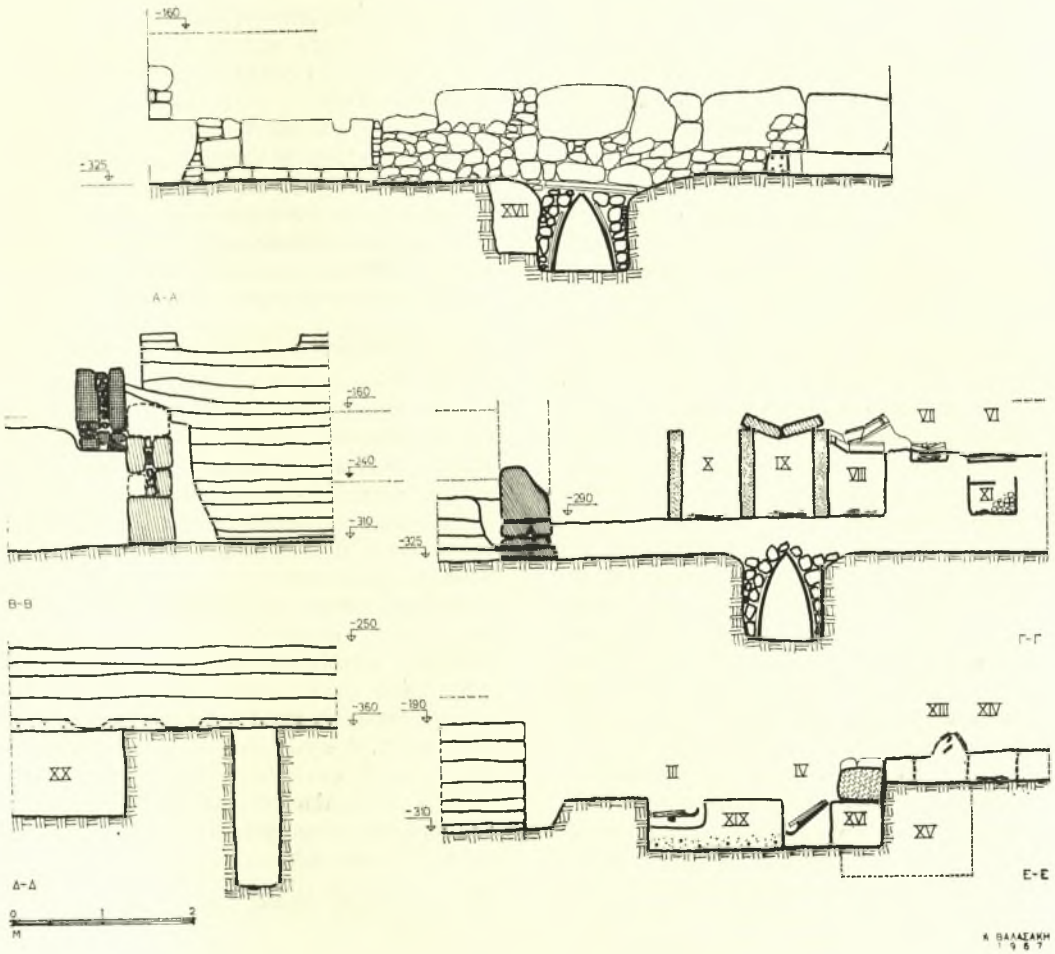

Σχέδ. 6. Κατόψεις των αποκαλυφθέντων αρχαίων κτισμάτων εις οικόπεδον επί των οδών 'Απελλού - Ευπόλιδος - Λυκούργου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Β ἀνευρέθη δεξαμενὴ Δ, πλευρᾶς 1.50 μ. Οἱ τοῖχοί της, πάχ. 0,80 μ., διατηρούμενοι εἰς ὕψος 1.10 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ κονιάματος, ἠδράζοντο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 3.80 μ.· τὸ δάπεδόν της ἐκαλύπτετο ὑπὸ ψηφιδωτοῦ καὶ τὰ τοιχώματά της ὑπὸ κονιάματος.

Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνασκαφῆς διεἐντὸς ὀρθογωνίων ὀρυγμάτων εἰς τὸ φυσικὸν ἔδαφος, διαστ. 2 × 1.40 μ. Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν, ἐκυμαίνετο ἀπὸ 3.50 ἕως 3.90 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ἦσαν κατεστραμμέναι. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεώς των συνελέγησαν ἐλάχιστα κλασσικὰ ὄστρακα. Οἱ ἐνταφιασμοὶ παρουσιάζουν ἱκανὴν ποικιλίαν, γενόμενοι ἐντὸς ἁπλῶν λάκκων, κεραμοσκεπῶν τάφων

Σχέδ. 7. Τομαὶ τῶν ἀποκαλυφθέντων κτισμάτων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀπελλοῦ - Εὐπόλιδος - Λυκούργου (πρβλ. Σχέδ. 6)

πιστώθησαν ταφαί, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν συνέχειαν τοῦ αὐτοῦ νεκροταφείου τοῦ ἐρευνηθέντος εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Αἰόλου καὶ Λυκούργου οἰκόπεδον (ΑΔ 18 (1963): Χρονικά, σ. 35). Ὁ ἀριθμὸς των ἀνέρχεται εἰς 20. Οὗτοι διακρίνονται εἰς καύσεις καὶ ἐνταφιασμούς. Αἱ καύσεις (XV, XIX) ἐμφανίζονται ὡς πυραὶ καὶ κιβωτιοσχήμων, κτιστῶν διὰ πλακοειδῶν πωρολίθων. Πολυαριθμότεροι εἶναι οἱ λακκοειδεῖς, οἵτινες διακρίνονται εἰς ὀρύγματα ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς (II, V, XVI, XX) ἢ εἰς ὀρύγματα ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους (I, III, XII, XIV, XVII, XVIII). Αἱ συνήθεις διαστάσεις των εἶναι 2 × 0,60 μ., τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ρέθησαν, κυμαίνεται ἀπό 4.20 ἕως 2.70 μ. Οἱ περισσότεροι ἦσαν ἡμικατεστραμμένοι. Ἐν συντομίᾳ ἐντὸς αὐτῶν εὑρέθησαν τὰ ἑξῆς: Τάφος Ι: χαλκοῦν νόμισμα τοῦ α΄ ἡμ. τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. Τάφος ΙΙ: θραύσματα κεραμίδων ἐκ τοῦ καλύμματος, εἷς νεκρός. Τάφος ΙΙΙ: ἐκ τοῦ καλύμματός του τμῆμα πηλίνης παραετίδος κεραμίδος εἰς δευτέραν χρῆσιν μὲ γραπτὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων (Πίν. 24α), διαλελυμένα ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ καὶ θραῦσμα χαλκοῦ κατόπτρου. Τάφος V: λείψανα τοῦ ἐκ πλακοειδῶν λίθων καλύμματος, ἐλάχιστα ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ καὶ ὀλίγοι σιδηροῖ ἧλοι. Τάφος XIV: εἷς νεκρός, ὀλίγοι σιδηροῖ ἧλοι. Τάφος XVI: ὀλίγα ὀστᾶ. Τῶν λοιπῶν τριῶν τάφων δὲν εὕρομεν εἰ μὴ μόνον τὰς ἐνδείξεις.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κεραμοσκεπῶν ἀνέρχεται εἰς ἕξ (IV, VI, VII, VIII, XI, XIII). Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν κατεστραμμένοι. Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν, κυμαίνεται ἀπό 2.20 ἕως 3.20 μ. Ἐντὸς αὐτῶν εὑρέθησαν: Τάφος IV: δύο ὡραῖαι κεραμίδες παραετίδες εἰς δευτέραν χρῆσιν ὡς κάλυμμα τοῦ τάφου, ἐξ ὧν ἡ μία φέρει γραπτὴν διακόσμησιν ἐναλλασσομένων ὠῶν καὶ βελῶν. Τάφος VI: χαλκοῦν νόμισμα ἑλληνικὸν α΄ ἡμίσεος τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. Τάφος VII: ὀλίγα θραύσματα ἐκ τῶν κεραμίδων τοῦ καλύμματος, εἷς νεκρὸς ἐκτάδην. Τάφος VIII: ἐκ τοῦ καλύμματός του τμῆμα ὡραίας πηλίνης παραετίδος κεράμου μὲ γραπτὴν διακόσμησιν εἰς δευτέραν χρῆσιν, εἷς νεκρὸς ἐκτάδην, ὀλίγα φύλλα χρυσοῦ, χαλκῆ ὀμφαλωτὴ φιάλη καὶ ἧλοι σιδηροῖ. Τάφος XI (κάτωθεν τοῦ VI): λείψανα ὀστῶν ἑνὸς νεκροῦ, πεντήκοντα δακρυδόχοι καὶ ὀλίγοι σιδηροῖ ἧλοι. Τάφος XIII: τελείως κατεστραμμένος.

Κτιστοὶ διά λαξευτῶν πλακῶν πωρολίθου εὑρέθησαν μόνον δύο (IX - X), ἔχοντες κοινὴν τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν. Ἐντὸς τοῦ IX εὑρέθησαν δύο δακρυδόχοι, ὀλίγα φύλλα χρυσοῦ καὶ σιδηροῖ ἧλοι· ἐκ τοῦ X συνελέγησαν τρεῖς δακρυδόχοι, ὀλίγα φύλλα χρυσοῦ καὶ νόμισμα χαλκοῦν ἑλληνικὸν τοῦ 2ου αἰ. π.Χ.

Ἐκ διαφόρων σημείων τοῦ οἰκοπέδου συνελέγησαν τά ἑξῆς ἀντικείμενα: Μαρμαρίνη ἐπιτυμβία στήλη τῶν μέσων τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἐλλιπὴς ἄνω, σωζ. ὕψ. 0,66, πλ. 0,30 - 0,33, πάχ. 0,06 μ. Ἐντὸς ὀρθογωνίου πλαισίου παρίσταται κορασὶς ὀρθία (ἡ θανοῦσα), κρατοῦσα διὰ τῆς δεξιᾶς πτηνόν, ἐπιδεικνύουσα τοῦτο εἰς κύνα (Πίν. 25β). Ἡ στήλη αὕτη ἀνευρέθη μεταξὺ τοῦ Δ. ἀναλήμματος τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ ἀγωγοῦ. Μαρμαρίνη λήκυθος ἐπιτυμβία κλασσικῶν χρόνων, ὕψ. 1.13 μ., ἥτις προφανῶς ἔφερεν ἀρχικῶς γραπτὴν διακόσμησιν, εὑρεθεῖσα ἐντὸς τοῦ λαξευτοῦ ἀγωγοῦ παραπλεύρως τῆς Δ. μεσοτοιχίας. Ἐπίσης συνελέγησαν τρεῖς μαρμάρινοι ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι: ὁ εἷς, σωζ. ὕψ. 0,85, μέγ. διαμ. 0,31 μ., ἔφερε τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν εἰς τρεῖς στίχους: *ΦΙΛΩΝ/ ΦΙΛΩΝΟΣ/ΜΙΛΗΣΙΟΣ*. Ὁ ἕτερος, σωζ. ὕψ. 0,26, μεγ. διαμ. 0,13 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *Ἀπολλώνιος / Εὐφ⟨ή⟩μου/⟨Ἡ⟩ρακλεώτης*. Ὁ τρίτος, σωζ. ὕψ. 0,35, μεγ. διαμ. 0,16 μ., ἔφερε τὴν ἐπιγραφήν: *ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ/ ΘΕΟΔΩΡΟΥ/ ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΗΣ*.

Εἰς τὸ σκέλος ἐκεῖνο τοῦ ἀγωγοῦ, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐπένδυσιν ἐκ πηλίνων κεραμίδων κάτωθεν τῶν τάφων IX, X, ἀνευρέθη ὡραία πηλίνη παραετὶς κεραμὶς μετὰ λεοντοκεφαλῆς (Πίν. 25α), παρουσιάζουσα ἀναλογίας πρὸς ἀνευρεθεῖσαν εἰς τὴν Μεσαίαν Στοὰν τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν, ὡς παρετήρησεν ὁ κ. H. Thompson.

14. Ἀπόλλωνος καὶ Ὑπατίας 6 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 15)

Κατὰ τὴν γενομένην ἀνασκαφὴν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, διαστ. 20.60× 19.50 μ., ἰδιοκτησίας Παπακυριακοπούλου, ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ἑπτὰ πίθων, δύο φρέατα καὶ εἷς τάφος ἡμικατεστραμμένος τῆς βυζαντινῆς περιόδου· ἡ ἔρευνα περιωρίσθη εἰς τὸ Ν. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου.

Οἱ πίθοι, κατεσκευασμένοι διὰ χυτῆς τοιχοποιΐας, ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα κυμαίνεται μεταξὺ 2.40 - 2.80 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς ἐπίσης ἔβαινεν ὁ προαναφερθεὶς βυζαντινὸς τάφος, διαστ. 1.25 × 2.90, ὕψ. 1.40 μ., τοῦ ὁποίου ἡ ὀροφὴ ἦτο καμαρωτή. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ὄστρακα, κλιμακούμενα ἀπὸ τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων μέχρι καὶ τοῦ 11ου αἰ. μ.Χ.

15. Ἀριστονίκου, χάνδαξ Ο.Τ.Ε. (Σχέδ. 1, ἀριθ. 17)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος κατὰ μῆκος τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ ἦλθον εἰς φῶς λείψανα ρωμαϊκῶν κτισμάτων.

Οὕτω, εἰς δύο σημεῖα τῆς ὁδοῦ ἐνετοπίσθησαν οἰκίαι. Ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς Β. τῆς ὁδοῦ Βουλγάρεως ἀπεκαλύφθη ἡ γωνία δωματίου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ ἀσβεστοκονίας, ἀφ' ἑτέρου πρὸς Β. τῆς ὁδοῦ Χαρβούρη ἀνεσκάφησαν τρία δωμάτια παρομοίας τοιχοποιΐας, ἐξ ὧν τὸ ἓν μετὰ τοι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

χογραφίας, σωζομένης εἰς ὕψ. 1.70 μ. Ἐπίσης, ἀνευρέθη τμῆμα ὑδραγωγείου, κατὰ μῆκος ἀνωνύμου ὁδοῦ, τεμνούσης τὰς ὁδοὺς Ἀριστονίκου καὶ Ἀναπαύσεως καὶ πρὸς Β. τῆς ὁδοῦ Γλαύκου. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ἀγγεῖα ρωμαϊκῶν χρόνων.

16. Ἁγίων Ἀσωμάτων καὶ Τουρναβίτου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 18)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Α.Ε. «ΑΧΑ·Ι·Α», διαστ. 36 × 19.50 × 11.50 × 38 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. μέχρι τῶν ὑστεροῤῥωμαϊκῶν χρόνων (Σχέδ. 8).

Ὁπωσδήποτε, τὰ ἀρχαιότερα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα εἰς τὸν χῶρον τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς εἶναι τὰ κατάλοιπα δύο δωματίων, οἱ τοῖχοι τῶν ὁποίων — δηλούμενοι ἐν τῷ Σχεδ. 8 διὰ τῆς ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α, Β διαγραμμίσεως — εἶναι ἐκτισμένοι δι' ἀργῶν λίθων, ἔχουν πάχ. 0,30 - 0,35 μ. καὶ ἑδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, εἰς βάθ. 0,60 - 0,70 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Μόνον ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν χρησιμοποιηθέντων λίθων δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν τὴν διάκρισίν των εἰς δύο περιόδους.

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαϊκοῦ κτίσματος ἀνηγέρθη τὸν 4ον π.Χ. αἰ. οἰκία, τῆς ὁποίας σώζεται τμῆμα μόνον δαπέδου ἐκ μικρῶν χαλίκων καὶ κονιάματος, ἀνήκοντος εἰς δωμάτιον παρουσιάζουν τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν «ἀνδρώνων».

Ὁ χῶρος ἐχρησιμοποιήθη καὶ κατὰ τοὺς ὑστεροῤῥωμαϊκοὺς χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν τὰ ὑπὸ τὴν διαγράμμισιν Γ κατάλοιπα κτίσματος ὑποστάντος μετασκευήν, ὡς καὶ φρεατόσχημος δεξαμενή.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγη ἱκανὴ ποσότης θραυσμάτων ἀγγείων ἀρίστης ποιότητος, τῆς ἀρχαϊκῆς καὶ κλασσικῆς περιόδου, ὡς καὶ λύχνος ἀρχαϊκός (Agora IV, τύπος 16Β), ὀλίγα ὄστρακα ἑλληνιστικῶν καὶ ὑστεροῤῥωμαϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ χαλκοῦν νόμισμα Ἐλευσῖνος, περὶ τὸ 229 - 230 π.Χ.

17. Βιργινίας Μπενάκη 13 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 19)

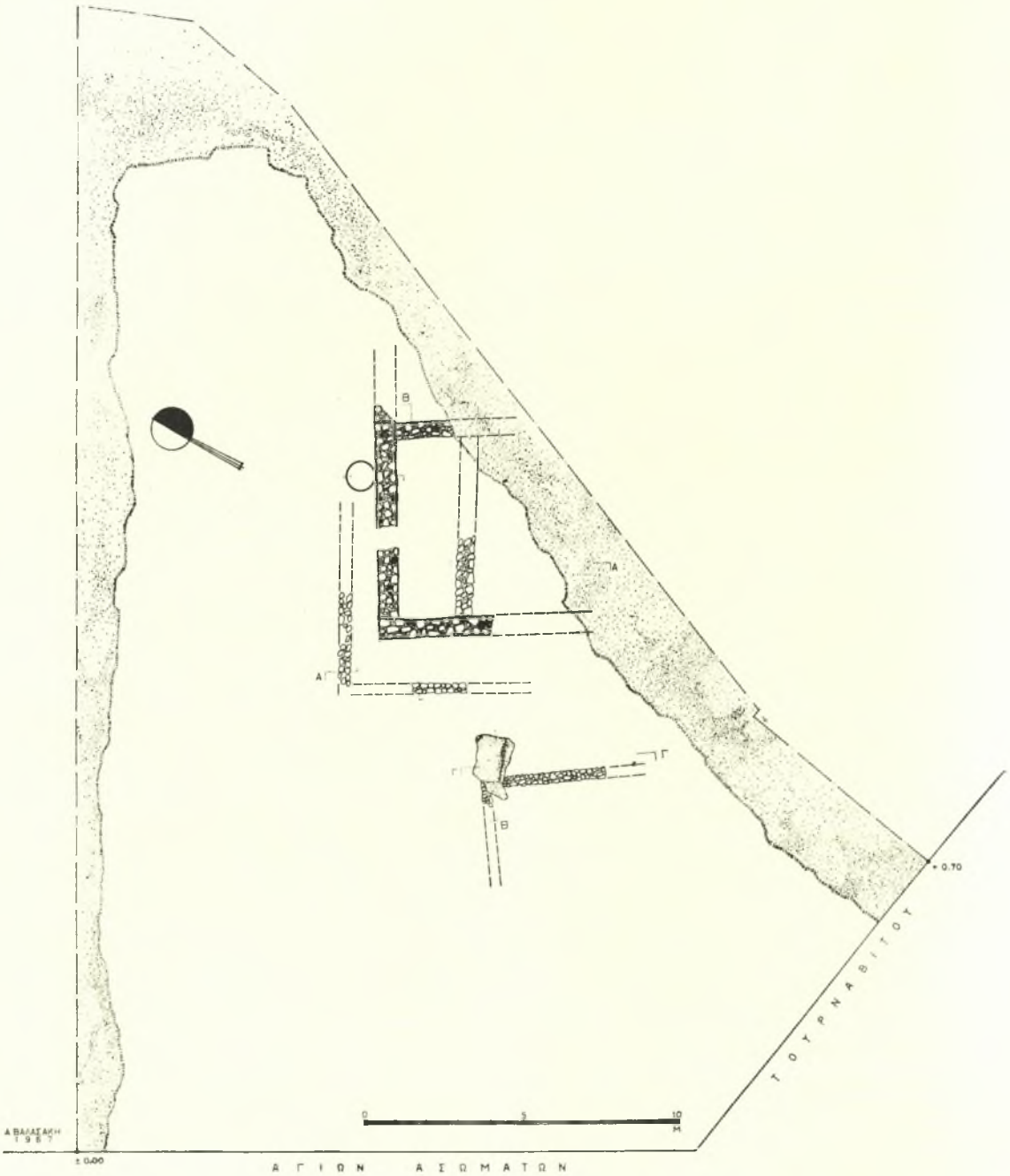
Ἡ ἔρευνα ἐν τῷ ὡς ἄνω οἰκοπέδῳ, διαστ. 10.50 × 25.90 μ., ἰδιοκτησίας Χατζηαράπογλου, ἀπεκάλυψε μέρος κατεστραμμένης κλασσικῆς οἰκίας, τῆς ὁποίας ὁ χῶρος μεταγενέστερον ἐχρησίμευσεν ὡς νεκροταφεῖον, ὡς καὶ τμῆμα ὑστεροκλασσικῆς ὁδοῦ, ἐνούσης πιθανῶς τὴν πρὸς Κολωνὸν ὁδὸν μετὰ τῆς Ἀκαδημείας, ἥτις ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἐν χρήσει μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (Πίν. 26δ· Σχέδ. 9).

Τὸ ἀνασκαφὲν οἰκόπεδον ἀπὸ Ν.- Β. παρουσιάζει τὴν κατωτέρω περιγραφομένην μορφήν. Τῆς κλασσικῆς οἰκίας διατηρεῖται τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ.- ΝΔ., διακοπτόμενος εἰς πέντε σημεῖα ὑπὸ μεταγενεστέρων τάφων. Οὗτος ἀπεκαλύφθη μέχρι μήκους 13.35 μ., συνεχιζόμενος ἑκατέρωθεν κάτωθεν τῶν μεσοτοιχιῶν· ἔχει πάχ. 0,50 μ. καὶ διατηρεῖται εἰς ὕψ. 0,50 μ., εἶναι ἐκτισμένος διὰ μικρῶν ἀκανονίστων λίθων συνδεομένων δι' ἰλύος καὶ ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ παλαιῶν προσχώσεων ἄμμου καὶ χαλίκων, εἰς βάθ. 1.98 μ. ἀπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους· τοῦ αὐτοῦ κτίσματος σώζεται ἕτερον τμῆμα τοίχου, σωζ. μήκ. 0,80 μ., ἐγκαρσίου πρὸς τὸν περιγραφέντα, καὶ τμήματα τοῦ ἐκ μικρῶν χαλίκων ψηφιδωτοῦ δαπέδου του εἰς τρία σημεῖα μὲ τὴν συνήθη διαμόρφωσιν τῶν ἀνδρώνων.

Νοτιώτερον τοῦ προαναφερθέντος κλασσικοῦ τοίχου καὶ εἰς ἀπόστασιν 4.50 μ. ἀπὸ τούτου, διήρχετο ἀρχαία ὁδός, πλάτ. 9 μ., μὲ κατεύθυνσιν καὶ πάλιν ΒΑ.- ΝΔ. Ταύτης ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ δύο ἀναλήμματα (Σχέδ. 9). Ἐκ τῆς γενομένης στρωματογραφίας συμπεραίνεται, ὅτι ἡ ὁδὸς αὕτη, κατασκευασθεῖσα τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἐξηκολούθει ἐν χρήσει μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὰ ἀναλήμματά της, ἐκτισμένα διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα, ἑδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 3.50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ συγχρόνου ἐδάφους. Εἰς τὸ Δ. ἀνάλημμα εἶχε κατασκευασθῆ ἀρχικῶς κλῖμαξ, ἥτις ὡδήγει εἰς ὑψηλότερον ἄνδηρον καὶ τῆς ὁποίας ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς βαθμίδες (Σχέδ. 10, τομὴ Α-Α). Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἡ ὁδὸς δὲν ἦτο πλέον ἐν χρήσει, κατεσκευάσθη κτίσμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεσωματώθη ποικίλον οἰκοδομικὸν ὑλικὸν εἰς δευτέραν χρῆσιν, ὡς καὶ τρεῖς ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι: α) ὕψ. 0,985, διαμ. 0,286 μ. μὲ τὴν ἐπιγραφήν: ΓΟΡΓΩ / [Δ]ΗΜΗΤΡΙΟΥ / [Μ]ΑΡΑΘΩΝΙΟΥ / ΘΥΓΑΤΗΡ / ΤΙΜΕΟΥ / ΚΕΦΑΛΗΘΕΝ / ΓΥΝΗ, β) ὕψ. 0,65, διαμ. 0,17 μ. μὲ τὴν ἐπιγραφήν: ΦΥΡΣΟΣ / ΧΑΡΗΤΟΣ / ΗΡΑΚΛΕΩΤΗΣ, γ) ὕψ. 0,325, διαμ. 0,185 μ. μὲ τὴν ἐπιγραφήν: ΝΟΥΜΗΝΙΟΣ / ΝΙΚΟΜΗ ΔΕΥΣ.

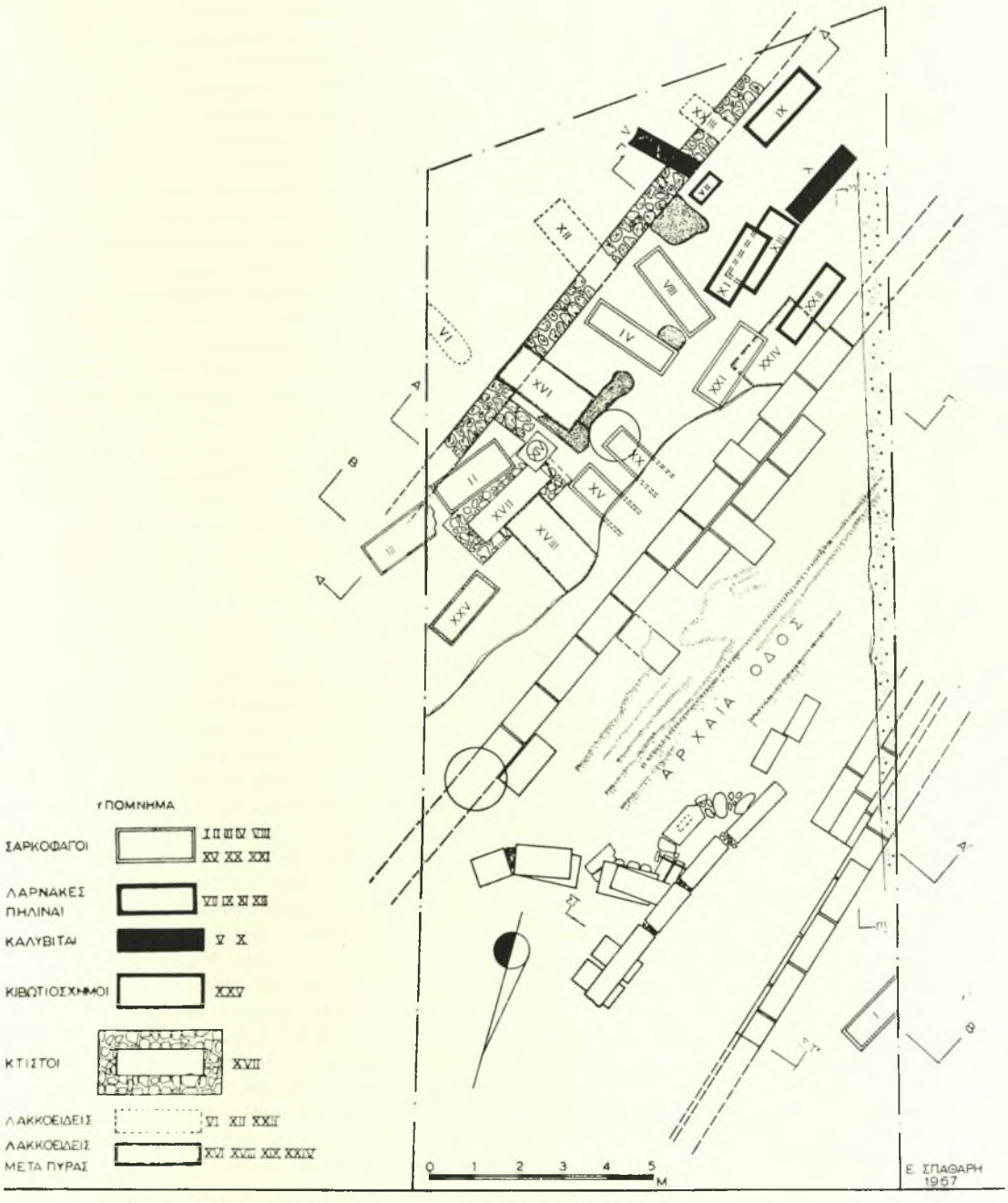
Οὐδεὶς τάφος ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν χῶρον τῆς ὁδοῦ ἀλλὰ ΝΔ. ταύτης, εἰς δὲ ἀνεσκάφη καὶ ΒΔ. τοῦ δυτικοῦ ἀναλήμματος. Ἐν συνόλῳ ὁ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 8. Κάτοψις λειψάνων οἰκιῶν, ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἁγ. Ἀσωμάτων καὶ Τουρναβίτου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 9. Κάτοψις ἀνασκαφῆς ἐπὶ οἰκοπέδου εἰς ὁδὸν Βιργ. Μπενάκη 13

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἀριθμὸς τῶν ἐρευνηθέντων τάφων ἀνέρχεται εἰς 25. Ἐκ τούτων οἱ 17 (I, II, III, V, VI, VII, X, XI, XIII, XV, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII) ἦσαν ἡμικατεστραμμένοι. Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν, κυμαίνεται ἀπὸ 1.98 ἕως 3.40 μ. Αἱ ταφαὶ διακρίνονται εἰς καύσεις καὶ ἐνταφιασμούς. Αἱ καύσεις ἐμφανίζονται ὡς πυραὶ ἐντὸς λάκκων ὀρθογωνίων, διαστ. 1 × 2 μ., ἀνωρυγμένων ἐντὸς τοῦ παρθένου ἐδάφους, μὲ τὰ ὑπολείμματα τῆς καύσεως ἐναπομείναντα ἐπὶ τοῦ πυθμένος των (XVI, XVIII, XIX, XXIV)· εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν κατατάσσομεν μικρὰν μαρμαρίνην λάρνακα, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιείχετο χαλκῆ ὀστεοδόχος κάλπις (XIV).

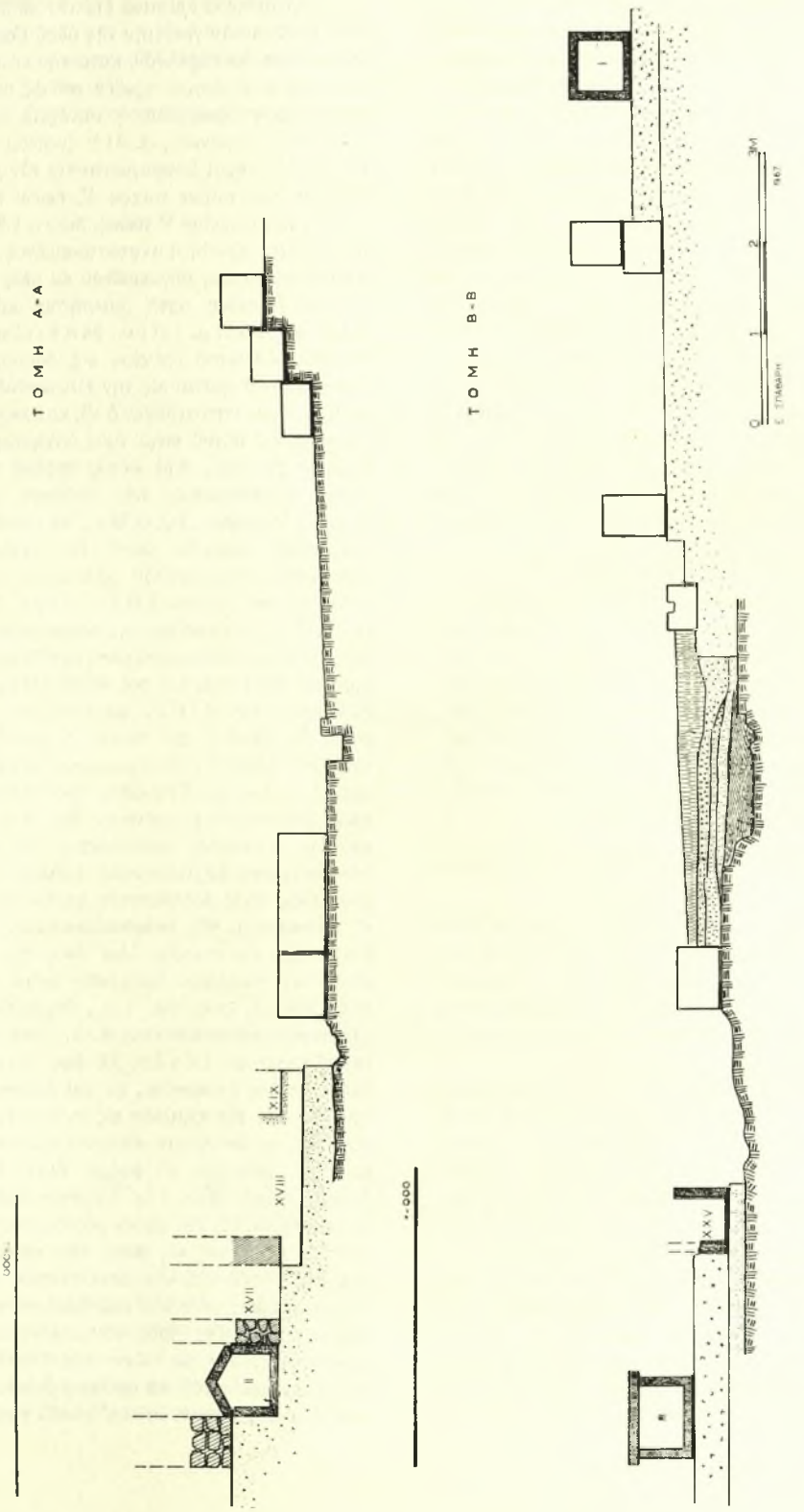
Οἱ ἐνταφιασμοὶ παρουσιάζουν ἱκανὴν ποικιλίαν, γενόμενοι ἐντὸς σαρκοφάγων πωρίνων (I, II, III, IV, VIII, XV, XX, XXI), πηλίνων λαρνάκων (VI, XII, XXII) ἢ ἐντὸς κεραμοσκεπῶν (V, X), ἑνὸς κιβωτιοσχήμου (XXV) καὶ ἑνὸς κτιστοῦ (XVII).

Ἐκ τοῦ περιεχομένου των ἠδυνήθημεν νὰ χρονολογήσωμεν ἓξ (VII, VIII, IX, XIII, XVI, XVII) εἰς τὴν κλασσικὴν περίοδον, πέντε (IV, XX, XXI, XXIV, XXV) εἰς τὴν ὑστεροκλασσικὴν καὶ δύο (X, XII) εἰς τὴν ἑλληνιστικήν. Ἐν συντομίᾳ ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Τάφος I (Σχέδ. 10): Εὑρέθησαν τὰ ὀστᾶ δύο νεκρῶν· τὸ κάλυμμά του ἦτο εἰς τεμάχια. Τάφος II (Σχέδ. 10) (ἡ μόνη μαρμαρίνη σαρκοφάγος, μετ' ἀετωματικοῦ καλύμματος εἰς θραύσματα): Εὑρέθησαν τὰ ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ καὶ τά κατάλοιπα μιᾶς σιδηρᾶς στλεγγίδος. Τάφος III (Σχέδ. 10): Μόνον ὀλίγα ὀστᾶ εὑρέθησαν ἐπὶ τοῦ πυθμένος. Τάφος IV, ὑστεροκλασσικός: Εὑρέθη πήλινον ἀλάβαστρον, ὕψ. 0,20 μ., καλυπτόμενον διὰ λευκῆς ἀλοιφῆς, ληκύθιον, ὕψ. 0,078 μ., ἐρυθρόμορφον μετ' ἀνθεμίου, σιδηρᾶ στλεγγίς, χαλκῆ βελόνη. Τάφος V: Εὑρέθησαν μόνον τὰ κατάλοιπα ἑνὸς νεκροῦ. Τάφος VI: Πλησίον τῶν διαλελυμένων ὀστῶν ἑνὸς νεκροῦ εὑρέθησαν ὀλίγοι σιδηροῖ ἧλοι. Τάφος VII, κλασσικός: Εὑρέθησαν τὸ ἥμισυ μελαμβαφοῦς λεκανίδος καὶ οἱ πόδες πολυσπάστου εἰς θραύσματα. Τάφος VIII, κλασσικὸς, κάλυμμα ἐκ δύο πωρίνων πλακῶν: Εὑρέθησαν τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ καὶ τρία ὡραῖα ἀλάβαστρα, ὕψ. 0,237, 0,258 καὶ 0,274 μ. (Πίν. 27 δ). Τάφος IX, ὑστεροκλασσικός (Πίν. 27 α)· ἐκ τοῦ καλύμματός του ἐσώζοντο κεραμίδες εἰς θραύσματα: Εὑρέθησαν ἐλάχιστα ὀστᾶ, ἓξ πήλινα ἀττικὰ εἰδώλια, ἐξ ὧν δύο καθήμεναι θεαί, ὕψ. 0,118 (Πίν. 26 β) καὶ 0,166 μ. καὶ τέσσαρες πλαγγόνες ἐλλιπεῖς, ὕψ. 0,10 μ. (Πίν. 26 α), μελαμβαφὴς πυξὶς μὲ χαλκοῦν κρίκον ἐπὶ τοῦ καλύμματος, ὕψ. 0,045 μ., δύο μολύβδιναι ταινίαι περιειλιγμέναι ὡς σπεῖραι καὶ ψήγματα χρυσοῦ. Τάφος X, ἑλληνιστικός: Εὑρέθησαν πινάκιον ἐρυθρομέλαν, διαμ. 0,07 μ., ἀμφορεὺς μὲ λευκὴν ἀλοιφήν, ὕψ. 0,143 μ., καὶ τεμάχιον χαλκοῦ κατόπτρου. Τάφος XI: Ἀπέδωσε χαλκῆν βελόνην, μολύβδινον ἀντικείμενον. Τάφος XII, ἑλληνιστικός: Εὑρέθησαν δακρυδόχος καὶ θραύσματα σιδηρᾶς στλεγγίδος. Τάφος XIII, κλασσικός: Σκύφος μελαμβαφής, διαμ. 0,045 μ. Ταφὴ XIV (Πίν. 27 β): Μεταξὺ τῶν κεκαυμένων ὀστῶν εὑρέθη χαλκῆ στλεγγίς. Τάφος XVI, κλασσικός· τὰ ξύλα τῆς πυρᾶς διετηροῦντο εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν: Ἀπέδωσε ληκύθιον, ὕψ. 0,083 μ., μὲ ἐρυθρὸν ἀνθέμιον. Τάφος XVII (Σχέδ. 10), κλασσικός: Εὑρέθησαν ὀλίγα κεκαυμένα ὀστᾶ καὶ σῶμα ληκυθίου μὲ ἐξίτηλον μελανὴν διακόσμησιν. Τάφος XVIII: Τὰ ξύλα τῆς πυρᾶς ἐσώζοντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Τάφος XX, ὑστεροκλασσικός: Εὑρέθησαν ἐλάχιστα ὀστᾶ, δύο βάσεις λεκανίδων καὶ χρυσῆ ψῆφος. Τάφος XXI, ὑστεροκλασσικός: Ὀλίγα ὀστᾶ, ληκύθιον, ὕψ. 0,074 μ., μὲ ἐρυθρὰν ταινίαν, μόνωτον πυξίδιον ἐρυθρομέλαν, ὕψ. 0,065 μ. Τάφος XXII: Περιεῖχε τὸν σκελετὸν ἑνὸς νεκροῦ καλῶς διατηρούμενον καὶ μολύβδινον ἔλασμα περιειλιγμένον ὡς σπεῖρα. Τάφος XXIII, ὑστεροκλασσικός: Ἐσώζοντο ὀλίγα ξύλα τῆς πυρᾶς, ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, ὕψ. 0,128 μ., ἐρυθρόμορφον μὲ σκηνὴν γυναικωνίτου, χοῦς, ὕψ. 0,14 μ., ἐρυθρόμορφος μὲ ἀπεικόνισιν παιδὸς ἐπὶ δορκάδος (Πίν. 27 ε), πυξίδιον, ὕψ. 0,05 μ., ἐρυθρόμορφον μὲ λαγῳὸν καὶ ὄρνιθα, τέσσαρες σκύφοι μελαμβαφεῖς καὶ εἰς χαλκοῦς ἧλος. Τάφος XXV (Σχέδ. 10), ὑστεροκλασσικός: Τὸ ἐκ πωρίνων πλακῶν κάλυμμά του εὑρέθη εἰς τεμάχια· ἐπίσης χαλκοῦν κάτοπτρον, διαμ. 0,178 μ., τοῦ ὁποίου ἡ λαβὴ εἰς τὸ σημεῖον ἑνώσεώς της μετὰ τοῦ δίσκου σχηματίζει διπλῆν σπεῖραν, πυξὶς ἐρυθρόμορφος μὲ ἀπεικόνισιν γυναικείας κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ καλύμματος (Πίν. 27 γ), σφονδύλιον ἐκ φαγεντιανῆς, δύο κύλινδροι μὲ καμπυλουμένας τὰς πλευρὰς πρὸς τὰ ἔσω ἐξ ὑαλομάζης, σφονδύλιον στεατίτου, χαλκῆ περόνη, λαιμὸς ἀλαβάστρου.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων ἐξ ἄλλου συνελέγησαν πέντε ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι: α) ὕψ. 1.06, διαμ. 0,31 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: ΣΕΛΕΥΚΕΙΩΝ/ΣΕΛΕΥΚΟΥ/ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ καὶ παράστασιν λουτροφόρου μεταξὺ περιστερῶν· κάτωθεν αὐτῆς κύων·

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 10. Τομαί ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων ἐπὶ οἰκοπέδου εἰς ὁδὸν Βυρ. Μπενάκη 13

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἄνωθεν αὐτῆς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αὐλὸς καὶ θήκη αὐλοῦ· εἰς δευτέραν χρῆσιν τοῦ κιονίσκου ἐλαξεύθη ἐντὸς ὀρθογωνίου πλαισίου δεξιὰ ἡ μορφὴ νεανίου (Πίν. 26γ). β) ὕψ. 0,39 μ. διαμ. 0,155 μ. μὲ τὴν ἐπιγραφήν: ΓΑΛΑΤΗΣ/ΜΙΛΗΣΙΟΣ. γ) ὕψ. 0,90 μ. διαμ. 0,26 μ. μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: ΘΕΟΔΩΡΑ/ΙΗ ΝΩΝΟΣ/ΑΝΤΙΟΧΙΣΣΑ/ΙΣΤΡΟΥ/ΜΙΛΗΣΙΟΥ/ΓΥΝΗ. δ) ὕψ. 0,50, διαμ. 0,28 μ., τὴν ἐπιγραφήν: ΑΡΜΟΝΙΑ/ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ/ΑΝΤΙΟΧΙΣΣΑ/ΒΟΥΛΩΝΟΣ ΚΗΦΙΣΙΕΩΣ/ΓΥΝΗ. ε) ὕψ. 0,82, διαμ. 0,20 μ. μὲ τρίστιχον ἐπιγραφήν: ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ/ΣΩΣΙΚΡΑΤΟΥ/ΦΩΚΑΙΕΥΣ. Εἰς λύχνος ἀδιακόσμητος τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ. (πρβλ. Agora VII, πίν. 12, ἀρ. 418). Ἐπίσης συνελέγησαν ἐξ χαλκᾶ νομίσματα: ἓν ἀθηναϊκὸν α΄ ἡμίσεος 3ου αἰ. π.Χ., ἓν ἀθηναϊκὸν 2ου αἰ. π.Χ., ἓν Σαλαμῖνος περὶ τὰ 339 - 318 π.Χ., ἐφθαρμένον, ἓν Θεσσαλονίκης (187 - 40 π.Χ.), ἓν 3ου ἢ 2ου αἰ. π.Χ. ἐφθαρμένον καὶ ἓν τελείως ἐφθαρμένον.

18. Βουλῆς 47 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 20)

Κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βουλῆς 47 οἰκοπέδου, διαστ. 19 × 16 μ., ἰδιοκτησίας Βλαχιώτη, ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἑξῆς: Παρὰ τὴν Ν. μεσοτοιχίαν, εἰς βάθ. 3.50 μ., τμῆμα κυλινδρικοῦ ἀγωγοῦ ἑλληνιστικῶν χρόνων, συνολ. ὕψ. 0,82 μ., συγκειμένου ἐκ δύο πηλίνων σωμάτων, τομῆς ἡμίσεος ἐλλείψεως ἑκάστου, καὶ παρὰ τὴν Α. μεσοτοιχίαν τὸ ἥμισυ κτιστοῦ πίθου ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων.

19. Γαριβάλδη - Σωφρονίσκου - Φαιναρέτης (Σχέδ. 1, ἀριθ. 21)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Δ. Θραψίμη, διαστ. 14.70 × 13.10 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς ἀρχαῖα λείψανα χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς πρωτοελλαδικῆς μέχρι καὶ τῆς ὑστέρας ρωμαϊκῆς περιόδου (Σχέδ. 11).

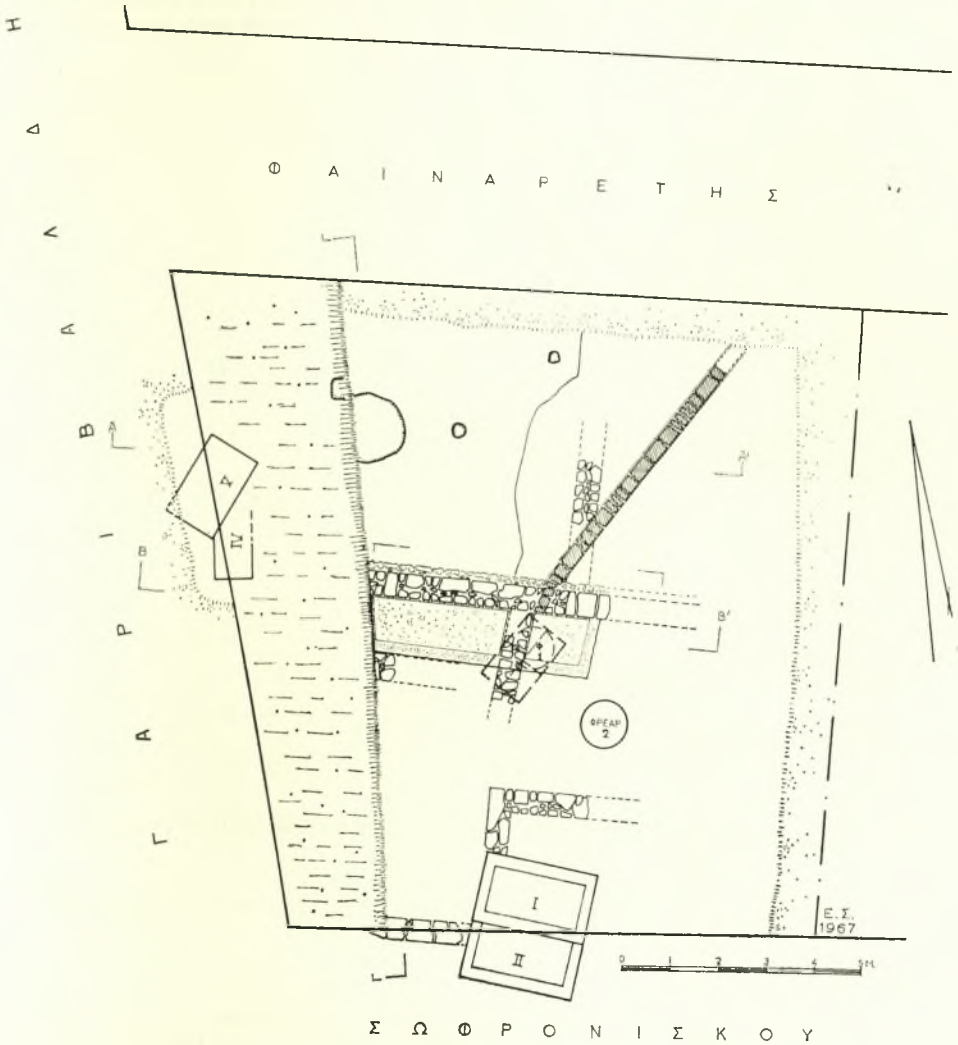
Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἡ κιμιλιὰ παρουσιάζει ἰσχυρὰν κλίσιν πρὸς Α. λόγῳ τοῦ πρὸς Δ. ὑπάρχοντος λόφου τοῦ Φιλοπάππου· τὴν φυσικὴν ταύτην κλίσιν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ οἰκοδόμοι κατὰ τοὺς ὑστεροκλασσικοὺς χρόνους διὰ τὴν δημιουργίαν ἀνδήρου, κατόπιν καταλλήλου λαξεύσεώς της. Οὕτω, πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Γαριβάλδη, ἡ ἐπιφάνεια τῆς κιμιλιᾶς κεῖται εἰς βάθος 1.60 - 1.30 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, ἐνῷ εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ κατέρχεται εἰς βάθος 5.40 μ. (Σχέδ. 12, τομαὶ Α - Α καὶ Β - Β).

Τὰ ἀρχαιότερα λείψανα διεπιστώθησαν παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Γαριβάλδη, ἔνθα κατὰ τὸ παρελθόν, κατὰ τὴν κατασκευὴν ἀποχετευτικοῦ ἔργου ἐξωθεν τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου, εἶχεν ἀνευρεθῆ ἡ συνέχειά των (ΑΔ 18 (1963): Χρονικά, σ. 41)· ἐνταῦθα ἀνεσκάφησαν δύο τάφοι ἀνωρυγμένοι εἰς τὸν μαλακὸν βράχον καὶ τμῆμα τοίχου ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Ὁ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον V τάφος, διαστ. 1.95×1.10, ὕψ. 0,90 μ., εὑρέθη ἡμικατεστραμμένος. Ἐκ τοῦ περιεχομένου του, συγκειμένου ἐκ μιᾶς ἐρυθροβαφοῦς λοπάδος μετὰ διατρήτου ὠτός, ὕψ. 0,122, διαμ. 0,27 μ. (Πίν. 28α) καὶ τμήματος μελανοῦ ἀνοικτοῦ ἀγγείου εἰς θραύσματα, ὁ τάφος χρονολογεῖται εἰς τὴν ΠΕ περίοδον. Τὸν ὡς ἄνω τάφον κατέστρεψεν ὁ VI, κατασκευασθεὶς ἐν μέρει ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τοὺς ὑστέρους γεωμετρικοὺς χρόνους. Καὶ οὗτος εὑρέθη σεσυλημένος· ὁ καθαρισμός του ἀπέδωσε τὰ ἑξῆς ἀγγεῖα: Ἀμφορέα, ὕψ. 0,30 μ., μὲ διακόσμησιν ὁριζοντίων γραμμῶν πέριξ τῆς κοιλίας καὶ πυραμίδων πληρουμένων πλέγματος ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ λαιμοῦ (Πίν. 28γ). Σκύφον, ὕψ. 0,75 μ., μὲ διακόσμησιν τεθλασμένης γραμμῆς καὶ σπειρομαιάνδρου κατὰ τὴν βάσιν, ζατρικίου καὶ σβάστικας ἐπὶ τοῦ ὤμου (Πίν. 28β). Κάνθαρον, ὕψ. 0,15 μ., μὲ γραμμικὰ κοσμήματα. Ὁ ἄνωθεν τοῦ τάφου V οἰκοδομηθεὶς τοῖχος ἐκ πλίνθων, διατηρούμενος εἰς ὕψ. 0,90 καὶ πλάτ. 1.10 μ., ἀνηγέρθη ὁπωσδήποτε μετὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους. Εἰς τὸν χῶρον τοῦ ἐν τῇ κιμιλιᾷ λαξευθέντος ἀνδήρου τὰ ἐναπομείναντα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα διακρίνονται εἰς τρεῖς τούλάχιστον περιόδους. Οὕτω τὰ παλαιότερα, τῆς ὑστεροκλασσικῆς, ἐντοπίζονται εἰς δύο σημεῖα. Ἀφ' ἑνὸς μέν εἰς τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου διετηρεῖτο τμῆμα τοίχου, σωζ. μήκ. 5, σωζ. ὕψ. 1 μ., ἐπιμελημένης τοιχοποιΐας μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., ὅστις ἔβαινεν ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς (Σχέδ. 13, ὄψις Ε - Ε), καὶ τμῆμα ἑτέρου ἐγκαρσίου, ὡς καὶ ἀγωγὸς λελαξευμένος εἰς τὴν κιμιλιὰν εἰς σχῆμα ἀντιστρόφου πεῖ, μὲ ἐπένδυσιν πηλίνων πλακῶν, ὅστις πρὸς Δ. ἀπέληγεν εἰς φρέαρ, διαμ. 1.05 μ.· ἕτερον φρέαρ, διαμ. 1 μ., κείμενον πρὸς ΝΑ., κατατάσσεται εἰς τὴν αὐτὴν οἰκοδομικὴν περίοδον. Ἀφ' ἑτέρου δέ, παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Σωφρονίσκου ἐσώζετο ἕτερον τμῆμα τοίχου, κάτωθεν τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ τάφου, παρομοίας πρὸς τὸν προαναφερθέντα κατασκευῆς. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου καλύπτεται τὸ φρέαρ 1 διὰ τεσσάρων πηλίνων στρωτήρων καὶ ἐπ' αὐτοῦ κατασκευά-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ζεται δεξαμενὴ ἐκ δύο διαμερισμάτων, διαφόρου στάθμης ἕκαστον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεσωματώθη ὁ προαναφερθεὶς ἑλληνιστικὸς τοῖχος (Σχέδ. 11 καὶ 13).

Τέλος, εἰς τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐπὶ τῶν ὑστεροκλασσικῶν ἐρειπίων κατασκευάζεται τάφος διμερής, ὀρθογώνιος, διαστ. 2.40 × 2.70 μ., καλυπτόμενος ἄνω ὑπὸ διπλῆς καμάρας ἐκ πλίνθων κατασκευασθείσης διὰ ξυλοτύπου· ἐσωτερικῶς διαιρεῖται εἰς δύο ὀρόφους διὰ λιθίνων πλακῶν. Εἶναι ἐκτισμένος δι' ἀκανόνιστων λίθων, θραυσμάτων ὀπτοπλίνθων καὶ κονιάματος (Σχέδ. 13). Ἐκ τοῦ διαμερίσματος ΙΙ συνελέγησαν δύο πρόχοι ἀβαφεῖς. Ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ τάφου συνελέγησαν μία πρόχους καὶ μία λοπὰς σύγχρονα πρὸς τὸ περιεχόμενόν του. Ἐκ τοῦ φρέατος 1 προέρχεται μελαμβαφὲς φιαλίδιον ἑλληνιστικὸν καὶ ἐκ τοῦ φρέατος 2 ἕτερον παρόμοιον. Πλησίον τοῦ ὑστεροκλασσικοῦ τοίχου εὑρέθησαν 13 μικύλλοι κρατηρίσκοι. Ἐκ τῶν μπάζων, ἐξ ἄλλου, συνελέγησαν ἀμφορεὺς καὶ πρόχους

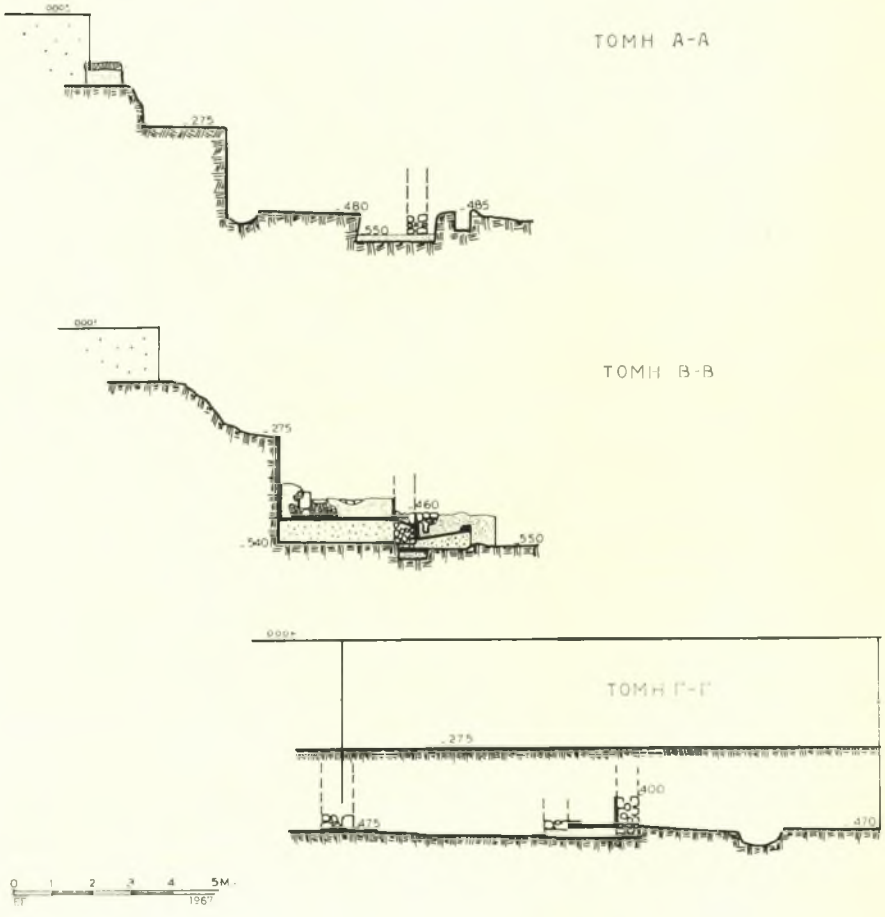
Σχέδ. 11. Κάτοψις ἀνασκαφῆς ἐπὶ οἰκοπέδου κειμένου ἐπὶ τῶν ὁδῶν Γαριβάλδη - Σωφρονίσκου - Φαιναρέτης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἀβαφεῖς, κοτύλη, πρόχους μελαμβαφὴς τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, ὡς ἐπίσης καὶ δύο χαλκᾶ νομίσματα: ἓν τοῦ α΄ ἡμίσεος τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. καὶ ἓν ὑστερορρωμαϊκόν, τελείως ἐφθαρμένον.

Οἱ ὡς ἄνω περιγραφέντες τάφοι ἀποτελοῦν πιθανῶς τὴν δυτικωτέραν συστάδα νεκροταφείου, τμήματα τοῦ ὁποίου ἀνεσκάφησαν εἰς τοῦ τέλους τοῦ 6ου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ δεκατρεῖς τάφοι (Σχέδ. 14), ἐκ τῶν ὁποίων εἷς μόνον (I) εὑρέθη τελείως κατεστραμμένος καὶ πέντε (II, III, VII, VIII, XII) εἶχον μερικῶς διαταραχθῆ. Σπανιώτερος τρόπος ταφῆς ἦτο καὶ ἐδῶ ἡ καῦ-

Σχέδ. 12. Τομαὶ ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων ἐπὶ οἰκοπέδου ἐπὶ τῶν ὁδῶν Γαριβάλδι - Σωφρονίσκου - Φαιναρέτης (πρβλ. Σχέδ. 11)

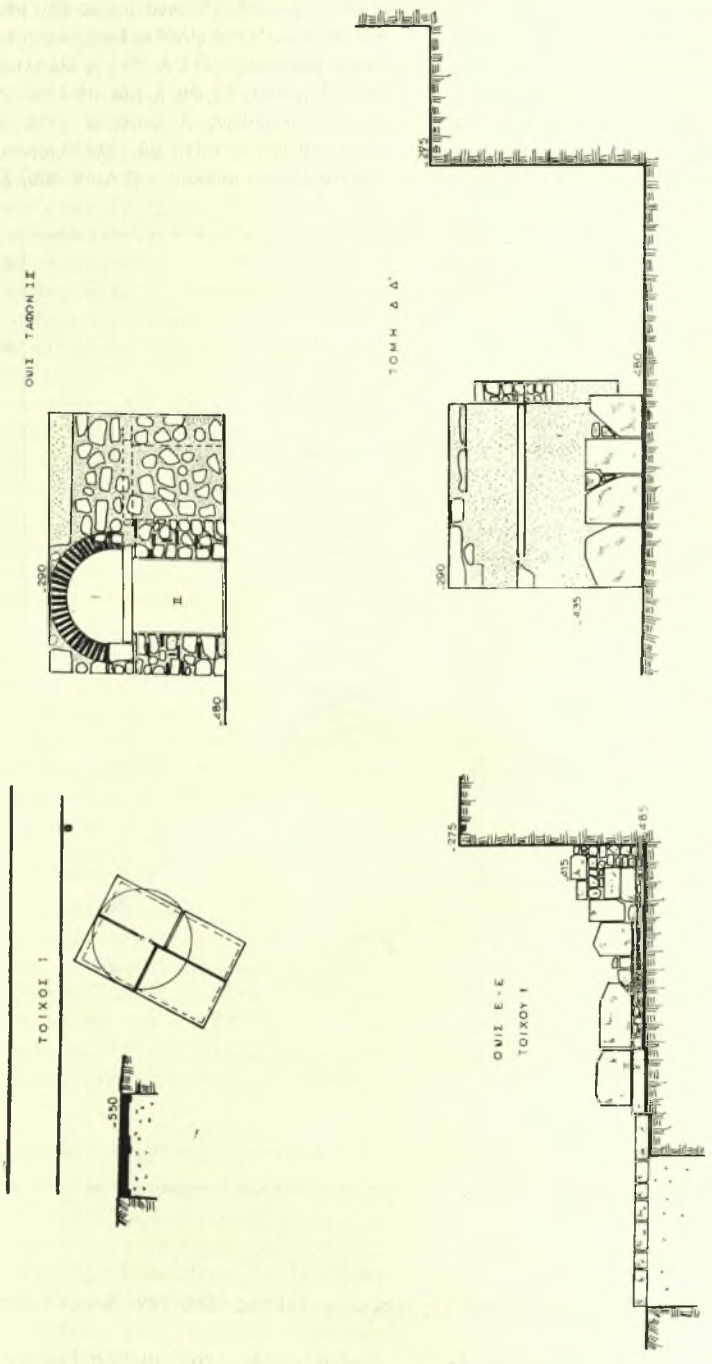
πλεῖστα σημεῖα (βλ. κατωτέρω ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐρεχθείου 20, σ. 55).

20. Γενναίου Κολοκοτρώνη 7 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 22)

Εἰς τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ποριώτου, διαστ. 22.60 × 12.50 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ἀριθμὸν τάφων, τὸ πλούσιον ὑλικόν τῶν ὁποίων χρονολογεῖται ἀπὸ

σις (II), γενομένη ἐντὸς ὀρθογωνίου λάκκου, διαστ. 1.60 × 0,70, σωζ. ὕψ. 0,20 μ. Οἱ ἐνταφιασμοὶ παρουσίασαν τὴν συνήθη ποικιλίαν. Οἱ πολυαριθμότεροι ἦσαν οἱ λακκοειδεῖς (V, VI, IX, X, XI, XII, XIII), ὀρθογώνια ὀρύγματα εἰς τὴν κιμιλιάν, αἱ διαστάσεις τῶν ὁποίων ἐποίκιλλον ἀπὸ 1 × 0,30, ὕψ. 0,32 μ. (XI) ἕως 2.20 × 0,90, ὕψ. 0,80 μ. (X). Κιβωτιό-

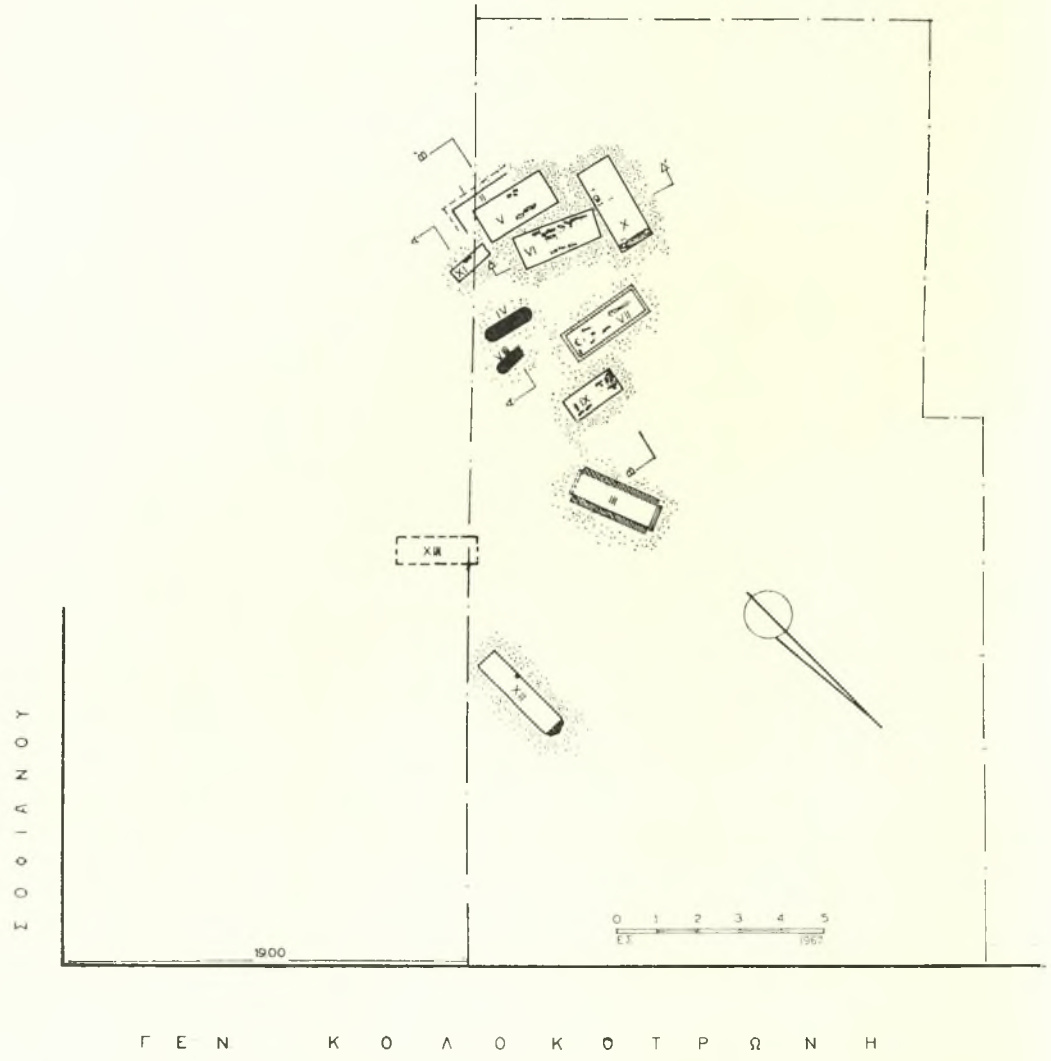
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 13. Κάτοψις, τομαί καί όψεις άρχαίων άποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπί τῶν ὁδῶν Γαριβάλδη - Σωφρονίσκου - Φαιναρέτης (πρβλ. Σ χ έ δ. 11 - 12)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

σχημοι εὑρέθησαν τρεῖς (I, III, VII), λαξευτοὶ καὶ οὗτοι εἰς τὴν κιμιλιάν, πλὴν τοῦ I, μὲ ἐπένδυσιν ἐκ πλακοειδῶν λίθων, συνήθων διαστάσεων 2 × 0,60, ὕψ. 0,45 μ. Ἕτερον εἶδος ἐνταφιασμοῦ ἦτο ἡ ταφὴ ἐντὸς λάρνακος (IV, VIII), διαστ. 1.20 × 0,30 μ., τοποθετουμένης καὶ πάλιν εἰς λάξευμα τῆς κιμιλιᾶς· ὁ τρόπος εἰδώλια χρονολογούμενα μέχρι τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.: Ἑπτὰ εἰδώλια ὑστεροαρχαϊκὰ καθημένης θεότητος (Πίν. 29 α), εἰδώλιον κυνός, τρεῖς λήκυθοι, ἐξ ὧν ἡ μία μὲ ἐρυθρὰν διακόσμησιν ἀνθεμίων, ἡ δευτέρα μετὰ μελανῶν ἀνθεμίων καὶ ἡ τρίτη μὲ μελανόμορφον παράστασιν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου, ληκύθιον

Σχέδ. 14. Κάτοψις ἀποκαλυφθέντων τάφων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γεν. Κολοκοτρώνη 7

οὗτος ἐχρησιμοποιήθη δι' ἄτομα μικρᾶς ἡλικίας.

Ὁ τάφος IV (α΄ ἡμίσεος 5ου αἰ. π.Χ.) ἦτο ὁ πλουσιώτερος πάντων (Πίν. 29 ζ)· ἐκ τοῦ καλύμματός του συνελέγησαν 27 ἀγγεῖα καὶ ἀρυβαλλοειδές, 4 κοτύλαι μελαμβαφεῖς, 2 μικρογραφικαὶ κοτύλαι μόνωτοι, σκύφος μὲ μελανὴν ἀπεικόνισιν πτηνῶν, ἕτερος μὲ σφίγγα καὶ γρύπα εἰς ἑκατέραν τῶν ὄψεών του, πυξὶς μελαμβαφής, κύλιξ μελαμβαφής, οἰνοχόη τρίλοβος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

μελαμβαφὴς μὲ ἀπεικόνισιν Ἀθηνᾶς, προχοΐσκη ἐρυθροβαφής, μελαμβαφὲς μικύλλον πινάκιον, μελαμβαφὴς μικρογραφικὴ κύλιξ μὲ διακόσμησιν ἐρυθρῶν στιγμῶν. Τὰ εὑρεθέντα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς λάρνακος ἀγγεῖα εἶναι κατά τι προγενέστερα τῶν περιγραφέντων: ὡραῖον πήλινον ἀλάβαστρον μὲ μελανόμορφον παράστασιν ἀθλητικῆς σκηνῆς (Πίν. 29 β - ζ΄), 3 λήκυθοι μελανόμορφοι ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου, 8 λήκυθοι μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων, λευκὴ λήκυθος μὲ ἐξίτηλον παράστασιν, λήκυθος μὲ ἐρυθρὰν ἀπεικόνισιν ἐλάφου, εἰδώλιον γυναικείας καθημένης θεότητος, ἓν σφονδύλιον. Τάφος VI (Πίν. 30 α) (β΄ τετάρτου 5ου αἰ. π.Χ.): 4 λήκυθοι μετὰ μελανῶν ὀρθίων ἀνθεμίων, 2 μετὰ μελανῶν συμπλεκομένων ἀνθεμίων, 3 μελαμβαφεῖς, λευκὴ μὲ μελανὴν ἀπεικόνισιν Μαινάδος μετὰ κλάδου κισσοῦ, μελανόμορφος μὲ διονυσιακὴν παράστασιν καὶ ἓν φιαλίδιον μελαμβαφές. Τάφος IX (Πίν. 30 β): 7 λήκυθοι μελανόμορφοι, 2 μελαμβαφεῖς, φιαλίδιον μελαμβαφές, ἀρύβαλλος μικρογραφικὸς μελαμβαφής, εἰδώλιον γυναικείας καθημένης θεότητος· α΄ ἡμίσεος 5ου αἰ. π.Χ. Τάφος X: ἐρυθρόμορφος ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος μέ ἀπεικόνισιν γυναικὸς, τέσσαρες σιδηροῖ ἧλοι· ὁ νεώτερος πάντων, τοῦ β΄ ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων, ἐξ ἄλλου, συνελέγησαν λήκυθος μελανόμορφος μὲ ἀπεικόνισιν ἀγριοχοίρων κ.ἄ. ἀγγεῖα.

21. Ἀθαν. Διάκου 26 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 23)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Τ. Ε. ΙΚΤΙΝΟΣ, ἀπεκαλύφθησαν κατά τὴν Β. γωνίαν του λείψανα ἰσοδόμου κατασκευῆς, σωζομένης εἰς ὕψος δύο δόμων. Ἐὰν πρόκειται περὶ τμήματος τοῦ τείχους τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἔχοντος ἐνταῦθα διάφορον θέσιν τοῦ ὑστεροῤῥωμαϊκοῦ, ἢ περὶ ἄλλου κτίσματος, παραμένει ἀβέβαιον εἰσέτι.

22. Ἀθαν. Διάκου 28 - 32 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 24)

Κατὰ τὴν γενομένην ἀνασκαφὴν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀθαν. Διάκου 28 - 32 οἰκόπεδον, παραπλεύρως τοῦ προηγουμένου (διαστ. 34 × 32 μ.), ἰδιοκτησίας Παπαδημητρίου, ἀνευρέθη τμῆμα τοῦ τείχους τῆς πόλεως τῶν ὑστεροῤῥωμαϊκῶν χρόνων, μετὰ λειψάνων ἰουστινιανείου πύργου (Σχέδ. 15). Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν συνέχειαν τοῦ τμήματος, τό ὁποῖον ἔχει ἀποκαλυφθῆ πρὸς Ν. τοῦ Ὀλυμπιείου (βλ. ΑΔ 17 (1961 - 62): Χρονικά, σ. 11 - 12, Σχέδ. 1). Ἐξ ἄλλου, ἡ πρὸς ΝΑ. συνέχειά του εἶχεν ἀνευρεθῆ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἰωσὴφ τῶν Ρωγῶν (βλ. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 65).

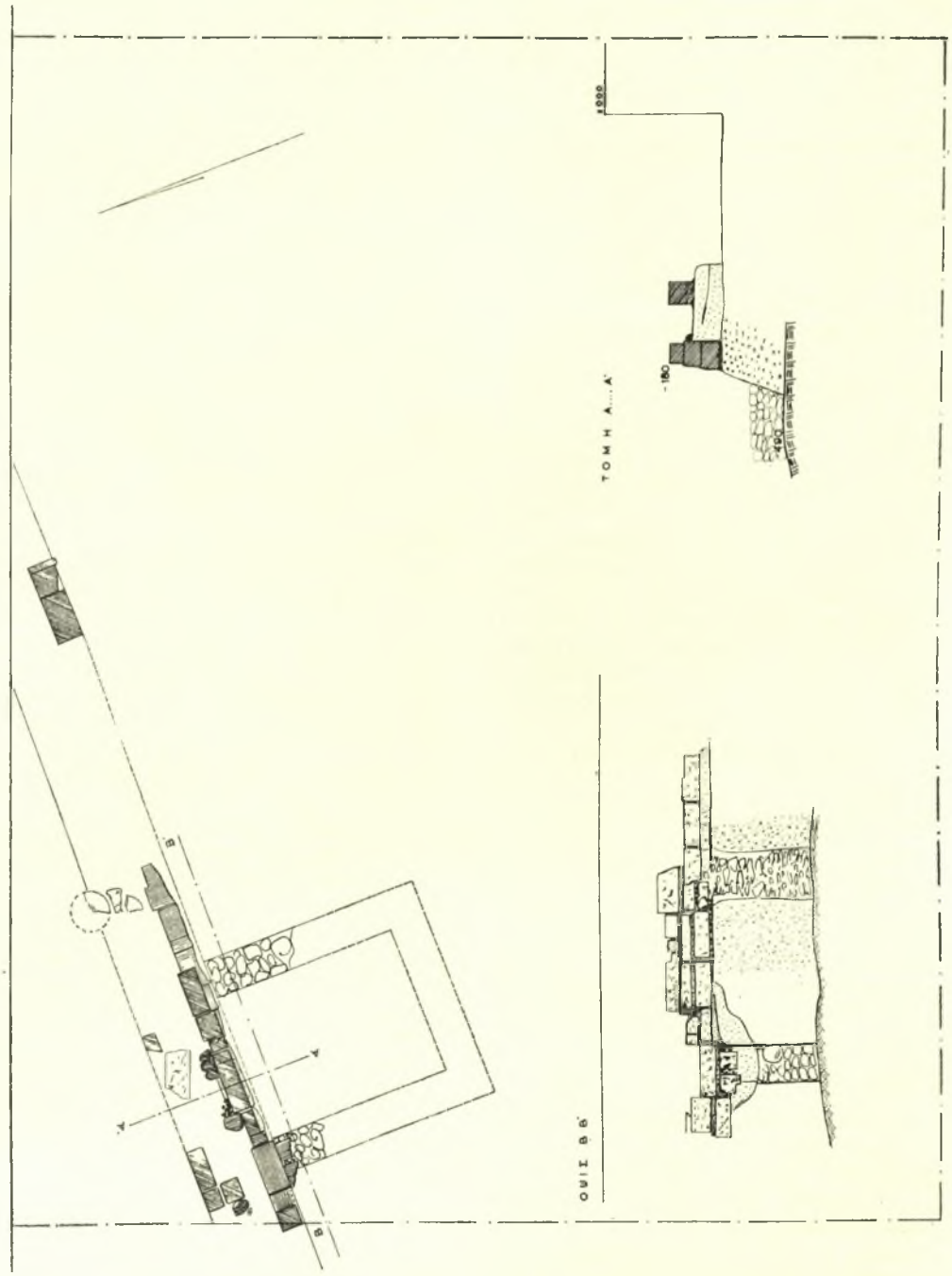
Ἡ κυρίως ἀνασκαφὴ ἐνετοπίσθη κατὰ τὴν Β. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, ἐνῷ ἡ λοιπὴ ἔκτασις ἠρευνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν, αἵτινες οὐδὲν ἀπέδωσαν. Τὸ τεῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., ἐσώζετο μέχρι μήκ. 10.50 μ., τῆς πρὸς Α. συνεχείας του διαπιστωθείσης διὰ τῆς ἀνευρέσεως εἰς τὴν προέκτασίν του ὀλίγων πωρολίθων κατὰ χώραν. Οὕτω, ἀποκαθίσταται τὸ μῆκός του εἰς 19.50 μ. Εἶναι ἐκτισμένον κατὰ τὰς δύο ὄψεις του διὰ λαξευτῶν πωρολίθων, κροκαλοπαγῶν λίθων, θραυσμάτων μαρμάρου, ὡς καὶ διὰ ποικίλου ἀρχιτεκτονικοῦ ὑλικοῦ προερχομένου ἐξ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομημάτων, τὸ δὲ μεταξὺ αὐτῶν διάστημα πληροῦται διὰ μικρῶν λίθων καὶ ἀσβέστου (Σχέδ. 15, ὄψις Β-Β΄). Κατὰ τὴν Ν. ὄψιν του ἐσώζοντο τὰ λείψανα πύργου τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πλευρᾶς 6.15 μ., ἐκτισμένου διὰ μικρῶν λίθων, συνδεομένων μεταξύ των δι' ἀσβέστου (opus incertum). Τὸ τεῖχος διατηρεῖται ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψους τριῶν δόμων, ἤτοι 1.50 μ., ἑδράζεται δὲ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 3.20 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ· τὸ φυσικὸν ἔδαφος ἐνταῦθα ἀποτελεῖται ἐκ παλαιοτάτων προσχώσεων ἄμμου καὶ χαλίκων, αἱ ὁποῖαι ἐσχημάτιζον συμπαγῆ καὶ σκληρὰν στρῶσιν, πάχ. 1.70 μ., βαίνουσαν ἐπὶ βράχου ἐξ ἀσβεστολιθικοῦ πετρώματος, ἡ κλίσις τοῦ ὁποίου δὲν κατέστη δυνατόν νὰ παρακολουθηθῇ περαιτέρω, ἐφ' ὅσον ἔχει ἤδη ἀλλοιωθῆ ἡ μορφή του διὰ μηχανικῶν μέσων. Ὁ πύργος θεμελιοῦται ἐπὶ τοῦ βράχου εἰς βάθ. 4.90 μ. ὑπό τὸ σύγχρονον ἔδαφος καὶ προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ τείχους, δίχως νὰ συνδέεται ὀργανικῶς πρὸς αὐτό· τοῦ πύργου σώζεται τμῆμα τοῦ Δ. σκέλους μέχρι μήκ. 1.45 καὶ ὕψ. 2.70 μ. καὶ τοῦ Α. μέχρι μήκ. 2.40 μ. καὶ ὕψ. 2.80 μ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ὄστρακα ὑστεροῤῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τὴν Β. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀνευρέθησαν πολλὰ ὄστρακα ΥΕ καὶ ὀλίγα πρωτογεωμετρικά.

23. Δομοκοῦ καὶ Καρδίτσης (Σχέδ. 1, ἀριθ. 25)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Παπουτσάκη, διαστ. 15.30 × 14.10 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε τρεῖς λακκοειδεῖς λαξευτοὺς τάφους, εἰς βάθος 2.80 μ.· ἅπαντες εὑρέθησαν σεσυλημένοι, ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ των δὲ συνελέγησαν ὄστρακα ἑλληνιστικῶν χρόνων κυρίως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 15. Κάτοψις, τομή και όψις τμήματος τοῦ τείχους τῶν Ἀθηνῶν και Ἰουστινιανείου πύργου, ἀποκαλυφθέντων ἐπι τῆς ὁδοῦ Ἀθαν. Διάκου 28 - 32

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38 Σχέδ. 16. Τοπογραφικὸν σχεδιογράφημα δεικνύον τὴν γραμμὴν τοῦ τείχους τῆς πόλεως εἰς τὸ ΝΑ τμῆμα αὐτῆς

24. Σερρῶν καὶ Δοξάτου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 26)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον ἰδιοκτησίας Παπᾶ, κείμενον εἰς τὴν ὡς ἄνω θέσιν, κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν θεμελιώσεως, ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος 1.90 μ. ἀποθέτης, διαστ. 2.06 × 1.10, βάθ. 0,70 μ., ἐκ τοῦ ὁποίου συνελέγη μεγάλη ποσότης μελαμβαφῶν ἀγγείων τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, κυρίως πινάκια.

25. Δορυλαίου, χάνδαξ Ε.Ε.Υ. (Σχέδ. 1, ἀριθ. 27)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς Ε.Ε.Υ., κατὰ μῆκος τῆς ἐν ἐπικεφαλίδι ὁδοῦ, ἐνετοπίσθησαν λείψανα πλακοστρώτου δαπέδου τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων, εἰς ἀπόστασιν 16 μ. πρὸς Α. τῆς συμβολῆς τῆς προαναφερθείσης ὁδοῦ μετὰ τῆς ὁδοῦ Γέλωνος· τὸ δάπεδον ἔκειτο εἰς βάθ. 1.40 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ καὶ ἀνεσκάφη εἰς ἔκτασιν 1.20 × 0,90 μ.

26. Ἐρεχθείου 20 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 28)

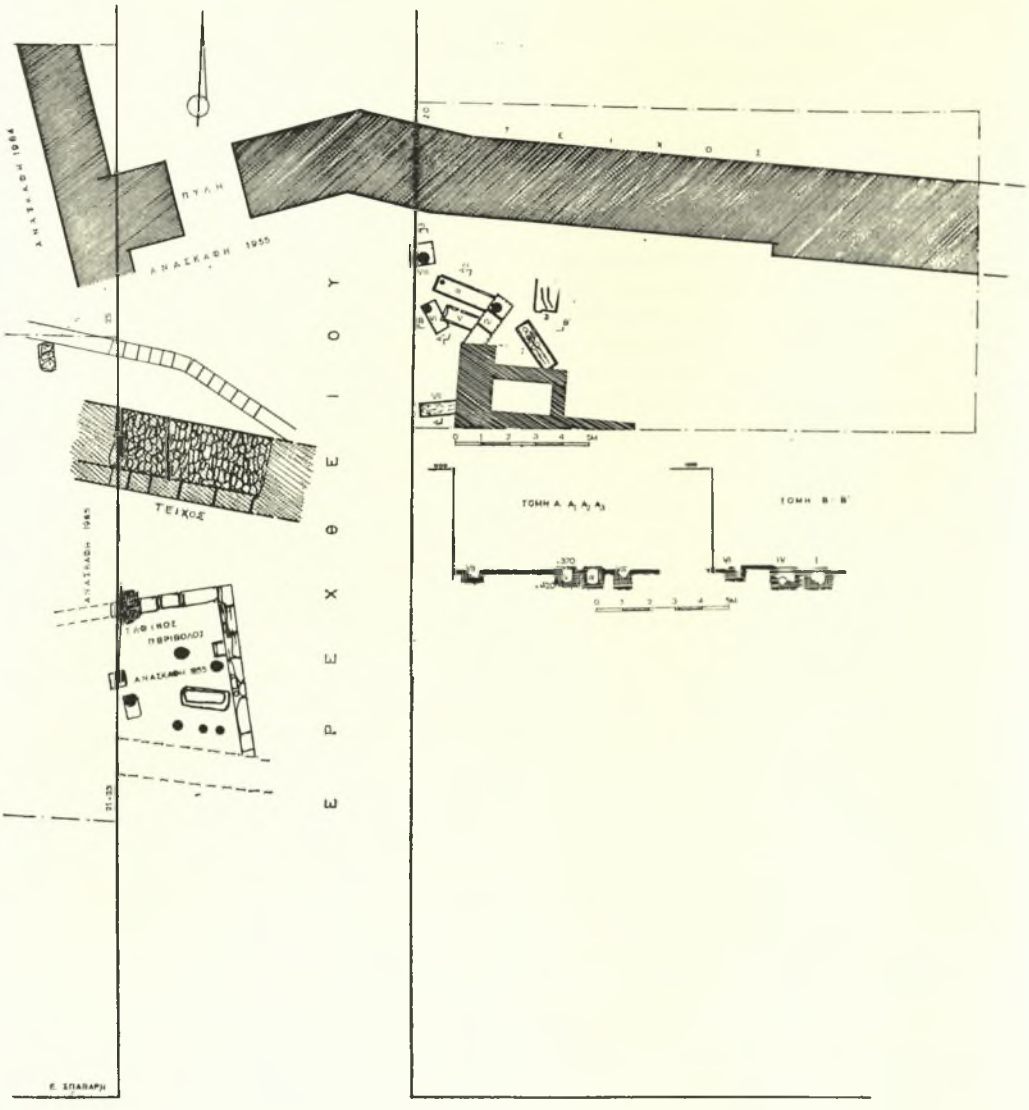
Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἔνθα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχεν ἀνευρεθῆ τμῆμα τοῦ Θεμιστοκλείου τείχους (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 76), συνεχίσθη καὶ ἐφέτος ἡ ἔρευνα εἰς τὸ Ν. ἥμισυ αὐτοῦ, ἀπεκαλύφθη δὲ ἀριθμὸς τάφων ὑπομυκηναϊκῶν καὶ γεωμετρικῶν (Σχέδ. 17). Ἡ ὕπαρξις γεωμετρικοῦ νεκροταφείου ὠργανωμένου εἰς τὴν περιοχὴν εἶναι ἤδη γνωστὴ καὶ ἐκ παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν: κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἐρεχθείου εἰς τὸ τμῆμά της τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Καβαλλόττι καὶ Τσάμη Καρατάσσου (ΠΑΕ 1955, σ. 43), εἰς τὰ οἰκόπεδα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐρεχθείου 21 - 23 (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 87 καὶ ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 71), κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Καβαλλόττι (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 75), Μητσαίων καὶ Ζήτρου (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 85 καὶ ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 102), Παρθενῶνος 12 (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 106)· βλ. ἐπίσης κατωτέρω ἀνασκαφὰς ὁδοῦ Προμάχου 5, Ἐρεχθείου 30 καὶ Καβαλλότττι, ὡς ἐπίσης τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γαριβάλδη 6.

Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ 8 τάφοι (Σχέδ. 17), ἐξ ὧν οἱ Ι, ΙΙΙ, V, VII, VIII τῆς ὑπομυκηναϊκῆς περιόδου, καὶ οἱ IV, VI τῆς γεωμετρικῆς. Οἱ ὑπομυκηναϊκοὶ ἦσαν λακκοειδεῖς, ὀρθογώνια ὀρύγματα εἰς τὴν κιμιλιάν, μὲ ἐπενδεδυμένας ἐσωτερικῶς τὰς παρειὰς διὰ πλακοειδῶν λίθων, πλὴν τοῦ VII καὶ VIII· οἱ γεωμετρικοὶ ἦσαν ἁπλοῖ λάκκοι· εἰς τινας ἐσώζοντο εἰσέτι τὰ ἐκ πλακοειδῶν λίθων καλύμματα. Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν, κυμαίνεται ἀπὸ 3.40 ἕως 3.70 μ. Ἐν συντομίᾳ οἱ τάφοι ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Τάφος Ι (διαστ. 2 × 0,30 ὕψ. 0,50 μ.): Περιεῖχε τὸν σκελετὸν ἑνὸς νεκροῦ καὶ δύο ἀγγεῖα, μίαν πρόχουν, ὕψ. 0,105 μ., μὲ διακόσμησιν ὁμοκέντρων ἡμικυκλίων ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ λήκυθον, ὕψ. 0,14 μ., μὲ ἐξίτηλον διακόσμησιν τριγώνων μετὰ πλέγματος δικτυωτοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου. Τάφος ΙΙ: Ἀκανονίστου σχήματος, εὐρέθη κατεστραμμένος. Τάφος ΙΙΙ (διαστ. 2.20 × 0,50, ὕψ. 0,42 μ.): Μεταξὺ τῶν διαλελυμένων ὀστῶν ἑνὸς νεκροῦ ἔκειτο λήκυθος, ὕψ. 0,145 μ. μὲ διακόσμησιν ἐξίτηλον τριγώνων μετὰ πλέγματος ἐπὶ τοῦ ὤμου. Τάφος IV (διαστ. 0,60 × 2.20 μ.), ὑστερογεωμετρικός: Εὑρέθησαν 8 ἀγγεῖα. Ταφικὸς ἀμφορεύς, ὕψ. 0,54 μ. (Πίν. 31 ζ), μὲ ὁριζοντίους γραμμὰς πέριξ τοῦ κορμοῦ καὶ ἀνὰ δύο τετράφυλλα εἰς τὰς μετόπας τοῦ λαιμοῦ, περιέχων τὰ ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ. Κάνθαρος, ὕψ. 0,10 μ., μὲ διακόσμησιν μαιάνδρου μεταξὺ τετραφύλλων εἰς τὸν ὦμον καὶ πτηνοῦ εἰς τὰς λαβάς (Πίν. 31 β). Σκύφος, ὕψ. 0,064 μ., μὲ διακόσμησιν τρεχούσης σπείρας εἰς τρεῖς στίχους μεταξὺ ταινιῶν πρίονος εἰς τὸν ὦμον. Μόνωτον κύπελλον, ὕψ. 0,057 μ., μὲ διάταξιν μετοπῶν καὶ τριγλύφων ἐπὶ τοῦ ὤμου. Σκύφος, ὕψ. 0,06 μ., μὲ διακόσμησιν ἐπαλλήλων ὁριζοντίων γραμμῶν. Σκύφος, ὕψ. 0,06 μ. μὲ διακόσμησιν πτηνοῦ μεταξὺ γραμμικῶν κοσμημάτων ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ ὤμου καὶ τρεχούσης σπείρας εἰς τρεῖς στίχους ἐπὶ τῆς ἑτέρας. Ἀμφορεύς, ὕψ. 0,44 μ., μὲ διακόσμησιν φύλλων ἐπὶ τῆς ταινίας τοῦ ὤμου καὶ πτηνῶν εἰς τὰς μετόπας τοῦ λαιμοῦ. Οἰνοχόη, ὕψ. 0,23 μ. (Πίν. 31 ε), μὲ πτηνὸν ἐπὶ μικρᾶς μετόπης τοῦ ὤμου καὶ γραμμικὴν διακόσμησιν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Χαλκοῦν ἡμισφαιρικὸν κύπελλον, ὕψ. 0,065 μ. Τάφος V (διαστ. 1.20×0,40 μ.): Μεταξὺ τῶν διαλελυμένων ὀστῶν ἑνὸς νεκροῦ εὑρέθη ψευδόστομος ἀμφορίσκος, ὕψ. 0,175 μ., μὲ διακόσμησιν τριγώνων μετὰ πλέγματος ἐπὶ τοῦ ὤμου, δύο χαλκαῖ περόναι καὶ χαλκοῦς κρίκος. Τάφος VI (διαστ. 1.20 × 0,60, ὕψ. 0,45 μ.), Ὑστερομυκηναϊκοῦ ρυθμοῦ: Ἐντὸς λαξεύματος εὑρέθη ταφικὸς ἀμφορεύς (Πίν. 31 ς'), ὕψ. 0,73 μ., μὲ διακόσμησιν ζώνης ζατρικίου καὶ καθέτων γραμμῶν πέριξ τῆς κοιλίας, πρίονος καὶ μαιάνδρου ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ· ὁ ἀμφορεὺς περιεῖχε τὰ ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ καὶ ὡραίαν χρυσῆν ταινίαν (Πίν. 31 α), μήκ. 0,51 μ., μὲ δύο ὀπὰς κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῆς, κοσμουμένην δι' ἐγχαράκτων τεθλασμένων γραμμῶν. Χαλκοῦν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

κύπελλον ἡμισφαιρικόν, διαμ. 0,13 μ., ἔκλειε ἄνω τὸν ἀμφορέα, παραπλεύρως δ' ἔκειτο ξίφος σιδηροῦν, μήκ. 0,66 μ. Τάφος VII (διαστ. 1.40 × 0,40, ὕψ. 0,50 μ.). Περιεῖχεν ἕνα νεκρὸν καὶ τὰ ἑξῆς κτερίσματα: Πτηνόσχημον ἀσκόν, ὕψ. 0,14, μήκ. 0,165 μ. (Πίν. 31γ), μέ διακόσμησιν πλέγματος δικτυωτοῦ, ὑδρίαν ἐλλιπῆ, δύο χρυσοῦς σφηκωτῆρας, ἐννέα χαλκοῦς δακτυλίους καὶ δύο χαλκᾶς περόνας. Τάφος VIII (διαστ. 0,80 × 0,95, ὕψ. 0,60 μ.): Περιεῖχε τρία ἀγγεῖα: Ὑδρίαν ἐλλιπῆ, σωζ. ὕψ. 0,245 μ., μὲ κυματοειδῆ γραμμὴν ἐπὶ τῆς κοιλίας, λήκυθον, ὕψ. 0,15 μ., μὲ σιγμοειδεῖς γραμμὰς ἐπὶ τοῦ ὤμου, φυομένας ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ (πρβλ. Kerameikos I, πίν. 12, ἀριθ. 479, τάφου 66) καὶ ψευδόστομον ἀμφορίσκον, ὕψ. 0,105 μ.

ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΣΟΥ

Σχέδ. 17. Κάτοψις ἀποκαλυφθέντος τμήματος τοῦ τείχους καὶ λοιπῶν κτισμάτων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐρεχθείου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

μὲ παρομοίαν διακόσμησιν (Πίν. 31 δ).

27. Ἐρεχθείου 30 καὶ Καβαλλόττι (Σχέδ. 1, ἀριθ. 29)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐρεχθείου 30 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Τουρνᾶ, διαστ. 21.50 × 15 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα ὑστεροκλασσικῆς οἰκίας καὶ δύο ἑλληνιστικοὺς τάφους. Εἰς τὸ βόρειον ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου ἀνευρέθη ἱκανὴ ποσότης θραυσμάτων ἀγγείων γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ. Ἡ ἀνεύρεσις ἐνταῦθα γεωμετρικῶν ὀστράκων δὲν ἀποτελεῖ γεγονὸς τυχαῖον· εἶναι ἤδη γνωστὴ ἡ ὕπαρξις νεκροταφείου γεωμετρικοῦ εἰς τὴν περιοχὴν (ἰδὲ ἀνωτέρω σ. 55, ἀνασκαφὴ ὁδοῦ Ἐρεχθείου ἀριθ. 20).

Εἰς τὸ Ν. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφησαν τὰ λείψανα ὑστεροκλασσικῆς οἰκίας, τῆς ὁποίας ἡ κάτοψις παραμένει ἀσαφής. Οἱ τοῖχοί της εἶναι ἐκτισμένοι δι' ἀκανονίστων λίθων καὶ ἰλύος, ἔχουν πάχ. 0,60 μ. καὶ ἑδράζονται ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 4 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ὁ κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἀποκαλυφθεὶς πήλινος ἀγωγὸς τομῆς κυκλικῆς, ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ ἀποχετευτικοῦ συστήματος τῆς ὡς ἄνω οἰκίας. Μετὰ τὴν καταστροφήν τῆς οἰκίας εἰς τοὺς πρωΐμους ἑλληνιστικοὺς χρόνους ὁ χῶρος ἐχρησιμοποιήθη διὰ ταφάς. Ἀνεσκάφησαν δύο τάφοι, λακκοειδεῖς, οἵτινες εὑρέθησαν ἡμικατεστραμμένοι, περιέχοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγγεῖα οἰκιακῆς χρήσεως. Εἰς τὸν πυθμένα τοῦ τάφου Ι (διαστ. 1.30 × 0,70, ὕψ. 0,35 μ.) μεταξὺ τῶν κεκαυμένων ὀστῶν τοῦ νεκροῦ εὑρέθησαν 18 ἀγγεῖα καὶ 2 πώματα, ἤτοι: ἀσκὸς ἀβαφής, ὕψ. 0,14 μ., προχοΐσκη ἀβαφής, ὕψ. 0,07 μ., λεκάνη μετὰ λαβῶν, ὕψ. 0,045 μ., μόνωτος κύαθος, ὕψ. 0,04 μ., σκύφος μελαμβαφής, ὕψ. 0,05 μ., πρόχους ἀβαφής, ὕψ. 0,09 μ., λύχνος ἀβαφής, ὕψ. 0,035 μ. (β΄ τετάρτου 4ου αἰ. π.Χ.– β΄ τετάρτου 3ου αἰ. π.Χ., Agora IV, τύπος 25 Α), βάσις μελαμβαφοῦς κύλικος, ἡ βάσις ἀνοικτοῦ ἀγγείου, δίωτον πινάκιον ἀβαφὲς καὶ ὀκτὼ πινάκια ἐπίσης ἀβαφῆ.

Ὁ τάφος ΙΙ (σωζ. μήκ. 0,70 × 0,50, σωζ. ὕψ. 0,15 μ.), περιεῖχεν ὑπολείμματα καύσεως ἐπὶ τοῦ πυθμένος, 15 ἀγγεῖα καὶ 2 χαλκᾶ νομίσματα, ἀρχαῖα ἑλληνικά, ἐξ ὧν τὸ ἓν τοῦ 3ου αἰ. π.Χ.

28. Ροβ. Γκάλλι 15 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 30)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ροβ. Γκάλλι διαμπερὲς οἰκόπεδον, διαστ. 11.30 × 17 μ., ἰδιοκτησίας Π. Παυλίδου, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐνετοπίσθη εἰς μικρὸν χῶρον παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Ροβ. Γκάλλι, ἔνθα ἀπεκαλύφθη τμῆμα ἀποχετευτικοῦ συστήματος ρωμαϊκῶν χρόνων ἐκ τεσσάρων ἀγωγῶν, λείψανα τοίχων καὶ ἀρχαίας ὁδοῦ (Σχέδ. 18).

Ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωγῶν (Σχέδ. 19) ὁ β, μὲ κατεύθυνσιν Α.- Δ., εἶναι πήλινος, τομῆς κυκλικῆς, ὁ α σύγκειται ἐκ πηλίνων κεραμίδων, σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ, μὲ κατεύθυνσιν Β.- Ν., οἱ ἕτεροι δύο, γ καὶ δ, μὲ κατεύθυνσιν Β.- Ν. καὶ Α.- Δ. ἀντιστοίχως, ἔχουν ἀνορυχθῆ ἐντὸς κιμιλοχωμάτων καὶ φέρουν ἐπένδυσιν ἐκ πηλίνων σωμάτων, ἐνὸς σχήματος ἀνεστραμμένου πεῖ ὡς πυθμένος καὶ ἑτέρου τομῆς ἡμιελλειψοειδοῦς ὡς καλύμματος· τοῦ ἀγωγοῦ δ ἔχει καταστραφῆ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπένδυσις. Ἅπαντες ἔχουν κλίσιν πρὸς ΒΑ.

Ἄνωθεν τῶν ἀγωγῶν διήρχετο δάπεδον ἐκ πεπατημένου χώματος, ἀποτελοῦν προφανῶς στρῶσιν ἀρχαίας ὁδοῦ. Πρὸς Ν. εὑρέθησαν λείψανα τοίχου εἰς ἀκαθόριστον ἔκτασιν, ἐκτισμένου δι' ἀργῶν λίθων, ἐνῶ πρὸς Β., παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμήν, ἀνεσκάφη τοῖχος ἔτι μεταγενέστερος μὲ κατεύθυνσιν Α.- Δ., κατεσκευασμένος διὰ λίθων, κεράμων καὶ ἀσβέστου. Τὰ συλλεγέντα ὄστρακα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν ΜΕ μέχρι τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ἐπίσης 3 χαλκᾶ νομίσματα: ἓν Ἀθηνῶν, 3ου αἰ. π.Χ., ἓν ὑστερορρωμαϊκὸν ἐφθαρμένον καὶ ἀσσάριον Κωνσταντίνου Β΄.

29. Ἑρμοῦ 74 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 31)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ζαφρακοπούλου, διαστ. 15×19.50 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα τοίχου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν του. Ὁ τοῖχος ἔχει κατεύθυνσιν Β.- Ν. καὶ παρηκολουθήθη μέχρι μήκ. 7.90 μ. Εἶναι ἐκτισμένος διὰ λαξευτῶν λίθων κροκαλοπαγῶν, τῶν ἁρμῶν πληρουμένων διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων, ἑδράζεται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2.30 μ. καὶ διατηρεῖται εἰς ὕψος δύο δόμων.

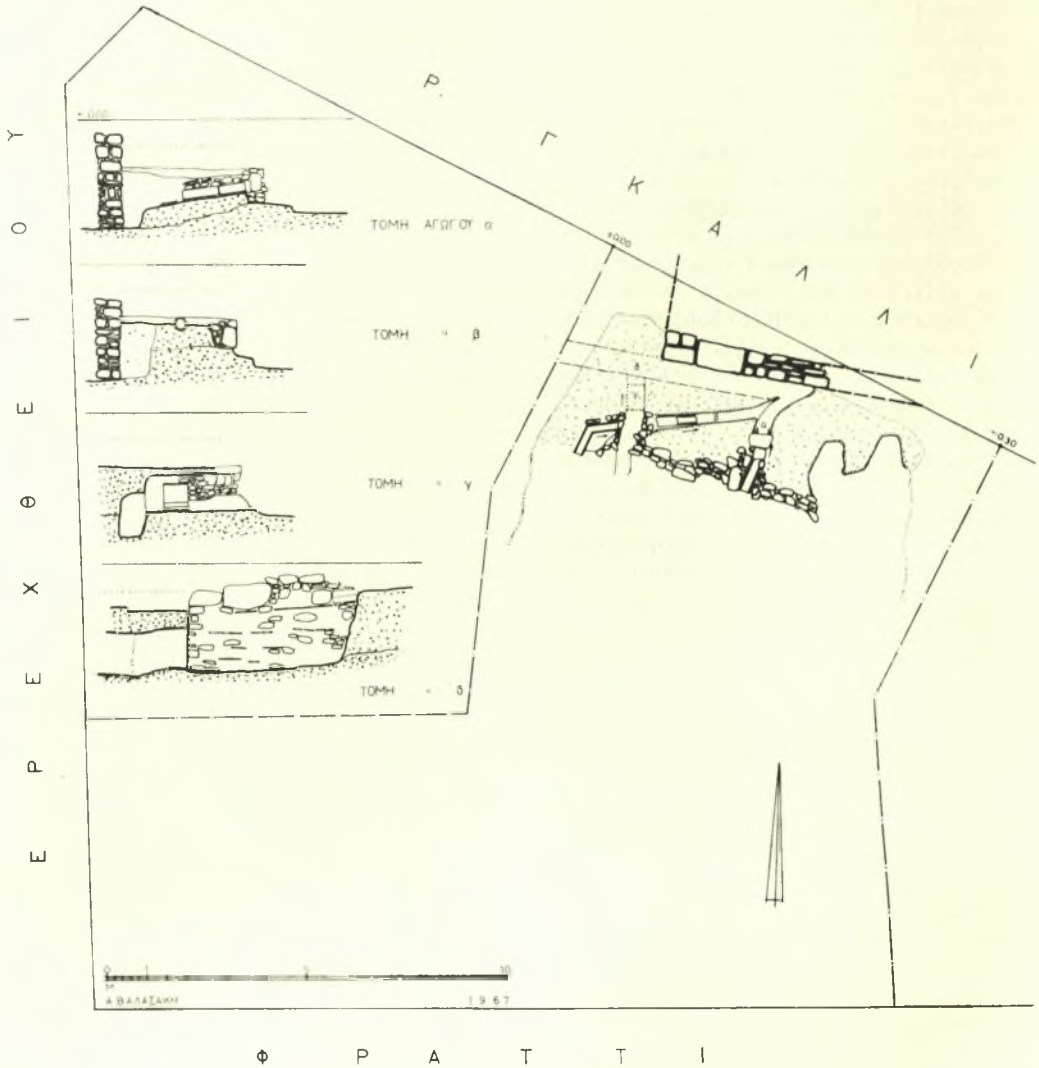
30. Ἐρυσίχθονος καὶ Νηλέως, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 32)

Ἔμπροσθεν τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ερυσίχθονος καὶ Νηλέως οἰκοδομῆς, ἔνθα εἶχε διεξαχθῆ ἀνασκαφὴ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 78) καὶ εἶχεν ἀνευρεθῆ τὸ ἥμισυ ὀχυρωματικοῦ πύργου μετὰ λειψάνων τοῦ τείχους τῆς πόλεως, ὡς καὶ ἀριθμὸς ὑστερογεωμετρικῶν τάφων, πλουσίως ἐκτερισμένων,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΥΔΡΕΞ ἀνευρέθη ἡ ΝΔ. γωνία τοῦ πύργου. Οὕτω κατέστη δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις τῶν διαστάσεών του εἰς 8.15 × 4.66 μ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ πύργος διετηρεῖτο εἰς ὕψος δύο δόμων.

κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 1.50 μ., εἶναι ἐκτισμένη διὰ λίθων καὶ κονιάματος, ἐσωτερικῶς δὲ φέρει ἐπένδυσιν δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος· ταύτης ἀπεκαλύφθη ἡ ΝΑ. γωνία. Ὁ τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., ἀπεκαλύφθη μέχρι μήκ. 1.20 μ.,

Σχέδ. 18. Κάτοψις καὶ τομαὶ ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρ. Γκάλλι 15

31. Εὐριπίδου 4 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 33)

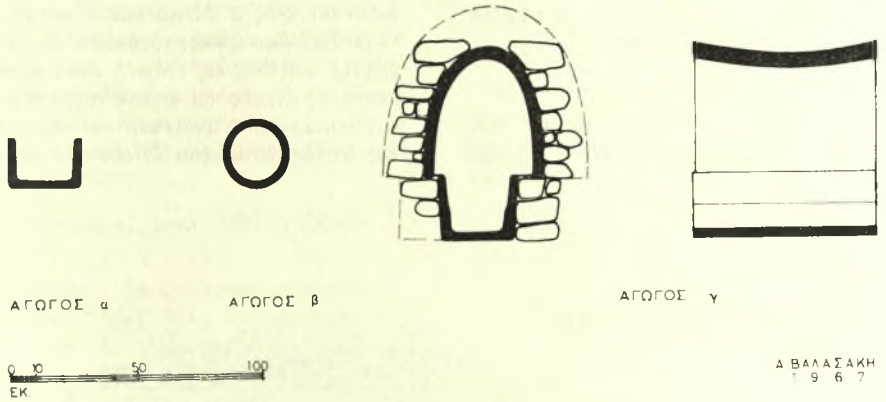
Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Λεκοπούλου, διαστ. 9 × 27 μ., κατόπιν δοκιμαστικῶν τομῶν, ἡ ἔρευνα ἐνετοπίσθη κατὰ τὴν Β. μεσοτοιχίαν αὐτοῦ, ἔνθα ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα δεξαμενῆς καὶ τοίχου τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ δεξαμενὴ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς εἶναι ἐκτισμένος δι' ἐπαλλήλων στρώσεων ὀπτοπλίνθων καὶ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, ἥτις ἐνταῦθα κεῖται εἰς βάθ. 2.20 μ.

32. Ἡγίου 30 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 34)

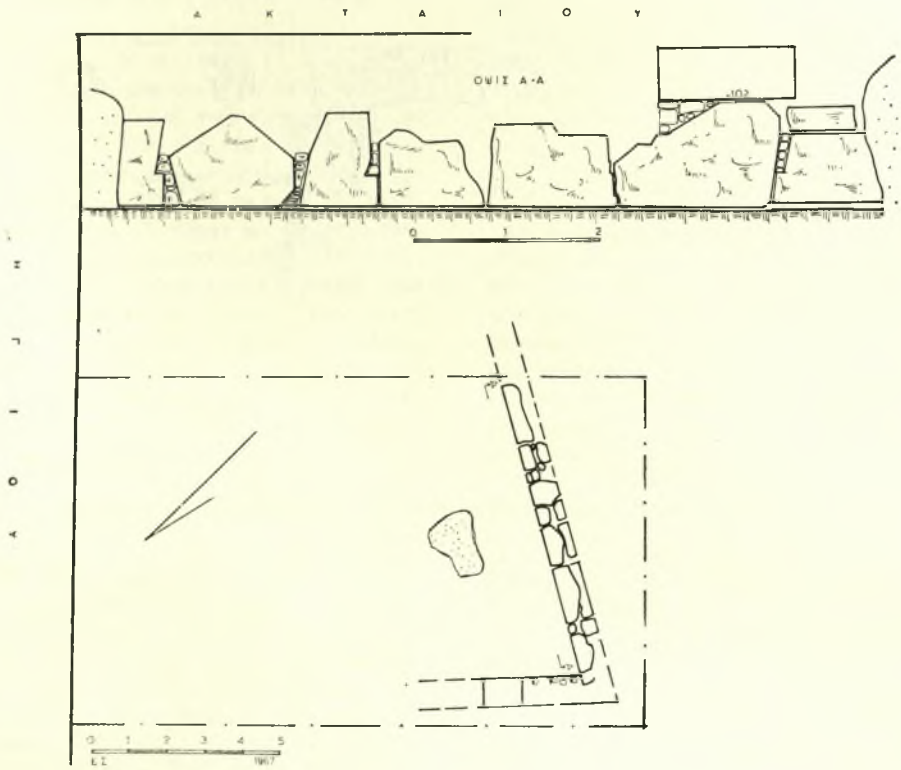
Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἡγίου 30 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Δ. Ἀνδρουκάκη, διαστ. 15 × 9 μ., διεξήχθη σύντομος ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, κατὰ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τὴν ὁποίαν ἀπεκαλύφθη ἡ ἐσωτερικὴ δυτικὴ γωνία ἑλληνιστικοῦ κτίσματος μετὰ τμήματος τοῦ ἐκ λεπτῶν ψηφίδων δαπέδου του (Σχέδ. 20). Ὁ Ν. τοῖχός του, ἀποκαλυφθεὶς μέχρι μήκ. 8 μ., εἶναι ἐκτισμένος κατὰ τὸ πολυγωνικὸν τραπεζιόσχημον σύστημα ἐκ μεγάλων λαξευτῶν λίθων καὶ πλακοειδῶν βυσμάτων μεταξὺ τῶν δημιουργουμένων κενῶν (Πίν. 32 α)· ἔχει πάχ. 0,80 μ., διατηρεῖται εἰς ὕψ. 1.65 μ. καὶ ἑδράζεται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2.24 μ. ὑπὸ

Σχέδ. 19. Τομαὶ ἀγωγῶν α - δ ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρ. Γκάλλι 15

Σχέδ. 20. Κάτοψις καὶ ὄψις ἑλληνιστικοῦ τοίχου ἀποκαλυφθέντος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἡγίου 30

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

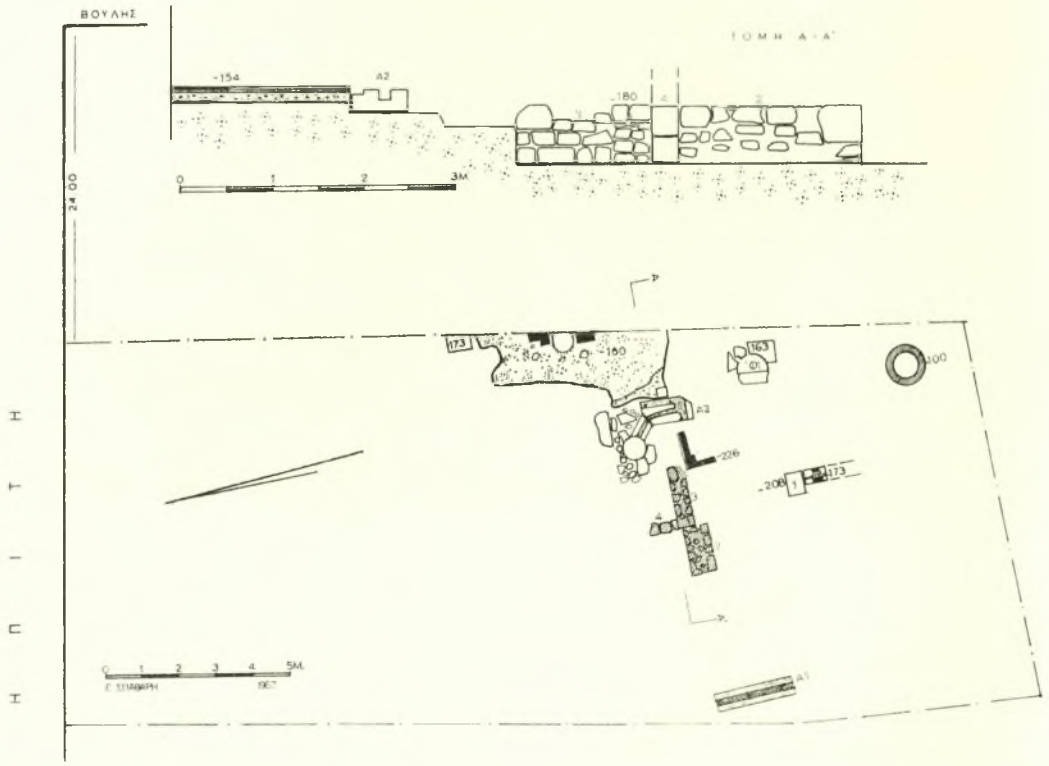
τὸ σύγχρονον ἔδαφος (Σχέδ. 20, ὄψις Α-Α). Ὁ Δ. τοῖχος ἀποτελεῖ μεταγενεστέραν προσθήκην.

Τὰ συλλεγέντα ὄστρακα κλιμακοῦνται χρονολογικῶς ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἷς λύχνος ἀβαφὴς χρονολογεῖται εἰς τὸν 3ον αἰ. π.Χ. καὶ ἓν χαλκοῦν νόμισμα εἰς τὸν 3ον ἢ 2ον αἰ. π.Χ.

33. Ἠπίτου 5 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 35)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, διαστ. 10.30 × 34.55 μ., ἰδιοκτησίας Καζαμία, παραπλεύρως τῆς κατὰ ἐκτισμένοι διὰ λίθων συνδεομένων μετ' ἰλύος (Σχέδ. 21 ὄψις Α-Α).

Παρὰ τὴν Α. μεσοτοιχίαν ἐσώζετο εἰς ἀκαθόριστον ἔκτασιν ὑπόστρωμα δαπέδου ἐκ λίθων καὶ ἀσβέστου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰς δύο σημεῖα διετηροῦντο πλάκες ὀπτοπλίνθων· ἐν συνεχείᾳ πρὸς τοῦτο καὶ πρὸς Δ. ἔκειτο κατώφλιον ἐκ πωρολίθου διφύλλου θύρας, τὸ ὁποῖον εἰς δευτέραν χρῆσιν ἐλαξεύθη εἰς τρόπον, ὥστε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀγωγὸς καὶ ἐνεσωματώθη εἰς νεωτέραν κατασκευὴν ἀποχετευτικοῦ συστήματος, τῆς ὁποίας διατηρεῖται ἐνταῦθα ἓν παρόμοιον

Σχέδ. 21. Κάτοψις καὶ τομὴ τοίχων ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἠπίτου 5

τὸ παρελθὸν ἀνασκαφείσης οἰκοδομῆς (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 81), ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ πενιχρὰ λείψανα ἑλληνιστικῆς οἰκίας καὶ ἕτερα εἰς περισσότερα σημεῖα ὑστερορρωμαϊκῆς, μὴ συνδεόμενα μεταξύ των (Σχέδ. 21).

Τὰ παλαιότερα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ἐν τῷ ἀνασκαφέντι χώρῳ εἶναι ὑπὸ διαγράμμισιν τοῖχοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἰκοπέδου, οἵτινες εἶναι σῶμα καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνοῦν φρέαρ. Ἐξ ἄλλου, πλησίον τῆς Δ. μεσοτοιχίας, ἀνευρέθη ἕτερον σῶμα ἀγωγοῦ οὐχὶ κατὰ χώραν. Ὁ ὀλίγον νοτιώτερον εὑρεθεὶς πίθος, τὸ παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου φρέαρ, ὡς καὶ τὰ δυτικώτερον τούτων ἀποκαλυφθέντα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, ἀποτελοῦν τὰ ὑπολείμματα τῆς αὐτῆς οἰκοδομικῆς περιόδου. Μεταγενέστερον ὅλων εἶναι τὸ ἐξ ὀπτοπλίνθων δάπεδον,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τὸ ἀποκαλυφθὲν πρὸς Ν. τοῦ προαναφερθέντος ἀποχετευτικοῦ συστήματος. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγη χαλκοῦν νόμισμα Ἀθηνῶν 3ου αἰ. π.Χ.

34. Ἡρακλείδων 29β καὶ Καρύδη (Σχέδ. 1, ἀριθ. 36)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἰ. Χαμηλοῦ, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ πενιχρά λείψανα ἑλληνιστικῆς οἰκίας, ἡ κάτοψις τῆς ὁποίας δὲν εἶναι σαφής· οἱ τοῖχοι της ἦσαν ἐκτισμένοι δι' ἀργολιθοδομῆς καὶ ἡδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθος 3.85 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

35. Θεοφιλοπούλου, ἔργα ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 37)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν ὀρύγματος κυκλικοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ΔΕΗ, διαμ. 0,80 μ., κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Θεοφιλοπούλου καὶ Μεναίχμου, εὑρέθη ἐντὸς αὐτοῦ, εἰς βάθ. 1.60 μ., ἡ ΝΑ. γωνία κτίσματος, κατεσκευασμένου διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων, σωζομένου εἰς ὕψος δύο δόμων.

36. Θεοφιλοπούλου 16 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 38)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Θεοφιλοπούλου 16 οἰκόπεδον, διαστ. 22.10 × 13.90 μ., ἰδιοκτησίας Ντάνου, διεπιστώθησαν ἐννέα ταφαί, σεσυλημέναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (πλὴν τοῦ V). Αἱ τέσσαρες (VI, VII, VIII, IX) ἦσαν καύσεις ἐντὸς ὀρθογωνίων ὀρυγμάτων εἰς τὸ ἔδαφος καὶ αἱ λοιπαὶ ἐνταφιασμοί, ἐξ ὧν αἱ II, III, IV, V ἐντὸς κεραμοσκεπῶν τάφων καὶ ὁ I ἐντὸς λακκοειδοῦς τάφου, φέροντος ἐπένδυσιν ἐξ ἀμμοκονίας. Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ των συνελέγησαν τὰ ἑξῆς ἀγγεῖα κατὰ τάφους: Τάφος V (β΄ τετάρτου 5ου αἰ. π.Χ.): Λήκυθος μελανόμορφος, ἐλλιπής, σώζ. ὕψ. 0,11 μ. μὲ παράστασιν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου· χαλκοῦν ἀγγεῖον εἰς θραύσματα· πήλινον εἰδώλιον ὀρθίας γυναικός, ὕψ. 0,30 μ., ἐνδεδυμένης ἱμάτιον καὶ χιτῶνα, κρατούσης διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς φιάλην καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς στέφανον (Πίν. 34δ). Τάφος VI (β΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ.): Ληκύθιον ἐλλιπές, σωζ. ὕψ. 0,12 μ., μὲ μελανὰ ἀνθέμια. Τάφος VII (ὑπογεωμετρικός): Πρόχους ἀβαφής, Pie Ware, ὕψ. 0,09 μ. μὲ ἔντυπον διακόσμησιν ἐπὶ τοῦ ὤμου. Τάφος VIII (α΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ.): Λήκυθος ἐλλιπὴς μετὰ μελανῶν ἀνθεμίων· τὸ κάτω ἥμισυ πηλίνου εἰδωλίου καθημένης θεᾶς, σωζ. ὕψ. 0,075 μ. Ἐπίσης ἀνεσκάφησαν παρὰ τὴν δυτικὴν μεσοτοιχίαν ὑπολείμματα πέντε τοίχων ρωμαϊκοῦ κτίσματος, ἡ κατασκευὴ τοῦ ὁποίου ἐπέφερε τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν τάφων. Ἡ ἀνεύρεσις εἰς τὸν χῶρον τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς ἑνὸς γεωμετρικοῦ τάφου ὡς καὶ ἱκανῆς ποσότητος γεωμετρικῶν ὀστράκων δηλοῖ τὴν ὕπαρξιν νεκροταφείου εἰς τὴν περιοχήν.

37. Θεοφιλοπούλου καὶ Μαργαρίτη, ἔργα ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 39)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν φρέατος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ, παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Θεοφιλοπούλου καὶ Μαργαρίτη, εἰς ἀπόστασιν 1 μ. ἀπὸ τῆς Ν. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Θεοφιλοπούλου καὶ 1 μ. ἀπὸ τῆς Δ. οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Μαργαρίτη, εἰς βάθ. 0,80 μ., ἦλθεν εἰς φῶς τάφος παιδικὸς κεραμοσκεπής, διαστ. 1.50 × 0,30, ὕψ. 0,56 μ., περιέχων ὡς μόνον κτέρισμα ὡραῖον ὑάλινον σκύφον.

38. Θερμοπυλῶν καὶ Πειραιῶς, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 40)

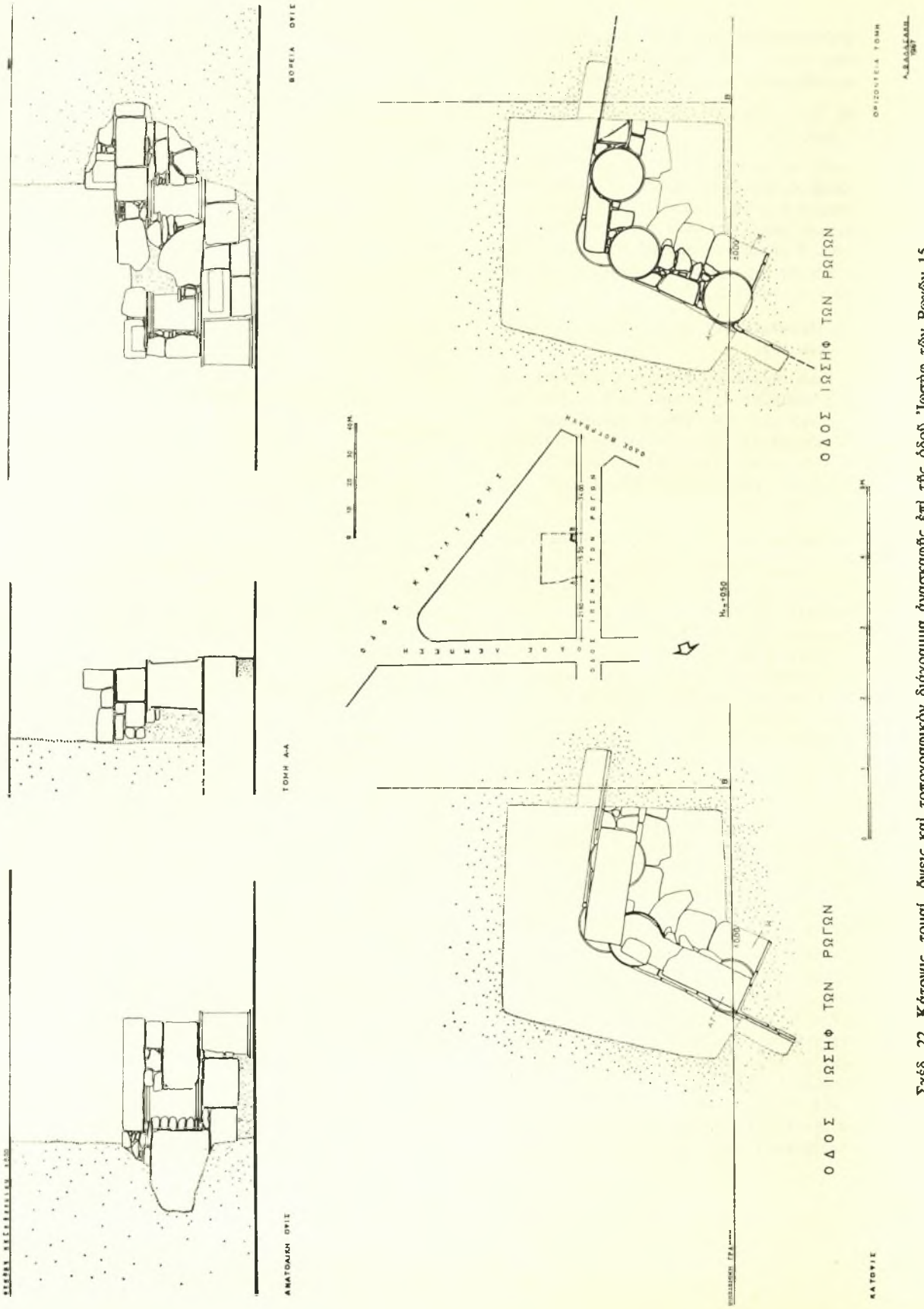
Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ, εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀγησιλάου καὶ Θερμοπυλῶν, ἀπεκαλύφθησαν, εὐθὺς ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, λείψανα ὑστερορρωμαϊκοῦ κτίσματος, δεξαμενῆς προφανῶς· ἀνεσκάφη τμῆμα δαπέδου ἐκ κεραμαλεύρου καὶ τμήματα τοίχων ἐκτισμένων δι' ἀκανονίστων λίθων, συνδεομένων μεταξύ των διὰ κονιάματος.

39. Ἰωσὴφ τῶν Ρωγῶν 15 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 41)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Διπλαράκου, διαστ. 15.20 × 12.50 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐνετοπίσθη εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, εἰς ἔκτασιν 3.20 × 3.50 μ., ἔνθα ἀπεκαλύφθη ἡ ΒΑ. γωνία κτίσματος, ἰδιομόρφου τοιχοποιΐας, ἀνήκοντος εἰς τοὺς πρωΐμους ἑλληνιστικοὺς χρόνους (Πίν. 32β). Τὸ λοιπὸν οἰκόπεδον ἠρευνήθη διὰ τριῶν δοκιμαστικῶν τομῶν ἄνευ ἀποτελέσματος.

Τὸ προαναφερθὲν κτήριον (Σχέδ. 22) διετηρεῖτο ἐνιαχοῦ εἰς ὕψ. 2.44 μ., ἡδράζετο δὲ ἐπὶ σκληρῶν ἐπιχώσεων, εἰς βάθ. 3.50 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ. Ἑκατέρα τῶν πλευρῶν του, πάχ. 0,50 μ., ἀπεκαλύφθη μερικῶς· ἡ μὲν Α. μέχρι μήκ. 2 μ., ἡ δὲ Β. μέχρι μήκ. 2.50 μ., προχωροῦν δὲ ἀμφότεραι ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου. Διὰ τὴν κατασκευήν του ἔχουν χρησιμοποιηθῆ μεγάλοι ὀρθογώνιοι λίθοι ἢ μικρότεροι ἀκανονίστου σχήματος, ὡς καὶ ἀριθμὸς μαρμαρίνων κυλινδρικῶν ἐνεπιγράφων βάθρων, χορηγικῶν μνημείων Θαργηλίων εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 22. Κάτοψις, τομαί, όψεις και τοπογραφικόν διάγραμμα άνασκαφής έπί τής όδού Ἰωσήφ τῶν Ρωγῶν 15

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

δευτέραν χρῆσιν, προερχομένων προφανῶς ἐκ τοῦ ἐγγύτατα κειμένου Πυθίου· ἐκ τῶν τεσσάρων ἀποκαλυφθέντων ἐνταῦθα τὰ τρία φέρουν ἐπιγραφάς, τὰς ὁποίας θὰ δημοσιεύσῃ ὁ κ. Στ. Κουμανούδης.

Ἡ χρονολόγησις τοῦ περιγραφέντος κτίσματος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. εἶναι πιθανή, ἐφ' ὅσον ἡ νεωτέρα τῶν ἐπιγραφῶν δὲν κατέρχεται μετὰ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. Ἐξ ἄλλου, ἡ κατασκευὴ καὶ τὰ συλλεγέντα ὄστρακα δίδουν τὴν χρονολογίαν αὐτήν.

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ὡς ἄνω κτίσματος ἐνταῦθα καὶ εἰς ἀπόστασιν 13.50 μ. ἀπὸ τοῦ τείχους, ὡς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς γενομένης στρωματογραφίας, συμφώνως πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ἀνευρέθη ἡ συνήθης ἐπίχωσις τῆς τάφρου, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς πόλεως ἡ ὀχύρωσις ἐστερεῖτο προτειχίσματος καὶ τάφρου· ὁπωσδήποτε, μόνον ἡ ἀνασκαφὴ περισσοτέρων οἰκοπέδων ἐν τῇ περιοχῇ καὶ ἡ συγκέντρωσις περαιτέρω στοιχείων θὰ ὁδηγήσουν εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἀσφαλοῦς συμπεράσματος.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κτηρίου εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του διήρχετο ὁδός, τῆς ὁποίας διεκρίθησαν περισσότερα ὁδοστρώματα. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν, πλὴν μεγάλου ἀριθμοῦ ὀστράκων, δύο λύχνοι, ἐξ ὧν ὁ εἷς τοῦ β΄ τετάρτου τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (πρβλ. Agora IV, τύπος 32), ὁ ἕτερος τοῦ β΄ τετάρτου τοῦ 4ου αἰ.–α΄ τετάρτου τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (πρβλ. Agora IV, τύπος 25 A), μελαμβαφὲς ληκύθιον, ἓξ ἀγνῦθες, δύο ἐνσφράγιστοι λαβαί, χαλκοῦν νόμισμα ἀθηναϊκὸν 2ου αἰ. π.Χ.

40. Καβαλλότι, ἔργα Δήμου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 42)

Κατὰ τὰς συμπληρωματικὰς ἐκσκαφικὰς ἐργασίας, αἵτινες διεξήχθησαν ὑπὸ τοῦ Δήμου κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Καβαλλότι, εἰς τὸ τμῆμά της τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Ἐρεχθείου καὶ Προπυλαίων, ἀπεκαλύφθη ἡ συνέχεια τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἀνασκαφέντων ἀρχαίων κτισμάτων (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 80 κ.ἑ.).

Οὕτω, πρὸς Β. τῶν λειψάνων τοῦ κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου ἀνευρέθη τμῆμα πηλίνου ἀγωγοῦ, ἀποτελοῦντος τὴν συνέχειαν τοῦ εἰς τὸ οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐρεχθείου 35 ἀποκαλυφθέντος· οὗτος, μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., ἀνεσκάφη εἰς μῆκ. 3 μ., ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συνενώσεως δύο σωμάτων, τομῆς ἡμίσεος ἐλλείψεως καὶ ἐδράζεται ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς· δυτικώτερον, πλησίον τοῦ γεωμετρικοῦ νεκροταφείου (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 75 κ.ἑ.), ἀπεκαλύφθη ἡ ΒΑ. γωνία δεξαμενῆς, ἐκτισμένης διὰ πωρολίθων μὲ ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν ὑδραυλικοῦ κονιάματος, ὡς καὶ τμῆμα τοίχου ρωμαϊκοῦ, κατεσκευασμένου διὰ λίθων καὶ θραυσμάτων κεράμων συνδεομένων μεταξύ των διὰ κονιάματος.

41. Καλλισπέρη, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 43)

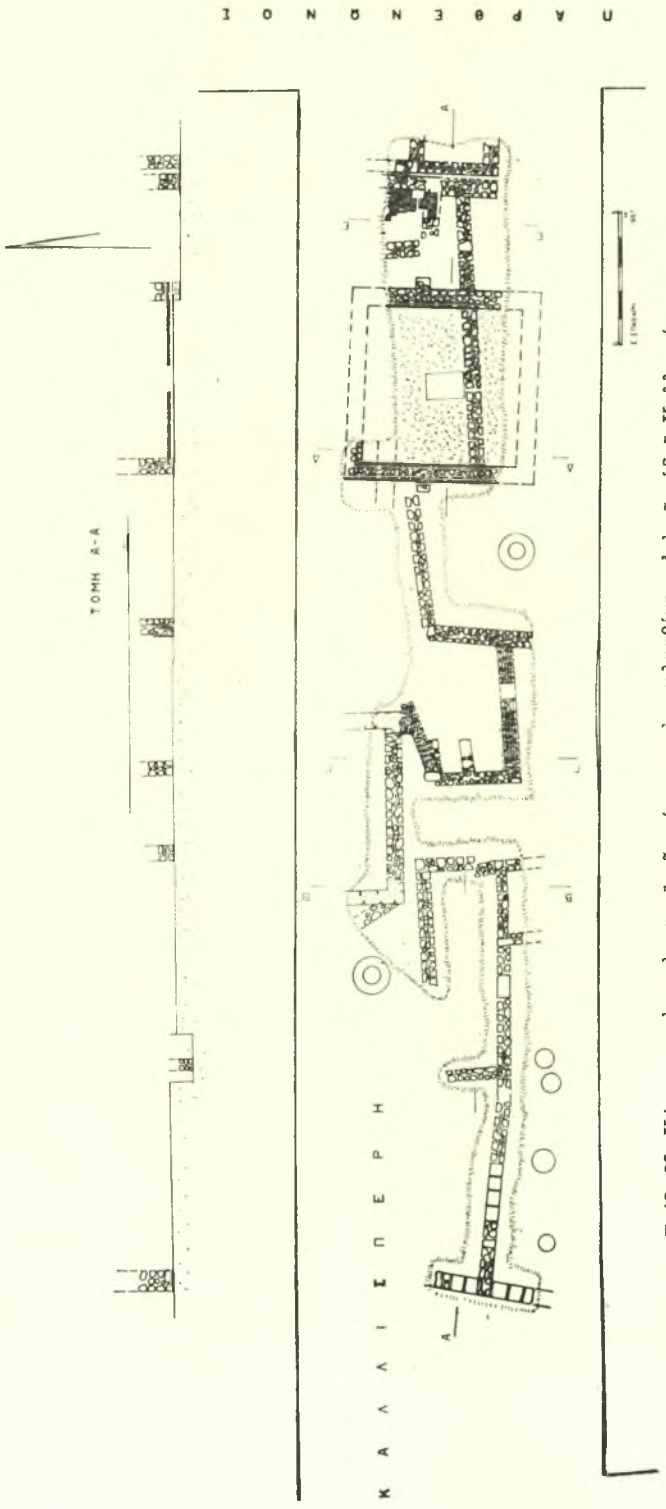
Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Καλλισπέρη καὶ πρὸς Β. τῆς ὁδοῦ Παρθενῶνος, ἦλθεν εἰς φῶς εἰς βάθ. 0,85 μ. τμῆμα τοίχου ἐκτισμένου διὰ λαξευτῶν πωρολίθων.

42. Καλλισπέρη, ἔργα Δήμου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 44)

Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν ἐργασιῶν διαμορφώσεως τῆς ὁδοῦ Καλλισπέρη ὑπὸ τοῦ Δήμου καί εἰς τὸ τμῆμά της τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Ἐρεχθείου καὶ Παρθενῶνος, ἀπεκαλύφθησαν τὰ κατάλοιπα κτίσματος ρωμαϊκοῦ, τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἀποτελεῖ τὴν πρὸς Ν. συνέχειαν τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἀποκαλυφθέντων ὑστεροῤῥωμαϊκῶν κτισμάτων, κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ἐν οἷς καὶ ἡ οἰκία τοῦ Πρόκλου (ΠΑΕ 1955, σ. 46 κ.ἑ.). Τὸ προαναφερθὲν κτίσμα (Σχέδ. 23) ὑποστὰν ἐπαλλήλους μετασκευὰς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, κατεστράφη εἰς πλεῖστα σημεῖά του κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν, ὥστε ἡ ἀποκατάστασις τῆς κατόψεώς του δὲν καθίσταται ἐφικτή· ὁπωσδήποτε διακρίνονται πλησίον τῆς ὁδοῦ Παρθενῶνος ὀρθογώνιος δεξαμενὴ καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀνασκαφῆς τὰ λείψανα δύο δωματίων (Πίν. 33 α). Οἱ ἀρχικοὶ τοῖχοι τοῦ κτηρίου ἔχουν κατασκευασθῆ δι' ἀκανονίστων λίθων καὶ ἰλύος, ἐνῶ οἱ μεταγενέστεροι διὰ λίθων, θραυσμάτων πλίνθων καὶ κονιάματος· ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικὸν ἐχρησιμοποιήθησαν διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εἰς δευτέραν χρῆσιν. Ἐντετειχισμένα εὑρέθησαν ἐπίσης: ὡραῖος κορμὸς Ἀπόλλωνος, σωζ. ὕψ. 0,88 μ., σωζόμενος ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν μηρῶν (Πίν. 33 γ) καὶ κεφαλὴ τύπου Εὐβουλέως, σωζ. ὕψ. 0,48 μ. (Πίν. 33 β).

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων ἐξ ἄλλου συνελέγησαν πλὴν μεγάλης ποσότητος ὀστράκων, τὸ κάτω ἥμισυ λουτροφόρου, ἀριθμὸς ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως καὶ 11 χαλκᾶ νομίσματα χρονολογούμενα ὡς ἑξῆς: Ἓν Ἀθηνῶν 3ου αἰ. π.Χ., ἓν Ἀθηνῶν 2ου αἰ. π.Χ., ἓν Ἐλευσῖνος (229 - 30 π.Χ.), ἓν βυζαντινὸν τεσσαρακονταυούμμιον Κωνσταντίου Β΄ (641 - 668 μ.Χ.), ἓν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

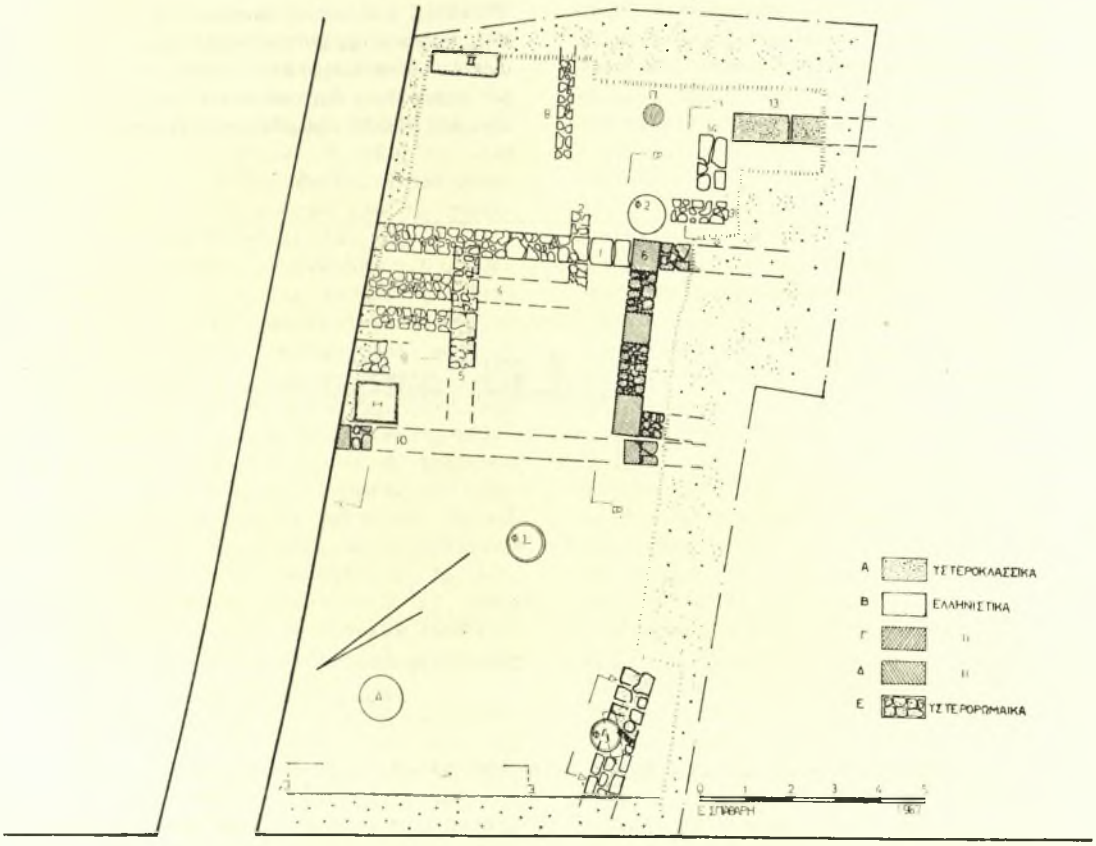
Σχέδ. 22. Κάτοψις καὶ τομὴ ρωμαϊκοῦ κτίσματος ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καλλιστέρη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Τιβερίου Γ΄ (698 - 705 μ.Χ.), εἰς ἀντωνιανὸς Πρόβου, τρία τοῦ 11ου αἰ. μ.Χ., ἓν Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου (1078 - 1081 μ.Χ.), ἓν Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ (1143 - 1180 μ.Χ.).

43. Καραϊσκάκη 6 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 45)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας ἀδελφῶν Τσιρμπέα, διαστ. 17.90 × 9.50 μ., ἀπεκαλύφθη ἀριθμὸς τοίχων καὶ φρεάτων, ἀνηκόντων τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.· ἀμφότεροι ἦσαν πυραὶ ἐντὸς ὀρθογωνίων ὀρυγμάτων τῆς κιμιλιᾶς μὲ τὰ ὑπολείμματα τῆς καύσεως ἐπὶ τοῦ πυθμένος των. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ τάφου Ι, διαστ. 4.20 × 4.60, σωζ. ὕψ. 0,30 μ., συνελέγησαν τρεῖς μελαμβαφεῖς μόνωτοι κύαθοι, πινάκιον μελαμβαφὲς μὲ ἔντυπον διακόσμησιν ἀνθεμίων καὶ πρόχους μελαμβαφής. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ τάφου ΙΙ, διαστ. 1.50 × 0,50, ὕψ. 0,50 μ.,

Σχέδ. 24. Κάτοψις τοίχων ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καραϊσκάκη 6

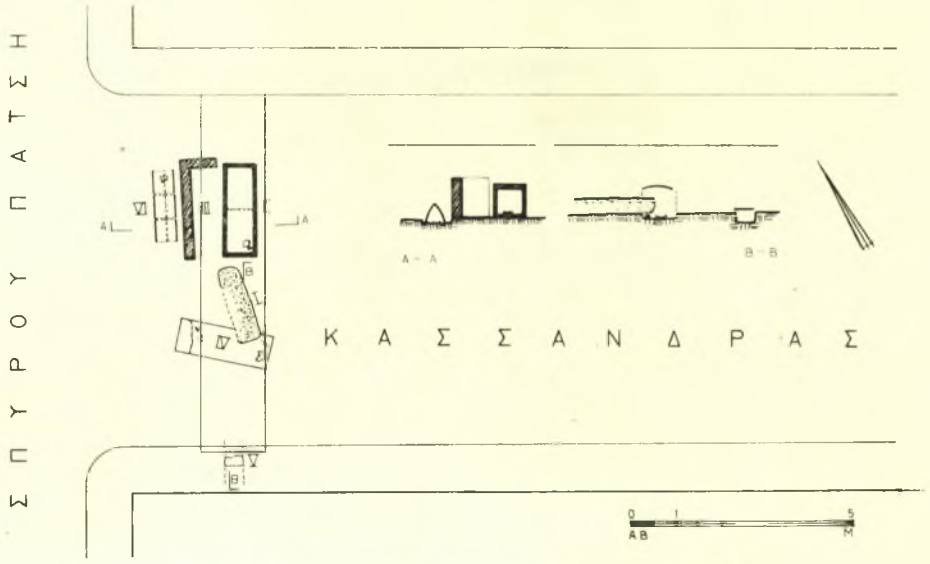
εἰς κτήρια περισσοτέρων περιόδων, ἀπὸ τῆς ὑστέρας κλασσικῆς μέχρι τῆς ὑστέρας ρωμαϊκῆς (Σχέδ. 24)· ἐκ τῆς τοιχοποιΐας μόνον ἠδυνήθημεν νὰ κατατάξωμεν τούτους χρονολογικῶς (βλ. τὸ ὑπόμνημα τοῦ τοπογραφικοῦ σχεδίου). Ἡ συμπλήρωσις τῆς κατόψεώς των δὲν κατέστη δυνατὴ λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶν στοιχείων. Ἀνεσκάφησαν ἐπίσης δύο τάφοι εὑρέθη μόνον μία κοτύλη μελαμβαφὴς ἀττική, μὲ τὴν ἐγχάρακτον ἐπιγραφὴν *ΜΙΚΙΟΝΟΣ* εἰς τὴν βάσιν της.

Ἐπίσης συνελέγη πλῆθος ἑλληνιστικῶν ὀστράκων ἐκ τοῦ περιεχομένου δεξαμενῆς κυκλικῆς, διαμ. 0,95, ὕψ. 3 μ., ἐκ τῶν ὁποίων συνεκολλήθη ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων: ὀκτὼ λύχνοι, ἐξ ὧν πέντε ἀνήκουν εἰς τὸν τύπον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

48 Α (πρβλ. Agora IV), χρονολογούμενοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου αἰ. π.Χ., οἱ δὲ τρεῖς εἰς τὸν τύπον 35 Α, χρονολογούμενοι μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ 2ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1ου αἰ. π.Χ.· πύραυνον μὲ πλαστικὰς μορφάς, ὕψ. 0,295 μ. (Πίν. 34 γ), ρυτὸν μελαμβαφὲς γρυπόμορφον, ρυθμοῦ δυτικῆς κλιτύος (Πίν. 34 β), τὸ ἄνω ἥμισυ δύο παναθηναϊκῶν ἀμφορέων, δίωτον εὐρύστομον ἀγγεῖον μὲ πορτοκαλόχρουν γραμμικὴν διακόσμησιν, στάμνος μὲ πορτοκαλόχρουν διακόσμησιν κυματοειδῶν γραμμῶν, ἑτέρα παρομοία, θήλαστρον μελαμβαφὲς μετ' ἠθμοῦ (Πίν. 34 α), σκύφος μελαμβαφής, πέντε λοπάδες μελαμβαφεῖς, οἰνοχόη μελαμβαφὴς μὲ τρίλοβον στόμιον, προχοΐδιον μελαμβαφές, δύο πινάκια μελαμβαφῆ, ἕτερα δύο ἀβαφῆ, ὀξυπύθμενος ἀμφορεύς, δύο δίωτα ἀγγεῖα χυτροειδῆ ἀβαφῆ, ἄωτον ἀβαφὲς οἰκιακὸν σκεῦος, ἀμφικωνικὸν ἄωτον ἀγγεῖον ἀβαφές, θραύσματα λαγύνου, τέσσαρες δακρυδόχοι, βωμίσκος, πέντε ἐνσφράγιστοι λαβαί, ὑαλίνη ψῆφος, ἀγνὺς πυραμιδοειδὴς καὶ δεκαοκτὼ νομίσματα: Ἓν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν 3ου αἰ. π.Χ., ἓν Ἀθηνῶν 255 - 229 π.Χ., ἕτερον Ἀθηνῶν β΄ ἡμ. 3ου αἰ. π.Χ., ἓν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν 3ου - 2ου αἰ. π.Χ., ἓν Ἀθηναίων κληρούχων Δήλου 2ου αἰ. π.Χ., ἓν Ἀθηνῶν ἀρχόντων 2ου αἰ. π.Χ., ἓν Μεγάρων 307 - 243 π.Χ., ἓν Ἀθηνῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων 3ου αἰ. μ.Χ., ἓν ἀσσάριον Βαλεντινιανοῦ Α΄, δέκα ἐφθαρμένα καὶ ἓν εἰσιτήριον χαλκοῦν τέλους 4ου – ἀρχῶν 3ου αἰ. π.Χ.

Τέλος, ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν κλασσικὸν ληκύθιον ἀρυβαλλοειδὲς μὲ διακόσμησιν ἐρυθρῶν γραμμῶν ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἕτερον μὲ διακόσμησιν μαιάνδρου ἐπὶ ἐξηρημένης ζώνης τοῦ ὤμου, λήκυθος μὲ μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ καὶ ἀνθεμίων, πυθμὴν ἐρυθρομόρφου κύλικος μὲ παράστασιν Σατύρου καὶ Μαινάδος, πινάκιον ἐρυθροβαφές, λοπὰς ἀβαφής, δακρυδόχος, ἐνσφράγιστος λαβή, δεκαὲξ ἀγνῦθες, δέκα σφονδύλια, ἀριθμὸς ὀστράκων μὲ ἐγχαράκτους ἐπιγραφάς, ὡς καὶ χαλκοῦν νόμισμα. Ἐπίσης ἀνευρέθησαν θραύσματα μαρμάρινα, προερχόμενα ἐκ διαφόρων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν.

Σχέδ. 25. Κάτοψις καὶ τομὴ τάφων ἀποκαλυφθέντων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κασσάνδρας

44. Κασσάνδρας, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 46)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΔΕΗ κατὰ πλάτος τῆς ὁδοῦ Κασσάνδρας καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.50 μ. ΝΑ. τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Σπύρου Πάτση, πλησίον τῆς περιοχῆς, ἔνθα εἶχεν ἀνασκαφῆ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, ὁδὸς Σπύρου Πάτση 57, σ. 77), ἀπεκαλύφθησαν ἓξ τάφοι τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου (Σχέδ. 25), ἤτοι μία πυρά (Τάφ. Ι), πωρίνη σαρκοφάγος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

(Τάφ. II), δύο λακκοειδεῖς κεραμοσκεπεῖς (Τάφ. IV, V), εἰς κιβωτιόσχημος (Τάφ. III) καί εἰς κεραμοσκεπής.

45. Κορυζῆ 6 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 47)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κορυζῆ 6 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἀνδρέου Μάρκου, διαστ. 15.40 × 10.15 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τμῆμα τοῦ προτειχίσματος τῆς πόλεως, τῶν μέσων τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., τμῆμα Ἰουστινιανείου πύργου καὶ λίθινον ἀγωγόν (Πίν. 34 ε· Σχέδ. 26-27). Ἡ συνέχεια τοῦ προτειχίσματος πρὸς ΝΔ. εἶχεν εὑρεθῆ εἰς τὸ παραπλεύρως κείμενον οἰκόπεδον κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Νέγρη - Συγγροῦ (βλ. ΑΔ 18 (1963): Χρονικά, σ. 38, Σχέδ. 3), ἕτερον δὲ τμῆμά του εἶχεν ἀνασκαφῆ τὸ 1955 βορειότερον, εἰς τὸν χῶρον τῆς οἰκοδομῆς τῆς κειμένης κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Βούρβαχη - Συγγροῦ.

Τὸ προτείχισμα, μὲ κατεύθυνσιν ΝΔ.-ΒΑ., βαίνει μέχρι μήκ. 4.50 μ., εἶτα κάμπτεται πρὸς ΒΔ. κατ' ἀμβλεῖαν γωνίαν. Εἶναι ἐκτισμένον διὰ λαξευτῶν λίθων κροκαλοπαγῶν κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα, ἔχει πάχ. 1.80 μ., διατηρεῖται δὲ εἰς ὕψος ἓξ δόμων, ἤτοι 2.80 μ., καὶ ἑδράζεται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, λαξευθείσης καταλλήλως εἰς βάθος 2.20 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ὅτε πλέον τὸ προτείχισμα εἶχε καταστραφῆ, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνηγέρθη πύργος χυτῆς τοιχοποιΐας, ὅστις νῦν διατηρεῖται εἰς ὕψ. 3 μ., καὶ τοῦ ὁποίου ἐνταῦθα μόνον ἡ ΝΑ. γωνία ἠρευνήθη. ΒΔ. τοῦ προτειχίσματος εὑρέθησαν τὰ πενιχρὰ λείψανα μεταγενεστέρων κατασκευῶν βαίνοντα ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς.

Ἔμπροσθεν τοῦ προτειχίσματος καὶ εἰς ἀπόστασιν 2.90 μ. ἀπὸ τούτου, εἰς τὸν χῶρον τῆς τάφρου, κατεσκευάσθη μεταγενέστερον ἀγωγός, τοῦ ὁποίου αἱ παρειαὶ ἦσαν κτισταὶ διὰ λίθων καὶ συνδετικῆς ὕλης· ἡ ὀροφή του ἦτο καμαροειδής· τὸ δάπεδόν του ἦτο ἐστρωμένον διὰ λατύπης πωρολίθων καὶ κονιάματος. Αἱ διαστάσεις τοῦ ἀγωγοῦ εἶναι 1.50 × 1 μ., ἀπεκαλύφθη δὲ καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ οἰκοπέδου.

46. Κριεζῆ, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 48)

Ἐξωθεν τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφείσης οἰκοδομῆς, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κριεζῆ 23 - 24 (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 92), ἔνθα ἀπεκαλύφθη τμῆμα νεκροταφείου, χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς περιόδου μέχρι καὶ τῆς κλασσικῆς, διηνοίγη χάνδαξ ὑπὸ τῆς ΥΔΡΕΞ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη ἡ συνέχεια τοῦ προαναφερθέντος νεκροταφείου. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐρεύνης βλ. ΑΑΑ I (1968), 20 κ.ἑ.

Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ 16 τάφοι (βλ. σχεδιογράφημα εἰς ΑΑΑ I (1968), σ. 24 - 25). Ὁ παλαιότερος, ὁ XI, χρονολογεῖται εἰς τὴν ὑπομυκηναϊκὴν περίοδον (βλ. ΑΑΑ ἔ.ἀ., σ. 21 - 22 καὶ εἰκ. 1 καὶ 2).

Ἐννέα τάφοι (II, III, IV, V, VII, X, XII, XIV, XVI) ἀνήκουν εἰς τὴν γεωμετρικὴν περίοδον· εἶναι λαξευτοὶ εἰς τὴν κιμιλιὰν ἐκ δὲ τοῦ περιεχομένου των κατατάσσονται χρονολογικῶς ὡς ἀκολούθως: Τάφος X: Ταφικὸς ἀμφορεὺς τοῦ 10ου αἰ. π.Χ. (Πίν. 35 α), ὅστις ἐκαλύπτετο διὰ χαλκοῦ ἡμισφαιρικοῦ κυπέλλου· εἰς τὸ ἐσωτερικόν του εὑρέθη σιδηρᾶ αἰχμὴ ἀκοντίου καὶ σιδηρᾶ περόνη. Οἱ τάφοι III, V, VII (Πίν. 35 β), χρονολογούμενοι εἰς τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ 9ου αἰ. π.Χ., ἀπέδωσαν 3 ταφικοὺς ἀμφορεῖς (Πίν. 35 δ), ἕτερον μικρότερον, οἰνοχόην, κύπελλον μὲ ἰδιόρρυθμον λαβὴν σχήματος κνήμης (βλ. ΑΑΑ ἔ.ἀ., εἰκ. 3), 4 σκύφους, 1 κύπελλον, χρυσῆν ταινίαν καὶ χαλκοῦν ξίφος. Οἱ τάφοι II (Πίν. 35 γ) καὶ XIV (Πίν. 36 α) ἀνήκουν εἰς τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ 9ου αἰ. π.Χ. Ἐκ τοῦ περιεχομένου των συνελέγησαν 2 ταφικοὶ ἀμφορεῖς, εἷς μικρότερος, 6 σκύφοι, δύο χρυσαῖ ταινίαι, χρυσοῦς δακτύλιος καὶ σιδηροῦν ἐγχειρίδιον.

Ὁ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον VI τάφος χρονολογεῖται εἰς τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰ. π.Χ., ἦτο λακκοειδὴς καὶ περιεῖχε 12 ἀγγεῖα καὶ πήλινον εἰδώλιον ἐνθρόνου θεότητος (Πίν. 37 α).

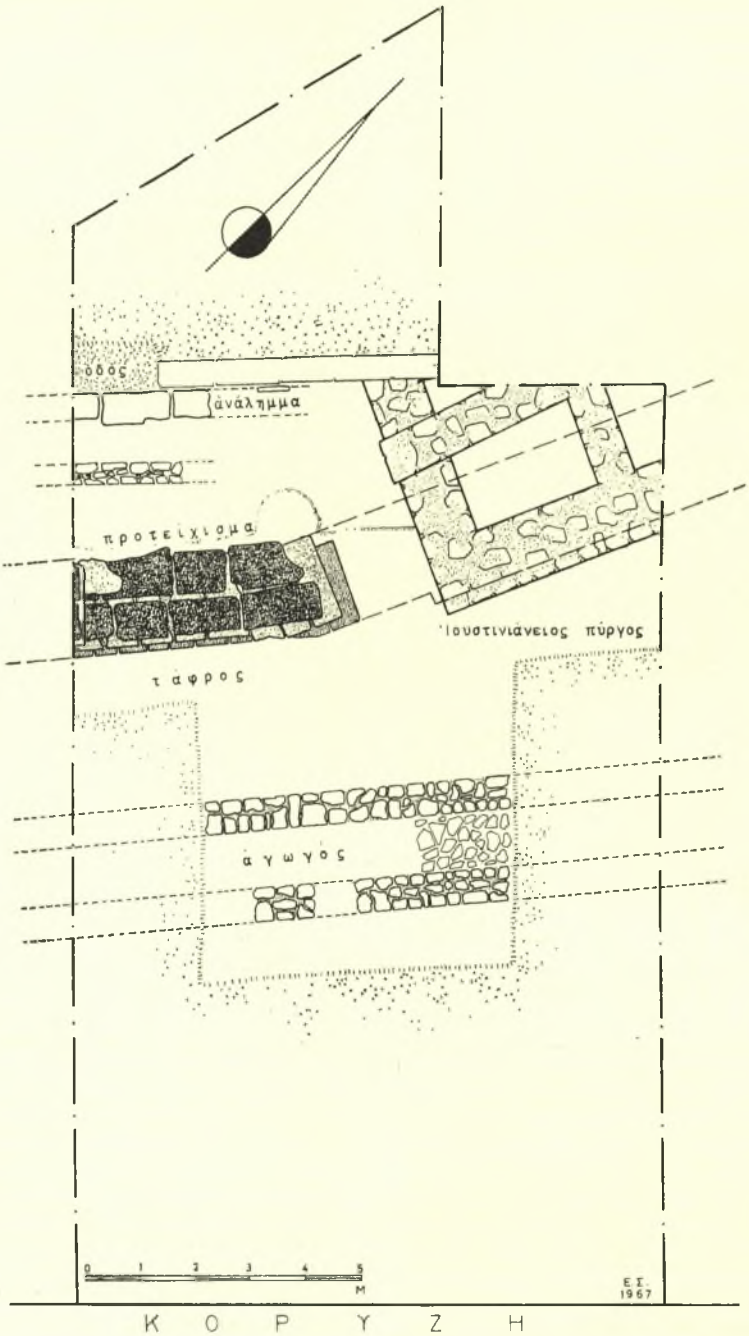
Οἱ τάφοι I (Πίν. 37 γ), IX, XIII (Πίν. 36 β) καὶ XV ἀνήκουν εἰς τὸν 5ον αἰ. π.Χ.· ἐν συνόλῳ περιεῖχον 6 λευκὰς ληκύθους μὲ σκηνὰς νεκρικῆς λατρείας, 14 ληκύθους μὲ μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ καὶ ἀνθεμίων, 3 ἀρυβαλλοειδεῖς ληκύθους καὶ ἕνα σκύφον.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων ἓξ ἄλλου συνελέγησαν 2 πυξίδες, μία πρόχους καὶ τὸ ἥμισυ οἰνοχόης γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ, 2 μελαμβαφεῖς λήκυθοι, ἓν ἀμφικωνικὸν ἀγγεῖον, 2 μελανόμορφοι λήκυθοι (Πίν. 37 β), οἰνοχόη ἀρχαϊκή, ὡς καὶ 5 λήκυθοι μὲ φύλλα κισσοῦ, 2 σκύφοι καὶ ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος τῶν κλασσικῶν χρόνων.

47. Κυδαντιδῶν 39 Β (Σχέδ. 1, ἀριθ. 49)

Ἡ ἔρευνα διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Χαραλαμποπούλου, διαστ. 31 × 11 μ., ἀπέδωσε μόνον ὄστρακα τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, μίαν μικρογραφικὴν πυξίδα μελαμβαφῆ, τὸ ἥμισυ φιάλης, τμῆμα μαρμαρίνης λεκάνης καὶ ἓν ὑφαντικὸν βάρος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

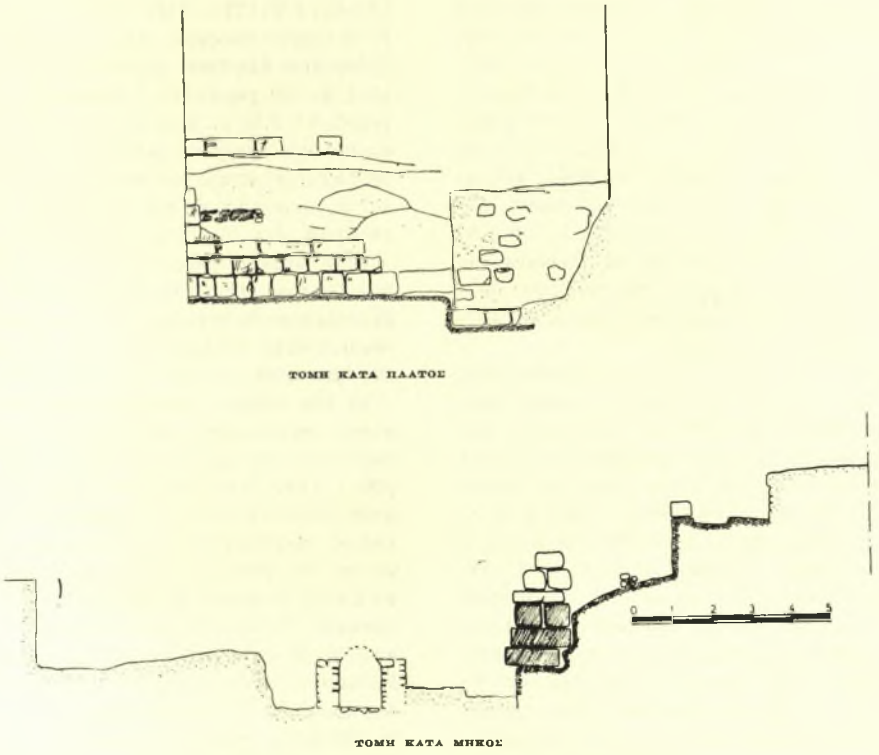
Σχέδ. 26. Κάτοψις τμήματος τοῦ προτειχίσματος τῆς πόλεως ἀποκαλυφθέντος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κορυζῆ 6

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

48. Λέκκα 23 - 25 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 50)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Ζηνοβίας καὶ Κλεοπάτρας Ζερμπίνη, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λέκκα 23 - 25 καὶ Περικλέους, διεξήχθη ἐκτεταμένη ἔρευνα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἦλθον εἰς φῶς λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων, χρονολογουμένων ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων μέχρι τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν (Σχέδ. 28) ἀλλὰ κυρίως ἀριθμὸς λίαν σημαντικῶν κινητῶν εὑρημάτων.

Ἡ παλαιοτέρα ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ταπεινῶν λειψάνων τοίχων ἐξ ἀργῶν λίθων εὐτελοῦς κατασκευῆς, χρονολογουμένων, ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ὀστράκων, εἰς τὴν κλασσικὴν περίοδον (δηλουμένων ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ σχεδίου τῆς κατόψεως διὰ τῆς διαγραμμίσεως ὑπ' ἀριθ. 1). Οὕτω, πλησίον τῆς ΝΑ. μεσοτοιχίας διετηρεῖτο ἡ ΝΑ. γωνία δωματίου (ΙΒ) καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου λείψανα ἑτέρου (ΙΑ). Τοῦ πρώτου οἱ τοῖχοι ἠδράζοντο εἰς βάθος

Σχέδ. 27. Τομαὶ τοῦ προτειχίσματος καὶ τῶν λοιπῶν ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κορυζῆ 6

Τὸ οἰκόπεδον, ἀκανονίστου σχήματος, ἔχει βασικὰς διαστάσεις 40 × 58 μ., κατὰ προσέγγισιν. Τὴν μεγαλυτέραν του ἔκτασιν καταλαμβάνει κοσμικὸν κτίσμα τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου, τὸ ὁποῖον καὶ κατέστρεψε τὰς προγενεστέρας οἰκοδομάς, ὥστε νῦν καθίσταται δύσκολος τόσον ὁ διαχωρισμὸς τῶν διαφόρων οἰκοδομικῶν φάσεων, ὅσον καὶ ἡ ἀναπαράστασις τῆς κατόψεως τῶν ἐπαλλήλων κτηρίων (Πίν. 38). Ὁπωσδήποτε διακρίνομεν πέντε οἰκοδομικὰς περιόδους.

2.08 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, τοῦ δευτέρου εἰς βάθος 3.38 μ. Τὸ σωζόμενον ὕψος τῶν τοίχων εἶναι εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν 0,30, εἰς δὲ τὴν δευτέραν 0,54 μ.

Τῆς δευτέρας οἰκοδομικῆς φάσεως ἐσώζοντο μερικῶς δύο δωμάτια (διαγράμμισις ὑπ' ἀριθ. 2) (Ι, Θ), ἅτινα ἐνεσωματώθησαν εἰς τὸ κτήριον τῆς ἑπομένης φάσεως. Οἱ τοῖχοί του, πάχ. 0,50 μ., διατηρούμενοι εἰς ὕψος 0,50 μ., ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθος 3.60 μ.· ἡ ἐπιμελημένη τοιχοποιΐα ἐνθυμίζει ἐργασίαν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἑλληνιστικῶν χρόνων. Τὸ δάπεδον τῶν δωματίων ἔκειτο εἰς βάθος 3 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

Σημαντικὸν τμῆμα ρωμαϊκοῦ κτηρίου διετηρεῖτο ἀπὸ τὴν τρίτην οἰκοδομικὴν περίοδον (διαγράμμισις 3). Τοῦ κτηρίου τούτου ἔχουν ἀποκαλυφθῆ δύο χῶροι (Α καὶ Β) μετὰ πλακοστρώτου δαπέδου, διαστ. 5.70 × 4.70 καὶ 8 × 6.30 μ., ἐνῷ ἤδη κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους τμῆμα τοῦ πλακοστρώτου του ἔχει ἀφαιρεθῆ διὰ τὴν κατασκευὴν τάφων· ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς διεγράφοντο σαφῶς λαξεύματα διαφόρων σχημάτων. Οἱ τοῖχοι τοῦ κτηρίου, πάχ. 0,50 μ., εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λίθων, κεράμων καὶ ἀμμοκονίας, ἐθεμελιοῦντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθος 3.90 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, διετηροῦντο δὲ εἰς ὕψος 1.30 μ.· ἡ στάθμη τοῦ δαπέδου ἔκειτο εἰς βάθος 3.20 μ. Μεταγενεστέραν προσθήκην ἀπετέλουν δύο κάθετοι τοῖχοι παρομοίας τοιχοποιΐας. Πρὸς Α. τοῦ δωματίου Α κατὰ τὰς συμπληρωματικὰς ταύτας ἐργασίας ἐπανεχρησιμοποιήθησαν προφανῶς καὶ οἱ προαναφερθέντες τοῖχοι τῆς δευτέρας οἰκοδομικῆς φάσεως.

Κατὰ τὸν Ν. τομέα τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθη ἕτερον κτίσμα (διαγράμμισις 4), πιθανῶς σύγχρονον πρὸς τὸ προαναφερθέν· ἡ σύνδεσίς του ὅμως πρὸς τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν παραμένει ἀμφίβολος. Ἡ κάτοψις τοῦ σωζομένου τμήματός του, σχήματος ὀρθογωνίου, διαστ. 14.80 × 5.30 μ., διαιρεῖται δι' ἐγκαρσίων τοίχων εἰς 3 χώρους ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Γ, Δ, Ε, ἐξ ὧν ὁ πρὸς Δ. ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Γ, τετράγωνος, καλύπτεται διὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου, κοσμουμένου διὰ πλαισίων ἐκ φύλλων κισσοῦ καὶ συνεχοῦς σπείρας, ἐνῷ ἡ κεντρικὴ παράστασίς του ἔχει κατὰ τὸ πλεῖστον καταστραφῆ· διακρίνεται ἵππος καὶ δύο βαδίζουσαι μορφαί (Πίν. 39 γ). Ὁ βόρειος τοῖχος σώζει λείψανα ὀρθομαρμαρώσεως. Οἱ τοῖχοι τοῦ κτηρίου τούτου, σωζόμενοι ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψ. 0,76 μ., ἐθεμελιοῦντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς καὶ εἰς βάθ. 3.85 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ. Ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ καὶ πρὸς Ν. διετηροῦντο τμήματα δύο τοίχων παραλλήλων μεταξὺ των ἐκ λαξευτῶν λίθων, ἀνήκοντες εἰς ἄλλην οἰκοδομικὴν περίοδον.

Τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου τὸ οἰκοδόμημα ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ οἰκοπέδου, διαστ. 35 × 32 μ., συνεχίζεται δὲ ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου πρὸς Ν. καὶ Δ., ἐνῷ τὸ Α. ὅριόν του ἔχει κατὰ μέγα μέρος καταστραφῆ ὑπὸ τῶν συγχρόνων οἰκοδομῶν. Οἱ τοῖχοί του, πάχ. 1.30 μ., εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λίθων, θραυσμάτων κεράμων καὶ ἀμμοκονίας, ἐνισχυόμενοι διὰ στρώσεων ὀπτοπλίνθων· διετηροῦντο μέχρις ὕψ. 1.20 μ. καὶ ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς. Ἡ στάθμη τοῦ δαπέδου τοῦ κτηρίου ποικίλλει ἀπὸ 2.60 ἕως 2.90 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ· ὁσάκις δὲ δὲν διατηρεῖται ἡ στάθμη τοῦ δαπέδου συμπεραίνεται ἐκ τῶν κατωφλίων. Εἰς τὸν Δ. τομέα, ἐντὸς μεγάλου ὀρθογωνίου χώρου, εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας του, ἐγγράφονται μικρότερα ὀρθογώνια, συγκείμενα ἐκ δύο δωματίων ἕκαστον (Η, Ζ), (ΙΖ, ΙΣΤ), (ΙΗ, ΙΘ), (ΙΔ, Κ). Πρὸς Α. τὸ κτήριον ἐπεκτείνεται διὰ προσθήκης πέντε ὀρθογωνίων ἐπιμήκων χώρων. Μεταγενέστερον, πρὸς Α. τῶν χωρῶν Η - Ζ δημιουργεῖται αὐλή, διαστ. 4 × 2.50 μ., μετὰ φρέατος καὶ δάπεδον ἐκ πηλίνων ψηφίδων. Σύστημα τριῶν ἀγωγῶν συνδεομένων μεταξὺ των ὑπὸ τὰ στοιχεῖα α,β,γ καὶ ἕτεροι δύο δ,ε, ὡς καὶ οἱ ζ - ιζ, εἶχον κατασκευασθῆ διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων. Ἐπίσης ἀνεσκάφησαν ἑπτὰ φρέατα. Πρὸς Β. τῶν ἐρειπίων τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ κτίσματος ἀνεσκάφησαν δεκατέσσαρες παλαιοχριστιανικοὶ τάφοι, κτιστοὶ διὰ λίθων, θραυσμάτων κεράμων καὶ ἀμμοκονίας, μὲ ὀροφὴν καμαρωτήν.

Ἐκ τῶν κινητῶν εὑρημάτων ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν δύο ἡμίεργα γυναικεῖα ἀγάλματα, τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., ὕψ. 0,90 (Πίν. 39 α) καὶ 0,80 μ. (Πίν. 39 β), ἄτινα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων τῆς συγχρόνου οἰκοδομῆς ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς τὰς ὑπὸ τὰ στοιχεῖα X_1 καὶ X_2 σημειουμένας ἐν τῷ Σχεδ. 28 θέσεις· οἱ περσικοὶ πόλεμοι ἦσαν προφανῶς ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐγκαταλείψεώς των, πιθανῶς δὲ προωρίζοντο διὰ τὸν ἀετωματικὸν διάκοσμον ναοῦ. Σημαντικὸν εὕρημα ἐπίσης ἦτο κύλιξ ἐρυθρόμορφος, διαμ. 0,25 μ., περὶ τὸ 500 π.Χ., γνωστοῦ ζωγράφου, ἡ ὁποία θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης ὑπὸ τῆς δ. Ἑλ. Παπουτσάκη, μὲ ἀπεικόνισιν ἐφηβου (πλησίον τάφου XIII).

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων κατὰ χώρους συνελέγησαν τὰ κάτωθι ἀντικείμενα: Χῶρος Α: Θραῦσμα εἰδωλίου καὶ 3 χαλκᾶ νομίσματα ἐφθαρμένα, ἓν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν 3ου ἢ 2ου αἰ. π.Χ., ἓν Βανδάλων καὶ ἓν Κομνηνῶν, λύχνος καὶ λοπὰς τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου. Χῶρος Β: Εἰς τὸν Β. τοῖχόν του εὑρέθησαν ἐντετειχισμένα δύο μαρμάρινα βάθρα μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν: ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ / ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΘΕΟΥ / Υ ΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ (Πίν. 40 β). Χῶρος Γ: Τρία χαλκᾶ νομίσματα ἐφθαρμένα, ἓν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ ἓν ἐποχῆς Κομνηνῶν. Χῶρος Δ: Δύο λύχνοι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 28. Κάτοψις ἀποκαλυφθέντων κτισμάτων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λέκκα 23 - 25

ὑστεροῤῥωμαϊκῶν χρόνων, ἀγγεῖον ἀβαθὲς ἀμφικωνικοῦ κορμοῦ, θραῦσμα βυζαντινοῦ πλαστικοῦ ἀγγείου. Χῶρος Ε: Δύο χαλκᾶ νομίσματα Ἀθηνῶν 2ου αἰ. π.Χ. Χῶρος ΙΓ: Λήκυθος 5ου αἰ. π.Χ., δύο λύχνοι ὑστεροῤῥωμαϊκοί, τρία χαλκᾶ νομίσματα, τὰ δύο ὑστεροῤῥωμαϊκὰ ἐφθαρμένα τὸ τρίτον ἀνώνυμον βυζαντινόν (969 - 989 μ.Χ.), πρόχους ἀβαφὴς ὑστεροῤῥωμαϊκή, τριπτὴρ λίθινος καὶ ἀγνύς.

Ἐκ τοῦ δυτικοῦ τομέως τοῦ ὑστεροῤῥωμαϊκοῦ κτίσματος πηλίνη κεραμὶς ἡγεμών, κορινθιακὴν (Πίν. 40α), λύχνος τοῦ τέλους τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ. μὲ ἀπεικόνισιν Ἔρωτος καὶ πέντε χαλκᾶ νομίσματα, τὰ δύο Ἀθηνῶν 3ου αἰ. π.Χ. ἐφθαρμένα, τρία βυζαντινὰ Κωνσταντίου Β΄, Νικηφόρου Βοτανειάτου Γ΄ (1078 - 1081) καὶ Ἀλεξίου Α΄ (1081 - 1118).

Ἐκ τῶν ἀγωγῶν: Κύπελλον ἀβαφὲς κλασσικόν, τρία ἄωτα κύπελλα ἀβαφῆ, ἑλληνιστικά, οἰνοχόη μὲ καστανὸν γάνωμα, ρωμαϊκή, λύχνος ὑστεροῤῥωμαϊκὸς καὶ δύο ἐνσφράγιστοι λαβαί.

Ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν τάφων: Δύο ληκύθια κλασσικὰ μὲ μελανὴν διακόσμησιν, οἰνοχόη ἐρυθρόμορφος μὲ πρόσθετον λευκὴν διακόσμησιν, ἀπεικονίζουσα αὐλητρίδα, δύο δακρυδόχοι καὶ λύχνος τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, δύο νομίσματα χαλκᾶ βυζαντινά, τὸ ἓν τοῦ 969 - 989, τὸ ἕτερον τοῦ 1081 - 1118.

Ἐπίσης συνελέγη ἀριθμὸς διαφόρων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἅτινα εὑρέθησαν ἐντετειχισμένα εἰς τὰ προαναφερθέντα κτίσματα ἢ καὶ ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων.

49. Λεμπέση (Σχέδ. 1, ἀριθ. 51 καὶ 52)

α. Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λεμπέση 6 οἰκόπεδον ἰδιοκτησίας ἀδελφῶν Παντελῆ, διαστ. 18.10 × 8.50 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὴν ΝΑ. γωνίαν ἑλληνιστικοῦ κτίσματος ἐπιμεμελημένης τοιχοποιΐας καὶ ἀσαφῆ λείψανα κτιστοῦ ἀγωγοῦ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁποίου ἐνεσωματώθη παλαιότερος τοῖχος καμπύλος. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν τοίχων τοῦ ἑλληνιστικοῦ κτίσματος εὑρέθη νόμισμα Ἀθηνῶν 3ου αἰ. π.Χ.

β. Εἰς τὸ τμῆμα τῆς ἰδίας ὁδοῦ, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Πωρίνου καὶ Μακρυγιάννη, κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΥΔΡΕΞ, εὑρέθη τμῆμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεών του συνελέγησαν θραύσματα ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως καὶ εἰς λύχνος τῆς ὑστεροῤῥωμαϊκῆς περιόδου.

50. Λεπενιώτου 6 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 53)

Αἱ ἐκσκαφικαὶ ἐργασίαι εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἰ. Βούρτση, διαστ. 15.45 × 7.05 μ., ἔφερον εἰς φῶς λείψανα ἑλληνιστικοῦ καὶ ὑστεροῤῥωμαϊκοῦ κτίσματος (Σχέδ. 29). Περὶ τὸ μέσον τοῦ οἰκοπέδου, παρὰ τὴν Δ. μεσοτοιχίαν του, ἀπεκαλύφθη κυκλικὴ δεξαμενή, διαμ. 2.50 μ., διατηρουμένη εἰς ὕψ. 1.70 μ. Οἱ τοῖχοί της εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λίθων, ὀπτοπλίνθων καὶ ἀσβέστου, ἐδράζονται δὲ ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 3.20 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ· ἐσωτερικῶς ἐκαλύπτετο δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος. Κάτωθεν τῆς δεξαμενῆς ἐσώζετο εἰς τὴν κιμιλιὰν λάξευμα ὀρθογώνιον, διαστ. 2.20 × 1.40, ὕψ. 0,80 μ., ἀνῆκον εἰς τάφον κλασσικῶν χρόνων πιθανῶς. Κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἐσώζετο τμῆμα κτίσματος ἑλληνιστικοῦ, πλ. 2.20 μ. Οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λαξευτῶν πωρολίθων. Τὸ ἐκ λεπτῶν ψηφίδων καὶ ἀμμοκονίας δάπεδον, καταστραφὲν μερικῶς διὰ τῆς κατασκευῆς μεταγενεστέρου κτίσματος, ἔκειτο εἰς βάθος 1.60 μ.

51. Λεωκορίου 4 - 6 - 8 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 54)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λεωκορίου 4 - 6 - 8 καὶ Ἥβης διαμπερὲς οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Πετροπούλου, διαστ. 35.50 × 18.50 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ἔνδεκα τάφους κατεστραμμένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ λείψανα ρωμαϊκοῦ κτίσματος, ἀνάλημμα ἀρχαίας ὁδοῦ, ὡς καὶ ἀριθμὸν φρεάτων καὶ πίθων. Τοῦ ρωμαϊκοῦ κτίσματος ἀνεσκάφη δωμάτιον, διαστ. 3.90 × 3.30 μ., οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου, ἐπισκευασθέντες μεταγενέστερον εἰς πλεῖστα σημεῖα, ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ ποικίλου οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ καὶ ἠδράζοντο εἰς βάθ. 2.90 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς ἢ καὶ ἐπὶ ἐπιχώσεων, διετηροῦντο δὲ εἰς ὕψ. 1.50 μ. Ἡ στάθμη τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου ἔκειτο εἰς βάθ. 2 μ., ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ εὑρεθέντος κατωφλίου. Ὁ ΝΔ. τοῖχός του διέρχεται ἄνωθεν φρέατος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθη ἀνακουφιστικὸν τόξον διὰ τὴν στήριξιν τοῦ τοίχου. Εἰς τὸν χῶρον τοῦ ὡς ἄνω κτίσματος ὑπῆρχον πέντε κτιστοὶ πίθοι.

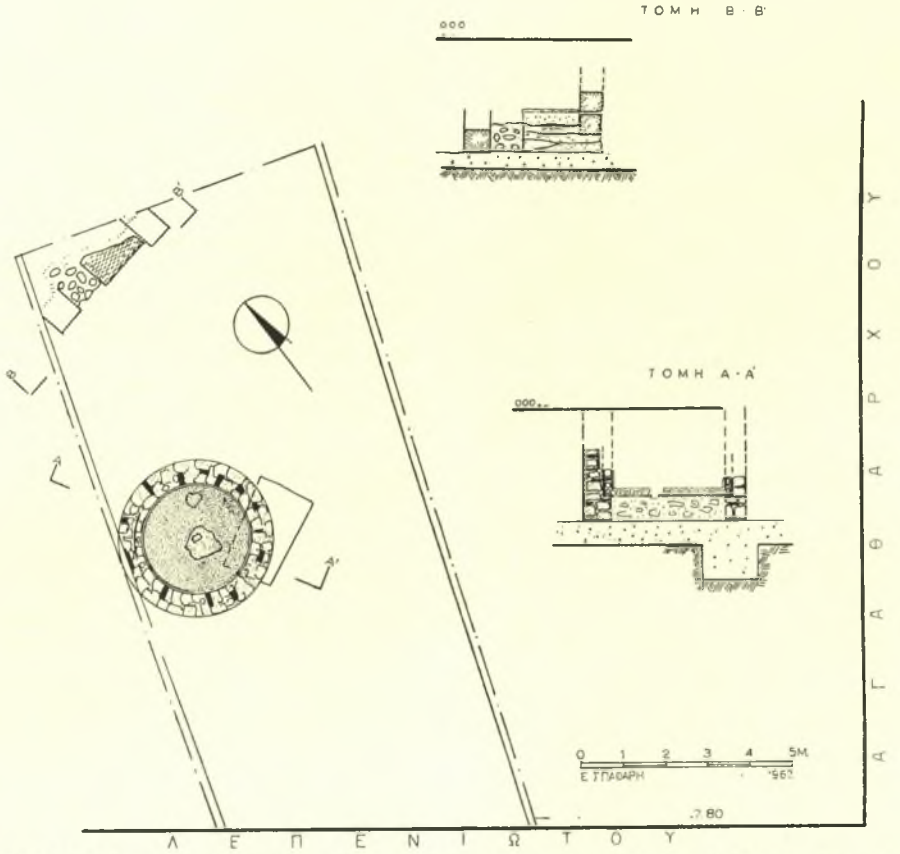
Κατὰ μῆκος τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Λεωκορίου ἀνεσκάφη ἀναλημματικὸς τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ.- ΝΑ., ὅστις πιθανῶς ἀπετέλει τὸ ΒΑ. ἀνάλημμα ἀρχαίας ὁδοῦ· ἦτο ἐκτισμένος διὰ ποικίλου οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ, ἠδράζετο ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 2.60 μ. καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

διετηρεῖτο εἰς ὕψ. 1.80 μ. Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφησαν ἔνδεκα τάφοι, οἱ ὁποῖοι περιεῖχον τὰ ἑξῆς εὑρήματα:

Τάφος Ι. Διαστ. συν. μῆκ. 2.30 × 1.15 μ., λακκοειδής: Πυξίδα ἄνευ καλύμματος, ὕψ. 0,048 μ., μετὰ δύο τρημάτων εἰς τὸ χεῖλος, κοσμουμένην δι' ἐπαλλήλων ὁριζοντίων γραμμῶν (Πίν. 41 β). Σκύφον, ὕψ. 0,075 μ., μὲ διακόσμησιν τεθλασμένων ὁριζοντίων γραμμῶν ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ ὤμου. Σκύφον, ὕψ. 0,075 μ., λακκοειδής, 3ου αἰ. π.Χ. Φιαλίδιον μελαμβαφὲς ἐλλιπές, πέντε πινάκια μελαμβαφῆ ἐλλιπῆ. Τάφος ΧΙ. Διαστ. σωζ. μῆκ. 1.10×0,90 μ., ὑστεροκλασσικός· ὡραίαν ἄποδα κύλικα μελαμβαφῆ, αὐλακωτήν, μὲ ἔντυπον διακόσμησιν ἀνθεμίων (Πίν. 41 α), λήκυθον μετὰ μελανῶν ἀνθεμίων καὶ ἀττικὴν κοτύλην μελαμβαφῆ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τοῦ φρέατος 1 συνελέγη κορινθιακὸς ἀρύβαλλος ἐλλιπὴς κατὰ τὸν λαιμόν. Ἐκ τῶν ὀστράκων τοῦ φρέατος 2 συν-

Σχέδ. 29. Κάτοψις καὶ τομαὶ τῶν ἀποκαλυφθέντων λειψάνων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λεπενιώτου 6

μὲ διακόσμησιν ἁλύσεως ρόμβων. Σκύφον, ὕψ. 0,075 μ., μὲ σχέδιον ἰχθυακάνθης ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ ὤμου. Ὑδρίαν ἐλλιπῆ, σωζ. ὕψ. 0,066 μ., μὲ διακόσμησιν ὁριζοντίων γραμμῶν. Τὸ ἥμισυ σιδηρᾶς πόρπης. Τάφος ΙΙΙ. Διαστ. σωζ. μῆκ. 0,60×0,45 μ., λακκοειδής, α΄ ἡμίσεος 4ου αἰ. π.Χ.: Πρόχους μελαμβαφῆ, πινάκιον μελαμβαφές, κύλικα ἄποδα μελαμβαφῆ μὲ ἔντυπον διακόσμησιν ἀνθεμίων. Τάφος ΙΧ. Ἐγχυτρισμὸς ἐντὸς στάμνου, σωζ. ὕψ. 0,60 μ. Τάφος Χ. Διαστ. 2×1.20 μ. ἐκολλήθησαν διάφορα ἑλληνιστικὰ ἀγγεῖα: Λοπὰς ἐρυθροβαφής, σκύφος μελαμβαφής, δύο φιάλαι μελαμβαφεῖς, ἡ μία μετ' ἐντύπων ἀνθεμίων, καὶ φιαλίδιον ἐρυθροβαφὲς ἐλλιπές. Τὸ φρέαρ 4 ἀπέδωσε τρία φιαλίδια μελαμβαφῆ, ἀρύταιναν, σκύφον ἐρυθροβαφῆ, τμῆμα ἐρυθρομόρφου χοὸς μὲ παράστασιν παιδός, προχοΐδιον μελαμβαφὲς μὲ αὐλακωτὴν διακόσμησιν, μόνωτον σκύφον καὶ τμῆμα μελαμβαφοῦς κύλικος μὲ ἔντυπον διακόσμησιν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν τὰ ἑξῆς γλυπτά:

1) Ἀνάγλυφον μὲ σκηνὴν νεκροδείπνου (Πίν. 41 δ), διαστ. 0,17 × 0,23 μ. Ζεῦγος ἐπὶ ἀνακλίντρου, ἀριστερὰ δύο ὄρθιαι μορφαὶ καὶ ἀμφορεύς.

2) Ἀνδρικὴ κεφαλὴ λίαν ἀποκεκρουμένη καὶ

3) Θραῦσμα γυναικείας κεφαλῆς ἐκ τῆς κόμης.

Ἐκ τῶν ὀστράκων συνεκολλήθησαν ἀγγεῖα χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ εἰκοσιπέντε ἀγνῦθες πυραμιδοειδεῖς ἐνσφράγιστοι, δύο κωνικαί, εἴκοσι δύο ἐλλιπεῖς, ἓξ σφονδύλια, ἤλοι χαλκοῖ, δύο ὀστέϊναι περόναι, δύο ψῆφοι φαγεντιανῆς. Ἐπίσης συνελέγησαν ὀλίγα εἰδώλια, ὡς εἰδώλιον καθημένης θεᾶς ἀρχαϊκοῦ τύπου, τμῆμα βωμοῦ, γυναικεία κεφαλὴ ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἀριθμὸς λύχνων, ὡς τρεῖς μελαμβαφεῖς τοῦ α΄ ἡμίσεος τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (πρβλ. Agora IV, τύπος 23 C), εἰς μελαμβαφὴς μετὰ τρήματος ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ τέλους τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (πρβλ. Agora IV, τύπος 32), εἰς ἀβαφὴς ἄνευ λαβῆς τοῦ γ΄ τετάρτου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. μέχρι τοῦ β΄ τετάρτου 3ου αἰ. π.Χ. (πρβλ. Agora IV, 25 B), εἰς τοῦ τέλους τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. (πρβλ. Agora IV, τύπος 51 B) καὶ εἰς μαρμάρινος ἡμικυκλικός. Συνελέγη ἐπίσης ἀριθμὸς νομισμάτων: ἓν Ἀθηνῶν 3ου αἰ. π.Χ., τρία 3ου αἰ. π.Χ. ἑλληνικά, τρία Ἀθηνῶν τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. καὶ δύο ἑλληνικὰ τοῦ 2ου αἰ. π.Χ., ἓν Ἐλευσῖνος (β΄ ἥμισυ 3ου αἰ.-α΄ ἥμισυ 2ου αἰ. π.Χ.), τέσσαρα ἐφθαρμένα καὶ ἓν εἰσιτήριον.

52. Λεωνίδου καὶ Μαραθῶνος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 55)

Κατὰ τὴν διενέργειαν δοκιμαστικῶν τομῶν εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, διαστ. 15.30 × 17.50 μ., ἰδιοκτησίας Μ. Καραγιάννη, ἀνευρέθησαν δύο σαρκοφάγοι μονόλιθοι, ἐκ φαιοῦ μαρμάρου ἁδρομερῶς ἐξειργασμένοι, ἐξ ὧν ἡ μεγαλυτέρα, ἀκεραία, διαστ. 1.92 × 0,55, ὕψ. 0,58 μ., διατήρει τὸ κάλυμμά της, σχήματος ἀετωματικοῦ. Αὗται εὑρέθησαν ἐρριμμέναι κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, εἰς βάθ. 2.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς.

53. Μακρυγιάννη 17 - Πωρίνου καὶ Διάκου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 56)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 29 × 27.25 μ., ἰδιοκτησίας Κακαβᾶ, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς τμῆμα ρωμαϊκοῦ βαλανείου (Πίν. 41 γ), ὡς καὶ τὰ ὑπολείμματα δύο γεωμετρικῶν τάφων. Εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου διετηρεῖτο, εἰς ἔκτασιν 5.90 × 5.60 μ., τμῆμα λουτρικοῦ συγκροτήματος, προοριζομένου διὰ τὸ ψυχρὸν λουτρόν (frigidarium). Πέριξ κυκλικῆς δεξαμενῆς, διαμ. 2.90 μ., ἦσαν διατεταγμένα ἡμικυκλικά, διαμ. 1.60 μ., καὶ ὀρθογώνια διαμερίσματα ἐναλλάξ, ἅτινα ἐπεκοινώνουν μετὰ τοῦ κυκλικοῦ δι' ἀγωγοῦ, τομῆς τετραπλεύρου, μὲ ἐπένδυσιν πηλίνων ὀπτοπλίνθων, τομῆς ἀνεστραμμένου πεῖ. Τὰ διαμερίσματα ἦσαν ἐσωτερικῶς ἐπενδεδυμένα διὰ μαρμαρίνων πλακῶν· τὰ τοιχώματά των ἐνιαχοῦ διετηροῦντο εἰς ὕψ. 0,75 μ.· τὸ δάπεδόν των ἔκειτο 0,15 μ. βαθύτερον τῆς συγχρόνου ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τὸ κτήριον εἶχε κατασκευασθῆ διὰ χυτῆς τοιχοποιΐας. Κάτωθεν τῶν θεμελίων του εὑρέθη μέγας ἀποχετευτικὸς ἀγωγός, λελαξευμένος ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς.

Οἱ τάφοι ἀνευρέθησαν πλησίον τῆς Ν. μεσοτοιχίας· δὲν ἐσώζοντο εἰ μὴ μόνον τὰ ἀσαφῆ λαξεύματά των εἰς τὴν κιμιλιάν, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη κεῖται 2.20 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ Πωρίνου. Ἐντὸς τοῦ Ι εὑρέθησαν ὀλίγα θραύσματα ἀμφορέως ἀβαφοῦς, τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ καὶ σκύφος μὲ διακόσμησιν ὁμάδος ὁριζοντίων τεθλασμένων γραμμῶν εἰς τὰς μετόπας τοῦ ὤμου (πρβλ. Kerameikos VI, Πίν. 89, ἀρ. 879, β΄ τέταρτον 8ου αἰ. π.Χ.), ὡρίμου γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ. Ἐκ τοῦ ΙΙ δὲν ἐσώζετο εἰ μὴ μόνον χαλκῆ λοπὰς εἰς θραύσματα. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγη τὸ ἄνω ἥμισυ ἐπιτυμβίου κιονίσκου, σωζ. ὕψ. 1 μ., καὶ βάσις κίονος.

54. Μακρυγιάννη 23 - 25 - 27 καὶ Πωρίνου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 57)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω διαμπερὲς οἰκόπεδον, διαστ. 21 × 36 μ., ἰδιοκτησίας Χανιώτου, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς τὰ λείψανα κτίσματος τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἀριθμὸν τάφων, χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς ὑπομυκηναϊκῆς μέχρι καὶ τῆς ὑστερογεωμετρικῆς περιόδου.

Ἡ ἀρχαιοτέρα χρῆσις τοῦ χώρου ἀνάγεται εἰς τοὺς ὑπομυκηναϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἐχρησίμευεν οὗτος ὡς νεκροταφεῖον, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων τάφων αὐτῆς τῆς περιόδου. Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ 13 τάφοι, ἐξ ὧν οἱ 8 (ΙΙ, IV, V, VI, VIII, IX, X, XI) ἦσαν τελείως κατεστραμμένοι· ἐκ τῶν ὑπολοίπων οἱ Ι καὶ XII χρονολογοῦνται εἰς τὴν ὑπομυκηναϊκὴν περίοδον, ὁ ΙΙΙ εἶναι πρωτογεωμετρικός, οἱ δὲ VII καὶ XIII ἀνήκουν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ὑστερογεωμετρικοῦ ρυθμοῦ. Ἅπαντες ἦσαν λελαξευμένοι ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς, ἡ στάθμη τῆς ὁποίας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἔκειτο εἰς βάθ. 2.20 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ συγχρόνου ἐδάφους. Ὁ τάφος Ι, παιδικὴ ταφή, εὑρέθη ἡμικατεστραμμένος· εἶχε διαστάσεις 0,85 × 0,45 καὶ ὕψ. 0,45 μ.· κατὰ τὸν καθαρισμόν του ἀνευρέθη μόνωτον κύπελλον, ὕψ. 0,042 μ., μὲ ὑψηλὴν ταινιόσχημον βάσιν, κοσμούμενον διὰ πλέγματος δικτυωτοῦ. Ὁ τάφος ΙΙΙ, διαστάσεων 1.20 × 0,65, ὕψ. 0,24 μ., ἦτο ἡμικατεστραμμένος· ὁ καθαρισμός του ἀπέδωσεν ἓν μόνωτον κύπελλον εἰς τεμάχια μὲ ὑψηλὸν πόδα τοῦ ὑστέρου πρωτογεωμετρικοῦ ρυθμοῦ (Πίν. 42 α) (πρβλ. C. G. Styrenius, Submycenaean Studies, fig. 40) (Τάφος ΙG 37 Κεραμεικοῦ). Ὁ τάφος VII, διαστάσεων 1 × 0,70, ὕψ. 0,43 μ., ἦτο ταφὴ ἐντὸς ἀγγείου· τὰ ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ εἶχον διαλυθῆ. Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ του συνελέγησαν τὰ ἑξῆς ἀγγεῖα τοῦ ὑστέρου γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ: α) θήλαστρον, ὕψ. 0,085 μ., μὲ διακόσμησιν πτηνῶν ἐπὶ τῆς ταινίας τοῦ ὤμου, β) ταφικὸς ἀμφορεύς, σωζ. ὕψ. 0,73 μ., μὲ ἐπαλλήλους ὁριζοντίους γραμμὰς ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ γραμμικὸν κόσμημα ἐφ' ἑκατέρας τῶν μετοπῶν τοῦ λαιμοῦ, γ) προχοΐσκη, ὕψ. 0,08 μ., Pie Ware, δ) πρόχους ἐλλιπὴς κατὰ τὸ ἄνω μέρος, οἰκιακῆς χρήσεως. Ὁ τάφος XII, διαστ. 1.15 × 0,50, ὕψ. 0,78 μ., ἦτο ἀνέπαφος. Μεταξὺ τῶν διαλελυμένων ὀστῶν τοῦ νεκροῦ εὑρέθη μόνωτον κύπελλον μετὰ βάσεως, ὕψ. 0,07 μ., κοσμούμενον δι' ἀραιῶν ὁριζοντίων γραμμῶν καὶ μιᾶς κυματοειδοῦς εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὤμου (Πίν. 42 β) (πρβλ. C. G. Styrenius, Submycenaean Studies, fig. 5) (Κεραμεικοῦ, τάφος S 19) τοῦ πρωΐμου ὑπομυκηναϊκοῦ ρυθμοῦ. Ὁ τάφος XIII ἦτο μικρὸν λάξευμα, διαστ. 0,40 × 0,45, ὕψ. 0,45 μ., ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθη ταφικὴ πρόχους ἀβαφής, ὕψ. 0,285 μ., μὲ κωνικὴν ἀπόφυσιν ἐπὶ τοῦ ὤμου, τοῦ ὑστερογεωμετρικοῦ ρυθμοῦ.

Ὁ χῶρος ἐχρησιμοποιεῖτο ὁπωσδήποτε καὶ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἐφ' ὅσον εἰς τὰς ἐπιχώσεις εὑρέθησαν ἀγγεῖα τῆς περιόδου ταύτης.

Τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ κτηρίου (Πίν. 42 γ) διακρίνονται δύο οἰκοδομικαὶ περίοδοι· τῆς παλαιοτέρας οἱ τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λίθων, θραυσμάτων ὀπτοπλίνθων καὶ ἀσβεστοκονίας, ἐνισχυόμενοι δι' ὁριζοντίων στρώσεων ὀπτοπλίνθων· τῆς περιόδου τῆς μετασκευῆς οἱ τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ ἀσβεστοκονίας. Ὁ χῶρος X_1, διαστ. 8.50 × 4.60 μ., θὰ παρέμενεν ἀκάλυπτος· τὸ δάπεδόν του, κείμενον εἰς βάθ. 1.90 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ Μακρυγιάννη, ἐκαλύπτετο διὰ ψηφιδωτοῦ ἐκ λιθίνων ψήφων χρώματος λευκοῦ, μὲ ἐρυθρὸν πλαίσιον ἐκ πηλίνων ψηφίδων, τὸ ὁποῖον κατεστράφη εἰς πλεῖστα σημεῖα διὰ τῆς κατασκευῆς δύο βόθρων, ἑνὸς πίθου, ἑνὸς φρέατος, δύο λαξευμάτων καὶ ἑνὸς ἀσβεστολάκκου. Κατὰ τὸ μέσον τῆς Δ. πλευρᾶς του εἴσοδος ὁδηγεῖ εἰς τὸ κυρίως διαμέρισμα, διαιρούμενον εἰς τρεῖς ἐπὶ μέρους χώρους: τοὺς X_3, X_4, X_5. Οἱ δύο πρῶτοι θὰ ἀπετέλουν ἀρχικῶς ἓν σύνολον, ὡς δεικνύει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ κατὰ χώραν εὑρεθὲν ψηφιδωτὸν δάπεδον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἑνιαῖον καὶ διὰ τοὺς δύο χώρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διάφορος κατασκευὴ τοῦ διαχωριστικοῦ τοίχου, ᾠκοδομημένου ἐξ ἀργῶν λίθων. Τοῦ δυτικωτέρου χώρου X_5 τὸ δάπεδον δὲν σώζεται· θὰ ἦτο ὁπωσδήποτε ὑψηλότερον, ἐφ' ὅσον ἐνταῦθα ἡ στάθμη τῆς κιμιλιᾶς εὑρέθη 0,20 μ. ὑψηλότερον τοῦ δαπέδου τῶν λοιπῶν χώρων.

Πρὸς Ν. τῶν χώρων X_4, X_5, σχηματίζεται διαμέρισμα (X_6), σωζ. διαστ. 3.65 × 3.55 μ., τὸ δάπεδον τοῦ ὁποίου εἶναι ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ ἐκ θαλασσίων χαλίκων καὶ θραυσμάτων μαρμάρου. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς του πλευρᾶς εἴσοδος ὁδηγεῖ εἰς ἕτερον χῶρον, δηλούμενον ὑπὸ τὸ στοιχεῖον X_7, πλ. 2.60 μ., ὅστις ὑπέστη μετασκευὰς ὡς ὁ X_1· σώζεται κατὰ χώραν ἀνέπαφον τὸ ἐκ μαρμάρου κατώφλιον, μήκ. 1.55, πλ. 0,87, ὕψ. 0,25 μ., φέρον ἐγκοπὰς διὰ τὴν στήριξιν τῶν παραστάδων καὶ ὀπὰς διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν συρτῶν τῆς διφύλλου θύρας. Ἐκεῖθεν ἡ συνέχεια τοῦ κτηρίου ἔχει καταστραφῆ ὑπὸ τῶν νεωτέρων κατασκευῶν. Πρὸς Β. τῶν χώρων X_4, X_5 ἀπεκαλύφθη μερικῶς ὁ χῶρος X_8, πλ. 4.35, ἀποκ. μήκ. 5 μ., προχωρῶν πρὸς Β. ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου, τὸ δάπεδον τοῦ ὁποίου ἔχει καταστραφῆ ὁλοσχερῶς. Πρὸς Α. τούτου δημιουργεῖται χῶρος X_9, πλ. 8.70 × 8.45 μ., τοῦ ὁποίου ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος ἀποτελεῖ μεταγενεστέραν προσθήκην. Παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν διατηρεῖται ὑπόστρωμα ἐξ ἀσβέστου καὶ χαλίκων, σωζ. πλευρᾶς 3.50 μ., διὰ πλακόστρωτον δάπεδον, τοῦ ὁποίου σώζεται μικρὸν μόνον δεῖγμα, εἰς βάθος 1.60 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ συγχρόνου ἐδάφους. Αἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα I_1, I_2 δηλούμεναι κατασκευαὶ εἶναι ὑπολείμματα κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν μαζῶν κεκαυμένου πηλοῦ καὶ ἐκ τῶν ἀποτυχημένων ἀγγείων, ἅτινα εὑρέθησαν εἰς τὴν περιοχήν. Πρὸς Α. τοῦ περιγραφέντος χώρου σχηματίζεται διαμέρισμα ἀσαφές, διαστ. 9.50 × 6.50 μ. Κάτωθεν τῶν δαπέδων καὶ τῶν τοίχων τοῦ κτηρίου ἀπεκαλύφθη σύστημα ἀποχετεύσεως, συγκείμενον ἐξ ἀγωγῶν (ὑπὸ τὰ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

στοιχεῖα α - τ) ἐν μέρει λελαξευμένων εἰς τὴν κιμιλιάν, ἀλλαχοῦ δὲ συμπληρουμένων διὰ πηλίνων σωλήνων.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν τὰ ἑξῆς κινητὰ εὑρήματα : Τμῆμα μαρμαρίνου ἀρραβδώτου κίονος, σωζ. ὕψ. 1., διαμ. 0,28 μ., δύο μαρμάρινα ἰωνικαὶ βάσεις, διαμ. 0,40 καὶ 0,53 μ., ἐνεπίγραφος πεσσίσκος τουρκικῶν χρόνων, ὕψ. 0,675 μ., καὶ ἀριθμὸς μαρμαρίνων θραυσμάτων προερχομένων ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Ἐπίσης συνελέγησαν πολλὰ τριποδικὰ στηρίγματα χρησιμεύοντα κατὰ τὴν ὄπτησιν τῶν ἀγγείων, ὑφαντικὰ βάρη καὶ τρία χαλκᾶ νομίσματα, τὸ ἓν ἐφθαρμένον, ἓν Κωνσταντίου Β΄ (641 - 668) καὶ ἓν Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου.

Τὸ περιγραφὲν κτίσμα ἀποτελεῖ καὶ τοῦτο δεῖγμα τῆς οἰκοδομικῆς δραστηριότητος, ἥτις ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτε αἱ Ἀθῆναι ἀνέλαβον καὶ πάλιν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σύλλα καταστροφήν, πλούσιοι δὲ Ἀθηναῖοι καὶ Ρωμαῖοι ἀνήγειρον μεγαλοπρεπεῖς ἐπαύλεις καὶ κτήρια πρὸς Α. τῆς πόλεως.

55. Μαραθῶνος 2 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 58)

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν οἰκοπέδου ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ, ἰδιοκτησίας Ξανθοπούλου, διαστ. 13.50 × 10 μ., συνελέγη ἱκανὴ ποσότης ὀστράκων, ἄτινα προέρχονται ἐξ ἐρυθρομόρφων ἀγγείων, κυλίκων καὶ σκύφων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀρίστης ποιότητος, τοῦ β΄ τετάρτου κυρίως τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος, γνωστῶν ζωγράφων (Πίν. 43 α - δ).

Τὰ ὄστρακα εὑρέθησαν ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς, διαστ. 4.50 × 3.20 μ., ἐν εἴδει ἀποθέτου. Ὁ λοιπὸς χῶρος ἠρευνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν.

56. Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ Μαραθῶνος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 59)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 12 × 21 μ., ἰδιοκτησίας Γ. Καλλίτση, ἀπεκαλύφθη ἡ ΝΔ. γωνία κτηρίου τῆς ὑστέρας κλασσικῆς περιόδου. Οἱ τοῖχοι, πάχ. 0,55 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λαξευτῶν πωρολίθων, ἠδράζοντο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2.80 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος καὶ διετηροῦντο εἰς ὕψ. 0,72 μ.

57. Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος 47 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 60)

Τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἡ. Ραΐκου, διαστ. 18 × 12 μ., κεῖται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δημοσίου Σήματος, τμήματα τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν καὶ κατὰ τὸ παρελθόν (ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 86, 88 καὶ 92· βλ. ἐπίσης κατωτέρω σ. 00 ἀνασκαφὴν οἰκοπέδου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σφακτηρίας 23 καὶ Πλάτωνος 6 - 8).

Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ εἴκοσι ὀκτὼ τάφοι, (Σχέδ. 30 - 31) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένοι, χρονολογούμενοι ἀπὸ τῶν ἑλληνιστικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων· οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων ἦσαν λακκοειδεῖς, ἤτοι ὀρθογώνια ὀρύγματα εἰς τὴν κιμιλιάν, αἱ διαστάσεις τῶν ὁποίων κυμαίνονται ἀπὸ 1.50 × 0,45, ὕψ. 0,30 μ. (IV) ἕως 2 × 0,55, ὕψ. 1 μ. (VI)· οἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα XXIII, XIV, XV, XXI, XX, ἐκαλύπτοντο διά κεράμων. Δύο μόνον (XXII, XXIII) ἦσαν κτιστοὶ διὰ λίθων καὶ κεράμων, συνδεομένων δι' ἀμμοκονίας· εἶχον κοινὴν τὴν μίαν μακρὰν πλευρὰν καὶ ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, εἰς βάθ. 1.50 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ· αἱ διαστάσεις των ἦσαν 1 × 2.20, ὕψ. 0,90 μ.

Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν τάφων συνελέγησαν τὰ ἑξῆς ἀντικείμενα :

Τάφος I (ὁ μόνος ἑλληνιστικός) : Πηλίνη δακρυδόχος φαιὰ μὲ λευκὰς γραμμάς. Τάφος VI : Ὑάλινον ἀρωματοδοχεῖον κωνικοῦ κορμοῦ εἰς θραύσματα. Τάφος XI (Πίν. 44 γ) : Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ, κειμένου ἐκτάδην, εὑρέθησαν πέντε ὑάλινα ἀρωματοδοχεῖα καὶ ὀλίγον δυτικώτερον, ἐντὸς σωροῦ ὀστῶν δευτέρου νεκροῦ, ἕτερα ἑπτά (Πίν. 44 α). Τάφος XIII : Πηλίνη δακρυδόχος. Τάφος XIV : Ἴχνη χαλκοῦ νομίσματος ἐπὶ τῶν ὀδόντων τοῦ νεκροῦ. Τάφος XXII : Δύο ἀβαφῆ προχοΐδια κυλινδρικοῦ κορμοῦ, ἐξ ὧν τὸ ἓν μὲ ἐγχάραξιν ἐπὶ τοῦ ὤμου, καὶ ἕτερα δύο μὲ ἀμφικωνικὸν κορμὸν καὶ ἐγχαράξεις ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ ἑνός (Πίν. 44 β). Τάφος XXV : Πηλίνη δακρυδόχος.

Μεταξὺ τῶν τάφων VII καὶ XIII ἀπεκαλύφθη φρέαρ, διαμ. 1 μ., μὲ ἐπένδυσιν πηλίνων δακτυλίων· ἐκ τοῦ περιεχομένου του συνελέγη ποσότης ὀστράκων χρονολογουμένων ἀπὸ τῶν κλασσικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, συνεκολλήθη δὲ καὶ ἀριθμὸς ἀγγείων.

58. Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 61)

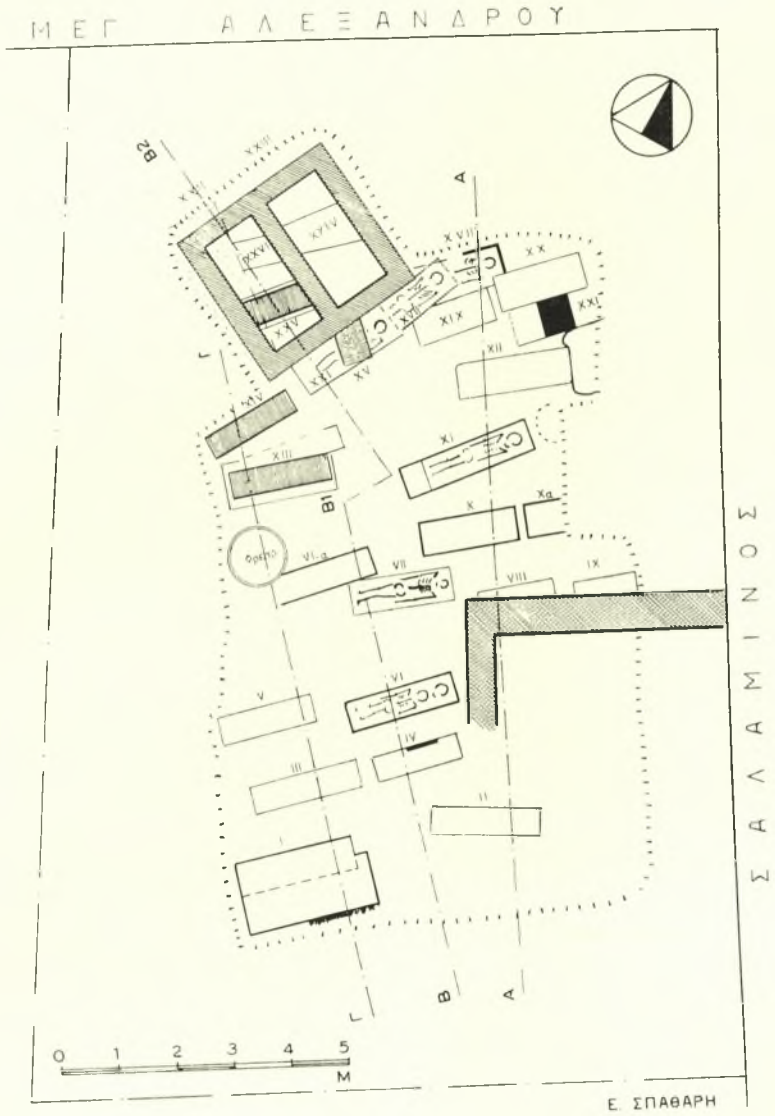
Ἡ διὰ πολλαπλῶν δοκιμαστικῶν τομῶν ἔρευνα τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Β. Σφηκάκη, διαστ. 26 × 17 μ., εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διαπίστωσιν λειψάνων κατασκευῶν τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., μὴ συνδεομένων μεταξύ των. Οὕτω, παρὰ τὴν ΒΑ. μεσοτοιχίαν εὑρέθη μικρὸν τμῆμα τοίχου ἐξ ἀργολιθοδομῆς, ἔχοντος κατεύ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

θυνσιν ΒΑ.-ΝΔ., καὶ πρὸς ΝΑ. τούτου λείψανα ἀγωγοῦ, λελαξευμένου εἰς τὴν κιμιλιάν, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα εὑρίσκεται εἰς βάθος 0,90 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Πλησίον τῆς

59. Μητρομάρα 4 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 62)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μητρομάρα 4 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἀ. Ἀντωνιάδου, διαστ. 14×11.20 μ.,

Σχέδ. 30. Κάτοψις τάφων ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος 47

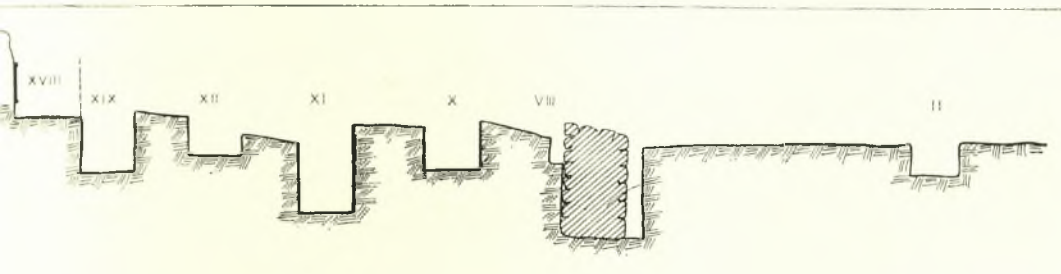
οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Σαλαμῖνος ἐσώζοντο τὰ λείψανα τοίχου ἐκ πωρολίθων. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν ὑστεροκλασσικὰ καὶ ἑλληνιστικὰ ὄστρακα.

παραπλεύρως τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφέντος οἰκοπέδου (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 65, ἔνθα ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ὑστερορρωμαϊκοῦ κτίσματος) διεξήχθη ἔρευ-

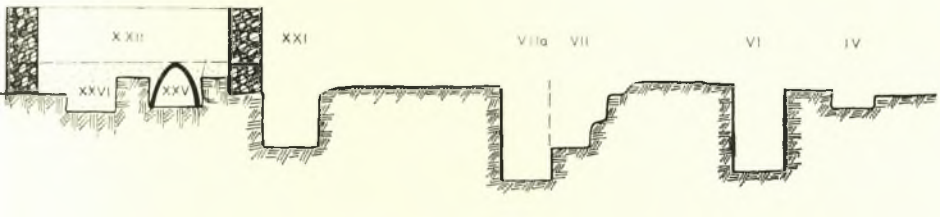
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

να ἀνασκαφική μὲ τά κάτωθι ἀποτελέσματα :

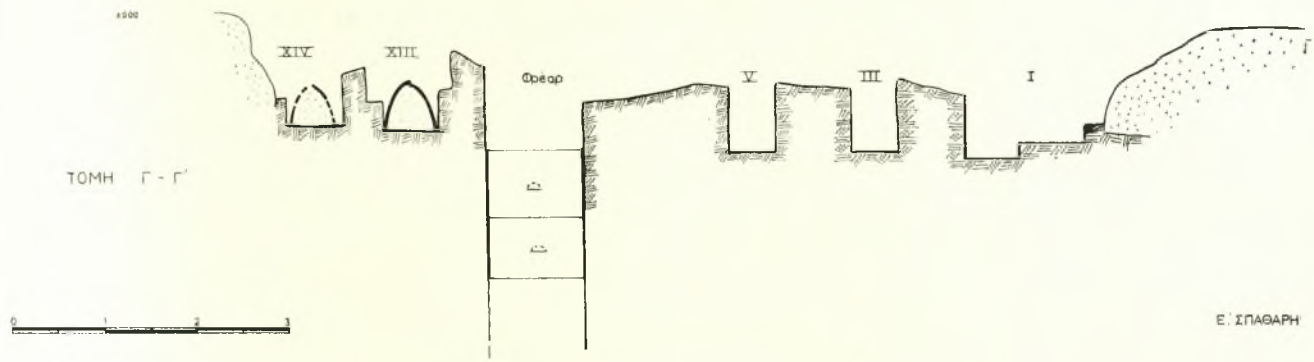
Παρὰ τὴν Β. μεσοτοιχίαν ἀπεκαλύφθη ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος κτηρίου (Σχέδ. 32) μέχρι μήκ. 10 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α.- Δ. Εἰς ἓν σημεῖόν του διεκόπτετο ὑπὸ εἰσόδου, πλ. 1.40 μ. Οὗτος, πάχ. λύπτετο ὑπὸ παχέος κονιάματος· διὰ τοῦ αὐτοῦ κονιάματος ἐκαλύπτετο καὶ τὸ δάπεδον τοῦ χώρου, τὸν ὁποῖον οὗτος καθώριζε. Κάτωθεν τοῦ δαπέδου, ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς, ἐπί τι διάστημα παραλλήλως πρὸς τὸν περι-

ΤΟΜΗ Α - Α'

ΤΟΜΗ Β - Β1 - Β2

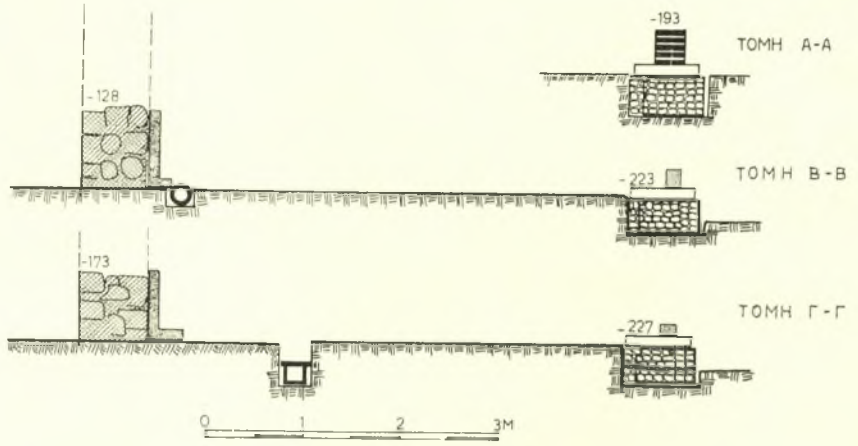

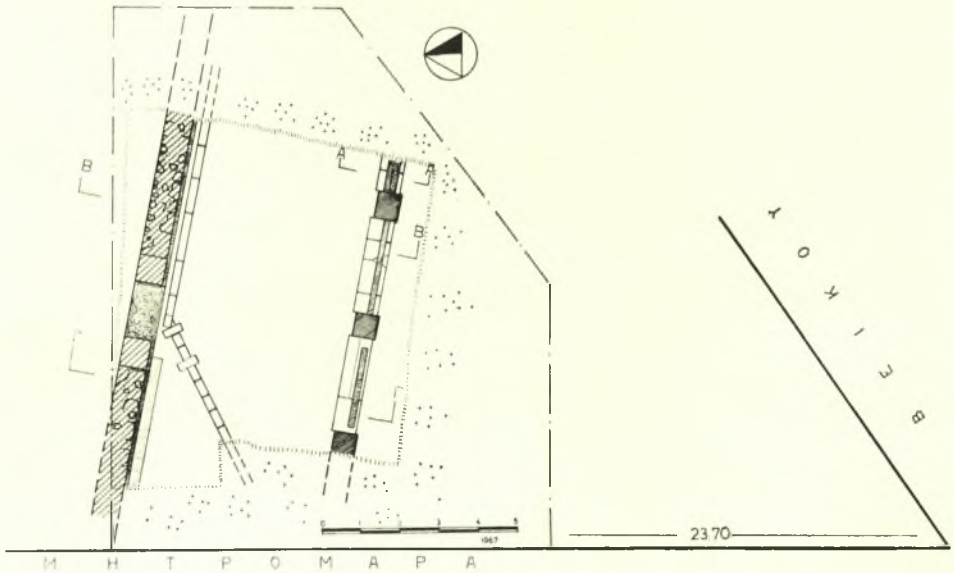
Σχέδ. 31. Τομαὶ τῶν τάφων τῶν ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος 47 (πρβλ. Σχέδ. 30)

0,80 μ., ἦτο ἐκτισμένος διά λίθων, θραυσμάτων πλίνθων καὶ κονιάματος, ἡδράζετο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2.40 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ἡ ἐσωτερική του ὄψις, ἡ νοτία, ἐκαγραφέντα τοῖχον ἀπὸ τοῦ κατωφλίου καὶ ἐκεῖθεν μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ.- ΝΑ., ἦτο τοποθετημένος πήλινος ἀγωγὸς ἀποχετεύσεως. Εἰς ἀπόστασιν 5 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ ὡς ἄνω τοίχου,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἀνευρέθη κατασκευὴ ὑποθεμελιώσεως ἐκ λίθων, πλίνθων καὶ ἀσβέστου, ἐντὸς χάνδακος λαξευθέντος εἰς τὴν κιμιλιάν. Καθ' ὅλον τὸ μῆκός της ἡ ὑποθεμελίωσις εἰς τὴν στάθμην τοῦ δαπέδου ἐκαλύπτετο ὑπὸ μαρμαρίνων πλακῶν, δίκην μαρμαροθετήματος (Πίν. 44 δ - ε). Τὰ ὡς ἄνω περιγραφέντα λείψανα ἀνήκουν προφανῶς εἰς κοσμικὸν κτήριον τῶν ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων, ἡ ταύτισις τοῦ ὁποίου ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν στοιχείων εἶναι ἀδύνατος. Ἐκ τῶν

Σχέδ. 32. Κάτοψις καὶ τομαὶ ἀποκαλυφθέντος κτίσματος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μητρομάρα 4

εὐθυντηρίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐσώζοντο λείψανα τοιχαρίου ἐξ ὀπτοπλίνθων, δυναμένου νὰ χρησιμεύσῃ μόνον δι' ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν χώρου. Ἡ ἀνεύρεσις μαρμαρίνων πλακιδίων μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως ὑποδηλοῖ τὴν ὕπαρξιν ἐπιχώσεων συνελέγησαν τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα: δύο ἐφθαρμένα τοῦ 3ου - 2ου αἰ. π.Χ., ἓν ἀσσάριον νομισματοκοπείου Νικομηδείας (330 - 335 μ.Χ.) καὶ ἀντωνιανὸς Διοκλητιανοῦ (284 - 305 μ.Χ.).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

60. Μιαούλη 18 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 63)

Κατὰ τὰς ἐκσκαφικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μιαούλη 18 καὶ Πρωτογένους οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Λεβαντῆ καὶ Ζαχάρη, διαστ. 21 × 17 μ., ἦλθεν εἰς φῶς ἡ συνέχεια τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφέντος ρωμαϊκοῦ κτηρίου, ἐν τῷ παρακειμένῳ οἰκοπέδῳ ἀριθ. 16 (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 102). Τὰ ἀποκαλυφθέντα λείψανα ἀνήκουν εἰς τὴν παλαιοτέραν οἰκοδομικὴν περίοδον τοῦ κτίσματος, φαίνεται δὲ ὅτι ἀπετέλουν τμῆμα εὐρυτέρου κτηριακοῦ συγκροτήματος, συνεχιζομένου κάτωθεν τῶν ὁμόρων οἰκοδομῶν (Σχέδ. 33). Οὕτω, ἐν τῷ ὡς ἄνω οἰκοπέδῳ εὑρέθησαν δύο τοῖχοι παράλληλοι μεταξύ των, ἀπέχοντες 4 μ., ὡς καὶ δύο ἐγκάρσιοι πρὸς αὐτούς· ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων, ὀπτοπλίνθων καὶ συνδετικῆς ὕλης, εἶχον πάχ. 0,60 μ., διετηροῦντο εἰς ὕψ. 1.30 μ. καὶ ἡδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 4.35 μ.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων, πλὴν μεγάλης ποσότητος θραυσμάτων ἀγγείων, εὑρέθη ὑστερορρωμαϊκὸν νόμισμα χαλκοῦν τελείως ἐφθαρμένον.

62. Μυλλέρου - Κεραμεικοῦ, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 64)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν διανοίξεως χάνδακος κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Μυλλέρου, ἐπεσημάνθησαν ἀρχαῖοι τάφοι παρὰ τὴν συμβολὴν τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ μετὰ τῆς ὁδοῦ Κεραμεικοῦ, ἐγγύτατα τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς 68 οἰκοπέδου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀγησιλάου - Μυλλέρου - Κεραμεικοῦ - Μαραθῶνος, ἔνθα ἀπεκαλύφθησαν καὶ κατά τὸ παρελθὸν ἀρχαῖοι τάφοι (βλ. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 61 καὶ ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 37).

Ἠρευνήθησαν ἐν συνόλῳ ἕνδεκα τάφοι κλασσικοί, ἅπαντες κατεστραμμένοι. Οἱ ἐννέα ἦσαν ταφαὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καλυπτόμεναι διά κεράμων, ὁ εἷς λακκοειδὴς μὲ ἐπένδυσιν κεράμων καὶ ὁ ἑνδέκατος παιδικὴ ταφὴ ἐντὸς πηλίνης λάρνακος. Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν, ποικίλλει ἀπὸ 1.10 - 1.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν των ἀνευρέθησαν ἐλάχιστα ἀντικείμενα: Ἐντὸς τῆς παιδικῆς λάρνακος μελαμβαφὲς φιαλίδιον καὶ ἐντὸς τοῦ κεραμοσκεποῦς VII μελαμβαφὴς ἀμφορίσκος. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων, ἐξ ἄλλου, συνελέγησαν λήκυθος μὲ μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ καὶ ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον ἀβαφές.

62. Ναυάρχου Νικοδήμου 35 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 65)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἰ. Παναγιωτοπούλου, διαστ. 18 × 23.50 μ., κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκσκαφικῶν ἐργασιῶν, ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ὑστερορρωμαϊκοῦ κτίσματος.

Παραλλήλως πρὸς τὴν Α. μεσοτοιχίαν ἀνεσκάφη τοῖχος, ἀποκαλυφθεὶς μέχρι μήκ. 10 μ., διακοπτόμενος εἰς ἓν σημεῖον του, ὅστις πρὸς Ν. συνήντα ἕτερον, σχηματίζων μετ' αὐτοῦ ταῦ. Ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων διαφόρων μεγεθῶν, πλίνθων καὶ ἀμμοκονίας καὶ ἡδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, διετηροῦντο δὲ ἐνιαχοῦ εἰς ὕψ. 2 μ. Λείψανα τοίχων διεπιστώθησαν εἰς δύο εἰσέτι σημεῖα τοῦ οἰκοπέδου.

Ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων εὑρέθη μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλή, τὸ πρόσωπον τῆς ὁποίας εἶναι λίαν ἀποκεκρουμένον.

63. Παλληναίων 26 καὶ Τρώων (Σχέδ. 1, ἀριθ. 66)

Τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τρώων καὶ Παλληναίων οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Κλιάφου, διαστ. 8.10 × 7.90 μ., ἐρευνηθὲν διὰ περισσοτέρων δοκιμαστικῶν τομῶν ἀπέδωσεν ὄστρακα ὑστεροκλασσικῶν κυρίως χρόνων, τὸ ἥμισυ μελαμβαφοῦς φιαλιδίου, τὸ ἥμισυ πινακίου καὶ μίαν ἀγνῦθα.

64. Πάροδος Τρώων (Σχέδ. 1, ἀριθ. 67)

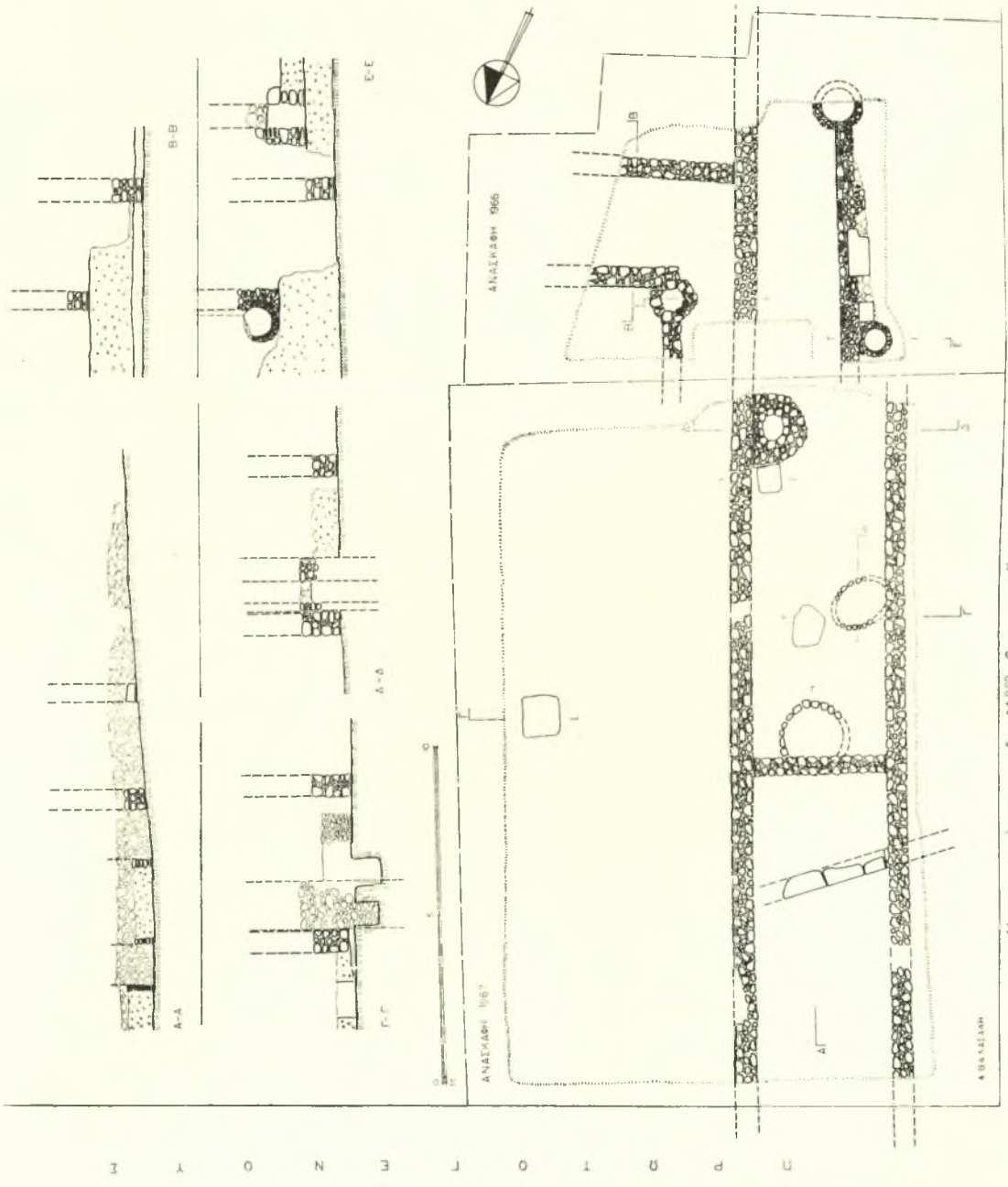
Εἰς οἰκόπεδον ἰδιοκτησίας ἀδελφῶν Μασουρίδη, διαστ. 12.45 × 8.20 μ., κείμενον εἰς πάροδον τῆς ὁδοῦ Τρώων, ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψεν εἰς βάθος 1.40 μ. σαρκοφάγον ἐκ πώρου, περιέχουσαν τὰ ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ· ἐκ τῶν ὀστράκων τῶν ἐπιχώσεων συνάγεται ὅτι ἡ ταφὴ ἐγένετο εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον. Εἰς τὸ αὐτὸ οἰκόπεδον, ἐξ ἄλλου, ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τοίχου ἐξ ἀργῶν λίθων, ἑδραζομένου εἰς τὸ αὐτὸ περίπου βάθος, χρονολογουμένου εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον πίσης.

65. Πειραιῶς 57 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 68)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς 57 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Παν. Λιναρδάτου διαστ. 12.60 × 24.70 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα, ἀπεκάλυψε μέρος ἀρχαίου νεκροταφείου, τμήματα τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀνασκαφῆ καὶ κατὰ τὸ παρελθόν (ΑΔ 17 (1961): Χρονικά σ. 29, ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 63, ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 37 καὶ 92· βλ. ἐπίσης ἀνασκαφὴν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Κριεζῆ (σ. 67). Ἀνεσκάφησαν ἐν συνόλῳ 40 τάφοι χρονολογούμενοι ἀπὸ τῶν ὑστέρων γεωμετρικῶν μέχρι καὶ τῶν κλασσικῶν χρόνων (Σχέδ. 34).

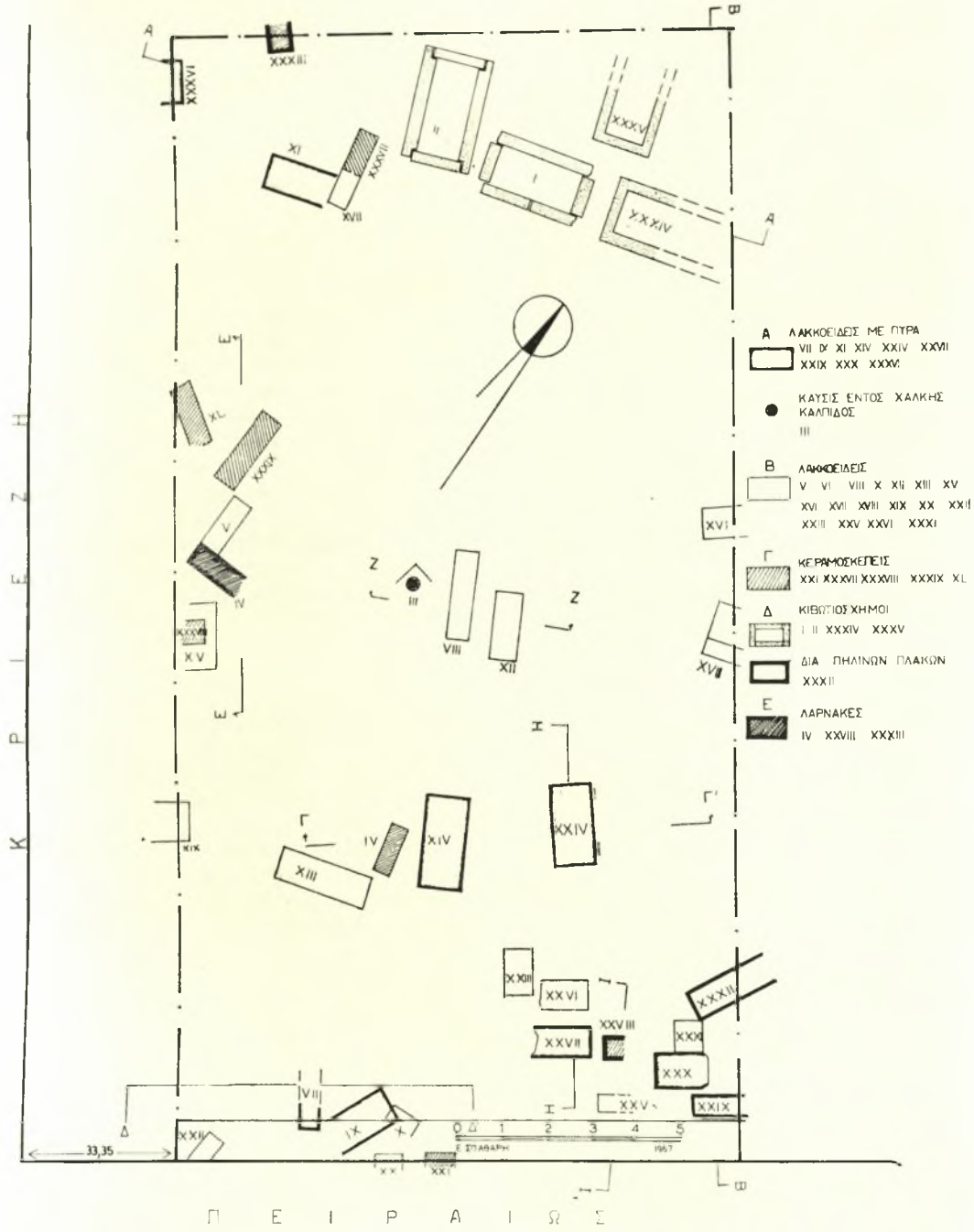
Ἐν τῷ ἐρευνηθέντι χώρῳ εἶχον συντελεσθῆ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 33. Κάτοψις καὶ τομαὶ κτίσματος ἀποκαλυφθέντος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Μιαούλη 18 καὶ Πρωτογένους

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 34. Κάτοψις τμήματος νεκροταφείου ἀποκαλυφθέντος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς 57

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

καύσεις καὶ ἐνταφιασμοὶ νεκρῶν. Αἱ καύσεις ἐμφανίζονται ὡς πυραὶ ἐντὸς λάκκων ὀρθογωνίων μὲ τὰ ὑπολείμματα τῆς καύσεως ἐναπομείναντα ἐπὶ τοῦ πυθμένος των (VII, IX, XI, XIV, XXIV, XXVII, XXIX, XXX, XXXVI)· ὑπολείμματα καύσεως εὑρέθησαν ἐπίσης ἐντὸς χαλκῆς κάλπιδος (III). Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔκειντο, κυμαίνεται ἀπό 2.50 (VII) ἕως 3.55 μ. (IX)· αἱ διαστάσεις των ποικίλλουν ἀπὸ 0,80 × 1.20, ὕψ. 0,30 μ. (XXX) ἕως 1 × 2.10, ὕψ. 0,20 μ. (XIV). Οἱ ἐνταφιασμοὶ παρουσιάζουν ἱκανὴν ποικιλίαν γενόμενοι ἐντὸς ἁπλῶν λάκκων, κεραμοσκεπῶν τάφων, κιβωτιοσχήμων καὶ λαρνάκων. Πολυαριθμότεροι εἶναι οἱ λακκοειδεῖς (V, VI, VIII, X, XII, XIII, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXII, XXIII, XXV, XXVI, XXXI), ἁπλᾶ ὀρθογώνια ὀρύγματα, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις ποικίλλουν ἀπὸ 0,70 × 1, ὕψ. 0,20 μ. (XXIII) ἕως 1 × 1.50, ὕψ. 0,40 μ. (XV), τὸ δὲ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν ἀπὸ 0,50 (V) ἕως 3.95 μ. (VIII). Ὁ ἀριθμὸς τῶν κεραμοσκεπῶν ἀνέρχεται εἰς 5 (XXI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XL)· αἱ συνήθεις διαστάσεις των εἶναι 0,50 × 1.80 μ., τὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν κυμαίνεται ἀπό 0,50 (XXXVII) ἕως 1 μ. (XXI). Τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν παρουσιάζουν οἱ κιβωτιόσχημοι· ἐκ τούτων οἱ I, II, XXXIV, XXXV εἶναι κτιστοὶ διὰ πλακῶν πωρολίθου, ὁ XXXII διὰ πλακῶν πηλίνων, συνήθων· διαστ. 2 × 0,90, ὕψ. 1.50 μ. (I)· εὑρέθησαν εἰς βάθ. 3 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ἡ ταφὴ ἐντὸς λάρνακος ἀπεδείχθη καὶ ἐδῶ ὁ σπανιώτερος τρόπος ταφῆς (IV, XXVIII, XXXIII), ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ κυρίως δι' ἄτομα μικρᾶς ἡλικίας.

Ἐκ τῶν κτερισμάτων των οἱ τάφοι κατατάσσονται χρονολογικῶς ὡς ἀκολούθως: δύο ὑστερογεωμετρικοὶ (X, XV), εἷς πρώϊμος πρωτοαττικός (XVIII), πέντε ἀρχαϊκοὶ (IX, XIII, XIV, XVI, XXII), δέκα ἑπτὰ κλασσικοὶ (IV, VII, VIII, XI, XII, XVII, XIX, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXIX, XXX, XXXI, XXXVI, XXXVII).

Γεωμετρικοὶ

Τάφος X: Προχοΐδιον, ὕψ. 0,115 μ., pie ware, ὑστερογεωμετρικόν.

Τάφος XV: Πυξὶς σκυφοειδὴς μετὰ τοῦ καλύμματος, ὕψ. 0,195 μ., ὑστερογεωμετρική, κοσμουμένη διὰ τοῦ συστήματος μετοπῶν τριγλύφων πληρουμένων ὑπὸ ποικίλων γραμμικῶν σχεδίων καὶ τῆς μιᾶς δι' ἵππου καὶ πτηνοῦ (Πίν. 46γ)· ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,205 μ., δίωτος κύαθος, ὕψ. 0,049 μ., μὲ διακόσμησιν πέντε λεόντων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν (Πίν. 46β) καὶ γραμμικῶν σχεδίων εἰς τὸ ἐξωτερικόν· πινάκιον, διαμ. 0,17 μ., μὲ διακόσμησιν ὁμοκέντρων κύκλων.

Πρωτοαττικὸς

Τάφος XVIII: Ἀμφορεύς, ὕψ. 0,83, μεγ. διαμ. 0,47 μ. Ἐπὶ τῆς κοιλίας του σώζονται ἴχνη ὀπῶν, αἵτινες ἠνοίχθησαν διὰ τρυπάνου ἐκ τῶν ὑστέρων, προκειμένου νὰ ἀφαιρεθῇ τμῆμα τῆς κοιλίας διὰ νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ἀγγεῖον ὡς ταφικόν. Ὁ τρόπος διακοσμήσεώς του εἶναι ὁ διὰ ταινιῶν, χωριζομένων μεταξύ των ὑπὸ ζωνῶν γραμμικῶν σχεδίων. Ἡ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου ταινία κοσμεῖται διὰ κυνῶν, ἡ ταινία τῆς κοιλίας δι' ἁρμάτων καὶ ἡ τοῦ ὤμου δι' ἵππων, ἐνῷ αἱ μετόπαι τοῦ λαιμοῦ πληροῦνται δι' ἑνὸς κενταύρου ἑκάστη. Ὁ ἀμφορεὺς ἀνήκει εἰς τὴν περίοδον τοῦ πρωΐμου πρωτοαττικοῦ ρυθμοῦ (Πίν. 45). Ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθησαν ἀκόμη τρίλοβος οἰνοχόη, ὕψ. 0,067 μ., μὲ διακόσμησιν τριγώνων πληρουμένων δικτυωτοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου, καὶ κάλαθος ἀβαφής, ὕψ. 0,068 μ.

Ἀρχαϊκοὶ

Τάφος IX (τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰ.): Μελανόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,15 μ., μὲ παράστασιν ἐφίππου ἀνδρός, συνοδευομένου ὑπὸ δύο ἀσπιδοφόρων· προχοΐδιον ἰωνικόν, ὕψ. 0,092 μ., μὲ μίαν μελανὴν γραμμὴν πέριξ τῆς κοιλίας (Πίν. 47β).

Τάφος XIII (α' ἥμισυ 5ου π.Χ. αἰ.): Λήκυθος μελανόμορφος, ὕψ. 0,168 μ., μὲ παράστασιν τεθρίππου καὶ γυναικῶν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου. Ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,197 μ. Λήκυθος λευκοῦ βάθους, ὕψ. 0,167 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν τεθρίππου καὶ γυναικῶν. Ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,20 μ. Λήκυθος λευκοῦ βάθους, ὕψ. 0,196 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν δύο ἁρμάτων καὶ ἀνδρικῶν μορφῶν. Λήκυθος λευκοῦ βάθους, ὕψ. 0,195 μ., μὲ μελανόμορφον παράστασιν χοροῦ ἐκ Μαινάδων καὶ Σατύρων. Ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,205 μ. Λήκυθος μὲ μελανόμορφον παράστασιν τεθρίππου, ὕψ. 0,161 μ. Λήκυθος μὲ μελανόμορφον παράστασιν ἀνατέλλοντος ἡλίου, σωζ. ὕψ. 0,16 μ.· εἰκονίζεται τὸ πτερωτὸν ἅρμα μετὰ τοῦ ὁδηγοῦ καὶ τὸ νέφος ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του (Πίν. 47γ). Λήκυθος μὲ μελανόμορφον παράστασιν καθημένων γυναικῶν, ὕψ., 0.197 μ. Λήκυθος ἐρυθροῦ βάθους μὲ μελανὰ συμπλεκόμενα ἀνθέμια, ὕψ. 0,144 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

(Πίν. 47γ). Ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,197 μ. Φιάλη μελαμβαφής, ὕψ. 0,037 μ.

Τάφος XIV (περὶ τὸ 500 π.Χ.): Λήκυθος μελανόμορφος, ὕψ. 0,19 μ., μὲ σκηνὴν συμποσίου· ζεῦγος ἀνακεκλιμένον ἐπὶ ἀνακλίντρου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου κύων, ἡ γυνὴ κρατᾷ λύραν, ἑκατέρωθεν θεραπαινίδες, τῆς τέχνης τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ζωγράφου τῶν Ἀθηνῶν 581 (Πίν. 47δ). Μελανόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,151 μ., μὲ ἐξίτηλον παράστασιν τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου. Ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,148 μ. Λήκυθος μελανόμορφος, ὕψ. 0,147 μ., μὲ ἀπεικόνισιν τεθρίππου ἅρματος. Ἑτέρα παρομοία, σωζ. ὕψ. 0,125 μ. Σκύφος δίωτος, ὕψ. 0,054 μ., μὲ ἐξηρημένην ἐδαφόχρωμον ταινίαν μεταξὺ τῶν λαβῶν. Πυξὶς μετὰ καλύμματος, μελαμβαφής, ὕψ. 0,125 μ. Φιαλίδιον μελαμβαφές, ὕψ. 0,022 μ.

Τάφος XVI (περὶ τὸ 500 π.Χ.): Λήκυθος μελανόμορφος, ὕψ. 0,175 μ., μὲ παράστασιν δύο μαχομένων ἀσπιδοφόρων καὶ ἑτέρων δύο μορφῶν, παρακολουθουσῶν τὴν σκηνήν.

Τάφος XXII: Λήκυθος, ὕψ. 0,097 μ., κωνικοῦ κορμοῦ, μελαμβαφής, μὲ δύο γραμμὰς χρώματος βυσσίνου ἐπὶ τοῦ ὤμου.

Κλασσικοὶ

Τάφος IV (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Ληκύθιον, ὕψ. 0,155 μ., μὲ μελανὴν ἐξίτηλον διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ. Ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,155 μ. Φιαλίδιον μελαμβαφές, μετὰ τοῦ καλύμματος, ὕψ. 0,108 μ. Ὀξυπύθμενος ἀμφορίσκος μελαμβαφής, ὕψ. 0,10 μ., μὲ ἔντυπον διακόσμησιν ἀνθεμίων πέριξ τῆς κοιλίας καὶ αὐλακώσεις εἰς τὸν κορμόν.

Τάφος VII (μέσα 5ου αἰ. π.Χ.): Λήκυθος λευκή, ὕψ. 0,19 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ. Ἑτέρα παρομοία, ὕψ. 0,10 μ. Δίωτος κοτύλη, κορινθιακή, ὕψ. 0,054 μ.

Τάφος VIII (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Μήτρα γυναικείας προτομῆς, ὕψ. 0,08 μ. (Πίν. 47α), ἀρχαϊκοῦ τύπου. Ἑτέρα μήτρα ἀνθεμίου, ὕψ. 0,045 μ. Πήλινον πολύσπαστον ἄνευ τῶν ἄκρων του, ὕψ. 0,08 μ., κορινθιακόν. Πηλίνη ἀναθηματικὴ χείρ, ὕψ. 0,11 μ. Ὀστεΐνη χεὶρ μετὰ φιάλης, μήκ. 0,12 μ., αἰγυπτιαζούσης τέχνης (Πίν. 46α). Εἰδώλιον Πανὸς ἐσχηματοποιημένον, σωζ. ὕψ. 0,06 μ. Μικρογραφικὴ ἐρυθρόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,059 μ., μὲ παράστασιν γυναικὸς καθημένης. Λήκυθος ἐρυθρόμορφος, ὕψ. 0,193 μ., μὲ παράστασιν νεανίου φέροντος χλαμύδα.

Τάφος XI: Χοῦς ἐρυθρόμορφος, ὕψ. 0,21 μ., μὲ παράστασιν ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Διονύσου. Λήκυθος ἀρυβαλλοειδής, ὕψ. 0,13 μ., ἐρυθρόμορφος, μὲ ἀπεικόνισιν ὀρθίας γυναικείας μορφῆς. Λήκυθος, σωζ. ὕψ. 0,13 μ., μὲ ἰσχυρὰ κατάλοιπα καύσεως. Ἑτέρα παρομοία, σωζ. ὕψ. 0,136 μ.

Τάφος XII: Πῶμα λεκανίδος, διαμ. 0,11 μ., μὲ διακόσμησιν ταινιῶν καὶ ἀκτίνων.

Τάφος XVII (μέσα 5ου αἰ. π.Χ.): Λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,178 μ., μὲ παράστασιν θρηνούσης γυναικὸς παρὰ τὴν στήλην τοῦ νεκροῦ. Ἑτέρα, ὕψ. 0,217 μ., μὲ ἀπεικόνισιν τῆς στήλης τοῦ νεκροῦ, ἀνδρὸς ἱματιοφόρου δεξιὰ καὶ μορφῆς ὁδηγούσης ζῶον ἀριστερά, μόλις διακρινομένων. Λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,235 μ., μὲ τὴν στήλην τοῦ νεκροῦ καὶ γραῖαν πρὸ αὐτῆς τιλλούσης τὴν κόμην. Λήκυθος, ὕψ. 0,16 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ. Λήκυθος, ὕψ. 0,17 μ., μὲ μελανὴν ἐξίτηλον διακόσμησιν ἀνθεμίων. Λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,15 μ., μὲ ἐξίτηλον διακόσμησιν.

Τάφος XIX (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Κοτύλη μελαμβαφής, ὕψ. 0,082 μ., ἀττική.

Τάφος XXIII (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Λήκυθος, ὕψ. 0,15 μ., μὲ ἐξίτηλον μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων.

Τάφος XXIV (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Λήκυθος ἐρυθρόμορφος, ὕψ. 0,145 μ., μὲ ἐξίτηλον παράστασιν Ἑκάτης. Λήκυθος, ὕψ. 0,105 μ., ἐρυθρόμορφος, μὲ παράστασιν Νίκης κρατούσης φιάλην ἄνωθεν ἱερατικοῦ σκεύους. Λήκυθος ἀρυβαλλοειδής, ὕψ. 0,10 μ., ἐρυθρόμορφος, μὲ ἀπεικόνισιν γυναικὸς κρατούσης φιάλην ὑπεράνω βωμοῦ. Λήκυθος, ὕψ. 0,15 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων.

Τάφος XXVI (β΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Λήκυθος, ὕψ. 0,195 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Λήκυθος, ὕψ. 0,225 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ.

Τάφος XXVII (μέσα 5ου αἰ. π.Χ.): Σκύφος μόνωτος μελαμβαφής, ὕψ. 0,04 μ. Φιαλίδιον μελαμβαφές, ὕψ. 0,025 μ. Ἕτερον παρόμοιον, ὕψ. 0,026 μ. Κοτύλη ἀττική καστανοβαφής, ὕψ. 0,083 μ. Λήκυθος ἀρυβαλλοειδής, ὕψ. 0,115 μ., μὲ διακόσμησιν ζητοειδῶν γραμμῶν πέριξ τῆς κοιλίας. Λήκυθος, ὕψ. 0,155 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Λήκυθος, ὕψ. 0,146 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ.

Τάφος XXIX (τέλη 5ου αἰ. π.Χ.): Λευκὴ λήκυθος, ὕψ. 0,288 μ., μὲ ἐξίτηλον διακόσμησιν· διακρίνονται δύο μορφαὶ (ἀνδρικὴ καὶ γυναικεία) ἑκατέρωθεν στήλης. Σκύφος μελαμβαφής, ὕψ. 0,05 μ., μὲ ἔντυπον διακόσμησιν τεσσάρων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἀνθεμίων πέριξ κύκλου. Ληκύθιον ἀρυβαλλοειδές, ὕψ. 0,07 μ., μελαμβαφὲς μετ' αὐλακώσεων.

Τάφος XXX (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Πρόχους ἀβαφής, ὕψ. 0,09 μ., οἰκιακῆς χρήσεως. Ληκύθιον, ὕψ. 0,113 μ., μελαμβαφές. Σκύφος, ὕψ. 0,052 μ., μελαμβαφής.

Τάφος XXXI (β΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ.): Λήκυθος, ὕψ. 0,143 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ.

Τάφος XXXVI (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Ἐρυθρόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,175 μ., μὲ σκηνὴν γυναικωνίτου, γυνὴ κρατοῦσα κάτοπτρον καὶ ταινίαν ἔμπροσθεν καλαθίσκου (Πίν. 47 ε).

Τάφος XXXVII (τέλη 5ου αἰ. π.Χ.): Ληκύθιον ἀρυβαλλοειδές, ὕψ. 0,095 μ., μελαμβαφὲς μὲ αὐλακώσεις.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων, ἐξ ἄλλου, συνελέγησαν πολλὰ ἀγγεῖα χρονολογούμενα ἀπὸ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. περίπου.

66. Πλατεῖα Ἐλευθερίας 2 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 69)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς πλατείας Ἐλευθερίας 2 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ταμείου Ἀσφαλίσεως Ἠλεκτρολόγων, διαστ. 18.70 × 9.30 μ., παρὰ τὴν ΝΑ. μεσοτοιχίαν, ἀπεκαλύφθη τμῆμα τοίχου σχήματος τόξου, χορδῆς 9 μ., προερχομένου ἐξ ἀψιδωτοῦ κτίσματος ρωμαϊκῶν χρόνων, πιθανῶς δεξαμενῆς. Ὁ τοῖχος, ἐκτισμένος διὰ λίθων, θραυσμάτων κεράμων καὶ ἀμμοκονίας, ἔχει πάχ. 0,80 μ. καὶ ἐδράζεται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 4.05 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, διατηρεῖται δὲ εἰς ὕψ. 0,90 μ. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ κτίσματος ἐκαλύπτετο ὑπὸ παχέος κονιάματος· τὸ δάπεδόν του ἦτο ἐστρωμένον διὰ πηλίνων πλακῶν, τῶν ὁποίων λείψανα μόνον διετηροῦντο.

67. Πλατεῖα Σταδίου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 70)

Κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ Σταδίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 49.75 μ. ἀπὸ τῆς εἰσόδου του διηνοίγη χάνδαξ ὑπὸ τοῦ ΟΑΠ, πλ. 1 μ., διὰ τὴν τοποθέτησιν σωλήνων ἀποχετεύσεως. Κατὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν ὡς ἄνω ἐργασιῶν ἀπεκαλύφθη τμῆμα τῆς ΝΑ. ἀντηρίδος τῆς τριτόξου γεφύρας τοῦ Ἰλισοῦ, ἥτις ἀνηγέρθη ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ (Judeich, Topographie von Athen², σ. 417). Αὕτη ἤδραζετο ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 4.90 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος καὶ ἦτο κατεσκευασμένη διὰ πωρολίθων καὶ χυτῆς τοιχοποιΐας (opus incertum) ἐνδιαμέσως. Τὸ μῆκος τῆς ἀντηρίδος ὑπολογίζεται εἰς 2.35 μ. (Σχέδ. 35 - 36).

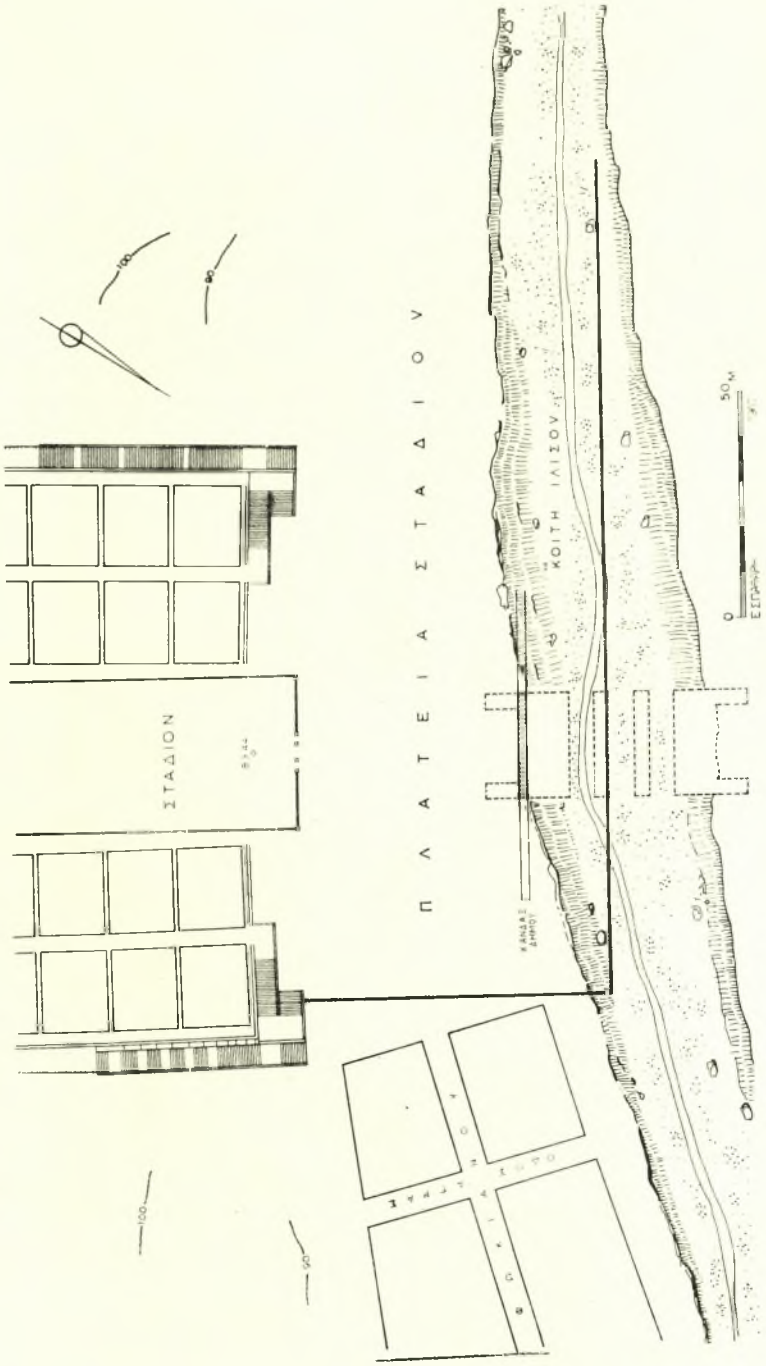
68. Πλάτωνος 6 - 8 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 71)

Εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 6 - 8 οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Καραμούζη, διαστάσεων 12 × 20 μ., κατὰ τὴν εἰς δύο στάδια γενομένην σκαφὴν ἀπεκαλύφθησαν 17 τάφοι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Τμῆμα τοῦ αὐτοῦ νεκροταφείου ἀποτελοῦν καὶ οἱ εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σιατίστης 7 οἰκόπεδον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφέντες τάφοι (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 114). Ἡ θέσις τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς κεῖται ΒΑ. τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ τῆς ταυτιζομένης πρὸς τὸ Δημόσιον Σῆμα (βλ. ἀνασκαφὴν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Κερατσινίου, ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 88, Κεραμεικοῦ καὶ Πλαταιῶν ΑΔ, ἔ.ἀ., σ. 86, ὡς καὶ κατωτέρω τὰς ἀνασκαφὰς τῶν οἰκοπέδων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σφακτηρίας 23, σ. 94 κ.ἑ. καὶ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος, σ. 75).

Οἱ ἐρευνηθέντες τάφοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρθογώνια ὀρύγματα ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, παρουσιάζουν ποικιλίαν κατὰ τὴν ἐπένδυσιν τῶν παρειῶν των (Σχέδ. 37 - 38): οὕτω διά πωρίνων πλακῶν περιβάλλονται οἱ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα I, II (μὲ κοινὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν των), VI, VII, VIII (μὲ κοινὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν των) καὶ XI, XII, κτιστοὶ δι' ὀπτοπλίνθων εἰς ἐπαλλήλους σειρὰς εἶναι οἱ IV καὶ XIII, ἐπένδυσιν δι' εὐμεγέθων καθέτων ὀπτοπλίνθων φέρει ὁ X, ἐνῷ οἱ V, XVI καὶ XVII εἶναι ἁπλᾶ ὀρύγματα. Παραλλήλως εὑρέθησαν τέσσαρες κεραμοσκεπεῖς καλυβῖται II, IX, XIV, XV. Τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθησαν ποικίλλει ἀπὸ 2.80 (VII) ἕως 0,70 μ. (XIII) (Πίν. 48 β).

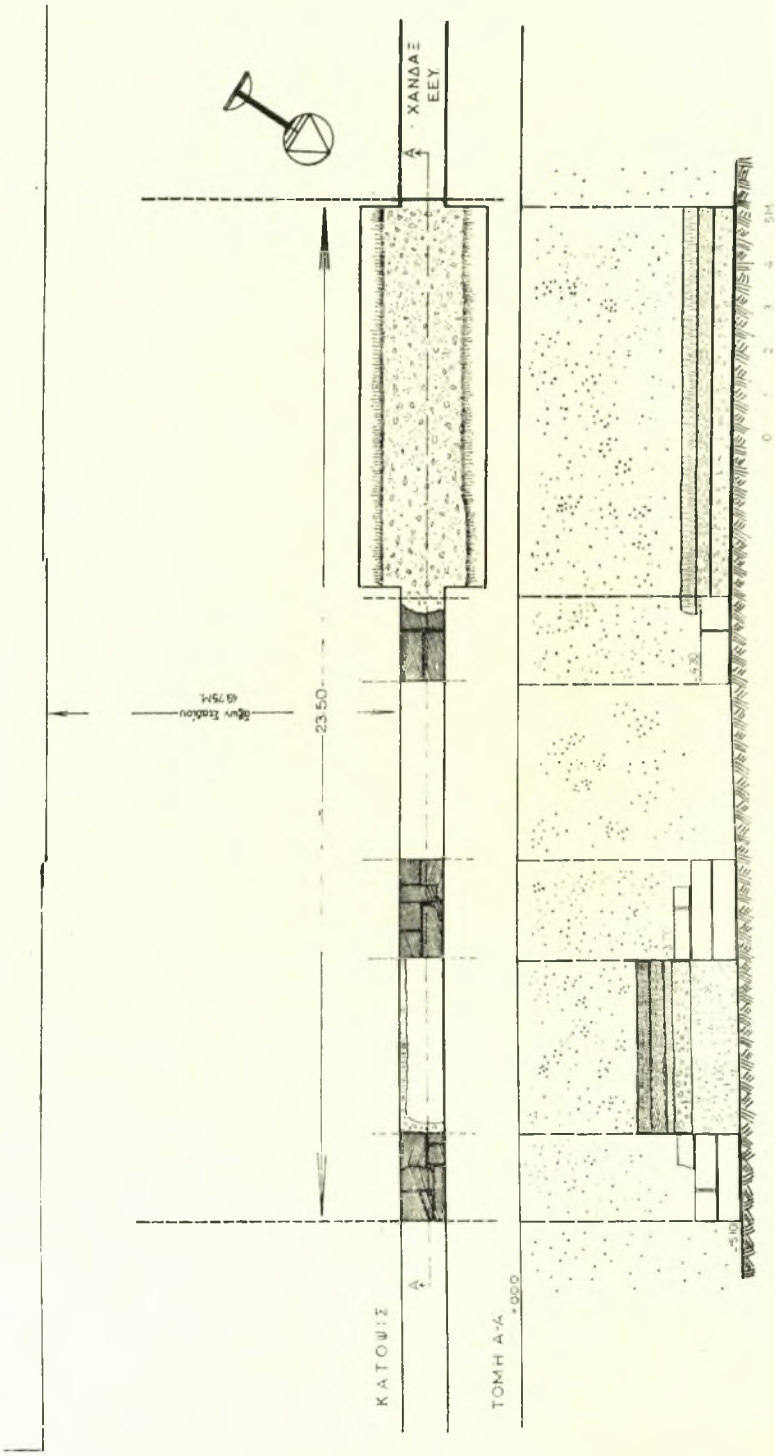
Τάφος I: Εἰς νεκρὸς ἐκτάδην μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Β. Πλησίον τῆς ἀριστερᾶς κνήμης ἔκειτο σιδηρᾶ στλεγγίς. Τάφος II: Εἰς νεκρὸς ὁμοίως· χαλκῆ πυξίς, τέσσαρες δακρυδόχοι, ἔκτυπον χρυσοῦ μὲ ἀπεικόνισιν δύο ἀντωπῶν γλαυκῶν, ἀγγείου καὶ κλάδου ἐλαίας, ὀλίγα φύλλα χρυσοῦ, ἀριθμὸς ἀστραγάλων. Τάφος III: Ἐντὸς τῆς τέφρας καὶ τῶν κεκαυμένων ὀστῶν τοῦ νεκροῦ εὑρέθη ἀριθμὸς δακρυδόχων καὶ σιδηρᾶ στλεγγίς. Τάφος IV: Δύο νεκροί· παρὰ τὸ κρανίον τοῦ ἑνὸς ὀλίγα φύλλα χρυσοῦ καὶ ἀστράγαλος. Τάφος V: Ἐντὸς λαξεύματος εἰς βάθ. 2 μ. εὑρέθησαν δύο ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι. Ὁ εἷς, σωζ. ὕψ. 0,89, διαμ. 0,275 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΠΡΩΤΟΣ / ΒΟΗΘΟΥ / ΣΙΔΩΝΙΟΣ*, ὁ ἕτερος, σωζ. ὕψ. 0,94, διαμ. 0,33 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΠΩΛΑΛΑ ΚΟ·Ι·ΝΙΑ / ΠΟΠΑΙΟΥ ΣΥΜ/ΜΑΧΙΑ ΡΩΜΑΙΑ / ΠΟΠΑΙΟΥ ΚΟ·Ι·Ν-*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

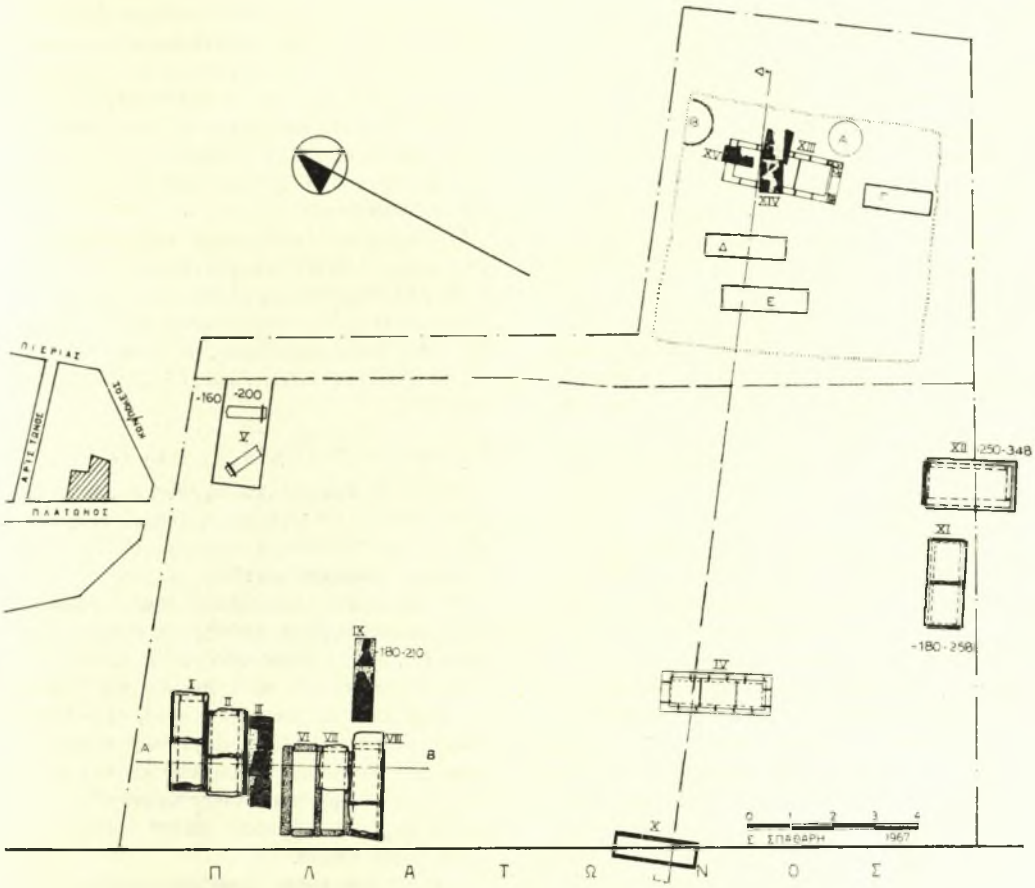
Σχέδ. 35. Τοπογραφικόν τοῦ πρὸ τοῦ Σταδίου χώρου (πρβλ. Σχέδ. 33)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

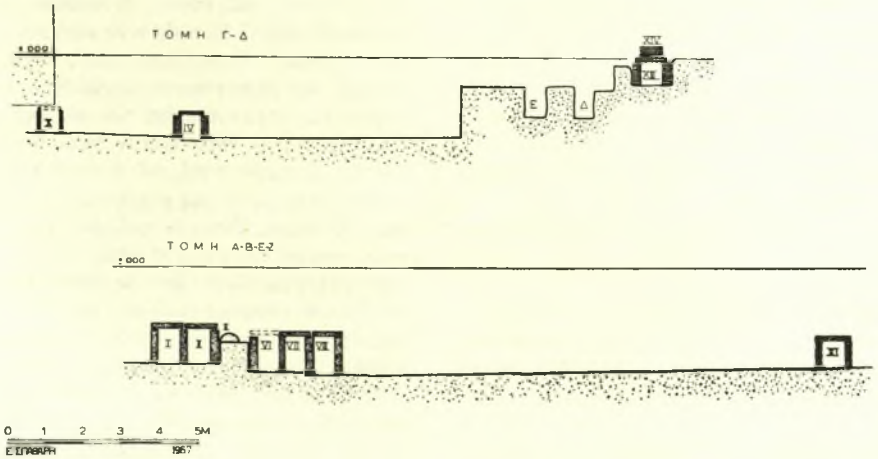

Σχέδ. 36. Κάτοψις καὶ τομὴ τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀντηρίδος γεφύρας τοῦ Ἰλισοῦ εἰς τὸν πρὸ τοῦ Σταδίου χῶρον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 37. Κάτοψις καὶ τοπογραφικὸν ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 6 - 8

Σχέδ. 38. Τομαὶ τῶν εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πλάτωνος 6 - 8 ἀποκαλυφθέντων τάφων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΤΙΟΥ / ΠΛΟΥΤΟΥ / ΓΥΝΗ. Τάφος VI: Εἰς τὴν στάθμην τοῦ καλύμματος, εἰς βάθ. 1.80 μ., εὑρέθη ἐπιτύμβιος κιονίσκος, ὕψ. 0,89, διαμ. 0,31 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΚΟΣΜΙΑ / ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ / ΑΝΤΙΟΧΙΣΣΑ*· ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθησαν τὰ ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ διατεταραγμένα, ὡς καὶ 32 δακρυδόχοι καὶ μικρὸς ἀριθμὸς σιδηρῶν ἥλων. Τάφος VII: Εἰς νεκρὸς ἐκτάδην· πλησίον τοῦ κρανίου 40 δακρυδόχοι, παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν σιδηρᾶ στλεγγίς, διάσπαρτοι σιδηροῖ ἥλοι. Τάφος VIII: Τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ, ὡς καὶ μία δακρυδόχος, εἰς σιδηροῦς ἥλος. Τάφος IX: Τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ ἑνὸς νεκροῦ. Τάφος X: Τὰ ὀστᾶ δύο νεκρῶν, εἰς λύχνος καὶ ὑάλινον μυροδοχεῖον. Τάφος XI (ἐπὶ τῶν πωρολίθων λείψανα κονιάματος): Δύο νεκροί· κάτωθεν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ νεωτέρου χρυσοῦς δακτύλιος, διαμ. 0,015 μ., ἡ σφενδόνη τοῦ ὁποίου φέρει λίθον κεραμεοῦν μὲ ἀπεικόνισιν ἀετοῦ καὶ κεχαραγμένην κύκλῳ ἐπιγραφήν (Σχέδ. 39· Πίν. 48 α). Παρὰ τὴν δεξιὰν κνήμην του εὑρέθη ὑάλινον μυροδοχεῖον, φύλλα χρυσοῦ, ὀστεῖνη καρφὶς καὶ σιδηρᾶ στλεγγίς. Τάφος XII: Εἰς νεκρὸς καὶ μία σιδηρᾶ στλεγγίς. Τάφος XIII: Τὰ ὑπολείμματα ἑνὸς νεκροῦ, μία σιδηρᾶ στλεγγίς, δύο ὑάλινα μυροδοχεῖα, δύο δακρυδόχοι. Τάφος XIV: Τὰ κατάλοιπα ἑνὸς νεκροῦ.

Σχέδ. 39. Ἐπιγραφὴ καὶ ἀπεικόνισις ἀετοῦ ἐπὶ τῆς σφενδόνης δακτυλίου

69. Ὁδὸς Πραμάντων 8 καὶ Καλλιρρόης, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 72)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος τῆς ΥΔΡΕΞ κατά μῆκος τῆς ὁδοῦ Πραμάντων, παρὰ τὴν διασταύρωσιν ταύτης μετὰ τῆς ὁδοῦ Καλλιρρόης, ἀπεκαλύφθησαν δύο τάφοι ἑλληνιστικοί.

Τάφος I, κιβωτιόσχημος, διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, διαστ. 1.90 × 0,60 μ., περιέχων τὸν σκελετὸν ἑνὸς νεκροῦ μὲ μίαν χρυσῆν ταινίαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, μήκ. 0,24, πλάτ. 0,019 μ.

Τάφος II (Πίν. 49 β) λακκοειδής, ὀρθογώνιον ὄρυγμα εἰς τὴν κιμιλιάν, διαστ. 1.90 × 0,60, ὕψ. 0,95 μ., περιέχων ἕνα νεκρόν· ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ του συνελέγησαν ἓξ σιδηροῖ ἥλοι καὶ σιδηροῦς κρίκος. Τὸ κάλυμμα τοῦ τάφου ἀπετελεῖτο ἐκ δύο μαρμαρίνων ἐπιτυμβίων στηλῶν εἰς δευτέραν χρῆσιν (τῆς μιᾶς τεθραυσμένης εἰς δύο):

1) Ναϊσκόμορφος μετ' ἀετώματος, ὕψ. 1.15 × 0,58, πάχ. 0,10 μ. Παρίστανται δεξιὰ ἔφηβος μὲ χλαμύδα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου (ὁ νεκρὸς) καὶ ἀριστερὰ γηραιὰ ἀνδρικὴ μορφή, ἐνδεδυμένη χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἰς στάσιν πένθους. Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ: *ΦΙΛΙΣΤΙΔΗΣ ΠΟΔΟΚΛΕΟΥΣ / ...ΕΥΣ*. Τῶν ἀρχῶν τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (Πίν. 49 α).

2) Ἐπιτύμβιος ἐνεπίγραφος στήλη, κλασσικῶν χρόνων, εἰς δύο τεμάχια, ὕψ. 2.40 μ., πλ. 0,50 - 0,55, πάχ. 0,17 μ., μὲ ἐπίστεψιν κυματίου, κοσμουμένη διὰ δύο ἀναγλύφων ροδάκων, κάτωθεν τῶν ὁποίων ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ: *ΕΥΟΥΚΡΑΤΗΣ / ΔΗΜΑΡΧΟΥ / ΚΕΙΡΙΑΔΗΣ*.

70. Προμάχου 5 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 73)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Γρατσία, διαστ. 12 × 17.50 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε δύο γεωμετρικοὺς τάφους καὶ τὰ λείψανα κλασσικῶν οἰκιῶν.

Ἡ ἀνεύρεσις γεωμετρικῶν τάφων ἐνταῦθα δὲν ἀποτελεῖ τυχαῖον γεγονός· ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω (σ. 55 κ.ἑ. ἀνασκαφὴ ὁδοῦ Ἐρεχθείου 20, ἔνθα ἀπαριθμοῦνται αἱ θέσεις εἰς τὰς ὁποίας ἀνεσκάφησαν γεωμετρικοὶ τάφοι), ἐπανειλημμένως κατά τὸ παρελθὸν διεπιστώθησαν εἰς τὴν περιοχὴν ταφαὶ τῶν γεωμετρικῶν χρόνων, ὥστε ἡ ὕπαρξις γεωμετρικοῦ νεκροταφείου ὠργανωμένου πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς πόλεως εἶναι πλέον βεβαία.

Καὶ οἱ δύο τάφοι εὑρέθησαν πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς τῆς ὁδοῦ Προμάχου, ἡμικατεστραμμένοι καὶ ἄνευ τῶν καλυμμάτων των· ἦσαν ἁπλᾶ ὀρθογώνια λαξεύματα ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη ἐνταῦθα ἔκειτο εἰς βάθ. 2.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Τάφος I: Διαστ. 3.20 × 0,90, ὕψ. 0,70 μ.· ἐκ τοῦ περιεχομένου του συνελέγησαν ἑπτὰ ἀγγεῖα τῶν μέσων τοῦ 8ου π.Χ. αἰ. Ἀμφορεύς, ὕψ. 0,40 μ., μὲ διακόσμησιν ἐπαλλήλων ὁριζοντίων γραμμῶν πέριξ τοῦ κορμοῦ καὶ πυραμίδων πληρουμένων διὰ πλέγματος εἰς τὰς μετόπας τοῦ λαιμοῦ. Οἰνοχόη τρίλοβος, ὕψ. 0,22 μ., καλυπτομένη διὰ μελανοῦ χρώματος ἐξαιρέσει τῆς ταινίας τοῦ ὤμου, ἥτις κοσμεῖται δι' ἁπλῆς ὁριζοντίου γραμμῆς. Πρόχους, ὕψ. 0,165 μ. Ὁ λαιμὸς ἐκοσμεῖτο διὰ πτηνῶν καὶ γραμμικῶν σχεδίων εἰς μετοπικὴν διάταξιν, ὁ δὲ κορμὸς μόνον διὰ γραμμικῶν (πρβλ. CVA Stuttgart, πίν. 8, εἰκ. 1 - 4, ἀγγεῖον Kas. 12) (Πίν. 50 ε). Σκύφος, ὕψ. 0,085 μ., μὲ διακόσμησιν ἀντωπῶν ἐλάφων ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ ρομβοειδῶν σχεδίων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

πληρουμένων πλέγματος περὶ τὸ χεῖλος (Πίν. 50 δ). Σκύφος, ὕψ. 0,095 μ., μὲ διακόσμησιν ἀντωπῶν πτηνῶν, ἐστιγμένων ροδάκων, σβάστικα, τεθλασμένων γραμμῶν, ταινίας ρόμβων. Σκύφος, ὕψ. 0,095 μ., μὲ γραμμικὴν διακόσμησιν. Πινάκιον, διαμ. 0,185 μ., μὲ ἀκτινωτὸν κόσμημα εἰς τὸ κέντρον καὶ κυματοειδῆ γραμμὴν κατὰ τὸ χεῖλος. Τάφος ΙΙ : Διαστ. 2.70 × 0,70, ὕψ. 0,50 μ. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεών του συνελέγησαν ἓξ ἀγγεῖα ἐλλιπῆ. Πρόχους, ὕψ. 0,35 μ., μὲ γραμμικὴν διακόσμησιν. Σκύφος, ὕψ. 0,08 μ., μὲ πτηνά, ἀστερίσκους, στιγμορρόδακας, ὁμάδας τεθλασμένων γραμμῶν εἰς μετοπικὴν διάταξιν. Σκύφος, ὕψ. 0,085 μ., μὲ διακόσμησιν τεθλασμένων ὁριζοντίων γραμμῶν κατ' ἀποστάσεις εἰς τὰς μετόπας τοῦ ὤμου. Σκύφος, ὕψ. 0,067 μ., μὲ γραμμικὴν διακόσμησιν εἰς μετοπικὴν διάταξιν. Σκύφος, ὕψ. 0,096 μ., μὲ γραμμικὸν διάκοσμον. Ἀπιοειδὴς ἀρύβαλλος κορινθιακός, σωζ. ὕψ. 0,069 μ., μὲ φολιδωτὸν κόσμημα.

Τὰ ὑπολείμματα τῶν κλασσικῶν οἰκιῶν, ἐκτεινόμενα εἰς τὸ Ν. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου, διακρίνονται εἰς δύο οἰκοδομικὰς περιόδους. Τῆς παλαιοτέρας, προκλασσικῆς πιθανῶς, οἱ τοῖχοι εἶναι λεπτότεροι, πάχ. 0,40, τῆς μεταγενεστέρας ἔχουν πάχ. 0,80 μ. Τοῦ παλαιοτέρου κτίσματος σώζονται τὰ λείψανα δύο δωματίων εἰς σχῆμα Τ καὶ τμῆμα τοίχου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικάθηται ἡ νεωτέρα κατασκευή, τῆς ὁποίας διατηρεῖται τμῆμα ἑνὸς δωματίου. Ἀμφοτέρων τῶν περιόδων οἱ τοῖχοι, διατηρούμενοι ἐν θεμελίοις, εἶναι ἐκτισμένοι διὰ μικρῶν ἀκανονίστων λίθων, συνδεομένων μεταξύ των δι' ἰλύος.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν τό ἥμισυ λύχνου μελαμβαφοῦς, διαμ. 0,085 μ. (πρβλ. Agora IV, τύπος 19 Β) τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰ. ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., λύχνος ἀβαφής, διαμ. 0,085 μ. (πρβλ. Agora IV, τύπος 2 Β) τοῦ 6ου π.Χ. αἰ., δύο σφονδύλια καὶ μέγας ἀριθμὸς θραυσμάτων ἀρχαϊκῶν καὶ κλασσικῶν ἀγγείων.

71. Προπυλαίων - Ροβ. Γκάλλι, χάνδαξ Ε.Ε.Υ. (Σχέδ. 1, ἀριθ. 74)

Κατ' ἐργασίας διανοίξεως σκάμματος ὑπὸ τῆς Ε.Ε.Υ. κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ροβ. Γκάλλι καὶ Προπυλαίων, ἀνευρέθη ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων μικρὸν μαρμάρινον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὕψ. 0,175, πλ. 0,14, πάχ. 0,06 μ., μὲ παράστασιν βωμοῦ, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐλίσσεται ὄφις (Πίν. 50 ς΄).

72. Πύρρου, χάνδαξ Υπουργείου Δημ. Ἔργων (Σχέδ. 1, ἀριθ. 75)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ συνεργείου τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Πύρρου καὶ πλησίον τῆς συμβολῆς ταύτης μετὰ τῆς ὁδοῦ Μοργεντάου, ἀπεκαλύφθη μερικῶς, εἰς βάθ. 1.55 μ., τάφος κιβωτιόσχημος τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου. Οὗτος, μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., εἶχε διαστ. 1.96 × 0,93, ὕψ. 1.26 μ., ἀπεῖχε δὲ 12 μ. τῆς ΒΑ. γωνίας τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν καὶ 15 μ. τῆς ΝΑ. Αἱ πλευραί του εἶχον κατασκευασθῆ ἐκ τεσσάρων μαρμαρίνων πλακῶν, ἑτέρα δὲ ὁμοία ἐχρησίμευεν ὡς δάπεδον· τὸ κάλυμμά του ἀπετελεῖτο ἐπίσης ἐκ δύο μαρμαρίνων πλακῶν. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἔκειτο ὁ νεκρὸς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Ν.

73. Ρήγα Παλαμήδη 1 καὶ Ἁγ. Ἀναργύρων (Σχέδ. 1, ἀριθ. 76)

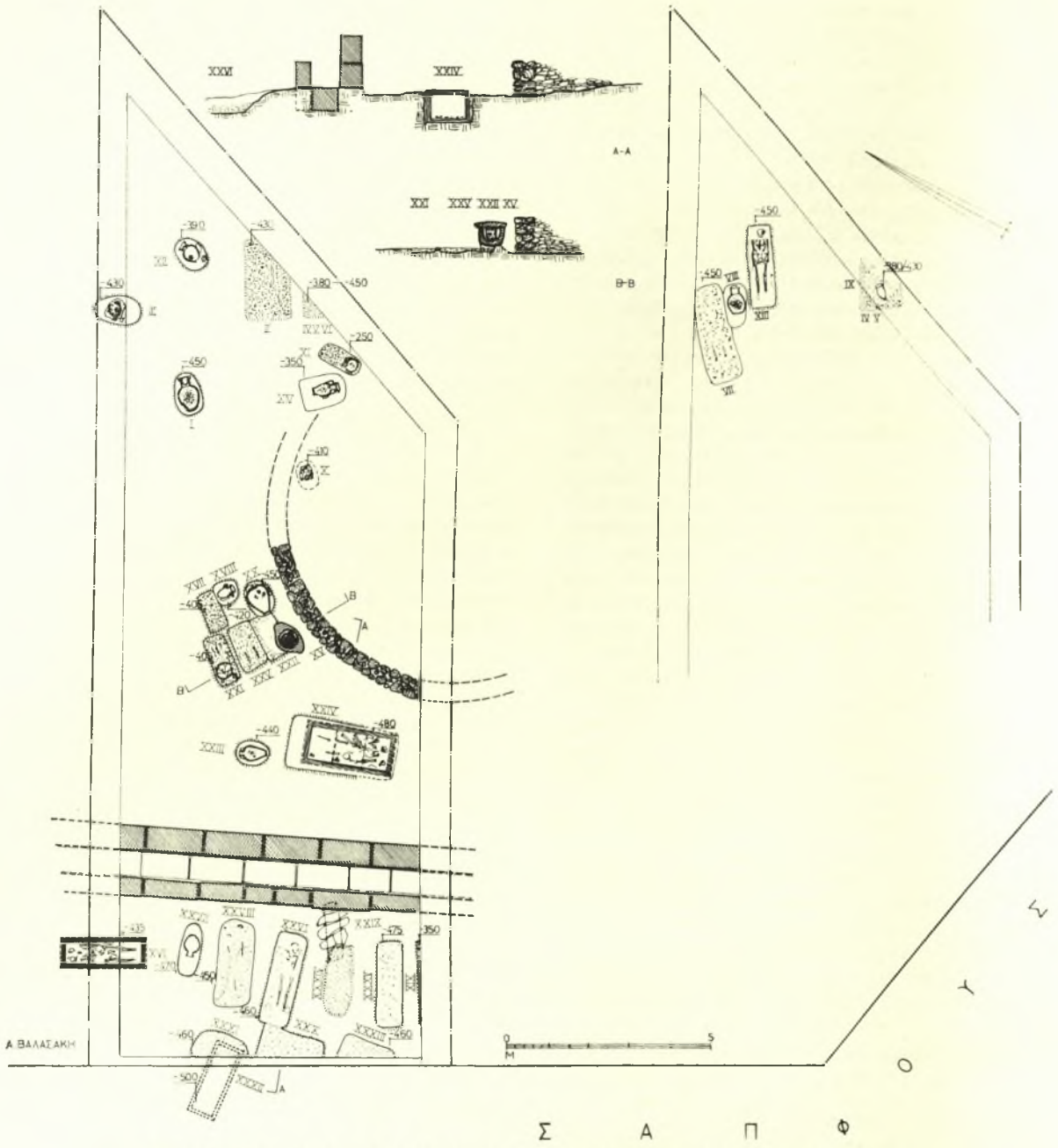
Εἰς τὸ ἀνωτέρω οἰκόπεδον, διαστ. 8.20×9.70 μ., ἰδιοκτησίας Μανωλέσσου, διεξήχθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, καθ' ἣν ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ρωμαϊκῶν κτηρίων. Οὕτω, παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Ρήγα Παλαμήδη ἀνεσκάφη ὀρθογώνιον κτίσμα, διαστ. 2.50 × 1.50 μ., οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ λίθων, θραυσμάτων κεράμων καὶ ἀμμοκονίας· ἡδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 3.70 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, διετηροῦντο δὲ εἰς ὕψ. 1.30 μ. Προφανῶς πρόκειται περὶ δεξαμενῆς, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τῆς ΒΔ. πλευρᾶς τοῦ κτίσματος εὑρέθη ὀπὴ ἐκροῆς ὕδατος. ΝΔ. τῆς δεξαμενῆς ἀνευρέθη ἀγωγὸς μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., ἐκτισμένος διὰ λίθων καὶ κεράμων, πλ. 0,80, σωζόμενος εἰς ὕψ. 0,90 μ. Πλησίον τῆς Ν. μεσοτοιχίας, εἰς ἀκαθόριστον ἔκτασιν, ἀνεσκάφη τμῆμα χώρου, ἐστρωμένου διὰ πηλίνων πλακῶν· οἱ τοῖχοί του, ἑδραζόμενοι ἐπὶ ταπεινῆς ἐπιχώσεως, ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ μικρῶν λίθων καὶ κονιάματος.

Παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Ἁγ. Ἀναργύρων ἐσώζετο μικρὸν τμῆμα τοίχου, ἐκτισμένου δι' ὀρθογωνίων λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων.

74. Σαπφοῦς 12 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 77)

Ἡ εἰς τὸ ἀνωτέρω οἰκόπεδον, διαστ. 26 × 9 μ., ἰδιοκτησίας Κουλάνδρου, γενομένη ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψεν ἀριθμὸν τάφων, χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς ὑστέρας γεωμετρικῆς περιόδου ἕως τὰ τέλη τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (Σχέδ. 40), ὡς καὶ τμῆμα τοίχου κλασσικοῦ, ἑρμηνευομένου ὡς ταφικοῦ περιβόλου. Ἡ ἀνεύρεσις ἐνταῦθα συ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 40. Κάτοψις τῶν εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαπφοῦς 12 ἀποκαλυφθέντων τάφων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

στάδος τάφων δίδει τὴν ἐλπίδα ὑπάρξεως εἰς τὴν περιοχὴν νεκροταφείου ὠργανωμένου, ἀναπτυχθέντος κατὰ τὰ κράσπεδα ὁδοῦ ἀγούσης εἰς πύλην τοῦ τείχους, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς πόλεως.

Ἐπὶ συνόλου τριάκοντα πέντε ἀνασκαφέντων τάφων οἱ δώδεκα (I, III, VIII, IX, X, XII, XIII XVIII, XX, XXIII, XXVII, XXIX) χρονολογοῦνται εἰς τὴν περίοδον τοῦ ὑστερογεωμετρικοῦ ρυθμοῦ, ὁ εἷς εἶναι πρωτοαττικὸς (XIV) καὶ οἱ εἴκοσι δύο (II, IV, V, VI, VII, XI, XV, XVI, XVII, XIX, XXI, XXII, XXIV, XXV, XXVI, XXVIII, XXX, XXXI, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXV) ἀνήκουν εἰς τὸν 5ον π.Χ. αἰ. Διὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον ὁ συνήθης τρόπος ταφῆς ἀπεδείχθη ἐνταῦθα ἡ ταφὴ ἐντὸς μεγάλου ἀγγείου (ἐγχυτρισμός), τοποθετημένου ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς, μὲ τὰ κτερίσματα τοῦ νεκροῦ πλησίον ἢ ἐντὸς αὐτοῦ· ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν οἱ τάφοι XIII καὶ XXIX, οἵτινες εἶναι λακκοειδεῖς. Τὸ ἐπικρατέστερον εἶδος ταφῆς διὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἦτο ἡ καῦσις, ἥτις ἐμφανίζεται ὡς πυρὰ ἐντὸς ὀρθογωνίου ὀρύγματος εἰς τὴν κιμιλιὰν ἢ τὸ φυσικὸν ἔδαφος, μὲ τὰ ὑπολείμματα τῆς καύσεως ἐπὶ τοῦ πυθμένος· παρετηρήθησαν ἀκόμη μία ταφὴ ἐντὸς πηλίνης κάλπιδος (XV) τοποθετημένης ἐντὸς μικρᾶς πωρίνης σαρκοφάγου καὶ τρεῖς ἐνταφιασμοὶ εἰς πωρίνας σαρκοφάγους (XVI, XXIV, XXXII). Τὸ περιεχόμενον τῶν τάφων χρονολογικῶς ἐν συντομίᾳ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Γεωμετρικοί

Τάφος I: Ταφικὸς ἀμφορεύς, ὕψ. 0,87 μ., μὲ διακόσμησιν ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ λαιμοῦ τροχοῦ καὶ πτηνῶν ἑκατέρωθεν καθέτου μαιάνδρου (Πίν. 51 γ). Οἰνοχόη, ὕψ. 0,12 μ., μὲ τρίλοβον χεῖλος, κοσμουμένη εἰς τὸν λαιμὸν διὰ πτηνῶν καὶ διαγραμμισμένων τριγώνων ἑκατέρωθεν ταινίας καὶ πέριξ τῆς κοιλίας δι' ἐξῃρημένων ταινιῶν. Ἑτέρα, ὕψ. 0,08 μ., μὲ στιγμὰς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ ἑλικοειδῆ ἢ κάθετα γραμμίδια ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἑτέρα καστανοβαφής, ὕψ. 0,055 μ. Κάνθαρος, ὕψ. 0,055 μ., μὲ διακόσμησιν μετοπῶν καὶ τριγλύφων εἰς τὸ χεῖλος (πρβλ. Agora VIII, πίν. 10, ἀριθ. 173) χρονολογούμενος περὶ τὸ 725 π.Χ. Μόνωτον κύπελλον, ὕψ. 0,04 μ., μὲ μελανὰς ταινίας.

Τάφος III: Ταφικὴ ὑδρία, ὕψ. 0,39 μ., μὲ ἐγχαράκτους ὀφιοειδεῖς γραμμὰς καὶ κομβία ἐπὶ τοῦ ὤμου. Καλαθίσκος ἀβαφής, ὕψ. 0,05 μ., μίμησις πλεκτοῦ (Πίν. 50 α, ἀριστερὰ) (πρβλ. Agora VIII, πίν. 16, ἀριθ. 271, τέλη 8ου αἰ. π.Χ.). Μόνωτον κύπελλον, ὕψ. 0,038 μ., μὲ καθέτους γραμμὰς (Πίν. 50 α, δεξιά).

Τάφος VIII: Ταφικὸς ἀμφορεύς, ὕψ. 0,71 μ., μὲ γραμμικὸν κόσμημα ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ (Πίν. 51 δ). Τρίλοβος οἰνοχοΐσκη, ὕψ. 0,08 μ., μὲ ὁριζοντίους γραμμάς. Κάνθαρος, ὕψ. 0,065 μ., μὲ νήσσας ἀντωπὰς ἑκατέρωθεν διαγραμμισμένου ρόμβου (Πίν. 50 β) (πρβλ. CVA, Heidelberg, 3, πίν. 113, εἰκ. 5, ἀριθ. 60/12). Κάλαθος, ὕψ. 0,035 μ., μὲ ὁριζοντίους γραμμάς.

Τάφος IX: Ταφικὸς πίθος, ὕψ. 0,87 μ., μὲ ἐγχαράκτους ὀφιοειδεῖς γραμμάς. Οἰνοχόη μελαμβαφής, ὕψ. 0,13 μ. Προχοΐσκη, ὕψ. 0,11 μ., μὲ διακόσμησιν τεθλασμένης γραμμῆς ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἑλικοειδῶν γραμμῶν ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἐσχηματοποιημένων πτηνῶν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Καρποδόχη, ὕψ. 0,065 μ., μὲ γραμμικὴν διακόσμησιν. Μόνωτον κύπελλον, ὕψ. 0,053 μ., μὲ κυματοειδῆ γραμμὴν ἐπὶ τῆς κοιλίας. Δύο πώματα πυξιδίων μὲ πτηνόσχημον πλαστικὴν ἀπόφυσιν. Πινάκιον, διαμ. 0,29 μ., μὲ ρόδακα ἐπὶ τῆς βάσεως, κοσμούμενον ἐσωτερικῶς διὰ ζατρικίου, τριγώνων μετὰ πλέγματος καὶ στιγμῶν.

Τάφος X: Ταφικὴ τρίλοβος ὑδρία, ὕψ. 0,515 μ., ἐδαφόχρους, κοσμουμένη δι' ὁριζοντίων ὀφιοειδῶν γραμμῶν (Πίν. 51 β) (πρβλ. Agora VIII, πίν. 3, ἀριθ. 39, β΄ ἥμισυ 8ου π.Χ. αἰ.). Σκύφος, ὕψ. 0,098 μ., μὲ διακόσμησιν ἐσχηματοποιημένων πτηνῶν ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ λαιμοῦ καὶ ὁριζοντίων γραμμῶν πέριξ τοῦ κορμοῦ. Μόνωτον μελαμβαφὲς κύπελλον, ὕψ. 0,04 μ., μὲ ἐξῃρημένην ταινίαν περὶ τὸ χεῖλος (πρβλ. Agora VIII, πίν. 9, ἀριθ. 150, τέλος 8ου αἰ. π.Χ.). Τρίλοβος οἰνοχοΐσκη, ὕψ. 0,092 μ., μὲ τεθλασμένας ἐπαλλήλους ὁριζοντίους γραμμὰς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ ἁπλᾶς πέριξ τοῦ κορμοῦ.

Τάφος XII: Ταφικὸς πίθος, ὕψ. 0,43 μ., ἀδιακόσμητος. Δίωτος σκύφος, ὕψ. 0,05 μ., μὲ ἐξῃρημένην ταινίαν περὶ τὸ χεῖλος. Οἰκιακὸν μόνωτον σκεῦος, σωζ. ὕψ. 0,15 μ.

Τάφος XVIII: Ταφικὴ πρόχους, ὕψ. 0,36 μ., ἀβαφής, μὲ ἐγχάρακτον ὀφιοειδῆ γραμμὴν πέριξ τῆς κοιλίας. Πινάκιον δίωτον, διαμ. 0,17 μ., κοσμούμενον δι' ὁμοκέντρων κύκλων. Κύπελλον μόνωτον, ὕψ. 0,055 μ., μὲ ὀφιοειδῆ γραμμὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου. Τρίλοβος οἰνοχοΐσκη, ὕψ. 0,135 μ., μὲ ἐπαλλήλους μελανὰς γραμμὰς ἐπὶ τῆς κοιλίας, τρέχοντας κύνας ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ὀκτωσχήμους ἀσπίδας ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ (Πίν. 50 γ).

Τάφος XXIII: Ὀξυπύθμενος ταφικὸς ἀμφορεύς, ὕψ. 0,63 μ., ἀδιακόσμητος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Τάφος XXVII: Ὀξυπύθμενος ταφικὸς ἀμφορεύς, ὕψ. 0,65 μ., ἀδιακόσμητος.

Τάφος XXIX: Κοτύλη, ὕψ. 0,085 μ., ὑπογεωμετρική μὲ διακόσμησιν ἐσχηματοποιημένων πτηνῶν ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ ὤμου καὶ ὁριζοντίων γραμμῶν πέριξ τῆς κοιλίας.

Πρωτοαττικός

Τάφος XIV: Πρωτοαττικὸς ὡραῖος ἀμφορεὺς ὕψ. 0,58 μ., μὲ παράστασιν ἐλάφου εἰς ἑκατέραν τῶν μετοπῶν τοῦ ὤμου καὶ κόσμημα πετάλων ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Μελαμβαφὴς ὅλπη, ὕψ. 0,085 μ. Μόνωτον μελαμβαφὲς κύπελλον, ὕψ. 0,045 μ. Δίωτος σκύφος, ὕψ. 0,048 μ.

Κλασσικοί

Τάφος II (γ΄ τέταρτον 5ου αἰ. π.Χ.): Ἐρυθρόμορφος τριποδικὴ πυξίς, ὕψ. 0,123 μ., μὲ παράστασιν ἓξ γυναικῶν. Μικρὰ μελαμβαφὴς πυξίς, ὕψ. 0,057 μ.

Τάφος IV (μέσα 5ου αἰ. π.Χ.): Λευκὴ λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,39 μ., κεκαυμένη· διακρίνονται δύο μορφαὶ ἑκατέρωθεν τῆς στήλης τοῦ νεκροῦ, ἐπὶ τοῦ ὤμου ἡ συνήθης φυτικὴ διακόσμησις.

Τάφος XI (μέσα 5ου αἰ. π.Χ.): Μελαμβαφὴς ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος, ὕψ. 0,14 μ., μὲ κόσμημα ἁλύσεως καὶ καθέτων γραμμιδίων ἐπὶ τῆς κοιλίας. Λευκὴ λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,20 μ., μὲ παράστασιν προσφορᾶς εἰς τὴν στήλην τοῦ νεκροῦ. Θραῦσμα ἐρυθρομόρφου ὑδρίας. Τμῆμα πινακίου, συμπλ. διαμ. 0,36 μ., μὲ διακόσμησιν ὁμοκέντρων κύκλων.

Τάφος XV (Πίν. 52α): Μελαμβαφὴς κάλπις μετὰ καλύμματος, ὕψ. 0,29 μ., μὲ διακόσμησιν λευκῶν φύλλων (β΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ).

Τάφος XVI: Χαλκῆ καρφὶς καὶ χαλκοῦς δίσκος.

Τάφος XVII (β΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ.): Ἀμφορίσκος ὀξυπύθμενος μελαμβαφής, ὕψ. 0,095 μ., μὲ ἐμπίεστα ἀνθέμια. Μόνωτος σκύφος, ὕψ. 0,038 μ., μελαμβαφής. Φιαλίδιον, ὕψ. 0,026 μ. μελαμβαφές. Μόνωτος σκύφος, ὕψ. 0,04 μ. μελαμβαφής.

Τάφος XIX (τέλη 5ου αἰ. π.Χ.): Ἀβαφὲς φιαλίδιον. Σφονδύλιον.

Τάφος XXI (β΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ.): Ἐρυθρόμορφος ὑδρία, ὕψ. 0,185 μ., μὲ σκηνὴν γυναικωνίτου. Γαμικὸς λέβης, ὕψ. 0,19 μ., μὲ σκηνὴν γυναικωνίτου, τοῦ ζωγράφου τῆς Ἀμυμώνης (Πίν. 51α). Δίωτον πινάκιον, διαμ. 0,275 μ., μὲ ἀκτινωτὸν κόσμημα εἰς τὸ κέντρον, ὁμοκέντρους κύκλους καὶ ρόδακας κατὰ τὴν περίμετρον. Μελαμβαφὴς πυξίς, ὕψ. 0,05 μ., ἄνευ τοῦ καλύμματος. Προχοΐδιον οἰκιακῆς χρήσεως, ὕψ. 0,066 μ. Ἄνω ἥμισυ μελαμβαφοῦς προχοΐσκης.

Τάφος XXII (β΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ.): Θραῦσμα ἐρυθρομόρφου ὑδρίας, σωζ. ὕψ. 0,20 μ. Μόνωτον κυάθιον, ὕψ. 0,025 μ., μελαμβαφές. Ἐρυθρόμορφος λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,138 μ. Μελαμβαφὲς φιαλίδιον, ὕψ. 0,032 μ. Δύο παρόμοια, ὕψ. 0,025 μ. Μόνωτον κυάθιον, ὕψ. 0,027 μ., μελαμβαφές. Κάλυμμα πυξιδίου ἀβαφοῦς. Τμῆμα μελαμβαφοῦς λύχνου. Λήκυθος ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,12 μ., μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Μόνωτον οἰκιακὸν σκεῦος μετὰ πώματος, ὕψ. 0,055 μ. Μελαμβαφὴς κοτύλη, ὕψ. 0,08 μ. Μελαμβαφὴς καρποδόχη, ὕψ. 0,062 μ. Λήκυθος μελαμβαφής, ὕψ. 0,14 μ. Μικρὰ ὑδρία, ὕψ. 0,155 μ.

Τάφος XXIV (β΄ ἥμισυ 5ου αἰ. π.Χ.): Ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος, ὕψ. 0,138 μ., μελαμβαφὴς. Ἐρυθρόμορφος ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος, ὕψ. 0,14 μ., μὲ παράστασιν γυναικείας μορφῆς φερούσης πυξίδα. Μελαμβαφὲς ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, ὕψ. 0,08 μ. Ἐρυθρόμορφος ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος, ὕψ. 0,135 μ., μὲ ἀπεικόνισιν Σφιγγός.

Τάφος XXV: Τρεῖς καρποδόχαι μελαμβαφεῖς, ὕψ. 0,052, 0,057 καὶ 0,06 μ. Μελανόμορφος λήκυθος, ὕψ. 0,205 μ., μὲ παράστασιν τριῶν ἀνδρῶν γενειοφόρων ἔμπροσθεν Σφιγγὸς ἐπὶ στήλης· ὄπισθεν τῆς Σφιγγὸς ἱσταμένη μορφή· τὴν παράστασιν πλαισιώνει θαλλὸς κισσοῦ. Τρεῖς μελαμβαφεῖς λήκυθοι ἐλλιπεῖς, σωζ. ὕψ. 0,08, 0,115 καὶ 0,07 μ.

Τάφος XXXI: Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, ὕψ. 0,072 μ., μελαμβαφές.

Τάφος XXXV: Μελαμβαφὴς κοτύλη, ὕψ. 0,07 μ.

Ὁ προαναφερθεὶς τοῖχος, ἀνασκαφεὶς καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ οἰκοπέδου, ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν 4 μ. ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς. Εἶχε κατεύθυνσιν Β.-Ν., ἦτο ἐκτισμένος διὰ λαξευτῶν λίθων πώρου κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα, ἀλλὰ εἰς στρώσεις δρομικάς· τὸ πάχος του ἦτο 1.70 μ., ἡδράζετο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς (Πίν. 52β).

Ἐπίσης, πρὸς Α. τῶν τάφων XV, XX καὶ XXIV, ἀνεσκάφη καμπύλος τοῖχος ἐξ ἀργῶν λίθων, πάχ. 0,50, διατηρούμενος εἰς ὕψ. 0,80 μ., ἐδραζόμενος δὲ καὶ οὗτος ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς.

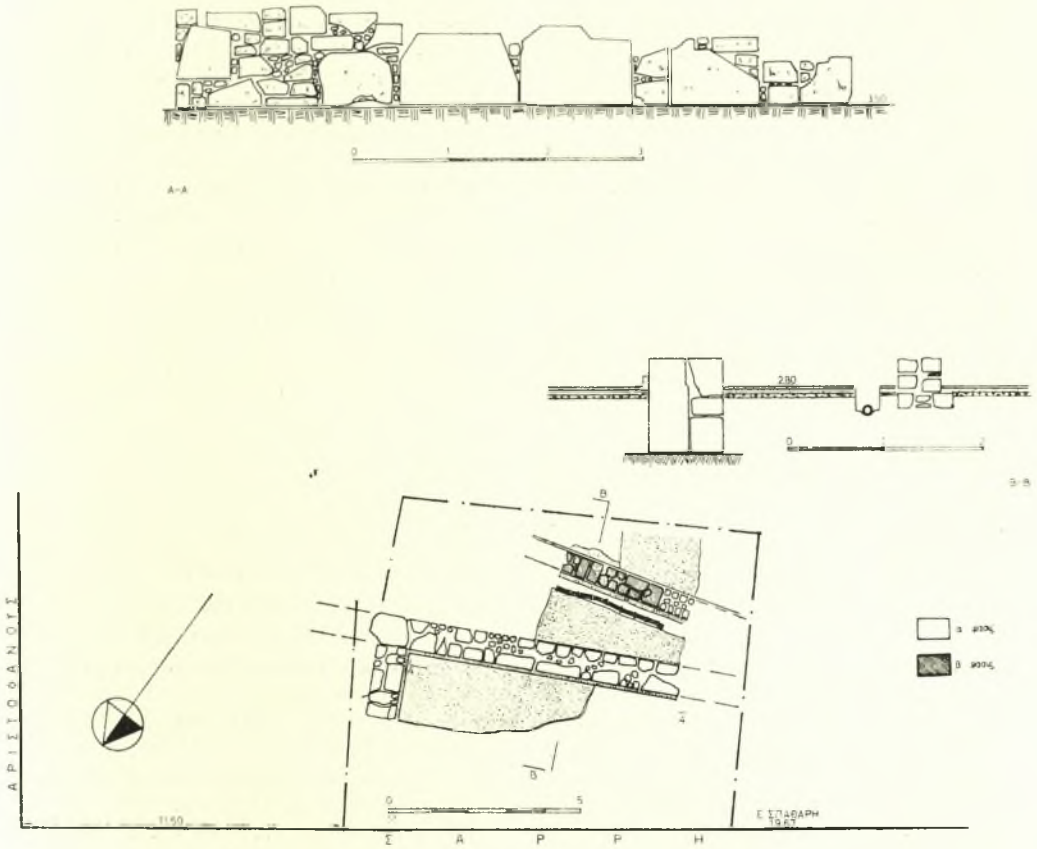
75. Σαρρῆ 3 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 78)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀγιαννίδη, διαστ. 10 × 8.50 μ., ἀπεκαλύφθη ἡ Α. γωνία κτίσματος τῆς πρωϊμου ἑλληνιστικῆς περιόδου ἐπιμεμελημένης τοιχοποιΐας· οἱ τοῖχοι, πάχ. 0,75 μ., διετηροῦντο εἰς ὕψ. 1 μ. καὶ ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 3.20 μ., ἔφερον δὲ ἐπίχρισμα καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων. Εἰς περίοδον μετασκευῆς τοῦ κτηρίου ἡ στάθμη τοῦ δαπέδου ἀνυψώθη κατὰ 0,70 μ. διὰ τῆς κατασκευῆς νέου, πάχ. 0,09 μ., ἐκ παχέος κονιάματος ἀναμεμειγμένου μετὰ μικρῶν ψηφίδων. Ε.Κ.Α., διαστ. 20.80 × 24.50 μ. ἀνεσκάφη κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν ρωμαϊκὴ δεξαμενή, σχήματος ὀρθογωνίου, διαστ. 2 × 6.30 μ., διατηρουμένη εἰς ὕψ. 1 μ. Οἱ τοῖχοί της, πάχ. 0,55 μ., εἶναι ἐκτισμένοι δι' ἀκανονίστων λίθων, συνδεομένων δι' ἀσβέστου, καλύπτονται δὲ ἐσωτερικῶς δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 3.30 μ. Τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ χαλίκων.

Βορειοανατολικώτερον τῆς δεξαμενῆς ἀνευ-

Σχέδ. 41. Κάτοψις καὶ τομαὶ κτίσματος ἀποκαλυφθέντος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαρρῆ 3

Μεταγενέστερον, ἀλλ' εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον πάντοτε, ἐπὶ τοῦ νέου τούτου δαπέδου κατασκευάζεται τοῖχος, ὅστις καταστρέφει τοῦτο καὶ θεμελιοῦται εἰς βάθ. 2.80 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος ἐπὶ ἐπιχώσεων· παραλλήλως πρὸς αὐτὸ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ βάθος τοποθετεῖται ἀποχετευτικὸς ἀγωγὸς τομῆς κυκλικῆς (Σχέδ. 41).

76. Σέκερη 3 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 79)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Τ.Ε.Δ. ρέθη πήλινος ἀγωγός, τομῆς ἀνεστραμμένου πεΐ, ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς· ἔχει κατεύθυνσιν Α.- Δ., εἶτα κάμπτεται πρὸς Β.

Τέλος, εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, ἀπεκαλύφθη τμῆμα ἀγωγοῦ, μὲ κατεύθυνσιν Β.- Ν., κτιστοῦ διὰ στρώσεων ὀπτοπλίνθων καὶ κονιάματος.

77. Σερρῶν, χάνδαξ ΔΕΗ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 80)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος, πλ. 0,60 μ.,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ὑπὸ τῆς ΔΕΗ, παραλλήλως πρὸς τὴν Α. οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Σερρῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,40 μ. ἀπ' αὐτῆς, ἀπεκαλύφθη ἀκριβῶς ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας ἀριθ. 20, τμῆμα τοῦ Α. ἀναλημματικοῦ τοίχου ἀρχαίας ὁδοῦ, τῆς ὁποίας ἐλάχιστον μόνον τμῆμα ἐκαθαρίσθη. Ὁ τοῖχος εἶχε κατεύθυνσιν Ν.- Β., ἦτο δὲ θεμελιωμένος εἰς βάθ. 1.50 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ. Τὸ ἐρευνηθὲν τμῆμα, μήκ. 2.70, πλ. 0,75 μ., ἦτο ἐκτισμένον διὰ πλινθίδων καὶ μικροτέρων λίθων μεταξὺ τῶν ἁρμῶν.

Τὸ ἀποκαλυφθὲν ἀνάλημμα ἀποτελεῖ προφανῶς τὴν συνέχειαν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνασκαφῆ παλαιότερον εἰς τὴν ὁδὸν Κερατσινίου (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 90, Σχέδ. 42 καὶ σ. 92, βλ. ἐπίσης ἀνωτέρω σ. 38 ἀνασκαφὴν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἁλικαρνασσοῦ), ἔνθα εἶχεν ἀποκαλυφθῆ ὁδός, πλ. 5 μ. βαίνουσα παραλλήλως πρὸς τὴν τοῦ Δημοσίου Σήματος, ἀρχομένη ἀπό τῆς Ἱερᾶς Πύλης καὶ ἀπολήγουσα εἰς Ἀκαδήμειαν.

78. Σκούφου 10 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 81)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 20.80 × 30 μ., ἰδιοκτησίας Ψυχογυιοῦ, ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ἀσήμαντα λείψανα ρωμαϊκῶν οἰκιῶν.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφη μικρὰ τετράγωνος δεξαμενή, πλευρᾶς 2 μ., οἱ τοῖχοι τῆς ὁποίας διατηρούμενοι εἰς ὕψ. 1 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λίθων καὶ ὀπτοπλίνθων συνδεομένων μεταξύ των διά κονιάματος· ἐσωτερικῶς τὰ τοιχώματά της ἔφερον ἐπένδυσιν ἐξ ὑδραυλικοῦ κονιάματος. Ἡ δεξαμενὴ ἠδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 3 μ. Ἀνατολικώτερον ἐσώζετο τὸ κάτω ἥμισυ κτιστοῦ πίθου, τὰ τοιχώματα τοῦ ὁποίου εἶχον κατασκευασθῆ διὰ λίθων, θραυσμάτων κεράμων καὶ κονιάματος.

Ἐν τέλει, πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς, ἀπεκαλύφθη στενομήκης κατασκευή, μερικῶς σωζομένη, διαστ. 1.80 × 0,30, σωζ. ὕψ. 0,70 μ., παρομοίας πρός τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα κατασκευῆς, βαίνουσα ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς.

79. Σποράδων, σκάμμα ΥΔΡΕΞ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 82)

Κατὰ τὴν ἀνόρυξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΥΔΡΕΞ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σποράδων καὶ εἰς τὸ τμῆμα αὐτῆς τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Τήνου καὶ Κεφαλληνίας, ἦλθον εἰς φῶς δύο πώρινα σαρκοφάγοι μονολιθικαί, τῆς κλασσικῆς περιόδου, σεσυλημέναι.

Ἡ σαρκοφάγος Ι, διαστ. 2.10 × 1.20, ὕψ. 0,92 μ., ἔκειτο ἐντὸς λαξεύματος τῆς κιμιλιᾶς, εἰς βάθ. 2.10 μ. ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς συγχρόνου ὁδοῦ· ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ της συνελέγησαν: 1) λευκὴ λήκυθος, ἐλλιπής, σωζ. ὕψ. 0,252 μ., τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., ἥτις εἰκονίζει γυναῖκα ἐνδεδυμένην ἐρυθρὸν χιτῶνα, κομίζουσαν προσφορὰς εἰς τὴν στήλην τοῦ νεκροῦ, καὶ 2) λήκυθος μὲ μελανὴν διακόσμησιν ἀνθεμίων. Εἰς τὸ αὐτὸ βάθος ἔκειτο καὶ ἑτέρα σαρκοφάγος, διαστ. 2.07 × 1.15, ὕψ. 0,87 μ., ὁ καθαρισμὸς τῆς ὁποίας ἀπέδωσεν ὀλίγα ὄστρακα ἀρίστης ποιότητος ἐρυθρομόρφων ἀγγείων καὶ λευκοῦ βάθους. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀνεύρεσις μεγάλης ποσότητος θραυσμάτων ἐρυθρομόρφων ἀγγείων καὶ λευκοῦ βάθους εἰς τὸν χῶρον τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς δηλοῖ τὴν ὕπαρξιν νεκροταφείου κλασσικῶν χρόνων εἰς τὴν περιοχήν (πρβλ. παλαιοτέραν ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σποράδων 12, ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 102).

Ἀξιοσημείωτος τυγχάνει ἐπίσης ἡ ἀνεύρεσις ἱκανῆς ποσότητος ὀστράκων γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ εἰς τὴν περιοχήν.

80. Λεωφόρος Συγγροῦ καὶ Χατζηχρήστου (χάνδαξ ΥΔΡΕΞ) (Σχέδ. 1, ἀριθ. 83)

Ἐντὸς σκάμματος τῆς ΥΔΡΕΞ, παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὡς ἄνω ὁδῶν ἀπεκαλύφθη τμῆμα τοίχου, ἔχοντος κατεύθυνσιν ΒΑ.- ΝΔ. Ἦτο ἐκτισμένος διὰ λαξευτῶν πωρολίθων κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα καὶ ἠδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 4.05 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, ἀνεσκάφη δὲ μέχρι μήκ. 2 μ. καὶ ἐσώζετο εἰς ὕψ. δύο δόμων.

81. Σφακτηρίας 23 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 84)

Τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μουστάκα, διαστ. 16.80 × 11.50 μ. περιέχεται εἰς τὸν χῶρον τοῦ Δημοσίου Σήματος, τμήματα τοῦ ὁποίου ἀνεσκάφησαν καὶ κατὰ τὸ παρελθόν (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 86 καὶ 88, βλ. ἐπίσης ἀνωτέρω ἀνασκαφὴν οἰκοπέδου ἐπὶ τῶν ὁδῶν Σαλαμῖνος καὶ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, σ. 75 ὡς καὶ Πλάτωνος 6 - 8, σ. 84 κ.ἑ.).

Τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἐσώζοντο μόνον ἐνδείξεις εἴς τινα σημεῖα τοῦ οἰκοπέδου παρὰ τὴν Δ. μεσοτοιχίαν, τοῦ μεγαλυτέρου μέρους της καταστραφέντος κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε κατεσκευάσθησαν οἱ κατωτέρω περιγραφόμενοι τάφοι. Διετηρεῖτο ἐπίσης μέρος τοῦ ἀποχετευτικοῦ συστήματος τοῦ διερχομένου κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ· ἀπεκαλύφθησαν δύο ἀγωγοὶ ἀνήκοντες εἰς δύο διαφόρους περιόδους· ὁ εἷς, μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ.- ΝΑ., σύγκειται ἐκ πηλίνων σωλήνων τομῆς κυκλικῆς, τοποθετημένων ἐντὸς αὐλακος λελαξευμένης εἰς τὴν κι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

μιλιάν, ὁ ἕτερος, κυλινδρικός, ἔβαινεν ἐπίσης ἐντὸς ὀρύγματος τῆς κιμιλιᾶς μὲ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν ὡς ὁ προαναφερθεὶς καὶ διεκλαδίζετο πρὸς ΒΑ., ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ τῆς συνενώσεως δύο πηλίνων σωμάτων τομῆς ἡμίσεος ἐλλείψεως ἕκαστον (Σχέδ. 42).

Οἱ τάφοι χρονολογοῦνται ἅπαντες εἰς τὴν ὑστέραν ρωμαϊκὴν περίοδον (Σχέδ. 42, τομαί)· ὁ ἀριθμὸς των ἀνέρχεται εἰς 13. Ἅπαντες ἦσαν κτιστοὶ διὰ λίθων καὶ κονιάματος, τινὲς δὲ τούτων θὰ ἐκαλύπτοντο δι' ὀροφῆς καμαρωτῆς, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τοῦ Χ, ἔνθα διετηροῦντο λείψανα τῆς καμάρας· αἱ συνήθεις διαστάσεις των ἦσαν 2.30 × 1.80, ὕψ. 1.30 μ.· ἅπαντες δὲ ἠδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2.50 - 2.90 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος (Πίν. 53 β). Εὑρέθησαν ἡμικατεστραμμένοι καὶ σεσυλημένοι. Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ των συνελέγησαν ὀλίγα ἀγγεῖα καὶ ἓν νόμισμα χαλκοῦν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, 1ου αἰ. μ.Χ.

Μεταξὺ τῶν τάφων VIII καὶ IX εὑρέθη τμῆμα ἐπιτυμβίου κιονίσκου, σωζ. ὕψ. 0,48, διαμ. 0,415 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΠΡΕΙΜΙΛΛΑ*.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγη ἱκανὴ ποσότης κλασσικῶν ὀστράκων καὶ ἑρμαϊκὴ στήλη γυναικός, ὕψ. 0,59 μ., μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΗΡΑ/ΚΛΙΟΥ/ΘΗΚΟΝ* (Πίν. 53 γ).

Κατὰ τὴν βάσιν τῆς ΒΑ. παρειᾶς τοῦ τάφου VIII εὑρέθη ἐντετειχισμένον θραῦσμα μαρμάρου, σωζ. μήκ. 0,78, σωζ. ὕψ. 0,15, σωζ. πλ. 0,15, μ. μὲ τὴν ἐπιγραφήν: *ΙΔΟΣ ΕΛΛΑΔΙ ΠΑΣΗΙ ΣΩΙΖΟΝΤΕΣ*, προερχόμενον πιθανῶς ἐξ ἐπιγράμματος ἐπιτυμβίου μνημείου πεσόντων κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους (Πίν. 53 α).

82. Τριπόλεως 14 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 85)

Κατὰ τὴν γενομένην ἔρευναν, εἰς τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἀλεφραγκῆ, διαστ. 16.95 × 11.40 μ., ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ἀρχαίας ὁδοῦ, ἥτις μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν. ἄγει εἰς Κολωνόν (Σχέδ. 43). Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ ἀποκαθίσταται εἰς 3.30 μ., ὡς εὐκόλως συνάγεται ἐκ τῶν διασωθέντων λειψάνων ὑποθεμελιώσεως ἀμφοτέρων τῶν ἀναλημματικῶν τοίχων της, πλ. 0,60 καὶ ὕψ. 0,20 μ., οἵτινες ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 1.50 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Τῆς ὁδοῦ, διατηρουμένης εἰς μικρὸν τμῆμα μόνον παραπλεύρως τοῦ Α. ἀναλήμματός της, διακρίνονται τρεῖς στρώσεις.

83. Φαλήρου ἔναντι ἀριθ. 8, χάνδαξ ΥΔΡΕΞ (Σχέδ. 1, ἀριθ. 86)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν διανοίξεως χάνδακος, πλ. 0,70 μ., κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Φαλήρου, ἔναντι τῆς οἰκίας ἀριθ. 8 (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 73), ἀπεκαλύφθη ἡ συνέχεια τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνευρεθέντος προτειχίσματος, ἀνεσκάφησαν δὲ μερικῶς δύο τάφοι τῆς ὑστερορρωμαϊκῆς περιόδου (Σχέδ. 44).

Τὸ προτείχισμα, ἐκτισμένον κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων, ἐσώζετο εἰς ὕψ. 2.30 μ., ἤτοι τεσσάρων δόμων, ἠδράζετο δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς, καταλλήλως διαμορφωθείσης δι' ὀδοντώσεων, εἰς βάθ. 2.90 μ. κάτωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ.

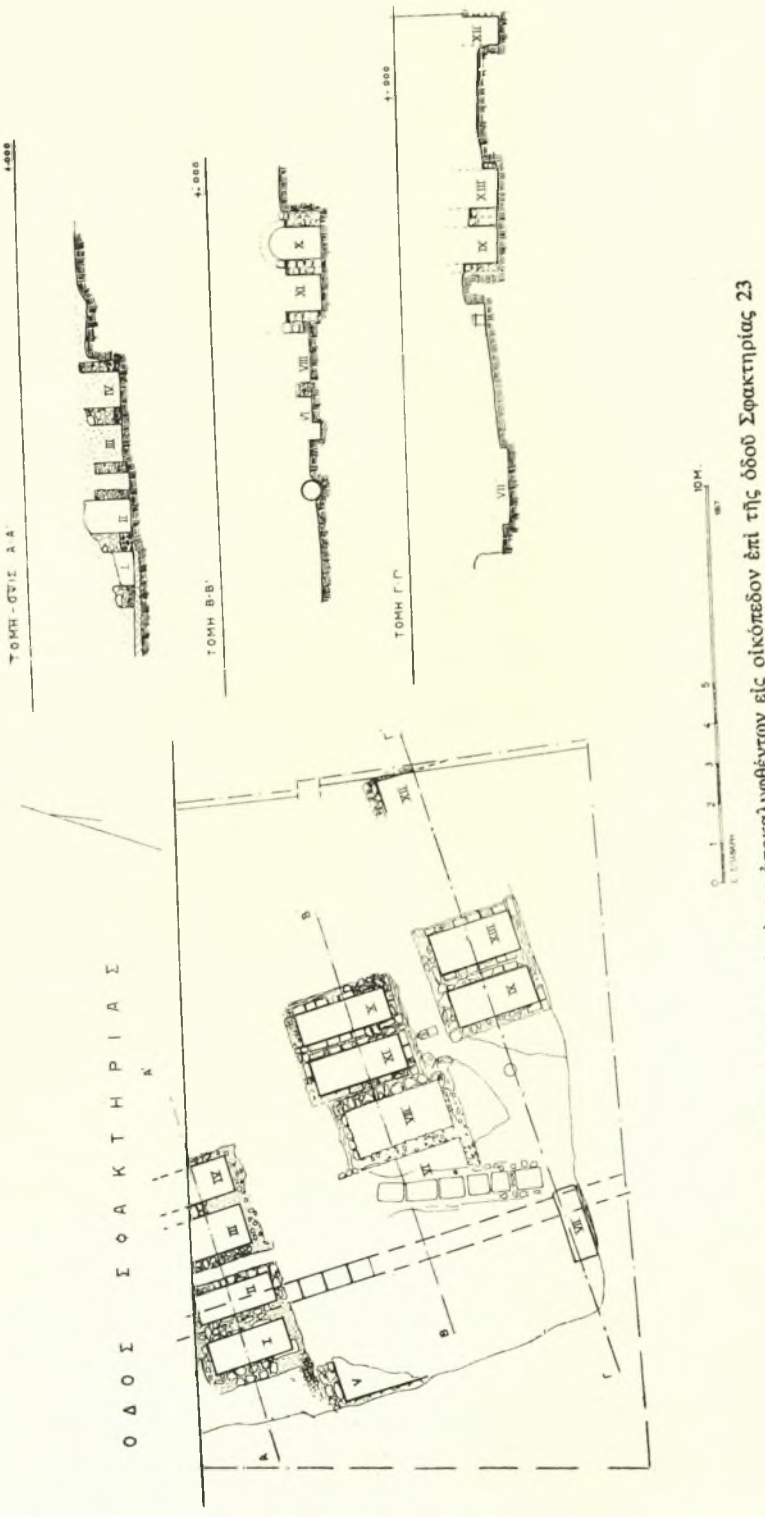
Πρὸς ΒΑ., τοῦ προτειχίσματος, παραπλεύρως τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1966 ἀνασκαφέντος ὑστερορρωμαϊκοῦ τάφου (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 117) ἀνεσκάφη ἕτερος, διαστ. 2.10 × 0,65 μ., ἔχων κοινὴν μετὰ τοῦ ἀνωτέρω τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν. Καὶ τούτου τὰ τοιχώματα ἦσαν διπλᾶ, συνολ. πάχ. 0,60 - 0,85 μ., τὸ ἐξωτερικὸν κατεσκευασμένον δι' ἀργῶν λίθων καὶ κονιάματος, τὸ ἐσωτερικὸν δι' ἐπαλλήλων ὀπτοπλίνθων συνδεομένων διὰ κονιάματος· αἱ παρειαί του ἐσωτερικῶς ἔφερον ἐπένδυσιν μαρμαρίνων πλακῶν, τὸ κάλυμμά του ἀπετελεῖτο ἐκ πηλίνων πλακῶν· ὁ τάφος ἠδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου ὁ νεκρὸς ἔκειτο ἐκτάδην μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Β. καὶ παρ' αὐτὸν ὑαλίνη δακρυδόχος. Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων ἄνωθεν τοῦ τάφου συνελέγη μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλή, ὕψ. 0,18 μ. (Πίν. 54α), προερχομένη πιθανῶς ἐξ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

Ἐξ ἄλλου, ΝΔ. τοῦ προτειχίσματος καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς αὐτό, εἰς τὸν χῶρον τῆς τάφρου, ἀνεσκάφη ἕτερος τάφος (ΙΙ), ὑστερορρωμαϊκὸς καὶ οὗτος, διαστ. 2.20 × 0,70, ὕψ. 0,70 μ., κτιστὸς δι' ἐπαλλήλων στρώσεων ὀπτοπλίνθων. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου του εὑρέθη ὁ σκελετὸς ἑνὸς νεκροῦ καὶ πλησίον του χρυσοῦν δισκάριον μὲ ἔκτυπον παράστασιν περιστερᾶς, διαμ. 0,015 μ.

84. Φωκιανοῦ, χάνδαξ Ο.Α.Π. (Σχέδ. 1, ἀριθ. 87)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τοῦ Ο.Α.Π., κατὰ μῆκος τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ, εἰς τὸ τμῆμά της τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῆς πλατείας Σταδίου καὶ τῆς ὁδοῦ Ἄγρας, ἐνετοπίσθησαν ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἀνεσκάφη μόνον ἡ ΝΔ. γωνία δωματίου κτίσματος προχείρου κατασκευῆς, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 42. Κάτοψις καὶ τομαὶ τάφων ἀποκαλυφθέντων εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σφακτηρίας 23

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

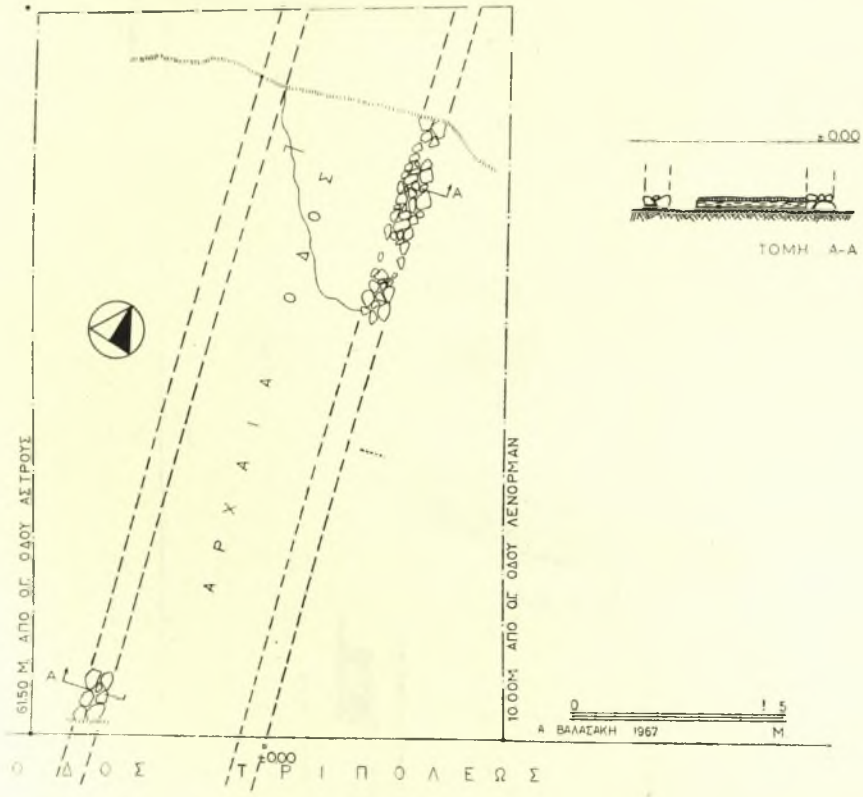
σωζόμενοι εἰς ὕψ. 1 μ., ἦσαν ἐκτισμένοι δι' ἀκανονίστων λίθων, συνδεομένων μεταξύ των δι' ἰλύος καὶ κονιάματος, καὶ ἡδράζοντο εἰς βάθ. 1.59 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ. Τὰ ἀποκαλυφθέντα κτήρια πιθανῶς συνδέονται πρὸς τὰ ὀλίγον νοτιώτερον εὑρισκόμενα προσκτίσματα τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου, ἅτινα ταυτίζονται μὲ τὰ ἀποδυτήρια.

85. Χέλντράϊχ, ἔναντι ἀριθ. 5 (χάνδαξ ΥΔΡΕΞ) (Σχέδ. 1, ἀριθ. 88)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑπὸ τῆς ΥΔΡΕΞ διασταυρώσεως τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ μετὰ τῆς ὁδοῦ Εὐρυμέδοντος καὶ 3.98 μ. ἀπὸ τῆς ΒΑ. οἰκοδομικῆς γραμμῆς της. Ἡ βάσις της ἀνευρέθη κεχωρισμένως, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ λαιμὸς ἑτέρας μικροτέρας μαρμαρίνης ληκύθου.

86. Χέλντράϊχ, Ἐργοστάσιον Κ.Ο.Μ.Δ.Ε. (χάνδαξ ΥΔΡΕΞ) (Σχέδ. 1, ἀριθ. 89)

Ἐντὸς χάνδακος ἀνοιγέντος ὑπὸ τῆς ΥΔΡΕΞ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐργοστασίου Κ.Ο.Μ.Δ.Ε., ἀνευρέθη εἰς βάθ. 1.20 μ. κεραμοσκεπὴς τάφος, ἔχων κατεύθυνσιν ΒΑ.- ΝΔ.

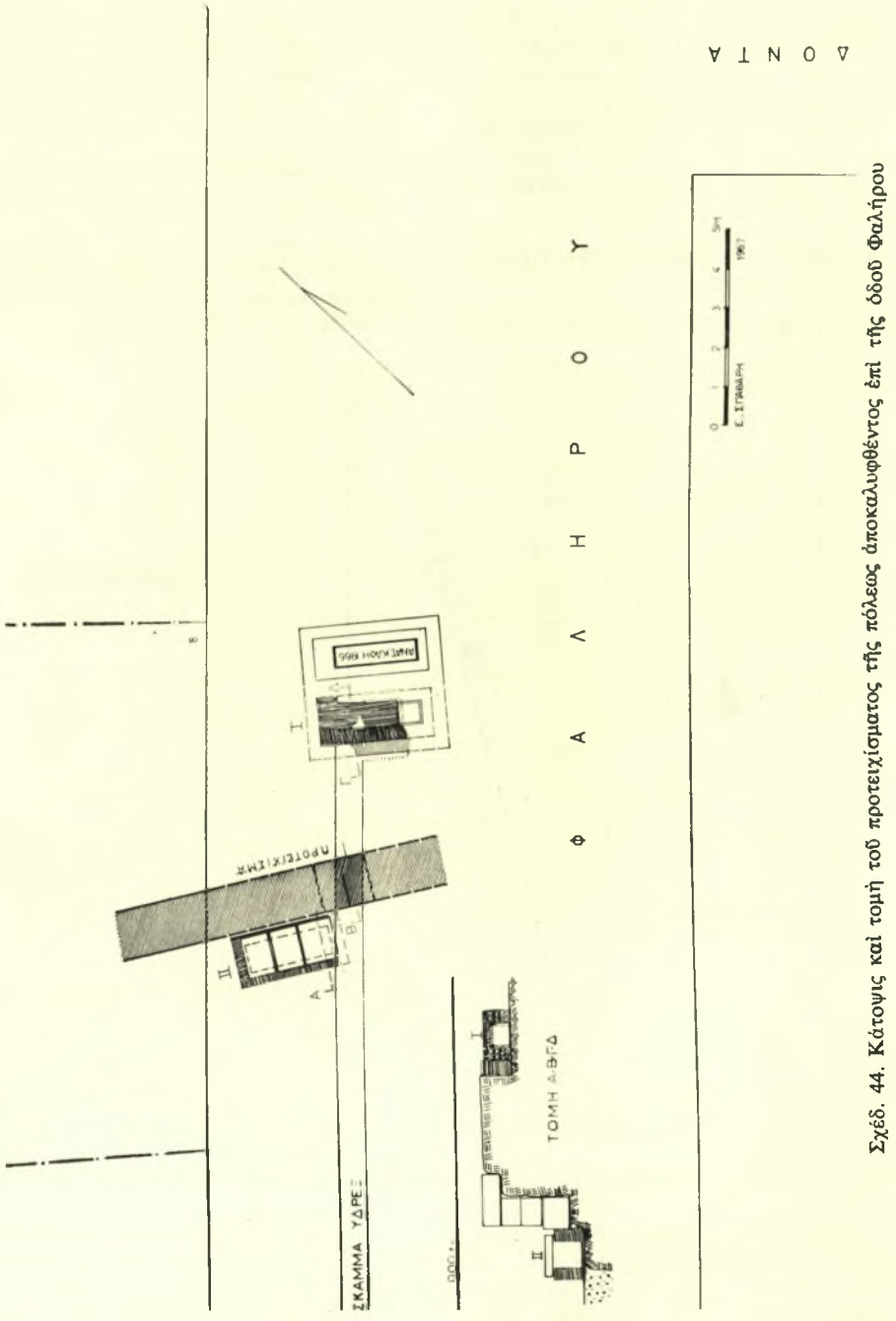
Σχέδ. 43. Κάτοψις καὶ τομὴ ἀρχαίας ὁδοῦ ἀποκαλυφθείσης εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τριπόλεως 14

εἰς τὴν ὁδὸν Χέλντράϊχ ἦλθεν εἰς φῶς μαρμαρίνη ἐπιτύμβιος λήκυθος ὑστεροκλασσική, σωζ. ὕψ. 1.62, μεγ. διαμ. 0,55 μ. Δὲν φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἢ ἐπιγραφήν, ἴσως ὅμως ἔφερε γραπτήν.

Ὁ χάνδαξ ἠνοίχθη κατὰ πλάτος τῆς ὁδοῦ καὶ ἀκριβῶς ἔξωθεν τῆς οἰκίας ἀριθ. 5. Ἡ λήκυθος ἔκειτο εἰς βάθ. 1.62 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος καὶ εἰς σημεῖον ἀπέχον 28 μ. ἀπὸ τῆς

Ὁ νεκρὸς εἶχε τοποθετηθῆ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς βάθ. 1.80 μ., μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς ΒΑ., ἐκαλύπτετο δὲ ὑπὸ τριῶν ἡμικυλινδρικῶν κεράμων, συν. μήκ. 1.88 μ. Τεμάχια κεράμων ὑπεστήριζον τὰς πλευρὰς τοῦ τάφου. Ὁ νεκρὸς ἀνευρέθη ἄνευ κτερισμάτων, ἀπὸ τὸν σκελετὸν δὲ ἐσώζοντο αἱ κνῆμαι, οἱ μηροί, τμῆμα τῆς λεκάνης, τῆς δεξιᾶς χειρός, τοῦ βραχίονος καὶ ἡ ἄκρα δεξιὰ χεὶρ μετὰ τῶν δακτύλων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

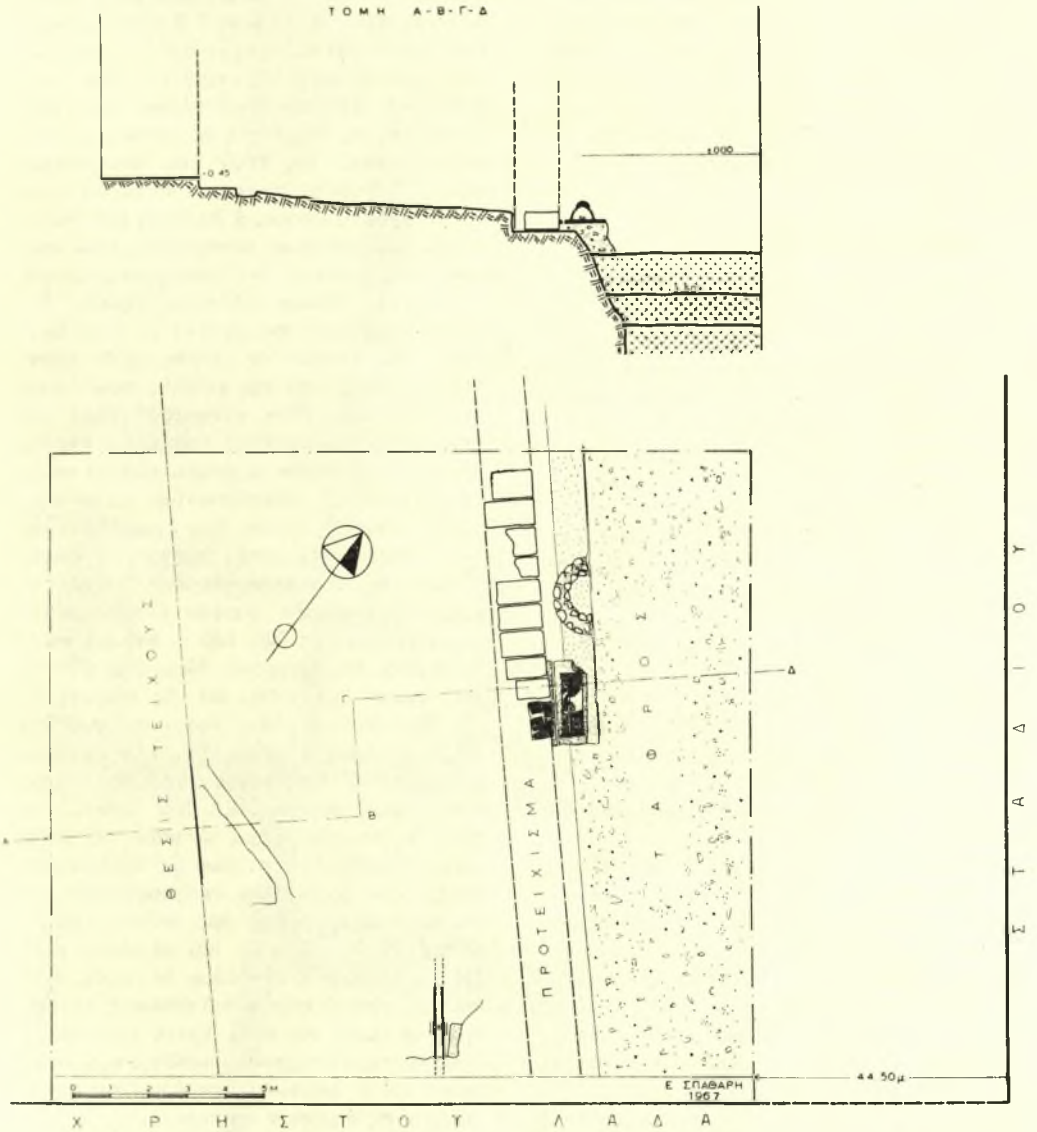
Σχέδ. 44. Κάτοψις καὶ τομὴ τοῦ προτειχίσματος τῆς πόλεως ἀποκαλυφθέντος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φαλήρου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

87. Χρήστου Λαδᾶ 5 - 7 (Σχέδ. 1, ἀριθ. 90)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Μελισσινοῦ, διαστ. 16.60 × 18.30 μ., κατὰ τὴν γενομένην ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἀπεκαλύφθη τμῆμα τοῦ ἀρχαίου προτειχίσματος (Πίν. 54 β). Ἡ θέσις τοῦ ἀρχαίου περιβόλου πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην τῆς πόλεως εἶναι ἐπαρκῶς γνωστή.

Τὸ προτείχισμα (Σχέδ. 45), μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ.- ΝΑ., σώζεται μέχρι μήκ. 6.50 καὶ ὕψ. 0,45 μ. Εἶναι κατεσκευασμένον διὰ λαξευτῶν λίθων κροκαλοπαγῶν, οἵτινες ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς καταλλήλως λαξευθείσης. ΒΑ. τοῦ προτειχίσματος ἐκτείνεται ἡ τάφρος, πλάτ. 11 καὶ βάθ. 4 μ., τῆς ὁποίας ἡ ἔρευνα ἐνταῦθα δὲν κατέστη δυνατή, αἱ διαστάσεις της ὅμως εἶναι γνωσταὶ ἐξ ἄλλων περιπτώσεων, κατὰ

Σχέδ. 45. Κάτοψις καὶ τομὴ τοῦ προτειχίσματος τῆς πόλεως ἀποκαλυφθέντος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Χρ. Λαδᾶ 5 - 7

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τὰς ὁποίας ἀνεσκάφη αὕτη. Τὸ τεῖχος, καταστραφὲν ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῆς νεωτέρας οἰκοδομῆς, θὰ ἔκειτο καθ' ὑπολογισμὸν εἰς ἀπόστασιν 9 μ. ΝΔ. τοῦ προτειχίσματος.

Ἡ τάφρος καὶ τὸ προτείχισμα ἐκαλύφθησαν κατὰ τὸν 1ον αἰ. μ.Χ. καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιχώσεων κατεσκευάσθησαν δύο τάφοι κεραμοσκεπεῖς, οἵτινες εὑρέθησαν ἡμικατεστραμμένοι καὶ ἄνευ κτερισμάτων. Ἐπίσης ἀνεσκάφη τὸ ἥμισυ κτιστῆς κυκλικῆς δεξαμενῆς. Παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν καὶ πρὸς Ν. τοῦ προτειχίσματος ἐσώζετο τμῆμα πηλίνου ἀγωγοῦ.

ΜΕΓΑΡΑ

1. Ἀφεσίου Διὸς 15 (Ο.Τ. 12)

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν ὀρύγματος διὰ τὴν κατασκευὴν ὑδατοδεξαμενῆς εἰς τὸν ἀκάλυπτον χῶρον τοῦ ἐν ἐπικεφαλίδι οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Στεφ. Κυριακούλη, ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς τάφοι τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου μὲ ἐλάχιστα κτερίσματα. Ἅπαντες ἦσαν κιβωτιόσχημοι, κτιστοὶ διὰ πλακοειδῶν λίθων κογχυλιάτου, πάχ. 0,12 μ., τῶν ΙΙ καὶ ΙΙΙ ἐχόντων κοινὴν τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν. Αἱ διαστάσεις τῶν τάφων κυμαίνονται ἀπὸ 1.85 × 0,55, ὕψ. 0,55 μ. (Ι) ἕως 1.95 × 0,55, ὕψ. 0,53 μ. (ΙΙ)· ὁ πυθμὴν των βαίνει ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 2.40 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

2. Βασιλέως Γεωργίου Β΄, ἀριθ. 16

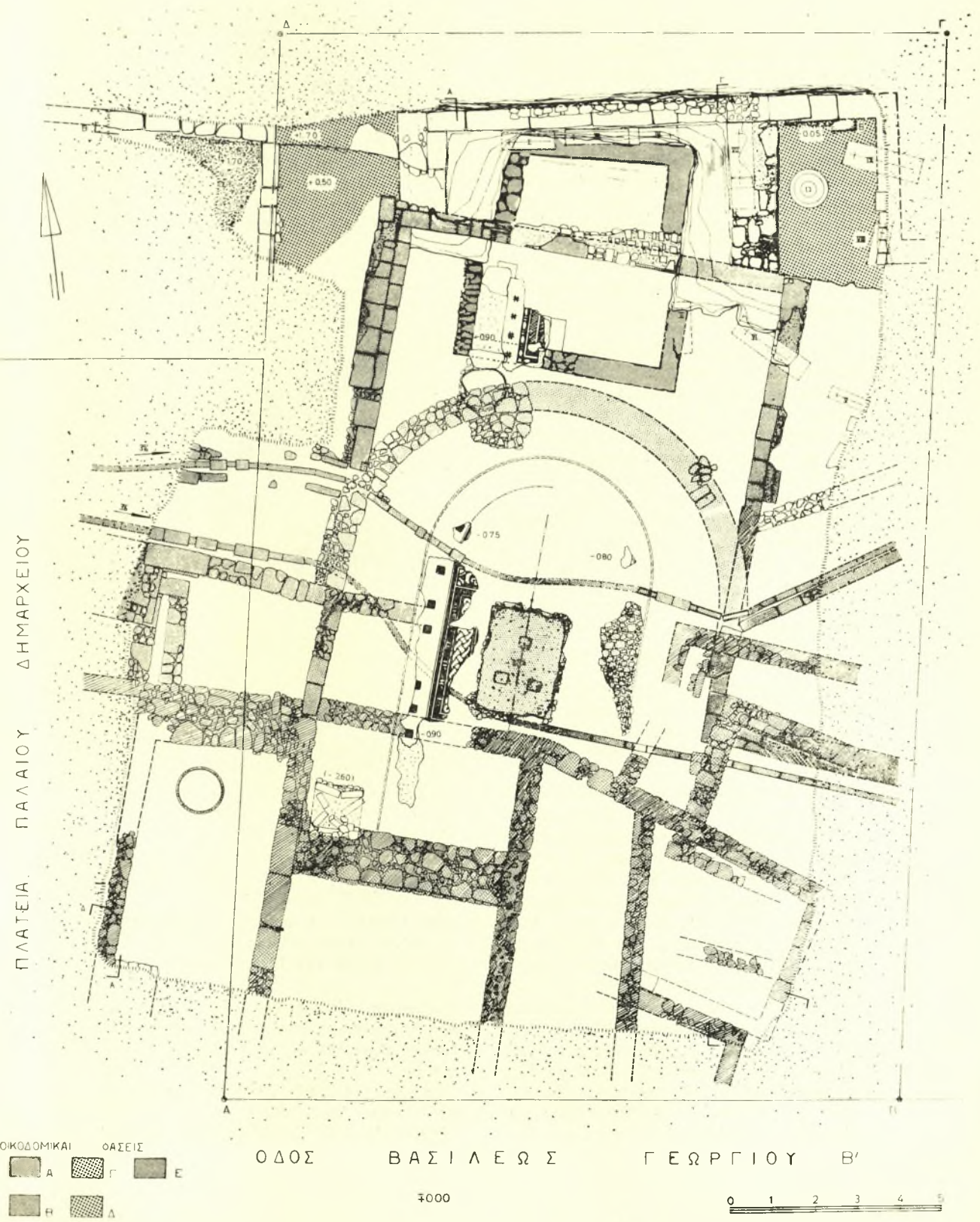
Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Κ. Σωτηρίου, διαστ. 22.50 × 18 μ., διενηργήθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς λείψανα ἀρχαίων κτηρίων, χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων μέχρι τῶν πρώτων βυζαντινῶν (Σχέδ. 46).

Ὁ εἰρημένος χῶρος, εὑρισκόμενος κατὰ τὰ Ν. κράσπεδα τοῦ λόφου τῆς Καρίας, παρουσιάζει ἰδιόρρυθμον διαμόρφωσιν· τὸ στερεὸν ἔδαφος καὶ ἐδῶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν μαλακὸν βράχον (κιμιλιάν), μὲ σημαντικὴν κλίσιν πρὸς Ν. Ἡ στάθμη της κατὰ τὸ Β. ὅριον τοῦ οἰκοπέδου εὑρίσκεται 3.50 μ. ὑπεράνω τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, εἶτα δὲ κατέρχεται ἀποτόμως. Ἡ ἀρχαιοτέρα χρῆσις τοῦ χώρου ἀνάγεται εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν συλλεγέντων ὀστράκων. Τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐρειπίων διακρίνονται πέντε οἰκοδομικαὶ φάσεις· ἡ πρώτη χρονολογεῖται εἰς τὸ τέλος τῆς κλασσικῆς περιόδου, αἱ δύο ἑπόμεναι εἰς τὴν ἑλληνιστικήν, ἡ τετάρτη εἰς τὴν ρωμαϊκὴν καὶ ἡ τελευταία εἰς τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους.

Τῆς παλαιοτέρας οἰκοδομικῆς περιόδου σώζονται μόνον ὀλίγα τμήματα ὑποθεμελιώσεως τοίχων κατὰ τὸ Β. τμῆμα τῆς ἀνασκαφῆς, πλησίον τοῦ κατωτέρω περιγραφομένου ἑλληνιστικοῦ ψηφιδωτοῦ. Εἰς τὴν ἑπομένην οἰκοδομικὴν περίοδον ἀνήκουν τὰ κάτωθι τμήματα κτηρίων, μὴ συνδεόμενα μεταξύ των: ἡ ΒΑ. γωνία δωματίου, τοῦ ὁποίου σώζεται μέρος τοῦ ἐκ σκληροῦ κονιάματος δαπέδου· οἱ τοῖχοί του εἶναι ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων ἀργῶν λίθων καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς 1 μ. ὑψηλότερον τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ καὶ διατηροῦνται μέχρις ὕψ. 0,60 μ. Σύγχρονον πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ πρὸς Α. κτίσμα, ἡ ἀνωδομὴ τοῦ ὁποίου ἀνήκει εἰς ἐπισκευὰς ἐπενεχθείσας κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὅτε ἐπανεχρησιμοποιήθη τὸ κτήριον. Τούτου σώζονται μερικῶς δύο χῶροι· οἱ τοῖχοι, πάχ. 0,50 - 1 μ., εἶναι ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν ἀργῶν λίθων, θεμελιοῦνται δὲ ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς καταλλήλως διαμορφωθείσης. Τὸν κεντρικὸν χῶρον τῆς ἀνασκαφῆς καταλαμβάνει ὀρθογώνιον κτίσμα, πλ. 9 μ., τοῦ ὁποίου αἱ μακραὶ πλευραὶ σωζόμεναι μερικῶς, ἀποκαθίστανται μέχρι μήκ. 10 μ., μέρος δὲ τούτων ἔχει ἐνσωματωθῆ εἰς τοὺς τοίχους τῆς μεταγενεστέρας ἀψιδωτῆς κατασκευῆς. Τοῦ περιγραφομένου κτηρίου οἱ τοῖχοι τῶν μακρῶν πλευρῶν ἑδράζονται ἐπὶ κιμιλοχωμάτων εἰς βάθ. 1.65 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς συγχρόνου ὁδοῦ, ἐνῷ ἡ στενὴ του πλευρὰ θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς τὸ αὐτὸ περίπου βάθος· ἔχουν πλ. 0,65 καὶ σώζονται ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψ. 1.60 μ. Εἶναι ἐκτισμένοι δι' ὀρθογωνίων πωρολίθων μικροῦ καὶ μεγάλου μεγέθους. Εἰς βάθ. 0,90 μ. καὶ πρὸς Β. ἀνευρέθη τμῆμα πλαισίου τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τοῦ κτηρίου μὲ διακόσμησιν ἀστερίσκων, ἀστραγάλου, σπειρομαιάνδρου καὶ ἁλυσοειδοῦς πλέγματος. Δύο πήλινοι ἀγωγοί, μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ.-ΒΔ. καὶ μὲ κλίσιν πρὸς ΝΑ., διήκοντες τὸ οἰκόπεδον ὀφιοειδῶς, ἀνήκουν εἰς αὐτὸ τὸ κτίσμα, τοῦ ὁποίου ἡ ταύτισις πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἶναι ἐφικτὴ λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶν στοιχείων· ὁπωσδήποτε, ἡ κατασκευὴ καὶ αἱ διαστάσεις του ἁρμόζουν περισσότερον εἰς δημόσιον κτήριον.

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀνηγέρθη τὸ ἀψιδωτὸν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἐθεμελιώθη ἐπὶ τοῦ ἑλληνιστικοῦ, διὰ τὴν κατασκευήν του δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, τμήματα παλαιοτέρων τοίχων ἐπισκευασθέντα, τῶν νέων τμημάτων οἰκοδομηθέντων διὰ μακρῶν ἀργῶν λίθων καὶ κεράμων. Κατὰ τὸν ἄξονα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 46. Μέγαρα. Κάτοψις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βασ. Γεωργίου Β', ἀριθ. 16

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τοῦ κτηρίου ἀπεκαλύφθη ὀρθογώνιον βάθρον, κτιστὸν ἐκ μικρῶν λίθων καὶ κεράμων συνδεομένων μεταξύ των διά κονιάματος· ἡ ἄνω ἐπιφάνειά του φέρει τρεῖς ὀρθογωνίους ἐκβαθύνσεις πρὸς ὑποδοχὴν μεγάλου τριποδικοῦ σκεύους. Εἰς βάθ. 0,75 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, ἀπεκαλύφθη τμῆμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου του, μὲ διακόσμησιν σταυρῶν, ἀστραγάλου καὶ ἀλυσοειδοῦς πλοχμοῦ· διὰ τῆς ἀνευρέσεως ὀρθίων πηλίνων πλακῶν εἰς σημεῖά τινα ὁρίζεται τὸ ἐξωτερικὸν ὅριόν του. Οὕτω συμπεραίνεται, ὅτι μεταξὺ τοῦ τοίχου καὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ ἐμεσολάβει λωρὶς δαπέδου διαφόρου συστάσεως, πλ. 1.70 μ. Ἐπίσης ἀκάλυπτος παρέμενεν ὁ χῶρος τοῦ βάθρου.

Οἱ κατὰ τὸ Ν. τμῆμα τοῦ οἰκοπέδου ἀποκαλυφθέντες τοῖχοι ἀνήκουν εἰς κτήρια, προφανῶς ἰδιωτικὰς οἰκίας, τῶν πρώτων βυζαντινῶν χρόνων. Κατὰ τὸ Β. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου ἀνεσκάφησαν, ἐπίσης, ἐννέα τάφοι κεραμοσκεπεῖς τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Μεταξὺ τῶν τάφων ΙΙ καὶ VI εὑρέθη μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλή, ὕψ. 0,16 μ., ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐκ τῶν ἐπιχώσεων συνελέγησαν δέκα νομίσματα χαλκᾶ: τρία Μεγάρων τοῦ 4ου αἰ.-243 π.Χ., δύο ἀθηναϊκὰ ἐποχῆς Ἀρχόντων, τρία βανδαλικά, ἓν Ἰουστινιανοῦ Α΄ καὶ Ἰουστινιανοῦ Β΄ (565-578 μ.Χ.). Ἐπίσης συνελέγησαν πέντε ρωμαϊκαὶ πρόχοι.

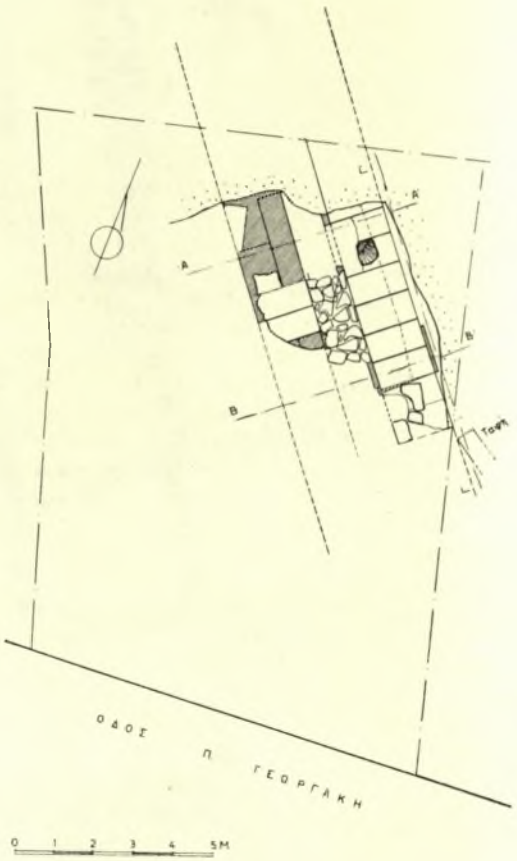
3. Σωτ. Δρίτσα καὶ Σπ. Μιχοπούλου (Ο.Τ. 153)

Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Δ. Καλοζούμη, διαστ. 16 × 9 μ., ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα κτισμάτων μὴ συνδεομένων μεταξύ των, τῶν ὑστέρων κλασσικῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, κάτωθεν τῆς μεσοτοιχίας τῆς παρακειμένης οἰκοδομῆς, ἀπεκαλύφθη ἡ Ν. γωνία δωματίου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι, πάχ. 0,40, ἐσώζοντο εἰς ὕψ. 0,85 μ.· ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λαξευτῶν λίθων μεγαρικοῦ κογχυλιάτου, ποικίλου μεγέθους, καὶ ἡδράζοντο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 1.75 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Δυτικώτερον, παρὰ τὴν Ν. μεσοτοιχίαν, ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα ἑτέρου τοίχου μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ.-ΝΔ., σωζ. μήκ. 0,70, πάχ. 0,65 μ., κατεσκευασμένου διὰ λαξευτῶν λίθων καὶ διατηρουμένου εἰς ὕψ. 1 μ. Εἰς τὸ Β. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου ἐσώζοντο τὰ κατάλοιπα ὑποθεμελιώσεως τοίχου ἐκ πλακοειδῶν λαξευτῶν λίθων μὲ κατεύθυνσιν ΒΑ.-ΝΔ., πάχ. 0,65 μ., τοῦ ὁποίου ἡ συνέχεια διεπιστώθη μέχρι μήκ. 8 μ. Εἰς ἀπόστασιν δὲ 2.50 μ. καὶ πρὸς Δ. κάτωθεν τῆς Β. μεσοτοιχίας ἐσώζοντο λείψανα ἀγωγοῦ τομῆς κυκλικῆς.

4. Παν. Γεωργάκη 48 (Ο.Τ. 72)

Κατὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν ἐκσκαφικῶν ἐργασιῶν εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Νικ. Μπέη, διαστ. 10.02 × 15.50 μ., ἤλθεν εἰς φῶς τμῆμα τοῦ ἐκεῖθεν διερχομένου τείχους τῆς πόλεως, τῆς κλασσικῆς περιόδου, τὸ ὁποῖον ἐπεσκευάσθη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς

Σχέδ. 47. Μέγαρα. Κάτοψις μέρους τοῦ τείχους τῆς πόλεως ἀποκαλυφθέντος εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Π. Γεωργάκη 48

συμπεραίνεται ἐκ τῶν ἐντὸς τῆς κατασκευῆς του ἀνευρεθέντων ὀστράκων· ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐνετοπίσθη εἰς τὸ Β. ἥμισυ τοῦ οἰκοπέδου.

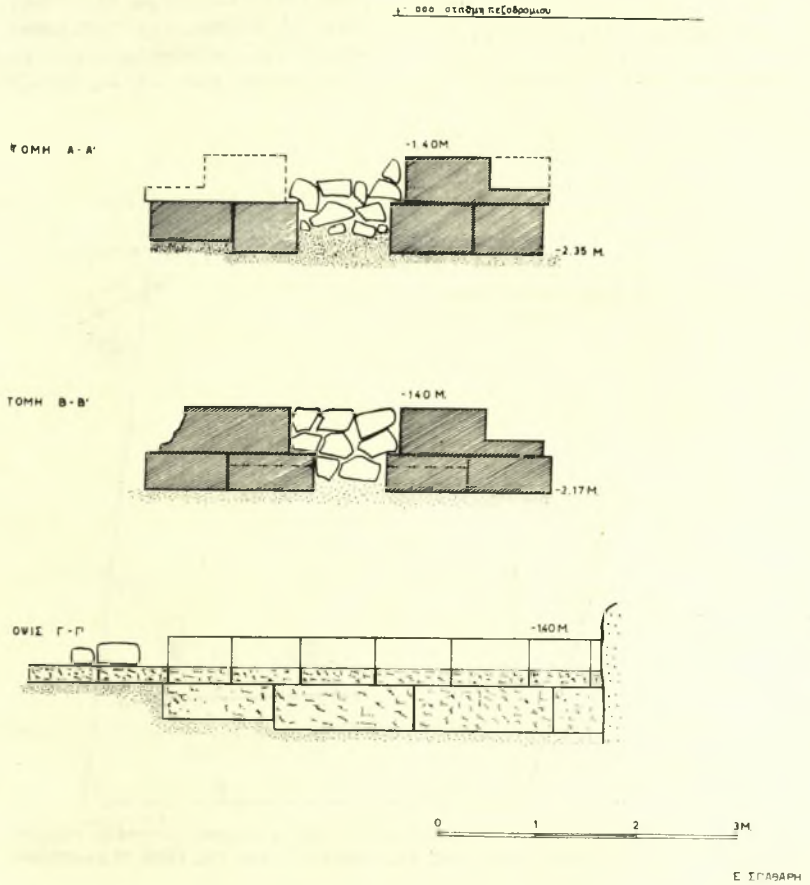
Τὸ τεῖχος (Σχέδ. 47-48) μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ.-ΝΑ., ἀπεκαλύφθη μέχρι μήκ. 7 μ. καὶ σώζεται μέχρις ὕψ. δύο δόμων, ἤτοι 0,90 μ.,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἔχει πάχ. 3.90 μ., ἐδράζεται δὲ ἐπὶ σκληρῶν ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 2.40 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Τὸ σύστημα τῆς κατασκευῆς του εἶναι τὸ ἔμπλεκτον ἰσοδομικόν, συγκείμενον ἐκ δύο περιβόλων, ἐκτισμένων διὰ λαξευτῶν ὀρθογωνίων λίθων κογχυλιάτου καταλιπόντων μεταξύ των κενὸν 1 μ., πληρούμενον διὰ γεμίσματος ἀργῶν λίθων, χώματος καὶ λατύπης. Οἱ δόμοι

5. Θερμοπυλῶν 31 (Ο.Τ. 263)

Κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Σ. Σωτηρίου, διαστ. 10.40 × 9.50 μ., μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς τμῆμα τῆς Ν. πλευρᾶς κτηρίου τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (Σ χ ἐ δ. 49). Οἱ τοῖχοί του σώζονται μέχρις ὕψ. 1.10, ἔχουν πὰχ. 0,45 - 0,50 μ. καὶ ἐδράζονται ἐπὶ τῆς

Σχέδ. 48. Μέγαρα. Τομαὶ καὶ ὄψις τοῦ ἀποκαλυφθέντος τμήματος τοῦ τείχους τῆς πόλεως (πρβλ. Σ χ έ δ. 47)

τῶν περιβόλων εἶναι ἰσοϋψεῖς καὶ οἱ λίθοι των διατίθενται διάτονοι ἢ δρομικοὶ κατὰ στρώσεις.

Πρὸς Δ. τοῦ τείχους καὶ κάτωθεν τῆς μεσοτοιχίας τῆς ὁμόρου οἰκοδομῆς ἀπεκαλύφθη σαρκοφάγος ἐκ κογχυλιάτου, περιέχουσα τὰ διαλελυμένα ὀστᾶ παιδὸς καὶ ὄστρακα χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. μέχρι καὶ τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ.

κιμιλιᾶς εἰς βάθ. 1.70 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ὁ Ν. τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ.- ΝΑ., ἀπεκαλύφθη μέχρι μήκ. 3.40 μ., συνεχιζόμενος πρὸς ΝΑ. ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου, ἐνῷ πρὸς ΒΔ. κάμπτεται κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς Β. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι ἐπιμελῶς διά λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων μὲ τὴν παρεμβολὴν μικρῶν λίθων μεταξὺ ἐνίων ἐκ τῶν ἁρμῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

6. Μυκηνῶν 40 (Ο.Τ. 274)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν πεδίλων εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Ἰ. Σούντη, διαστ. 13 × 11.50 μ., ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα κτηρίων τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου ἐκτισμένων διὰ λαξευτῶν κροκαλοπαγῶν λίθων, τῶν ὁποίων διεκρίθησαν τέσσαρες οἰκοδομικαὶ περίοδοι, δὲν κατέστη ὅμως δυνατὴ ἡ διασάφησις τῶν κατόψεών των.

7. Μυκηνῶν καὶ Στίλπωνος 17 (Ο.Τ. 274)

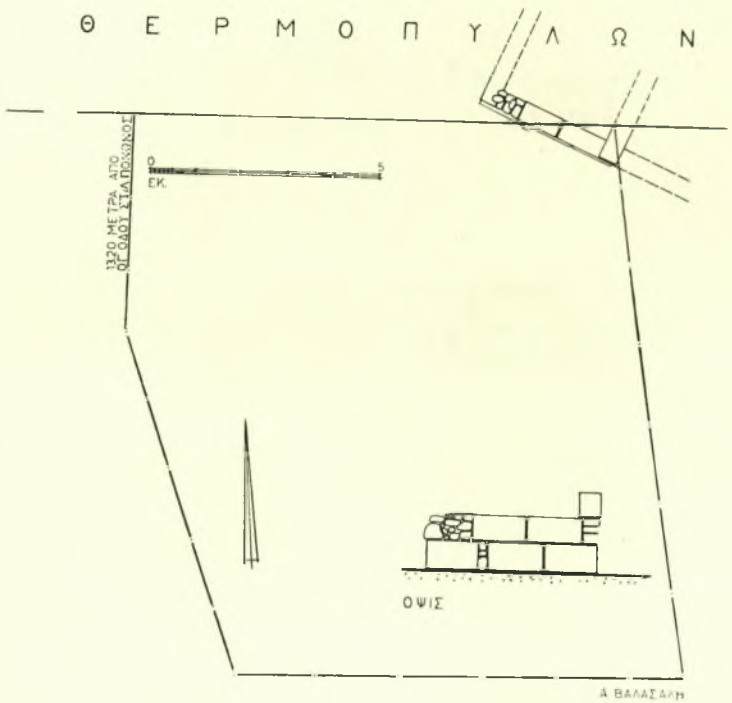
Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, ἰδιοκτησίας Ἰ. Σούντη, διαστ. 6.50 × 13 μ., ἀνευρέθη ἡ συνέχεια τῶν εἰς τὸ παραπλεύρως οἰκόπεδον ἀποκαλυφθέντων κτισμάτων (Σχέδ. 50).

8. 28ης Ὀκτωβρίου 6 (Ο.Τ. 118)

Εἰς τὸ ἀνωτέρω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Βασίλαινα, διαστ. 9 × 9.50 μ., ἡ γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὴν ΝΑ. ἐξωτερικὴν γωνίαν κτηρίου, κατεσκευασμένου διὰ λαξευτῶν πωρολίθων, καὶ πρὸς Α. τούτου ὑπόλοιπα μεταγενεστέρας προσθήκης ἐξ ἀργολιθοδομῆς· τὸ ὡς ἄνω κτίσμα ἑδράζεται ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθ. 0,80 - 0,40 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος.

9. Σιδηροδρομικὸς Σταθμὸς Μεγάρων (Ο.Τ. 313)

ΒΔ. τοῦ Ο.Τ. 313 κατὰ τὴν διάνοιξιν ὀρύγματος, διαστ. 3 × 3 μ., διὰ τὴν κατασκευὴν ὑδατοδεξαμενῆς, ἀπεκαλύφθη ἡ Δ. γωνία ὑστεροκλασσικοῦ κτηρίου, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λαξευτῶν λίθων ἐκ μεγαρικοῦ κογχυλιάτου, κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα πλὴν τοῦ τμήματος τῆς ὑποθεμελιώσεως· οὗτοι, πάχ. 0,40 μ., διετηροῦντο ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψους τριῶν δόμων, ἤτοι 1.90 μ., ἡδράζοντο δὲ ἐπὶ σκληρῶν χωμάτων καστανοῦ χρώματος εἰς βάθ. 3 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος. Ἡ ΒΔ. πλευρὰ ἀπεκαλύφθη μέχρι μήκ. 1.20, ἡ δὲ ΝΔ. μέχρι 0,40 μ.

Σχέδ. 49. Μέγαρα. Κάτοψις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Θερμοπυλῶν 31

ΕΛΕΥΣΙΣ

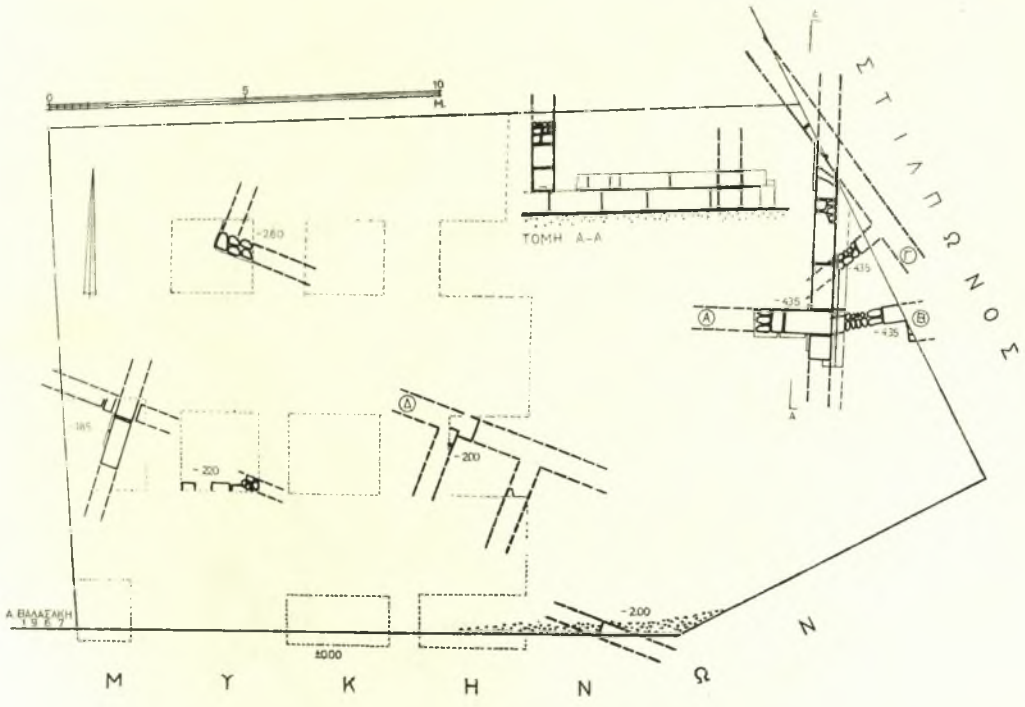
1. Ἰάκχου 14 (Ο.Τ. 67)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 15.30 × 10.10 μ., ἰδιοκτησίας Ν. Δρακάκη, διεξήχθη ἔρευνα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διανοίξεως πεδίλων θεμε-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

λιώσεως τῆς νέας οἰκοδομῆς. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐρεύνης ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις, κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου καὶ παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν τῆς ὁδοῦ Ἰάκχου, τμήματος δεξαμενῆς ἢ παρεμφεροῦς κτίσματος τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ σωζόμενον μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ τμῆμα τῆς δεξαμενῆς ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοῖχον, μήκ. 3.80 καὶ πλ. 0,60 μ., ἐκ μικρῶν καὶ μεγάλων λίθων, συνδεομένων δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος σκληρᾶς συστάσεως, καὶ δαπέδου φέροντος παχὺ ἐπίχρισμα πορσελάνης. Τὸ δάπεδον εὑρίπεδον ὅμοιον πρὸς τὸ ἀποκαλυφθέν, προφανῶς δὲ ὁ ἕτερος τοῖχος ἀπετέλει τὴν ΒΔ. πλευρὰν τῆς δεξαμενῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἀκριβὲς σχῆμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαπιστωθῇ, διότι ἡ ἀνασκαφὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὸ οἰκόπεδον Πόγκα. Τὸ ὑπόλοιπον οἰκόπεδον ἠρευνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν καὶ οὕτω διεπιστώθη, ὅτι καθ' ὅλην τήν ἔκτασίν του καὶ ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ 1 μ. ἤρχιζε τὸ στρῶμα τῶν ποταμίων λίθων, συνεχιζομένων καὶ πέραν τῶν 2.50 μ.

Κινητὰ εὑρήματα δὲν ὑπάρχουν, πλὴν ὀλίγων ρωμαϊκῶν ὀστράκων.

Σχέδ. 50. Μέγαρα. Κάτοψις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Μυκηνῶν καὶ Στίλπωνος 17

σκετο μόλις 0,20 μ. ἀπὸ τῆς σωζομένης ἐπιφανείας τοῦ τοίχου, ἡ ὑποθεμελίωσις τοῦ ὁποίου ἔφθανε μέχρι 1.20 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ. Ἐσωτερικῶς ὁ τοῖχος ἔφερεν ἐπένδυσιν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ δαπέδου, ἐξωτερικῶς δὲ ἀντηρίδας, διαστ. 0,45 × 0,50 μ., εἰς ἀπόστασιν 1.50 μ. ἡ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης.

Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ παραπλεύρως κειμένου οἰκοπέδου, ἰδιοκτησίας Πόγκα, διεκρίνοντο ἐπιφανειακῶς ἡ συνέχεια τοῦ τοίχου τῆς δεξαμενῆς, ὡς καὶ ἕτερος ὁμοίας κατασκευῆς, εἰς ἀπόστασιν 1.60 μ. Μεταξὺ αὐτῶν ἐσώζετο δάΤὰ ὡς ἄνω περιγραφέντα ἀρχαῖα ἀποτελοῦν μέρος ἑνὸς ἐνιαίου συγκροτήματος οἰκιῶν, τμήματα τῶν ὁποίων ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῶν δύο πρὸς Δ. κειμένων οἰκοπέδων (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 126 καὶ κατωτέρω, σ. 106).

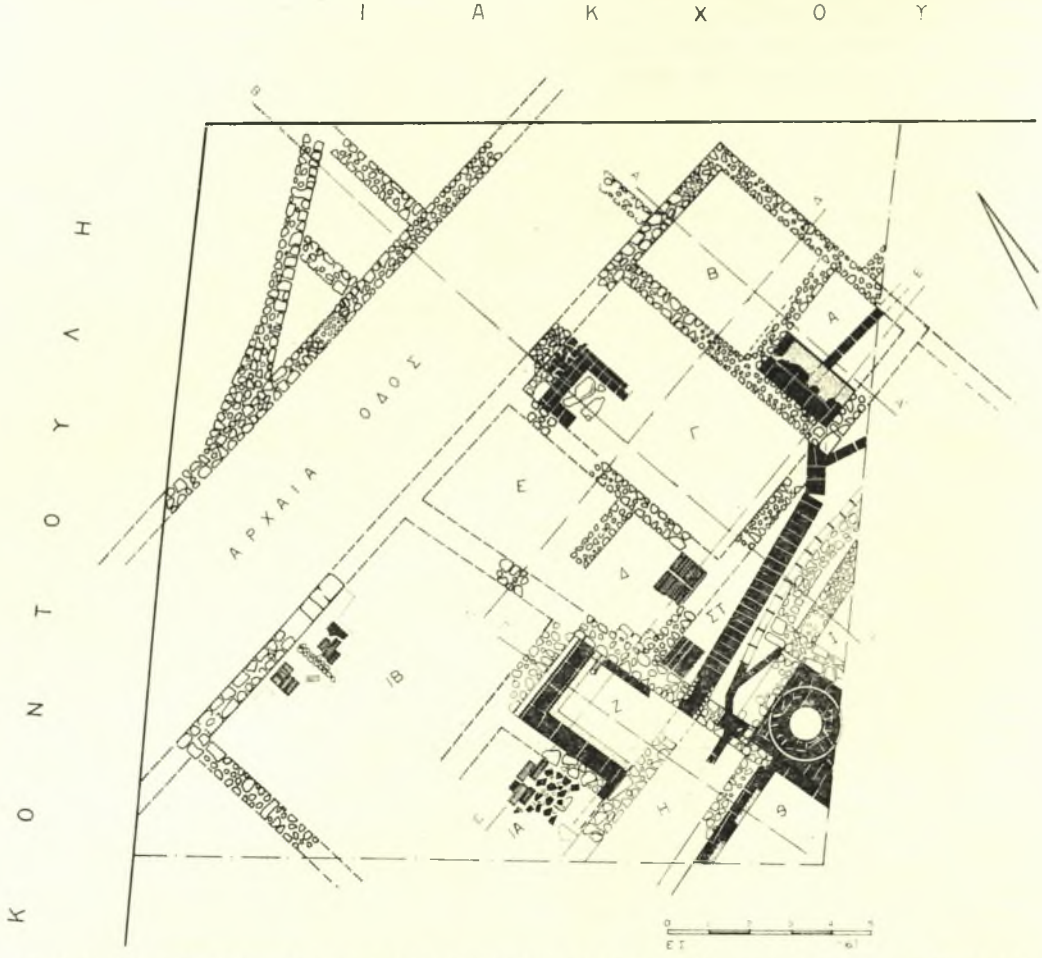
2. Ἰάκχου καὶ Στρατηγοῦ Κοντούλη (Ο.Τ. 67)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἰδιοκτησίας Μ. Φούρλα, διαστ. 18 × 18 μ., κείμενον παρὰ τὸ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφὲν οἰκόπεδον ἰδιοκτησίας Πανηγύρη (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

σ. 126), διεξήχθη ἔρευνα, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀποκάλυψιν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ οἰκοπέδου θεμελίων δύο οἰκιῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἑκατέρωθεν ὁδοῦ (Σχέδ. 51) (βλ. ἐπίσης ἀνωτέρω, σ. 105, τὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ο.Τ. διεξαχθείσας ἀνασκαφάς).

Τῆς μιᾶς οἰκίας, ἥτις καταλαμβάνει τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν, ἀνεσκάφησαν 12 χῶροι· οἱ τοῖχοί της, ἐκτισμένοι δι' ἀργῶν λίθων καὶ ἰλύος, διατηροῦνται εἰς ὕψ. 0,80 - 1.50, ἔχουν πάχ. 0,50 μ. καὶ ἑδράζονται ἐπὶ ἐπιχώσεων εἰς βάθος 0,60 - 1 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ Ἰάκχου. Ἐλάχιστα τμήματα τῶν ἐξ ἐπιμήκων κεραμίνων πλακῶν δαπέδων διατηροῦνται, ἅπαντα εἰς βάθ. 0,40 μ.· τὸ ἀποχετευτικὸν ὅμως σύστημα τῆς οἰκίας ἀπεκαλύφθη ἐν ἐκτάσει, κυρίως κατὰ τὸ Ν. τμῆμά της (Πίν. 55 α). Ἡ διάταξις τῶν χώρων Α, Β, Γ, Δ, Ε κατὰ τὸ ΒΑ. τμῆμα τοῦ συγκροτήματος παρουσιάζει κανονικὴν μορφήν. Πιθανῶς ἀπετέλει τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα, εἰς τὸν ὁποῖον μεταγενέστερον προσετέθησαν τὰ ὑπόλοιπα. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χώρου Α κατελάμβανε φρεάτιον ἀποχετεύσεως, διαστ. 2.15 × 0,40, βάθ. 0,55 μ., τὸ ὁποῖον ἐδέχετο τὰ ὕδατα τοῦ πειοσχήμου ἀγωγοῦ α, διωχέτευον δὲ ταῦτα εἰς τὸν ἐξ αὐτοῦ ἐκκινοῦντα ἀγωγὸν γ. Τὸ δάπεδόν του ἀπετέλουν κοῖλαι κεραμίδες, ἡ δὲ Α. πλευρά του ὑπεστηρίζετο διὰ μικροῦ ἀναλήμματος ἐκ λίθων καὶ χώματος, πλ. 0,75 μ., μὲ στρῶσιν ἐξ ὑδραυλικοῦ κονιάματος εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν καὶ μίαν σειρὰν καθέτων κεράμων κατὰ τὸ Α. πέρας.

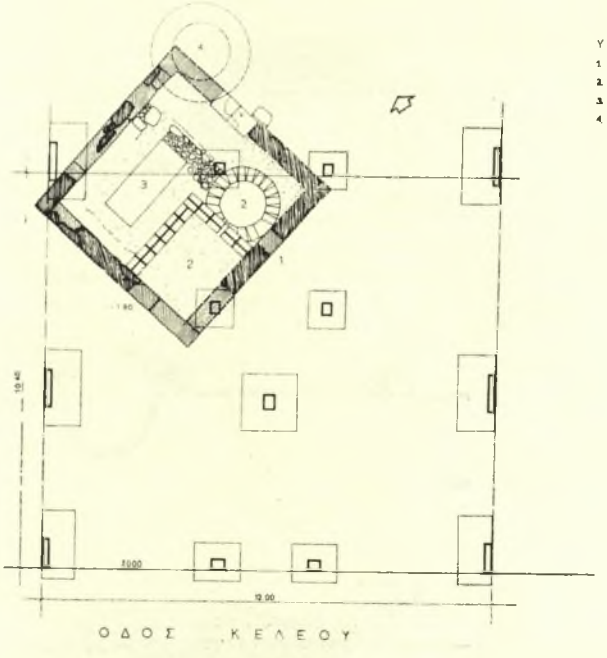

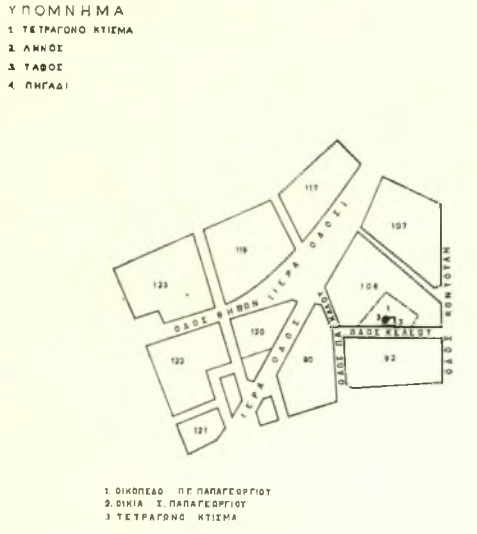
Σχέδ. 51. Ἐλευσίς. Κάτοψις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἰάκχου καὶ Στρατηγοῦ Κοντούλη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Τμῆμα δαπέδου διετηρεῖτο μόνον κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ χώρου Δ, ἐνῷ κατὰ τὴν ΒΔ. τοῦ χώρου Γ ἀπεκαλύφθη, εἰς τὸ ὕψος σχεδόν τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ Ἰάκχου, στρῶσις κεράμων εἰς σχῆμα πεῖ.

Ἡ κατασκευὴ κατὰ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν καταφυγίου κατά τὸ ΝΔ. τμῆμα τοῦ οἰκοπέδου καί εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χώρου Β, κατέστρεψε τὴν ἐκεῖ ἐπέκτασιν τῆς οἰκίας, ἀπέμεινον δὲ τμῆμα μόνον τοίχου, μήκ. 5.75 μ., καὶ ὑπολείμματα δαπέδου ἐκ κεράμων καὶ λιθαρίων, ὡς καὶ τελεῖται ἐκ κυλινδρικῶν πηλίνων σωμάτων· παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ χώρου ΣΤ ὁ ἀγωγὸς δ ἐνοῦται μὲ τοὺς η καὶ θ, καθ' ὅλον δὲ τὸ μῆκος τῆς Ν. πλευρᾶς του ὑπεστηρίζετο δι' ἀναλημματικοῦ τοίχου. Ὁ ἀγωγὸς στ, ὅστις διήρχετο κατὰ μῆκος τῆς Β. καὶ Δ. πλευρᾶς τοῦ χώρου Ζ, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἡμικυλινδρικὰ πήλινα μέλη, πλ. 0,50 μ., ὑπεστηρίζετο δὲ κατά τάς ἐσωτερικὰς πλευράς του διὰ μικροῦ ἀναλήμματος, πάχ. 0,20 μ., ἐκ χώματος ἀναμεμειγμένου μετὰ κονιάματος.

Σχέδ. 52. Ἐλευσίς. Κάτοψις ἀνασκαφῆς εἰς οἰκόπεδον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κελεοῦ 1 καὶ τοπογραφικὸν περιοχῆς

τμῆμα ἑτέρου τοίχου συνεχιζομένου κάτωθεν τῆς παρακειμένης οἰκοδομῆς.

Ἐκ τῶν ὑπολοίπων χώρων ΙΑ, Ζ, Η, Θ, Ι καὶ ΣΤ, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὴν καλυτέραν διατήρησιν, ὑπολείμματα δαπέδων ἀνευρέθησαν μόνον εἰς τοὺς ΣΤ καὶ ΙΑ, ἐνῷ δι' ὅλων σχεδὸν διέρχεται τὸ ἀποχετευτικὸν δίκτυον, παρουσιάζον σαφῆ κλίσιν πρὸς ΝΔ. Οἱ ἀγωγοὶ β, ε, ζ, η, θ καὶ ε εἶναι πειόσχημοι, ὁ γ ἔχει δάπεδον ἐξ ἐλαφρῶς κοίλων κεράμων, πλευρὰς ἐκ λιθαρίων καὶ κάλυμμα ἐξ ἐπιπέδων κεράμων. Ὁ δ ἀπο-

Τέλος, εἰς τὸν χῶρον Θ ἀπεκαλύφθη φρέαρ, ἀνωρυγμένον εἰς τὸ ἔδαφος, μὲ ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν πηλίνων δακτυλίων. Πέριξ τοῦ στομίου του, διαμ. 0,75 μ., ὑπῆρχε δακτύλιος μὲ στρώσεις ἐκ θραυσμάτων πηλίνων πλακῶν, διαμ. 1.80 μ., ὁ κύκλος δέ ὅλος ἐνεγράφετο ἐντὸς τετραγώνου, πλ. 2.25 μ., φέροντος ὁμοίαν στρῶσιν. Τὸ φρέαρ ἠρευνήθη μέχρι τοῦ βάθους τῶν τριῶν δακτυλίων, ὅπου ἀνέβλυζον ὕδατα. Τῆς δευτέρας οἰκίας ἀνεσκάφησαν τρεῖς χῶροι μόνον, οἵτινες θὰ ἀπετέλουν βοηθητικοὺς χώρους.

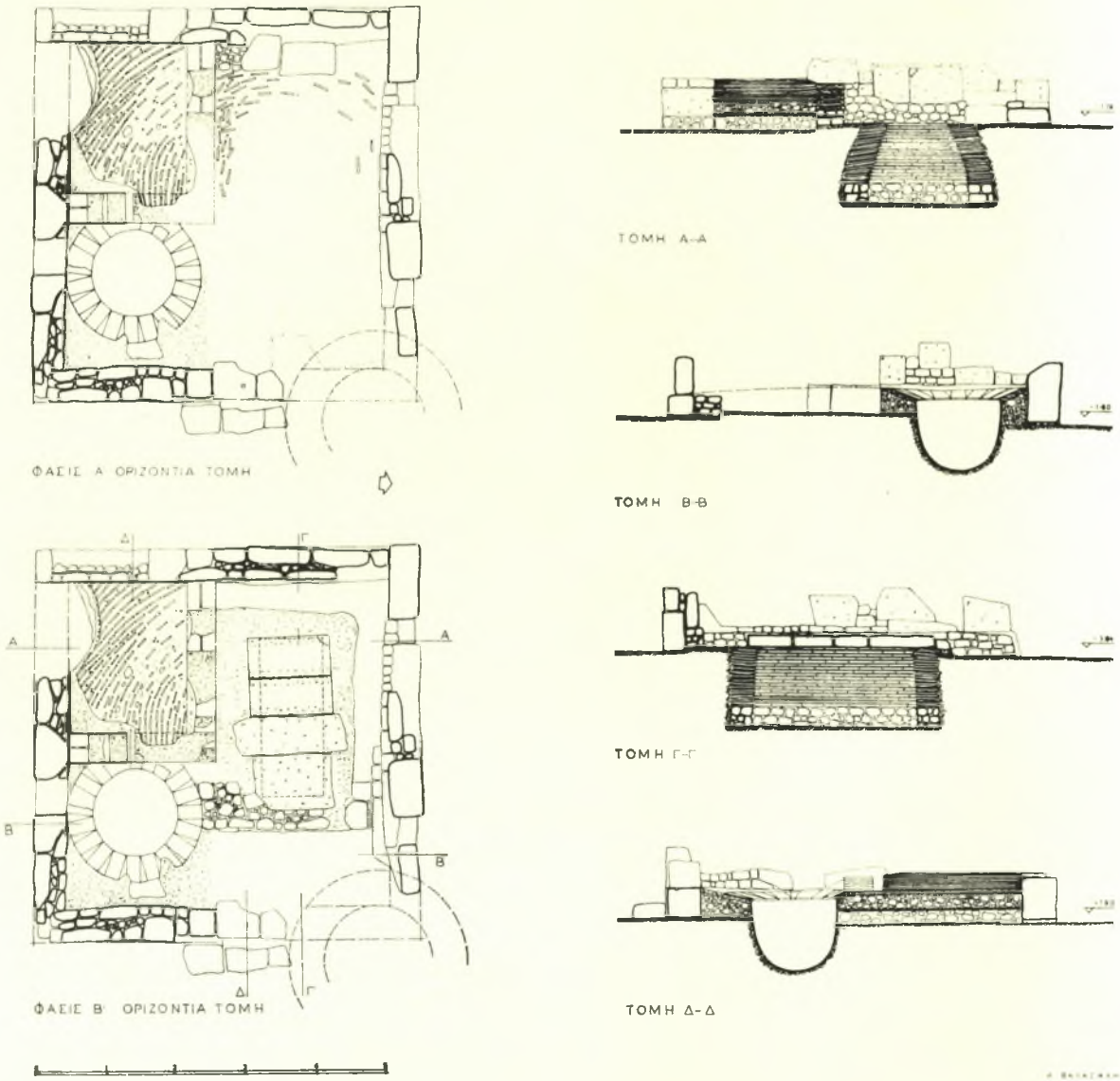
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἡ ὁδός, ἀποκαλυφθεῖσα μέχρι μήκ. 21.50 μ., ἔχει πλ. 3.80 μ.· ταύτης διετηρεῖτο ἓν μόνον ὁδόστρωμα.

3. Κελεοῦ 1 (Ο.Τ. 106)

Αἱ ἐργασίαι εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, διαστ. 36 × 24 μ., ἰδιοκτησίας Παπαγεωργίου, ἐνετοπίσθησαν κυρίως εἰς χῶρον διαστ. 7 × 7 μ., πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς, ἔνθα ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια τετραγώνου κτίσματος ταυτιζομένου κατὰ τὸν κ. H. Thompson πρὸς πύργον (Σχέδ. 52), ἐνῷ ἡ λοιπὴ ἔκτασις ἠρευνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν ἄνευ ἀποτελέσματος.

Τὸ προαναφερθὲν κτίσμα, πλευρᾶς 4.60 μ., ἠδράζετο ἐπὶ τῆς κιμιλιᾶς εἰς βάθος 1.80 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος· τὸ σύστημα τῆς τοιχοποιΐας του ἦτο τὸ πολυγωνικὸν τραπεζιό-

Σχέδ. 53. Ἐλευσίς. Οἰκοδομικαὶ φάσεις καὶ τομαὶ ἀποκαλυφθέντων ἀρχαίων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κελεοῦ 1 (πρβλ. Σχέδ. 52)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

σχημον, διὰ μεγάλων λαξευτῶν λίθων, τῶν κενῶν πληρουμένων διὰ βυσμάτων· οἱ τοῖχοί του, πάχ. 0,50 μ., διετηροῦντο εἰς ὕψ. 1 μ. (Πίν. 55 β). Ἡ θέσις τοῦ κτίσματος πλησίον τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ, αἱ διαστάσεις του, ἡ ἀκρίβεια κατασκευῆς του, ὡς καὶ ἡ πλήρης ἀπουσία ἑτέρων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων συνδεομένων πρὸς τοῦτο, ἐνισχύουν τὴν ἄποψιν περὶ τῆς κατασκευῆς του ὡς πύργου. Ἡ χρονολογία ἀνεγέρσεώς του κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον συνάγεται ἐκ τῆς τοιχοποιΐας του.

Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ πύργου κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βάσεώς του ἐπανεχρησιμοποιήθη κατ' ἀρχὰς διὰ τὴν κατασκευὴν τάφου καὶ κατόπιν διερρυθμίσθη ὡς ληνός. Οὕτως, εἰς τὸ Δ. ἥμισυ κτίζεται τάφος ὀρθογώνιος, διαστ. 1.44 × 2.36, ὕψ. 1.14 μ., δι' ὀπτοπλίνθων τοποθετημένων εἰς ὁριζοντίας στρώσεις κατὰ τὸν ἐκφορικὸν τρόπον· ἐπὶ τοῦ δαπέδου του, κειμένου 2.88 μ. ὑπὸ τὸ σύγχρονον ἔδαφος, εὑρέθησαν τὰ ὀστᾶ τριῶν νεκρῶν (ἀνδρός, γυναικὸς καὶ νηπίου) καὶ τρεῖς πρόχοι ὡς κτερίσματα (Σχέδ. 53).

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ πύργου εἰς ληνὸν ἐγένετο κατὰ τοὺς ὑστερορρωμαϊκοὺς χρόνους. Ὁ ὅλος χῶρος θὰ ἐστεγάζετο δι' ὀπτοπλίνθων κατὰ τὸν ἐκφορικὸν τρόπον, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τοῦ σωροῦ, ὅστις εὑρέθη κατὰ χώραν εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν του· ἡ πρόσβασις θὰ ἐγίνετο κατὰ τὸ μέσον τῆς Α. πλευρᾶς, ἔνθα ἀνευρέθη τμῆμα λιθίνου κατωφλίου. Τὸ ἐσωτερικὸν χωρίζεται κυρίως εἰς τρία διαμερίσματα: κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν δημιουργεῖται ὀρθογώνιος χῶρος, διαστ. 1.70 × 2.15 μ., ὁριζόμενος διὰ στηθαίου, κατεσκευασμένος δι' ὀπτοπλίνθων· τὸ ἐσωτερικόν του περιβάλλεται διὰ παχέος κονιάματος, ὥστε νὰ εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ὑλικοῦ, εἰς δὲ τὴν ΝΑ. γωνίαν σκάπτεται λάκκος ἀπιόσχημος ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς, βάθ. 0,95 μ., συνδεόμενος μετὰ τοῦ προηγουμένου χώρου δι' αὔλακος, τοῦ ὁποίου τὰ τοιχώματα φέρουν ἐπένδυσιν ὑδραυλικοῦ κονιάματος καὶ ὅστις θὰ ἐχρησίμευε διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὑγροῦ (Σχέδ. 53).

ΟΛΓΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

1. Ἀργυρούπολις

Δοκιμαστικὴ ἔρευνα ἐγένετο εἰς τήν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Κουμουνδούρου καὶ Λακωνίας, πρὸς Δ. τῆς λεωφόρου Βουλιαγμένης, ἀριθ. 420. Ἀπεκαλύφθησαν δύο πλευραὶ κτηρίου ἐκ πωρίνων λιθοπλίνθων καλῆς ἐργασίας (Σχέδ. 1, τ. 1 καὶ τ. 2· Πίν. 56 β). Οἱ τοῖχοι πατοῦν ἐπὶ λιθοστρώτου, ἐκ μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων, τὸ ὁποῖον συνεχίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτηρίου (Πίν. 56 α). Σώζονται τρεῖς δόμοι.

Ὁ τοῖχος 2 εἰς τὸ Α. ἄκρον του κάμπτεται πρὸς Β. (Σχέδ. 1, τ. 2).

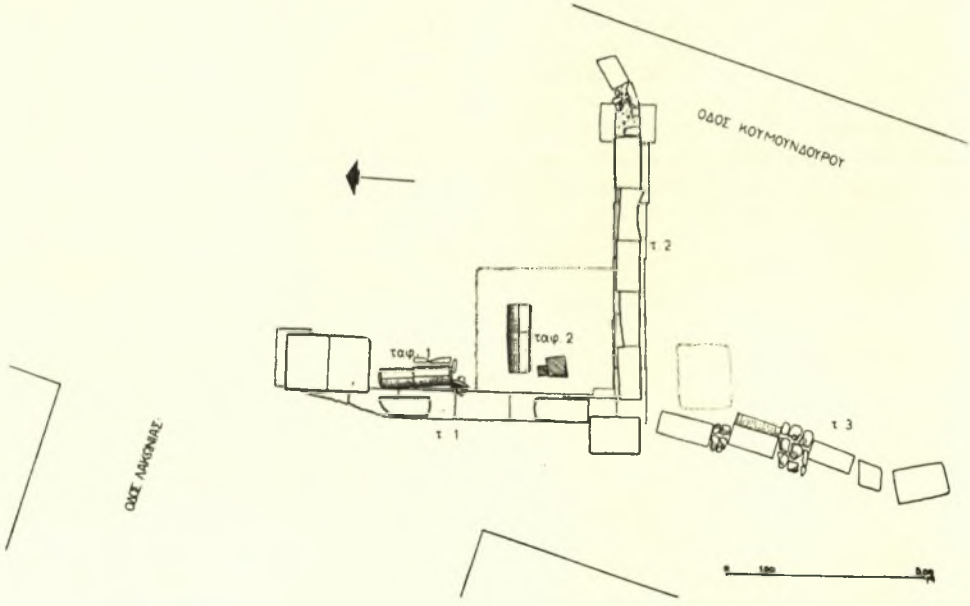
Πρὸς Ν. τοῦ σημείου, ἔνθα οἱ τοῖχοι 1 καὶ 2 συναντῶνται, ἀνευρέθησαν μεγάλοι ὀγκόλιθοι, οἱ ὁποῖοι δέν πρέπει νά σχετίζωνται πρὸς τὸ κτήριον (Σχέδ. 1, τ. 3).

Εἰς μικρὸν βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (0,25 - 0,50 μ.) ἀνευρέθησαν ἀκτέριστοι κεραμοσκεπεῖς τάφοι, λίαν προχείρου ἐργασίας, μεταγενεστέρων τοῦ κτηρίου χρόνων (Σχέδ. 1, τάφ. 1, τάφ. 2).

ΑΓΓ. ΛΙΑΓΚΟΥΡΑΣ

2. Μερέντα

Ἡ ἀνεύρεσις τμήματος θεμελιώσεως ἀρχαίου κτηρίου ἐντὸς τοῦ κτήματος Παπαγιαννάκου, εἰς Μερένταν Ἀττικῆς, ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν διενέργειαν μικρᾶς δοκιμαστικῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης (Νοέμβριος 1967), μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μερικὴν ἀποκάλυψιν τμήματος κλασσικοῦ νεκροταφείου (5ου - 4ου αἰ. π.Χ.), περιλαμβάνοντος ὁδὸν (Σχέδ. 2) μετὰ ταφικῶν ἐκ πωρολίθων (κογχυλιάτου) περιβόλων ἑκατέρωθεν ταύτης. Δύο ἐξ αὐτῶν ἀνεσκάφησαν κατὰ μῆκος τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς νεκρικῆς ὁδοῦ. Ὁ πρὸς Δ. κείμενος (ἀριθ. 1) περιέκλειε τρεῖς ἐπαλλήλους ὀρθογωνίους λάκκους πυρῶν (1 - 3)

Σχέδ. 1. Ἀργυρούπολις. Ὁδὸς Κουμουνδούρου καὶ Λακωνίας. Κάτοψις ἀνασκαφῆς

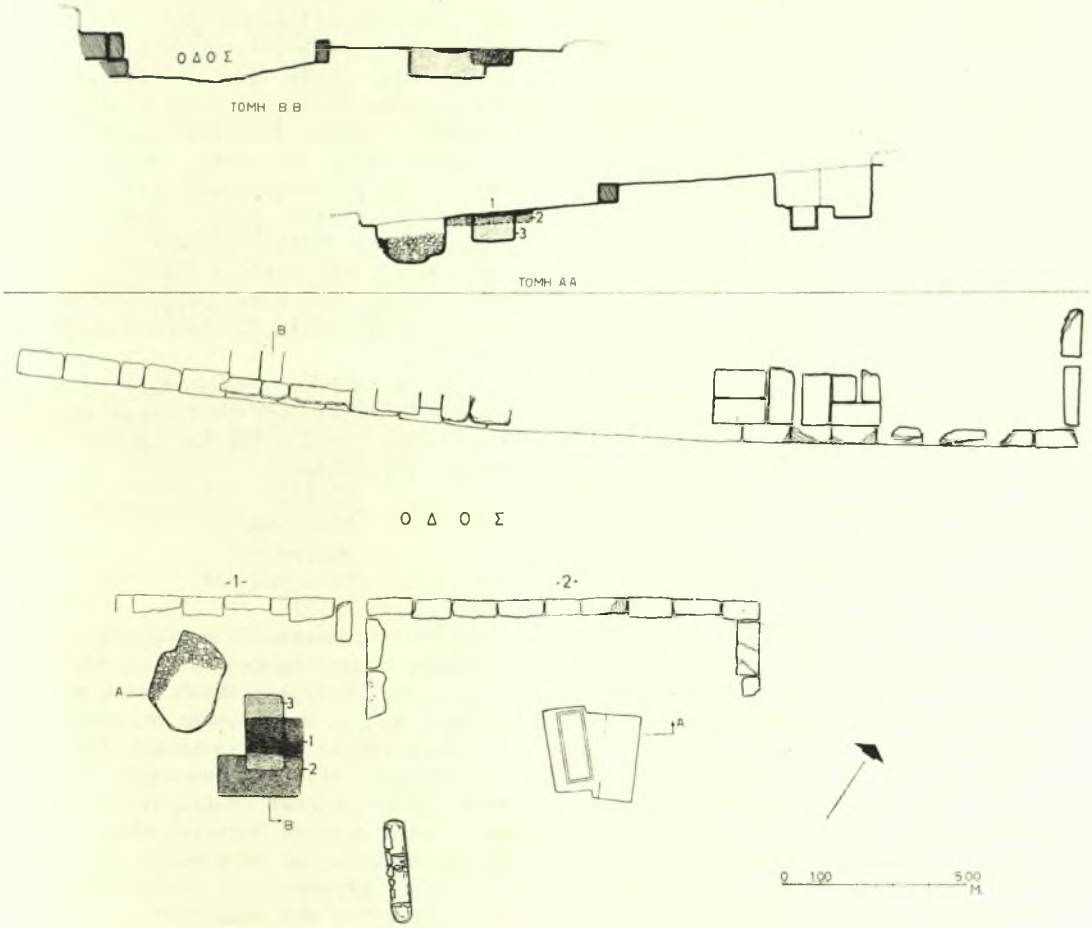
μὲ τὰ ἐξῆς κτερίσματα. Πυρὰ 1: Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον, δύο θήλαστρα καὶ λίαν ὠξειδωμένην σιδηρᾶν στλεγγίδα. Πυρὰ 2: Ἀκέραιον ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον καὶ ὄστρακα ἑτέρου. Πυρὰ 3: Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον καὶ χαλκῆν ψῆφον. Παρὰ τὰς πυράς, ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ περιβόλου, ἀκανόνιστον βύθισμα (ἀποθέτης), ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ πετρώματος, εὑρέθη πλῆρες μικρῶν λίθων. Ὁ ἕτερος περίβολος (ἀριθ. 2), ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ 1 καὶ πρὸς Α. αὐτοῦ κείμενος, περιελάμβανε δύο ὀρθογωνίους, παραλλήλως τοποθετημένους, λάκκους. Ἐντὸς τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, εἰς βαθύτερον ἐπίπεδον, ἀπεκαλύφθη ἀκτέριστος κιβωτιόσχημος τάφος (σαρκοφά-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

γος). Πλησίον τῶν λάκκων, ἐντὸς τοῦ ταφικοῦ περιβόλου, εὑρέθησαν: 1. Ἀπότμημα ἐπιστέψεως μαρμαρίνης ἐπιτυμβίου στήλης, κοσμουμένης διὰ πλαστικοῦ ρόδακος, 2. Ὀγκώδης βάσις ἐπιτυμβίου ναοσχήμου μνημείου, ἀφεθεῖσα κατὰ χώραν, 3. Ἀπότμημα μαρμαρίνης ἐπιτυμβίου στήλης, σῶζον ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τὸ ἄκρον ποδὸς δίφρου, 4. Θραῦσμα μαρμάρου, ἀνῆκον προφανῶς εἰς ἕτερον ναόσχημον μνημεῖον. Τέλος, σημειοῦμεν τὴν ἀνεύρεσιν ἀβαθοῦς ἐλλειψοειδοῦς λάκκου πρὸς Δ. τῆς σαρκοφάγου, διαιρουμένου εἰς τρία τμήματα διὰ προχείρου ἐκ λίθων τοιχαρίου, ἀγνώστου εἰσέτι προορισμοῦ.

Κατὰ μῆκος τῆς Β. πλευρᾶς τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ ἀπεκαλύφθη μέγα τμῆμα θεμελιώσεως, σωζομένης εἰς ὕψος δύο ἐπαλλήλων δόμων καὶ ἀνηκούσης προφανῶς εἰς παρομοίους πρὸς τοὺς ταφικοὺς περιβόλους τῆς Ν. πλευρᾶς. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν περιβόλων δὲν ἠρευνήθη εἰσέτι.

Ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς θὰ φέρῃ πιθανῶς εἰς φῶς σημαντικὸν τμῆμα τοῦ κλασσικοῦ νεκροταφείου (5ου - 4ου π.Χ. αἰ.) τοῦ ἀττικοῦ Δήμου Μυρρινοῦντος, τοῦ ὁποίου τὸ γεωμετρικὸν καὶ ἀρχαϊκὸν (8ου - 6ου π.Χ. αἰ.) εἶναι ἤδη γνωστὸν ἐκ προηγουμένων ἀνασκαφῶν, κείμενον πλησίον τοῦ βυζαντινοῦ ἐκκλησιδίου «Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου» (κτῆμα Νάσιου), ἤτοι περὶ τὸ 1 χλμ. ΝΔ. τοῦ κλασσικοῦ.

Σχέδ. 2. Μερέντα. Κάτοψις καὶ τομαὶ τοῦ ἀποκαλυφθέντος τμήματος νεκροταφείου

Ἡ τυχαία ἀνεύρεσις ἀκεραίας γεωμετρικῆς οἰνοχόης καὶ ὀστράκων ἐντὸς τοῦ κτήματος τοῦ Σ. Παναγιώτου, περὶ τὰ 100 μ. πρὸς Α. τοῦ κτήματος Νάσιου, ἔδωσεν ἀφορμὴν προκαταρκτικῆς ἐρεύνης, ἡ ὁποία θὰ ὁλοκληρωθῇ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΑΒΡΙΤΣΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

3. Αἴγινα

Εἰς τὴν θέσιν Μεριστὸς-Ἅγ. Παρασκευὴ Αἰγίνης καὶ ἐντὸς τοῦ κτήματος Γ. Καλοκούβαρου, ἀνεσκάφησαν τρεῖς σεσυλημένοι θαλαμοειδεῖς τάφοι (I - II - III), τῶν ὁποίων ἡ ὀροφὴ εἶχεν ἐν μέρει καταπέσει. Ἐντὸς τῶν I καὶ II οὐδὲν ἀνευρέθη· ἐκ τῆς ἐπιχώσεως ἄνωθεν τοῦ III προέρχονται δύο λύχνοι, ἐξ ὧν ὁ εἷς μὲ παράστασιν λέοντος (ὕψ. 0,05, διάμ. βάσ. 0,035 μ.) καὶ ὁ ἕτερος μὲ γλωσσοειδὲς κόσμημα καὶ ἀκτῖνας πέριξ τῆς ὀπῆς του (ὕψ. 0,05, διάμ. βάσ. 0,035 μ.). Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἰδίου τάφου εὑρέθησαν χαλκοῦν κάτοπτρον εἰς τεμάχια (ὕψ. 0,338, διάμ. 0,183 μ.), σιδηροῦν μαχαιρίδιον, σιδηροῦν ἐγχειρίδιον καὶ δύο ὅμοιαι ἀκόσμητοι οἰνοχοΐσκαι, ὕψ. 0,11 καὶ 0,108 μ. ἀντιστοίχως.

ΤΥΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Καλλιθέα

α) Κατὰ τὴν κατασκευὴν ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Κυναιγείρου καὶ Ἀριστ. Χαροκόπου εὑρέθη μαρμάρινος ἐνεπίγραφος ἐπιτύμβιος κιονίσκος, ὕψ. 0,96 μ. Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς χρονολογεῖται εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ἐν μεταγραφῇ ὡς ἑξῆς:

Ἀπελλῆς
Ὀ]λυμπίχο
Ἐ]κ Κεραμέων

β) Κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν δικτύου ὑδρεύσεως εἰς τὴν ὁδὸν Κολοκοτρώνη εὑρέθη μαρμαρίνη ἐπιτύμβιος στήλη μὲ παράστασιν δεξιώσεως. Πρόχειρος ἐργασία τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος (Πίν. 57 γ). Ὕψ. 0,98, πλ. 0,68 μ.

γ) Εἰς τὴν ὁδὸν Ματζαγριωτάκη 81 εὑρέθη ἀπότμημα μαρμαρίνης ἐπιτυμβίου στήλης τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σώζεται ἀκέφαλον ὀκλάζον, κατ' ἐνώπιον εἰκονιζόμενον, νήπιον. Σωζ. ὕψ. 0,36 μ. (Πίν. 57 α).

δ) Εἰς τὴν ὁδὸν Σαπφοῦς 100 εὑρέθη κιβωτιόσχημος τάφος, διαστ. 2 × 0,93 × 0,92 μ. Πέριξ τοῦ λίαν τεταραγμένου σκελετοῦ εὑρέθησαν ὀκτὼ μελανόμορφοι λήκυθοι. Ἐκ τούτων ἡ μία μόνον διετηρεῖτο καλῶς (ὕψ. 0,315 μ.) καὶ ἔφερε παράστασιν θυσίας τράγου. Τὸ εἰς τὰ τέλη τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος χρονολογούμενον ἀγγεῖον μέλλει νὰ δημοσιευθῇ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Ἀγγ. Λιάγκουρα. Ἕτερος, σεσυλημένος ὅμως, παρόμοιος τάφος εὑρέθη ἀκριβῶς πλησίον.

Ἀμφιθέα

Εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Κρήτης καὶ Κύπρου εὑρέθη πηλίνη λάρναξ περιέχουσα παιδικὴν ταφήν. Τὰ κτερίσματα ἦσαν ἑπτὰ ληκύθια κλασσικῶν χρόνων φέροντα διακόσμησιν θαλλοῦ κισσοῦ.

Ἀργυρούπολις

α) Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Βουλιαγμένης, παρὰ τὴν ὁδὸν Κύπρου καὶ 150 μ. ΝΔ. τοῦ ἐργοστασίου PANCOM, εὑρέθη κιβωτιόσχημος τάφος. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχον ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον καὶ λευκὴ λήκυθος μὲ παράστασιν δύο μορφῶν ἑκατέρωθεν ἀνθεμωτῆς ἐπιτυμβίου στήλης ἐπὶ βαθμιδωτῆς βάσεως. Ἀριστερὰ εἰκονίζεται γυνὴ καθημένη ἐπὶ βράχου καὶ κρατοῦσα κάνιστρον μὲ καρπὸν καὶ δεξιὰ ἔφηβος κρατῶν κάνιστρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου στέφανος.

β) Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λαύρας 2 εὑρέθη κεραμοσκεπὴς τάφος, διαστ. 1.90 × 0,40 μ. Παρὰ τὸν σκελετὸν ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον καὶ σιδηρᾶ στλεγγίς.

γ) Εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Κουμουνδούρου καὶ Λακωνίας εὑρέθη ἄνω τμῆμα μαρμαρίνης ἐπιτυμβίου στήλης τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν:

Εὐκτήμων
Μυρρινόσιος
Ἀρχεστράτη
Εὐκτήμονος γυνὴ

Ὕψ. 0,65, πλ. 0,33 μ.

δ) Ἐντὸς τῆς ἀεροπορικῆς μονάδος 129 Π.Υ. ἀνεσκάφησαν τρεῖς ὑστερογεωμετρικοὶ τάφοι. Ἀφορμὴ εἰς τὴν ἔρευναν ἀπετέλεσεν ἡ περὶ τὰ 200 μ. πρὸς Δ. τῆς ἐκκλησίας τῆς μονάδος ἀνεύρεσις πυρᾶς κατὰ τὴν κατασκευὴν ἀποχετευτικοῦ ἔργου. Ἐκτὸς τῶν τάφων περισυνελέγησαν πλεῖστα ὅστρακα ἀγγείων, κυρίως τριφυλλοστόμων οἰνοχοῶν, ἀνήκοντα πιθανώτατα εἰς καταστραφέντας ὑπὸ τοῦ ἐκσκαφέως τάφους.

Τάφος Ι. Ἐπρόκειτο περὶ ἁπλοῦ λάκκου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε τοποθετηθῇ ἀμφορεύς περιέχων τὴν τέφραν τοῦ νεκροῦ. Πέριξ τοῦ ἀμφορέως εὑρέθησαν πέντε σκύφοι (Πίν. 58 α) καὶ κάτωθεν τούτων σιδηροῦν μαχαιρίδιον. Πρὸς Δ. τοῦ λάκκου - τάφου εὑρέθη πυρά, διαστ. 1.20 × 0,80 μ., ἡ ὁποία ἀπέδωσεν ὅστρακα ἀνήκοντα εἰς εὐρεῖαν φιάλην.

Τάφος ΙΙ. Ἐπρόκειτο ἐπίσης περὶ λάκκου - τάφου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποτεθῇ ἀμφορεὺς πλήρης ὀστῶν (Πίν. 58 β). Τὸ στόμιον τοῦ ἀμφορέως ἐκαλύπτετο ὑπὸ πώματος - φιάλης.

Τάφος ΙΙΙ. Παρόμοιος πρὸς τοὺς δύο προη-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

γουμένους τάφους περιεῖχε τεθραυσμένον εἰς πλεῖστα τεμάχια πίθον, κείμενον πρὸς Δ. εἰς ἀπόστασιν 2.40 μ. ἀπὸ τοῦ Ι καὶ 2.20 μ. ἀπὸ τοῦ ΙΙ.

Αἰγάλεω

Εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Σμύρνης καὶ Περγάμου ἀνευρέθησαν δύο κιβωτιόσχημοι κλασσικῶν χρόνων τάφοι, διαστ. 2.15 × 0,64 ὁ εἷς καὶ 2.35 × 0,86 μ. ὁ ἕτερος. Ὁ εἷς ἀπέδωσε μελαμβαφὲς κυάθιον, μελαμβαφὲς ληκύθιον καὶ δύο σιδηρᾶς στλεγγίδας εἰς τεμάχια καὶ ὁ ἕτερος δύο ἀρυβαλλοειδῆ ληκύθια καὶ χαλκοῦν κάτοπτρον, διαμ. 0,108 μ.

Ἅγ. Ἰωάννης Ρέντης

Ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κωνσταντινουπόλεως 12 ἀγροῦ ἰδιοκτησίας Δημ. Κατσίκη, εὑρέθη μαρμάρινον ἀκέφαλον ἄγαλμα ἀρχαϊκῆς Κόρης, χρονολογουμένης εἰς τὸ α΄ τέταρτον τοῦ 6ου αἰῶνος (βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 34).

Γραμματικὸν

Κατόπιν εἰδοποιήσεως τοῦ Σταθμοῦ Χωροφυλακῆς Μαραθῶνος, μετεφέρθη ἐκ Γραμματικοῦ εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἀποθήκην Ραμνοῦντος ἀπότμημα μαρμαρίνης ἐπιτυμβίου στήλης τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος (Πίν. 57 β), μὲ παράστασιν δεξιώσεως δύο γυναικῶν, μιᾶς καθημένης καὶ μιᾶς ὀρθίας. Ἄνωθεν τῆς παραστάσεως ἡ ἐπιγραφή : *Σωτήρ*. Ὕψ. 0,53, πλ. 0,33 καὶ πάχ. 0,07 μ.

Σαλαμὶς

Ἐκ καταστραφέντος τάφου, εὑρεθέντος κατὰ τὴν διάνοιξιν βόθρου ἐντὸς τοῦ κτήματος Γ. Καλουμένου εἰς Ἀμπελάκια, προέρχονται δύο σφραγιδόλιθοι καὶ πλεῖστα ὄστρακα ΥΕ ΙΙΙ β καὶ γ ἐποχῆς. Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν σφραγιδολίθων εἰκονίζονται ἐσχηματοποιημένα ἀντωπὰ ἱππάρια καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου δύο μορφαὶ καὶ πρὸ αὐτῶν δένδρον (;).

Αἴγινα

Κατὰ τὴν διάνοιξιν χάνδακος ὑδρεύσεως ὑπὸ συνεργείου τοῦ Δήμου Αἰγίνης, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τὸν ναὸν Ἀφαίας, εὑρέθη λάκκος εὐμεγέθης, ὁ ὁποῖος ἀπέδωσεν ἑπτὰ ἀγγεῖα (ἓξ ἀμφορεῖς καὶ μίαν ὑδρίαν), χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 5ου μέχρι καὶ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος. Τέσσαρες ἐκ τῶν ἀμφορέων ἔφερον ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ των ἄλλοτε ἐγχάρακτα *(ΝΕ)* καὶ ἄλλοτε γραπτὰ *(Α)* σήματα, χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐργαστηρίου ἐκ τοῦ ὁποίου προήρχοντο.

ΗΛΙΑΣ ΤΣΙΡΙΒΑΚΟΣ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΑΘΗΝΩΝ, ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

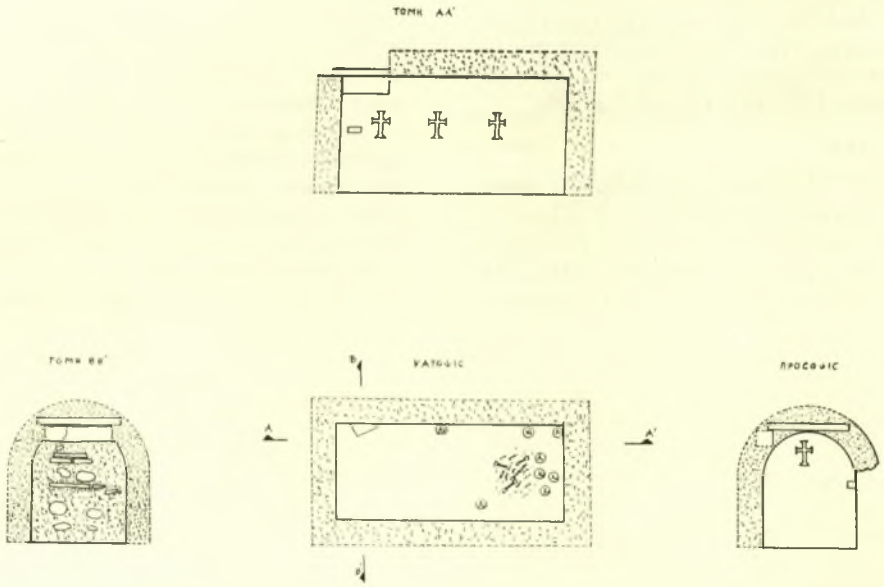
ΑΘΗΝΑΙ

1. Ναὸς Σωτείρας Λυκοδήμου (Ρωσ. Ἐκκλησία)

Εἰς τὸν βυζαντινὸν τοῦτον ναὸν τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων (ΕΜΜΕ, τεῦχ. Β΄ σ. 80, Ἀθῆναι (1929), Βυζαντινὴ Ἀθήνα. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 65), ἐγένοντο κατὰ τὸ 1967 τὰ ἑξῆς: Μερικὴ συμπλήρωσις καὶ συντήρησις τῶν ἐκ πώρου λίθου δόμων τῆς ἐξωτερικῆς τοιχοποιΐας· μερικὴ ἀφαίρεσις τῶν μεταξὺ τῶν δόμων ἐκ σιμέντου ἁρμῶν καὶ συμπλήρωσις τούτων διὰ μείγματος ὁμοίου πρὸς τὸ ἀρχικῶς χρησιμοποιηθέν· ἀφαίρεσις ἐλασμάτων, σιδηρησιν τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου αὐτοῦ εἶχον γίνει ἐν ἔτει 1964 (ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 65, καὶ ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 132). Ἐφέτος ἐγένοντο αἱ ἑξῆς ἐργασίαι: Ἀντικατάστασις τῆς ἀντιαισθητικῆς ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως δι' ἑτέρας, κατὰ τρόπον ὥστε οὐδεμία ζημία νὰ προξενῆται εἰς τὸν ζωγραφικὸν διάκοσμον· ἀνανέωσις τῶν κατεστραμμένων ἐπιχρισμάτων τοῦ νάρθηκος καὶ χρωματισμὸς τούτων εἰς ἀπόχρωσιν ἐναρμονιζομένην πρὸς τὴν τοῦ κυρίως ναοῦ καί, τέλος, τακτοποίησις τῆς πρὸ τοῦ ναοῦ κρήνης καὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ μαρμαρίνων μελῶν.

3. Βυζαντινὸς τάφος ὁδοῦ Ἀχαρνῶν

Κατὰ τὴν διάνοιξιν θεμελίων διὰ μηχανικοῦ

Σχέδ. 1. Ἀθῆναι. Ὁδὸς Ἀχαρνῶν. Κάτοψις καὶ τομαὶ βυζαντινοῦ τάφου

ρῶν ἤλων κλπ., τοποθετηθέντων κατὰ καιροὺς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων· κατασκευὴ μεταλλικοῦ καλύμματος τῆς ἐντὸς τοῦ ναοῦ «καταπακτῆς», δι' ἧς γίνεται ἡ κάθοδος εἰς τὴν κατακόμβην· ἀντικατάστασις ἢ μερικὴ ἐπισκευὴ τῶν ὑαλοστασίων τῶν διπλῶν παραθύρων τοῦ τρούλλου καὶ ἐλαιοχρωματισμὸς τούτων.

2. Μονὴ Πετράκη (ΕΜΜΕ, τεῦχ. Γ΄ (1933), σ. 125)

Αἱ κύριαι ἐργασίαι διὰ τὴν ἀναπαλαίωσιν τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς μονῆς καὶ τὴν συντήεκσκαφέως εἰς οἰκόπεδον, κείμενον ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἀχαρνῶν 330 καὶ Εὐγ. Καραβία, ἀπεκαλύφθη τάφος καμαροσκεπής, κτιστός, εἰς βάθος 1.55 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Ὁ τάφος οὗτος, εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου ἐν κατόψει (Σχέδ. 1), διαστ. 2.25 × 0,90 μ. καὶ ὕψ. εἰς τὸ κέντρον τῆς καμάρας 1.14 μ., εἶναι κτιστὸς διὰ τοιχοποιΐας μεικτῆς, ἤτοι εἰς μὲν τοὺς τοίχους κοινῆς ἐκ λίθων ἀκατεργάστων καὶ ὀπτῶν πλίνθων, εἰς δὲ τὴν καμάραν ἐκ πλίνθων εἰς κανονικὰς σειράς, μετὰ συνδετικοῦ μείγματος εἰς τὰ κενὰ ἐξ ἀσβέστου καὶ θηραϊκῆς γῆς. Αἱ πλίνθοι δὲν ἦσαν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τῶν αὐτῶν διαστάσεων, οὐδὲ ἀκέραιαι. Αἱ συνήθεις διαστάσεις αὐτῶν ἦσαν 0,32 × 0,20 × 0,06 καὶ 0,20 × 0,20 × 0,04 μ.

Αἱ ἐσωτερικαὶ παρειαὶ ἦσαν ἐπικεχρισμέναι διά μείγματος ἐξ ἀσβεστοκονιάματος.

Εἰς ἑκάστην τῶν μακρῶν πλευρῶν ἦσαν ἐζωγραφημένοι δι' ἐρυθροῦ χρώματος (al fresco) ἀνά τρεῖς σταυροί, μὲ πεπλατυσμένα τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν αὐτῶν (Σχέδ. 1), εἰς δὲ σταυρὸς ἐγχάρακτος εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς Δ. πλευρᾶς.

Ἡ καταβίβασις τῶν νεκρῶν εἰς τὸν τάφον ἐγίνετο διὰ τετραγώνου ὀπῆς, εἰς τὸ Α. ἄκρον τῆς καμάρας, ἡ ὁποία ἐκαλύπτετο δι' ἀσβεστολιθικῆς πλακός, διὰ τὴν διευκόλυνσιν δὲ τῆς καθόδου ὑπῆρχεν εἰς τὴν Β. πλευρὰν ἐμπεπηγμένη πλίνθος, ὡς βαθμίς (Σχέδ. 1).

Ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθησαν τὰ ἑξῆς:

α) Οἱ σκελετοὶ πέντε νεκρῶν. Ὁ τελευταῖος ταφεὶς ἦτο ἐπὶ τῶν ὀστῶν τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα εἶχον συσσωρευθῆ παρὰ τὸν Δ. τοῖχον. β) Λήκυθος ἀκεραία, ὕψ. 0,143 καὶ διαμ. κοιλίας 0,058 μ., ἄνευ ἰδιαιτέρας βάσεως, ἐξ ἐρυθρωποῦ πηλοῦ, μετὰ δύο ἀβαθῶν αὐλάκων εἰς τὸ μέσον τοῦ ὕψους τῆς κοιλίας. γ) Ἀγγεῖον ἀδιακόσμητον, ἐλλιπὲς κατὰ τὴν λαβὴν καὶ ἀποκεκρουμένον κατὰ τὸ στόμιον, μετὰ σφαιρικῆς κοιλίας λεπτῶν τοιχωμάτων, ἐκ κιτρινερύθρου πηλοῦ, ὕψ. 0,097 καὶ διαμ. 0,11 μ. δ) Τὸ ἥμισυ τῆς κοιλίας ληκύθου, ὁμοίας πρὸς τὴν ὡς ἄνω περιγραφεῖσαν, φέρον εἰς τὸ ἄνω μέρος τρεῖς ἀβαθεῖς ὀριζοντίας αὐλακώσεις. ε) Ἑπτὰ θραύσματα χαλκοῦ κρίκου, πιθανῶς ἐνωτίου.

Ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ τάφου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὑρημάτων ἐξάγεται, ὅτι οὗτος ἦτο οἰκογενειακὸς τάφος, δυνάμενος νὰ χρονολογηθῇ κατὰ τὴν πρωτοβυζαντινὴν περίοδον (8ος - 9ος αἰών).

4. Ναὸς Ἁγίου Δημητρίου τῶν Ὅπλων (Κάτω Πατήσια, ὁδὸς Στρατηγοῦ Καλλάρη καὶ Ἁγ. Δημητρίου τῶν Ὅπλων)

Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον ἐζήτησε τὴν ἔγκρισιν κατεδαφίσεως τοῦ ναοῦ, πρὸς ἀνοικοδόμησιν νέου, μεγαλυτέρου. Ἡ Ὑπηρεσία ἔκρινεν, ὅτι, ἐν πρώτοις, ἔπρεπε νὰ διενεργηθῇ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνασκαφικὴ ἔρευνα πρὸς διαπίστωσιν τυχὸν ὑπάρξεως λειψάνων παλαιοτέρου κτίσματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔρευνα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς ἐξακρίβωσιν ὑπάρξεως ἀρχαιοτέρου ζωγραφικοῦ διακόσμου.

Ὁ ἐν λόγῳ ναός, ὡς ἔχει σήμερον, ἀποτελεῖται ἐκ κτισμάτων ἀνηκόντων εἰς τρεῖς οἰκοδομικὰς περιόδους:

α) Τοῦ ἀρχικοῦ ναΐσκου, εἰς τὸν τύπον τοῦ μονοχώρου καμαροσκεποῦς, μετὰ τριῶν τυφλῶν κογχῶν κατὰ μῆκος τῶν μακρῶν τοίχων καὶ ἡμιεξαγώνου, ἐξωτερικῶς, κόγχης Ἱεροῦ (Σχέδ. 2).

β) Τοῦ νάρθηκος, προστεθέντος κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ πολέμου χρόνους, καὶ

γ) Ἑτέρου νάρθηκος, κατασκευασθέντος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατοχῆς (Σχέδ. 2· Πίν. 59 α).

Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐγένετο κατὰ μῆκος τῆς Α. καὶ Ν. πλευρᾶς τοῦ ἀρχικοῦ ναΐσκου, κατὰ μῆκος τῆς Δ. πλευρᾶς τοῦ μεταγενεστέρου νάρθηκος καὶ κατὰ μῆκος τῆς Β. καὶ Α. πλευρᾶς τῆς εἰς τὸν Β. τοῖχον τοῦ ἀρχικοῦ ναΐσκου νεωτέρας ἀποθήκης (Σχέδ. 2). Πλὴν λειψάνων ἑνὸς ἐπιφανειακοῦ τοίχου, παραλλήλου πρὸς τὸν Ν. τοῖχον τοῦ ἀρχικοῦ ναΐσκου, κατασκευασθέντος προφανῶς ἵνα προστατεύσῃ τοῦτον ἀπὸ τῶν παραρρεόντων ὑδάτων, ἑνὸς ἀκτερίστου καλυβίτου τάφου, ἀποκαλυφθέντος ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τοῖχον καὶ δυναμένου νὰ ἀναχθῇ εἰς τοὺς πρὸ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ἀρχικοῦ ναΐσκου χρόνους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθη σκελετὸς ἀνδρὸς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Δ. καὶ ὑπ' αὐτὸν τεταραγμένα ὀστᾶ παλαιότερον ταφέντος νεκροῦ καί, τέλος, λειψάνων ἑτέρων δύο καλυβιτῶν τάφων πρὸς Δ. τοῦ μεταγενεστέρου νάρθηκος (Σχέδ. 2), οὐδὲν ἕτερον στοιχεῖον ἀπεκαλύφθη, τὸ ὁποῖον νὰ μαρτυρῇ τὴν ὕπαρξιν παλαιοτέρου κτηρίου.

Ἐκ τοῦ πέριξ τοῦ ναοῦ χώρου περισυνελέγησαν: τμῆμα ὀκταπλεύρου κιονίσκου, τμῆμα ἀρραβδώτου κίονος, τμῆμα μαρμαρίνου κατωφλίου, μαρμάρινος δόμος μεγάλων διαστάσεων καὶ μαρμαρίνη ἰωνικὴ βάσις κίονος.

Ἡ δοκιμαστικὴ ἔρευνα, ἡ γενομένη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀρχικοῦ ναΐσκου, ἀπέδειξε τὴν ὕπαρξιν δύο στρωμάτων ζωγραφικοῦ διακόσμου, τὸ παλαιότερον τῶν ὁποίων δύναται νὰ χρονολογηθῇ κατὰ τὸν 17ον, πιθανῶς, αἰῶνα, τὸ δὲ νεώτερον κατὰ τὸν 19ον.

ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΝ

1. Ναὸς Ταξιαρχῶν

Δαπάναις καὶ εὐθύνῃ τοῦ ἁρμοδίου Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου, ἐγένοντο πρὸς συντήρησιν τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν (ΕΜΜΕ, τεῦχ. Γ΄ (1933), σ. 202. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 140) αἱ ἑξῆς ἐργασίαι: Ἀνακατεσκευάσθη τὸ κατὰ μῆκος καὶ ἐκατέρωθεν τῆς κλειδὸς τμῆμα τῆς καμάρας, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποχωρήσει· συν-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

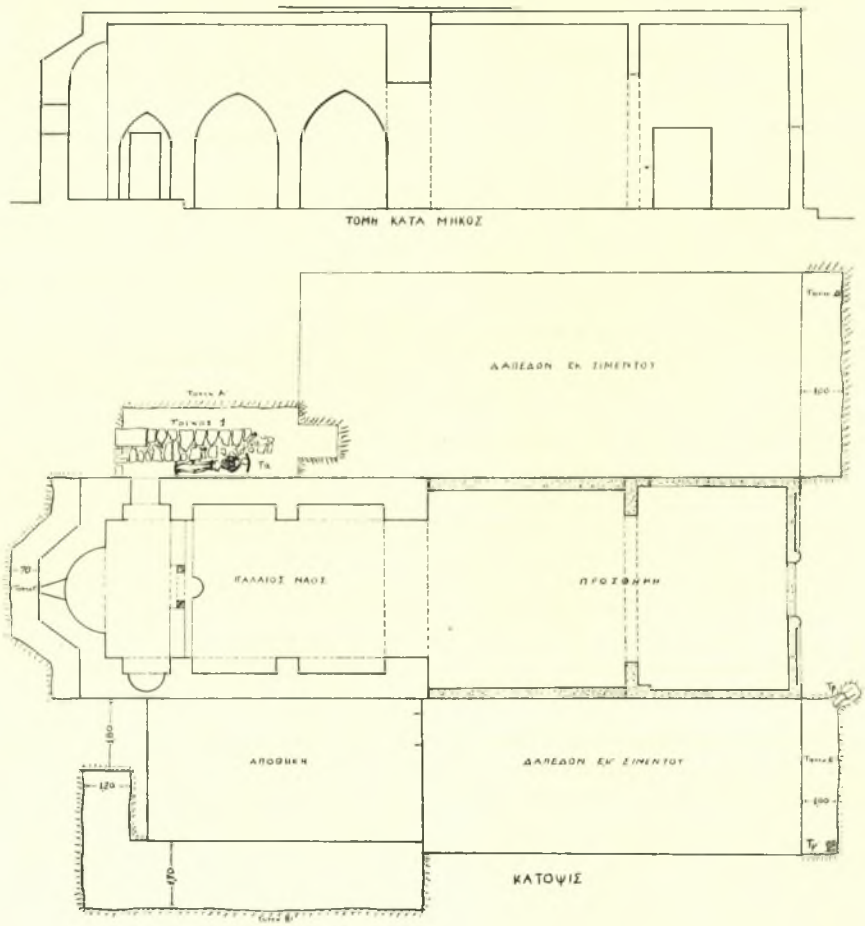
επληρώθησαν εὐρεῖαι ρωγμαὶ εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κτηρίου· ἀφῃρέθησαν τὰ ἐξωτερικὰ ἐπιχρίσματα καὶ ἀφέθη ἡ τοιχοδομία εἰς τὴν ἀρχικήν της ἐμφάνισιν, ἀφοῦ ἐστερεώθη καταλλήλως· κατεσκευάσθη κατὰ μῆκος τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων προστατευτικὸν « πεζούλι », πλ. 1 μ.

Ὑπολείπονται πρὸς ἐκτέλεσιν ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν.

2. Ναὸς Ἁγίων Ἀναργύρων

Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον τοῦ ναοῦ ἐζήτησε τὸν ἀποχαρακτηρισμὸν τούτου ὡς διατηρητέου μνημείου (Β.Δ. ἀπὸ 9-7-1923, Φ.Ε.Κ. 194/17-7-23), προκειμένου νὰ προβῇ εἰς τὴν κατεδάφισίν του καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἀνέγερσιν νέου μεγαλυτέρου ναοῦ. Ἐπειδὴ εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ ναοῦ (ΕΜΜΕ, τεῦχ. Γ΄ (1933), σ. 201-202) ἐγένετο λόγος περὶ στοιχείων ἀνηκόντων εἰς παλαιότερον κτίσμα, ἐκρίθη σκόπιμον, ὅπως διεξαχθῇ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἥτις ἐπεξετάθη εἰς ὅλον τὸν πρὸς Α. καὶ Ν. τοῦ ναοῦ χῶρον (Σχέδ. 3). Τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν τὰ ἑξῆς:

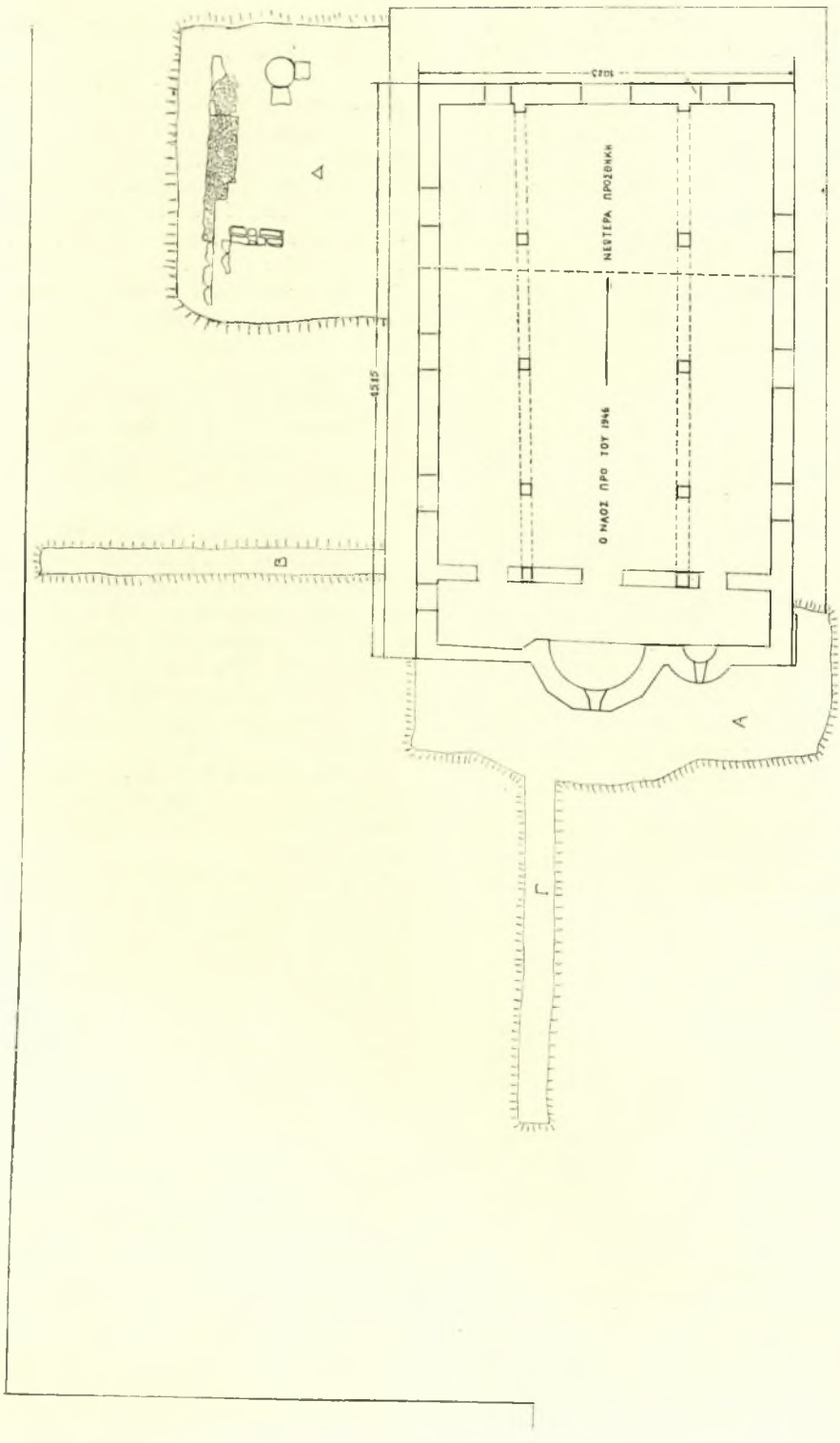
α) Πρὸς Α. τοῦ Ἱεροῦ καὶ εἰς χῶρον πλ. 3 μ., εὑρέθησαν εἰς μικρὸν βάθος (0,20-0,30 μ.) ὀκτὼ τάφοι, παρατεταγμένοι μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., πλὴν ἑνός, ὁ ὁποῖος εἶχε κατεύθυνσιν Β.-Ν. Οἱ τάφοι, εἰς τὸν τύπον τοῦ καλυβίτου,

Σχέδ. 2. Ἀθῆναι. Κάτω Πατήσια. Κάτοψις καὶ τομὴ ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῶν Ὅπλων

ἦσαν προχείρου κατασκευῆς δι' ὑλικῶν εἰς δευτέραν χρῆσιν, ὡς π.χ. μεγάλων κεράμων καὶ τεμαχίων πηλίνων ἀγγείων. Οὗτοι ἦσαν ἀκτέριστοι. Μόνον εἰς τὸν πρῶτον ἀπὸ Β., ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τὰ ὀστᾶ ἑνὸς ἐνήλικος καὶ ἑνὸς παιδός, εὑρέθη εἰς τὴν θέσιν τῆς χει-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 3. Ἀμαρούσιον. Κάτοψις ναοῦ Ἁγίων Ἀναργύρων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ρὸς τοῦ ἐνήλικος χαλκοῦς δακτύλιος, εἰς δύο τεμάχια, μετὰ σφενδόνης ὀκτωσχήμου, φερούσης ἐγχάρακτον κόσμησιν τετραγωνιδίων μετὰ στιγμῆς εἰς τὸ κέντρον.

Τὸ Δ. ἥμισυ τριῶν ἐκ τῶν τάφων εὑρίσκετο ὑπὸ τὸν Α. τοῖχον τοῦ ναοῦ. Τοῦτο δεικνύει, ὅτι αἱ ταφαὶ εἶναι προγενέστεραι τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ.

Χαλκοῦν βυζαντινὸν νόμισμα, τῆς περιόδου 1078 - 1081 μ.Χ., εὑρεθὲν παρὰ τὸν πρῶτον ἀπὸ Ν. τάφον, δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸ terminus ante quem διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν τάφων (πρβλ. Marg. Thompson, ἀριθ. 1872).

Εἰς βάθος 1.10 μ. εὑρίσκεται τὸ φυσικὸν ἔδαφος (κιμιλιά). Οὐδὲν ἴχνος παλαιοτέρου κτίσματος εὑρέθη.

β) Κατὰ τὴν πρὸς Ν. τοῦ ναοῦ ἔρευναν, εὑρέθησαν, εἰς ἀπόστασιν 1 μ. ἀπὸ τούτου καὶ εἰς βάθος 0,80 μ., ἕτεροι δύο τάφοι καλυβῖται, ἀκτέριστοι, ἄνευ ἐνδιαφέροντος, δυτικώτερον δὲ καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 μ. ἀπὸ τοῦ ναοῦ, τὰ λείψανα τοίχου, ἀνισοπαχοῦς, μήκ. 6.50 μ., εἰς τὴν τοιχοποιΐαν τοῦ ὁποίου εἶχε χρησιμοποιηθῆ μέγα κατώφλιον μαρμάρινον, μήκ. 1.90 μ. (Πίν. 59 γ). Μεταξὺ τοῦ τοίχου τούτου καὶ τοῦ ναοῦ ἀπεκαλύφθη κτιστὸς πίθος, ὁ ὁποῖος, διὰ τῆς προσθήκης μεταγενέστερον κτιστοῦ στομίου, εἶχε μετατραπῆ εἰς φρέαρ.

Οὕτως, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ὑπῆρξεν ἀρνητική.

Τὴν σημερινήν του μορφὴν ὁ ναός, εἰς τὸν τύπον τῆς τρικλίτου βασιλικῆς, προσέλαβε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γερμανικῆς κατοχῆς (Πίν. 59 β).

ΧΑΛΑΝΔΡΙ

Ναΐσκος Ζωοδόχου Πηγῆς

Ὁ καμαροσκεπὴς ναΐσκος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (ΕΜΜΕ, τεῦχ. Γ΄ (1933), σ. 176), εὑρίσκεται εἰς ἐπικίνδυνον κατάστασιν, καθ' ὅσον ἔχει ὑποστῆ ἀπόκλισιν τῶν τοίχων, ρωγμὰς εἰς τὴν τοιχοδομίαν καὶ πτῶσιν τμήματος τῆς καμάρας ὑπεράνω τοῦ Ἱεροῦ. Τεχνικὸς τῆς Ὑπηρεσίας κατῆρτισε μελέτην στερεώσεως.

ΣΤΑΥΡΟΣ

Ναὸς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

Εἰς ἀπόστασιν 3 μ. περίπου ἀριστερὰ τῆς πρὸς Ραφήναν ὁδοῦ, εἰς θέσιν καλουμένην «τοῦ Γούπη», σώζονται τὰ ἐρείπια σημαντικοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ, γνωστοῦ ὡς Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος. Τὰ ἐρείπια ταῦτα (Πίν. 60 α-β) δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ Εὑρετήριον τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ κτίσμα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐσωνάρθηκος καὶ ἐξωνάρθηκος.

Ἐκ τοῦ κυρίως ναοῦ, εἰς τὸν τύπον τοῦ συνεπτυγμένου σταυροειδοῦς μετὰ τρούλλου, σώζονται ὁ Β. τοῖχος, μέρη τοῦ Ἱεροῦ, ἡ Β. καὶ Δ. καμάρα τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ δύο σφαιρικὰ τρίγωνα τῆς βάσεως τοῦ τυμπάνου τοῦ τρούλλου (Πίν. 60 α-δ).

Ἐκ τοῦ ἐσωνάρθηκος, ὁ ὁποῖος ἐκαλύπτετο ὁμοίως διὰ τρούλλου, σώζεται ἡ τοιχοδομία τοῦ Β. ἡμίσεος αὐτοῦ, μετὰ τμημάτων τῆς βάσεως τοῦ τρούλλου.

Ὁ ἐξωνάρθηξ εἶχε τὴν γνωστὴν τριμερῆ στέγην, ἤτοι μίαν καμάραν εἰς τὸ μέσον, μὲ ἄξονα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ δύο ἄλλας, χαμηλοτέρας, ἑκατέρωθεν τῆς μεσαίας, ὁ ἄξων τῶν ὁποίων ἦτο ἀπὸ Β. πρὸς Ν.

Εἰς τὴν τοιχοδομίαν, ἐπιμελοῦς καὶ ἰσχυρᾶς κατασκευῆς, ἔχει γίνει χρῆσις πωρολίθων, ὁριζοντίως τοποθετημένων, ὄχι ὅμως εἰς κανονικὰς σειράς, ὀπτοπλίνθων (Πίν. 60 δ) καὶ μελῶν, κυρίως μαρμαρίνων, προερχομένων ἐξ ἀρχαίου τινὸς κτίσματος. Εἰς τὰς καμπύλας ἐπιφανείας ἔχουν χρησιμοποιηθῆ πλίνθοι, εἰς δὲ τὰ μέτωπα τῶν τόξων καλῶς εἰργασμένοι πωρόλιθοι (Πίν. 60 α καὶ γ).

Ὁ ναός, ἐκ τοῦ ρυθμοῦ του, τοῦ τρόπου τῆς τοιχοδομίας του καὶ τῶν χρησιμοποιηθέντων ὑλικῶν, δύναται νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὸν 13ον ἕως 14ον αἰῶνα.

Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἐγένετο καθαρισμὸς τοῦ χώρου, ἀπαλλαγὴ τοῦ μνημείου ἀπὸ τῶν ὄγκων τῶν χωμάτων καὶ τῶν λίθων (Πίν. 60 α), ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀποτύπωσις καὶ λῆψις στοιχείων διὰ τὴν σύνταξιν μελέτης ἀναστηλώσεως αὐτοῦ.

ΠΑΛΛΗΝΗ (Χαρβάτι)

Ναὸς Ἁγίου Νικολάου

Τὸ μνημεῖον (ΕΜΜΕ, τεῦχ. Γ΄ (1933), σ. 181), ἔχει ὑποστῆ ζημίας καὶ μεταγενεστέρας ἐπισκευάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀλλοιώσει τὰς ἀναλογίας καὶ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ. Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσεως καὶ ἀποκαταστάσεως.

ΓΛΥΦΑΔΑ

Ναὸς Ἁγίου Νικολάου

Ἡ μικρά, μονόκλιτος βασιλικὴ (ΕΜΜΕ, τεῦχ. Γ΄ (1933), σ. 154), εἰς θέσιν Πυρναρῆ παρὰ τὴν Γλυφάδα, ὑπέστη κατὰ καιροὺς εὐ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ρείας ἐκτάσεως μετασκευὰς καὶ ἀλλοιώσεις, ὥστε σήμερον ἔχει ἀπολέσει τὰς ἀναλογίας καὶ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ἐμφάνισιν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν σώζεται μεταγενέστερος ζωγραφικὸς διάκοσμος.

Εἰς τὸ Ν. τοῖχον ἀνεγνώσθη ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἡ ἑξῆς ἐνδιαφέρουσα ἐπιγραφή: *Ναὸς Ἁγίου Νικολάου ἐξ ἐρειπίου ἐγερθεὶς τὸ 1877 ὑπὸ Θεοδώρου Κομνηνοῦ, υἱοῦ Χ[ατζῆ] Κομνηνοῦ, Κάλφα, τοῦ ἀνωκοδομήσαντος τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐμπρησθέντα Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως τὸ 1810.*

ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

(G. Millet «Le Monastère de Daphni, Paris 1899, EMME, τ. Γ΄ (1933), σσ. 217 - 226. Τὸ Ἔργον 1955, σ. 115, 1956, σ. 128, 1957, σ. 101, 1958, σ. 182 καὶ 1960, σ. 230. ΑΒΜΕ, τ. Η΄ (1955 - 56), σσ. 68 - 99. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σσ. 68 - 69).

Κατὰ τὰς ἐργασίας τῶν παρελθόντων ἐτῶν (Τὸ Ἔργον 1956, σ. 128) εἶχον σωρευθῆ εἰς ὑψηλοὺς ὄγκους, κατὰ μῆκος τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ Δ. τοίχου τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς, μπάζα καὶ ἄλλα ἄχρηστα ὑλικά, ἀπομακρυνθέντα ἐκ τοῦ πρὸ τοῦ Καθολικοῦ χώρου. Ἐπειδή, ἐκ τούτου, ὁ ὡς ἄνω τοῖχος εἶχεν ὑποστῆ σοβαρὰς ζημίας, ὁ δὲ χῶρος τῆς μονῆς, λόγῳ τῆς ὑπερυψώσεως τῆς στάθμης τοῦ ἐδάφους, κατεκλύζετο ὑπὸ τῶν ὁμβρίων ὑδάτων, ἦτο δὲ εὐκόλως προσιτὸς εἰς πάντας, ἐλήφθησαν τὰ ἑξῆς μέτρα:

α) Ἀπεμακρύνθησαν οἱ ὄγκοι τῶν χωμάτων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ Δ. τοίχου (96.40 μ.) καὶ ἐδημιουργήθησαν αἱ ἀναγκαῖαι κλίσεις τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὁμβρίων ὑδάτων ἀπὸ τοῦ μνημείου (Πίν. 61 α). Παραλλήλως, ἐγένετο διερεύνησις καὶ στερέωσις τῆς ὑποθεμελιώσεως τῶν λειψάνων τοῦ ἰουστινιανείου τείχους, ὡς καὶ συμπλήρωσις τῆς τοιχοδομίας τοῦ ἐπ' αὐτῶν νεωτέρου τοίχου, τὸ συνολικὸν ὕψος τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται εἰς 3.30 μ. περίπου.

β) Ἀπεκαλύφθησαν τὰ μέχρι τοῦδε κατακεχωσμένα ἐρείπια τοῦ Δ. πυλῶνος, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις εἶχεν ἤδη ὑπὸ τοῦ G. Millet σημειωθῆ (ἔ.ἀ., σ. 4 - 5 καὶ Πίν. ΙΙ).

Διὰ τῶν νέων στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἦλθον εἰς φῶς κατὰ τὸν γενόμενον καθαρισμόν (Πίν. 61 β καὶ 62 β), ἀποκατεστάθη πλήρως, ἐν κατόψει, τὸ σχέδιον τοῦ πυλῶνος (Σχέδ. 4).

γ) Μικροτέρας ἐκτάσεως ἐργασίαι ἐγένοντο εἰς τὸν χῶρον, ὡς π.χ. ἡ ἀσφάλισις ἀνοικτῶν φρεατίων καὶ πίθων, ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πρὸ τῆς Α. εἰσόδου τῆς μονῆς κτιστοῦ φρέατος κλπ.

δ) Κατεγράφησαν, τέλος, ὑπὸ τῶν Ἐπιστημονικῶν Βοηθῶν τῆς Ἐφορείας — τῇ ἐπιβλέψει τῶν ὁποίων διεξήχθησαν, ἄλλωστε, ἅπασαι αἱ ἐργασίαι — χίλια ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς τῆς Μονῆς καὶ συνεπληρώθησαν ἰσάριθμα δελτία.

Κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν τοῦ Δ. τοίχου εὑρέθη, εἰς μεταγενεστέραν ἀντηρίδα, ἀποκεκρουμένη κατὰ τὸ μέτωπον, μαρμαρίνη κεφαλὴ γυναικός, ὕψ. 0,273 μ., μετὰ καλύπτρας. Ἡ κόμη κατέρχεται εἰς κυματοειδεῖς βοστρύχους ἐπὶ τῶν ὤμων, ἀφήνουσα ἀκάλυπτα τὰ ὦτα, τὰ ὁποῖα φέρουν ἀσπιδοειδῆ ἐνώτια, στέφανος δὲ περιβάλλει τὴν κεφαλήν (Πίν. 63 α-δ). Ἐκ τῶν ἀναφερθέντων στοιχείων καὶ τῆς λεπτότητος τῆς ἐργασίας συνάγεται, ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη εἶναι ἔργον ἀρχαϊστικὸν (1ου π.Χ. αἰ.), μιμούμενον, πιθανῶς, καλὸν πρότυπον τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰ. π.Χ.

Τέλος, παρὰ τὸν Ν. ἐξωτερικὸν πρόβολον τοῦ πυλῶνος, εὑρέθη τεμάχιον μαρμάρου μετ' ἐγχαράκτου ἐπιγραφῆς εἰς ἑπτὰ στίχους, ὁ πρῶτος τῶν ὁποίων εἶναι φανερόν, ὅτι ἐγράφη εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν (Πίν. 62 α).

ΣΥΚΑΜΙΝΟΝ

1. Ναὸς Ἁγίων Τεσσαράκοντα

Ὁ βυζαντινὸς οὗτος ναὸς (ΔΧΑΕ, τ. Δ΄ (1927), σσ. 44 - 45), εἶχεν ὑποστῆ σοβαρὰς ζημίας, ἤτοι: καταστροφὴν τῆς κεραμώσεως, ἐπίχωσιν κατὰ τὴν Β. καὶ Α. πλευράν, ρωγμὰς εἰς τὴν τοιχοδομίαν, ἀποσάθρωσιν τῆς τοιχοποιΐας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κ.ἄ. Κακότεχνοι καὶ ἀντιαισθητικαὶ ἐπεμβάσεις, ὡς π.χ. ἡ ὑπερύψωσις τῆς κορυφῆς τοῦ τρούλλου, ἡ ἔμφραξις τῶν παραθύρων τοῦ τυμπάνου, ἐπιχρίσματα εἰς τὴν τοιχοποιΐαν (Πίν. 64 α), ἔμφραξις τοῦ διλόβου παραθύρου τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ, κλπ., εἶχον παραμορφώσει τὸ μνημεῖον. Πρὸς στερέωσιν καὶ ἐπαναφορὰν αὐτοῦ, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὴν προτέραν ἐμφάνισίν του, ἐγένοντο τὰ ἑξῆς:

α) Ἀφῃρέθη ἡ κατεστραμμένη κεράμωσις καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν συσσωρευθέντα «μπάζα». Ἐγένετο ἔμφραξις τῶν ρωγμῶν τῶν καμαρῶν καὶ τοῦ τρούλλου μὲ «ἀριάνι». Κατεσκευάσθη ἐπένδυσις ἐξ ὠπλισμένου σκυροδέματος ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν καμαρῶν καὶ τοῦ τρούλλου καὶ «σαινάζ», ἀόρατον ἐξωτερικῶς, εἰς τὴν βάσιν τοῦ τυμπάνου. Ἐπανετοποθετήθησαν παλαιαὶ κέραμοι καὶ αἱ ἐπιφάνειαι τῶν στεγῶν ἐπανῆλθον

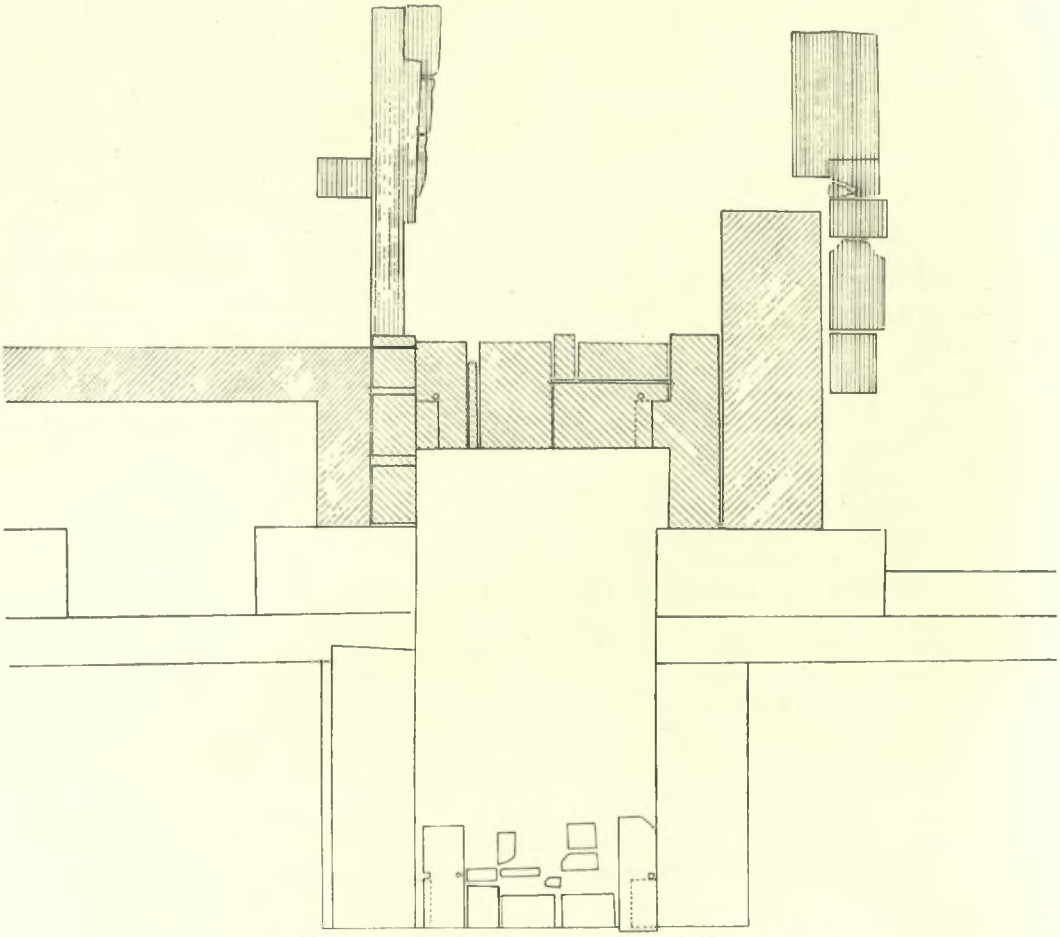
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κατάστασιν (Π ί ν. 64 α). β) Ἠνοίγησαν τὰ ΒΔ. καὶ ΝΔ. παράθυρα τοῦ τυμπάνου, ἀφῃρέθησαν, ἐν μέρει, τὰ ἀντιαισθητικὰ ἐπιχρίσματα, ἐπεσκευάσθη δὲ καὶ συνεπληρώθη ἡ τοιχοδομία. γ) Ἐγένετο ἀποχωμάτωσις κατὰ τὴν Β. καὶ Α. πλευρὰν καὶ διερρυθμίσθη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, ὥστε νὰ ἀπομακρύνωνται τὰ ὄμβρια ὕδατα (Π ί ν. 64 α - β καὶ 65 β). δ) Εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐγένετο ἔμφραξις ρωγμῶν, συμπλήρωσις τοιχοποιΐας καὶ ἀνακατασκευὴ τῶν σαθρῶν ἐπιχρισμάτων. ε) Ἀποκατάστασις τοῦ διλόβου παραθύρου τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ. Τὸ ἐπίθημα τούτου, εὑρεθὲν μεταξὺ τῶν περὶ τὸν ναὸν λίθων καὶ συμπληρωθέν, ἐπανετοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν του. ς') Ἀπεκόπη συκῆ, ἡ ὁποία εἶχε προκαλέσει διάλυσιν τῆς τοιχοδομίας.

Αἱ ἐργασίαι θὰ συνεχισθοῦν.

2. Ναὸς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου

Καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦτον (ΔΧΑΕ, τ. Δ΄ (1927), σ. 45. ΕΕΒΣ ΙΕ΄ (1939), σ. 513. ΑΒΜΕ, τ. Ε΄ (1939 - 1940), σ. 206), ἐγένετο ἀνάσυρσις κεράμων, ἀφαίρεσις «μπάζων» ἐκ τῆς στέγης, ἔμφραξις ρωγμῶν, κυρίως μιᾶς λίαν ἐπικινδύνου εἰς τὸν Α. τοῖχον, καὶ στερέωσις τοιχοποιΐας.

Σχέδ. 4. Μονὴ Δαφνίου. Κάτοψις δυτικοῦ πυλῶνος

Διεπιστώθη, ὅτι ἡ δικλινὴς στέγη τοῦ πρὸς Α. τοῦ τρούλλου μέρους τοῦ ναοῦ διαιρεῖται — ὑπὸ τὰς κεράμους βεβαίως — εἰς τὸ Δ. τμῆμα, μήκ. 2.20 μ., καὶ εἰς τὸ Α., μήκ. 3.10 μ. Καὶ τὸ μὲν Δ. ἀποτελεῖται ἐκ συμπαγοῦς τοιχοποιΐας, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἐπεστρωμένη ἡ κεράμωσις, τὸ δὲ Α. εἶναι κενόν, μεταξὺ δὲ τῆς ἐκ κεράμων στέγης καὶ τῶν ἄνω ἐπιφανειῶν τῶν καμαρῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

μεσολαβεῖ διάστημα, ὕψ. 1.50 μ. Τὸ τμῆμα τοῦτο καλύπτει ξυλίνη στέγη. Ὑπενθυμίζεται, ὅτι ἡ ἰδία κατασκευὴ ἔχει ἐφαρμοσθῆ καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον Ἁρμᾶν Εὐβοίας (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 238 κ.ἑ.).

Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσεως καὶ στερεώσεως τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑποστῆ σοβαρὰς ζημίας (Π ί ν. 65 α).

ΑΙΓΙΝΑ

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κυψέλης καὶ εἰς θέσιν Καβουρόπετρα διασώζεται ὁ τετρακιόνιος σταυροειδὴς ναὸς μετὰ τρούλλου καὶ ἡμιεξαγώνου ἁψῖδος Ἱεροῦ, ὁ γνωστὸς ὡς Ἅγιος Νικόλαος ὁ Μοῦλος ἢ στὸ Μοῦλος (Β.Δ. ἐν Φ.Ε.Κ., ἀριθ. 332/6 - 8 - 1936). Ἡ τοιχοδομία του, λίαν ἐπιμελοῦς κατασκευῆς ἐκ καλῶς εἰργασμένων δόμων καὶ πλίνθων, εἶναι ἐπικεχρισμένη διὰ γαλακτώματος. Καλύπτεται διά λιθίνων πλακῶν, ὡς ὅλοι οἱ βυζαντινοὶ καὶ μεταβυζαντινοὶ ναοὶ τῆς νήσου καὶ κυρίως τῆς Παλαιοχώρας.

Κατηρτίσθη πρόγραμμα ἐργασιῶν συντηρήσεως τοῦ μνημείου.

ΠΟΡΟΣ

Φρούριον Μπούρτζι

Συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι στερεώσεως τοῦ μικροῦ φρουρίου Μπούρτζι ἐπὶ τῆς νησῖδος, τῆς εὑρισκομένης εἰς τὴν Ν. ἔξοδον τοῦ στενοῦ τοῦ Πόρου (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 162), ἤτοι: Συνεπληρώθη καὶ ἀποκατεστάθη τὸ πρὸς Α. τῆς Πύλης τμῆμα τοῦ τείχους μέχρι τοῦ στρογγύλου πυργίσκου. Ἀποκατεστάθη ὁ ἡμικυκλικὸς πύργος εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ περιβόλου (Π ί ν. 66 α). Συνεπληρώθη καὶ ἀποκατεστάθη τὸ Ν. τεῖχος τοῦ περιβόλου ἀπὸ τοῦ προηγουμένου πύργου μέχρι τοῦ σημείου, ἔνθα ἄρχεται τὸ τμῆμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀφαιρεθῆ οἱ πελεκητοὶ λίθοι τῆς προσόψεως (Π ί ν. 66 β).

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΡΓΟΛΙΔΟΚΟΡΙΝΘΙΑΣ*

Βαρὺ πλῆγμα ὑπέστη ἡ Δ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια ἐκ τοῦ ἐπελθόντος αἰφνιδίως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1966 θανάτου τοῦ συναδέλφου Σεραφεὶμ Χαριτωνίδη, ἀνδρὸς μεγίστης ἀξίας, ὅστις, κατὰ τὸ βραχὺ χρονικὸν διάστημα τῆς τελευταίας παραμονῆς του εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ Κορινθίαν, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας. Ἐνθουσιώδης θεράπων τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀκαταπόνητος μελετητὴς κατέλιπεν ἐν πλήρει τάξει, μετὰ μεθοδικότητος καὶ εὐσυνειδησίας συλλεγὲν ἀρχαιολογικὸν ὑλικόν, ἡμερολόγια, φωτογραφικὸν ἀρχεῖον καὶ σχέδια τῶν ἀνασκαφῶν του ἐξ ὁλοκλήρου τῆς ὑπ' αὐτὸν περιφερείας. Ἡ Δ΄ Περιφέρεια, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων συνεργατῶν τοῦ ἀειμνήστου Χαριτωνίδη, ἐλπίζει νὰ δυνηθῇ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀνασκαφῶν τῆς περιοχῆς εἰς τόμον ἀφιερωθησόμενον εἰς μνήμην τοῦ ἀποβιώσαντος Ἐφόρου.

Αἱ ἀνασκαφαὶ συνεχίσθησαν κανονικῶς καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ εἰς τὴν Κορινθίαν, κυρίως εἰς τὰς περιοχάς, ὅπου ἀνευρέθησαν τυχαίως ἀρχαιότητες, διὰ τῆς προϊσταμένης τῆς Ἐφορείας καὶ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Ἰ. Παπαχριστοδούλου.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ ἔτους συνεχίσθησαν, μὲ μικρὰς διακοπάς, αἱ ἀνασκαφαὶ πλησίον τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου, ἐπὶ τῆς νέας Ἐθνικῆς ὁδοῦ Κορίνθου - Πατρῶν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἐφόρου Εὐαγγ. Πρωτονοταρίου - Δεϊλάκη. Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἔλαβον μέρος κατὰ διαστήματα, ὡς ἐπιστημονικὴ βοηθὸς ἡ δ. Γ. Πολλάτου, ὡς βοηθὸς καὶ σχεδιαστὴς ὁ κ. Στρ. Δεϊλάκης, καὶ ἐβοήθησαν οἱ φύλακες ἀρχαιοτήτων κκ. Σπυρ. Μαρινός καὶ Σπυρ. Γκουριώτης.

Λόγῳ τῆς φύσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς ὁδοῦ, ἡ ἀνασκαφὴ ἔλαβεν ἀρχικῶς μορφὴν διασώσεως τῶν στοιχείων μᾶλλον ἢ συστηματικῆς ἐρεύνης. Ἐν τῇ προόδῳ τῶν ἐργασιῶν, ὅμως, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά. Ἡ ἀνασκαφὴ διεξήχθη εἰς δύο κυρίως σημεῖα. Πλησίον τῆς διασταυρώσεως τῆς νέας ὁδοῦ μετὰ τῆς παλαιᾶς ἀγροτικῆς ὁδοῦ πρὸς Π. Κόρινθον καὶ παρὰ τὴν θέσιν Κρητικά, ἐπὶ τῆς νέας ἀγροτικῆς διακλαδώσεως πρὸς Π. Κόρινθον. Πλὴν τῶν οἰκοδομικῶν λειψάνων διεπιστώθη, ὅτι πυκνότατον νεκροταφεῖον ἐκάλυπτε τὴν ΒΔ. πλευρὰν τῆς κάτω πόλεως καὶ εἰς μεγάλην ἔκτασιν, κατὰ τοὺς τελευταίους π.Χ. χρόνους καὶ τοὺς πρώτους μεταχριστιανικούς. Ἡ νεκρόπολις αὕτη κατέλαβε τὸν χῶρον παλαιοτέρων ταφῶν τῶν τελευταίων ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἡ χρῆσίς της δὲ ὑπῆρξε συνεχὴς καὶ πυκνοτάτη.

I. ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ ΛΕΙΨΑΝΑ

α. Περιοχὴ Κεραμεικοῦ Β

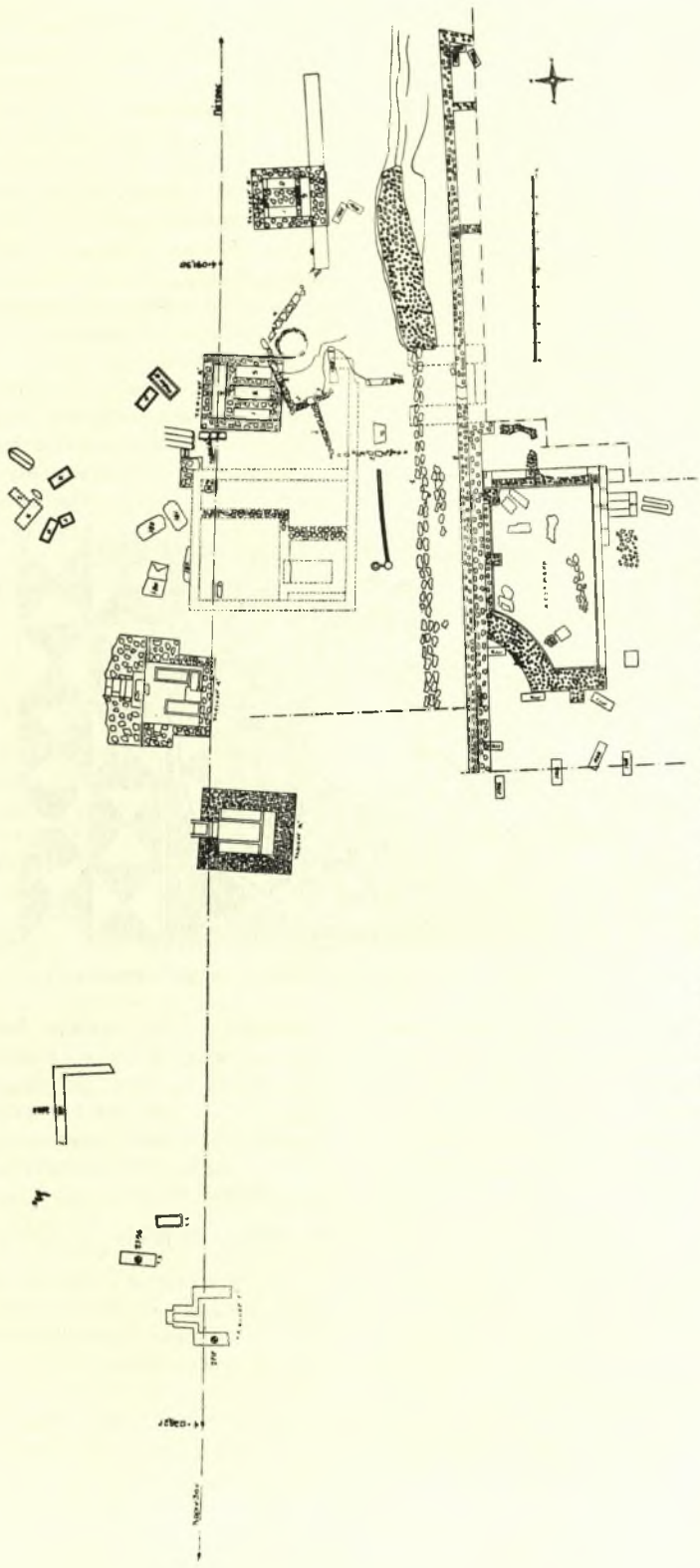
Εἰς τὸ ἀνώτατον στρῶμα τῆς περιοχῆς, ΒΔ. τοῦ Κεραμεικοῦ (Πίν. 67α· Σχέδ. 1), ἀνευρέθησαν, σχεδὸν ἰσοπεδωμένα ἐκ τοῦ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως, τὰ λείψανα ρωμαϊκοῦ κτίσματος. Δυστυχῶς ἡ κατάστασις αὐτοῦ ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὐδὲ αἱ θύραι τῶν διαμερισμάτων ἦτο δυνατὸν νὰ ἐντοπισθοῦν. Ἡ νεωτέρα αὐτὴ καταστροφὴ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ἀρχαιόθεν διὰ τῆς χρήσεως τῆς περιοχῆς ὡς νεκροταφείου. Ἐκ τοῦ κτίσματος τούτου ἐσώζετο μόνον τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον μικροτάτου δωματίου (Σχέδ. 2)[1]. Τοῦτο περιελάμβανεν ἐξωτερικῶς γεωμετρικὰ σχήματα καὶ εἰς τὸ κεντρικὸν τετράγωνον εἰς μὲν τὰς γωνίας ἀνὰ δύο δελφῖνας, ἐντὸς δὲ ἐπαλλήλως ἐγγεγραμμένων κύκλων τὸ κεντρικὸν θέμα, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς εἶχε καταστραφῇ. Προφανῶς τὸ ὅλον συγκρότημα ἀνῆκεν εἰς οἰκίαν τῶν ὑστάτων ρωμαϊκῶν χρόνων.

Μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον παρουσίασεν οἰκοδόμημα τῶν πρωτοκορινθιακῶν χρόνων, Ἄλφα ὀνομασθέν, τοῦ ὁποίου ἐσώζετο μόνον μία σειρὰ λίθων, ἄνευ οὐσιαστικῆς ὑποθεμελιώσεως. Προφανῶς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῶν τοίχων θὰ ἀπετελεῖτο ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Ἀρχικῶς ἐνομίσθη, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀψιδοειδοῦς κτίσματος. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὅμως τῶν ὑπερκειμένων τοίχων τῆς προμνησθείσης ὑστερορρωμαϊκῆς οἰκίας, ὡς καὶ τμήματος τοῦ ταφικοῦ μνημείου Α, τὸ ὁποῖον ὁμοίως εἶχε καταλάβει

* Εὐχαρίστως πρέπει νὰ ἀναγγελθῇ ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀπόδοσις εἰς τὸ Μουσεῖον Ἄργους τοῦ κλαπέντος κατὰ τὸ παρελθὸν μαρμαρίνου Πανός. Ἡ ἀνεύρεσις ἐγένετο κατόπιν ἐνεργειῶν τῆς Ἀσφαλείας Ἄργους. Ὡσαύτως, κατόπιν ἐνεργειῶν τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοπωλείων κλπ., ἐπετεύχθη ἡ παράδοσις εἰς τὸ Μουσεῖον Κορίνθου τῆς κλαπείσης κατὰ τὸ 1966 λεοντοκεφαλῆς ἐκ τῆς Ἱερᾶς Κρήνης τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἔτους ἀνευρέθη ὡραιότατον ταφικὸν ἀνάγλυφον, ἀνῆκον εἰς τὸν C. Valerium C. Τοῦτο εἶχεν ἁρπαχθῇ ὑπὸ ἀρχαιοκαπήλων ἐκ τῆς περιοχῆς Παλαιᾶς Κορίνθου, ἀνεκαλύφθη δὲ κατόπιν ἐνεργειῶν τῆς Ἀσφαλείας Ναυπλίου. Τοῦτο θὰ δημοσιευθῇ συντόμως εἰς τὰ ΑΑΑ.

1. Τὸ δάπεδον ἀπεκολλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Δεϊλάκη καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον Παλαιᾶς Κορίνθου. Διαστάσεις ψηφιδωτοῦ 1.20×2.20 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

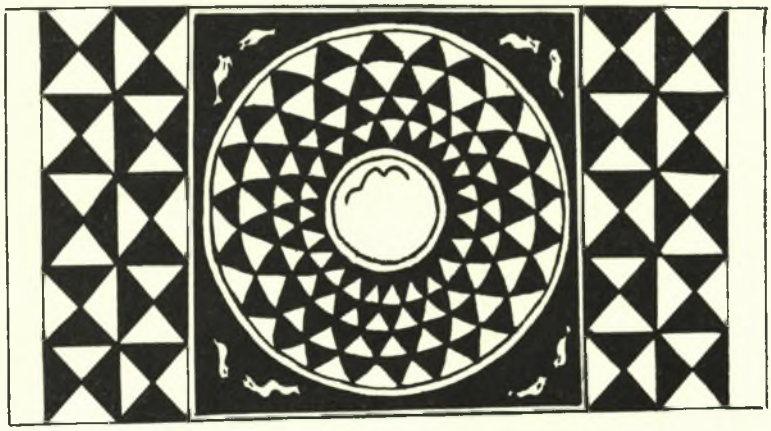
Σχέδ. 1. Κόρινθος. Ἐθνικὴ ὁδός. Περιοχὴ Κεραμεικοῦ Β

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

μέρος τοῦ οἰκοδομήματος, ἀπεδείχθη, ὅτι τοῦτο εἶχεν ἀκανόνιστόν πως σχῆμα, ἐν εἴδει ἀνοικτοῦ κατὰ τὴν μακρὰν πλευρὰν τραπεζίου [2]. Τὴν γωνίαν τοῦ κτηρίου κατελάμβανε κυκλικὸν ἐξ ἀργῶν λίθων κτίσμα, ἐσχάρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας δὲν εὑρέθησαν σαφῆ ἴχνη πυρᾶς (Σχέδ. 1) [3]. Δυστυχῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων εἶχεν ὑποστῆ διαταράξεις ἡ περιοχὴ ἐκ τῶν ἐπαλλήλων ταφῶν, ἐκ ρωμαϊκῶν λειψάνων τοίχων, ὡς καὶ ἐκ τινος ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων ὁδοῦ, διερχομένης ἀπὸ Α. πρὸς Δ. (Σχέδ. 1· Πίν. 67 α). Ὡς ἐκ τούτου, οὔτε τὸ ὁλικὸν σχέδιον τοῦ οἰκοδομήματος οὔτε αἱ διαστάσεις αὐτοῦ κατέστη δυνατὸν νὰ καθορισθοῦν. Βέβαιον πάντως εἶναι, ὅτι ὁ προσανατολισμὸς τούτου ἦτο ἀπὸ Α. πρὸς Δ., παρουσιάζων ἐλαφρὰν ἀπόκλισιν πρὸς Ν. Εἶναι προφανές, ὅτι τὸ περιλαμβάνον τὴν στρογγύλην ἐσχάραν δωμάτιον ἦτο τὸ τελευταῖον καὶ ὅτι πρὸ αὐτοῦ πρὸς Α. ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα αἴθουσα [4]. Ἡ θεμελίωσις τοῦ οἰκοδομήματος ἔχει γίνει ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ βράχου, ἡ δὲ διατηρηθεῖσα ἐπίχωσις ἦτο μικροτάτη, ἀλλ' ἐπαρκὴς διὰ νὰ μελετηθῇ συστηματικῶς καὶ νὰ ἀποδώσῃ μετὰ τὴν μελέτην τῶν ὀστράκων, τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν οἰκοδομήσεως τοῦ κτηρίου.

Εὐθὺς πρὸς Β. ἀπεκαλύφθη μακρὸς κτιστὸς τοῖχος θ, ἔχων κατεύθυνσιν ἀπὸ Δ. πρὸς Α. Ἐπ' αὐτοῦ ἐρείδονται κάθετοι τοῖχοι διαχωριστικοὶ διαμερισμάτων, ἐν μέρει μόνον ἐρευνηθέντων. Καὶ ἐνταῦθα οἱ μεταγενέστεροι τάφοι ἔχουν ἐπιφέρει διατάραξιν τῶν στρωμάτων. Πρόκειται πάντως περὶ κτισμάτων ὑστάτης ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὸν Β. τομέα, πλέον ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις μνημειώδους κατασκευῆς δεξαμενῆς, ἀνηκούσης εἰς κτήριον, τοῦ ὁποίου τὰ κυρίως διαμερίσματα πρέπει νὰ ἐκτείνωνται ἔτι βορειότερον ἐκτὸς τῆς περιοχῆς, τὴν ὁποίαν ἤδη καταλαμβάνει ἡ νέα ἐθνικὴ ὁδός. Ἡ δεξαμενὴ εἶχεν ὀρθογώνιον σχῆμα, πλὴν τῆς ΝΑ. γωνίας αὐτῆς, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐξ ἐλλειψοειδοῦς σχήματος τοίχου (Σχέδ. 1) [5]. Οἱ τοῖχοι ἦσαν κατεσκευασμένοι διὰ μεγάλων κυβολίθων, ἔφερον δὲ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐπίχρισμα. Ἐπὶ τῶν τοίχων εἶχον προστεθῆ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἕτεροι ἀμελεστέρας κατασκευῆς τοῖχοι, σχέσιν, προφανῶς, ἔχοντες πρὸς τὸν μακρὸν τοῖχον θ.

Σχέδ. 2. Κόρινθος. Περιοχὴ Κεραμεικοῦ Β. Ψηφιδωτὸν δάπεδον

β. Περιοχὴ Κρητικῶν (Σχέδ. 3· Πίν. 68 β)

Τὸ κυριώτερον εὕρημα τῆς περιοχῆς εἶναι ὁδὸς (Σχέδ. 3· Πίν. 69 α) κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ βράχου μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ., ἤτοι ἀπὸ Ἀρχαίας Κορίνθου πρὸς Λέχαιον. Ἡ ὁδὸς ἀκολουθεῖ περίπου τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν νέαν ἀγροτικὴν

2. Βλ. Σχέδ. 1 καὶ Πίν. 67 β καὶ 68 α. Τοῖχος α, μῆκ. 5, πλ. 0,45 μ., τοῖχος β, μῆκ. 4.50, πλ. 0,45 μ., τοῖχοι γ-η, μῆκ. 2.50, πλ. 0,45 μ.

3. Οὐδὲν ἀνευρέθη ἐσωτερικῶς. Τὸ περιχείλωμα ὡρίζετο διὰ μιᾶς μόνον σειρᾶς λίθων, διαμ. 1 μ.

4. Ἡ πλήρης συνάρτησις τοῦ τοίχου γ πρὸς τὸν η δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ ἐκ τῆς κατασκευῆς των καὶ μόνης, λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν διασωθέντων λίθων. Πάντως εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ ἡ μελέτη ὅλων τῶν μετὰ προσοχῆς συλλεγέντων ὀστράκων ἐκ τῶν ἀντιστοίχων δαπέδων θὰ δώσῃ μετὰ βεβαιότητος τὴν ἀπάντησιν.

5. Πλ. δυτικοῦ τοίχου 1, βορείου 0,40 - 0,45, ἀνατολικοῦ 1.10 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ὁδόν. Ἐπ' αὐτῆς διακρίνονται βαθεῖαι αὐλακώσεις ἐκ τῶν τροχῶν ἁρμάτων καὶ ἁμαξῶν· ἡ ἐπίχωσις ἦτο παχυτάτη, περιέχουσα πλῆθος ὀστράκων. Διὰ τῆς περαιτέρω ἐρεύνης θὰ ἀποδειχθῇ, ἐὰν αὕτη ἀπετέλει τμῆμα τῆς ὁδοῦ Λεχαίου, ἥτις δὲν ἔχει μέχρι σήμερον ἀνευρεθῇ. Ἡ ὕπαρξις πυκνοῦ νεκροταφείου, ὡς καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἀξιολόγων ταφικῶν μνημείων ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ, συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως, ὅτι, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ κυρία πρὸς Λέχαιον ὁδός, θὰ πρέπει νὰ εἶναι παράλληλος τῆς κυρίας ἀρτηρίας καὶ πλησίον αὐτῆς.

Κατὰ τὰ λοιπά, τὰ οἰκοδομικὰ λείψανα τῆς περιοχῆς αὐτῆς δὲν ἀπέδωσαν σπουδαῖα στοιχεῖα, δεδομένου ὅτι εἶχον καταστραφῇ ὑπὸ τῶν ταφῶν. Διάφοροι τοῖχοι ἀνήκουν πιθανῶς εἰς ταφικοὺς περιβόλους.

Ἅπαντες οἱ ἡμικατεστραμμένοι τοῖχοι καὶ τὰ οἰκοδομικὰ λείψανα ἔχουν χρησιμοποιηθῇ ὡς ἐρείσματα τῶν μεταγενεστέρων τάφων τῆς περιοχῆς.

II. ΤΑΦΑΙ

Α'. Περιοχὴ ΒΔ. τοῦ Κεραμεικοῦ Β

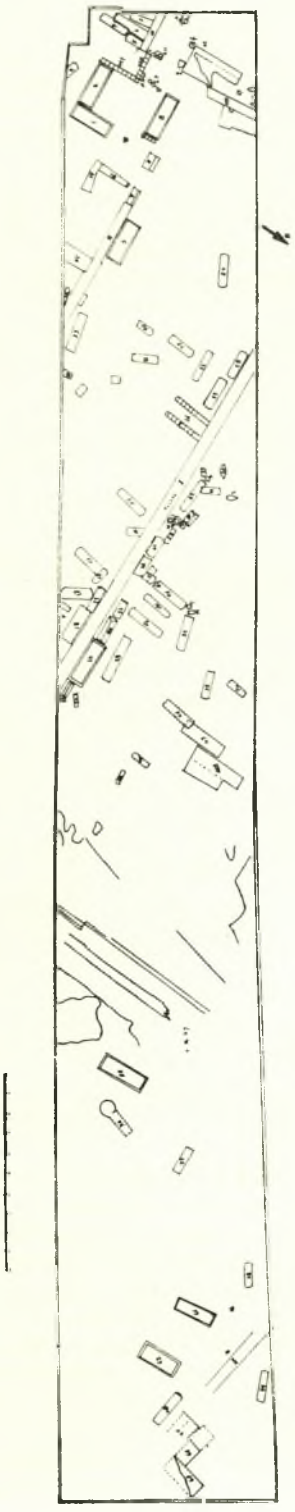
α'. Αἱ ἁπλούστεραι ταφαὶ ἦσαν κοιναὶ *λάκκοι* ἄνευ σημάνσεως. Οἱ νεκροὶ ἔφερον συχνάκις ἐντὸς τοῦ στόματος χαλκοῦν νόμισμα. Ἐνίοτε οἱ λάκκοι ἐκαλύπτοντο διὰ διπλῆς σειρᾶς κεράμων, σχηματιζουσῶν ὀξεῖαν γωνίαν. Εἰς τρεῖς περιπτώσεις εὑρέθησαν λάκκοι καλυπτόμενοι ὑπὸ μεγάλων πλακῶν.

β'. *Κεραμοσκεπεῖς τάφοι*, φέροντες δάπεδον καὶ ἐπικάλυψιν διὰ κεράμων. Οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο κατὰ τὸ πλεῖστον μεμονωμένως καὶ σπανίως ἔφερον πενιχρὰ κτερίσματα, μικρᾶς πρόχους, δακρυδόχους. Εἰς ἐνίας περιπτώσεις ἔφερον ἐξωτερικῶς καὶ πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς κεφαλῆς πήλινον ἀγγεῖον. Αἱ ἐντὸς κεράμων ταφαὶ ἦσαν πυκνόταται καὶ ἐνίοτε ὑπερέκειντο ἀλλήλων.

γ'. *Σαρκοφάγοι* πώριναι κατὰ τὸ πλεῖστον (Πίν. 67 β, κατὰ τό ἀνώτατον τμῆμα). Αἱ πλεῖσται εἶχον παλαιόθεν συληθῇ. Ἐκαλύπτοντο διὰ δύο ἢ τριῶν πλακῶν ἑκάστη καὶ μικροτέρων λιθαρίων, ἦσαν δὲ τελείως κεναὶ ἢ περιεῖχον ἕνα μόνον ἀκτέριστον νεκρόν.

δ'. *Ταφαὶ ἐντὸς ἀγγείων* ἐσημειώθησαν μεμονωμένως.

ε'. *Οἰκογενειακοὶ τάφοι*. Ὁ πλέον ἀξιόλογος τύπος τάφων ἐν τῇ περιοχῇ εἶναι ὁ τῶν κτιστῶν, ἐν μέρει ἐντὸς τοῦ βράχου λαξευτῶν τά-

Σχέδ. 3. Κόρινθος. Ἐθνικὴ ὁδός. Κρητικά. Ἀνασκαφὴ 1967

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

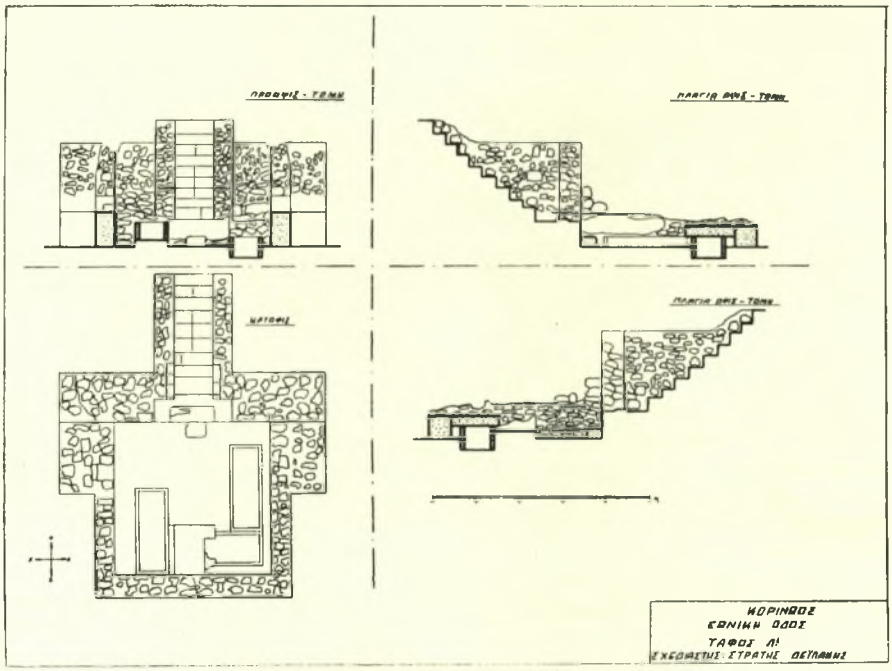
φων, οἵτινες φέρουν ἐνίοτε γραπτὴν διακόσμησιν ἐπὶ τῶν ἐπικεχρισμένων τοίχων.

Εἰς τὴν ΒΔ. τοῦ Κεραμεικοῦ Β περιοχὴν ἀνευρέθησαν ἓξ τοιοῦτοι τάφοι, ὧν οἱ πλεῖστοι κατεστραμμένοι. Ὁ πλέον ἀξιόλογος ἦτο ὁ Λάμβδα (Σχέδ. 4· Πίν. 69 β), ὅστις διεσώζετο ἐπαρκῶς, ἵνα ἀποδώσῃ πλήρη περὶ τῆς κατασκευῆς του στοιχεῖα. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἐπίχωσις εἶχε παραμείνει ἄθικτος.

Ἦτο ἐκτισμένος δι' εὐμεγέθων ἀργῶν λίθων καὶ ἀφθόνου κονίας. Ἐσωτερικῶς οἱ τοῖχοι ἔφερον ἐπίχρισμα κατὰ τὸ σωζόμενον κατώτερον τμῆμα, ἐρυθροῦ χρώματος. Ἡ πρόσβασις ἐγίνετο διὰ στενοῦ διαδρόμου, εὑρισκομένου εἰς τὴν Ν. πλευρὰν καὶ φέροντος ἐννέα βαθμίδας ἐξ εἰργασμένων λίθων. Ὁ τάφος ἐκαλύπτετο διὰ καμαρωτῆς στέγης. Τὰ ἴχνη τῆς θόλου διεκρίνοντο ἐπὶ τοῦ Ν. τοίχου ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν ἀναπαράστασιν (Σχέδ. 5).

Ὁ δρόμος καὶ τὸ Ν. τμῆμα τοῦ τάφου ἐσώζοντο σχεδὸν μέχρι τῆς ὀροφῆς, ἐνῷ τὸ Β. τμῆμα εἶχε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποκοπῇ κατὰ τὰ ἀνώτερα τμήματα τῶν τοίχων.

Κατὰ τὸν καθαρισμὸν ἐντὸς τοῦ δρόμου ἀνευρέθησαν τεμάχια ἐκ μαρμαρίνων γλυπτῶν, ἐν οἷς δάκτυλος ἀγάλματος, πληθὺς ὀστράκων, πήλινος λύχνος καὶ δύο μεγάλοι ἀστράγαλοι. Ἐπὶ τοῦ κατωφλίου ἀνευρέθησαν ἐν ἀφθονίᾳ λείψανα ἀπηνθρακωμένης οὐσίας καὶ σιδηροῖ ἧλοι, ἀνήκοντες προφανῶς εἰς μικρὰν θύραν τῆς εἰσόδου πρὸς τὸν θάλαμον. Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου ἀπετέλει ἡ σκληρὰ κιμιλιά. Ἐντὸς τῶν τοίχων πρὸς Δ. καὶ Α. ἠνοίγοντο δύο ταφικαὶ κόγχαι. Ἐντὸς τῆς πρὸς Α., ἥτις διετηρεῖτο σχεδὸν ἀκεραία, ἀνευρέθησαν ὀστᾶ ἐκ ταφῆς. Ἡ ἐντὸς τοῦ τάφου ἐπίχωσις ἔφθανε τὸ 1.20, εἰς τινα σημεῖα δὲ μέχρι τοῦ 1.40 μ., περιελάμβανε δὲ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὀστᾶ, θραύσματα ἀγγείων, ἀκέραια ἀγγεῖα, πλῆθος λύχνων, οἱ

Σχέδ. 4. Κόρινθος. Ἐθνικὴ ὁδός. Τάφος Λ'

ὁποῖοι προφανῶς ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ φωτισμὸν κατὰ τὰς ταφάς [6]. Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ ταφικοῦ μνημείου εὑρέθησαν τρεῖς λάρνακες, χρησιμοποιηθεῖσαι δι' ἐπαλλήλους ταφὰς καὶ ἀκολούθως ὡς ὀστεοθῆκαι. Χαρακτηριστικὸν τυγχάνει, ὅτι καὶ τὰ μικρὰ διάκενα μεταξὺ τῶν λαρνάκων περιεῖχον ἐπίχωσιν ἐξ ὀστῶν καὶ ὀστράκων.

Β'. Περιοχὴ Κρητικῶν (Πίν. 68 β)

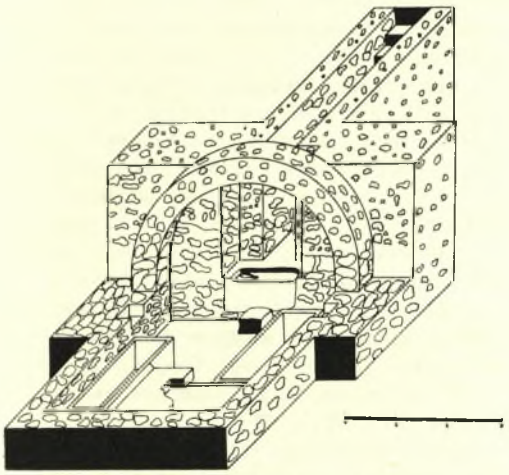
Τὰ αὐτὰ εἴδη ταφῶν ἀνευρέθησαν καὶ εἰς τὴν

6. Πρβλ. Corinth IV, II pl. VII, 148, typ. XX68 καὶ pl. VII. 425, typ. XX IX.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

περιοχὴν Κρητικῶν, πλὴν τῶν κτιστῶν ταφικῶν μνημείων. Τοιαῦτα ὅμως εἶχον ἀνευρεθῆ εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν παλαιότερον ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου συναδέλφου Σ. Χαριτωνίδου (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 166 κ.ἑ.).

Τοῦ τύπου τῶν *κεραμοσκεπῶν* ἀνεσκάφησαν περὶ τοὺς πεντήκοντα τάφοι, περιέχοντες ἀνὰ ἕνα νεκρὸν ἕκαστος καὶ εὐτελῆ κτερίσματα. Ἐνίοτε οἱ νεκροὶ ἦσαν ἀκτέριστοι. Διπλοῦς ἦτο μόνον ὁ τάφος 17, ὅστις περιεῖχε δύο, συγχρόνως ταφέντας, νεκρούς. Ὀκτὼ *ἁπλοῖ λάκκοι* ἀνευρέθησαν καὶ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν, καλυπτόμενοι διὰ κεράμων καὶ περιέχοντες ἁπλᾶς ταφάς. Τὰ *ταφικὰ ἀγγεῖα* (δέκα τρεῖς περιπτώσεις) ἦσαν περισσότερον συχνὰ ἐνταῦθα, διέσωζον δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ἐσωτερικόν των ὀλίγα ὀστᾶ καὶ ἐνίοτε καὶ τὸ κρανίον

Σχέδ. 5. Κόρινθος. Ἐθνικὴ ὁδός. Ἀξονομετρικὸν τάφου Λ΄ (Σχέδ. Στρατῆ Δεϊλάκη)

τοῦ νεκροῦ ἀκέραιον. Αἱ ἐννέα συνολικῶς ἐρευνηθεῖσαι *σαρκοφάγοι* ἦσαν πλουσιώτεραι εἰς περιεχόμενον ἀπὸ τὰς τῆς περιοχῆς Κεραμεικοῦ Β. Ἅπασαι διέσωζον τὰ ὑπολείμματα τῶν σκελετῶν καὶ ἔφερον τὰ συνήθη κτερίσματα, δακρυδόχους, ὑάλινα ἀγγεῖα, νομίσματα καὶ δακτυλίους. Αἱ πλεῖσται ἔφερον πλείονας τοῦ ἑνὸς νεκρούς. Αἱ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 (Σχέδ. 3· Πίν. 68 β, ἄνω δεξιὰ) ἔφερον ἀνὰ ἓν χρυσοῦν ἐνώτιον, ὁ δὲ 2 καὶ περίαπτον ἐκ κορνηλίου λίθου.

Ἐκ τῶν ἐνευρεθέντων ἀκινήτων ἀρχαίων εἰς τὴν περιοχὴν ΒΔ. τοῦ Κεραμεικοῦ Β διετηρήθησαν ὑπὸ τὴν νέαν Ἐθνικὴν ὁδόν, καλυφθέντα καταλλήλως, τὸ οἰκοδόμημα Ἄλφα καὶ ἅπαντα τὰ πρὸς Β. τούτου οἰκοδομικὰ λείψανα μετὰ τῆς δεξαμενῆς, ἐνῷ ἐπετράπη ἡ διάλυσις τοῦ ταφικοῦ μνημείου Λάμβδα, τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ διατήρησις, δεδομένου ὅτι ὑπερέκειτο τοῦ ἐπιπέδου τῆς κατασκευαζομένης ὁδοῦ.

Εἰς τὴν περιοχὴν Κρητικῶν διετηρήθη εἰς τὸ ἀκέραιον ἡ ἀνασκαφή, τοῦ ἄξονος τῆς ὁδοῦ μεταφερθέντος ὀλίγον πρὸς Β. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιοχὰς αἱ ἀνασκαφαὶ θὰ συνεχισθοῦν.

ΕΥ. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ - ΔΕΪΛΑΚΗ

ΑΡΓΟΛΙΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΑΡΓΟΥΣ

1. Οἰκόπεδον Ἀποστ. Παπαδημητρίου (ὁδὸς Θ. Κολοκοτρώνη 17, ΒΔ. πλατείας Ἁγ. Πέτρου)

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν ὀρυγμάτων πρὸς οἰκοδόμησιν ἀπεκαλύφθησαν, εἰς μὲν τὸ μέσον περίπου τοῦ οἰκοπέδου ταφικὸς πίθος ἀκέραιος, κενός, διαστ. 0,55 × 0,70 μ., εἰς δὲ τὴν ΝΑ. πλευρὰν τρεῖς τοῖχοι, ἀνήκοντες εἰς κτίσμα ἑλληνιστικῶν πιθανῶς χρόνων, κατευθύνσεως ἐκ Δ. πρὸς Α., πλ. 3.50 καὶ ἀποκαλυφθέντος μὴκ. 3 μ., τὸ ὁποῖον συνεχίζετο πρὸς Α. ὑπὸ τὴν ὁδὸν καὶ τὰς πέραν αὐτῆς οἰκοδομάς. Ἐκ τῶν τοίχων, οἱ δύο μὲν (Πίν. 70 ς΄) ἀπετελοῦντο ἐκ τριῶν δόμων κανονικῶν ὀρθογωνίων πωροπλίνθων, ὁ βόρειος δέ, ἐξ ἀργῶν λίθων, ἀνῆκε προφανῶς εἰς μεταγενεστέραν ἐπισκευήν· ἔξωθεν τούτου περισυνελέγησαν πολλὰ μυκηναϊκὰ ὄστρακα καὶ τμῆμα μυκηναϊκοῦ εἰδωλίου τύπου Φ, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν ὅτι αἱ μεταγενέστεραι κατασκευαὶ παρεβίασαν ἐνταῦθα μυκηναϊκὰ λείψανα.

2. Οἰκόπεδον Βασ. Κυμπουροπούλου (ὁδὸς Περρούκα 33, ΒΔ. πλατείας Ἁγ. Πέτρου)

Εἰς τοῦτο, διαστ. 15.50 × 11.50 μ., ἀπεκαλύφθησαν: κεραμοσκεπὴς τάφος, περιέχων πήλινον λύχνον ἑλληνιστικόν, κρατηρίσκον, ὀκτὼ δακρυδόχους (Πίν. 70 δ) καὶ δύο χρυσᾶς δανάκας, μετὰ παραστάσεως πτηνοῦ, πιθανώτατα ἀπομιμήσεις νομισμάτων τῆς Σικυῶνος[7], ὡς καὶ δύο γεωμετρικοὶ ταφικοὶ πίθοι. Ἐντὸς τοῦ πρώτου εὑρέθη μόνον χαλκοῦς δακτύλιος. Ὁ δεύτερος (Πίν. 70 ε), διαστ. 0,65 × 1.30 μ., μὲ κατεύθυνσιν περίπου ἐκ Δ. πρὸς Α., περιεῖχεν ἕνα νεκρὸν εἰς τὴν συνήθη στάσιν, ἔχοντα ὡς κτερίσματα ἀμφορέα, δίωτον σκύφον, οἰνοχοΐσκην καὶ μόνωτον κύπελλον, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὑστέρας

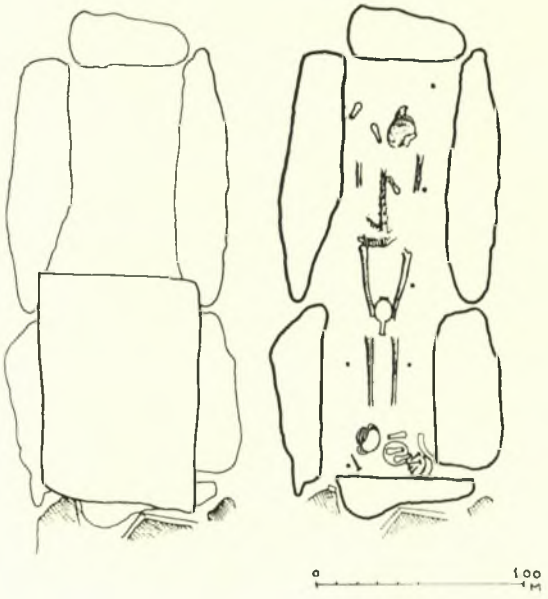
7. Πρβλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 166.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

γεωμετρικῆς περιόδου (Πίν. 70β), ὡς καὶ χαλκοῦν δακτύλιον καὶ τρεῖς χαλκᾶς περόνας εἰς τεμάχια.

Περισυνελέγη, ἐπίσης, εἰς θραύσματα καὶ συνεκολλήθη ὑστερογεωμετρικὸς κρατήρ, ὕψ. 0,26 μ., μετὰ παραστάσεως εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὄψεις μεταξὺ τῶν σχοινοειδῶν λαβῶν ἀνδρὸς ἐν μέσῳ δύο ἵππων [8] (Πίν. 70α).

Τὸ οἰκόπεδον τοῦτο κεῖται πολὺ πλησίον τοῦ οἰκοπέδου Κωνσταντοπούλου, ἔνθα εἶχον ἐπίσης ἀνευρεθῆ γεωμετρικοὶ τάφοι μὲ ἀξιόλογα εὑρήματα [9].

Σχέδ. 1. Ἄργος. Τάφος εἰς οἰκοδομὴν Σκιντζῆ

3. Οἰκοδομὴ Σκιντζῆ (Καποδιστρίου 10 ΝΔ. καὶ πλησίον τῆς πλατείας Ἁγίου Πέτρου) (Σχέδ. 1)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν βόθρου, ἀπεκαλύφθη, εἰς βάθος 2.50 μ. περίπου, τάφος ρωμαϊκῶν χρόνων ἐκ πωρίνων πλακῶν (διαστ. ἐσωτ. 0,50 × 1.91 μ.), ὁ ὁποῖος περιεῖχε νεκρόν, ἔχοντα ὡς κτερίσματα δύο πήλινα ἄωτα κύπελλα, προχοΐσκην, σκύφον, ὑαλίνην φιάλην (Πίν. 70γ) καὶ ἓξ ὑαλίνας δακρυδόχους. Ἐκατέρωθεν τοῦ σκελετοῦ ἐσώζοντο ἴχνη σιδηρῶν ἥλων, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον προφανῶς εἰς ξυλίνην σαρκοφάγον.

4. Οἰκόπεδον Ξηνταροπούλου (ὁδὸς Ἁγ. Κωνσταντίνου, ΝΑ. τῆς πλατείας Ἁγ. Πέτρου) (Σχέδ. 2, 3, 4· Πίν. 71α)

Εἰς τοῦτο, διαστ. 20 × 35 μ., ἡ ἀποκάλυψις κατὰ τὴν διάρκειαν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν, ἐκτὸς ἄλλων, λειψάνων δαπέδου καὶ κίονος πιθανῶς, ἔδωσεν ἀφορμὴν πρὸς μερικὴν ἀρχαιολογικὴν ἐξερεύνησιν, ἡ ὁποία παρουσίασε τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα.

Τὰ ἀνώτερα στρώματα περιελάμβανον λείψανα ἀπὸ τῆς τουρκοκρατίας μέχρι τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐπὶ τοῦ προαναφερθέντος δαπέδου ἔβαινε τοῖχος, πλ. 0,70 μ. (Σχέδ. 2· Πίν. 71γ), ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς μέγα ὑστερορρωμαϊκὸν κτηριακὸν συγκρότημα, τοῦ ὁποίου ἠρευνήθη προχείρως καὶ ἡ κάτωθεν τῆς ὁδοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου συνέχεια, ἀφορμῆς δοθείσης ἐκ τῆς διανοίξεως κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ αὐλακος ὑπονόμου τοῦ Δήμου. Κάτωθεν τῆς ὁδοῦ ἀπεκαλύφθη μέγα μνημειῶδες κατώφλιον, πλ. 2 μ. καὶ πλέον, ἀνῆκον εἰς τὸ κτήριον τοῦτο (Σχέδ. 2, κ 1· Πίν. 71β). Ὁ ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τοῖχος ἔβαινεν ἐν μέρει ἐπὶ τῶν λειψάνων παλαιοτέρου ἰσοδομικοῦ τοίχου ἐξ ἀσβεστολίθων, ἀνήκοντος ἐπίσης εἰς μνημειῶδες κτίσμα τῶν πρωΐμων ἑλληνιστικῶν πιθανώτατα χρόνων — στοὰν ἴσως —, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε καὶ τὸ προαναφερθὲν δάπεδον (Σχέδ. 3, 4· Πίν. 71γ).

Λείψανα παλαιοτέρων περιόδων ἀπεκαλύφθησαν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ οἰκοπέδου, κυρίως δὲ εἰς τὸ κεντρικὸν τμῆμά του, ὅπου ἀνεφάνησαν ἀποσπασματικὰ λείψανα κτισμάτων. Πρὸς Ν. τῶν λειψάνων τοῦ τοίχου 11 (Σχέδ. 2) εὑρέθη στρῶμα καταστροφῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήχθη μεταξὺ ἄλλων ὑδρία, ὕψ. 0,20 μ., σχεδὸν ἀκεραία, μελαμβαφής, μὲ αὐλακωτὴν διακόσμησιν καὶ ἀναγλύφους παραστάσεις, εἰς μὲν τὴν κυρίαν ὄψιν γυναικείας μορφῆς, εἰς δὲ τὴν ὀπισθίαν, κάτωθεν τῆς καθέτου λαβῆς, κεφαλῆς Μεδούσης (Πίν. 72ε-ς'). Πρὸς Β. τοῦ τοίχου ἀπεκαλύφθη δωρικὸν κιονόκρανον καὶ φρέαρ (Σχέδ. 2, φ 1), περιέχον πλῆθος ἀγγείων καὶ ὀστράκων κλασσικῶν χρόνων, λύχνους, τμήματα πηλίνων εἰδωλίων (Πίν. 72α) κ.ἄ. Παρὰ τὸ Β. ὅριον τοῦ οἰκοπέδου, ἀπεκαλύφθη ἕτερον φρέαρ, διαμ. 0,63 μ. (Σχέδ. 2, φ 2), τὸ ὁποῖον μέχρι βάθ. 1 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας του ἦτο ἐπενδεδυμένον δι' ἀκανονίστων

8. Πλησιέστερον παράδειγμα ἐξ Ἄργους (κατωτέρας ὁμως ποιότητος) εἶναι τὸ παρὰ Courbin, La céramique géometrique de l'Argolide II, pl. 37, c 2362 ἀπεικονιζόμενον, χρονολογούμενον ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ὑστερογεωμετρικὴν 2c περίοδον (τέλη 8ου αἰ. π.Χ.). Πρβλ. καὶ AM 78 (1963), Beil. 14,3 καὶ 26,3 (ἐκ Τίρυνθος).

9. Βλ. ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 126.

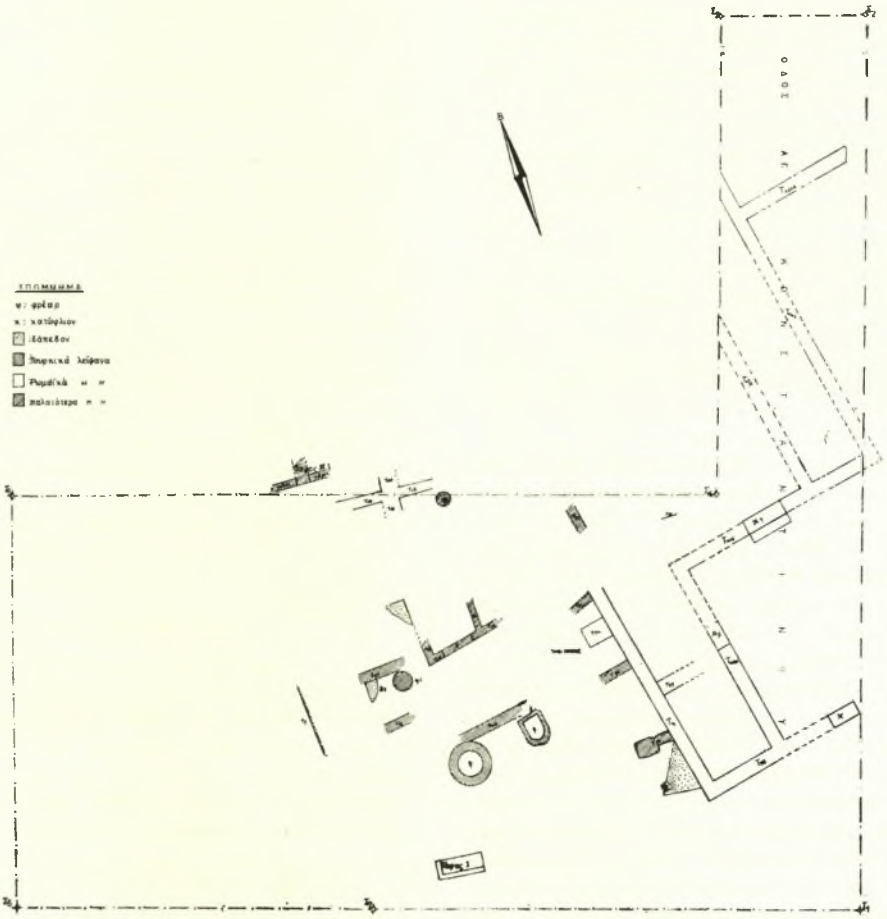
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

λίθων καλῶς συνηρμολογημένων. Τοῦτο, ἐρευνηθὲν μέχρι βάθ. 3.70 μ., ἀπέδωσεν ὄστρακα καὶ ἀγγεῖα ἀπὸ τῆς πρωΐμου ἑλληνιστικῆς μέχρι τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς, πηλίνους λύχνους κ.ἄ. ἀντικείμενα, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν πηλίνην μήτραν, ὕψ. 0,055 μ. (Πίν. 72β). Ὁ χῶρος φαίνεται, ὅτι ὑπέστη καταστροφὴν κατὰ τοὺς πρωΐμους ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ὁπότε ἔπαυσεν ἡ χρῆσις πάντων τῶν ἀνωτέρω κτισμάτων.

Τὰ κατώτερα στρώματα τῆς ἀνασκαφῆς περιεῖχον ὄστρακα ἀρχαϊκὰ καὶ πλησίον τοῦ στερεοῦ ἐδάφους ἄφθονα γεωμετρικά. Ἀξιοσημείωτα εἶναι θραύσματα μελανομόρφου κύλικος, τύπου Σιάνας, φερούσης ἐσωτερικῶς μὲν παράστασιν δελφῖνος καὶ ὀκτάποδος (Πίν. 72γ), ἐξωτερικῶς δὲ σκηνὴν ἀναχωρήσεως πολεμιστῶν (Πίν. 72δ). Ὁ χῶρος ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους περιόδους διὰ ταφάς, ὡς δεικνύει ἐνεπίγραφος ἐπιτύμβιος στὴλη τοῦ 4ου π.Χ. αἰ.[10] καὶ γεωμετρικὸς ταφικὸς πίθος, ὅστις ὅμως ἐσυλήθη, ὅτε εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ρωμαϊκοὺς πιθανώτατα, ἠνοίχθη πλησίον του κυκλικὸν ὄρυγμα.

5. Κτῆμα Σπυρίδωνος Καμπιτοπούλου (ἢ Σπυρομήλιου) Ρεκούμη

Εἰς τὸ κτῆμα τοῦτο, διαστ. περ. 110 × 110 μ.,

Σχέδ. 2. Ἄργος. Οἰκόπεδον Ξηνταροπούλου. Κάτοψις ἀνασκαφῆς

κείμενον πρὸς Ν. τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου, ἔνθα καὶ παλαιότερον εἶχον παρουσιασθῆ εὑρήματα[11], ἡ ἀρξαμένη οἰκοπεδοποιη-

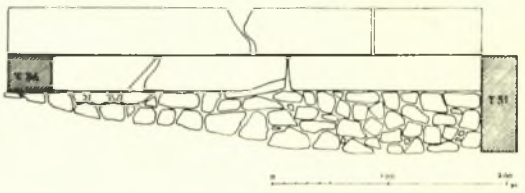
10. Ἀμυδρῶς διακρίνονται τὰ γράμματα, γυναικείου πιθανώτατα ὀνόματος *Νεαρ[έ]τα[ς](;)* (πρβλ. Bechtel, Die historischen Personennamen, 328).

11. BCH 83 (1959), 615.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

σις ἐπέβαλε τήν διενέργειαν ἐρευνῶν δοκιμαστικοῦ χαρακτῆρος.

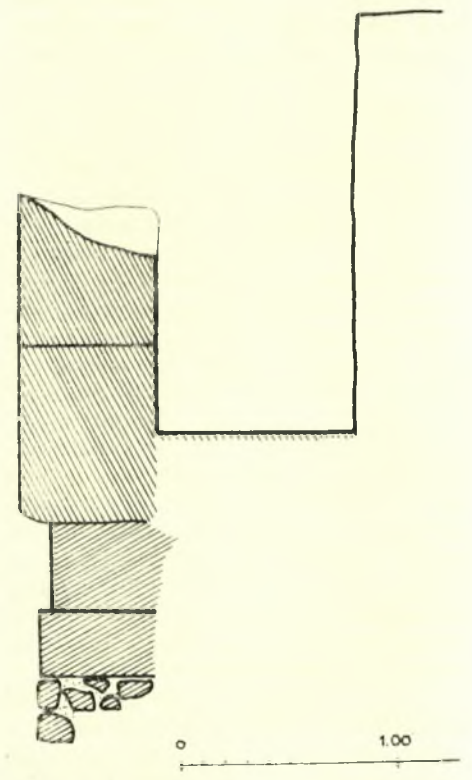
Εἰς τὸ Ν. ὅριον τοῦ κτήματος ἀπεκαλύφθησαν εἰς μικρόν βάθος τοῖχοι οἰκοδομήματος ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων, πλ. περὶ τὸ 1 μ. Ἐκ τούτων εἰς ἠρευνήθη μέχρις ἀποστάσεως 17 μ., παρετηρήθη δὲ ὅτι εἰς τοῦτον, ὡς καὶ εἰς ἑτέρους ἐπισημανθέντας τοίχους, ἐγένετο χρῆσις ὀγκολίθων παλαιοτέρου κτίσματος, τείχους πιθανῶς. Εἰς βαθύτερα στρώματα ἀπεκαλύφθησαν ἴχνη ἑλληνιστικὰ καὶ κλασσικά. Μεταξὺ τῶν εὑρημάτων ἑλληνιστικῆς περιόδου περιλαμβάνονται τεμάχια μεγαρικῶν ἀγγείων, ἐξ ὧν ἓν φέρει εἰς τὴν βάσιν ἴχνη ἐπιγραφῆς: .. *ΥΚΛΕ*... προφανῶς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Κλεαγόρου, τεμάχια πηλίνων λύχνων καὶ δακρυδόχων, ὡς καὶ λαβὴ ἀμφορέως ἐκ Κνίδου, μετὰ σφραγῖδος φερούσης παράστασιν βουκράνου (τέλους 2ου - ἀρχῶν 1ου αἰ. π.Χ.)[12].

Σχέδ. 3. Ἄργος. Οἰκόπεδον Ξηνταροπούλου. Ὄψις παλαιοτέρου τμήματος τοίχου 4

Εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ κτήματος εἶχεν ἀποκαλυφθῆ πρὸ ἐτῶν δάπεδον[13], τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον ἔτυχε περαιτέρω ἐρεύνης, ἐξ ἧς ἀπεδείχθη, ὅτι πρόκειται περὶ δαπέδου δεξαμενῆς, ρωμαϊκῶν χρόνων. Οἱ τοῖχοι οἱ περιβάλλοντες τὸ δάπεδον, πλ. περὶ τὰ 0,40 μ., εἶναι τελείως κατεστραμμένοι, διατηροῦνται ὅμως ἴχνη τῶν τριγωνικῶν κεράμων, ἐξ ὧν ἦσαν κατεσκευασμένοι, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν πηλίνων πλακῶν, διά τῶν ὁποίων ἦτο ἐπενδεδυμένον τὸ δάπεδον. Τὸ ὅλον ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον, διαστ. 3.75 × 4.40 μ. Τῆς Δ. πλευρᾶς τῆς δεξαμενῆς ἐφάπτονται λείψανα φρέατος μετὰ πηλίνης ἐπενδύσεως, εἰς δὲ τὸ μέσον περίπου τῆς Α. μικρὸς σωλὴν ἐκροῆς, διασχίζων τὸν τοῖχον, ὑπέρκειται κυκλικῆς κοιλότητος, διαμ. 0,32 μ., περιλαμβανομένης ἐντὸς τετραγώνου πλαισίου (Πίν. 73 α). Εἰς τὴν Α. πλευρὰν σώζονται καὶ τὰ ἴχνη δύο ἀντηρίδων, μιᾶς τρίτης δὲ εἰς τὴν Ν. πλευράν (Πίν. 73 β). Ἡ ὅλη μορφὴ τοῦ κτίσματος δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἐγκαταστάσεως ληνοῦ. Πρὸς Α. τούτου ἐπεσημάνθησαν ἴχνη μεταγενεστέρου (βυζαντινοῦ;) κτηρίου, τοῦ ὁποίου ὡρισμένοι τοῖχοι ἐφάπτονται τοῦ πρώτου κτίσματος.

Ἀναφέρομεν ἀκόμη ἐπιτύμβιον στήλην τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., μὲ ἀπόληξιν ἐλαφρῶς ἀετωματικήν, σωζ. ὕψ. 0,30, πλ. 0,20 καὶ πάχ. 0,11 μ., φέρουσαν τὴν ἐπιγραφήν: *[Μ]ένωνος*.

Σχέδ. 4. Ἄργος. Οἰκόπεδον Ξηνταροπούλου. Τομὴ τοίχου 4

6. Οἰκία Ἀθαν. Κομνηνοῦ (ὁδὸς Τριπόλεως 22, περιοχὴ Ἀρχαίου Θεάτρου)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν βόθρου εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας, ἀνευρέθη τοῖχος (Πίν. 73 γ) μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἀποκαλυφθέντος μήκ. 2 μ. περίπου, τοῦ ὁποίου τὸ ὑλικόν, προφανῶς ἐκ δευτέρας χρήσεως, ἀπετέλουν εἰς μὲν τὸ ἀνώτερον μέρος ἀσβεστόλιθοι, εἰς δὲ τὸ κατώτερον πωρόλιθοι. Ὁ τοῖχος εἰς τὸ Β. ἄκρον του ἐσχημάτιζε γωνίαν πρὸς ἕτερον ἐκ προχείρου ὑλικοῦ καὶ ἔχοντα κατεύθυνσιν πρὸς

12. Πρβλ. BCH 79 (1955), 499 κ.ἑ.
13. Βλ. σημ. 7.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Α. Πρὸς Α. τοῦ πρώτου τοίχου εὑρέθη χαλκοῦν ἐφθαρμένον ρωμαϊκὸν ἀσσάριον τοῦ 4ου αἰ. μ.Χ.[14], ἀνατολικῶς δὲ καὶ εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τοῦ Ν. ἄκρου του ἀπεκαλύφθησαν ἴχνη ὀρθογωνίου τάφου, ἔχοντος κατεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α., τοῦ ὁποίου τὰ πώρινα τοιχώματα εἶχον λαξευθῆ καὶ χρησιμοποιηθῆ πιθανώτατα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τοίχου. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθησαν ἄθικτα πέντε μικρὰ ὑάλινα καὶ τρία πήλινα ἀγγεῖα (Πίν. 73 δ).

7. Κτῆμα Καπετάνιου - Θεοφανοπούλου (πάροδος Θεάτρου - θέσις Κοκκινιά)

Εἰς τοῦτο, εὑρισκόμενον ἔναντι περίπου τοῦ οἰκοπέδου Παπαπαρασκευᾶ, ἔνθα κατὰ τὸ 1966 διεξήχθη ἔρευνα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς[15], κατὰ τὴν τοποθέτησιν συρματοπλέγματος ἀπεκαλύφθη καὶ ἠρευνήθη τάφος ὀρθογώνιος, μὲ κατεύθυνσιν Δ.- Α., ἐσωτ. διαστ. 0,60 × 2.30 μ., τοῦ ὁποίου, τόσον τὰ τοιχώματα (Πίν. 74 α), ὅσον καὶ τὸ κάλυμμα, ἀπετελοῦντο κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν (τμήματα κορμῶν κιόνων ἄνευ ραβδώσεων, ὡς καὶ τμῆμα κατωφλίου καὶ ὑπερθύρου πιθανῶς), τὰ ὁποῖα συνεπληροῦντο δι' ὀπτοπλίνθων. Ἐντὸς τοῦ τάφου ὑπῆρχον ἴχνη πολλαπλῶν ταφῶν ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἄνευ κτερισμάτων. Τὸ δάπεδον ἀπετελεῖτο ἐκ πηλίνων πλακῶν, ὡς καὶ ἐκ τεμαχίων πλακῶν λευκοῦ καὶ ὑποκυάνου λίθου, ἀνηκουσῶν πιθανῶς εἰς ὀρθομαρμάρωσιν τοῦ κτηρίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλήφθησαν τὰ ὑλικὰ κατασκευῆς τοῦ τάφου (Πίν. 74 β).

8. Ἔργα ἀποχετεύσεως Δήμου

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν διανοίξεως αὐλακος ὑπονόμου, κατὰ μῆκος ἀγροτικῆς ὁδοῦ ἀγούσης ἐκ τῆς Ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἄργους - Τριπόλεως — ἐκ σημείου εὑρισκομένου περὶ τὰ 120 μ. πρὸς Ν. τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ νεκροταφείου — πρὸς τὸ κτῆμα Καμπιτοπούλου (βλ. ἀνωτ. σ. 129) καὶ εἰς μῆκ. περίπου 700 μ., ἐπεσημάνθησαν καὶ ἠρευνήθησαν προχείρως πολλὰ λείψανα κτισμάτων, ὡς καὶ δεκαεπτὰ ταφαί, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται εἶναι κεραμοσκεπεῖς τάφοι ὑστέρων χρόνων σχεδὸν ἄνευ κτερισμάτων. Ἡ ἐπισήμανσις τῶν ἀνωτέρω λειψάνων προσθέτει νέα στοιχεῖα περὶ τῶν νεκροπόλεων τοῦ Ἄργους καὶ περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως πρὸς τὴν ΝΔ. πλευρὰν αὐτῆς.

14. Κατὰ τὴν Προϊσταμένην τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς κ. Μ. Οἰκονομίδου.

15. BCH 90 (1966), σ. 841 κ.ἑ. (Su 80).

ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΡΓΟΥΣ

1. Κουρτάκι (κτῆμα Σπυρ. Σαραβάκου)

Ἡ σύντομος ἔρευνα τοῦ 1966[16] συνεχίσθη δι' ἐξ ἴσου σύντομον χρονικὸν διάστημα καὶ ἐφέτος. Ὁ παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ κτήματος (τομεὺς Β) ἀποκαλυφθεὶς ρωμαϊκὸς τοῖχος ἐξ ὀπτοπλίνθων, πάχ. 0,65 μ., ἀπεδείχθη, ὅτι ἀνήκει εἰς τετράπλευρον κτίσμα, εἴδος δεξαμενῆς, μὲ δύο χώρους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρὸς Ν. ἠρευνήθη μέχρι τοῦ δαπέδου, εὑρισκομένου εἰς βάθ. 1 μ. περίπου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ὁ χῶρος οὗτος, διαστ. 1.45 × 2.20 μ., φέρει εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν δύο βαθμίδας καθόδου, περὶ δὲ τὸ μέσον τοῦ Δ. ἄκρου τοῦ δαπέδου στρογγύλον κοίλωμα, διαμ. 0,47 καὶ βάθ. 0,20 μ. (Πίν. 75 β). Πρὸς Δ. καὶ παραλλήλως τοῦ ρωμαϊκοῦ κτίσματος ἀπεκαλύφθησαν ἴχνη παλαιοτέρου τοίχου ἐξ ἀργῶν λίθων, καὶ ὀρύγματος, τὸ ὁποῖον δίδει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς συστηματικῆς ἀφαιρέσεως τῶν λίθων τοῦ παλαιοτέρου τοίχου. Τὸ ὄρυγμα, μήκ. περ. 5 μ., φαίνεται, ὅτι εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα του κάμπτεται κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς Δ., ἔχει δὲ διανοιγῆ ἐντὸς ἐδάφους παρθένου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικάθηται καὶ τὸ πάχ. 0,20 - 0,30 μ. πλῆρες ὀστράκων καὶ πηλίνων εἰδωλίων στρῶμα, τὸ ἀποκαλυφθὲν ἤδη κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ 1966 (Σχέδ. 5).

Εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ κτήματος ἠρευνήθη ὁ μεταξὺ τῶν παλαιῶν τομέων Α καὶ Ε χῶρος, διαστ. περίπου 6 × 5 μ. (Πίν. 75 α). Κατὰ μῆκος τοῦ Δ. ἄκρου τοῦ χώρου διέρχεται τοῖχος ἐξ ἀργῶν λίθων, πάχ. 0,60 - 0,65 μ., ὁ ὁποῖος παρηκολουθήθη πρὸς Β. καὶ Ν. ἐπὶ συνολικοῦ μήκους περ. 14 μ. (Πίν. 75 α). Κατὰ μῆκος αὐτοῦ πρὸς Α. ἐνεφανίσθησαν ἴχνη πωρίνων κατασκευῶν, ἡ ἀκριβὴς σημασία τῶν ὁποίων δὲν κατέστη δυνατὸν πρὸς τὸ παρὸν νὰ διευκρινηθῆ, περὶ τὰ 3.50 μ. δὲ ἀνατολικώτερον καὶ παραλλήλως πρὸς τὸν τοῖχον παρουσιάσθη ὄρυγμα τοῦ αὐτοῦ περίπου πλάτους (Πίν. 75 α), καθέτως πρὸς τὸ ὁποῖον, περὶ τὸ μέσον αὐτοῦ, βαίνει τοῖχος (Γ) κάθετος προφανῶς καὶ πρὸς τὸν πρῶτον τοῖχον. Τὸ ὄρυγμα τοῦτο, ὡς καὶ τὸ τοῦ τομέως Β, ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρόκειται περὶ κτηρίου, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου ὑπέστησαν κατὰ μίαν ἐποχὴν συστηματικὴν ἀφαίρεσιν τῶν λίθων.

Ὁ κεντρικὸς τομεὺς ἀπέδωσεν ἐπίσης ἄφθονα ἀγγεῖα, εἰδώλια κ.ἄ. μικροαντικείμενα, ἀνή-

16. Βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 178.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

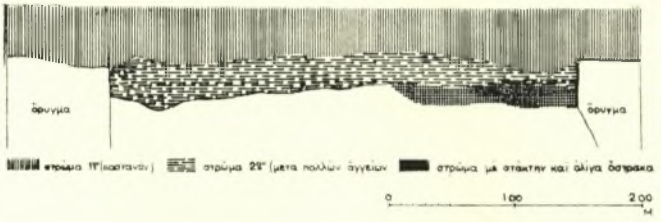
κοντα εἰς στρῶμα ἰδιαιτέρως παχὺ κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν (Σχέδ. 6).

Τὰ ἀγγεῖα (ἐκ πηλοῦ ἐγχωρίου) παρουσιάζουν τὰς αὐτὰς περίπου ποικιλίας πρὸς τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὴν πρώτην ἀνασκαφικὴν περίοδον καὶ ἀνήκουν καὶ αὐτὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰ. κατὰ πρόχειρον χρονολόγησιν (Πίν. 76 α-ς'). Μεταξὺ τῶν ἀγγείων τοῦ τομέως Β περιλαμβάνεται καὶ κορινθιακὸς ἀρύβαλλος, ὕψ. 0,06 μ.

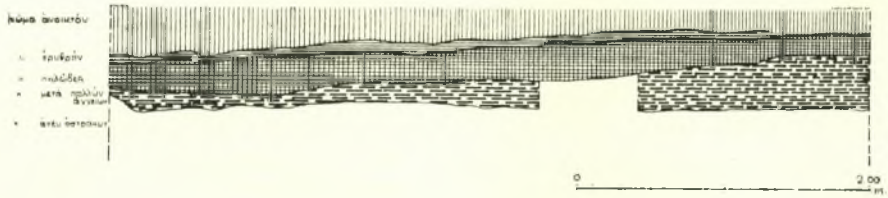
Ἐκ τῶν εἰδωλίων, τὰ πλεῖστα ἀνήκουν εἰς διαφόρους γνωστοὺς τύπους, ὅπως τῆς καθημένης θεᾶς (Πίν. 77 δ), — ἐξ ὧν ἓν παρουσιάζει καὶ ἴχνη γραπτῆς διακοσμήσεως δι' ἐρυθροῦ συνόλων[18] (Πίν. 77 γ, δεξιά), κεφαλὴ μετὰ κωνικοῦ πίλου ἔχουσα ζωώδη χαρακτηριστικά (Πίν. 77 γ, δεξιά), πήλινος στέφανος[19] κ.ἄ.

2. Χώνικα, θέσις Ἄσπρο Λιθάρι (κτῆμα Ἀναστασίου Πλατῆ)

Ἐντὸς τούτου, εὑρισκομένου δεξιὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἥρας (Μπουτίων) εἰς Χώνικα, ἀπεκαλύφθη τυχαίως καὶ ἠνοίχθη ἐν μέρει ὑπὸ τῶν χωρικῶν τάφος ὀρθογώνιος, διαστ. ἐσωτ. 0,50 - 0,55 × 2.55 μ., μὲ κατεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α., ἐκτισμένος διὰ πωρολίθων καὶ ἔχων ὡς καλύμματα πωρίνας τετραπλεύρους πλάκας.

Σχέδ. 5. Κουρτάκι Ἀργολίδος. Τομεύς Β. Στρωματογραφικὴ ἀπεικόνισις δυτικῆς παρειᾶς

Σχέδ. 6. Κουρτάκι Ἀργολίδος. Στρωματογραφικὴ ἀπεικόνισις Α. παρειᾶς κεντρικοῦ τομέως

(Πίν. 77 ζ) —, τοῦ ἀσπιδοφόρου ἱππέως (Πίν. 77 ς'), τοῦ ἐφίππου (ἢ μὴ) πολεμιστοῦ μετὰ κράνους (Πίν. 77 β) κ.ἄ. Ἐκ τῆς τελευταίας κατηγορίας ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ Πίν. 77 α καὶ β (μέσον), ὕψ. 0,10 μ., φέρουσα ἰδιότυπον κράνος μὲ ὑψηλὸν λόφον καὶ μίαν κερατοειδῆ ἀπόφυσιν ἔμπροσθεν. Εὑρέθησαν ἐπίσης εἰδώλια ζώων[17] (Πίν. 77 ε), ἐξ ὧν μία κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ κριοῦ, ὕψ. 0,08 μ., διατηρεῖ ἴχνη χρώματος. Ἄξια μνείας, τέλος, εἶναι τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος αὐλητοῦ, ἀνήκοντος ἴσως εἰς εὐρύτερον Περιεῖχεν ἴχνη ἐννέα νεκρῶν μὲ τὰ κρανία καὶ τὰ ὀστᾶ ἐν ἀταξίᾳ, ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος.

ΝΑΥΠΛΙΑ

1. Ἀσίνη, θέσις Κουτσουράκι

Εἰς τὰ θεμέλια τῆς οἰκοδομῆς Θεοδ. Παράσχου, δεξιὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.000 μ. περίπου ἐκ ταύτης, ἀπεκαλύφθη τάφος ὀρθογώνιος, κιβω-

17. Πρβλ. BSA 48 (1953), pl. 23.

18. Πρβλ. Corinth XV, II, σ. 43, πίν. 4 - II, 4 - 7 (πάντως οὐχὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς).

19. Πρβλ. BSA, ἔ.ἀ., 126.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τιόσχημος, κτιστός διὰ λιθίνων πλακῶν, ἐσωτ. μήκ. 1.76 μ., περιέχων ἴχνη δύο νεκρῶν καὶ μελαμβαφῆ κύλικα (Πίν. 78 α) τοῦ 5ου αἰ.π.Χ.

2. Νέα Ἐπίδαυρος

Εἰς θέσιν Ροδέϊκα, περὶ τὰ 20΄ πρὸς Α. τῆς κωμοπόλεως, ἀπεκαλύφθη ἐκ τῶν βροχῶν ταφικὸς πίθος, περιέχων μόνον ὀλίγα ὀστᾶ.

3. Παλαιὰ Ἐπίδαυρος

Εἰς θέσιν Μίνια, δεξιὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν κωμόπολιν καὶ περὶ τό 1.50 χλμ. πρὸ αὐτῆς, αἱ βροχαὶ ἀπεκάλυψαν, ἐντὸς τῆς κοίτης χειμάρρου, περὶ τοὺς δεκατέσσαρας τάφους, ἀνήκοντας εἰς νεκρόπολιν τῆς παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ πλησίον τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως ἀρχαίας πόλεως Ἐπιδαύρου, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι εἶχον διαταραχθῆ ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ὡρισμένοι δὲ εἶχον διανοιγῆ ὑπὸ τῶν κατοίκων πρὸ τῆς ἡμετέρας προχείρου ἐρεύνης. Οἱ τάφοι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθογώνιοι, κιβωτιόσχημοι, κτιστοὶ διὰ λιθίνων ἢ πωρίνων πλακῶν (Πίν. 78 β), χρονολογικῶς δὲ ἐκυμαίνοντο ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν πιθανώτατα χρόνων. Εὑρέθησαν ἐπίσης ἐπιτύμβιος λίθος, διαστ. 0,21×0,40 μ., κλασσικῶν χρόνων, φέρων τὴν ἐπιγραφήν: *Ἀριστίο-ν[ος]* καὶ ἀετωματικὴ ἐπιτύμβιος στήλη ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀναγράφουσα: *Σωσικράτη χαῖρε.* Ἅπαντα τὰ εὑρήματα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐπιδαύρου.

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

EXCAVATIONS AT CORINTH

Three areas of Ancient Corinth were excavated during the 1967 spring season of the American School of Classical Studies. The first was within the north half of the Peribolos of Apollo. This was a continuation of the American School dig of 1966. The second was immediately north of the Peribolos of Apollo, in the ruins of an early Roman bath. The third was in the area of a second, larger bath complex, which lies north of the plateia of the modern village of Ancient Corinth and which has been the scene of American School excavation activity since 1965. There was an introductory two-week period of training before the main excavation. This was in modern, Turkish, and Byzantine levels immediately south of the South Stoa of Corinth, in the area of Roman latrine J.

Peribolos of Apollo

Within the north half of the Peribolos of Apollo, excavation was largely limited to tests and minute examination of the dye-work complex. Enough material has been found to provide a good chronological history of the area, largely derived from the pottery-rich strata of earth and packing under the drying floors and in fills against various walls of the area.

The physical remains in the area of the dye-works consist of a partially subterranean rectangular structure, composed of a room with stone basin (perhaps a press room, at least in its later phase), and an adjoining reservoir. Both of these were cleared in the 1967 season. The room with the basin had a flight of steps along its west wall, leading up to drying floors at the west. The full extent of the drying floors has not been established.

The first and earliest drying yard yet identified lies immediately west of the reservoir building. It has a stone drain channel running along its north side and a second drain along its east side. Its south side is limited by a well-cut stone wall, probably the temenos wall of temple A which lies immediately to the south. Late 6th - early 5th century sherds were found on the drying floor. In a test under the floor the sherds were found to go no later than the Middle Corinthian period. Murex and shells similar to the *fusus tuberculatus* were found in relative profusion. This perhaps indicates that dyeing was an industry here even before this floor was laid. The probable temenos wall that forms the limit at the south of the drying floor appears to have been the second one and the result of a slight enlargement of the north limits of the area around temple A. The fill that was dumped against the south side of the wall during its construction is synchronous with the fill under the first drying floor (Pl. 79 a-c).

The floor, perhaps built as late as 550, appears to have been in use at least 100 years before the reservoir building was erected. The reservoir structure was partially cleared in 1966 and its erection was dated to the third quarter of the 5th century B.C. More tests this year confirmed that conclusion.

The north temenos wall of temple A appears to have been abandoned in the second half of the 4th century with the encroachment of the dye-works into the sacred area. At that time a pebble drying platform was built immediately south of the temenos wall. It may also be at this time that temple A was made into a naiskos. Also, the stream which carried the overflow from Peirene as well as the rain water from the upper agora area was diverted from the foundations of the semi-circular altar of temple A and, as a result, was brought close to the west end of the reservoir building. This last change of the drainage channel appears to have caused damage to the end wall of the building and a new west end had to be built. This made the press room smaller almost by half. Apparently slighlty later a new, polished cement drying floor with an enclosure of stone posts and panels was erected immediately west of the reservoir building.

The foundations of a « Hellenistic stoa »[1] lie immediately north of the reservoir; this building has been found to have no place in the history of the dye-works. The east wall of the structure was erected in the second half of the 4th century, perhaps as a terrace wall to hold back the hill that rises at the east. The rest of the structure, however, was added in the early Roman period (1st century before or early 1st century after Christ) and employed the earlier retaining wall as the east wall foundation for the stoa. With the

1. Stillwell, Scranton, Freeman, *Corinth*, I, II: *Architecture*, pp. 16 - 23.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

building of this structure the ground level of the dye-works was abandoned and fill was added in order to produce a much higher, Roman ground level.

Roman bath north of the Peribolos of Apollo

North of the Peribolos of Apollo, where excavation was last conducted in 1929, activity was largely concentrated upon clearing to those levels that are to be associated with the Roman bath which lies in the area [2]. This involved the removal of numerous Byzantine walls and late drains. The area now shows more clearly the plan of the bath and the early Christian structures that were built into its ruins. Apparently the bath was entered from the Lechaion Road. The position for the entrance is suggested by a Lechaion Road paving gutter block *in situ*, which makes an apparent detour around what may have originally been the stylobate of the entrance portico. A pediment block, appropriate for such an entrance, was found built into a Byzantine wall not far away. From the entrance one went behind the row of shops, two rooms deep, which lined the east side of the Lechaion Road. The shop walls were pillaged in the Byzantine period. Once behind the shops one entered a colonnaded portico which ran north-south, later built over and altered for use as a private house and, possibly, a glass factory [3]. The colonnade formed the west side of a court, which, in its first period, had a deep plunge or reservoir in its east-west axis. Later the plunge was filled and the whole court was paved with herringbone tiles.

A series of rooms was excavated in the 1920's at the east side of the paved court. These appear to have been an apodyterion, two caldaria, and a plunge. There are, however, certain facts that have become clear during the 1967 excavation season. One is that the bath is part of the early Roman occupation of Corinth. There are no apsidal-ended rooms, no exedras, no elaborate geometric plans. Much of the original fabric is large poros blocks. The bath may be as early as the 1st century after Christ. The second fact that emerged is that the bath fell into disuse in the second half of the 4th century, most likely with the earthquake of 375 or with the devastation of Alaric rather than from the 365 earthquake. Thereafter the area appears to have been turned into a private house with part of the herringbone court used for the workshop of a glass-blower. Many fragments of glass vessels and glass wasters were found here.

Roman bath north of the Plateia

The third season of excavation within the Roman bath has produced a new picture of the plan, history, and early Christian occupations of the structure. The western part of the bath, near the Lechaion Road, appears to have been rebuilt in the 5th and 6th centuries after Christ and thereafter was covered over with earth and debris to a depth which later Byzantine occupation never penetrated.

The architectural remains of the bath as now exposed appear to open onto the east side of the Lechaion Road, or perhaps through an entrance which opened between a line of shops on the east side of that road. The entrance probably gave access to a portico which still has traces of its original mosaic paving. This entrance is attested by a line of stylobate with two marble steps which lead down onto the mosaic floor. From this room three more marble steps lead onto a large paved court, tiled in a herringbone pattern (Pl. 79 d). An area of over 60 square meters of this flooring has been cleared.

East of this, but separated from it by a bulk of unexcavated earth, lies that part of the bath that was investigated in 1965-66. This year a second caldarium has been discovered here; it is apsidal-ended and has much of its flooring over the hypocaust preserved (Pl. 79 e). This new room lies immediately southeast of the rectangular hypocaust first discovered in 1965.

In an area about 6 meters wide which was cleared immediately west of this newly discovered caldarium, there was found a series of fallen architectural members (Pl. 81 a) These blocks are components of a two-story façade of the Corinthian order. Column bases *in situ* indicate the plan of the façade. One complete column of the lower tier of this façade, 3.63 m. high, helps determine the full height of this wall of decorated marble [4]. The

2. R. Scranton, *Corinth, Mediaeval Architecture*, p. 16.
3. *Idem.*, pp. 17 - 21.
4. Stillwell, Scranton, Freeman, *Corinth I, Architecture*, pp. 61 - 85, for the Captives Façade of the Corinthian A-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

architrave of the lower tier has a frieze of akanthos leaves (Pl. 80 b) crowned by a geison with dentils (Pl. 80 a).

The second tier was composed of plinth, columns of the Corinthian order, epistyle-frieze with anthemion-palmette design (Pl. 80 c); the crowning member was an elaborately decorated geison with consoles.

Evidence for occupation later than the original building period is clearly visible in the western part of the excavation. The mosaic-floored portico was covered with a new cement floor, probably in the 4th or 5th century after Christ. A 6th century habitation appears to have grown up after an accumulation of fall over this second floor. This is visible in the walls built over the eastern marble stylobate, in partition walls, a stairway, and in the addition of a column base (now in a re-used position but probably from the original bath structure) on the eastern stylobate of the portico. After a period of abandonment it appears that Byzantine contractors re-used the tops of earlier walls for their new building programmes.

C. K. WILLIAMS

*

GYMNASIUM

The third campaign of excavations in Corinth by the University of Texas, under the auspices of the American School of Classical Studies at Athens and directed by Dr. J. R. Wiseman, not only gained much new information about the buildings with which we have already been concerned, but also discovered two important new constructions.

One of the new buildings is an apsidal construction which lies some distance to the south of our West Waterworks (Pl. 81 c). The apse, with a maximum width of 4.50 m., opens towards the west and is faced on the east (exterior) with eight well-cut, large marble slabs. A foundation wall of large, re-used blocks continues to the west from the apse on the south side after a shortgap; if the wall belongs with the apse, the building was 15.80 m. long. The foundation wall, however, may not be a part of the apse, since a large drain, covered with re-used marble slabs, runs along the north side of the foundation wall and empties through a marble drain slab over a great circular cutting in the bedrock (probably a cistern: as yet undug). Most of this area was covered by a deep (ca. 0.70 m.) deposit of pottery, animal bones, architecture and sculpture fragments of the 6th century after Christ, indicating the time of destruction. In this debris were found several fragments of marble sculpture and a life-size, terracotta mask, probably representing the «leading slave» in a Roman comedy (Pl. 81 b).

This building was propably constructed in the 4th century after Christ, but we have as yet been able to dig the setting trench of the apse only within the limits of a small test trench. In the setting trench, however, and therefore placed at the time of construction, we found a tightly rolled strip of lead, ca. 0.06 m. in height and (when it is unrolled) ca. 0.12 m. long. During later examination the lead strip was partly unrolled and it is possible to see that at least 7 lines of writing in a small, cursive script are on the interior. The work of unrolling the lead and reading it will be carried on during the winter. It is likely that the lead tablet records a curse and could very well carry specific information about the building and even the builders. Whatever the nature of the inscription, the lead tablet is a very welcome addition to the historical documents of Corinth where few inscriptions of any type have been found complete.

The second major discovery involving a new area is a bronze foundry that went out of existence in the 3rd century after Christ. A large area (6.85 m. × 7.40 m.) at the northwest corner of the West Water work was devoted to the construction or at least one life size bronze statue and already over 60 large tins of mould fragments have been removed from the casting pit. In addition there have been numerous pieces of bronze patches, drippings, and even bronze slag. Pumice for the smoothing of the statue after its completion has been found, and a few pieces of terracotta sculpture that may have been parts of the models for the statue. On the last day of excavation a very large part of a mould was found in place

gora, where decoration similar to that of the bath façade is used. The Captives Façade is dated to the mid - second century (p. 87). It should, perhaps, be dated to 195 or later and be considered as having been built to commemorate Septimius Severus' victories over the Parthians.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

and it descends still deeper into the deposit. A preliminary study of the moulds indicates that there is some hope that we shall be able to mend enough of them to learn something about the form of the statue as well as about the manner of casting bronzes. Part of the sides of the casting pit was lined with large, crude bricks, three of which were found in place, also on the last day of excavation. The bronze foundry may prove eventually to belong with the cisterns and water channels found last year in the West Waterworks. The area had to be recovered to protect the moulds that are still in the earth until we are able to return to the area next summer.

Much of the east end of the south stoa of the gymnasium was excavated and we can now be sure that the stoa did in fact continue at least as far east as we suspected last year (nearly 160 meters). Although much more is preserved at this end of the building than at its west end, it still had been rather thoroughly razed: only one column drum has been found in place on the stylobate, and even the first step is continuous for only ca. 9.00 m. The interior columns continued to near the end of the building and here at least three of them were connected by a partition wall. The foundation of the back wall of the stoa near the east end had been entirely pillaged in antiquity, but slightly further west part of the foundation was found in place and, continuing its line, six Doric capitals complete with abacus were found, four of them upside down and all arranged in a row (Pl. 81 d). There is much stucco still preserved on the capitals and both the stucco and the profile of the echinuses indicate that they should be dated to a period in the early history of the Roman colony of Corinth. They are of a size that would be suitable in fact, for the Doric columns of the façade of the gymnasium and may well have been placed in the pillaging trench of the back wall of the building to which they once belonged so that they might help support a later, less grand construction.

A large covered drain, partly clear and running eastwest, can be entered at the northeast corner of our excavation area, which is at about the corner of the stylobate of the east and south stoas of the gymnasium. By crawling into the drain we were able to determine that it passed underground through a foundation that lies on the line we have restored in our drawings as the back wall of the east stoa of the gymnasium.

In a new area of the Lerna Hollow Cemetery a number of graves were found intact and are contributing much new information about the Early Christian community of Corinth (fifth and sixth centuries after Christ). One complete tombstone and fragments of nine others, besides one inscription on bedrock were found. We were fortunate to discover not only several different types of rock-cut tombs with burials still intact, but also in some instances enough of the stuccoed mounds that covered the tombs, and numerous clay lamps that had been lighted over the grave, so that we could restore (on paper) the physical appearance of this part of the cemetery and even follow the procedure of burial. Professor J. Lawrence Angel, Curator of Physical Anthropology at the Smithsonian Institution, examined several skeletons from our graves and has noted the multiracial nature of the burials. Even North African (negroid) is represented in this Early Christian cemetery. We hope to add a physical anthropologist to our staff next summer so that this important work can be continued.

Work continued, or was opened, in several other areas, the most important of which was in the supply tunnel for the main reservoir of the Fountain of Lerna. Here an elaborate distribution area was discovered, as well as two side channels.

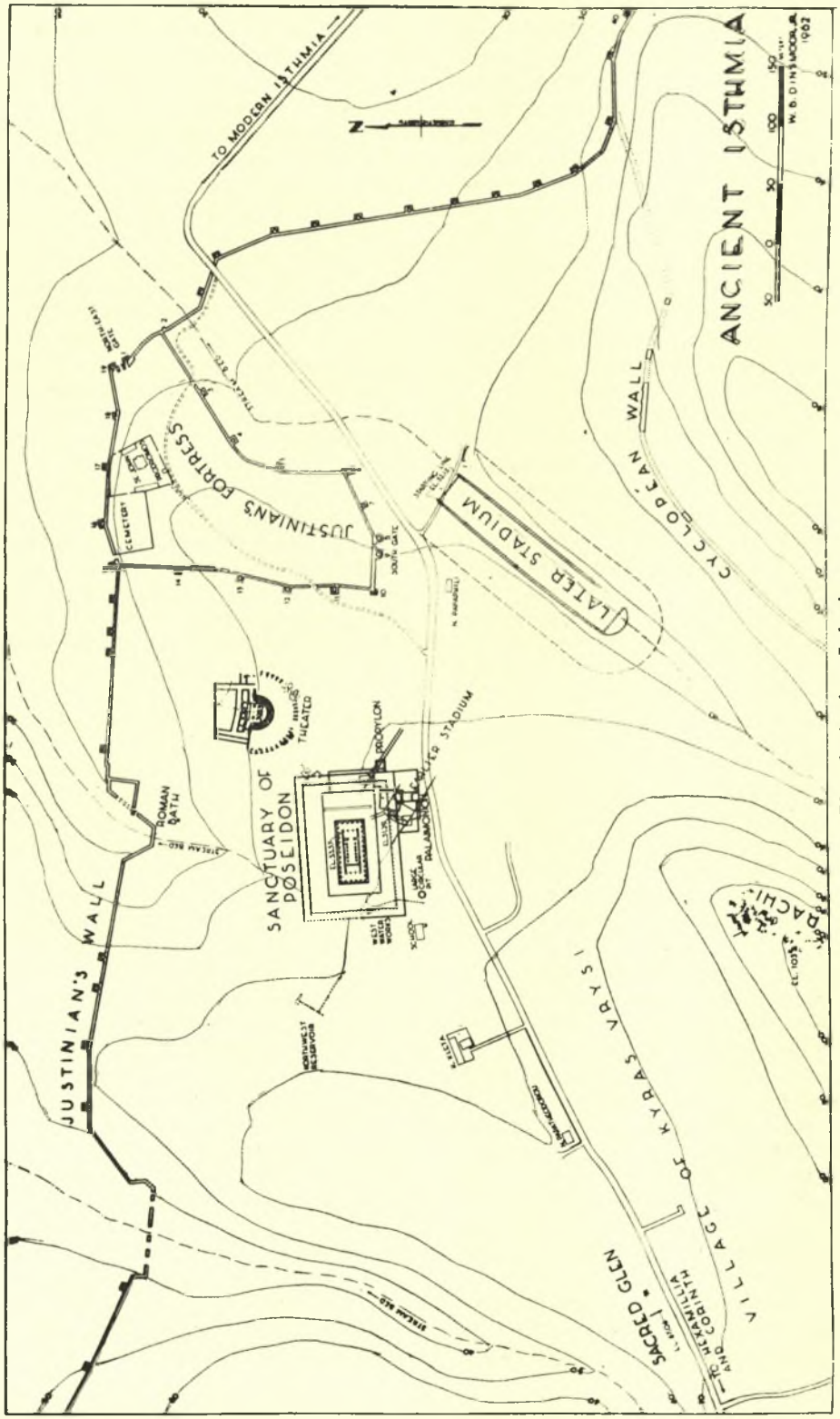
JAMES R. WISEMAN

*

ISTHMIA

Full-scale excavations at the Isthmian Sanctuary of Poseidon (Plan 1) were resumed in the spring of 1967. Oscar Broneer, who had begun his excavations there in 1952, was director, and Paul A. Clement co-director. The excavators were Elizabeth Gebhard of the University of Chicago and Carol Lanham, Judy Allen, James Batcheller, Robert McClure, and Ralph Platz, all of the University of California at Los Angeles. The senior architect was John C. Garner, Jr.; the junior architect was Richard Keating, a student at the University of California at Berkeley. The

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Plan 1. Ancient Isthmia

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

campaign lasted from April 3 to June 10, though major digging stopped on June 3. In August and September, supplementary work was undertaken for a short time properly to investigate and record tombs accidentally discovered in July by workmen digging a trench for a water line across a field immediately west of Kyras Vrysi. This work was done by Margaret MacVeagh Thorne (formerly Bryn Mawr), Margot Campbell Camp (formerly Barnard), John McKesson Camp II (Harvard), and Tania Kaljakin (UCLA) under the supervision of Paul A. Clement.

During the main period of work in the spring, excavations took place in widely separated parts of the Sanctuary of Poseidon and its immediate neighborhood. In areas west and north of the Temple of Poseidon there were traces of a roadway of all periods from archaic to late antiquity; two water channels, one apparently of the 5th century B.C., the other of Roman date; and building blocks identified as coming from the archaic Temple of Apollo. Immediately west of the old excavation house, a section of wall made with large uncut stones resembling Cyclopean masonry was investigated; this will be the subject of a special report by Oscar Broneer. The rectangular court immediately north of the theatre (Pl. 82 a) was cleared to what seems to have been the ancient floor level. There were no traces of structures and few finds. In the west terrace adjacent to the court and in the theatre itself, work supplementing the investigations of previous seasons was undertaken. All the other excavations in the immediate neighborhood ot the Temple of Poseidon concerned the Trans-Isthmus Wall and its eastern fortress, commonly identified now as constructions of Justinian.

The Northeast Gate to the fortress (Pl. 82 b), first investigated by Monceaux in 1883 (*Gaz. Arch.*, IX (1884,) pp. 273-285, 354-363) and further clarified by Megaw in 1932 (BSA 32 (1931 - 32), pp. 71-73), was completely, or all but completely, excavated by us. Megaw's corrections of Monceaux were confirmed, and in turn we found it to be necessary to correct Megaw's restoration of a semi-circular superstructure on the south tower of the gate. This reasonable restoration he made on the basis of two circular blocks similar to those in the superstructure of the north tower. The blocks are now lost, but they appear in a photograph of the south central and north central piers of the gate made by W. B. Dinsmoor in 1909 and very generously given by him to Isthmia Excavations for its files. Only the northern half of the superstructure of the south tower was circular (corresponding to the superstructure of the northern tower). The southern half of the superstructure was rectangular (a section of the south wall is preserved and the mortar bedding of the rest of the south wall and the straight part of the east wall; the technique of the wall of the rectangular section of the superstructure is similar to that of the Trans-Isthmus Wall, mortar and rubble fill between cut-stone facings).

A transverse blocking wall (Pl. 83 c) built across the roadway through the gate in some late period was completely cleared. In plan the blocking wall has the form of a rectangular « C ». One of the short returns was based on the north face of the south tower and the east face of the south central pier, and the other short return was based on the south face of the north tower and the east face of the north central pier. There are in the wall some largish blocks of cut stone, but most of the material is small rubble set in a soft and crumbly mortar. Built against the northern end of the transverse blocking wall is the southern end of a great bastion which runs north embracing the north tower, then turns west around the northeast corner of the fortress along the outer face of the Trans-Isthmus Wall. The north and the east faces of the bastion are reinforced by buttresses, two on each face. The upper part of the relief in Pl. 83 a was found built into the east face of the bastion wall, and the lower part was found in the fill against the east face of the wall at a point some 1.50 m. to 5.00 m. further north. The sculptured head in Pl. 83 b also came from the fill in front of the east face of the bastion.

In the north part of the gate complex in a triangular space formed by the north Trans-Isthmus Wall, which is here coming in at an angle, and a curtain of wall which parallels the axis of the central roadway and so gives the gate complex an appropriate interior north wall, there remain three steps of a stairway to the fighting-platform of the wall.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Built against the stairway ramp is a light rubble wall which serves to mark the northern side of an eastern grave and the southern side of a western grave; the eastern grave is built between the ramp and the curtain wall, and the western grave lies over the conglomerate at the foot of the stairway along the inner face of the Trans-Isthmus Wall, and indeed the bottom tread of the strairway was ripped out when the grave was made. The western grave contained two skeletons and fragments of a third which belonged to a child. The eastern grave contained at least ten skeletons of adults and children together. In the eastern grave several pieces of bronze jewelry were found, a small mug of coarse ware, and eight bronze coins. Two were too disintegrated to inventory, three were inventoried but remain illegible. Of the remaining three, one was issued by the emperor Marcian, A.D. 450-457, or is a so-called Vandalic copy of that emperor's coinage (IC 888), and the two others seem to belong also to « Vandalic » issues (IC 887, IC 889). When these graves were made, presumably the stairway to the fighting-platform of the Trans-Isthmus Wall was abandoned. The evidence for the date of the graves places them in the third quarter of the 5th century A.D. This is a puzzle, for it is anomalous to find evidence for the abandoning of a stairway almost a century before supposedly it was built.

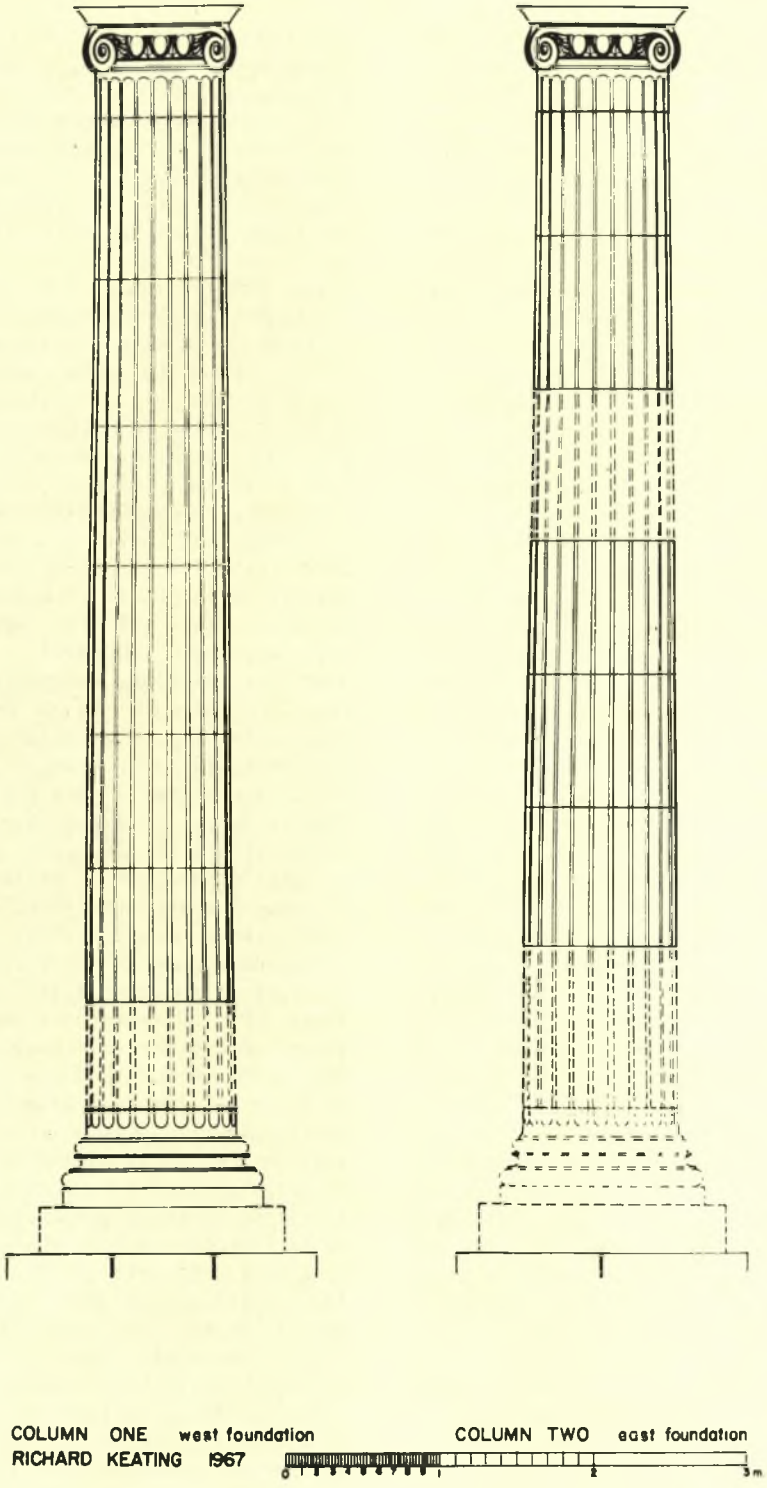
The anomaly was not lessened when we exposed the marble pavement of the central roadway (Pl. 83 c) which had been exposed also by Monceaux (*Gaz. Arch.*, IX (1884), p. 354). The pavement is composed of blocks once used for other structures and monuments. The blocks of the sill, for example, are from the entablature of some building and the southernmost has a beautifully cut *VOQVE-·AN* (IS 524) on its topmost moulding. In cleaning dirt out of the sometimes widely spaced joints between blocks, and in cleaning dirt from the dowel holes and clamp cutting on the top face of many of the blocks, we found in seven deposits eighteen bronze coins which yielded more or less precise identifications. I tabulate the results from the inventory made by Mrs. Carol Lanham:

Jovian, A. D. 363-364 (IC 913)	1
probably Valens, A.D. 364-378 (IC 914)	1
Valentinian II, A.D. 375-392 (IC 915)	1
Less well preserved but attributable to the 4th century A.D. on the showing of fabric, types, legends (IC 908, IC 909, IC 910, IC 911, IC 912, IC 916, IC 921, IC 923)	8
perhaps Arcadius, A.D. 359-408 (IC 920)	1
Less well preserved but attributable to the 5th century A.D. on the showing of fabric, types, legends (IC 917, IC 918, IC 919, IC 932)	4
Illegible, but presumably Roman on the showing of fabric (IC 922, IC 933)	2

This evidence certainly suggests to me that the roadway was in use in the second half of the 4th century A.D., unless we can assume that Monceaux too cleaned out the crevices, dowel holes, and clamp cutting in the road bed; in this event it would be possible to assume that the eighteen coins were washed into the places we found them by the flow of water and of dirt that filled up again Monceaux's excavations after his departure. Let it be noted that Monceaux says nothing of cleaning out the crevices, the dowel holes, and the clamp cutting in the road bed, nor does he speak of coins, except only to note that in the topmost meter of the upper fill on the site he found Byzantine coins (which he does not further identify).

Lying on the surface of the ground south of the gate at the beginning of our excavations were parts of two Ionic columns, which are apparently the columns noted by Monceaux and attributed by him to the Temple of Palaemon (*Gaz. Arch.* IX (1884), p. 362). Other parts of the two columns were recovered from the debris within the area of the gate complex. We have two capitals with the elements sufficiently preserved to make possible a complete restoration (Plan 2) (canted Ionic with four faces), half of one base (torus-scotia-torus over plinth), and eleven of what we assume to have been an original fourteen drums. The total height of the columns as restored is 7.806 m., excluding the stylobate on which they are placed. Mrs. Elizabeth Gebhard in her earlier excavations in the theatre found in the vicinity of the two bases in the orchestra fillets of Ionian fluting like in size to the fillets of the shafts of these two columns. And she believes, as do we all, that the two columns originally stood on the bases in the orchestra of the theatre, which are

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Plan 2. Ancient Isthmia. Restored columns

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

indeed of appropriate size. Other architectural pieces from the fill in the gate complex include voussoirs, blocks from an Ionic entablature, and archivolts doubtless from the Roman arch which was the earliest structure in the complex. And still other architectural pieces, including entablature blocks, are used as building material in the later elements of the gate structure.

Tower 14 (Pl. 84 a) in the western wall of the fortress was another major area of excavation. The break in the west fortress wall immediately north of Tower 14 is in fact a small western gate to the fortress. In the fill over the passageway about 1.50 m. west of the gate was found part of a statue of a running woman (Pl. 85 b). Of the small one-room structures which abut both faces of the fortress wall at Tower 14 and the westgate roadway, two were completely excavated. In the room on the inside of the fortress behind Tower 14, slotted window-jambs were well preserved. The room that abuts the outside face of the wall south of Tower 14 seems to have been abandoned before the Turkish conquest. Of the fourteen coins which came from the fill approximately 0.75 m. above the floor level of the room, ten are Venetian or Frankish of the 14th or 15th century (the latest precisely datable is A.D. 1400-1413, Levantine Venetian, Michael Sten); one is Byzantine (perhaps Alexius I, A.D. 1081-1118); one is Roman (Crispus, A.D. 317-326), and two are illegible.

In Tower 14 itself at a very late period, a doorway was broken through the west wall of the structure and a larger doorway through the east wall and the rubble and cement core of the fortress wall behind it. From both sides of the fortress wall and from inside the tower, many building blocks were recovered. These include a block of the horizontal cornice preserving a mutule from the Temple of Poseidon.

Underneath the military architecture and its appendages there lies the wall of a much earlier structure (Pl. 84 b) not parallel with the west fortress wall, but swinging slightly west of north. The wall is built of large well-cut blocks of stone supported on a heavy footing of rubble. The western face of the cut stone blocks is set to a straight line, the eastern face is uneven. In the loose fill over this wall at a point some 12 m. south of Tower 14 was found a marble head (IS 437) (Pl. 85a), perhaps from the statue of an athlete which was a casualty of the period of the construction of the fortress. At a point about 18.50 m. south of Tower 14, the wall seems to turn eastward to continue under the fortress west wall. From this point northward the western wall of the structure has been traced for something more than 50 m., either as rubble footing with one course of cut stone lying over it, or as rubble footing alone.

The lowest strosis of the fill against the western face of the rubble footing of this wall is dated by two coins of Corinth struck in Nero's time in A.D. 67/68 (IC 870, IC 871). This strosis was exceedingly rich in finds. I illustrate a Barbotine jug (IP 3784) (Pl. 86 b), a two-handled cup with a vitreous greenish glaze (IP 3671) (Pl. 86a), a Pergamene bowl with (DIONYΣ) in raised letters (IP 3788) (Pl. 87 b), and the puzzling discus of a lamp with three men carrying some large object (IP 3762) (Pl. 87 a). The fill also included a well-preserved bronze lamp (IP 3576) (Pl. 87 c). The chain for hanging the lamp was too badly disintegrated to be preserved. In this strosis too were many small pieces of painted plaster from a wall. Two of these had scraps of figure drawing: a torso (IM 3579) (Pl. 88 a) and a larger fragment showing part of the heads of two long-haired figures, one of whom is extending a wreath to the other (IM 3578) (Pl. 88 b).

Toward the end of the campaign, work was resumed in the difficult area of the North Drain (Pl. 89) which in a previous campaign had been uncovered inside the line of the Trans-Isthmus Wall at a point northwest of Tower 14. The deep compartments and massive masonry indicate a structure of some size. The swallow-tail clamps cuttings are similar to those found in the piers of the Roman arch at the northeast gate and in the first period of the Odeon at Corinth, which Oscar Broneer dates at the end of the 1st century after Christ. More digging will be necessary in this section before the nature of the building and its precise relationship with the Trans-Isthmus Wall can be understood.

In the field west of Kyras Vrysi, nineteen sarcophagi were investigated. Both Corinthian and Attic pottery of the 6th and 5th centuries B.C. were recorded in the finds.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Among the early pieces are forty-four fragments of a Komast cup by the KY Painter, 580-570 B.C. (Pl. 90 b) (largest group, IP 3869A). An unbroken oinochoe (IP 3822) (Pl. 90 a) recovered from the July diggers belongs to the second half of the 6th century B.C. A lamp (IP 3846) found in Grave 9 together with two vases (pyxis, IP 3845; oinochoe, IP 3847) (Pl. 90 c) seems to belong to Howland's type 23c. A coin of Probus (A.D. 276-282, IC 976) found in the plunderers' deposit from Grave 7 may date the first plundering of the grave, but not the grave itself, for the pottery includes animal-style Corinthian too. Full exploration of this cemetery must be added to our program of work in coming seasons.

PAUL A. CLEMENT

*

ARGOS

Les fouilles, qui se sont déroulées en mai, juin et septembre, avec la participation d'Yv. Garlan (revenu en mission), Fr. Croissant, J.-Fr. Bommelaer, J.-P. Sodini et de Mlle H. Sarian, s'inscrivaient dans un programme qui comprend l'exploration de l'Agora antique (secteur α) et de la région située au Sud de l'Odéon (secteur δ). Dans ce dernier secteur a été d'autre part effectué, à la demande de l'Ephorie des Antiquités, un sondage d'urgence sur un terrain privé (Su 85). Tony Hackens a procédé à un premier examen des monnaies.

Agora antique (secteur α) (cf. BCH 91 (1967), Chronique, fig. 1)

Poursuivant les recherches amorcées en 1966, la fouille a porté sur la partie Sud-Est du terrain actuellement disponible (carrés α BP/BR. 85/87), juste au Sud de la branche Est du portique en π.

En bordure du portique, une succession de sols atteste la continuité de l'occupation depuis l'époque hellénistique jusqu'à celle de la domination turque. Au-dessous, sans transition, on rencontre une couche épaisse, faite de plusieurs niveaux, qui repose directement sur le sol vierge et ne contient que de la céramique géométrique.

Plus au Sud, cette stratigraphie a été coupée par un système d'égouts de proportions monumentales: un égout en briques, large de 2.50m, haut d'env. 2.40m avant l'effondrement de sa voûte, datant de l'époque impériale, rejoint et réutilise un égout plus ancien, en pierres, à double canal et couvert de deux rangées de grosses dalles (cf. BCH 91 (1967), Chronique, p. 1012, fig.16).

Enfin, au Sud de l'égout romain a été dégagée la façade d'un petit édifice prostyle, qui se poursuit dans le champ voisin, malheureusement occupé par une maison moderne (Pl. 91a). La fondation, faite de quatre assises de pôros, dont les blocs proviennent apparemment d'un monument plus ancien, porte deux assises de calcaire, dont une au moins semble constituée de remplois. Les quatre colonnes, distantes d'axe en axe de 1.55m aux ailes, de 1.72m au millieu, paraissent avoir été faites d'un fût de bois revêtu de stuc. Le contexte stratigraphique de la fondation, gravement perturbé par l'installation de l'égout romain, semble indiquer cependant la fin de l'époque hellénistique.

Quartier Sud (secteur δ)

a) Abords Sud de l'Odéon

Intégrée au quadrillage mis en place en 1966, la fouille a porté cette année sur la place publique qui borde l'Odéon au Sud (zone δ AZ/BB. 31/34). L'occupation, qui remonte ici au moins à l'Helladique Moyen, paraît s'interrompre du Submycénien aux débuts de l'archaïsme, pour être ensuite à peu près continue jusqu'à l'époque byzantine.

La découverte la plus intéressante est celle d'un petit mur de péribole, que l'on a pu dégager sur une vingtaine de mètres. Construit au IIe siècle av. J.-C. avec des blocs de calcaire soigneusement travaillés, qui sont sans doute des remplois, il est conservé sur une ou deux assises. Les couches contemporaines de sa construction ont été en majeure partie arasées, mais il circonscrit un remblai plus ancien, contenant un riche matériel votif: figurines (cf. BCH 91 (1967), Chronique, p. 1033-1034, fig. 16-21), protomes et reliefs de terre cuite, petits objets de bronze, d'ivoire et d'or (cf. BCH 91 (1967), Chronique, p. 1036, fig. 28); la céramique, abondante, est malheureusement très fragmentaire. Mais plusieurs tessons inscrits, portant dédicace à Aphrodite, ont été recueillis, et l'existence du

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

sanctuaire signalé par Pausanias (II, xx, 8) dans cette région s'en trouve donc apparemment confirmée. Le matériel atteste son activité à partir du début du VIe siècle au moins. Mais son histoire n'apparaît pas encore clairement. Peut-être la partie fouillée cette année ne représente-t-elle qu'un élargissement du *téménos* primitif. En tout cas, aucun bâtiment n'y a été reconnu, à l'exception d'un massif rectangulaire en pôros, très ruiné, qui peut avoir été un autel monumental (cf. BCH 91(1967), Chronique, p. 1028, fig. 9).

Une fouille partielle des états antérieurs au sanctuaire a déjà permis de reconnaître trois niveaux d'occupation (de l'Helladique Moyen au Mycénien), et occasionné la découverte d'une tombe mésohelladique d'un type exceptionnel: il s'agit d'une fosse à incinération, où, sous les ossements calcinés du mort, l'on a retrouvé les restes du bûcher (Pl. 92 b). L'offrande que l'on y avait déposée, un beau canthare *matt-painted* (Pl. 92 a), paraît dater la tombe de la dernière phase de l'Helladique Moyen.

b) *Sondage d'urgence* (*Su* 85)

Un sondage, entrepris à la demande de l'Ephorie, sur le terrain de D. Hatzixénophon, près de l'angle SE de la même place, a permis de dégager partiellement une villa du Bas-Empire (cf. BCH 91(1967), Chronique, p. 1040, fig. 1).

Trois pièces, dont le sol est revêtu de mosaïques à motifs décoratifs, constituent dans la partie fouillée le corps principal de bâtiment (Pl. 91 b). Empiétant sur l'angle Sud-Ouest de la pièce Nord, un escalier desservait l'étage supérieur. A l'Ouest, communiquant par une porte avec la pièce Sud, se trouve une construction de même appareil, mais de plan différent : dodécagonale (diam. intérieur 4.40 m), elle comporte, ménagées dans chacun des côtés, onze niches, l'emplacement de la douzième étant occupé par la porte. Cette « rotonde », conservée jusqu'à 1m. env. au-dessus du sol intérieur, contenait beaucoup de briques tombées, mais, à la différence des autres pièces, pas de tuiles: sans doute était-elle recouverte d'une coupole. Sa destination, faute d'une fouille plus étendue, que rendent impossible les constructions environnantes, reste difficile à déterminer.

L'architecture et les mosaïques permettent de situer la construction de la villa au IVe siècle ap. J.-C. D'après les monnaies trouvées dans la couche de destruction, elle n'aurait été abandonnée que sous Constant II (641-668).

Des sondages profonds, limités par la présence des mosaïques, ont provoqué la découverte, au Sud du terrain, des restes d'une citerne hellénistique, et sous le sol de la « rotonde », d'une tombe protogéométrique. Ils ont permis d'observer, au Nord-Est, une stratigraphie remontant au moins jusqu'à l'Helladique Moyen.

ÉCOLE FRANÇAISE D'ATHÈNES

*

HALIEIS (Porto - Cheli)

The fourth season of exploration and excavation in the neighborhood of Porto-Cheli in the southern Argolid was carried out during a campaign of about two months in the summer of 1967 *. Although problems of land acquisition precluded excavation on the site of ancient Halieis itself, it was possible to investigate three areas in the immediate neighborhood: 1) the submerged portion of the ancient city in the harbor of modern Porto Cheli; 2) a post-classical tile kiln on the beach at Lorenzo, southeast of Porto Cheli; and 3) a large prehistoric cave at Franchthi near Koilada, northwest of Porto Cheli.

Underwater. The investigation of the underwater remains in the harbor of Porto Cheli represents a continuation of the exploration begun there in 1965. The principal objective during the past season was to clarify a gap of ca. 180 m. in the northernmost stretch of the submerged city wall (Cf. the 1965 plan of the ancient city, *AJA* 71 (1967), pl. 88, fig. 15). Although no excavation was conducted, considerable new information was gathered by means of probing with metal rods, cleaning with a pump and high pressure nozzle and aerial photographs taken from a balloon or airfoil. Indeed, the result of this campaign has been that all but ca. 7 m. of the above gap has now been filled in (Pl. 93). Moreover, an additional 50 m. of fortification wall was discovered near the western end of the city and a complex of large buildings was located in the northeastern portion of

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

the modern harbor. Several new towers have come to light along the course of the submerged city wall.

The most interesting accomplishment of this season's underwater operation was the discovery that the stretch of wall descending into the bay from the eastern sector of the ancient city does not join directly but overlaps slightly with the strecth coming down from the west. The two stretches terminate in circular towers, ca. 20 m. distant from each other (Pl. 94). The towers differ in the construction of their uppermost courses: the upper course of that at the north is made of 38 roughly wedge-shaped blocks of local conglomerate while the curved portion of the southern tower (it is not completely circular) consists of a series of 15 headers alternating with pairs (14 visible) of stretches. The superstructure of each tower must have been of mudbrick. Both towers had a diameter of ca. 9.20 m., about the same size as the submerged tower found in 1965 but somewhat smaller than the semicircular tower excavated on the acropolis in 1965.

Approximately two-thirds of the interval of ca. 20 m. between the two towers is taken up by a heavy conglomerate foundation projecting northeastward from the south tower. This foundation terminates short of the north tower, leaving an open gap of ca. 7 m. just south of the north tower (at the deepest point in the interval). This gap must represent an entrance to the ancient city, but the apparent absence of any additional construction (such as a stone sill) suggests that it is not a land entrance. Indeed, it seems rather more likely that this is a narrow sea gate leading to a small harbor within the fortifications of the city. A series of three cuttings at the northern end of the foundation may have been used for the base of a boom to be lowered across the 7 m. gap. Further investigation of this area is planned for the 1968 campaign.

Surface Find. Several interesting surface discoveries were made during the course of the summer. Certainly the best of these is a well preserved terracotta mould (ca. 0.25 m. x ca. 0.21 m.) found in the western part of the lower town of Halieis (Pl. 95 a). It bears the representation of a youth and nude female and may have been used to create small domestic altars of stucco. It probably belongs to the fourth century B.C.

Lorenzo Kiln (Pl. 95 b). The excavation of this small site, under the direction of F.R. Matson, was completed during a period of three and one half weeks' fieldwork. The kiln was used for the production of roof tiles and was in fact built of roof tiles and bricks faced with a coating of clay. Although wave action of the sea on an eroding shoreline has removed the central portion of the hearth, leaving two large blocks of it and a small separate fragment, and no evidence of the superstructure remains, the lower portion of the kiln (hearth floor, two firing tunnels beneath it and two stoking chambers now extending into the sea) have been preserved in a manner rarely seen elsewhere in Greece (Pl. 96 a).

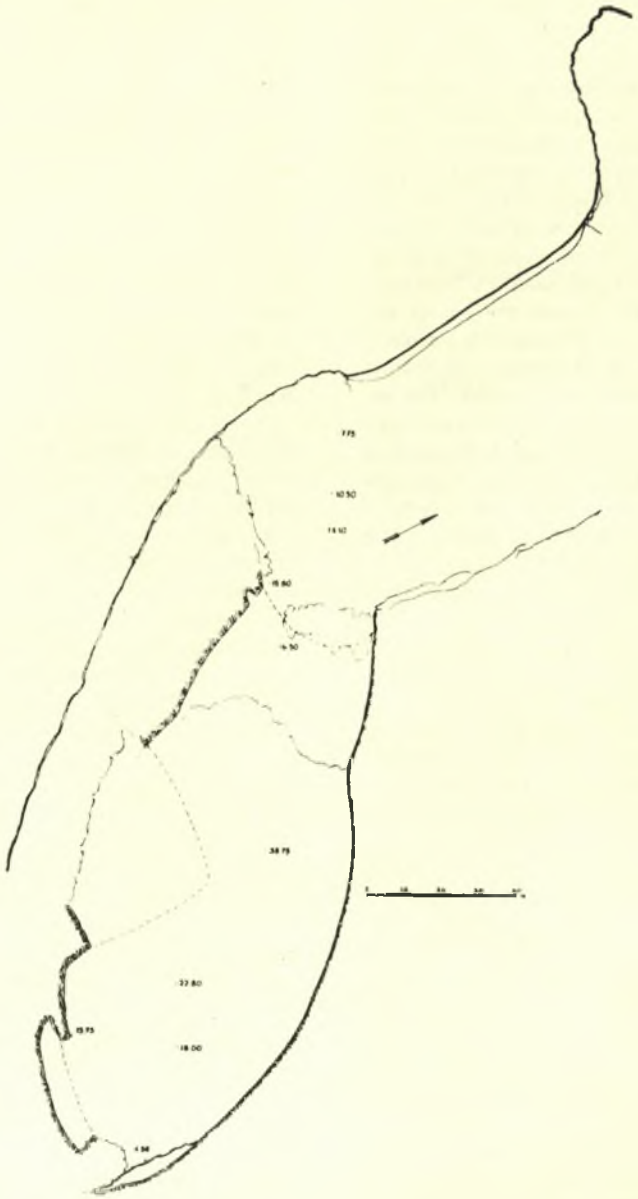
Perhaps the most interesting feature of the structure is the hearth floor (ca. 3.50 m. × ca. 3.50 m.) whose preserved surface is perforated by 168 flue holes (Pl. 96 b). These small openings, varying in diameter from 0.04 m. to 0.08 m., would have permitted heat from the firing tunnels to reach the newly made tiles stacked on the floor of the hearth itself. The walls covering the hearth, possibly of mudbrick construction, have long since disappeared. The finds from the kiln complex (including roof tile fragments, a few potsherds, a gourd scoop, a small lead disk and a fine stoking rod some 2.50 m. in length) tentatively point to a date for its use in late Roman or Byzantine times; but a final estimate of its date must await a radioactive carbon analysis of the well preserved charcoal collected from fuel remaining on the floors of both stoking chambers.

Franchthi Cave (Pl. 97 d). The site is an enormous natural cavern situated at the western tip of a high and rugged headland known locally as Franchthi (or Fragthi), directly across the bay from the village of Koilada. The cave is oriented northwest-southeast (its mouth opens to the northwest) and measures ca. 150 m. in depth by ca. 50 m. in width (Plan 1). A large area at the mouth and a considerable portion of the interior are now covered by massive rubble resulting from a collapse of the brow and the roof, thus leaving only the rocky terrace in front of the cave and an area 20-30 m. deep

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

just inside the mouth free for excavation.

Seven trenches were opened during the past season (Plan 2): three within the cave (A, F and G) and four on the terrace in front of the cave (B, C, D and E). Significant depths were reached in only two of these trenches (A and G); both were arbitrarily discontinued at season's end at depths of ca. 6 m. Excavation in the remaining soundings, none of which exceeded 1.50 m. in depth, had been temporarily suspended earlier owing to the difficulties involved in penetrating the great accumulation of fallen stone. Bedrock has not been reached in any of the trenches.

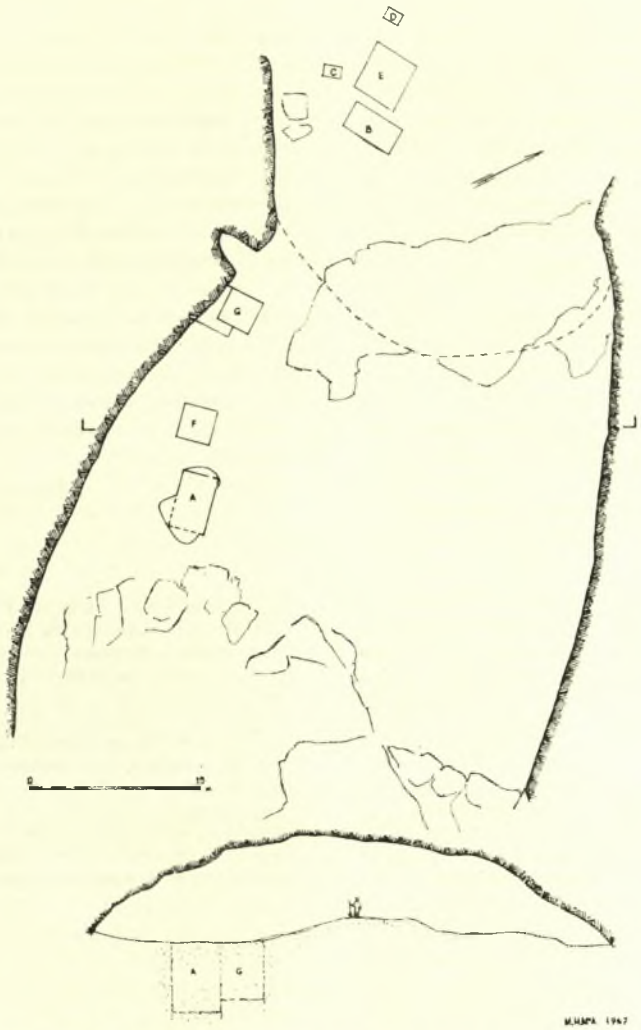

Plan 1. Halieis. Plan of the cave, showing the relationship to the beach

Trenches A and G produced similar stratigraphic sequences. Beneath a deposit of

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

mixed surface soil resting upon an often very deep accumulation of loose rubble, pure Neolithic levels were reached (there is as yet no evidence of Bronze Age occupation in the cave). All of the major sub-phases of the Neolithic period are represented by the abundant ceramic remains from these trenches (over 100 baskets of potsherds were collected from A and G alone). The Late Neolithic phase is characterized by rather coarse and poorly made pottery, yet finer wares certainly are present. Pieces bearing patterned decoration in matt paint (dark on light, light on dark and polychrome) are common. The Middle Neolithic period is particularly well represented among the finds from the cave. By far the most characteristic ceramic class of this phase is the handsome and extremely well made ware decorated (in patterns or monochrome) with a lustrous reddish brown to black paint (*Urfirnis*), so well known from the excavations at Corinth and Lerna. Several vessels belonging to this class have been restored, but the best example (Pl. 97 a) is

Plan 2. Halieis. Plan and elevation of the cave, showing trenches

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

an angular bowl on a raised base bearing geometric patterns from trench G (height, 0.185 m.). A substantial Early Neolithic deposit has yet to be found, but a number of potsherds belonging to ceramic classes characteristic of this period in the Peloponnese (e.g. Spongy, Rainbow/Variegated) have turned up in the lowest pottery-bearing levels.

In addition to the ceramic remains, over 150 objects of bone, stone, shell and clay were inventoried. These include polished stone celts (Pl. 97 b), chipped tools of flint and obsidian, fragments of stone vessels, bone points or awls (Pl. 97 e) figurines of stone and clay, and beds and other ornaments of stone, bone and clay. An interesting stone (possibly a fine grained dolomite) amulet or stamp seal in the shape of the lower half of a female's body belongs to the Middle Neolithic period (Pl. 97 c).

The season's most remarkable discovery in the Franchthi Cave was the exposure of a deposit, ca. 1 m. in depth, of *aceramic* remains beneath the pottery levels in trenches A and G. Although there was absolutely no trace of pottery in this deposit, it did contain chipped tools of flint and obsidian, bone points and a generous supply of mammal and fish bones. After a preliminary study of the mammal bones, S.N. Payne of Cambridge University suggested that they could be divided tentatively into two groups: the lower, characterized by the absence of sheep and goat and the predominance of red deer and large bovid; and the upper, characterized by the first appearance of sheep and goat and an increase in the frequency of pig. Although these observations are necessarily subject to revision upon further study, it may tentatively be suggested that there is evidence here for the first time in Greece of the transition from a basically Mesolithic economy to that of Neolithic domestication of animals. Moreover, since no sounding has yet reached bedrock, there is reason to expect even earlier remains in 1968.

THOMAS W. JACOBSEN

NOTE

Work officially began on 21 June and lasted through 26 August, including a short study period in the Nauplion Museum. For brief reports of previous work at Porto Cheli, cf. *Expedition*, 5 (1963), pp. 2-11; *Deltion*, 18 (1963): *Chronika*, p. 74; *BCH* 90 (1966), *(Chronique)*, pp. 786-791; and *AJA*, 71 (1967): p. 299; *Deltion*, 21 (1966): *Chronika*, p. 148 ff.; *Deltion*, 22 (1967): *Chronika*, p. 195 ff.

These investigations (Argolid Exploration Project) now represent a joint undertaking of Indiana University and the University of Pennsylvania and are under the auspices of the American School of Classical Studies in Athens. Financial support for the project has been provided by the National Endowment for the Humanities, the Indiana University Foundation and the University of Pennsylvania. T. W. Jacobson of Indiana University and M. H. Jameson of the University of Pennsylvania are co-directors of the project, while Jacobson served as field director. Other members of the professional staff were: Mrs. M. H. McAllister, F. R. Matson, J. H. Whittlesey, Miss S. Dublin, Miss M. Symington, Miss M. Johns, R. Platt, J. Wollerton and Mr. and Mrs. J. Dirksen. Mr. D. Giakoumis of Nauplion represented the Ephor, Mrs. Deilaki, and Mr. N. Didaskalou of Old Corinth acted as conservator. Mr. and Mrs. S. N. Payne spent a week in the Nauplion Museum looking at the mammal bones from the Franchthi Cave.

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΑΡΚΑΔΙΑΣ - ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Α΄. ΑΡΚΑΔΙΑ

ΜΟΥΣΕΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Μουσεῖον Τεγέας

Παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως πραγματοποιηθεῖσαν ριζικὴν ἀνακαίνισιν τῶν κτηριακῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ Μουσείου Τεγέας, ἤρχισεν ἡ ἐργασία ταξινομήσεως καὶ ταξινομήσεως τῶν ἀπὸ πολλῶν δεκαετιῶν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ τὴν αὐλὴν τοῦ Μουσείου συσσωρευθέντων μαρμάρων. Ἐπετεύχθη οὕτως ἡ διαρρύθμισις τῆς ἐλευθερωθείσης τρίτης αἰθούσης τοῦ Μουσείου εἰς εὐπρεπῆ χῶρον ἐκθέσεως, ἤρχισε δὲ ἤδη ἐκεῖ ἡ ἐπανέκθεσις εὑρημάτων ἐκ τῶν παλαιοτέρων καὶ προσφάτων ἀνασκαφῶν εἰς ἀρκαδικὰ ἱερά.

Ἐντὸς τοῦ Μουσείου ἀφῃρέθησαν αἱ ἀνώτεραι σειραὶ τῶν εἰς ράφια τοποθετημένων ἀρχαίων, ὡς καὶ αἱ ἐπὶ τῶν τοίχων ἀνηρτημέναι προτομαὶ ὑπερφυσικοῦ μεγέθους. Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὴν αὐλὴν ἀρχαίων ἄλλα μετεφέρθησαν ἐντὸς τῆς νέας ἀποθήκης, ἄλλα ἐτακτοποιήθησαν εἰς σύνολα ἐπὶ τῶν πέριξ τῆς αὐλῆς δημιουργηθέντων πεζουλίων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἐπετεύχθη ἡ ἀναγνώρισις πολλῶν σημαντικῶν γλυπτῶν, τινὰ τῶν ὁποίων μετ' ἀσφαλείας ἀποδίδονται εἰς τὸν πλαστικὸν διάκοσμον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς. Οὕτω, διὰ τῆς ἀνευρέσεως τμήματος ἐκ τοῦ καυλοῦ τοῦ κεντρικοῦ ἀνθεμωτοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ναοῦ ἐπιβάλλεται ἀναθεώρησις τῆς ἀναπαραστάσεως αὐτοῦ (πρβλ. H. Gropengiesser, Die pflanzlichen Akrotere klassischer Tempel, Πίν. 29). Ὁ ὑπ' ἀριθ. Εὐρ. 2300 ὡς περίεργον ζῶον (σφίγξ) ἀναφερόμενος κύων, τόσον ἐκ τῆς ἐπιπέδου πλαστικῆς διαμορφώσεως τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, ὅσον καὶ ἐκ τῆς γενικωτέρας στάσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐντόνως πρὸς τὰ ἄνω προτεινομένου λαιμοῦ, δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν κεντρικὴν σύνθεσιν τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, ἥτις ἐκόσμει τὸ Α. ἀέτωμα τοῦ ναοῦ.

Μεταξὺ τῶν μαρμάρων τῆς αὐλῆς ἀνευρέθησαν καὶ τμήματα ἐκ τοῦ σώματος τοῦ κάπρου, ἡ κεφαλὴ τοῦ ὁποίου κοσμεῖ σήμερον τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν, διὰ τῆς προσεχοῦς μελέτης δὲ τούτων ἐλπίζεται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀναπαράστασις τῆς κεντρικῆς συνθέσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων θραυσμάτων, τῶν συνδεομένων πρὸς τὸν διάκοσμον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ἀνεγνωρίσθη καὶ θαυμασίας διατηρήσεως κορμὸς ἐνδεδυμένης γυναικείας μορφῆς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου (βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 117 - 119). Διὰ τοῦ νέου τούτου λαμπροῦ ἀποκτήματος τοῦ τεγεατικοῦ Μουσείου ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα κερδίζει ἀσφαλῶς τὴν γνῶσιν τῆς σκοπαδικῆς τεχνοτροπίας καὶ ἐνδεχομένως ἓν ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως μνημονευομένων λατρευτικῶν ἀγαλμάτων, ὡς ἡ προσεχὴς ἐκτενεστέρα μελέτη τοῦ γλυπτοῦ θέλει ἀποδείξει.

Β΄. ΛΑΚΩΝΙΑ

Ι. ΣΠΑΡΤΗ

α. ΜΟΥΣΕΙΑΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Ἐκκρεμοῦντος εἰσέτι τοῦ προβλήματος τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Μουσείου Σπάρτης, αἱ ἐπανεκθετικαὶ ἐργασίαι περιωρίσθησαν εἰς τὴν προσθήκην εὑρημάτων τινῶν ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος (Πίν. 98 α - β, 99 α - β) καὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης (Πίν. 99 γ).

Συνεπληρώθη, ἀντιθέτως, ἡ ἐργασία ταξινομήσεως τῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Μουσείου συγκεντρωθέντων ἀρχαίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας, ἐκτὸς τῆς ἀνευρέσεως νέων τεμαχίων προσαρμοζομένων εἰς παλαιὰ ἐκθέματα τοῦ Μουσείου, ἀνεγνωρίσθησαν καὶ πλεῖστα ὅσα μεγάλης σπουδαιότητος νέα γλυπτά.

Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων τοῦ περιφήμου θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, μεταξὺ τῶν ἄλλων, συνεπληρώθη διὰ νέων τεμαχίων τὸ γνωστὸν τμῆμα γείσου μετὰ κυματίου ἐκ σειρᾶς φύλλων καὶ ἀστραγάλου, τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφήν: *ΔΑΜΟΚΑΜΟΣ*, ἀποδειχθείσης ἐσφαλμένης τῆς συμπληρώσεώς του ὑπὸ τοῦ E. Fiechter (JdI 23 (1918), σ. 153, ἀριθ. 62, Πίν. 12). Συνεπληρώθη ὡσαύτως διὰ νέου τεμαχίου τὸ ὑπὸ τοῦ Buschor προβληθέν (AM 52 (1927), Πίν. 22), ἄριστα διατηρούμενον, τμῆμα κορωνίδος (BCH 92 (1968), Chronique, pl. XXV, 2), ὡς καὶ ἕτερον ἀνασυγκροτηθὲν ἐκ τριῶν τεμαχίων. Τοῦ θαυμασίου μικτοῦ δωρικο-ιωνικοῦ κιονοκράνου, ὑπ' ἀριθ. Εὐρ. 935, ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῆς ἀποθήκης καὶ συνεκολλήθησαν δύο νέα τμήματα ἐκ τοῦ προσκεφαλαίου (Πίν. 100 α). Σημαντικὴ ὑπῆρξεν, ὡσαύτως, ἡ ἀνεύρεσις μικροῦ τμήματος ἐκ μαρμαρίνης ἐπιστέψεως, κοσμουμένης διὰ λογχοειδῶν φύλλων (BCH, ἔ.ἀ.,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

σ. 816, εἰκ. 8), τοῦ αὐτοῦ σπανίου τύπου πρὸς τὸ μόνον μέχρι τοῦδε γνωστὸν παράδειγμα ἐξ Ἀμυκλῶν (Fiechter, ἔ.ἀ., ἀριθ. 73, Πίν. 16 καὶ ΑΜ, ἔ.ἀ., Πίν. 23).

Ἀνεγνωρίσθησαν, ἐπίσης, καὶ προσηρμόσθησαν ἐπὶ τοῦ μεγάλου ρωμαϊκοῦ ἀναγλύφου τῶν Διοσκούρων, ἀριθ. Εὐρ. 11 - 14α (Πίν. 100 β), δύο νέα τεμάχια (Πίν. 100 γ), ἀποδεικνύοντα ἐσφαλμένην τὴν διὰ γύψου συμπλήρωσιν αὐτοῦ.

Ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι ἡ ἐκ τεσσάρων τεμαχίων ἀνασυγκρότησις ἀγαλματίου κριοφόρου Πανός (βλ. ΑΑΑ ΙΙ (1969), σ. 220 κ.ἑ.), μοναδικοῦ τύπου, τόσον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, διὰ τοῦ ὁποίου δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ καταγωγὴ τοῦ χριστιανικοῦ Καλοῦ Ποιμένος. Ἐπὶ τῆς συνανηκούσης βάσεως, ἔνθα διατηροῦνται οἱ ἄκροι πόδες τοῦ τραγομόρφου θεοῦ, σώζεται τὸ τέλος ἐπιγραφῆς, μνημονευούσης τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου: ...*ΟΣ ΕΠΟΙΕΙ*. Τὰ τεμάχια τοῦ ἀγαλματίου ἀνευρέθησαν κατὰ τὸ 1906 παρὰ τὸ Γύθειον, ἐν θέσει Κουτουμοῦ, ἐντὸς κτήματος τοῦ ἱερέως Κολοκοτρώνη.

Ἐκαθαρίσθησαν ἐπίσης καὶ συνεκολλήθησαν πλεῖστα ὅσα τεμάχια τῶν ὑπὸ τοῦ τ. Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων καθηγητοῦ κ. Χρυσ. Χρήστου, κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Ἀφυσοῦ, ἀνευρεθέντων ἀναγλύφων (Τὸ Ἔργον 1963, σ. 102 κ.ἑ., εἰκ. 113 - 118) (Πίν. 101 α), ἐπιβεβαιωθείσης τῆς ὑποψίας τοῦ ἀνασκάψαντος, ὅτι προέρχονται ταῦτα ἐκ θαυμασίας ἀττικῆς σαρκοφάγου ρωμαϊκῶν χρόνων μὲ διονυσιακὴν παράστασιν.

Ἐκ τῶν ἐντὸς τῶν ἀποθηκῶν ἀνευρεθέντων γλυπτῶν, ἀξίζει νὰ μνημονευθῇ κυκλικὴ βάσις ἀρχαϊκοῦ περιρραντηρίου μετὰ τριῶν λεόντων, ἐπὶ τῶν ράχεων τῶν ὁποίων σώζονται τὰ ἴχνη ποδῶν γυναικείων μορφῶν, αἵτινες ἄλλοτε συνεκράτουν τὴν λεκάνην. Τὸ περιρραντήριον τῆς Σπάρτης συνεκολλήθη καὶ ἀποτελεῖ κόσμημα διὰ τὸ Μουσεῖον (βλ. ΑΑΑ ΙΙ (1969), σ. 7 κ.ἑ.).

β. ΝΕΑ ΠΡΟΣΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΣΠΑΡΤΗΣ

Μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀναληφθείσης προσπαθείας μελέτης τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, πλεῖστα ὅσα μέλη τοῦ οἰκοδομήματος ἐκ τῆς εἰς Ἁγίαν Κυριακὴν θέσεως αὐτοῦ. Ἡ ἐν λόγῳ μεταφορὰ ἐκρίθη ἀναγκαία ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι διεπιστώθησαν καταστροφαί, ἐγχαράξεις καὶ ἀπώλειαι πολλῶν τεμαχίων ἐκ τῶν ἐπὶ τόπου κατακειμένων. Κατόπιν τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ Ἀμυκλαίου ἐλπίζεται, ὅτι θὰ καταστῇ μελλοντικῶς δυνατὴ τμηματικὴ ἀναπαράστασις τοῦ μοναδικοῦ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τούτου οἰκοδομήματος.

Ἐκ τῆς Συλλογῆς Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Μυστρᾶ μετεφέρθη ὑπὸ τῆς Ἐπιμελητρίας δ. Ἐ. Κουνουπιώτου εἰς τὸ Μουσεῖον Σπάρτης τμῆμα ἀρχαϊκοῦ δωρικοῦ κιονοκράνου, μεθ' ὑποτραχηλίου ἐκ σειρᾶς φύλλων καὶ ἀστραγάλου, ἀνήκοντος ὁπωσδήποτε εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ θρόνου, περιγραφὴν καὶ εἰκόνα τοῦ ὁποίου βλ. ἐν ΑΑΑ Ι (1968), σ. 42, εἰκ. 4. Τὸ σπουδαιότερον, ὅμως, ἐξ ὅλων τῶν ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου προερχομένων μελῶν εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ προσφάτως ἀποκτηθὲν σύνθετον δωρικο-ιωνικὸν κιονόκρανον (βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 43, εἰκ. 5 - 6).

Τὸ Μουσεῖον Σπάρτης ἐπλουτίσθη ἐπίσης διὰ τῶν κάτωθι γλυπτῶν, ὑποδειχθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμμ. Κουκούτση:

1. Μέγα μαρμάρινον (ἐπιτύμβιον;) ἀνάγλυφον μετὰ παραστάσεως ἁπλοῦ ἀνθεμίου, προερχόμενον ἐκ Καλογωνιᾶς Σπάρτης (ὕψ. 1 πλ. 0,65, πάχ. 0,12 μ.) (βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 44, εἰκ. 7).

2. Ἀκέφαλον ἀγαλμάτιον τοῦ τύπου τῶν Διοσκούρων (ὕψ. 0,41 μ.), ἐλλιπὲς τὰ ἄκρα, ρωμαϊκῶν χρόνων (Πίν. 101 δ), κατακείμενον ἐντὸς τοῦ ἐξωκκλησίου τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Μαγούλας.

3. Γυναικεῖον ἀγαλμάτιον, ἐλλιπὲς τὰ κάτω ἄκρα καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα, ὕψ. 0,26 μ., παριστῶν πιθανώτατα Ἀρτέμιδα ἢ Ἀφροδίτην, στηριζομένην διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τοῦ ἀρχαϊστικοῦ της εἰδώλου. Ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τμήματος τοῦ στήθους ἦτο ἔνθετος. Ἡ μορφὴ φέρει χιτῶνα ὑψηλὰ ἐζωσμένον καὶ ἱμάτιον, ἀποτελεῖ δὲ λεπτὸν δεῖγμα τῆς ὑστεροελληνιστικῆς πλαστικῆς.

4. Μικρὰ ναόσχημος ἐπιτύμβιος στήλη, ρωμαϊκῶν χρόνων (ὕψ. 0,47, πλ. 0,32, πάχ. 0,07 μ.) (Πίν. 101 γ), φέρουσα ἐπὶ μὲν τοῦ ἀετωματίου ἀνάγλυφον στρογγύλην ἀσπίδα, μεταξὺ δὲ τῶν παραστάδων τὴν ἐπιγραφήν:

ΚΛΑΥΔΙΑ Ε/ΥΠΡΑΣΙΑ ΕΠ/ΗΒΙΩ/CACA ΤΡΙ/ΑΚΟΝΤΑ/Ι.

Ἐκ τῆς συλλογῆς Μυστρᾶ μετεφέρθη τμῆμα ἀναγλύφου ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐκ σαρκοφάγου πιθανώτατα προερχόμενον (ὕψ. 0,37, πλ. 0,39, πάχ. 0,09 μ.), μετὰ παραστάσεως γυμνῆς γυναικός, φερούσης ὑπὸ τὸ στῆθος ταινίαν, ἔμπροσθεν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἐλισσομένου κήτους (Πίν. 101 β). Πρόκειται ἐνδεχομένως περὶ τμήματος εὐρυτέρας συνθέσεως, ἐχούσης ὡς θέμα τὴν διάσωσιν τῆς Ἀνδρομέδας ὑπὸ τοῦ Περσέως. Ἐκ τῆς αὐτῆς συλλογῆς μετεφέρθη καὶ τὸ κάτω τμῆμα ἀγαλματίου γυναικείας μορφῆς, Ὑγείας πιθανώτατα, ὕψ. 0,42 μ. (Πίν. 102 α).

Ἐκ τῆς κατεδαφισθείσης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος Σκλαβοχωρίου περισυνελέγη μαρμάρινος θρόνος, ἀνάθημα τοῦ γεροντεύοντος Βαναξέως πρὸς τὴν θεὰν Ἀλεξάνδραν (βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 44, εἰκ. 8) συμφώνως πρὸς ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ θρόνου ἐπιγραφήν.

Ἐπίσης κατετέθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Σπάρτης τὰ ἑξῆς ἀρχαῖα:

1. Ὑπὸ Κωνστ. Τζαννέτου, κατοίκου Σπάρτης, τὸ ἄνω τμῆμα μαρμαρίνου πεσσίσκου, ὕψ. 0,58 μ., μετὰ παραστάσεως ἀναπαυομένου Ἔρωτος, φέροντος τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, μετρίας τέχνης ρωμαϊκῶν χρόνων (Πίν. 102 γ).

2. Ὑπὸ Παναγιώτας Βύρη, κατοίκου Μυστρᾶ, τμῆμα μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ 4ου πιθανῶς π.Χ. αἰ., μετὰ παραστάσεως πρὸς τὰ δεξιὰ καθημένης ἀνδρικῆς γενειοφόρου μορφῆς, σωζομένης ἀπὸ τῆς κοιλίας καὶ κρατούσης διὰ τῆς ἀριστερᾶς κλάδον, ὕψ. 0,30, πλ. 0,30 καὶ πάχ. 0,17 μ. Παρὰ τὴν ἔντονον διάβρωσιν τοῦ μαρμάρου, ἡ παράστασις ἐνθυμίζει τὴν ἀνάλογον μορφὴν ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 683 ἀναγλύφου τοῦ Μουσείου Σπάρτης, αἱ λεπτομέρειαι ὅμως τῆς ἐπεξεργασίας ὑποδηλοῦν περισσότερον προκεχωρημένον στάδιον. Τὸ νέον ἀπόκτημα, ἂν καὶ ἐφθαρμένον, εἶναι σημαντικὸν διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ τύπου τῶν λεγομένων ἀναγλύφων τῶν «ἀφηρωϊσμένων προγόνων» εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους.

3. Ὑπὸ Εὐαγγ. Παπαγιαννοπούλου, κατοίκου Σπάρτης, τὸ ἄνω ἀριστερὸν τμῆμα ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου μετ' ἀετωματικῆς ἐπιστέψεως, σώζοντος ἐκ τῆς παραστάσεως τὸ ἄνω σῶμα τοῦ ἑτέρου τῶν Διοσκούρων, ὅστις παρίσταται ὄρθιος, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἵππον ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ (ὕψ. 0,39, πλ. 0,21, πάχ. 0,14 μ.) (Πίν. 102 δ).

4. Ὑπὸ Θεοδ. Σαρ. Θανιώτου, κεφαλὴ ἀγάλματος Ἀθηνᾶς ἐκ παρίου μαρμάρου, σωζομένη ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ μέχρι τοῦ γείσου τοῦ κορινθιακοῦ κράνους, ὕψ. 0,30 μ. (Πίν. 102 β). Παρά τὰς κακώσεις τοῦ ἔργου, πρόκειται περὶ καλοῦ ἀντιγράφου ρωμαϊκῶν χρόνων πρωτοτύπου ἔργου τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Ἀθηνᾶ Rospigliosi).

5. Ὑπὸ Χρ. Ἀθανασιάδου, κατοίκου Σπάρτης, ἀκέραιον μαρμάρινον κυκλικὸν ἀκρωτήριον, φέρον ἐπὶ τοῦ κέντρου ἀνάγλυπτον ρόδακα, διαμ. 0,42, πάχ. 0,14 μ. (Πίν. 102 ε).

γ. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΙΣ ΟΙΚΟΠΕΔΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΣΠΑΡΤΗΣ

1. Δοκιμαστικαὶ ἔρευναι εἰς οἰκόπεδα Νικ. Π. Σταυροπούλου

Τὰ οἰκόπεδα ταῦτα καταλαμβάνουν τμῆμα τοῦ ὑπ' ἀριθ. 101 οἰκοδομικοῦ τετραγώνου, εὑρίσκονται δὲ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς Ἐθνικῆς ὁδοῦ Τριπόλεως - Σπάρτης, μετὰ τὴν γέφυραν τοῦ Εὐρώτα.

Αἱ ἐνεργηθεῖσαι δοκιμαστικαὶ τομαὶ ὑπῆρξαν ἐξ ἀρχῆς λίαν ἐπιτυχεῖς, καθ' ὅσον, εἰς βάθ. 0,50 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἐπεσημάνθησαν δύο τοῖχοι, πάχ. 0,60 μ., βαίνοντες παραλλήλως, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ., εἰς μῆκος πλέον τῶν 40 μ. Τὸ γεγονός, ὅτι, ἂν καὶ ἀμελοῦς κατασκευῆς ρωμαϊκῶν χρόνων, δὲν διακόπτονται κατὰ τὴν παράλληλον διαδρομήν των, ὥθησεν εὐθὺς εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι πρόκειται περὶ περιβόλων μεταγενεστέρου ἱεροῦ. Τομή, ἐπιχειρηθεῖσα ἐγκαρσίως μεταξὺ τῶν τοίχων, ἀπέδωσε πράγματι τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Ἀνευρέθη, οὕτως, εἰς βάθ. 0,80 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἡ κρηπὶς μαρμαρίνου παραλληλογράμμου οἰκοδομήματος, πλ. 5.15 μ. καὶ μὴ προσδιορισθέντος εἰσέτι μήκους. Τὸ ὑπερβολικὸν μῆκος τοῦ κτηρίου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν δὲν διεπιστώθη τὸ γνωστὸν στρῶμα ἐκ κεκαυμένων ξύλων καὶ κεραμίδων στέγης, τὸ προσιδιάζον εἰς ἐστεγασμένα οἰκοδομήματα, ἐπιτρέπει κατ' ἀρχὴν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ μεγάλου βωμοῦ, γνωστοῦ τύπου ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐξ ἄλλων παραδειγμάτων.

Τὸ μέχρι τοῦδε ἀνασκαφὲν τμῆμα ἐμφανίζει μεταγενεστέρας ἐπισκευὰς ἐπὶ τοῦ καταστραφέντος ἀρχικοῦ δαπέδου, ἡ σωζομένη ὅμως ΒΑ. πλευρὰ εἶναι θαυμασίας κατασκευῆς λεσβίου τρόπου (Πίν. 103 α), ἐκ καλῶς εἰργασμένων μαρμαρίνων δόμων τοῦ τέλους τοῦ 6ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. Ἡ κατεργασία τῶν δόμων, ἐνθυμίζουσα ἐν πολλοῖς τὴν γνωστὴν ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου τεχνικήν, ὑποχρεώνει νὰ δεχθῶμεν συνέχισιν τῆς λατρείας ἀπὸ τῶν ἀρχαϊκῶν μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἔμπροσθεν τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀνευρέθη ἀποθέτης περιβαλλόμενος ὑπὸ μεταγενεστέρου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τοιχαρίου προχείρου κατασκευῆς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἱστατο ὡς σῆμα μαρμαρίνη ὀρθογώνιος πλάξ. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐπροχώρησεν ἐδῶ μόνον μέχρι βάθ. 0,60 μ. ἀπὸ τῆς σωζομένης ἐπιφανείας τοῦ ΒΑ. τοίχου τοῦ ἀποκαλυφθέντος κτηρίου, ἤτοι 1.30 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἐντὸς τοῦ ἀποθέτου ἀνευρέθησαν εἰς μεγάλας ποσότητας ὑάλινα καὶ πήλινα ἀγγεῖα οἰκιακῆς κυρίως χρήσεως, χρονολογούμενα εἰς τοὺς ὑστέρους ἑλληνιστικοὺς καὶ πρωΐμους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους (βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 41 κ.ἑ., εἰκ. 3), τμῆμα ὡραιοτάτου ἀώτου ποτηρίου μετὰ στιλπνοῦ μέλανος ἐπιχρίσματος καὶ ἀναγλύφως δεδηλωμένης τῆς γνωστῆς συνθέσεως τῶν ὀρχουμένων Μαινάδων τοῦ Καλλιμάχου καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὸ τέλος ἐγχαράκτου ἐπιγραφῆς ..*HC* (Πίν. 103 γ), πληθὺς ἀγνύθων (βλ. ΑΑΑ, ἔ.ἀ., εἰκ. 1), ἐκ τῶν ὁποίων μία μετὰ διακοσμήσεως ἐγχαράκτου κλάδου (Πίν. 103 β), λύχνοι, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς μετὰ παραστάσεως πτερωτῆς μορφῆς κρατούσης δυσδιάκριτόν τι ἀντικείμενον (βλ. ΑΑΑ, ἔ.ἀ., εἰκ. 2) καὶ τμῆμα πηλίνης προτομῆς γυναικείας θεότητος φερούσης πόλον (Πίν. 103 δ).

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εὑρημάτων τοῦ ἀποθέτου συνάγεται, ὅτι τὸ ἱερὸν δυνατὸν νὰ ἀνήκῃ εἰς γυναικείαν θεότητα, τὴν ταύτισιν τῆς ὁποίας ὑποδηλοῦν δύο σχεδὸν ἀκέραια καὶ τμήματα πολλῶν ἄλλων πηλίνων εἰδωλίων ἐκ τῆς αὐτῆς μήτρας, εὑρεθέντα εἰς γενομένην ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τομήν (Πίν. 103 ε). Πρόκειται περὶ τύπου Ἀρτέμιδος φερούσης βραχύν, ἐζωσμένον χιτῶνα καὶ νεβρίδα, ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ ὤμου φαρέτραν. Παρὰ τὸ δεξιὸν σκέλος κάθηται στηριζόμενος εἰς τοὺς ἐμπροσθίους πόδας κύων.

Ἐλπίζεται, ὅτι ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς θὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἐνταῦθά ποτε τελουμένης λατρείας, τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διαμορφώσεως τοῦ ἱεροῦ καὶ κυρίως τῆς ταυτίσεώς του πρὸς ἓν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου περὶ τὸ Λιμναῖον ἀναφερομένων ἱερῶν, θετικώτατον στοιχεῖον διὰ τὴν προώθησιν τῶν γνώσεων τῆς σπαρτιατικῆς τοπογραφίας.

2. Ἀνασκαφὴ τάφων παρὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον Ἀλεσίας

Εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. ἀπὸ τῆς Σπάρτης, δεξιὰ τῆς πρὸς Γύθειον ὁδοῦ καὶ ὄπισθεν τοῦ ἐργοστασιακοῦ συγκροτήματος Φραγκίστα, ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἀλεσίας, ἀνεσκάφη νεκροταφεῖον ὑστερορρωμαϊκῶν χρόνων, ἐντὸς ἀγροῦ τοῦ Πέτρου Χρ. Δημητροπούλου, ὑποδειχθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου, ὅστις κατὰ τὴν καλλιέργειαν κατέστρεψε μίαν τῶν ταφῶν.

Ἀνεσκάφησαν συνολικῶς εἴκοσι ταφαί, ἅπασαι ἀσύλητοι ἀλλὰ καὶ ἀκτέριστοι παντελῶς. Οἱ τάφοι ἦσαν κεραμοσκεπεῖς, πλὴν μιᾶς περιπτώσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νεκρὸς ἀπετέθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, περιεβάλλοντο δὲ διὰ λίθων (Πίν. 104 α). Οἱ νεκροὶ ἦσαν τοποθετημένοι μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Δ. Οἱ μεγαλύτεροι ἐκ τῶν τάφων ἦσαν μήκ. 1.75 - 1.80 καὶ πλ. 0,55-0,60 μ., ἀνεσκάφη δὲ καὶ μία ταφὴ μικροτέρων διαστάσεων, ἀσφαλῶς παιδική (Πίν. 104 β), ἐξ ἧς περισυνελέγησαν δύο περιεστραμμένα χαλκᾶ ἐλάσματα ἐκ περιδεραίου προφανῶς καὶ χαλκοῦς δακτύλιος. Ἐντὸς ἄλλης ταφῆς ἀνευρέθη ζεῦγος ἁπλῶν χαλκῶν ἐνωτίων. Τὰ μόνα ταῦτα κτερίσματα δὲν δύνανται ὁπωσδήποτε νὰ καθορίσουν τὴν χρονολόγησιν τῶν ταφῶν, ἡ ὁμοιότης ὅμως τῆς κατασκευῆς των πρὸς ἄλλας, ἀνασκαφείσας προσφάτως ἐν Ἠλείᾳ (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, Πίν. 248 β, 253) καὶ χρονολογηθείσας ἐκ τῶν εὑρημάτων εἰς τοὺς ὑστερορρωμαϊκοὺς χρόνους (ΑΔ, ἔ.ἀ., σ. 217), ἀποτελεῖ ἔνδειξιν διὰ τὴν πιθανὴν χρονολόγησιν καὶ τῶν τάφων τοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἀλεσίας.

ΙΙ. ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΓΥΘΕΙΟΥ

1. Ἀνασκαφὴ ὑστερορρωμαϊκοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου ἐν Σελινίτσα

Εἰς θέσιν Ἅγιος Κωνσταντῖνος Σελινίτσας Γυθείου, ἀνεσκάφη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τῆς ἐν Γυθείῳ Σχολῆς Μαγείρων ρωμαϊκὸν οἰκοδόμημα ἐκληφθὲν ὡς ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἀνεζητήθη μέχρι βάθους ἑνὸς μέτρου ὑπὸ τὸ δάπεδον τὸ Ἁγίασμα! Ἡ ἀμέσως ἐπακολουθήσασα ἀνασκαφὴ ὡδήγησεν εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν τῆς διὰ τῶν ἐλαχίστων ἀπομεινάντων ἐρειπείων ἀποτυπώσεως τῆς κατόψεως μόνον τοῦ κτηρίου.

Ἀπεδείχθη οὕτως, ὅτι πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ταφικοῦ συγκροτήματος, ὁ πυρὴν τοῦ ὁποίου, τετραπλεύρου κατασκευῆς (Πίν. 105 α), σχηματίζει εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς ἀρκοσόλια μὲ λάρνακας (Πίν. 105 β), εἰς δὲ τὴν τετάρτην, ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ εἴσοδος, ἁπλοῦς τοῖχος ἔφραξε μετὰ τὴν ταφὴν τὴν εἴσοδον. Αἱ λάρνακες ἦσαν κτισταί, ἡ ἄνω δὲ αὐτῶν ἐπιφάνεια εὑρίσκετο εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ καταστραφέντος δαπέδου τοῦ κτίσματος. Ὡς καλύμματα ἔφερον ὀρθογωνίους πλάκας, αἵτινες ἐνεσφηνοῦντο πρὸς τὸ μέρος τοῦ τοίχου ἐντὸς ἐγκο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

πῆς. Ὁ ἐσωτερικὸς χῶρος εἶναι τετράγωνος, οἱ παρὰ τὴν εἴσοδον ὅμως τοῖχοι προεκτείνονται ἐξωτερικῶς ὡς παραστάδες. Τὸ κτίσμα ἦτο ὑπέργειον, ἐνδεχομένως δὲ ἐστεγάζετο διὰ θόλου φερομένου ἐπὶ σφαιρικῶν τριγώνων μεταξὺ τῶν τόξων τῶν ἀρκοσολίων.

Κατὰ μεταγενεστέρους τῶν πρώτων ταφῶν χρόνους θὰ πρέπει νὰ προσετέθησαν αἱ πέριξ τοῦ κεντρικοῦ οἰκοδομήματος ταφαί, ἀνήκουσαι πιθανῶς εἰς μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὡς καὶ οἱ βαρεῖς τοῖχοι ἀντιστηρίξεως, διὰ τὸν κίνδυνον καταρρεύσεως τοῦ κτηρίου, εὑρισκομένου εἰς τὴν παρυφὴν ἀκριβῶς τοῦ λόφου τοῦ ὁρίζοντος τὴν μαγευτικὴν παραλίαν τῆς Σελινίτσας.

Ἕνεκα τῆς συλήσεως τοῦ οἰκοδομήματος, οὐδὲν ἀντικείμενον κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἀνευρέθη, δυνάμενον νὰ χρονολογήσῃ ἐπακριβῶς τὴν κατασκευήν. Ἐκ τῆς τοιχοποιίας ὅμως, συγκειμένης ἐκ λιθοδομῆς διά συμπαγοῦς ἀσβεστοκονιάματος καὶ τεμαχίων κεραμίδων — τὰ ὑπὲρ τὰ ἀρκοσόλια τόξα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐξ ὡραίας κεραμοκατασκευῆς — φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τοὺς ὑστέρους ρωμαϊκοὺς ἢ τοὺς πρωΐμους χριστιανικοὺς χρόνους.

2. Ὑστεροαρχαϊκὸν ἱερὸν Ἀφροδίτης ἐν θέσει Δίχοβα

Εἰς τὴν μεταξὺ Ἀγερανοῦ καὶ Σκουταρίου παραλίαν τῆς Δίχοβας, ἀνευρίσκει ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν περιοχὴν πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μεγάλων κτηρίων ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ τμήματα ἄλλων οἰκοδομημάτων, ἐνὸς τῶν ὁποίων σώζεται ἡ ἀψὶς μετὰ τῶν παραθύρων καθ' ὅλον τὸ μνημειακὸν ἀρχικὸν αὐτῆς ὕψος, 8 μ. περίπου, μετατραπεῖσα ὑπὸ τῶν ἐντοπίων εἰς στάβλον! Ἡ περιοχή, ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν τούτων ἐρειπίων, ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ἐντοπίων « Καμάρες » καὶ ὡς τοιαύτη ἔγινε γνωστὴ εἰς τοὺς ἐλαχίστους περιηγηθέντας τὴν περιοχὴν ἀρχαιολόγους (E. S. Foster, BSA 13 (1906/7), σ. 234).

Εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σχηματιζομένης κοιλάδος, ἄλλα ἐρείπια μνημειακῶν κατασκευῶν ἐκ μαρμάρου μαρτυροῦν περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς σπουδαιότητος τῆς περιοχῆς, ἡ ταύτισις τῆς ὁποίας ἄνευ ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ.

Τῇ ὑποδείξει τοῦ ἐκτάκτου Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων Γυθείου, καθηγητοῦ κ. Π. Γιαννακοπούλου, ἐπεσκέφθην κατ' ἐπανάληψιν τὴν τοποθεσίαν ταύτην, ἡ ὁποία ὑπὸ τοῦ Foster ἐθεωρήθη ὡς « probably the villa of a wealthy Roman », ἀλλ' ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε προσφάτως περισυλλεγῇ ἐξαιρετικῆς ποιότητος μαρμάρινον ὑστεροαρχαϊκὸν δωρικὸν κιονόκρανον. Ἐκ πληροφοριῶν τῶν ἐντοπίων φαίνεται, ὅτι πρὸ ἐτῶν ὑπῆρχον καὶ ἕτερα τοιαῦτα κιονόκρανα εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, κλαπέντα ὑπὸ περιηγητῶν ἢ καταστραφέντα. Βεβαιοῦται οὕτως εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἡ ὕπαρξις ἀρχαϊκοῦ ἱεροῦ, πολύτιμον στοιχεῖον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Λακωνικῆς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

Ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως περισυνελέγη λιθίνη πλὰξ ὀρθογωνίου σχήματος, πλαισιουμένη ἄνω ὑπὸ κυματίου, φέροντος δι' ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς γραμμάτων τὴν ἐπιγραφὴν (Πίν. 106 α):

ΓΙΟΣΤΕΦΑΝΟΙ ΑΦΡΟΔΙΤΑΙ

Ἡ πλὰξ συνδέεται χρονολογικῶς πρὸς τὸ δωρικὸν κιονόκρανον καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχιτεκτονικοῦ προορισμοῦ. Λαμβανομένου, ὅμως, ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖ τὸ πέρας στίχου εἰς δακτυλικὸν ἑξάμετρον, ἐνδεχομένως ἀπετέλει τμῆμα ἐπενδύσεως βάθρου, φέροντος ἀνάθημα πρὸς τὴν θεάν.

Ἡ προσεχὴς ἀνασκαφικὴ διερεύνησις τῆς περιοχῆς, ἥτις βρίθει ἐρειπίων, ἐλπίζεται ὅτι θὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα καὶ τὸ ἐνδεχόμενον ὑπάρξεως ἀρχαϊκοῦ ἱεροῦ Ἀφροδίτης εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ταύτην περιοχὴν τῆς Λακωνικῆς.

III. ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΜΑΝΗΣ

Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι εἰς Κότρωνα

Τὸ παραλιακὸν χωρίον τῆς Μάνης Κότρων (Πίν. 106 β) ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Leake (Travels in the Morea, I, 272, 277, 312) ἐταυτίσθη πρὸς τὴν ἀρχαίαν Τευθρώνην τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων (Παυσανίας, III, 25, 4, Πτολεμαῖος, III, 14, 32), τῆς ταυτίσεως γενομένης γενικῶς παραδεκτῆς (ἡ νεωτέρα βιβλιογραφία παρὰ Chr. Le Roy, BCH 85 (1961), σ. 216, σημ. 2. Βλ. καὶ BCH 89 (1965), σ. 358 κ.ἑ.). Ἀφορμὴν τῶν προσφάτων ἐρευνῶν ἀπετέλεσε τὸ γεγονὸς τῆς κηρύξεως τοῦ χωρίου ὡς ἀρχαιολογικοῦ χώρου διὰ νὰ προστατευθοῦν ἐγκαίρως αἱ ἀρχαιότητες, καθ' ὅσον καταλαμβάνει τοῦτο ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἡ ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας διαταχθεῖσα προστασία τῆς νησίδος Σκοπᾶ ἀπὸ τῆς ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργουμένης λατομεύσεως, καὶ αἴτησις τοῦ Παν. Λεουτσάκου, κατοίκου Κότρωνος, διά τὴν χορήγησιν ἀδείας οἰκοδομήσεως εἰς τὸν παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ χωρίου ἀγρόν του. Καὶ εἰς μὲν τὸν ἀγρὸν Λεουτσάκου οὐδὲν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἀνευρέθη, γόνιμος ὅμως ἀπέβη ἡ ἔρευνα εἰς ἕτερα σημεῖα τῆς περιοχῆς.

α. Ρωμαϊκὰ λουτρὰ ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Ν. Κυριακάκου

Ἡ ἑρμηνεία ὡς λουτρῶν τῶν ἐπὶ τοῦ κτήματος Κυριακάκου ἐμφανῶν ἐρειπίων εἶχεν ἤδη δοθῇ ὑπὸ τοῦ Woodward, ἐπὶ τῇ βάσει περιγραφέντων ὑπὸ τῶν ἐντοπίων τμημάτων τοῦ ὑποκαύστου (BSA 13 (1906/7), σ. 256), καὶ ὑπὸ τοῦ Le Roy (BCH 85 (1961), σ. 218, εἰκ. 7). Τὸ κτῆμα εὑρίσκεται εἰς θέσιν ἄκρως ἐντυπωσιακήν, εἰς τὸν τριγωνικὸν μυχὸν τοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς νησίδος Σκοπᾶ σχηματιζομένου ἰσθμοῦ καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν παρακειμένων λόφων πρὸς τὴν παραλίαν ἀμφιθεατρικῶς. Τὸ κτήριον κατὰ μέγα μέρος κατεποντίσθη ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ὡς καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐκ τῆς μεγάλης δὲ κυκλικῆς αὐτοῦ αἰθούσης μόνον μικρὸν τμῆμα διατηρεῖται εἰσέτι. Διὰ τῶν γενομένων προχείρων τομῶν ἐπετεύχθη μερικὴ ἀποτύπωσις τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ κατελάμβανε μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἦτο πολυτελοῦς κατασκευῆς δι' ὀρθομαρμαρώσεων καὶ μωσαϊκῶν δαπέδων. Πολλοὶ ἐκ τῶν τοίχων διατηροῦνται εἰς μέγα βάθος, σώζονται δὲ πιθανῶς καὶ τμήματα τῶν ὑπογείων χώρων.

Κατὰ τὴν πρώτην πρόχειρον ἀνασκαφὴν ἀνευρέθη μικρὰ μαρμαρίνη στήλη ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐλλιπὴς κάτω (πλ. 0,15, σωζ. ὕψ. 0,09, πάχ. 0,025 μ.), φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν:

Ε Π Α Φ Ρ Ο
Δ Ε Ι Τ Ο Σ
Ε Υ Χ .....

Ἡ κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος συνέχισις τῆς ἐργασίας θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν πλήρη ἀποτύπωσιν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τὴν λύσιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν αὐτοῦ προβλημάτων.

β. Ἀγρὸς Χαρ. Ριζεάκου

Τὰ ὑπὸ τοῦ Le Roy ἀπεικονισθέντα τεμάχια μωσαϊκῶν καὶ ἀρραβδώτων κιόνων (ἔ.ἀ., σ. 218, εἰκ. 9) εὑρέθη ὅτι προέρχονται ἐκ μεγάλου οἰκοδομήματος, σχήματος βασιλικῆς μὲ ἀψιδωτὴν ἀπόληξιν πρὸς Ν., κοσμικῆς προφανῶς χρήσεως, ρωμαϊκῶν χρόνων, οἱ τοῖχοι τοῦ ὁποίου διατηροῦνται εἰς ἱκανὸν ὕψος κάτωθεν τῶν συγχρόνων μανδροτοίχων. Εἰς τὸν αὐτὸν ἀγρὸν σώζονται μεγάλαι ἐγκοπαὶ ἐντὸς βράχων, ὀρθογωνίου σχήματος, μετατραπεῖσαι, ἄγνωστον εἰς ποίαν ἐποχήν, εἰς δεξαμενάς, καθὼς καὶ ἀκέραιον καμαροσκεπὲς κτήριον, μεσαιωνικῶν χρόνων, ἐνσωματωθὲν εἰς τὴν σύγχρονον οἰκίαν τοῦ ἰδιοκτήτου.

Τῶν δύο τούτων σημαντικῶν κατασκευῶν ἡ μελέτη θὰ συνεχισθῇ κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος.

γ. Νησὶς Σκοπᾶ

Ἡ διαπίστωσις τῶν προϊστορικῶν στρωμάτων τῆς νησίδος Σκοπᾶ ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τοὺς A. Waterhouse καὶ R. Hope Simpson (BSA 56 (1961), σ. 119. Πρβλ. Le Roy, BCH 89 (1965), σ. 358 κ.ἑ.), οἱ ὁποῖοι τὴν πρωτοελλαδικὴν περίοδον διέγνωσαν κυρίως ἐκ τῶν συγκεντρωθέντων χονδροειδῶν ἐπιφανειακῶν ὀστράκων. Διὰ τοῦ δημοσιευομένου ἀώτου κυπέλλου ἐπὶ κωνικῆς βάσεως (ὕψ. 0,12, διάμ. χείλους 0,15, διάμ. βάσεως 0,053 μ.), ἐνθυμίζοντος ὁπωσδήποτε μεταλλικὰ πρότυπα (Πίν. 107 α), ἡ ἐπικρατοῦσα ἄποψις ὡς πρὸς τὸ ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον τῆς περιοχῆς ἐλπίζω νὰ ἀναθεωρηθῇ. Τὸ ἀγγεῖον εἶναι λεπτόν, χειροποίητον, μετ' ἀνοικτοχρώμου ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος, ἀνευρέθη δὲ εἰς βάθος 2 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τῆς νησίδος, εἰς τομὴν ἀνοιχθεῖσαν ὑπὸ τῶν λατομευόντων τὴν νῆσον.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα διερευνήσεως τῆς νήσου εἶχεν ὡς κύριον στόχον τὴν ἀποτύπωσιν τῶν μεσαιωνικῶν αὐτῆς ἐρειπίων, τὰ ὁποῖα, ὡς διεπιστώθη, διέτρεξαν κίνδυνον ἐκ τῆς λατομεύσεως καὶ χρῄζουν ταχείας συντηρήσεως καὶ ἐπισκευῶν.

Τὴν ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ εἴσοδον πρὸς τὴν νῆσον ἐμποδίζει ἐπίμηκες φρούριον, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν λατομείων, ἀλλὰ καὶ τῶν καθιζήσεων, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ ἔδαφος, μὲ ἀποτέλεσμα καὶ μέγα μέρος τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως νὰ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὸ σωζόμενον ὕψος του ὑπερβαίνει τὰ 3 - 4 μ. Ἡ κυρία πύλη προστατεύεται δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ δι' ὀρθογωνίου πύργου, ὑπάρχουν δὲ καὶ ἕτεραι δύο ἑκατέρωθεν, τῆς ἀριστερᾶς τῶν ὁποίων μόνον ἡ δεξιὰ παραστὰς διεσώθη. Πέραν τῆς δεξιᾶς πύλης ὑπάρχει καὶ ἕτερος προστατευτικὸς πύργος, διαμεμορφωμένος κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ πλευρὰν εἰς τεταρτημόριον κύκλου. Ἡ ἄνοδος εἰς τὸν προμαχῶνα τῆς κυρίας εἰσόδου γίνεται διὰ μικρᾶς διόδου, ἄλλη δὲ ὁμοίων διαστάσεων ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ χρησιμεύει ὡς βοηθητικὴ εἰς ὥρας κινδύνου. Δύο ἀντιθέτως φερόμεναι κλίμακες ὁδηγοῦν εἰς τὸν περίδρομον τοῦ φρουρίου.

Ἐπὶ τῆς νησίδος ὑπάρχουν ἀκόμη τὰ ἐρείπια

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

κτίσματος χρησιμεύσαντος ὡς ὀστεοφυλακίου καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἴχνη ἐκτεταμένου νεκροταφείου, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὁποίου κατεστράφη ἐκ τῆς συνεχοῦς λατομεύσεως. Ὡρισμέναι ἐκ τῶν ταφῶν τούτων ἀνεσκάφησαν, δὲν ἐπετεύχθη ὅμως εἰσέτι ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ μελέτη τῶν εὑρημάτων, ὡς καὶ ἡ ἀποτύπωσις τοῦ ὀστεοφυλακίου, ἐργασία, ἥτις θὰ συνεχισθῇ κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος.

Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ χωρίου Κότρων ἀνευρίσκονται τμήματα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν μαρμαρίνου οἰκοδομήματος, πιθανῶς ναοῦ τῶν ὑστέρων ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀναφέρεται ἐνταῦθα ὁ ναὸς τῆς Ἰσσωρίας Ἀρτέμιδος (Παυσανίας III, 25, 4), πρὸς τὴν ὁποίαν συνεσχετίσθη ὑπὸ τοῦ Woodward (ἔ.ἀ., σ. 257) ἀνάγλυφος παράστασις τῆς θεᾶς, ἀπολεσθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων. Τὸ ἀνάγλυφον ἀνευρέθη καὶ πάλιν χάρις εἰς τὰς ἀόκνους προσπαθείας τοῦ ἐκτάκτου Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων Γυθείου, κ. Π. Γιαννακοπούλου, ἐντετειχισμένον εἰς οἰκίαν τοῦ Φλομοχωρίου καὶ ἀπεικονίζεται ἐδῶ τὸ πρῶτον, ἐκ φωτογραφίας εὐγενῶς παραχωρηθείσης ὑπ' αὐτοῦ (Πίν. 107 β). Ἡ κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος συνέχισις τῶν ἐρευνῶν εἰς Κότρωνα θὰ ἐπιτύχῃ ἐνδεχομένως τὸν ἐντοπισμὸν τοῦ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένου ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΠ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

ΜΟΥΣΕΙΑ

Μουσεῖον Χώρας

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1967 ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Χώρας, εἰς τὰς τρεῖς αἰθούσας τοῦ ὁποίου ἐκτίθενται τὰ πολύτιμα εὑρήματα ἐκ τοῦ μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου τοῦ Νέστορος καὶ τῶν θολωτῶν καὶ θαλαμοειδῶν τάφων Τριφυλίας καὶ Πυλίας.

Ἡ καλαίσθητος τελικὴ παρουσίασις τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς προθήκας καὶ ἡ ἐν γένει μουσειακὴ διάταξις αὐτῶν εἰς τοὺς ὑπάρχοντας χώρους ἐκθέσεως ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων κ. Νικ. Γιαλούρη, βοηθουμένου ὑπὸ τῆς ἀρχαιολόγου Ἄθας Μπόγρη - Γιαλούρη.

Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας

Εἰς τὸ Μπενάκειον Μουσεῖον Καλαμάτας μετεφέρθησαν νέα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἐκ περιοχῶν καὶ θέσεων τῶν ἐπαρχιῶν Πυλίας καὶ Μεσσήνης. Ὑπὸ εἰδικοῦ συνεργείου συντηρητῶν ἐγένετο στερεωτικὴ ἀποκατάστασις τοῦ γνωστοῦ ἐκ Κορώνης ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἐν ὄψει τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ εἰς εἰδικὴν αἴθουσαν τοῦ Μουσείου (βλ. καὶ ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 19, 21 καὶ 206, Πίν. 145 α).

Ὡσαύτως καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ συνεργείου ἐγένετο στερέωσις τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου τῆς ἐν Δεσύλλᾳ Μεσσηνίας γνωστῆς ἐπαύλεως τῶν χρόνων τῆς Ρωμαιοκρατίας. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην κατέστη ἀναγκαῖον νὰ ἀποκολληθῇ τὸ δάπεδον ἐκ τῆς θέσεώς του, νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ Μπενάκειον Μουσεῖον πρὸς συντήρησιν καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐπανατοποθετηθῇ εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν, εἰς Δεσύλλα (βλ. καὶ ΑΔ, ἔ.ἀ., σ. 21 καὶ 206, Πίν. 145 β).

Μουσεῖον Πύλου

Εἰς τὸ Μουσεῖον Πύλου ἐγένοντο ἐργασίαι καθαρισμοῦ καὶ συγκολλήσεως ποικίλων εὑρημάτων, προερχομένων ἐκ τῶν προσφάτων καὶ τῶν παλαιοτέρων ἀνασκαφῶν τῆς περιοχῆς Πυλίας.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ

Καλαμάτα

Κατὰ τὴν διάνοιξιν θεμελίων οἰκοδομῆς ἐντὸς ἰδιοκτησίας Θεμ. Στεφανῆ ἐν Καλαμάτᾳ ἀπεκαλύφθησαν δύο κεραμοσκεπεῖς τάφοι τῶν ὑστέρων χρόνων τῆς Ρωμαιοκρατίας, ἐν μέρει διαλελυμένοι καὶ οὐδὲν κτέρισμα περιέχοντες.

Πλατανόβρυση

Εἰς θέσιν παρὰ τὸν συνοικισμὸν «Πλατανόβρυση» τῆς ἀγροτικῆς περιφερείας κοινότητος Χανδρινοῦ Πυλίας, ὀνομαζομένην «Γενίτσαροι», ἐπεσημάνθη μικρὸς θολωτὸς τάφος ἔχων βυθισμένην τὴν ὀροφὴν τῆς θόλου. Εἰς τὸν πέριξ τοῦ τάφου χῶρον ἀνευρέθησαν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἐδάφους ὄστρακα μυκηναϊκῶν ἀγγείων. Ἡ περιοχὴ εἰς ἀκτῖνα 300 μ. πέριξ τοῦ τάφου παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν δὲ ἐκεῖ ἐνδείξεων φαίνεται ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ συστὰς ὁμοίων μυκηναϊκῶν τάφων.

Χώρα Τριφυλίας

Κατὰ γενομένην ἐκσκαφὴν ἐντὸς τοῦ προαυλίου τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, διὰ τὴν κατασκευὴν σκάμματος ἁλμάτων, ἀπεκαλύφθη τυχαίως θολωτὸν κεραμόκτιστον οἰκοδόμημα ὁμοιάζον πρὸς κεραμεικὸν κλίβανον, ἡ ἔρευνα τοῦ ὁποίου δὲν ἐγένετο εἰσέτι.

Βλισίδι

Ἐντὸς κατασκευαζομένου ἀλωνίου, ἰδιοκτησίας Παν. Παναγιωτοπούλου, παρὰ τὴν θέσιν Βλισίδι, τῆς ἀγροτικῆς περιφερείας κοινότητος Πύργου Τριφυλίας, ἐπεσημάνθησαν τάφοι τῶν χρόνων τῆς Ρωμαιοκρατίας, πλήρως διαλελυμένοι, κατὰ τὸ παρελθόν.

Καρποφόρα

Εἰς πολλὰς θέσεις τῆς περιοχῆς πέριξ τοῦ ὑψώματος Νιχώρια, ἐπεσημάνθησαν μυκηναϊκοὶ τάφοι καὶ ἐκ διαφόρων σημείων περισυνελέγησαν ὄστρακα ἀνήκοντα εἰς ἀγγεῖα ὄχι μόνον μυκηναϊκῶν χρόνων ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς μέχρι καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἐν Μεσσηνίᾳ ἐγένοντο ἀνασκαφαί, σωστικοῦ καθαρῶς χαρακτῆρος, αἱ δύο τῶν ὁποίων ἔλαβον χώραν εἰς τὴν πόλιν τῆς Κυπαρισσίας ἐντὸς τῶν ἰδιοκτησιῶν Γ. Γαλανοπούλου καὶ Παν. Γιαννοπούλου, λόγῳ ἐμφανίσεως ἀρχαίων κατὰ τὴν διάνοιξιν θεμελίων πρὸς ἀνοικοδόμησιν. Ἀμφότεραι αἱ ἀνασκαφαὶ διεξήχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων Ἀγγ. Χωρέμη, τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ ὑπογραφομένου, ἀπεκαλύφθησαν δὲ εἰς μὲν τὸ οἰκόπεδον Γαλανοπούλου δύο ἑλληνιστικοὶ τάφοι, εἰς δὲ τὸ οἰκόπεδον Γιαννοπούλου ἐρείπια τριῶν οἰκοδομημάτων, ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων, περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς σημασίας τῶν ὁποίων ἀκολουθεῖ ἔκθεσις τοῦ ἀνασκάψαντος Ἐπιμελητοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

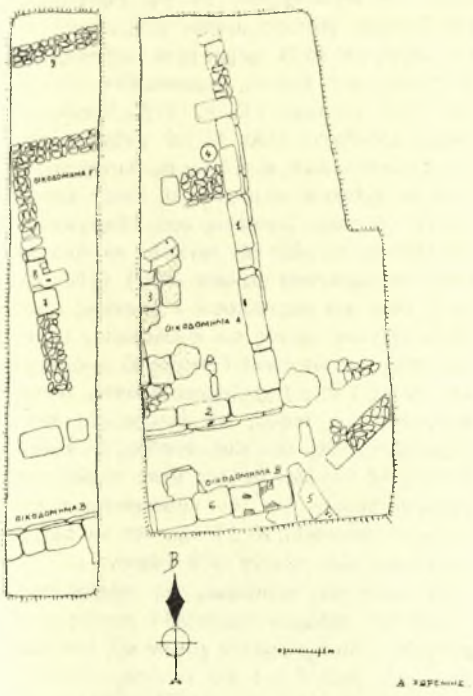
Ἡ τρίτη ἀνασκαφὴ ἐγένετο εἰς Καρποφόραν Μεσσηνίας, ὅπου ἠρευνήθη ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω Ἐπιμελητοῦ εἰς μικρὸς μυκηναϊκὸς θολωτὸς τάφος ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐπισημανθείσης συστάδος.

Γ. Α. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ

Οἰκόπεδον Γιαννοπούλου (Σχέδ. 1)[1]

Εἰς τὸ ἐν Κυπαρισσίᾳ οἰκόπεδον τοῦ Π. Γιαννοπούλου, κείμενον ἐν τῇ θέσει Μούσγα, κατὰ τὴν διάνοιξιν θεμελίων πρὸς ἀνέγερσιν οἰκοδομῆς, διεπιστώθη ὕπαρξις τοίχων ἀρχαίου

Σχέδ. 1. Κάτοψις ἀνασκαφῆς οἰκοπέδου Γιαννοπούλου εἰς Κυπαρισσίαν

οἰκοδομήματος. Εἰδοποιηθεῖσα ἡ Ἐφορεία διενήργησε διὰ τοῦ ὑπογραφομένου δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1967, ὁπότε ἀπεκαλύφθησαν τμήματα δύο ἑλληνιστικῶν οἰκοδομημάτων (Α καὶ Β) καὶ τμῆμα τρίτου (Γ), ἀνήκοντος εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν.

Οἰκοδόμημα Α: Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀπεκαλύφθη πλήρως ὁλόκληρος ἡ Α. πλευρά, μήκους 7.50 μ., ὡς καὶ τμῆμα τῆς Ν., μήκους 3.48 μ. (Σχέδ. 1). Ἐκ τούτων ἡ Α. ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ θεμελίου καὶ τῶν ὑπερκειμένων δόμων, συνολ. ὕψ. 1.90 μ. (Πίν. 108 α), ἡ δὲ Ν. ἐκ τοῦ θεμελίου καὶ ἑνὸς ὑπερκειμένου δόμου, συνολ. ὕψους 1.30 μ. (Πίν. 108 β). Ἡ ἀνωδομὴ ἀμφοτέρων τῶν τοίχων τούτων συνίσταται ἐκ καλῶς εἰργασμένων λιθίνων πλίνθων (διαστ. κατὰ μέσον ὅρον: μήκ. 1.30, πλάτ. 0,50 καὶ ὕψ. 0,60 μ.), αἱ ὁποῖαι φέρουν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας αὐτῶν περιτένειαν, σχηματίζουσαν ἱκανῶς ἐξέχοντα καθρέπτην. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶχεν ἐσωτερικῶς δάπεδον (Σχέδ. 1), ἐκ μεγάλων πωρίνων πλακῶν, τμῆμα τοῦ ὁποίου μόνον ἀπεκαλύφθη, δεδομένου ὅτι ἱκανὸν μὲν τμῆμα αὐτοῦ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ οἰκοπέδου κατὰ τὴν διάνοιξιν τῶν ὀρυγμάτων θεμελιώσεως, τὸ δὲ πρὸς Δ. τμῆμα δὲν ἀνεσκάφη λόγῳ ἐξαντλήσεως τῆς πιστώσεως. Τοῦ κτηρίου τούτου διαπιστοῦται χρῆσις μέχρι καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ γενομένων μεταγενεστέρων ἐπισκευῶν καὶ ἐξ ἑνὸς στομίου πίθου, ἀποκαλυφθέντος κατὰ χώραν καὶ χρησιμοποιηθέντος πιθανῶς ὡς ἐπιφρεατίου μικροῦ φρέατος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 4), ἀποκαλυφθέντος παρὰ τὸ Β. ἄκρον τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου.

Οἰκοδόμημα Β: Τοῦτο εὑρίσκεται Ν. τοῦ οἰκοδομήματος Α καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.80 μ. Τούτου ἀπεκαλύφθη μικρὸν μέρος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 5) τῆς Α. πλευρᾶς, ὡς καὶ μέγα τμῆμα τῆς βορείου (Σχέδ. 1, ἀριθ. 6), μήκ. 7.20 μ., βαῖνον παραλλήλως πρὸς τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ οἰκοδομήματος Α. Ἐκ τούτων ἡ Α. πλευρὰ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ θεμελίου καὶ τῶν τριῶν ὑπερκειμένων δόμων, συνολ. ὕψους 2.20 μ. (Πίν. 109 α), ἡ δὲ Β. ἐκ τοῦ θεμελίου καὶ ἑνὸς ἕως δύο ὑπερκειμένων δόμων, συνολ. ὕψους 1.07 μ. (Πίν. 109 β). Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης, τῆς ὁποίας μικρὸν τμῆμα δὲν ἀνεσκάφη ἐλλείψει πιστώσεως, ὑπάρχει κατὰ χώραν ἐξωτερικῶς ἀντηρίς (Πίν. 109 β), πλάτους 0,60 μ. καὶ ὕψους τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ τοίχου. Σημειωτέον, ὅτι αἱ πλευραὶ τοῦ οἰκοδομήματος Β εἰς τὸ σημεῖον ἐπαφῆς των σχηματίζουν ἀμβλεῖαν γωνίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει, ὅτι ἀνήκουν εἰς εὐμεγέθη πολυγωνικὴν κατασκευήν.

Οἰκοδόμημα Γ: Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀπεκαλύφθη τμῆμα τῆς Δ. πλευρᾶς, μήκ. 6 μ., ὡς καὶ τμῆμα τῆς Β., μήκ. 2.30 μ., σχηματίζοντα ὀρθὴν γωνίαν. Ἀμφότεροι οἱ τοῖχοι ἔχουν πλάτος 0,50 μ., σώζονται μέχρις ὕψους 0,55 μ. καὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ἀργολιθοδομῆς (Πίν. 110 α).

1. Εὐχαριστῶ τὸν Προϊστάμενον τῆς Ζ' Ἐφορείας κ. Γ. Παπαθανασόπουλον διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἀνασκαφῆς. Εἰς τὰς ἐργασίας μετέσχον ἡ ἀρχαιολόγος κ. Ἄλκηστις Σπετσιέρη - Χωρέμη, ὡς καὶ ὁ τεχνίτης τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας κ. Β. Ἀθανασόπουλος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ Δ. τοίχου εὑρίσκεται κατά χώραν πεσσός (Σχέδ. 1, ἀριθ. 7), ὅστις ἐνδεχομένως εἶναι παραστὰς θυρώματος (Σχέδ. 1, ἀριθ. 8· Πίν. 110 α). Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εὑρίσκεται πρὸς Δ. τοῦ οἰκοδομήματος Α καὶ ἔχει τὸν Δ. τοῖχον παράλληλον πρὸς τὸν Α. τοῦ ἀνωτέρω οἰκοδομήματος, ἀπέχοντα 4.70 μ. ἀπὸ τούτου. Ἐκ τῶν περισυλλεγέντων ὀστράκων ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα εἶναι μεταγενέστερον, ἀνῆκον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, φαίνεται δέ, ὅτι ἔχει σχέσιν μὲ τὸ οἰκοδόμημα Α εἰς μεταγενεστέραν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ. Ἡ μή ὁλοκλήρωσις τῆς ἀνασκαφῆς ἐμποδίζει τὴν ἐξαγωγὴν πληρεστέρων συμπερασμάτων. Βορειότερον τοῦ Β. τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος Γ καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.90 μ. βαίνει παραλλήλως θεμέλιον τοίχου, σωζ. ὕψους 0,25 μ., ἀποκαλυφθὲν εἰς μῆκος 2.30 μ. (Σχέδ. 1, ἀριθ. 9).

Εὑρήματα. Ἡ ἐπίχωσις εἰς τὸ Δ. τμῆμα τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ἠρευνήθη μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἤτοι μέχρι βάθους 3 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Εὑρέθη πλῆθος ὀστράκων χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς ἑλληνιστικῆς μέχρι καὶ τῆς ὑστέρας ρωμαϊκῆς περιόδου. Μεταξὺ αὐτῶν πολλὰ τεμάχια μεγαρικῶν σκύφων, ὄστρακον ἐκ σκύφου περγαμηνοῦ τύπου ἔχον ἐπ' αὐτοῦ ἀνάγλυφον κεφαλὴν Σατύρου, ὡς καὶ τεμάχιον ἄλλου περγαμηνοῦ ἀγγείου, τὸ ὁποῖον σώζει πλήρως παράστασιν ἀνδρικῆς μορφῆς, πιθανῶς Ἡρακλέους. Εὑρέθησαν ἐπίσης τριάκοντα ὀκτὼ χαλκᾶ νομίσματα Ἠλείων, Σικυωνίων, ὡς καὶ Αἰγίνης. Ἀτυχῶς δὲν ἐπετεύχθη μέχρι στιγμῆς ἡ πλήρης συγκόλλησις καὶ μελέτη τῶν εὑρημάτων.

Ἡ ἀποκάλυψις τῶν ὡς ἄνω κτηρίων εἶναι σημαντική, διότι πλουτίζει τὰς γνώσεις μας περὶ τῆς ἀρχαίας Κυπαρισσίας καὶ ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν Μούσγας ἔκειτο τὸ κέντρον τῆς ἀρχαίας πόλεως (βλ. ΑΔ 17 (1961/62): Χρονικά, σ. 96 - 98), δεδομένου, ὅτι τὰ κτήρια αὐτὰ πρέπει νὰ ἦσαν δημόσια, λόγῳ τῆς μνημειακῆς κατασκευῆς των.

ΚΑΡΠΟΦΟΡΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Τάφος Λαμπροπούλου

Περὶ τοῦ ἐν Καρποφόρᾳ ἀνασκαφέντος πρωτογεωμετρικοῦ θολωτοῦ τάφου Λαμπροπούλου βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 205 - 209.

Τάφος Βέβε (Σχέδ. 2)[2]

Εἰς τὸν ἀγρὸν ἰδιοκτησίας Ἰ. Βέβε ἐν Καρποφόρᾳ Μεσσηνίας εἶχον ἐντοπισθῆ μυκηναϊκὰ ὄστρακα καὶ σωρὸς λίθων κατὰ τὸ ἔτος 1966, ὅτε διηυρύνθη ἡ κοινοτικὴ ὁδὸς Καρποφόρας δημοσίας ὁδοῦ Ριζομύλου - Πύλου. Ἡ κοινοτικὴ αὕτη ὁδός, διερχομένη κατὰ τὴν παρυφὴν τοῦ ἀγροῦ Ἰ. Βέβε, διηυρύνθη εἰς βάρος τοῦ ἐν λόγῳ ἀγροῦ, ὁπότε διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν τάφου. Ἀπηγορεύθη πάραυτα ἡ συνέχισις τοῦ ἔργου καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1967 ἐγένετο ἀνασκαφή.

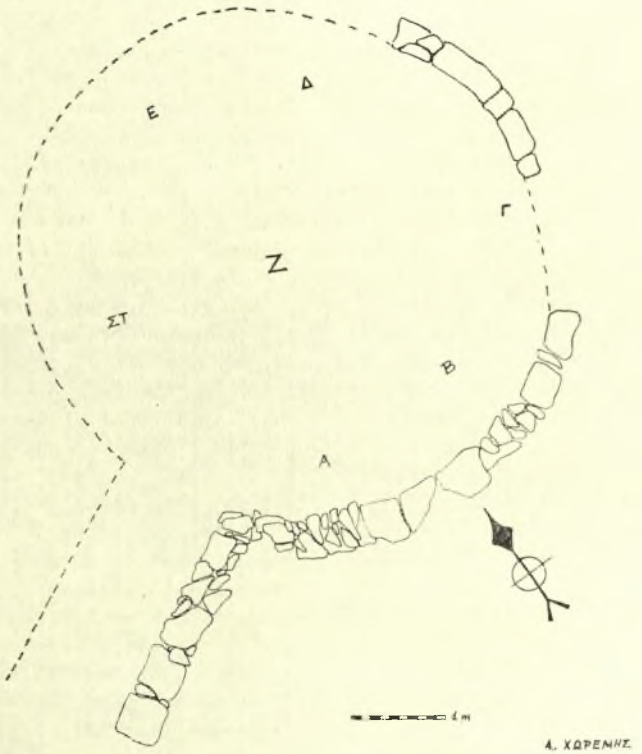
Ἀπεδείχθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ θολωτοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου, διαμ. 5.10 μ., λίαν κατεστραμμένου καὶ σεσυλημένου. Ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ θαλάμου ἐσώζετο μικρὸν τμῆμα κατὰ τὸ ΒΑ. μέρος καὶ τὸ Ν. τμῆμα μετὰ τμήματος τοῦ Ν. τοίχου τοῦ δρόμου, εὑρισκομένου εἰς τὸ ΝΔ. μέρος τοῦ τάφου (Πίν. 110 β). Ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθησαν λίθοι ἐκ τοῦ καταπεσόντος οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ, οὐχὶ ὅμως εἰς ἱκανὴν ποσότητα ἐν σχέσει μὲ τὸ μέγεθος τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶχεν ὁ τάφος. Συμφώνως πρὸς πληροφορίας τοῦ ἰδιοκτήτου, κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν (πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν), ἦλθον εἰς τὸ χωρίον του Λαγκαδιανοὶ «χτιστάδες» καὶ τῇ ἐντολῇ τοῦ πατρός του ᾠκοδόμησαν τμῆμα μανδροτοίχου τοῦ ἀγροῦ (μήκους 30 μ. περίπου καὶ ὕψους 1.60 μ.) χρησιμοποιήσαντες λίθους προφανῶς τοῦ τάφου. Ἡ πληροφορία εἶναι σημαντική, διότι, ἐὰν εἶναι ἀκριβής, θὰ πρέπει ὁ τάφος νὰ ἦτο λίαν ὑψηλός, ὥστε νὰ παράσχῃ ἀρκετὸν ὑλικὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τόσον μεγάλου μανδροτοίχου 24 κ.μ. καὶ νὰ περισσεύσῃ καὶ ἄλλο ὑλικὸν κατὰ χώραν.

Ὁ τάφος ἦτο ἐκτισμένος διὰ σχιστολίθων. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου διεπιστώθη μεγάλη ἀναστάτωσις τῶν λακκοειδῶν ταφῶν καὶ τῶν κτερισμάτων, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ὁ τάφος ἐσυλήθη, ἄγνωστον πότε, πάντως πρὸ τῆς κατακρημνίσεως αὐτοῦ. Τοῦτο ἐφάνη ἐκ τοῦ τρόπου, δι' οὗ εἰσῆλθον οἱ συλήσαντες ἐντὸς τοῦ τάφου. Ὤρυξαν τάφρον εἰς τὸ Δ. μέρος τοῦ τάφου, καθέτως πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ θαλάμου καὶ ἤνοιξαν ὀπὴν εἰς τὸ τοίχωμα συσσωρεύσαντες τὸ ὑλικὸν εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου. Οὕτω εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἠρεύνησαν αὐτὸν ἐπιμελῶς, ἀνασκάψαντες περιφερειακῶς τὸ δάπεδον πλησίον τῶν τοιχωμάτων εἰς ἱκανὸν βάθος (0,94 μ. περίπου), ἀναζητοῦντες τὰς λακκοειδεῖς ταφάς.

2. Εὐχαριστῶ τὸν Ἔφορον κ. Ν. Γιαλούρην διὰ τὴν παραχώρησιν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης. Εἰς αὐτὴν μετέσχον ἡ ἀρχαιολόγος κ. Ἄλκηστις Σπετσιέρη - Χωρέμη καὶ ὁ τεχνίτης τοῦ Μουσείου Πύλου κ. Γ. Ἀλεξάκης, ὅστις μετ' ἐπιμελείας ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν δυσχερεστάτην συγκόλλησιν τῶν ἀγγείων τοῦ τάφου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἡ σκαφὴ ὅμως πλησίον τῶν τοιχωμάτων εἰς τόσον μέγα βάθος ἐξησθένησε τὰ θεμέλια καὶ ἴσως προεκάλεσε τὴν ὁλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τοῦ τάφου. Οἱ συληταὶ προφανῶς ἐνδιεφέροντο μόνον δι' ἀντικείμενα ἐκ πολυτίμου ὑλικοῦ καὶ οὐχὶ διὰ κεραμεικά, τὰ ὁποῖα συνεσώρευον εἰς τὸ κέντρον τοῦ τάφου ἐντὸς ἀβαθοῦς ὀρύγματος, βάθ. 0,20 μ. (Σχέδ. 2, Ζ). Οὕτω ἐλάχιστα εὑρήματα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἡμιπολυτίμων λίθων εὑρέθησαν, ἀρκετὰ πάντως διὰ νὰ μαρτυρήσουν τὸν πλοῦτον τοῦ τάφου. Λόγῳ τῆς ἀναστατώσεως δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διαπιστωθῇ ἀκριβῶς τὸ σχῆμα τῶν λάκκων, ἐξηκριβώθη ὅμως ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ θέσις ἓξ περίπου ταφῶν (Σχέδ. 2, Α - ΣΤ). Πιθανὸν νὰ ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ταφαί, καταστραφεῖσαι παντελῶς ὑπὸ τῶν συλητῶν. Χαρακτηριστικὸν τῆς μεγάλης ἀναστατώσεως εἶναι, ὅτι πολλὰ τεμάχια ἀγγείων, εὑρεθέντα εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ πυθμένος τῶν λακκοειδῶν ταφῶν, συνεκολλήθησαν μὲ τεμάχια εὑρεθέντα εἰς τὸ κέντρον τοῦ τάφου ἐντὸς τοῦ προαναφερθέντος ἀβαθοῦς ὀρύγματος. Τὰ πλεῖστα τῶν ὀστράκων περισυνελέγησαν ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ τάφου. Συνεκολλήθησαν μέχρι τοῦδε διάφορα ἀγγεῖα: πέντε πρόχοι (Πίν. 111 β - γ), δύο μεγάλοι κρατῆρες καὶ εἷς μικρός, τρία τρίωτα ἀλαβαστρίδια, ἀσκός, κυάθιον, κύλικες κ.ἄ. Τὰ ἀγγεῖα εἶναι κακῶς ὠπτημένα καὶ διὰ τοῦτο ἡ φθορά των εἶναι μεγάλη. Παρὰ ταῦτα ἡ διακόσμησις εἶναι πλουσιωτάτη μὲ κοσμήματα σπείρας, τεθλασμένης γραμμῆς, ρακέττας, φλογόσχημα κ.ἄ. Πλὴν τῶν ἀγγείων εὑρέθησαν τρεῖς σφραγιδόλιθοι,

Σχέδ. 2. Κάτοψις θολωτοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου Βέβε ἐν Καρποφόρᾳ Μεσσηνίας

δύο ἐκ σαρδίου καὶ εἷς ἐκ στεατίτου (Πίν. 112 α - γ). Χρυσοῦς κρικοειδὴς δακτύλιος, χρυσοῦν κρινόσχημον κόσμημα (Πίν. 111 α), χρυσαῖ ψῆφοι περιδεραίων, ὧν δύο παπυρόσχημοι, δύο ψῆφοι ἐξ ἀμεθύστου καὶ ἕτερος ἐκ σαρδίου, ὡς καὶ χαλκοῦν κάτοπτρον[3]. Ὁ τάφος χρονολογεῖται ἐκ τῶν εὑρημάτων εἰς τὴν ΥΕ ΙΙΙ Β ἐποχήν.

ΑΓΓΕΛΟΣ Κ. ΧΩΡΕΜΗΣ

3. Αἱ φωτογραφήσεις τῶν μικροαντικειμένων (Πίν. 111 α καὶ 112 α-γ) ἐγένοντο εὐγενῶς ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου φωτογράφου κ. Μαν. Βερνάρδου, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ θερμῶς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΗΛΕΙΑΣ

ΜΟΥΣΕΙΑ

Μουσεῖον Ὀλυμπίας

Αἱ κύριαι οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι τοῦ νέου Μουσείου Ὀλυμπίας οὐσιαστικῶς ἐπερατώθησαν. Εἰς τὰς ὑπογείους ἀποθήκας τοῦ κτηρίου Γραφείων - Ἀποθηκῶν - Ἐργαστηρίων, ἐτοποθετήθησαν μεταλλικὰ ράφια συστήματος Dexion ἀξίας ἡμίσεος ἑκατομμυρίου δραχμῶν. Ταῦτα διηυθετήθησαν καταλλήλως, ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν ἔνδεκα αὐτοτελεῖς χῶροι πρὸς ἐναποθήκευσιν κεχωρισμένως ὁμάδων καὶ εἰδῶν ἀρχαίων. Αἱ ἀποθῆκαι αὗται πρόκειται νὰ δεχθοῦν τὰ μὴ ἐκθέσιμα πολυάριθμα μαρμάρινα καὶ πήλινα κυρίως εὑρήματα τῶν παλαιῶν καὶ νέων ἀνασκαφῶν τῆς Ἱερᾶς Ἄλτεως, καθὼς καὶ τὰ ἐπίσης πολλὰ καὶ ποικίλα εὑρήματα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῶν κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη διεξαχθεισῶν εἰς τὸν Νομὸν Ἠλείας ἀνασκαφῶν τῆς Ἐφορείας. Ἤδη μέρος τῶν εὑρημάτων, ἤτοι τὰ πήλινα ἀντικείμενα, ἅτινα εὑρίσκοντο εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ παλαιοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας, μετεφέρθησαν καὶ ταξινομηθέντα ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἀποθήκας.

Εἰς τὰς ὡς ἄνω ἀποθήκας μετεφέρθησαν ὡσαύτως καὶ τά, ἐκ τῶν κατὰ τὸ παρὸν ἔτος διενεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐφορείας, προελθόντα πολυάριθμα εὑρήματα ἐκ τοῦ Νομοῦ Ἠλείας.

Τέλος, εἰς ἰσόγειον ἀποθήκην τοῦ νέου Μουσείου, μετεφέρθη ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐκπροσώπων τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς, μέγας ἀριθμὸς χαλκῶν ἀντικειμένων τῶν νέων ἀνασκαφῶν τῆς Ἱερᾶς Ἄλτεως.

Εἰς τὸ νέον Μουσεῖον Ὀλυμπίας, ὅπου ἐγκατεστάθησαν καὶ λειτουργοῦν ἤδη πλήρως ἐργαστήρια συντηρήσεως χαλκῶν καὶ πηλίνων ἀντικειμένων, συνετελέσθησαν μὲ ἐντατικὸν ρυθμὸν ἐργασίαι καθαρισμοῦ, συγκολλήσεως καὶ συμπληρώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ πηλίνων καὶ χαλκῶν εὑρημάτων.

Τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας ἐπλουτίσθη μὲ δύο θαυμασίας χαλκᾶς ὑδρίας τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, αἵτινες παρεδόθησαν ὑπὸ ἰδιωτῶν ὑπὸ τὰς κάτωθι συνθήκας:

Τήν 31ην Μαΐου 1967 ὁ Ἰωάννης Π. Δαμάσκος, κάτοικος Φλόκα, παρέδωσεν εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας χαλκῆν ὑδρίαν, ὕψ. 0,39 μ. (Πίν. 113 γ), ἰσχυριζόμενος ὅτι αὕτη ἐγκατελείφθη εἰς τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ οἰκίαν του ἀπὸ ἐνοίκους, οἵτινες εἰργάζοντο εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς κεντρικῆς διώρυγος τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων τοῦ Ἀλφειοῦ. Κατόπιν ἀμέσου καὶ καταλλήλου ἐνεργείας τῆς Ἐφορείας διεπιστώθη, ὅτι ἡ χαλκῆ ὑδρία ἀνευρέθη πρὸ μηνὸς εἰς σημεῖον τῆς διώρυγος, κείμενον πρὸς Α. τοῦ ποταμίσκου Κυθηρείου τῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς Στρεφίου, ὅπου διεπιστώθη καὶ ἡ ὕπαρξις συστάδος κλασσικῶν κιβωτιοσχήμων τάφων καὶ ταφικῶν πίθων.

Ἡ δευτέρα χαλκῆ ὑδρία, ὕψ. 0,44 μ. (Πίν. 113 δ), παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν εἰς τὴν περιοχὴν Στρεφίου ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐκτελουμένου ἀρδευτικοῦ ἔργου, μὲ τὴν πληροφορίαν, ὅτι αὕτη εὑρέθη εἰς τὴν ἰδίαν τοποθεσίαν μὲ τὴν προηγουμένην, ἡ δὲ ἐπακολουθήσασα ἔρευνα ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Ἀγγ. Χωρέμη, ἐνετόπισε καὶ τὸν πίθον, ἐξ οὗ προήρχοντο ἀμφότεραι αἱ ὑδρίαι (βλ. κατωτέρω, σ. 171).

Ἐπίσης εἰσήχθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας, παραδοθέντα ὑπὸ ἰδιωτῶν, τὰ κάτωθι ἀντικείμενα:

Λίθινος νεολιθικὸς πέλεκυς, προερχόμενος ἐκ θέσεως Πετράδα Γλυκορριζίου Μεσσηνίας, μήκ. 0,153 μ. Οὗτος ἔχει ὀπὴν προσαρμογῆς τοῦ στειλεοῦ.

Χαλκῆ λαβὴ ἐκ τηγανοειδοῦς σκεύους ἀπολήγουσα εἰς κεφαλὴν κριοῦ, ἑλληνιστικῶν χρόνων, εὑρεθεῖσα εἰς θέσιν Λελληνικὸ Λυνισταίνης (Πίν. 113 α). Σωζ. μῆκ. 0,10 μ.

Δάκτυλος ἐκ μεγάλου μαρμαρίνου ἀγάλματος ρωμαϊκῶν χρόνων. Σώζονται αἱ δύο φάλαγγες μετὰ τοῦ ὄνυχος. Τόσον εἰς τὴν προσθίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ὀπισθίαν ὄψιν, δηλοῦνται διὰ λεπτοτάτων ἐγχαράξεων αἱ ρυτιδώσεις τῆς ἐπιδερμίδος. Ἡ ἐπιφάνεια εἶναι λελειασμένη. Σωζ. μῆκ. 0,07 μ. Εὑρέθη εἰς θέσιν «Μουρλοῦ» Ἀρχαίας Ὀλυμπίας.

Μελαμβαφὴς ἑλληνιστικὸς ἀμφορεὺς μετ' ὀρθίων δακτυλιοειδῶν λαβῶν, συγκεκολλημένος ἐκ τεμαχίων καὶ ἐν μέρει ἐλλιπής. Μεταξὺ τῶν λαβῶν, ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως δύο ἐγχάρακτοι κυκλίσκοι, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἴχνη ἐγχαράκτων ἀντωπῶν πτηνῶν. Μέγιστον σωζ. ὕψ. 0,208 μ. Εὑρέθη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ εἰς θέσιν «Μουρλοῦ».

Τμῆμα μαρμαρίνης σίμης, κλασσικῶν χρόνων. Εἰς τὸ κάτω μέρος κυμάτιον. Εἰς τὸ κυρίως τμῆμα ἀνάγλυφον ἀνθεμωτὸν κόσμημα καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ ἓν τμῆμα ἑτέρου κοσμήματος ἐκ φύλλων ἀκάνθης. Τοῦτο ἀνευρέθη εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

θέσιν Λελληνικὸ Λυνισταίνης 'Ολυμπίας. Σωζ. ὕψ. 0,35 μ.

Πήλινον μυκηναϊκὸν τρίωτον ἀλάβαστρον, ὕψ. 0,103 μ., ἐλλιπὲς τὰς λαβάς, ΥΕ ΙΙΙ Β περιόδου. 'Επὶ τῶν ὤμων γραπτὴ διακοσμητικὴ ζώνη ἐκ δύο συστάδων ἐπαλλήλων ἀκανονίστων τόξων, τὰ ὁποῖα χωρίζονται μεταξύ των διὰ συστάδος πέντε κατακορύφων γραμμιδίων. Προέρχεται ἐκ θέσεως Γούβα ἀγροτικῆς περιοχῆς Μιράκας (Π ί ν. 113 β).

Χαλκοῦν κορινθιακὸν ἀρχαϊκὸν κράνος, ἐλλιπὲς εἰς τμήματα τοῦ ἐπιτραχηλίου καὶ μικρὸν τμῆμα μέρους τοῦ κρανίου, ὕψ. 0,20 μ. Τοῦτο εὑρίσκετο ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκτεθειμένον εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον ΣΠΑΠ 'Ολυμπίας, ἀπὸ ὅπου τὴν 2-8-67 ἐκλάπη ὑπὸ 'Αργεντινοῦ ἐπισκέπτου καὶ κατεσχέθη ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῶν 'Αστυνομικῶν 'Αρχῶν. Μετὰ ταῦτα παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον 'Ολυμπίας (Π ί ν. 114 α).

Χαλκοῦν κορινθιακὸν ἀρχαϊκὸν κράνος, εὑρεθὲν ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ 'Αλφειοῦ, παρὰ τὴν 'Αλφειοῦσαν. Μέγ. σωζ. ὕψ. 0,185 μ. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κρανίου καὶ μέρος τοῦ μετώπου ἐλλείπουν, ὡς καὶ ἡ δεξιὰ παραγναθίς.

Χαλκοῦν κορινθιακὸν ἀρχαϊκὸν κράνος, ὕψ. 0,201 μ., ἐλλιπὲς εἰς μικρὰ τμήματα τοῦ ἄνω μέρους καὶ τοῦ ἐπαυχενίου. Τὸ ἐπιρρίνιον καὶ αἱ παραγναθίδες ἰσχυρῶς κεκαμμένα. 'Επὶ τοῦ μετώπου καὶ εἰς τὰς παραγναθίδας συνεχὲς ἀνθεμωτὸν κόσμημα. Εὑρέθη ἐντὸς διανοιγομένου χάνδακος ἀποχετευτικῆς τάφρου εἰς τὰ δυτικὰ ὅρια τοῦ Δήμου 'Ολυμπίας.

Χαλκοῦν κορινθιακὸν κράνος τοῦ 5ου αἰῶνος, ὕψ. 0,22 μ. 'Ισχυρῶς βεβλαμμένον καὶ ἐλλιπὲς εἰς τὸ ἄνω μέρος καὶ τὸ ἐπαυχένιον. 'Ελλείπουν ὡσαύτως καὶ αἱ παραγναθίδες.

Χαλκοῦν κορινθιακὸν ἀρχαϊκὸν κράνος, ὕψ. 0,225 μ., ἐλλιπὲς τμῆμα τῆς δεξιᾶς παραγναθίδος. Τὸ ἐπιρρίνιον ἰσχυρῶς κεκαμμένον πρό τὰ ἄνω (Π ί ν. 114 β). Εὑρέθη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ 'Αλφειοῦ εἰς θέσιν «Νησὶ» Βαρβάσαινας.

Μουσεῖον Πύργου

Συνεχίσθησαν μέχρι τοῦ μηνὸς Αὐγούστου αἱ οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι πρὸς μετατροπὴν τοῦ νεοκλασσικοῦ κτηρίου τῆς πρώην 'Ιχθυαγορᾶς Πύργου εἰς Μουσεῖον, διακοπεῖσαι ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ κτήριον ἐκρίθη ἀσύμφορον (Π ί ν. 115 α).

ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΙΣ - ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Φρούριον Χλεμούτσι

Συνετελέσθησαν αἱ προγραμματισθεῖσαι ἐργασίαι στερεώσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, ὡς πρώτη φάσις μιᾶς ὁλοκληρωτικῆς εἰς τὸ μέλλον στερεώσεως, συμπληρώσεως καὶ ἀναστηλώσεως ἁπάντων τῶν ἑτοιμορρόπων τμημάτων τοῦ μεσαιωνικοῦ τούτου μνημείου.

Κατ' ἀρχὴν ἐγένετο γενικὸς καθαρισμὸς τῶν χώρων τοῦ φρουρίου τόσον ἐκ τῆς αὐτοφυοῦς βλαστήσεως, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἐγκατεσπαρμένων ἐν αὐτῷ λίθων ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ φρουρίου, οἵτινες συνεκεντρώθησαν κατόπιν διαλογῆς εἰς σωρούς.

'Εγένετο συμπλήρωσις ἁπάντων τῶν εἰς τὴν βάσιν τῆς τοιχοποιΐας τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους ὑπαρχόντων ἀνοιγμάτων, ρωγμῶν καὶ χασμάτων, διὰ λίθων ὁμοίου περίπου μεγέθους πρὸς τοὺς γειτονικούς. 'Εσωτερικῶς τὰ ὡς ἄνω χάσματα, καθὼς καὶ ἅπαντα τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τῆς θεμελιώσεως, ἐνισχύθησαν διὰ σκυροκονιάματος.

'Επίσης ἐκτίσθη τὸ πρὸς τὴν ΝΔ. πλευρὰν τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους μέγα κενόν, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἀνεξέλεγκτος μέχρι τότε ἐκ τοῦ σημείου τούτου εἴσοδος πρὸς τὸ φρούριον.

Εἰς τὸν μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας πύλης χῶρον, ἤτοι ἐντὸς τοῦ πρώτου περιβόλου, ἐγένοντο ἐπιφανειακαὶ ἐκσκαφαὶ διὰ τὴν διαμόρφωσιν προσβάσεως πρὸς τὸν πρῶτον περίβολον, ἔνθα τὸ κυρίως φρούριον, ὅπου ἀνευρέθησαν μεγάλα τμήματα τῆς μεσαιωνικῆς λιθοστρώτου ὁδοῦ.

'Ωσαύτως διηρευνήθη ὁ χῶρος κάτωθι τῆς καμάρας τῆς ἐσωτερικῆς πύλης καθὼς καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν προσκείμενον τμῆμα τοῦ ἐδάφους τοῦ ἐσωτερικοῦ περιβόλου, μέ ἐνδιαφερούσας διαπιστώσεις, χρησίμους διὰ τὴν μελέτην ἀποκαταστάσεως τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τοῦ πυλῶνος τούτου, ἐγένετο δὲ ἐκεῖ καὶ προσωρινὴ ὑποστήλωσις διὰ τὴν πρόληψιν τοῦ κινδύνου καταρρεύσεως τῆς ὑπαρχούσης τοιχοποιΐας.

'Εκ παραλλήλου ἐκαθαρίσθη ἐκ τῶν ἐπιχώσεων καὶ ἀπεκαλύφθη πλήρως ἡ παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν πύλην, ἐσωτερικῶς τοῦ φρουρίου, ὑπάρχουσα ὑδατοδεξαμενή.

'Επραγματοποιήθη, ὡσαύτως, πλήρης ἀποχωμάτωσις τῆς ἐστεγασμένης ἀνατολικῆς εὐρυχώρου αἰθούσης τοῦ ἐσωτερικοῦ φρουρίου, ἥτις ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ δαπέδου αὐτῆς. 'Εκ παραλλήλου ἐγένετο ἀποχωμάτωσις τμήματος τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμφανισθοῦν κλιμακοστάσια, ἄγνωστοι θεμελιώσεις κτισμάτων, λιθόστρωτοι ὁδοὶ καὶ πεσσοί. Κατὰ τὰς ἐργασίας ἀποχωματώσεως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

περισυνελέγησαν σημαντικὰ τεμάχια καὶ θραύσματα διαλελυμένων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, καθὼς καὶ ἐνδιαφέροντα μικρὰ κινητὰ ἀντικείμενα τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου, μεσαιωνικῆς, βυζαντινῆς καὶ τουρκικῆς τεχνοτροπίας. Ἅπαντα τὰ εὑρήματα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ

Σκαφιδιὰ

Εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἱερὰν Μονὴν Κοιμήσεως Σκαφιδιᾶς θέσιν Λαύριον, δυτικώτερον τῆς Μονῆς πρὸς τὴν παραλίαν καὶ εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, ἐντὸς δὲ τοῦ χώρου τοῦ αὐτόθι λατομείου ἰδιοκτησίας τῆς Μονῆς, ἐπεσημάνθη συστὰς τάφων τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας, πλήρως διαλελυμένων, καθὼς καὶ ἐρείπια τοίχου εὐμεγέθους οἰκοδομήματος τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, δι' ὃ καὶ ἡ Ἐφορεία διέκοψε τὴν λειτουργίαν τοῦ λατομείου.

Αἱ ἀνωτέρω ἀρχαιότητες εὑρίσκονται πλησιέστατα καὶ πρὸς Α. τῶν γνωστῶν ὁρατῶν ἐπίσης ἐρειπίων τοῦ μετὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου λουτρῶνος, ἐπίσης τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας, τὰ ὁποῖα κεῖνται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ὑπάρχοντος ἐκεῖ χειμάρρου καὶ ἀκριβῶς σχεδὸν ἐπὶ τῆς παραλίας.

Ματραγκέϊκα Χάνια

Εἰς τὴν ἀνωτέρω θέσιν, ἥτις εὑρίσκεται ὀλίγον ἄνωθεν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλφειοῦ, περιοχῆς κοινότητος Καλλιθέας Ὀλυμπίας, ἐπεσημάνθησαν ἐπιφανειακῶς, ἐντὸς ἰδιοκτησίας Ἰ. Ματράγκα, τεμάχια κορινθιακῶν στρωτήρων ἐκ διαλελυμένων πιθανῶς τάφων, τμῆμα πηλίνου σωλῆνος ἀρχαίου ἀγωγοῦ ὕδατος καθὼς καὶ ὄστρακα τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας.

Βρεστὸν

Εἰς ἀγρὸν ἰδιοκτησίας Σπυρ. Κ. Θανάσουλα, κείμενον εἰς θέσιν Γκαρδίκι, περιφερείας κοινότητος Βρεστοῦ Ὀλυμπίας, ἐπεσημάνθησαν ὄστρακα ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων, καθὼς καὶ διαλελυμέναι θεμελιώσεις ἀρχαίου οἰκοδομήματος.

Φειὰ

Ἡ ὑπὸ τὸν Ἀμερικανὸν καθηγητὴν John Hall ὁμὰς ἐρευνητῶν βυθοῦ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἐφορείας καὶ τῇ ἐποπτείᾳ αὐτῆς, διενήργησε μικρὰν ἀναγνωριστικὴν ἔρευναν εἰς τὰς ἐν τῷ βυθῷ τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ὑπαρχούσας ἀρχαιότητας τῆς ἀρχαίας πόλεως Φειᾶς μὲ σκοπὸν νὰ ἐπισημανθῇ ἡ ἔκτασις αὐτῶν διὰ τὴν προετοιμασίαν μιᾶς συστηματικῆς ὑποβρυχίου ἐρεύνης εἰς τὸ μέλλον.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

ΗΛΕΙΑ

Εἰς τὴν Ἠλείαν ἐπραγματοποιήθησαν τέσσαρες μεγάλαι καὶ δύο μικραὶ ἀνασκαφαί. Οὕτω, δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων καὶ χάριν τῆς προδιερευνήσεως ἐκτεταμένων τμημάτων τῶν χώρων, ὅπου θὰ διήρχοντο αἱ κύριαι ἀρδευτικαὶ διώρυγες τῶν φραγμάτων Ἀλφειοῦ καὶ Πηνειοῦ, ἐπραγματοποιήθησαν τρεῖς ἐκτεταμέναι ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι εἰς θέσεις παρὰ τὰ χωρία Στρέφι καὶ Ἐπιτάλιον, πρὸς δὲ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ κυρίως ἀλλὰ καὶ εὐρυτέρου ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἤλιδος. Περὶ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς Ἐπιτάλιον καὶ Στρέφι ἐκθέτουν κατωτέρω οἱ ἀνασκάψαντες Ἐπιμεληταὶ Ἀρχαιοτήτων κκ. Πέτρος Θέμελης καὶ Ἄγγελος Χωρέμης, εἰς οὓς ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ἡ διεξαγωγὴ καὶ διεύθυνσις αὐτῶν.

Ἡ τετάρτη ἀνασκαφὴ τῆς Ἐφορείας ἐν Ἠλείᾳ, χρηματοδοτηθεῖσα καὶ αὕτη κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, ἔλαβε χώραν εἰς θέσιν «Φραγκονήσι» Μιράκας, ἐξ αἰτίας τῆς διελεύσεως διὰ μέσου τοῦ ἐκεῖ ἀρχαίου νεκροταφείου τῆς κατασκευαζομένης νέας ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Μιράκας-Λάλα-Λαμπείας, περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁποίας ἐκθέτομεν κατωτέρω.

Αἱ δύο μικρότεραι ἀνασκαφαί, καθαρῶς σωστικοῦ χαρακτῆρος, ἐγένοντο, ἡ μὲν μία παρὰ τὸ Κάστρον Κυλλήνης, εἰς θέσιν «Κονοστάσι Παναγιᾶς», ἡ ἄλλη δὲ εἰς θέσιν «Πολίτσα» περιφερείας Ἁγίας Κυριακῆς.

Ἀρχαία Ἤλις

Εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν παλαιότερον ἀποκαλυφθέντων θεμελίων τῶν μεγάλων δημοσίων οἰκοδομημάτων τῆς ἀγορᾶς τῆς ἀρχαίας Ἤλιδος καὶ πλησιέστατα τοῦ ἤδη πλήρως ἐλθόντος εἰς φῶς ἀρχαίου θεάτρου αὐτῆς, παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν Α. πλευρὰν τῆς ἐκεῖ ὑπαρχούσης ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ, ἐχαράχθη, ἀπὸ τετραετίας ἤδη, διὰ νὰ διέλθῃ, ὡς ἀπεδείχθη, διὰ μέσου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Ἤλιδος, ἰσόμηκες τμῆμα τῆς κυρίας διώρυγος τοῦ φράγματος Πηνειοῦ. Ἐπίσης, εἰς ἐνδιάμεσον θέσιν, κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος τοῦ αὐτοῦ τμήματος τῆς διώρυγος, προεβλέπετο νὰ κατασκευασθῇ ὑπερμεγέθης ἀναρρυθμιστικὴ τετράγωνος δεξαμενή, πλευρᾶς 170 μ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν προαναφερθεισῶν θέσεων ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὸ 1967, δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, δοκιμαστικαὶ μὲν κατ' ἀρχάς, συστηματικαὶ δὲ κατόπιν, ἐκτεταμέναι ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι πρὸς τὸν σκοπὸν διασώσεως τῶν ἐνδεχομένως ἀποκαλυφθησομένων ἀρχαιοτήτων. Αἱ ἔρευναι ἐγένοντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπογραφομένου, τὴν δὲ ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν ἀνασκαφῶν ἤσκουν ἐπὶ τόπου συνεχῶς οἱ ἐπιστημονικοὶ βοηθοὶ κ. Ἠλίας Ἀνδρέου μετὰ τῆς δ. Ἰωάννας Ψυχογυιοῦ.

Τὰ πάσης φύσεως ἀποκαλυφθέντα εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν ἦσαν ἐκπληκτικά, εἶναι δὲ τόσον μέγα τὸ πλῆθος ἀκόμη καὶ τῶν σημαντικωτέρων ἐξ αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ καθίσταται ἐνταῦθα ἐφικτὴ πλήρης ἀπαρίθμησίς των. Ἐξ αἰτίας τούτου, γενικωτάτη μόνον παρουσίασις τοῦ συνόλου αὐτῶν ἐπιχειρεῖται (βλ. καὶ ΑΑΑ Ι (1968), σ. 128 - 135).

Ἡ πλέον σημαντικὴ ἀποκάλυψις ἐν Ἀρχαίᾳ Ἤλιδι ἐγένετο εἰς τὸ ἐρευνηθὲν τμῆμα τοῦ χώρου τῆς ἀναρρυθμιστικῆς δεξαμενῆς, ὅπου ἦλθον εἰς φῶς, χωριζόμενα μεταξύ των δι' εὐρείας ἀρχαίας ὁδοῦ, μεγάλα τμήματα δύο πυκνοκατῳκημένων οἰκοδομικῶν τετραγώνων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κατοχὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Ἤλιδος.

Οὕτω, διὰ πρώτην φορὰν ἐντοπίζεται τὸ πυκνῶς κατῳκημένον τμῆμα τῆς πόλεως, ἐκτεινόμενον, ὡς εἶναι φυσικόν, πλησιέστατα τῆς ἀγορᾶς, ὅπου τὰ γνωστὰ μεγάλα δημόσια οἰκοδομήματα αὐτῆς. Ἐντὸς τῶν οἰκοδομικῶν τετραγώνων περιλαμβάνονται, διατηρούμενα εἰς ἀρκετὸν ὕψος ἀπὸ τῆς θεμελιώσεώς των, ἐπαύλεις μετὰ περιστύλων αὐλῶν, αἵτινες διατηροῦν καὶ τὴν ψηφιδωτὴν ἐπίστρωσιν τῶν δαπέδων αὐτῶν, αἴθρια μετὰ πιδάκων, λουτρά, ἁπλαῖ οἰκίαι, ἐργαστήρια, κεραμεικοὶ ἰνοί, φρέατα μὲ κτιστὰ στόμια καὶ ἐπενδεδυμένα τοιχώματα, δεξαμεναί, ἅπαντα εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας ἐπίχωσιν (Πίν. 115 β, 116 α-β).

Τὰ εὑρεθέντα εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ χώρου τῆς δεξαμενῆς ἀναρρυθμίσεως κινητὰ εὑρήματα εἶναι πολυάριθμα καὶ ἄκρως ἐνδιαφέροντα, χρήζουν δὲ μακροχρονίου μελέτης (Πίν. 117 α-δ, 118 α).

Εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα εὑρέθησαν πήλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ὡς ὑδρορρόαι καὶ σῖμαι, καθὼς ἐπίσης καὶ τεμάχια πηλίνων ἀγαλμάτων ἀναγόμενα εἰς τοὺς 6ον καὶ 5ον π.Χ. αἰῶνας, σπουδαιότατα διὰ τὴν δυνατότητα συσχετισμοῦ των μὲ ἀνάλογα εὑρήματα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ὀλυμπίας. Ὡσαύτως εὑρέθησαν καὶ τεμάχια ἐρυθρομόρφων ἀγγείων.

Σημαντικὸν εὕρημα ὑπῆρξε καὶ μαρμάρινον ἄγαλμα Ἑρμοῦ τοῦ τύπου τῆς Ἄνδρου, μεγέθους ὀλίγον μεγαλυτέρου τοῦ φυσικοῦ, καλὸν ἀντίγραφον τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Τὰ χαλκᾶ μικροαντικείμενα εἶναι πολυάριθμα καὶ ποικίλα, τὰ δὲ νομίσματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ὑπερβαίνουν εἰς ἀριθμὸν τὰ ὀκτακόσια.

Βορειότερον τοῦ χώρου τῆς δεξαμενῆς ἀναρρυθμίσεως ἀπεκαλύφθη μεγάλη στωϊκὴ κατασκευή, μήκους 50 σχεδόν μέτρων.

Ἀνεσκάφη ἐπίσης μέγα μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ νεκροταφείου τῆς πόλεως, εἰς τὸ τμῆμα ὅπου τοῦτο ἐνέπιπτεν ἐντὸς τοῦ χώρου, τὸν ὁποῖον κατελάμβανεν ἡ κυρία διῶρυξ. Εὑρέθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑβδομήκοντα ρωμαϊκοὶ κιβωτιόσχημοι ἢ κεραμοσκεπεῖς τάφοι (Πίν. 118 β), καθὼς καὶ δύο πρωτογεωμετρικοὶ τοιοῦτοι.

Ἐκ παραλλήλου ἠρευνήθησαν ταφικαὶ συστάδες ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀνήκουσαι εἰς τὸ διὰ πρώτην φορὰν προσδιοριζόμενον δυτικὸν νεκροταφεῖον τῆς πόλεως.

Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα, ἐξ ἄλλου, ὑπῆρξεν ἡ πραγματοποιηθεῖσα εἰς εὐρείας περιοχὰς τῆς ἀρχαίας Ἤλιδος ἐπιφανειακὴ μαγνητομετρητικὴ ἔρευνα τοῦ ὑπεδάφους, γενομένη ὑπὸ τῆς πρὸς τοῦτο μετακληθείσης Ἀμερικανίδος εἰδικοῦ δ. Elisabeth Ralf.

Ὁ τελειοποιημένος εὐαίσθητος ἐλεγκτὴς τῶν μεταβολῶν τῆς μαγνητικῆς ἐντάσεως, δηλαδὴ τὸ χρησιμοποιηθὲν ἐν Ἀρχαίᾳ Ἤλιδι μαγνητόμετρον Kesium, ἀπεδείχθη διὰ τὸ ἔδαφος τῆς περιοχῆς τῆς Ἤλιδος ἰδεῶδες μέσον ἐπισημάνσεως τῶν ὑπὸ τὴν γῆν ἀρχαιοτήτων. Πράγματι, εἰς τὰ ὑπὸ τῆς δ. E. Ralf ἐκπονηθέντα, μετὰ τὰς μετρήσεις, σχετικὰ σχεδιαγράμματα, σημειοῦται πυκνὸν πλῆθος κτηριακῶν ἀρχαιοτήτων, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν διαπιστωθέν.

Ἡ παροῦσα ἔκθεσις εἶναι λίαν συνοπτική, διότι τὸ μέγεθος καὶ ἡ σημασία τοῦ ὅλου εὑρήματος εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἀπαιτοῦν μακροχρόνιον καὶ λεπτομερῆ μελέτην. Ἐξ ἄλλου, τὰ πολυάριθμα ὄστρακα ἐκ τῶν διαφόρων στρωμάτων τῶν ἐρευνηθέντων χώρων, μεταφερθέντα εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας, καθαριζόμενα καὶ ταξινομούμενα, εὑρίσκονται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν ἐπεξεργασίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Φραγκονήσι

Εἰς θέσιν «Φραγκονήσι» Μιράκας, 3 χλμ. πρὸς Α. τῆς Ὀλυμπίας, διενηργήθη εἰς μέγα τμῆμα συστηματικὴ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ παλαιόθεν γνωστοῦ νεκροταφείου τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας, μὲ λίαν ἐνδιαφέροντα εὑρήματα καὶ ἀποτελέσματα, ὅσον ἀφορᾷ καὶ εἰς τὰ ταφικὰ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς.

Ἡ ἀνασκαφὴ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπογραφομένου διενηργήθη εἰς δύο περιόδους, ἤτοι κατὰ Ἰανουάριον καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου, μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν ἐκτάκτων ἐπιστημονικῶν βοηθῶν, κατὰ τὴν πρώτην μὲν περίοδον τοῦ κ. Ἠλία Ἀνδρέου, κατὰ τὴν δευτέραν δὲ τῆς κ. Ἀλκήστιδος Σπετσιέρη - Χωρέμη.

Ἠρευνήθησαν πλήρως ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα τάφοι, εὑρισκόμενοι ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ἅπαντες οἱ τάφοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν καὶ φοράν ἐκ Β. πρὸς Ν., ἦσαν δὲ οὗτοι ἀσύλητοι καὶ ἀνέπαφοι. Περιεῖχον κατὰ τὸ πλεῖστον πλούσια διὰ ρωμαϊκὰς ταφὰς εὑρήματα, συνιστάμενα, κατὰ κύριον λόγον, ἐκ πηλίνων ἀγγείων, λύχνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μερικοὶ μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων, πήλινα εἰδώλια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο νευρόσπαστα παριστάνοντα ὁπλίτας, ὑάλινα ποικιλόμορφα ἀγγεῖα, πολλὰ χαλκᾶ ρωμαϊκὰ νομίσματα, χρυσοῦν ἐνώτιον, χαλκᾶ γυναικεῖα κοσμήματα κ.ἄ.

Μία παιδικὴ ταφὴ περιεῖχεν ὡς μοναδικὸν κτέρισμα ἓν φυσικὸν ᾠόν, διατηρούμενον εἰς ἀρίστην κατάστασιν.

Ἐπίσης εὑρέθησαν δύο ἐπιτάφιοι στῆλαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία πωρίνη καὶ διατηροῦσα μόνον ἴχνη γραπτῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ ἑτέρα μαρμαρίνη, ἀναφερομένη εἰς ἐνταφιασθὲν 13ετὲς παιδίον ἐξ Ἠλείας. Αὕτη εἶναι πλάξ, διαστ. 0,265 × 0,30 × 0,02 μ., καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πέντε προσαρμοζομένων τεμαχίων· ἐλλείπει τμῆμα ἐκ τῆς κάτω ἀριστερᾶς γωνίας. Ἡ ἐπιγραφή, ἀποτελουμένη ἐξ ἑπτὰ στίχων, ἔχει οὕτω:

Ἠλεῖος τῷ
γένι
χαῖρε ἄωρε Φίλιππε
ἐτῶν τρισκαίδεκα
μέλλων κεῖσαι τῷ
θανάτῳ μηκέτι ὀ-
φειλόμενος

Λίαν ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ τεσσάρων μεγάλων νεκρικῶν θαλάμων, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιεῖχεν εἰς τὰς πλευρὰς καὶ τὸ ὀπίσθιον μέρος αὐτοῦ τρεῖς ἕως πέντε κτιστοὺς κιβωτιοσχήμους τάφους. Οἱ νεκρικοὶ θάλαμοι εἶχον λιθόστρωτον προαύλιον καὶ εἴσοδον μετὰ παραστάδων, ἥτις ὡδήγει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν (Πίν. 119 α).

Τὰ διασωθέντα μέρη τῶν ταφικῶν κτισμάτων ἦσαν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐπικεχρισμένα δι' ἀσβεστοκονιάματος, διεσώθησαν δὲ καὶ ἀρκετὰ τμήματα ἐκ τῆς γραπτῆς ἐπ' αὐτῶν διακοσμήσεως.

Ὡς κατεφάνη ἐκ τῶν περισυλλεγέντων τεμαχίων τῆς ὀροφῆς ὡρισμένων θαλάμων, οὗτοι ἦσαν καμαροσκεπεῖς, τὸ ἐσωτερικὸν δὲ αὐτῶν ἦτο ἐπικεχρισμένον διὰ κονιάματος, ἔφερε δὲ καὶ γραπτὰς διακοσμήσεις. Εἷς ἐκ τῶν θαλάμων εἶχεν εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ πλευρὰν τρίλοβον κόγχην.

Ἡ εὕρεσις ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Φραγκονησίου τοιούτων ἰδιορρύθμων νεκρικῶν θαλάμων, εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν σπανιότητα τοῦ εἴδους εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἂς σημειωθῇ ὅτι οἱ νεκρικοὶ οὗτοι θάλαμοι εἶναι πιθανὸν νὰ προωρίζοντο διὰ τὴν ταφὴν ἀξιωματούχων τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ὀλυμπίας, μετὰ τοῦ ὁποίου ἄλλωστε φαίνεται καὶ ὁλόκληρον τὸ νεκροταφεῖον στενῶς συνδεδεμένον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑποδηλοῦται καὶ ἐξ ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν, ἐν Ὀλυμπίᾳ μὲν ἀγωνισθέντων ἀθλητῶν, ἐκεῖ δὲ ἐνταφιασθέντων.

Ἐξ ἄλλου, ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς μελέτης τοῦ ὅλου εὑρήματος θὰ συμβάλῃ οὐσιαστικῶς εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ταφικῶν ἐθίμων καὶ τῆς ταφικῆς ἐν γένει ἀρχιτεκτονικῆς τῆς περιόδου τῶν τριῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων, εἰς τοὺς ὁποίους τοποθετεῖται καὶ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Φραγκονησίου, τὸ ὁποῖον ὡς διεπιστώθη εἶναι πυκνότατον καὶ μέγα, ἐκτείνεται δὲ πρὸς Α. μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος ὑψώματος.

Κάστρον Κυλλήνης

Κατὰ τὰς ἐργασίας διαμορφώσεως τῆς πλατείας τῆς κοινότητος Κάστρου Κυλλήνης ἐγένετο χωματοληψία ἀπὸ μικρὸν γήλοφον, ὅστις εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 2 χλμ. πρὸς Α. τοῦ ἐκεῖ μεσαιωνικοῦ φρουρίου καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κάστρου - Νεοχωρίου, εἰς θέσιν «Κονοστάσι Παναγιᾶς».

Κατὰ τὴν χωματοληψίαν ὁ ἐκσκαφεὺς ἀπέκοψεν ὅλον τὸ Ν. τμῆμα τοῦ ἐν λόγῳ λοφίσκου καὶ κατέστρεψε κατὰ πληροφορίας κατοίκων τῆς περιοχῆς πολλοὺς ταφικοὺς πίθους. Ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων πίθων, τρεῖς μόνον εὑρέ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

θησαν (Α, Β, Γ), ἐκ τῶν ὁποίων εἷς μόνον ἦτο εἰς καλὴν κατάστασιν. Αἱ ταφαὶ ἀνήκουν εἰς τοὺς ὑστεροελληνιστικοὺς χρόνους.

Τῶν πίθων Α καὶ Γ διετηρήθησαν ὑπολείμματα μόνον κατὰ χώραν καὶ οὐδὲν ἄλλο εὕρημα κατέστη δυνατὸν νὰ περισυλλεγῇ.

Ὁ πίθος Β ἦτο ὁ εἰς καλυτέραν κατάστασιν σωζόμενος. Ἔλειπεν ἐξ αὐτοῦ μόνον ὁ πυθμὴν μετὰ μέρους τῆς κοιλίας, τὰ ὁποῖα ἀπεκόπησαν ὑπὸ τοῦ ἐκσκαφέως.

Τὸ στόμιον τοῦ πίθου ἐκαλύπτετο ὑπὸ λιθίνης πλακός. Τὸ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν μέρος τοῦ πίθου ἦτο τεθραυσμένον, τὰ δὲ θραύσματα εὑρέθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πίθου ἐπίσης κατὰ τὸν καθαρισμὸν εὑρέθησαν ὀλίγα τετριμμένα ὀστᾶ, θραύσματα ἀβαφῶν ἀγγείων, καθὼς καὶ μικρὸν ὄστρακον ληκυθίου τοῦ τύπου τῶν ἠλειακῶν.

Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ὅτι πλησίον τοῦ πίθου εὑρέθησαν τρία κρανία καὶ ὀστᾶ ἐπιμελῶς συσσωρευμένα.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἐν λόγῳ τρεῖς πίθους, εὑρέθη καὶ τέταρτος ἀκέραιος (Δ) (Πίν. 119 δ). Οὗτος ἀνῆκεν εἰς παιδικὴν ταφήν, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων χαρακτηριστικῶν ὀστῶν, περιεῖχε δὲ καὶ μόνωτον σκύφον, ἐλλιπῆ κατὰ τὴν λαβήν.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λοφίσκου διηνήχθησαν δύο δοκιμαστικαὶ τάφροι σταυροειδῶς, αἱ ὁποῖαι ἔφθασαν εἰς βάθ. 0,60 μ., ἤτοι εἰς τὸ πιθανὸν βάθος, ὅπου εὑρίσκοντο οἱ πίθοι, οὐδὲν ὅμως ἕτερον ἀνευρέθη. Ἐν τούτοις ἡ ἔρευνα δὲν θεωρεῖται περατωθεῖσα. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εἶναι ὅτι διὰ πρώτην φορὰν ἐπεσημάνθη ταφικὴ συστὰς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κάστρου τοῦ Χλεμουτσίου.

Πολίτσα

Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐργασιῶν διανοίξεως τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Καρούτας - Ἁγίας Κυριακῆς, συγκεκριμένως δὲ εἰς τὸ διὰ τῆς θέσεως Πολίτσα διερχόμενον τμῆμα αὐτῆς, ἀνεφάνησαν ὑπολείμματα ταφῆς τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας. Ἡ ἐπακολουθήσασα μικρὰ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε καὶ ἑτέραν ταφὴν τῶν ἰδίων χρόνων, κιβωτιόσχημον, ἔχουσαν τὰς πλευρὰς ἐπενδεδυμένας διὰ πλακῶν. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρέθη ἀκτέριστος σκελετός (Πίν. 119 β). Ἀμφότεραι αἱ ταφαὶ ἦσαν παρὰ τὸ δυτικὸν ὅριον μικρᾶς τυμβοειδοῦς ἐξάρσεως τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ κέντρου τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἄτακτος σωρὸς λίθων.

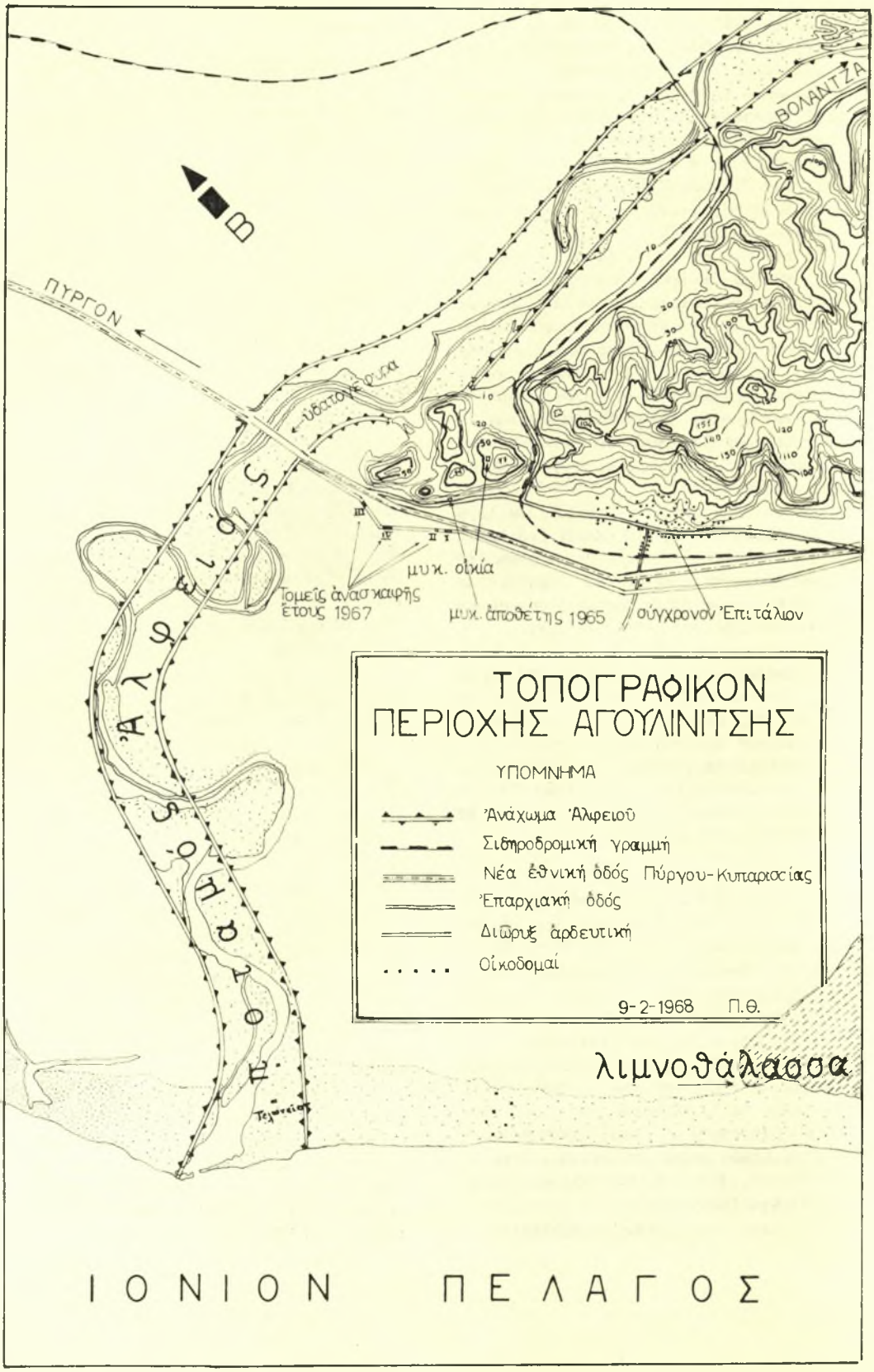
Γ. Α. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

1. Ἐπιτάλιον

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς Ν. τῆς ὁδογεφύρας τοῦ Ἀλφειοῦ, δεξιὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Πύργου - Κυπαρισσίας, ἡ ὁποία διέρχεται παρὰ τοὺς Δ. πρόποδας τῶν λόφων «Ἁγιωργίτικα» Ἐπιταλίου, ἀπεκαλύφθησαν τυχαίως, κατὰ τὰς ἐργασίας διανοίξεως τῆς κυρίας ἀρδευτικῆς διώρυγος τοῦ φράγματος Ἀλφειοῦ, ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομημάτων (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 210-11). Ἡ τυχαία αὕτη ἀποκάλυψις ἐγένετο αἰτία νὰ διενεργηθῇ, δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, ἐκτεταμένη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, διαρκέσασα ἀπὸ 1ης Αὐγούστου μέχρι 30ῆς Νοεμβρίου 1967 (πρβλ. καὶ ΑΑΑ Ι (1968), σ. 201 - 204). Ὁ χῶρος τῆς ἀρδευτικῆς διώρυγος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπεσημάνθησαν ἀρχαιότητες, καλύπτει ἔκτασιν μὴκ. 800 καὶ πλ. 30 μ. περίπου. Ἡ τεραστία αὕτη ἔκτασις δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐρευνηθῇ πλήρως κατὰ τὸ τρέχον ἔτος. Ἡ ἀνασκαφὴ περιωρίσθη κυρίως εἰς τέσσαρα τμήματα, τοὺς Τομεῖς Ι, ΙΙ, ΙΙΙ καὶ ΙV (Πίν. 120 α· Σχέδ. 1). Τὴν ἄμεσον παρακολούθησιν τῆς ἀνασκαφῆς εἶχον, πλὴν ἐμοῦ, οἱ ἀρχαιολόγοι Γ. Μάντζιος καὶ Ἰω. Ψυχογυιοῦ. Αἱ κατόψεις τῶν Τομέων Ι καὶ ΙΙΙ ἐσχεδιάσθησαν ὑπὸ τῆς ἀρχιτέκτονος Εὐγ. Καστρίδου.

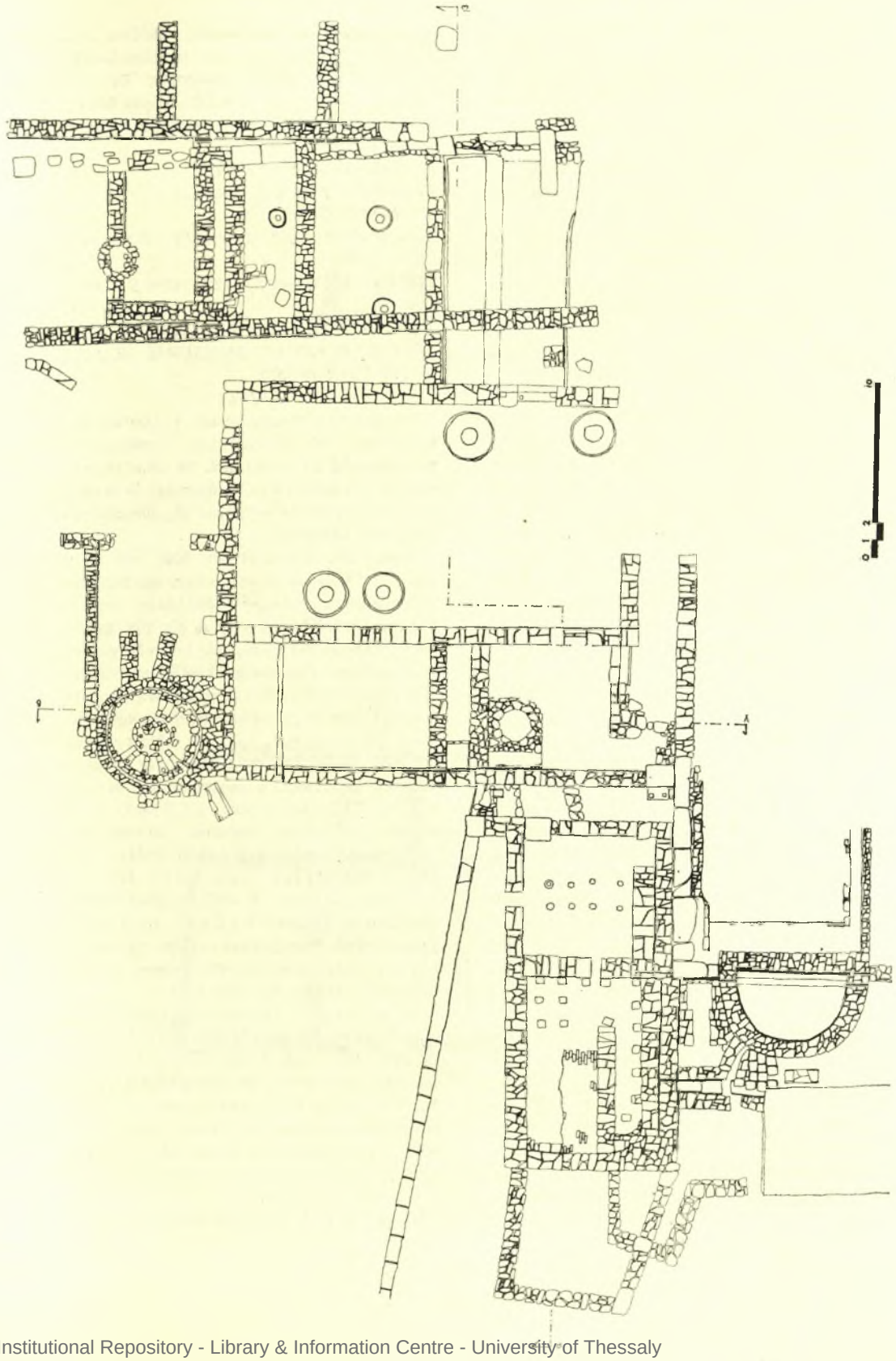
Τομεὺς Ι (Σχέδ. 2). Ἀπεκαλύφθη τὸ ΝΔ. τμῆμα ρωμαϊκοῦ βαλανείου, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τρία ὑπόκαυστα (Πίν. 120 β) (εἰς τὸ ἓν μόνον διατηρεῖται τὸ δάπεδον τοῦ ὑπερκειμένου δωματίου) καὶ μεγάλην ἡμικυκλικὴν δεξαμενὴν μετὰ μολυβδίνου ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ. Τὰ δύο ἐκ τῶν ὑποκαύστων φαίνεται ὅτι προσετέθησαν μεταγενέστερον (3ος μ.Χ. αἰ.) εἰς τὸ βαλανεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχικὴ μορφὴ δύναται, συμφώνως πρὸς τὰ μέχρι στιγμῆς δεδομένα, νὰ χρονολογηθῇ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐνδείξεις καὶ νεωτέρων (τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ.) προσθηκῶν καὶ μετατροπῶν, περιωρισμένης ὅμως κλίμακος. Παρὰ τὴν Δ. ἐξωτερικὴν πλευρὰν τοῦ βαλανείου διέρχεται ἀγωγὸς ὕδατος (Σχέδ. 2) ἐστρωμένος διὰ κονιάματος ἐξ ἀσβέστου καὶ ἄμμου καὶ κεκαλυμμένος διὰ κεράμων στέγης (λακωνικῶν καλυπτήρων), ἐκκινῶν ἐκ λιθοκτίστου φρέατος, βάθ. 3.50 μ. περίπου, τὸ ὁποῖον ἀποχωματωθὲν ἀπέδωσεν ἐκ νέου καθαρὸν ὕδωρ (Πίν. 121 α). Πρὸς Β. τοῦ βαλανείου ἀπεκαλύφθη συγκρότημα συνεχομένων δωματίων (Πίν. 122 β), τριῶν τοὐλάχιστον ἐπαλλήλων φάσεων (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου μέχρι τοῦ τέ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 1. Τοπογραφικὸν σχεδιογράφημα περιοχῆς Ἀγουλινίτσης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 2. Ἐπιτάλιον. Γενικὴ κάτοψις τοῦ Τομέως Ι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

λους τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ.). Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει μέγα ὀρθογώνιον δωμάτιον (23 × 22 μ.), ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν τέσσαρες πίθοι (Σχέδ. 2), δύο παρὰ τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ δωματίου καὶ ἕτεροι δύο ἑκατέρωθεν τῆς Β. εἰσόδου, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς δύο ἐπιμήκη ὀρθογώνια κτιστὰ ἕδρανα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ παρακειμένου βορειοτέρου δωματίου (Πίν. 122 α). Πρόκειται μᾶλλον περὶ ἐργαστηρίου, τοῦ ὁποίου ὁ προορισμὸς δὲν κατέστη εἰσέτι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ· πάντως σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ὄπτησιν ἀντικειμένων ἐντὸς τῶν πίθων καὶ ἐν συνεχείᾳ τοποθέτησιν (ἄπλωμα) αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἑδράνων, δι' ἑτέραν ἐπεξεργασίαν ἢ στέγνωμα. Εἰς τὸ Δ. ἄκρον τοῦ Τομέως Ι ἦλθε, τέλος, εἰς φῶς μέγας κεραμεικὸς κλίβανος (Πίν. 121 β), διαμ. 4.50 περίπου μ., ὁ ὁποῖος, ὡς διεπιστώθη ἐκ τῶν ἀπορριμμάτων του, ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ὄπτησιν ἀγγείων οἰκιακῆς χρήσεως, ἤτοι βαθέων καὶ ἀβαθῶν πινακίων καὶ χυτροειδῶν ἀγγείων, δυναμένων νὰ χρονολογηθῶσι προχείρως εἰς τὸν 2ον μ.Χ. αἰ. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι εἰς βαθύτερα στρώματα τοῦ Τομέως Ι εὑρέθησαν πολυάριθμα ὄστρακα ἑλληνιστικῶν χρόνων, ὡς καὶ πλήρη ἀγγεῖα καὶ λύχνοι (Πίν. 128 α-γ), ἐβεβαιώθησαν δὲ σαφῆ ἴχνη κτηρίων τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, πιθανῶς στοᾶς, ἐνσωματωμένα εἰς τὰ ρωμαϊκὰ οἰκοδομήματα.

Τομεὺς ΙΙ. Περιλαμβάνει μέγα ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ., μήκ. 22 καὶ πλ. 13 μ. (Πίν. 123 α). Ἡ Α. πλευρὰ αὐτοῦ δὲν ἔχει εἰσέτι ἀποκαλυφθῆ. Τὸ πάχος τῶν τοίχων εἶναι 1 μ., ἡ δὲ θεμελίωσις, ἀποτελουμένη ἐκ μικρῶν ἀκανονίστων λίθων, φθάνει εἰς βάθ. 1.20 μ. περίπου. Αἱ διαστάσεις καὶ τὸ σχῆμα τοῦ οἰκοδομήματος δεικνύουν ὅτι πρόκειται τοὐλάχιστον περὶ δημοσίου κτηρίου, ἂν ὄχι περὶ ναοῦ. Ἡ ἀνεύρεσις μάλιστα πινακίου τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ. εἰς τὸν παρακείμενον Τομέα Ι, φέροντος ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας ἐγχάρακτον τὴν ἐπιγραφὴν *ΗΡΑ* (Πίν. 127 β), καθιστοῦν λίαν δελεαστικὴν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ ναοῦ, τῆς θεᾶς ταύτης. Ἐκ τῆς ἀρχικῆς, ἐν τούτοις, κατασκευῆς τοῦ κτηρίου μόνον ἡ θεμελίωσις σώζεται κατὰ χώραν, δυναμένη νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὴν πρώϊμον ἑλληνιστικὴν περίοδον. Ἅπαν σχεδὸν τὸ λοιπὸν οἰκοδομικὸν ὑλικὸν ἄνωθεν τῆς θεμελιώσεως εἶναι προχείρως καὶ βεβιασμένως ἐπανατοποθετημένον. Ἡ νεωτέρα αὕτη κατασκευὴ ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς ἀποθήκη πίθων μέχρι καὶ τοῦ τέλους τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ.

Ἐπὶ μεταγενεστέρου τοιχίου, καθέτου πρὸς τὴν Ν. μακρὰν πλευρὰν τοῦ κτηρίου, εὑρέθη ἐντετειχισμένος λίθινος κιονίσκος, ὕψ. 1.50 καὶ διαμ. 0,30 μ. (Πίν. 123 β), φέρων ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν ἐξῆς ἐννεάστιχον λατινικὴν ἐπιγραφήν:

IMP[ERATOR] CAISAR DI
VI NERVAI F[ILIUS] NERVA
TRAIANUS OPTUMUS
AUG[USTUS] GER[MANICUS] DACIC[US PON
TIF[EX] MAX[IMUS] TRIB[UNUS] POTE[STATIS]
XVIIII IMP[ERATOR] VIIII COS[UL] VI
P[ATER] P[ATRIAE] MENSURIS VIARUM
ACTIS PONI IUSSIT
VIIII

Ἡ ἐπιγραφὴ δύναται ἐκ τῶν τίτλων καὶ τῶν ἀξιωμάτων τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ 117 μ.Χ. Τὸ εἶδος τῆς ἐπιγραφῆς δὲν εἶναι σπάνιον, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις τὸ πρῶτον γραπτὸν μνημεῖον τῆς ἀρχαίας πόλεως τοῦ Ἐπιταλίου.

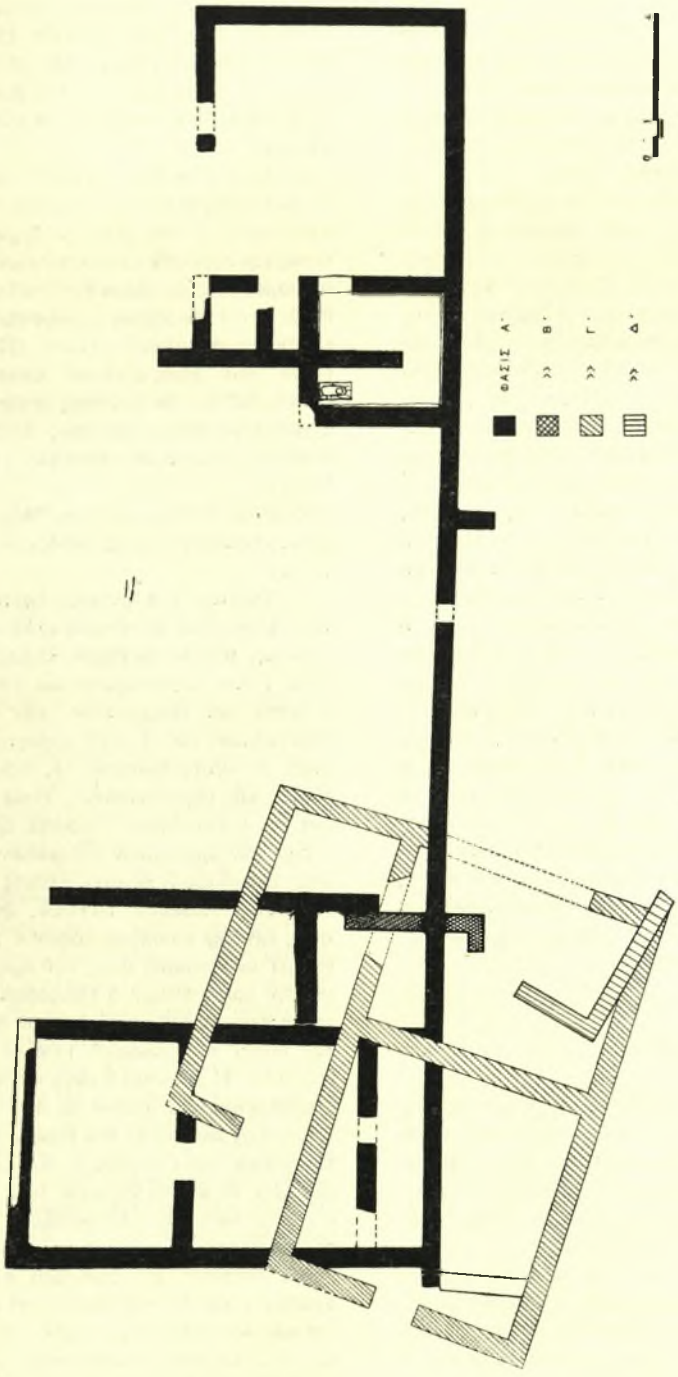
Τομεὺς ΙΙΙ. Πλησιέστερον πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Ἀλφειοῦ εὑρισκόμενος, περιλαμβάνει οἰκοδομήματα τεσσάρων ἐπαλλήλων φάσεων (Πίν. 124). Ἡ φάσις Α εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς μορφὴν τοῦ τέλους τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, περιλαμβάνει ὀρθογώνιον περίβολον πιθανῶς τεμένους ναοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνεσωματώθη (δευτέρα μορφὴ) κατὰ τοὺς ὑστέρους ἑλληνιστικοὺς χρόνους (2ος - 1ος π.Χ. αἰ.) εἰς οἰκοδομήματα, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἀπεκαλύφθησαν ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ παρόντος: ἡ μεγαρόσχημος οἰκία 1 (Πίν. 125 β) καὶ ἡ οἰκία 2 (Σχέδ. 3), ἡ ὁποία περιλαμβάνει δωμάτιον λουτροῦ μετ' ἀκοσμήτου μωσαϊκοῦ δαπέδου καὶ πηλίνου λουτῆρος (Sitzbad) κατὰ χώραν (Πίν. 125 α).

Ἐκ τῆς φάσεως Β σώζεται μόνον τοῖχος θεμελιώσεως σχήματος Γ (Σχέδ. 3), ὁ ὁποῖος χρονολογικῶς τοποθετεῖται μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας μορφῆς τῆς φάσεως Α, ἤτοι πιθανώτατα εἰς τὸν 3ον π.Χ. αἰ.

Ἡ φάσις Γ περιλαμβάνει εὐμεγέθη οἰκίαν 3, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν., λοξῶς ὡς πρὸς τὴν οἰκίαν 1 τῆς φάσεως Α καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ταύτης ᾠκοδομημένην (Σχέδ. 3). Ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνεχομένων δωματίων καὶ ἑτέρου ἐπιμήκους παρὰ τὴν Α. αὐτῶν πλευράν, ὁμοιάζοντος πρὸς διάδρομον. Ἡ φάσις αὕτη δύναται προχείρως νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸν 2ον ἢ 3ον μ.Χ. αἰ.

Ἡ φάσις Δ ἀντιπροσωπεύεται μόνον ἐξ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 3. Ἐπτάλιον. Κάτοψις τομέως ΙΙΙ. Ἐπάλληλοι φάσεις οἰκοδομημάτων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἐνὸς τοίχου προχείρως κατεσκευασμένου, σχήματος Γ, ἐκτισμένου ἐπὶ τῆς ΝΔ. γωνίας τῆς οἰκίας 3. Εὑρίσκεται σχεδὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν καὶ κατεστράφη. Εἶναι προφανῶς μεταγενεστέρα τῆς φάσεως Γ, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ χρονολογήσωμεν ταύτην ἐπακριβῶς. Πάντως δὲν πρέπει νὰ εἶναι παλαιοτέρα τοῦ β΄ ἡμίσεος τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ.

Τομεὺς IV. Μεταξὺ τῶν Τομέων ΙΙ καὶ ΙΙΙ ἐχαράχθησαν δοκιμαστικαὶ τάφροι κατὰ μῆκος τῆς διώρυγος, αἱ ὁποῖαι ἐβεβαίωσαν τὴν θέσιν ρωμαϊκοῦ νεκροταφείου. Δὲν ἐλλείπουν ἐν τούτοις καὶ μεμονωμένα παραδείγματα ταφῶν κλασσικῶν χρόνων, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἀνήκει καὶ ὁ μελαμβαφὴς λύχνος τοῦ Πίν. 128 α, δεξιά.

Ἀπροσδόκητος ἦτο ἡ ἀποκάλυψις μεσοελλαδικῶν καὶ ὑστεροελλαδικῶν ὀστράκων ἐντὸς τῆς ἀμμώδους ἐπιχώσεως τῆς καλυπτούσης τοὺς τάφους. Ἐπιφανειακὴ ἔρευνα τῆς περιοχῆς μέχρι καὶ τῶν ὑπερκειμένων πρὸς Α. τῆς ἀνασκαφῆς τεσσάρων λόφων «Ἀγιωργίτικα» ἔδειξεν, ὅτι μέρος τοὐλάχιστον τῶν ὀστράκων εἶχε παρασυρθῇ ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ἐκ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνετοπίσθη μετὰ βεβαιότητος ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω λόφων. Ἐντὸς μάλιστα ὀχυρωματικοῦ ὀρύγματος ἐκ τῶν χρόνων τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, μετὰ μικρὰν δοκιμαστικὴν τομήν, ἀπεκαλύφθη τμῆμα μυκηναϊκῆς οἰκίας ἐκ δύο δωματίων, ἐντὸς δὲ τοῦ βορειοτέρου εὑρέθη πήλινος λουτήρ (ἀσάμινθος) κατὰ χώραν. Τὸ μεγαλύτερον, ἐν τούτοις, μέρος τῶν προϊστορικῶν ὀστράκων τοῦ τομέως IV ἀνήκει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς ΜΕ τάφους, ὑπολείμματα τῶν ὁποίων ἐσημειώθησαν σχεδὸν ἐπιφανειακῶς.

Κινητὰ εὑρήματα

Τὰ κινητὰ εὑρήματα εἶναι πολυπληθῆ καὶ ποικίλα:

1. Νομίσματα, 142 χαλκᾶ καὶ 6 ἀργυρᾶ. Τὸ παλαιότερον εἶναι ἀργυροῦς στατὴρ Θηβῶν τοῦ 395 - 387 π.Χ., τὸ δὲ καλύτερον ποιοτικῶς ἀργυροῦς στατὴρ Φιλίππου Β΄ τοῦ 359 - 336 π.Χ., ἀρίστης διατηρήσεως. Τὰ νεώτερα εἶναι ἀσσάρια τοῦ τέλους τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ.

2. Χαλκᾶ, κυρίως μικροαντικείμενα, ὡς λαβαὶ ἀγγείων, πόρπαι, περόναι, κρίκοι, ἧλοι κλπ. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τρία θραύσματα ἐκ χαλκοῦ χυτοῦ ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους.

3. Σιδηρᾶ, κυρίως ἧλοι καὶ ἐργαλεῖα.

4. Μολύβδινα, κυρίως μολυβδοχοήσεις συνδέσμων καὶ ἐλάσματα.

5. Λύχνοι πολυάριθμοι, κλασσικῶν (Πίν. 128 α), ἑλληνιστικῶν (Πίν. 128 β) καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων (Πίν. 128 γ). Ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν τοῦ 2ου καὶ τοῦ 3ου μ.Χ. αἰ. πολλοὶ προέρχονται ἐκ γνωστῶν κορινθιακῶν ἐργαστηρίων.

6. Ἀγγεῖα πήλινα (Πίν. 126 β, 127 α-γ) (ἑκατοντάδες), χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 4ου π.Χ. μέχρι τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. Σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὴν παρουσίαν πινακίων Terra Sigillata μετὰ σφραγίδων κεραμέων ἐντὸς πέλματος (Planta Pedis), τινὰ τῶν ὁποίων φέρουν καὶ ἐγχαράκτους ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς (Πίν. 127 α), τὴν εὕρεσιν δύο ἐνσφραγίστων λαβῶν ἀμφορέων (Πίν. 127 δ), ὡς καὶ ἑνὸς σκύφου, ἀσυνήθως μεγάλου μεγέθους, φέροντος ἐντόνως ἀναγλύφους παραστάσεις εἰς ἐπαλλήλους ζώνας (Πίν. 126 β).

7. Εἰδώλια πήλινα ὀλίγα. Ἀξία μνείας τυγχάνει κεφαλὴ γυναικὸς τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Πίν. 126 α).

8. Ὑάλινα. Ἑκατοντάδες ὑαλίνων θραυσμάτων, ἀνηκόντων εἰς ἀγγεῖα ἀλλὰ καὶ εἰς ὑαλοπίνακας, περισυνελέγησαν κυρίως ἐκ τοῦ Τομέως Ι τῶν ἐργαστηρίων καὶ καθιστοῦν λίαν πιθανὴν καὶ δελεαστικὴν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εὑρισκόμεθα ἐπὶ τὰ ἴχνη ἐργαστηρίου ὑαλουργίας. Ἡ θέσις ἄλλωστε τῆς πόλεως, παραποτάμιος καὶ παραθαλάσσιος, εἶναι λίαν εὐνοϊκὴ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοιούτου ἐργαστηρίου.

Διὰ τῶν προσφάτων εὑρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς Ἐπιταλίου ἡ περιοχὴ ἀποκτᾷ μέγα ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον. Πιστεύω, ὅτι ὁ συνοικισμὸς ἐπὶ τῶν τεσσάρων λόφων «Ἀγιωργίτικα» πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν ὁμηρικὴν - μυκηναϊκὴν πόλιν Θρύον ἢ Θρυόεσσαν, τὴν τελευταίαν πρὸς Β. τοῦ βασιλείου τοῦ Νηλέως, παρὰ τὸν πόρον τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ (Ἰλιάδος Λ, στ. 711). Ἡ μυκηναϊκὴ αὕτη πόλις, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησαν οἱ Ἐπειοὶ ὡς ἀντίποινα διὰ τὴν ληστρικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ νεαροῦ Νέστορος εἰς τὴν χώραν των (Ἰλιάδος Λ, στ. 670 - 760), δὲν φαίνεται νὰ ἐπῳκίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικῆς καθόδου. Ἀπουσιάζουν ἐντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ γεωμετρικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρχαϊκὰ ὄστρακα. Εἰς βαθύτερα στρώματα τῶν Τομέων Ι καὶ ΙΙΙ εὑρέθησαν ὄστρακα τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸν 5ον λοιπὸν π.Χ. αἰ. εἰς νέος συνοικισμὸς ἐδημιουργήθη παρὰ τοὺς Δ. πρόποδας τῶν λόφων «Ἀγιωργίτικα», ἐλέγχων τὴν στρατηγικὴν θέσιν τοῦ ποταμίου πόρου, ὁ ὁποῖος ἐξειλίχθη βαθμηδὸν εἰς τὴν μνημονευομένην κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ξενο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

φῶντος πόλιν τοῦ Ἐπιταλίου (Ἑλληνικά ΙΙΙ, 2, 25). Ἡ πόλις αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὁρμητήριον τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Ἄγιδος τῆς Σπάρτης, τὸ ἔτος 401 π.Χ., καὶ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε΄ τῆς Μακεδονίας, τὸ 218 π.Χ. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ὡς μᾶς διδάσκει τὸ ἀνευρεθὲν εἰς τὸν Τομέα ΙΙ ὁδόσημον, μία σημαντικὴ ὁδικὴ ἀρτηρία διήρχετο διὰ τοῦ Ἐπιταλίου. Τὰ ἐρείπια τοῦ ρωμαϊκοῦ βαλανείου καὶ τοῦ συγκροτήματος τῶν ἐργαστηρίων, ἐξ ἄλλου, δεικνύουν ὅτι ἡ ζωὴ τῆς πόλεως παρετάθη μέχρι τῆς ὑστέρας ἀρχαιότητος. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι περὶ τὴν θέσιν τοῦ Τομέως ΙΙΙ θὰ πρέπει ἴσως νὰ ἀναζητηθῇ καὶ τὸ περίφημον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἱερὸν τῆς Ἀλφειούσης Ἀρτέμιδος, τὸ κεκοσμημένον μὲ τὰς σφόδρα εὐδοκίμους γραφὰς τῶν Κορινθίων ζωγράφων Κλεάνθους καὶ Ἀρήγοντος (Στράβων, 8.3.12).

2. Σαλμώνη

Παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ, εἰς ἀπόστασιν 200 μ. περίπου πρὸς Δ. τοῦ σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ Ἀλφειοῦ, πλησίον τοῦ χωρίου Σαλμώνη, ἀπεκαλύφθησαν τυχαίως, κατὰ τὴν διάνοιξιν στραγγιστικῆς αὔλακος, ὑπολείμματα θεμελιώσεως ἀρχαίου κτηρίου, ἤτοι δύο ὀρθογώνιοι πλίνθοι ἐκ κογχυλιάτου. Τὰ περισυλλεγέντα ὄστρακα εἶναι πολυάριθμα καὶ χρονολογοῦνται εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς κυρίως χρόνους, συμφωνοῦν δὲ καὶ πρὸς ἀνευρεθὲν χαλκοῦν νόμισμα Ἤλιδος τοῦ 146 - 43 π.Χ. Κατεστραμμένοι κεραμοσκεπεῖς τάφοι ἐπεσημάνθησαν δυτικώτερον τῆς θεμελιώσεως. Ἐντὸς ἐγκαταλελειμμένης οἰκίας, περὶ τὰ 50 μ. βορειότερον τῆς ἐν λόγῳ θέσεως, εὑρέθη ἄνω τμῆμα κορινθιακοῦ κιονοκράνου ἐξ ἀμμοπαγοῦς λίθου ἐπικεχρισμένου διά λεπτοκόκκου ἀσβεστοκονιάματος (Πίν. 129). Σώζεται μέρος τοῦ ἄβακος καὶ τῆς καλάθου μὲ τρία ζεύγη ἑλίκων. Μέγ. σωζ. ὕψ. 0,25, μῆκ. ἄβακος 0,41, πλ. ἄβ. 0,07 μ. Παρὰ τὴν κακὴν διατήρησιν, ἡ μορφή του δεικνύει ἑλληνιστικὴν περίοδον. Περὶ εὑρημάτων ὑπομηκυναϊκῶν - πρωτογεωμετρικῶν χρόνων ἐκ Σαλμώνης βλ. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 126.

3. Φλόκα

Ἐντὸς ἀρδευτικῆς καὶ πάλιν αὔλακος τοῦ φράγματος Ἀλφειοῦ, πρὸς Δ. τοῦ χωρίου Φλόκα ἐν θέσει « Πανούκλα », ἀπεκαλύφθησαν τυχαίως κεραμοσκεπεῖς τάφοι καὶ ταφικοὶ πίθοι μὴ ἐρευνηθέντες εἰσέτι, περισυνελέγησαν δὲ πολυάριθμα ὄστρακα τοῦ τέλους τοῦ 4ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος, ὡς καὶ ἀργυρᾶ δραχμὴ Χαλκίδος τοῦ 369 - 313 π.Χ., ἀρίστης διατηρήσεως.

ΠΕΤΡΟΣ Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΣΤΡΕΦΙ ΗΛΕΙΑΣ[1]

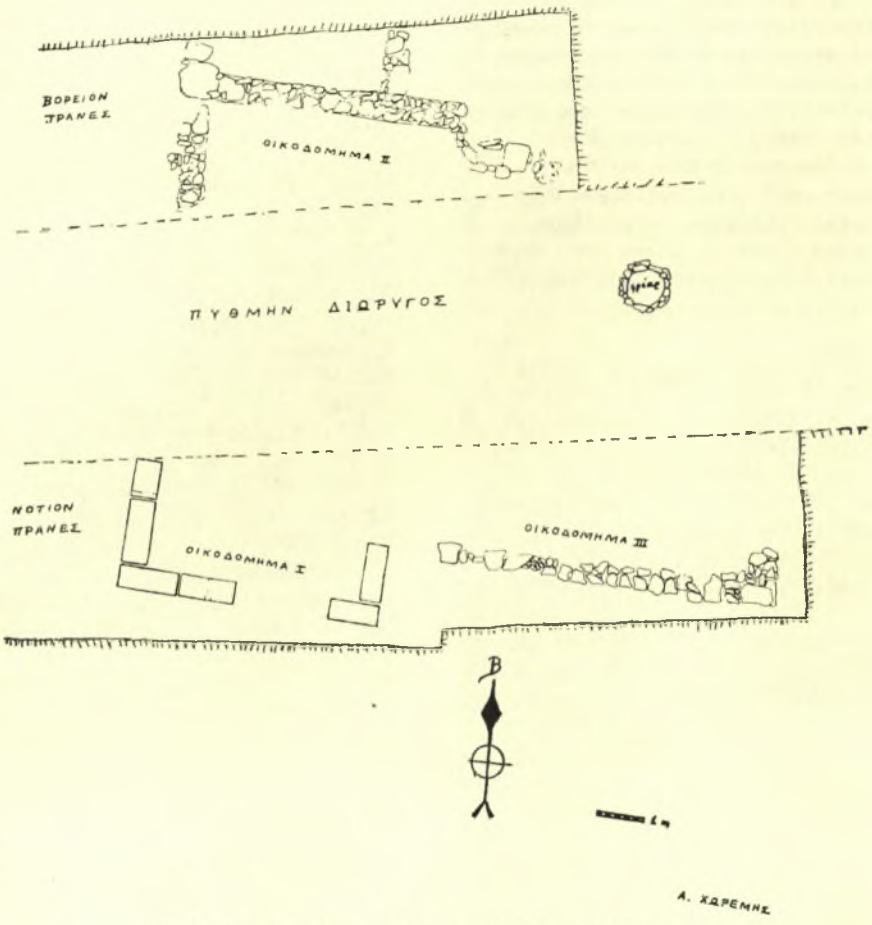
Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1967 ἐγένετο διάνοιξις τῆς κεντρικῆς ἀρδευτικῆς διώρυγος τῶν ἔργων τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἔργων ἀπεκαλύφθησαν τάφοι τινὲς καὶ μία χαλκῆ ὑδρία (Πίν. 113γ), ὕψους 0,39 μ., σχεδὸν ἀκεραία μὲ μερικὰς φθορὰς εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἐλλιπὴς κατὰ τὴν βάσιν καὶ τὸ πῶμα, ἥτις παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας. Πρόχειρος ἔρευνα εἰς τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως ἀπεκάλυψε δύο κιβωτιοσχήμους τάφους κατεστραμμένους καὶ ἐλάχιστα ἐρείπια τοίχου. Μετά τινας ἡμέρας ἐπηκολούθησε μικρὰ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεκαλύφθη μεγάλος ταφικὸς πίθος, κατεστραμμένος κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ πλουσιώτατος εἰς εὑρήματα. Εὑρέθησαν ἐντὸς αὐτοῦ σημαντικὸς ἀριθμὸς πηλίνων ἀγγείων, δύο βάσεις χαλκῶν ὑδριῶν, δύο χαλκαῖ ὁριζόντιοι λαβαὶ ὑδρίας, σιδηροῦν πῶμα ὑδρίας καὶ σιδηρᾶ στλεγγίς. Σημαντικὸν εἶναι, ὅτι ἡ μία τῶν προαναφερθεισῶν βάσεων ἐφαρμόζει ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς παραδοθείσης χαλκῆς ὑδρίας. Μετά τινας ἡμέρας παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ὀλυμπίας καὶ δευτέρα χαλκῆ ὑδρία (Πίν. 113δ), ὕψους 0,44 μ., εἰς τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζει ἡ δευτέρα τῶν βάσεων καὶ τὸ σιδηροῦν πῶμα, καθ' ὅσον σώζονται ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ τὰ ἀποτυπώματα τόσον τῆς βάσεως, ὅσον καὶ τοῦ πώματος. Προφανῶς ἀμφότεραι αἱ ὑδρίαι προέρχονται ἐκ τοῦ ταφικοῦ πίθου. Αἱ ἄλλαι δύο λαβαὶ μαρτυροῦν τὴν ὕπαρξιν καὶ τρίτης ὑδρίας, ἥτις δὲν ἀνευρέθη δυστυχῶς. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω εὑρημάτων ὑπῆρχε ἐντὸς τοῦ πίθου καὶ εἷς σκελετὸς διαλελυμένος, ἐντὸς δὲ ἀμφοτέρων τῶν ὑδριῶν ὑπῆρχον κεκαυμέναι ταφαί. Ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἦτο ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον ἐσταμάτησεν ἀμέσως τὸ ἔργον τῆς διώρυγος καὶ μετὰ δύο μῆνας ἤρχισεν ἀνασκαφὴ μὲ πίστωσιν ἐκ τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων. Ἡ διῶρυξ ἠρευνήθη δοκιμαστικῶς εἰς μέγα μῆκος ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς τοῦ ποταμοῦ Κυθηρίου, ἀπέδωσε δὲ ἀξιόλογα εὑρήματα.

1. Εὐχαριστῶ τὸν Προϊστάμενον τῆς Ζ΄ Ἐφορείας κ. Γ. Παπαθανασόπουλον διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης. Εἰς αὐτὴν ἔλαβον μέρος αἱ ἀρχαιολόγοι δδ. Ἰ. Ψυχογυιοῦ, Γ. Κοκκοροῦ καὶ Σ. Ἐλευθεριάδου, ὡς καὶ οἱ ἐπιστάται κκ. Δ. Λιάγκουρας καὶ Γ. Ἀναστούλης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀνατολικῶς τοῦ Κυθηρίου: Εἰς ἀπόστασιν 23 μ. περίπου ἀπεκαλύφθησαν τρία οἰκοδομήματα.

Οἰκοδόμημα I (Σχέδ. 4): Κτίσμα σχήματος Π ἔχον μεγαλύτερον τό ὁριζόντιον σκέλος καὶ μικρότερα τὰ ἐπ' αὐτοῦ κάθετα. Τό ὁριζόντιον σκέλος βαίνει κατὰ μῆκος περίπου τοῦ νοτίου πρανοῦς τῆς διώρυγος, τὰ δὲ κάθετα πρὸς Β. (Διαστάσεις: Νοτία πλευρὰ 5.60 μ. Ἐλλείπει δόμος μήκ. 2 μ. Ἀνατολικὴ πλευρὰ 1.70 μ. Δυτικὴ πλευρὰ 2.70 μ.). Εἶναι ἐκτισμένον διὰ μεγάλων καλῶς εἰργασμένων δόμων ἐκ πωρολίθου. Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν ἐλλείπει εἷς δόμος ἢ οὐδέποτε ἐτοποθετήθη. Οἱ δόμοι εἶναι εἰς δευτέραν χρῆσιν ὡς φαίνεται διότι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔχουν περιτένειαν εἰς τὴν ἐξωτερικήν των ἐπιφάνειαν. Ὑπέστησαν ὅμως κατεργασίαν ἐπὶ τόπου διὰ νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὴν νέαν των χρῆσιν, ὡς μαρτυροῦν τὰ ἴχνη τῆς λατύπης τὰ εὑρισκόμενα παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τῆς ΝΑ. γωνίας. Ἡ βόρειος πλευρὰ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἐκσκαφέως κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς διώρυγος. Χρονολογεῖται ἐκ τῶν ὀστράκων καὶ δύο νομισμάτων εἰς τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ ἐξηκολούθησε νὰ ὑπάρχῃ καὶ κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα, ὁπότε ἴσως τὸ ἐκάλυψεν, ὅπως καὶ τὸ οἰκοδόμημα III, ἡ ἰλὺς τοῦ Κυθηρίου, ἡ ἀρχαία κοίτη τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἦτο πολὺ πλησιέστερον αὐτοῦ.

Σχέδ. 4. Στρέφι Ἠλείας. Κεντρικὴ διῶρυξ Ἀλφειοῦ

Οἰκοδόμημα III: Σώζεται μόνον εἷς τοῖχος, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ Α. τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος I, χωρὶς ὅμως νὰ ἐφάπτεται αὐτοῦ καὶ βαίνει πρὸς Α. παραλλήλως πρὸς τὸ νότιον πρανὲς τῆς διώρυγος (Σχέδ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

4). Ἔχει μῆκ. 7.20 μ. καὶ πάχ. 0,50 μ. περίπου, εἶναι δὲ ἐκτισμένον διὰ ξηρολιθιᾶς. Εἰς τὸ ἀνατολικώτατον ἄκρον αὐτοῦ κάμπτεται κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς Β. Δὲν παρακολουθεῖται ὅμως παρὰ μόνον περὶ τὰ 0,70 μ., διότι κατεστράφη ὑπὸ τῶν διανοιξάντων τὴν διώρυγα μηχανημάτων. Ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ λίαν ἰσχυρὸν κτίσιμον τῆς γωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει χρησιμοποιηθῆ καλῶς εἰργασμένος δόμος ἐκ κογχυλιάτου, πιθανῶς εἰς δευτέραν χρῆσιν. Ἐκ τῶν ὀστράκων τὸ κτήριον χρονολογεῖται ἐπίσης εἰς τὸν 4ον καὶ τὸν 3ον αἰῶνα π.Χ. ὡς τὸ οἰκοδόμημα Ι.

Οἰκοδόμημα ΙΙ: Εὑρίσκεται βορείως τῶν οἰκοδομημάτων Ι καὶ ΙΙΙ καὶ δὲν ἀπεκαλύφθη πλήρως εἰσέτι. Εἶναι ἐκτισμένον δι' ἀργῶν λίθων, ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς τοίχου, μῆκ. 6 καὶ πλ. 0,50 μ., βαίνοντος κατὰ μῆκος τοῦ βορείου πρανοῦς τῆς διώρυγος. Εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ τοίχου τούτου ὑπάρχει ἕτερος κάθετος τοῖχος, μῆκ. 3.50 καὶ πλ. 0,50 μ. (Σχέδ. 4), ὅστις πρὸς Β. μὲν συνεχίζεται ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου ἐδάφους, πρὸς Ν. δὲ φαίνεται, ὅτι κατεστράφη ὑπὸ τῶν μηχανημάτων διανοίξεως τῆς διώρυγος. Ἐπειδὴ ὁ τοῖχος οὗτος εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὴν νοητὴν εὐθεῖαν τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος Ι θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελῇ συνέχειαν αὐτοῦ, ἐὰν εἶχεν ὁμοίαν τοιχοδομίαν. Εἰς ἀπόστασιν 3.20 μ. περίπου πρὸς Α. τοῦ δυτικοῦ τοίχου ἀπεκαλύφθη τμῆμα ἑτέρου τοίχου, καθέτου ἐπὶ τοῦ κυρίως τοίχου (μῆκ. 1.30 καὶ πλ. 0,50 μ.) (Σχέδ. 4). Ὁ τοῖχος οὗτος βαίνει πρὸς Β. καὶ συνεχίζεται ἐντὸς τοῦ ἀσκάπτου ἐδάφους. Ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ πέρατος τοῦ κυρίως τοίχου ἐκκινεῖ καμπύλος ἀγωγὸς καλυπτόμενος διὰ φυσικῶν πλακῶν, βαίνων πρὸς Ν. καὶ εἶτα πρὸς Α. Οὗτος δὲν ἀπεκαλύφθη πλήρως. Εἰς τὸν πυθμένα τῆς διώρυγος περὶ τὰ 2.50 μ. ΝΑ. τοῦ ἀγωγοῦ, εὑρέθη φρέαρ λιθόκτιστον, ἐκ τοῦ ὁποίου περισυνελέγησαν ὄστρακα ἑλληνιστικά, μία ὄλπη σχεδὸν ἀκεραία, θραύσματα ἀπὸ πήλινον εἰδώλιον, ὡς καὶ πολλὰ ὄστρακα, τῶν ὁποίων δὲν ἐγένετο εἰσέτι προσπάθεια συγκολλήσεως. Ἐπίσης εἰς τὸν πυθμένα τῆς διώρυγος, πλησίον τῆς ὑποτιθεμένης κοίτης τοῦ Κυθηρίου, εὑρέθη σκελετὸς ἱπποειδοῦς, ἄριστα διατηρούμενος.

Δυτικῶς τοῦ Κυθηρίου: Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, λίαν ἐκτεταμένην, ἀπεκαλύφθησαν δέκα τάφοι, ἤτοι πλὴν τοῦ προαναφερθέντος ἐγχυτρισμοῦ, δευτέρα ὁμοία ταφή, ἑπτὰ κιβωτιόσχημοι τάφοι καὶ ἑτέρα ταφὴ ἐντὸς ἁπλοῦ λάκκου. Τὰ κτερίσματα ἦσαν πενιχρά. Ἀξιόλογος εἶναι μόνον μελαμβαφὴς κύλιξ. Σημαντικὸν εἶναι, ὅτι οἱ τάφοι εὑρίσκονται ἀνὰ δύο, μὲ μεγάλην ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν ζευγῶν. Εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ κογχυλιάτου λίθου καὶ εἰς τοὺς δύο μόνον, οἵτινες ἠρευνήθησαν συστηματικῶς (οἱ ἄλλοι εἶχον καταστραφῆ κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς διώρυγος) διεπιστώθη λίαν ἐπιμελὴς κατασκευή (Πίν. 119γ). Αἱ μακραὶ πλευραὶ ἦσαν μονόλιθοι, μῆκ. ὑπὲρ τὰ 2 μ., αἱ δὲ καλυπτήριοι πλάκες ἐμιμοῦντο σαμαρωτὴν στέγην σαρκοφάγου.

Οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουν εἰς τὸ γ΄ τέταρτον τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ. Ἐπειδὴ ἡ ὅλη κατασκευὴ τῶν ἐνθυμίζει σαρκοφάγους εἶναι πιθανὸν νὰ ἀποτελοῦν οὗτοι πτωχὴν ἐπαρχιακὴν προσπάθειαν ἀπομιμήσεως αὐτῶν.

ΑΓΓΕΛΟΣ Κ. ΧΩΡΕΜΗΣ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΣΩΣΤΙΚΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΙΣ ΗΛΙΔΑ

Μεγάλη ἔκτασις τῆς Α. κοιλάδος τοῦ Ἠλειακοῦ Πηνειοῦ πρόκειται νὰ κατακλυσθῇ ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν συγκεντρουμένων ὄπισθεν τοῦ νέου φράγματος παρὰ τὸ χωρίον Κέντρον Ἥλιδος. Ἡ Ὑπηρεσία Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως προσεκάλεσε τὰς ξένας Ἀρχαιολογικὰς Σχολὰς ἐν Ἑλλάδι νὰ συμβάλουν εἰς τὴν σωστικὴν ἀνασκαφὴν τῆς περιφερείας. Κατὰ Νοέμβριον 1967 ἀρχαιολόγοι τῶν διαφόρων Σχολῶν ἠρεύνησαν ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν τῆς δημιουργουμένης λίμνης. Αἱ ἔρευναι ἔγιναν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ζ' Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ἐφορεύοντος κ. Γ. Παπαθανασοπούλου καὶ τῶν Ἐπιμελητῶν κκ. Π. Θέμελη καὶ Ἀγγ. Χωρέμη. Αἱ ἐκθέσεις τῶν προκαταρκτικῶν ἐρευνῶν τῶν ξένων Σχολῶν δημοσιεύονται κατωτέρω. Τὸ Σχέδ. 1 δεικνύει τοὺς χώρους ἐρεύνης ἑκάστης Σχολῆς. Σημειωτέον, ὅτι ἡ στάθμη τῆς λίμνης θὰ ἀνέλθῃ ἕως τὰ 100 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, δηλαδὴ μέχρι τῆς ἐντόνου γραμμῆς, ἡ ὁποία διακρίνεται εἰς τὸ Σχέδ. 1.

Σημ. τ. Συντάξεως

Ἐπειδὴ τὸ Σχέδ. 1 ἀναφέρεται εἰς ὅλας τὰς ἐκθέσεις, ἡ ἀρίθμησις τῶν ὑπολοίπων σχεδίων τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ξένων Σχολῶν εἶναι συνεχής.

AMERICAN SCHOOL OF CLASSICAL STUDIES

The area included in the survey conducted by the American School of Classical Studies was bounded on the south by a line from the village of Haghios Elias to an elevation known as Vigla, located to the southeast and across a narrow valley. This valley is drained by the Loukia Stream which empties into the Peneios River below Bali near the dam. The Peneios River limited the area on the north, and the east boundary was a ridge ca. 1.25 km. northeast of Souli. The surface survey and investigation by trial trenches were carried out October 27 to November 6, 1967, and sites discovered are indicated on the map (Plan 1) by a number preceded by the letter A. Thirteen sites have been noted within the area to be flooded by the new lake, almost all of them dating to the Late Roman (4th to 6th centuries after Christ) or Byzantine period.

Haghios Elias, though not to be covered by water itself, was visited during the course of the survey and two interesting pieces of marble architecture were found alongside the village Church of the Panaghia. The first of these is a well-preserved Corinthian capital with two tiers of acanthus leaves and an additional leaf in each of the four corners (Pl. 130 a). The center of each face of the abacus bulges outwards at the top and is covered with two facing, tangent volutes that spring from the leaves. The carving is somewhat stiff and formal, but competent. The capital is 0.35 m. high and has a diameter of 0.29 m.; the width of the abacus is 0.45 m. The companion piece is a marble post (L. 0.98 m., W. 0.165 m., Th. 0.17 m.) with a small square dowel cutting, 0.04 m. deep, on the bottom; the main vertical face has a carved design of alternating, and interlocking, large and small spirals (Pl. 130 b). The back face and left side are smooth; the right side has anathyrosis.

Both marbles are reputed to have come from an area known as Panaghoula (Site A 11), or, by another account, the capital from Panaghoula and the post from Site A 3. Certainly the post, and probably the capital as well, once adorned an Early Christian church.

Chance finds by villagers at Haghios Elias and surface indications suggest also that there are a number of Late Roman tile graves in the playground south of the schoolhouse.

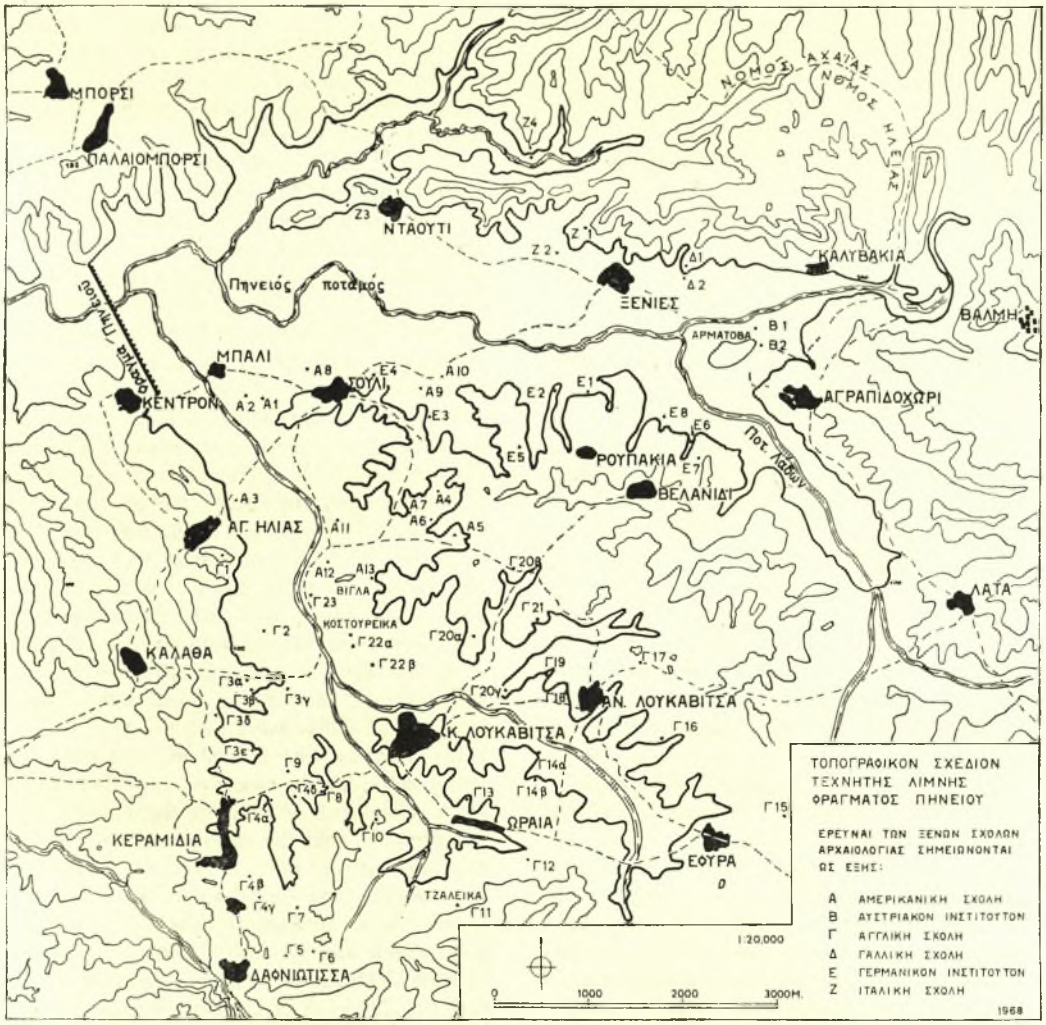
Site A 1. On a saddle between two high points of the ridge that lies immediately south of the church and crossroads east of the village of Bali are traces of what was probably a house of the Late Roman period. The only visible remains were a number of fragments of coarse, red to red-orange Laconian roof-tiles and a few coarse and undecorated orange sherds. The fragments were concentrated on top of the saddle and towards the south. A few roof-tile fragments of the same type were also found below the saddle to the north.

Site A 2. The site is a conical elevation on the ridge notrhwest of Site A 1 in the field of Christos Elisegopoulos of Bali. The elevation is small, but since it is itself on a ridge it commands a good view of the area. Here were found a number of Laconian roof-tile

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

fragments and a few coarse sherds, both being of the same types as those found at Site A 1. The owner said he had dug in the area once, probably on the south side, and had found some large stones. There may have been a house here. The ridge is suitable for a watchtower, but there seems to have been

Roman sherds, including spirally grooved ware, and many fragments of Byzantine glazed ware. Most of the Byzantine sherds were covered with a creamy glaze; one plate fragment was decorated with an incised wheel in the center. Numerous coarse Laconian roof-tile fragments were also found. Andreopoulos

Plan 1. Elis. Map indicating the location of ancient remains

no community nearby of size sufficient to call for such a construction.

Site A 3. Fields of Nikolaos Andreopoulos and Anastasios Athanasopoulos, near Haghios Elias. In the field of N. Andreopoulos, some ten minutes by foot northeast of the Church of the Panaghia, we found a number of Late

said that many large blocks had been removed from his field when he was a child for the construction of his father's new house in Haghios Elias in 1935. The builders at that time, he recalls, found a piece of marble among the stones with letters on it; the marble was kept by the masons.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

The field adjacent on the southwest belongs to A. Athanasopoulos and has a rise near its edge marking what is probably the location of a church. Andreopoulos said he had been told that there was a building there also and said that the marble post now at the church (Pl. 130 b) came from this field. There are a number of bones scattered along the slope and numerous Laconian roof-tiles marking what must be a Late Roman- Early Byzantine cemetery.

(Sites A 4 - 7 are in an area known as Biskopios near Souli).

Site A 4. Fields of Theodoros Melitsopoulos of Amalias and the widow Ourania Papadopoulou of Souli. The finds included coarse, red-orange Laconian roof-tile fragments, and Late Roman sherds, mainly coarse and spirally grooved fragments.

Site A 5. Beyond a low ridge to the southeast of Site A 4 is a small valley on the east side of which is a low, conical hill where some of the villagers said a church was located (Pl. 130 c). We were informed that a number of large stones had been removed from the hill for the construction of a nearby well. Some fragments of small, worked blocks are lying about the summit and a few on the east side are in a row and seem to be in place. No sherds were found.

Below the hill to the south is an ancient well, probably an adjunct to the structure on the hill. The well could not be examined closely since it was filled to the top with water. The modern well mentioned above is next to the ancient one but no trace of ancient blocks was found. The field is the property of the mayor of Kato Loukavitsa.

Site A 6. Field of the widow Angelike Panagopoulou of Souli. On the west slope of the ridge mentioned in locating Site A 5, but to the south and near the boundary of the Melitsopoulos property, are a number of Laconian roof-tile fragments of what seems to be the usual Roman type for this area. We were told that blocks had been removed from this field also for the construction of a well, and we found a large hole from which the blocks may have been taken. About six meters lower on the slope the edges of three small, roughly-cut blocks could be seen; one at least is definitely not in place. The indications are of a house with one or two rows of roughly-cut sandstone blocks to serve as foundation for mud-brick walls.

There are similar sherds and roof-tile fragments in the next field to the south.

Site A 7. Field of L. Nikolaou. In a small fold of the ridge to the southwest of the Melitsopoulos property is the sloping field of L. Nikolaou of Haghios Elias (now living in the U.S.A.). In his field we found a number of large fragments of Laconian roof-tiles, Late Roman sherds and, at the edge of the field, some large stones that showed faint evidence of having once been cut for construction.

Site A 8. Palaiochori: the area of the old and now unused Church of Haghia Analypsis at Souli. Scattered over a relatively large area near the church we found numerous Laconian roof-tile fragments, spirally grooved ware, combed ware and Byzantine glazed sherds. Of considerable interest was the discovery of several pieces of worked chert, both red and white, and a few pieces of Melian obsidian. The plateau of Palaiochori is ideally situated for a prehistoric settlement, since it affords a good view both up- and down- river; the plateau is high, but nearly flat on top, and there is a good spring below the ridge on the northeast. The north face of at least part of the plateau has fallen away. Not far to the west of the spring is a great circular cutting that had been sunk through the clay and rock to a depth of over 4 m. from the top of the plateau; most of the north side of the cutting had fallen away with the face of the ridge. The diameter is 3.50 m., but the full depth could not be measured since there was an accumulation of earth in the bottom. A villager said that the cutting had once been dug out and that the floor, which was of clay like the sides, was very deep. It is considered locally to be an ancient lime kiln, but its great depth and general construction makes such an identification unlikely despite the fact that the clay sides of the cutting have been baked hard to a depth of 0,15 m. in from the exposed surfaces. It is difficult also to imagine its having served originally either for dry storage or as a cistern, since there is no trace of water-proofing on the sides.

Test trenches were dug in the fields of the widow Yiannitsa Paraskevopoulou, near the northwest edge of the plateau, and of Theodoros Vetsos, near the central, slighlty

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

higher part of the plateau. The results were negative as far as a prehistoric site is concerned. The few finds indicate that the Late Roman and Byzantine village must indeed have been small and insubstantial. The few stone-tools may even have belonged to that late community.

A well-cut block of hard limestone was found in the village of Souli itself, standing free in the yard of N. Layiopoulos who now lives in Amaliada. The dimensions of the block are: L. 0.642 m., W. 0.535 m., Th. 0.420 m. There is no anathyrosis.

Site A 9. This site is located northeast of Souli on the north slope of the ridge that lise immediately south and slightly west of the house of the village priest. Roman Laconian roof-tiles, Late Roman and Byzantine sherds and a few Classical sherds were found.

Site A 10. On the ridge to the east of the priest's house (see Site A 9) were found a few Late Roman sherds and Laconian roof-tile fragments.

Site A 11. Panaghoula: located on the west slope of the low ridge north of Vigla. The Corinthian capital in Haghios Elias is reputed to have come from this site and we had been told that a marble block which, to judge from its description, was a window or door jamb, was still visible in the field. The latter block was not discovered, nor any other trace of architecture. There are, however, numerous Late Roman and Byzantine sherds here and it may well have been a church site.

Site A 12. Vigla: southeast of the village of Haghios Elias on the right bank of the Loukia stream, the first height above the valley. There is a topographical survey marker on the summit. The site is located on the small, lower, northwet plateau. Finds include Late Roman sherds, Byzantine sherds and Roman Laconian roof-tile fragments. The field had been plowed recently and the presence of a number of human bones in the furrows indicates a cemetery.

Site A 13. Haghios Athanasios: East of Vigla is a saddle that ascends to the next height (Pl. 130 d). The ascending slope is known locally as Haghios Athanasios, though there is no church in the vicinity, nor has there been one in living memory. In the fields of Ioannis Kostouros of Keramidia were found a great many Late Roman sherds and Roman Laconian roof-tiles. Kostouros showed us where a circular construction, ca. 1 m. in diameter and 1 m. deep, had been ruined in plowing. A fragment of the cement and brick construction was still in the field; it was probably a storage bin.

The site looked very promising and two test trenches were dug. The first, in the area of the storage bin, produced nothing. In the second trench was found a Late Roman tile grave in which a child had been buried. Two of the tiles were complete and made of the same coarse, red-orange clay as the numerous fragments found at nearly all sites in the area. The dimensions of one of the tiles are: L. 0.50 m., W. 0.25/0.22 m., Th. 0.03 m. The skeleton of the child had almost completely disintegrated. The little that was left of the skull and the few other bones were removed to the museum in Olympia along with the finds from the other sites. It is likely that the grave belonged to a cemetery that surrounded an early Church of Haghios Athanasios.

*

ÖSTERREICHISCHES ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT

Die Arbeiten wurden in der Zeit vom 24. bis 31. Oktober vom Verfasser und Ronald Zwanziger (Universität Graz) durchgeführt. Es wurden bis zu zehn Arbeitern beschäftigt.

Entsprechend dem getroffenen übereinkommen beschränkten sich die Felduntersuchungen auf den Akropolishang von Armatova.

An zwei Stellen, die sich durch ihre günstige Lage anboten [1], wurde je eine 10 mal 3 Meter messende Sondage angelegt:

Die erste (B 1) liegt auf dem nördlichen Glacis zwischen zwei Bauernhäusern etwa 20 Meter vor dem Abbruchsufer des Peneios in Nord-Süd-Richtung. Die Fluroberfläche liegt 22.26 Meter unterhalb der Oberkante des militärischen topographischen Punktes auf der Akropolis.

Die andere Sondage (B 2) wurde auf dem Osthang des Hügels mit Ost-West-Richtung angelegt. Fluroberfläche im Westen - 10,46 Meter.

1. P. Themelis, Deltion 20 (1965), S. 209 f.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Die Sondagen wurden nicht eingemessen, da der dazu nötige Flurplan fehlt.

In B 1 (Taf. 131 a-c), wo im Süd-Teil bis zu einer Tiefe von 23.95 Meter gegraben wurde, ergab sich folgendes Bild:

Über dem Grundlehm, der bis ca -23.60 Meter ansteht, liegt eine lehmartige Strate, die aus Füllmaterial besteht und bis ca-22.65 Meter reicht. Sie enthält eine große Menge hellenistischer Haushaltsware und eine Münze [2].

Die genannte Füllstrate weist an der Oberseite geraden Verlauf auf, ist aber an ihrer Unterseite unregelmäßig: sie folgt dabei dem Verlauf des Lehms. Daraus läßt sich schließen, daß die Aufschüttung an dieser Stelle den Zweck der Einebnung und Begradigung des bisher unebenen Terrains verfolgte. Reste von Gebäuden oder auch nur eines Bodenniveaus wurden — abgesehen von der geraden Überfläche der Aufschüttung, die ja nichts anderes bedeutet als die antike Fluroberfläche — nicht entdeckt.

Gänzlich negativ erwies sich B 2 (Taf. 132 a - c), das überhaupt keine Artefakte enthielt und nur mehrere Lehmstraten zeigte. Dieser Befund ist umso verwunderlicher als sich die Sondage knapp unterhalb der Plateaugrenze befindet und hier eigentlich Sturzschichten vorhanden sein müßten, die anzuschneiden das Ziel des Grabens war.

Es wurde an dieser Stelle allerdings nur bis zu einem Meter unter der Grasnarbe gegraben, so daß ein abschließendes Urteil noch nicht möglich ist. Es erscheint jedoch immerhin wahrscheinlich, daß sich unterhalb der erwähnten Lehmschichten eine Kulturschicht befindet. Da Lehm auf einem Hang nicht an Ort und Stelle entstanden sein kann (außer er wurde hier angeschüttet, was nicht den Gegebenheiten entsprechen dürfte), bleibt nur die Erklärung, daß er bei der Hinterfüllung der Akropolismauern aufgetragen wurde und nach Abtragen dieser Mauern abgerutscht ist. Der einsetzende Regen hat den Fortgang der Arbeiten leider unterbunden.

Aus der Untersuchung geht hervor, daß auf der Nordseite zu Füßen der Akropolis, also zwischen dieser und dem Flusse Peneios, offensichtlich keine Bauten bestanden haben, sondern sich hier nur ein freies Glacis ausdehnte. Daß natürlich trotzdem hier und dort Gebäude errichtet waren, darf nicht ausgeschlossen werden, doch müßten, um dies festzustellen, viel mehr Sondagen angelegt werden als es die zu Gebote stehende Zeit erlaubte. Durch die Regenfälle mußten die Gräben früher als beabsichtigt zugeschüttet werden. Beide Sondage werden bis zur Überflutung des Gebietes in ihrer Lage leicht zu erkennen sein. Außerdem wurden in die Ecken Plöcke versenkt.

STEFAN KARWIESE

2. Die Münze konnte noch nicht bestimmt werden. Sie kam mit den Kleinfunden der Ausgrabung in Elis in das Museum von Olympia.

*

BRITISH SCHOOL AT ATHENS

The area examined by the British School team in November 1967 lay to the south of a line running from the village of H. Elias on the west to the hill of Vigla on the east (Plan 1)[1]. This area is drained by the brook Loukia coming from the south, which is joined from the south-east by another brook, Kleisoura. Numerous gullies from the surrounding sandstone hills open into the valley formed by these brooks. The valley bottom is flat and about a kilometre wide at the north end, narrowing to the south, and according to local information is often flooded during the winter, sometimes for as long as a month at a time. The territory covered by the team belongs to seven different villages, H. Elias, Kalatha, Keramidia, Daphniotissa, Kato Loukavitsa (now Avgi), Ano Loukavitsa (now Kambos) and Ephyra. Most of the sites discovered were on gentle slopes at the edge of the flood plain, or on the steeper slopes immediately behind these. As it was often difficult to decide just where the 100 m. contour came, we decided to comb thoroughly all the slopes round the edge of the flood plain, with the result that some of the sites discovered are almost certainly above this contour.

The earliest habitation of the area, so far as we could ascertain, was in MH times, and the first site we discovered, on the top of a steep hill called «Yero Yanni Rachi» (Γ 1) at the southern edge of the village H. Elias, was identified by the presence of Grey Mi-

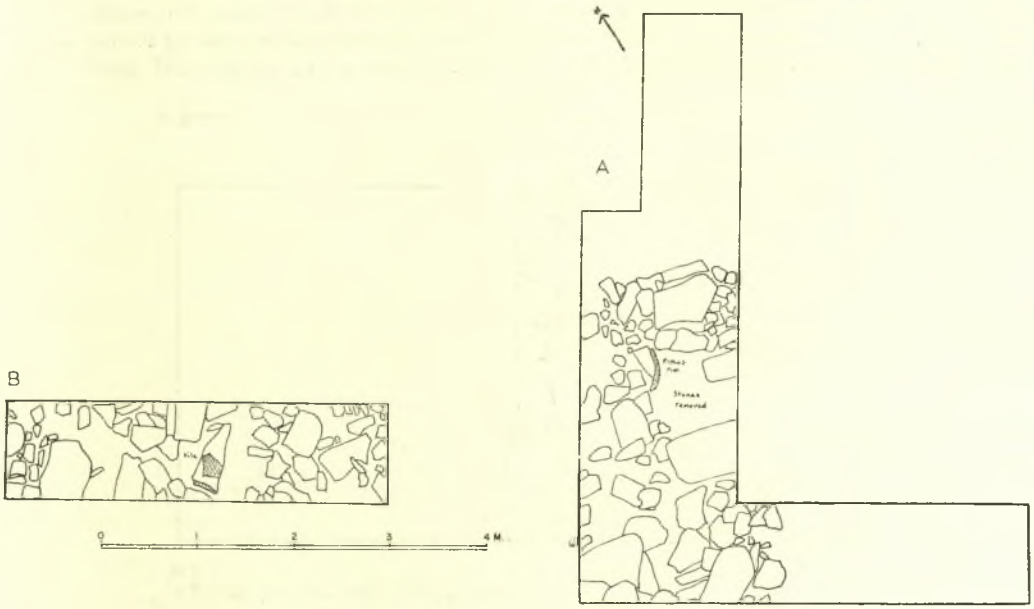
1. I am extremely grateful to Mrs. C. Ridley and Ken Wardle, the other members of the team, both for their invaluable assistance and their very pleasant company.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

nyan sherds of the typical western type. A small trial trench here revealed a large shattered pithos and a quantity of badly preserved bone, indicating perhaps, a pithos burial [2]; a few stones were found but the area examined was not big enough for us to determine whether they belonged to any structure or not, nor were we in the time available able to reach the bottom of the deposit (Pl. 133 a-b).

At « Tsaleika » (Γ 11) to the south of the hamlet Oraia, which is near Kato Loukavitsa, a scatter of Mycenaean sherds was found on the lower slopes of the ridge « Bouka »; they indicate, perhaps, a small settlement. To this settlement may have belonged the numerous tombs that are reported to have been found in the area by the local inhabitants. Trial trenches at one spot revealed a pile of large stones containing pithos fragments and tiles; the full circumference of the pile was not established and it is possible that there are two piles side by side (Plan 2; Pl. 133 c-d, 134 a-c). Further investigation is needed, but we may have an example of a tumulus burial [3]. On the north-east edge of the Mycenaean scatter is a large artificial mound, the western half of which has been dug away; the local inhabitants assured us that bones had been found in this mound. The sherds collected seem to be late Mycenaean, possibly LH III C.

At a place « Koutsi » (Γ 17), on a slope at the end of a gully immediately to the north-east of Ano Loukavitsa, a very thin scatter of Geometric sherds was found, and at another place nearby called « Kioupia », tombs with pots were reported by the villagers.

Plan 2. Tsaleika Γ 11. Trenches A and B

Three sites of the classical period were identified. At « Miso-langada », in a field below a small ridge, about 200 m. from the road from Keramidia to Kato Loukavitsa (Γ 4 α) a thin scatter of sherds with traces of black glaze were found, and to the south-west of this spot is a hill with cypresses called « Palaioklisi » (Γ 4 β), where villagers said they had found tombs with pots. Other tombs were reported near a spring « Pigadoulia » (Γ 4 γ) to the south-east of « Palaioklisi », and at the foot of the ridge « Vidikliatis » (Γ 4 δ), on the

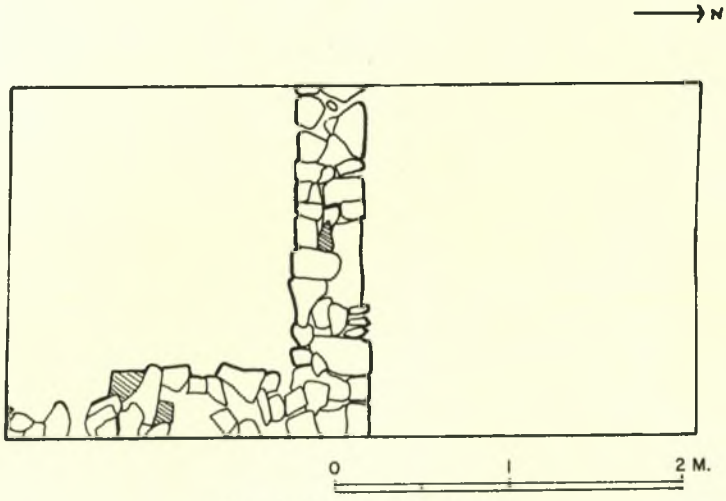
2. Pithos burials were found by Kyparissis at Damiza to the west of Keramidia in 1931 (AA 1932, p. 142, unfortunately no date is given for these burials).

3. For other Mycenaean tumulus burials in the Western Peloponnese see K. Συριόπουλος, Προϊστορία τῆς Πελοποννήσου, p. 542 IV.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

opposite side of the gully. On the west slope of the hill « Vitselous », at a place called « Vayenna » which lies to the south of Kato Loukavitsa (Γ 10), another scatter of Black Glaze sherds was found in an olive grove, indicating a small settlement. On the left of the road from Kato Loukavitsa to Velanidi, just after it enters the gully leading up to the latter village, a large scatter of tile and a few Black Glaze sherds were found (Γ 20 α). Further up the gully on a hill called « Klamari » (Γ 20 β), again to the left of the road, fragments of a stone slab near what appeared to be a tomb were noticed, and tombs were reported as having been found on a ridge called « Daneika Rachi » (Γ 20 γ), on the opposite side of the gully, as well as at the foot of that ridge, in the vicinity of a disused water mill called « Tou Lagou to Milo ».

The best represented of all periods in our area is the Hellenistic. On a small hill at « Kostoureika » (Γ 22 α) to the south of the hill «Vigla», fine Hellenistic sherds were found on the surface, including a clay stamp with an incised sigma over a seal impression (Pl. 138 a and b, left). A trial trench exposed two walls of a building at right angles to each other (Pl a n 3; Pl. 135 a-d). The present owner of the field told us that his grandfather had dug up a golden ram nearby, and indeed the good quality of the walls and the pottery suggests that we may have discovered the foundations of a fairly wealthy rustic villa. On another small hill immediately to the south-east (Γ 22 β), a scatter of tile and part of a Hellenistic lamp were found; these perhaps indicate the presence of tombs. To the south of H. Ilias, at the western edge of the valley bottom, there is a hill called « H. Demetrias » (Γ 2), over which a path leads up from the valley bottom to the village of Kalatha. On the top of the hill is an artificial mound on which a large number of tiles could be seen and many stones lay nearby (Pl. 136 a). At the eastern foot of the hill was a fairly wide scatter of tile and sherd. Two trial trenches here revealed a wall running in a north-west to south-east direction, and a quantity of Hellenistic sherds and a complete lamp were found (Pl a n 4; Pl. 136 a-d).

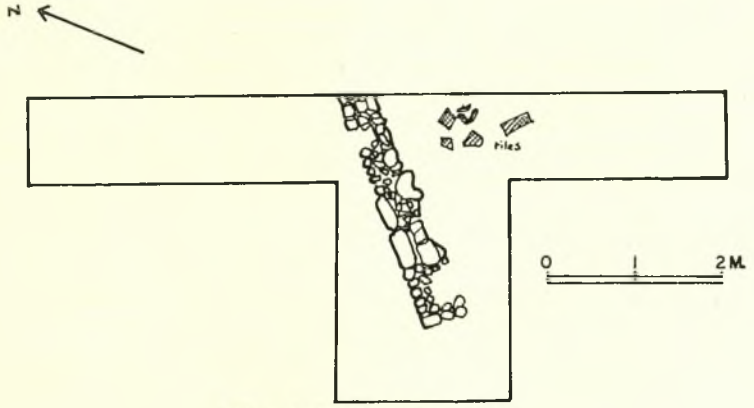

Plan 3. Kostoureika. Γ 22 α

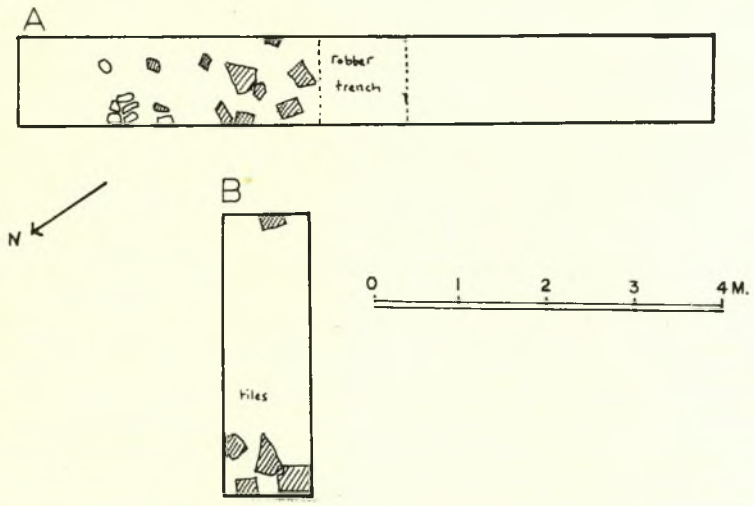
To the east of the small hamlet of H. Spyridon which lies on the road from Keramidia to H. Ilias and belongs to the village of Kalatha, the largest spread of tile and sherd in the whole area was found. It stretched well over 500 m. in an arc over ground gently sloping down to the valley bottom. The western end at a place called « Diaselo » (Γ 3 α), has a spread of good quality Hellenistic sherds. South - east of this, in the area called « Keramidia » (Γ 3 β) and « Kioupia » (Γ 3 γ), fewer sherds were found but vast quantities of tile fragments. Two trial trenches were put down

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

at « Keramidia » in an area indicated to us by the owner, where he said he had discovered the walls of a long building with many rooms in 1910, when searching for stones to build a house nearby. At that time he had found a ring which he showed us, containing an inset yellowish-brown stone with an intaglio representation of Athena leaning on a spear

Plan 4. H. Demetrias. Γ 2

Plan 5. Keramidia. Γ 3 β

and of high quality workmanship. He also recalled having on several occasions found coins in the area. An Italian doctor is reported to have excavated in this same area in 1941 or 1942. Two trial trenches revealed a robbing trench, to the north of which was a layer of tightly packed tile, forming a kind of floor on which traces of burning were found. At the north end of the tile floor was an area of disturbed stone and tile, perhaps once a wall (Pl a n 5; Pl. 137 a-d). The sherds and a few fragments of glass indicate a late Hellenistic or Early Roman date. The large scatter of tile in the area, the traces of burning found in the trial trenches, and a report of pillars of tile having been observed nearby (possibly part of a hypocaust), suggested to us that we might have found the remains of a tile kiln. It is interesting to note that we discovered the remains of six disused tile kilns of more recent date in the southern part of our area, one of which went out of production only this year under the threat of future inundation (Pl. 138 e), another had ceased

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

to be used eight years ago and two more in 1935. On enquiry we discovered that there was a very good source of clay in the hamlet of Oraia; this had been exploited by the village of Chavari as well as by the local tile manufacturers. It is also worth noting that nearly all the sites discovered had a large proportion of tile fragments amongst the surface finds, indeed some had very little else. It is not impossible that our area became relatively more important in Hellenistic times as a result of a tile industry based on the local clay beds; there was probably a great demand for tiles in the very wet climate of the western Peloponnese. To the south of Keramidia, on a spur running east from the road, called « Palaia Tragata » (Γ 3 δ), there were reports of tombs having been found, and to the south of this, at the eastern end of another spur (Γ 3 ε), we discovered two ancient tiles overlapping in the manner of a tomb (Pl. 137 e), but no bones could be found underneath. (At the western end of this spur, near the road, a quantity of semi-fossilized animal bone was discovered in a sandstone deposit).

On the lower slopes of the chain of hills on which Kato Loukavitsa stands, in the hamlet of Oraia, c. 100 m. from the road, there is a young olive grove in which a small spread of tile and sherd was found, once again of the Hellenistic period (Γ 13). On the other side of the same chain of hills, on a hill called « Profitis Elias » which faces Ano Loukavitsa (Γ 14 α), there is a similar scatter. Three trial trenches on the spur on which the chapel once stood failed to produce anything (Pl. 138 d), and unfortunately we did not have time to test the spread at the foot of the hill where there was a lot of tile and sherd, including a setter such as was used in firing of tiles (Pl. 138 b, right), this providing additional proof of an ancient tile industry in the district. Part of a large stone tool (Pl. 138 c) possibly prehistoric, was also found in this spot, and about 200 m. to the south, on a slope (Γ 14 β), a local inhabitant told us he had found a tomb sometime before the last war, which contained a lamp, half a bronze bracelet and a broken pot.

Smaller scatters of tile and sherd, possibly of Classical or Hellenistic date, were found at « Vidikliatis » near Keramidia (Γ 8) at «Vourles » -near Daphniotissa- (Γ 6), at « Psili Rachi » near Ephyra (Γ 15), and at « Metamorphosis Sotiros » (Γ 18), and « Bozara » (Γ 21) near Ano Loukavitsa. Tile scatters with nothing in particular to date them were found on a low spur mid-way between Keramidia and Kato Loukavitsa (Γ 9), at « Miso-langada» (Γ 7) and « Vatan » (Γ 5) near Daphniotissa, at « Yeni Djami » (Γ 12) near Oraia, and « Milo Katarachi » (Γ 23) near the hill Vigla. Several Medieval and later sites were indentified belonging to single houses, churches, hamlets and, in one case (at « Frangoklisi » (Γ 16), between Ano Loukavitsa and Ephyra), a whole village.

We did not have time to investigate more than six of the sites identified. Of these six only the MH and LH seem to be too high to be threatened by the lake. The MH site (Γ 1) calls for further investigation as the only evidence of its period in the area. When the new road to Ephyra is cut through the middle of the Mycenaean site (Γ 11) its character and exact date should be revealed.

Of the four other sites tested the most promising is the Hellenistic villa at Kostoureika (Γ 22) where, since its walls were found immediately below the surface, its plan and something of its equipment could be recovered at small expence. At the large site (Γ 3), probably the main settlement in the valley from Hellenistic times, the remains are also close to the surface, but in so extensive an area more extensive work would probably be required to locate buildings of importance.

The other sites identified but not excavated include several that will be covered by the lake, either wholly or at least in part, and these should perhaps be tested before it is too late. They include the lower part of the Geometric site at « Koutsi » (Γ 17), the Classical sites at « Miso-langada » (Γ 4), and that to the left of the road to Velanidi (Γ 20), the tile and sherd scatters at « Bozara » (Γ 21) and « Psili Rachi » (Γ 15) the tile scatters at « Miso-langada » (Γ 7) « Vatan » (Γ 6) and « Milo-Katarachi » (Γ 23), the lower part of the Medieval site at « Frangoklisi » (Γ 16), and finally what appears to be an artificial mound at a place called « Palaiochori » (Γ 19) near Ano Loukavitsa.

ROGER HOWELL

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

List of sites

Γ 1 — Yero Yanni Rachi, H. Elias.
Γ 2 — H. Demetrias, Kalatha.
Γ 3 α — Diaselo, Kalatha.
Γ 3 β — Keramidia, Kalatha.
Γ 3 γ — Kioupia, Kalatha.
Γ 3 δ — Palaia Tragata, Kalatha.
Γ 3 ε — Tomb near Keramidia.
Γ 4 α — Miso-langada, Keramidia
Γ 4 β — Palaioklisi, Keramidia
Γ 4 γ — Pigadoulia, Keramidia.
Γ 4 δ — Vidikliatis, Keramidia.
Γ 5 — Vatan, Daphniotissa.
Γ 6 — Vourles, Daphniotissa.
Γ 7 — Miso-langada, Keramidia.
Γ 8 — Vidikliatis, Keramidia.
Γ 9 — Site to left of road from Keramidia to Kato Loukavitsa, Keramidia.
Γ 10 — Vitselous, Vayenna, Kato Loukavitsa.
Γ 11 — Bouka, Tsaleika, Kato Loukavitsa.
Γ 12 — Yeni Djami, Oraia, Kato Loukavitsa.
Γ 13 — Site in olive grove, Oraia, Kato Loukavitsa.
Γ 14 α — Profitis Elias, Ano Loukavitsa.
Γ 14 β — Tomb, Ano Loukavitsa.
Γ 15 — Psili Rachi, Ephyra.
Γ 16 — Frangoklisi, Ano Loukavitsa.
Γ 17 — Koutsi, Ano Loukavitsa.
Γ 18 — Metamorphosis Sotiros, Ano Loukavitsa.
Γ 19 — Palaiochori, Ano Loukavitsa.
Γ 20 α — Site to left of road from Kato Loukavitsa to Velanidi, Kato Loukavitsa.
Γ 20 β — Klamari, Kato Loukavitsa.
Γ 20 γ — Daneika Rachi and Tou Lagou To Milo, Ano Loukavitsa.
Γ 21 — Bozara, Ano Loukavitsa.
Γ 22 α — Kostoureika, Kato Loukavitsa.
Γ 22 β — Hill with tombs, Kato Loukavitsa.
Γ 23 — Milo Katarachi, Kato Loukavitsa.

R. H.

*

ÉCOLE FRANÇAISE D'ATHÈNES

La zone qu'explora du 6 au 11 novembre 1967 une mission de l'École française composée de Mlle Frida Vandenabeele et de Pierre Ducrey, assistés du contremaître attaché à l'École, Nikos Tricaliotis, d'Argos, s'étend au Nord du Pénée et est limitée à l'Ouest par le village de Xéniés, au Sud par le cours du Pénée, au Nord et à l'Est par la ligne de progression extrême des eaux [1].

Vue d'ensemble de la zone

La majeure partie du secteur considéré comprend des terres plates qui constituent la plaine même du Pénée, incluant la totalité du village de Xéniés et la moitié inférieure du village de Kalyvakia. Les collines qui bordent la plaine présentent des pentes douces au Nord de Xéniés, plus accentuées à mesure que l'on progresse vers l'Est, pour devenir très raides dans le haut de la vallée du Pénée. Une seule éminence, située à mi-distance de Xéniés et de Kalyvakia, marque une transition entre la plaine et le relief nettement dessiné de ses flancs. Le Pénée s'écoule actuellement au pied de la colline d'Armatova, mais il est certain que son cours a subi de nombreuses modifications et qu'il passait, voici quelques siècles, plus au Nord.

Ces constatations devaient conduire à formuler l'hypothèse que le fond de la plaine, recouvert de plusieurs mètres d'alluvions, ne présenterait, en surface, aucune trace d'habitat antique et que seules les parties hautes et peu accidentées pouvaient permettre des découvertes intéressantes. Une colline seulement répondait à ces conditions. Les recherches menées en 1964 par P. Themelis dans la région apportaient une première confirmation de cette hypothèse, puisque l'archéologue grec n'inventoria à Xéniés qu'une stèle et un fragment de colonne, ainsi que des pierres travaillées [2].

Une reconnaissance de l'ensemble de la zone, des examens attentifs du terrain et l'interrogatoire de près d'une centaine d'habitants ont apporté une seconde confirmation de l'hypothèse émise: deux champs comportaient une quantité anormale de céramique, d'époque médiévale ou moderne cependant. Mais le second de ces champs, qui appartient à Nicolas Skaltsas, semblait pouvoir donner des renseignements plus complets, car il se trouvait sur l'éminence mentionnée ci-dessus. Son propriétaire signala l'existence d'une grande pierre profondément enfouie, la trouvaille de vases, enfin il indiqua que les deux blocs

1. Voir la carte (Plan 1).
2. Cf. AD 20 (1965), p. 219 et Pl. 256 a.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

taillés vus par P. Themelis [3], provenaient d'un autre de ses champs, situé à 50 mètres au Nord de la route, sur les contreforts d'une haute colline.

La tombe hellénistique (Δ-1)

L'examen de l'emplacement où avaient été trouvés ces deux blocs révéla que l'on se trouvait en présence d'une tombe à ciste, orientée dans le sens Ouest-Est, dont le dispositif apparut par la fouille. En effet, à 10cm. de la surface du sol (Pl. 139 a), l'on remarquait, au Sud, une grande dalle, longue de 1.63 m., et épaisse de 0,14 m., brisée en trois morceaux. Elle portait à sa partie supérieure, vers l'extérieur, un listel de 2cm. de côté. A chacune des extrémités de la pierre, et perpendiculairement à elle, mais séparées par 10cm. de terre, se trouvaient deux autres dalles. La grande dalle sud, déplacée par la pression du sol, s'était en effet inclinée vers le bas, la pente étant forte en cet endroit. La pierre ouest mesurait 0,40 m. sur 0,14 m., la pierre est 0,42 m. sur 0,14 m.

Les travaux ne permirent pas de retrouver sur place la dalle qui, au Nord, devait faire pendant à la dalle sud. Toutefois des éléments de cette pierre furent retrouvés dans la maison du propriétaire, à Xéniés. L'un d'eux est un fragment d'angle. Brisé sur deux côtés, il présente sur 0,72 m. et, perpendiculairement sur 0,17 m. un listel de 2 cm. de côté, analogue à celui de la grande dalle sud. Le second, brisé sur trois côtés, porte lui aussi un listel identique sur une longueur de 0,57 m. Le troisième est brisé de toutes parts. Bien qu'incomplets, ces blocs sont suffisamment caractéristiques pour qu'on puisse les considérer sans hésitation comme des vestiges de la paroi nord de la tombe.

A l'intérieur de la tombe, l'on trouva trois dalles de type semblable, ayant sans doute appartenu au couvercle. La première était encore appuyée sur la petite dalle est, et était fortement inclinée d'Est en Ouest. Elle mesurait 0,50 m. de longueur moyenne sur 0,40 m. de largeur moyenne, et était brisée sur trois côtés. Sur le quatrième, elle portait un listel large de 5cm. sur 2cm.

Les deux autres dalles, alignées d'Est en Ouest, présentaient un listel identique de 5cm. sur 2cm. et étaient brisées sur les autres faces. Grossièrement triangulaires, elles mesuraient 0,33 m. de long sur le côté non brisé, 0,36 m. et 0,29 m. sur les deux autres pour l'une, 0,69 m. de long sur le côté intact, 0,82 m. et 0,25 m. sur les deux autres côtés pour la seconde (Pl. 139 b).

La tombe n'avait pas de plaque de fond. Ses dimensions intérieures étaient de 1.46 m. sur 0,41 m.; le sol se trouvait à une profondeur moyenne de 0,55 m. Sous la pierre fortement inclinée d'Est en Ouest se trouvait un vase, reposant sur le col et appuyé contre la paroi orientale de la tombe. Il s'agit d'une cruche à double anse (Pl. 139 c) d'un type assez répandu, notamment en Élide, mais aussi en Attique, à Corinthe, à Médéon, à Délos, à l'époque hellénistique surtout, bien qu'il en existe des exemples à l'époque classique [4]. La cruche trouvée à Xéniés est déposée au Musée d'Olympie. Le tombeau contenait un squelette mesurant 1.43 m., couché sur le dos, la tête tournée vers la gauche; son état de conservation était médiocre (Pl. 139 d). A la hauteur de son omoplate gauche, l'on trouva un peson de forme cylindrique, évasé en son centre, mesurant 6,5 cm. de longueur et 2,4 cm. de diamètre maximum (Pl. 140 a)

Sondages et stratigraphie

Divers autres travaux de contrôle furent effectués dans le champ de N. Skaltsas, au Sud de la route (Δ - 2).

1. On dégagea un grand bloc travaillé, affleurant en surface. A cette fin, on creusa une tranchée de 2.10 m. sur 1.20 m.; l'on descendit à une profondeur de 1.30 m. Les dimensions de la pierre sont: hauteur: 1.20 m.; largeur: 0,63 m.; épaisseur: 0,35 m. En cours de fouille, l'on dégagea une importante quantité de fragments de briques et de tuiles,

3. Pour d'autres exemples de tombes de ce type, assez courant à l'époque classique principalement, voir notamment C. W. Blegen, H. Palmer, R. S. Young, *Corinth*, XIII, *The North Cemetery*, n. 458, p. 284; D. M. Robinson, *Excavations at Olynthus*, XI, pp. 112-113; P. N. Ure, *Black Glaze Pottery from Rhitsona in Boeotia*, Oxford, 1913, tombes nn. 52; 55-60; 30; 33; 66; 67; 68. Cf. aussi *BCH* 80 (1956), p. 303, fig. 7; 85 (1961), pp. 628, fig. 4; 729, fig. 5-6.

4. Dimensions du vase trouvé : hauteur : 20 cm.; diamètre maximum : 19,5 cm.; diamètre de la base : 11 cm. Les apothèques d'Olympie et d'Élis abritent plusieurs vases à anses doubles; les fouilles de Médéon (1963) en avaient donné deux exemplaires. Cf. aussi *Hesperia* III (1934), p. 341, fig. 21; VI (1937), p. 293, fig. 25; C. Roebuck, *Corinth*, XIV, p. 135, pl. 50; E. Kunze - H. Schelf, *IV. Bericht über die Ausgrabungen in Olympia*, p. 30, fig. 20.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

d'époque médiévale ou moderne. Diverses couches purent être distinguées dans la coupe, sans qu'il fût possible de les rattacher à une époque déterminée (Pl. 140 b)

2. On fouilla une tombe orientée d'Ouest en Est, située à 3 mètres au Sud de la route, et à 10 cm. seulement au-dessous du sol moderne. Le crâne du mort avait été arraché par la charrue, mais le reste du squelette apparaissait nettement. Il était entouré par un alignement de pierres, qui allait en se rétrécissant vers les pieds. L'absence de toute céramique invite à penser à une tombe d'époque chrétienne (Pl. 140 c).

3. On profita du lit d'un torrent asséché, profond par endroits de 2.70 m., pour effectuer une coupe stratigraphique. L'une des parois du cours d'eau s'y prêtait particulièrement bien, car elle avait été coupée comme par un rasoir. Les résultats obtenus furent les suivants:

0 - 1m. :couche d'humus.
1m. - 1.63m. :couche jaune-brune ; tessons rouges.
1.63m. -1.83m. :couche de destruction, cendres.
1.83m. - 2.10m. :couche brune-jaune ; tessons rouges.
2.10m. - ? :couche vierge.

Il ne fut malheureusement possible de tirer aucune conclusion précise relative aux périodes d'occupation de cette région, les tessons découverts, d'époque médiévale ou moderne, étant datés avec trop d'incertitude.

P. DUCREY - F. VANDENABEELE

*

DEUTSCHES ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT

E. Unteres Ladontal und südliches Peneiosufer zwischen Agrapidochori und Suli (Plan 1)

Bisher sind aus diesem Gebiet keine Funde bekannt geworden. Die Untersuchung hat gezeigt, daß an mehreren Stellen Siedlungsspuren seit der klassischen Zeit zu erwarten sind (E 1, E 3-5, E 8). Ausserdem lag hier eine nach der Stärke der Schwemmschicht zu urteilende ausgedehnte prähistorische (mittelhelladische?) Siedlung (E 1), ein kleines früharchaisches Heiligtum (oder Grab?, E 2), eine römische Siedlung (E 6), und zwei mittelalterliche Kirchen (vielleicht ebenfalls in Verbindung mit Siedlungen E 2, E 7).

E 1, Aetia Rupakias (Taf. 141 a): Prähistorische (mittelhelladische?) Siedlung. Im Flussabbruch, etwa 2 m unter der Sohle eines Tälchens, findet sich eine etwa 60 cm starke Schwemmschicht mit wechselnden Schichten von Kies, Sand und Lehm, dazwischen zahlreiche mittelhelladische Scherben, gut erhalten und sicher nicht weit hergeschwemmt: Fragmente bemalter Ware, ein Horizontalhenkel mit engem Loch (Taf. 141 b), ein kleines Fragment vielleicht von einem Tonidol (??). Auf der Talsohle darüber wenige antike Scherben, darunter auch klassische.

E 2, Hagios Nikolaos Rupakias (Pläne 6-10): Heiligtum (oder Grab) des späten 7. Jhs. In mittelalterlicher Zeit lag hier vielleicht eine Kirche des Hagios Nikolaos.

In engem Umkreis um die Hügelkuppe herum feine Keramik (Taf. 142), offenbar meist von Kannen mit Reifendekor, darunter auch protokorinthische. Ausserdem fanden sich kleine Broken von grobkörnigem Marmor, einer mit Bearbeitungsspuren.

Spätere antike Keramik fehlt völlig bisher. Eine Reihe von grossen Ziegelstücken, von flachgewölbten « lakonischen » Ziegeln stammend, sowie zahlreiche Knochen gehören vielleicht dem Mittelalter an. (Die Bauern erzählen auch von Gräbern, die sich hier mehrmals gefunden hätten).

E 3, « Tis Grias to Mnima » (Taf. 143 a-b) und « Kuvellia »: Klassische und hellenistische Siedlung.

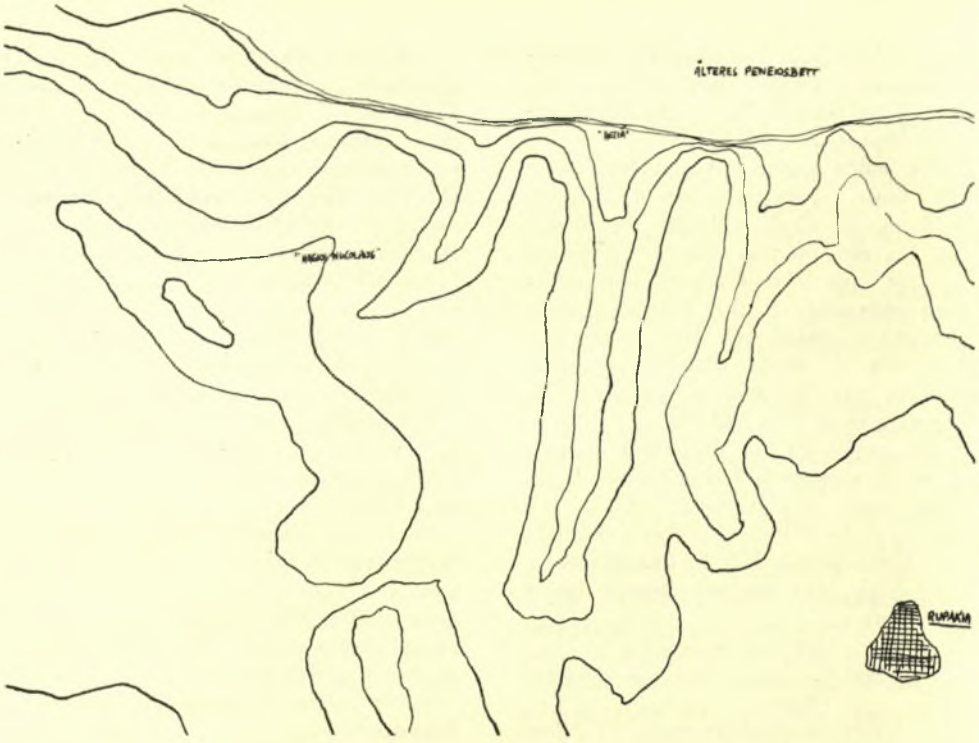
Auf dem Feld « Tis Grias to Mnima » sehr viele Scherben: darunter Fragment eines Skyphosbodens (spätes 6. Jh.?), Stück eines schwarzgefirnissten Kannenhenkels, Randfragment einer spätklassischen oder frühhellenistischen Schüssel. Ausserdem das Fragment eines Tonfigürchens (Brust ?), und Obsidiansplitter.

In der Flur « Kuvellia » setzen sich die Oberflächenfunde spärlicher fort. (Der Besitzer soll jedoch öfters « Funde » gemacht haben).

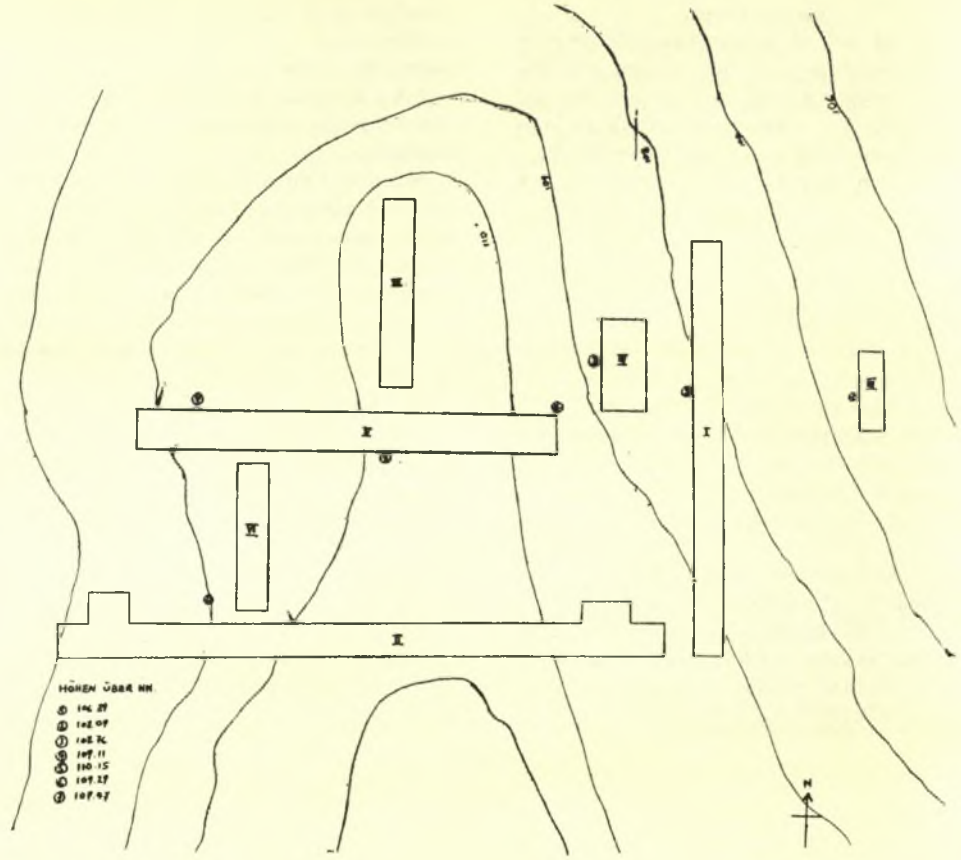
E 4, Klassische Siedlung: Über dem Ostrand des zweiten Tälchens östlich von Suli (der Flurname wurde nicht erfragt) Scherben, darunter einige der klassischen Zeit.

E 5, Klassische und spätere Siedlung: In der Flur « Chronidiassella » gelegen in einem Sattel südöstlich von « Tis Grias to Mnima » fanden sich viele Scherben von klassischer und

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Plan 6. Umgebung von Rupakia

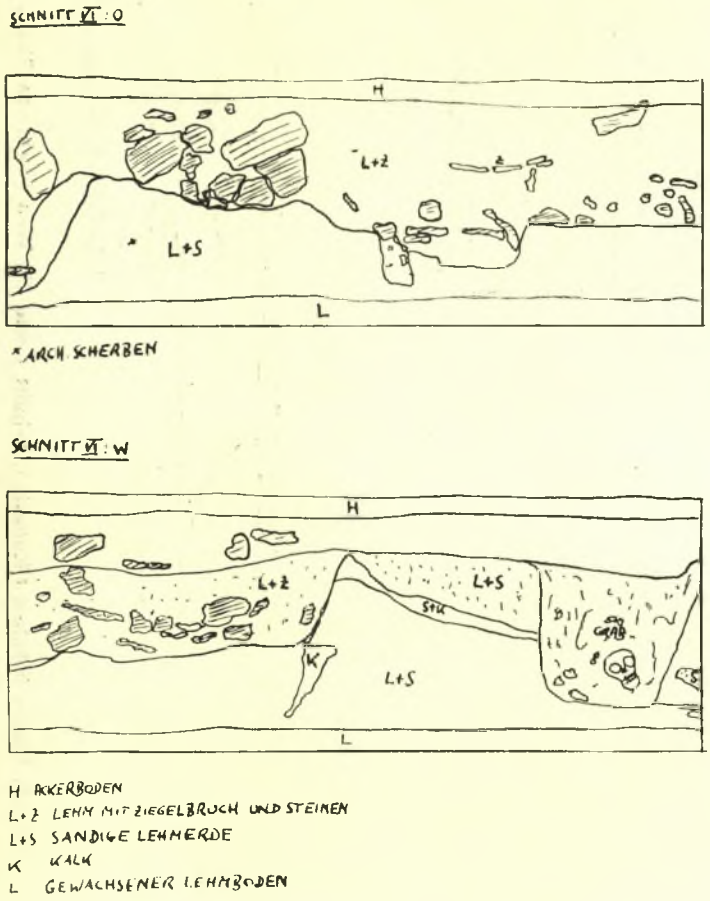
Plan 7. Hagios Nikolaos (Rupakia): Lage der Schnitte

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

hellenistischer Keramik, und das Fragment eines Reibsteins.

E 6, Römische Siedlung: Nördlich unterhalb der Flur « Hagios Nikolaos », die zu dem Dörfchen Velanidi gehört, finden sich zahlreiche römische Scherben. Im Schnitt eines Wassergrabens ist eine 50 cm starke, offenbar einheitliche Siedlungsschicht mit grober römischer Keramik sichtbar.

E 7, Mittelalterliche Siedlung: « Hagios Nikolaos », bei Velanidi. Auf einem Hügelrücken südöstlich von E 6 gelegen (wahrscheinlich etwas oberhalb der Überschwemmungsgrenze) deuten Ziegelbrocken, Bruchsteine und grobe Keramik auf eine Kirche späterer Zeit; vielleicht lag eine mittelalterliche Siedlung hier. Ausserdem finden sich spärliche antike Scherben.

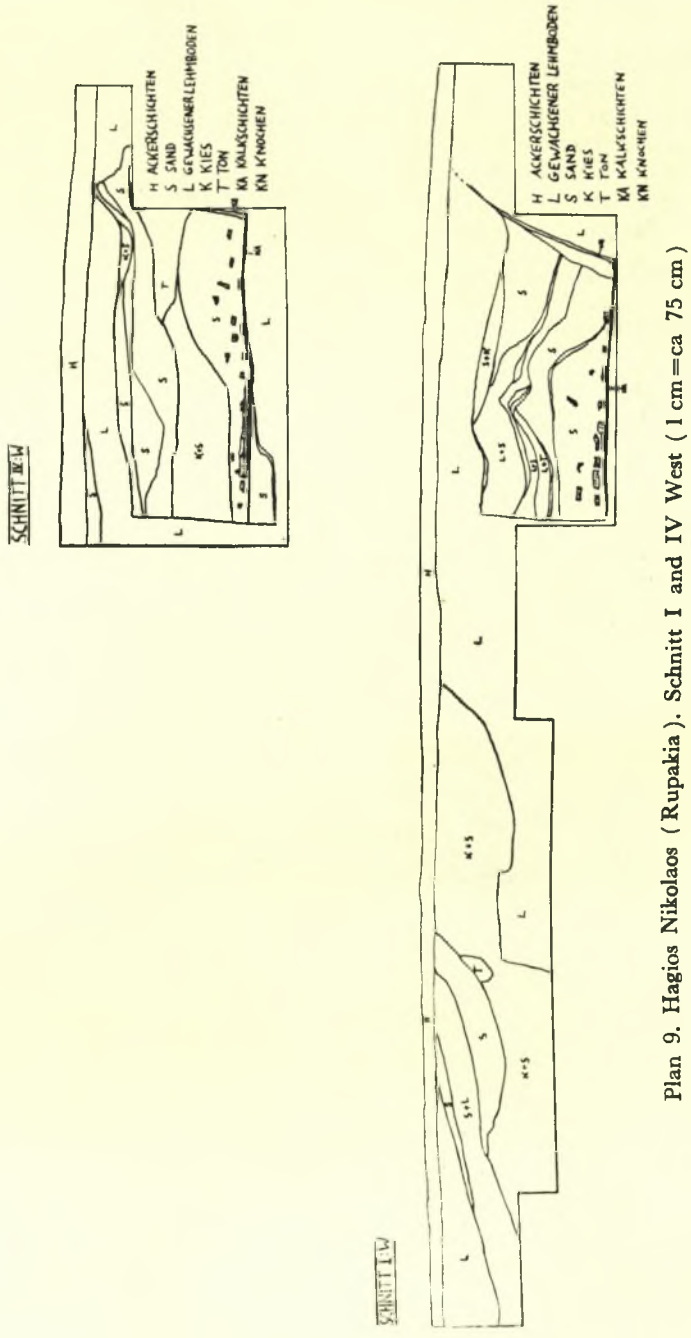

Plan 8. Hagios Nikolaos (Rupakia). Schnitt VI Ost und West (1 cm = ca 75 cm)

Im oberen Ende des Tales, unterhalb von Velanidi, sollen « vor längerer Zeit » mehrere Gräber gefunden worden sein.
Auf einem Feld nordöstlich von « Hagios Nikolaos » wurde in jüngster Zeit ein grosser Pithos zerschlagen. Von eventuellen Beigaben fand sich keine Spur. Im weiteren Umkreis kommt auf den Feldern grobe Keramik, wie die oben vermerkte, vor.

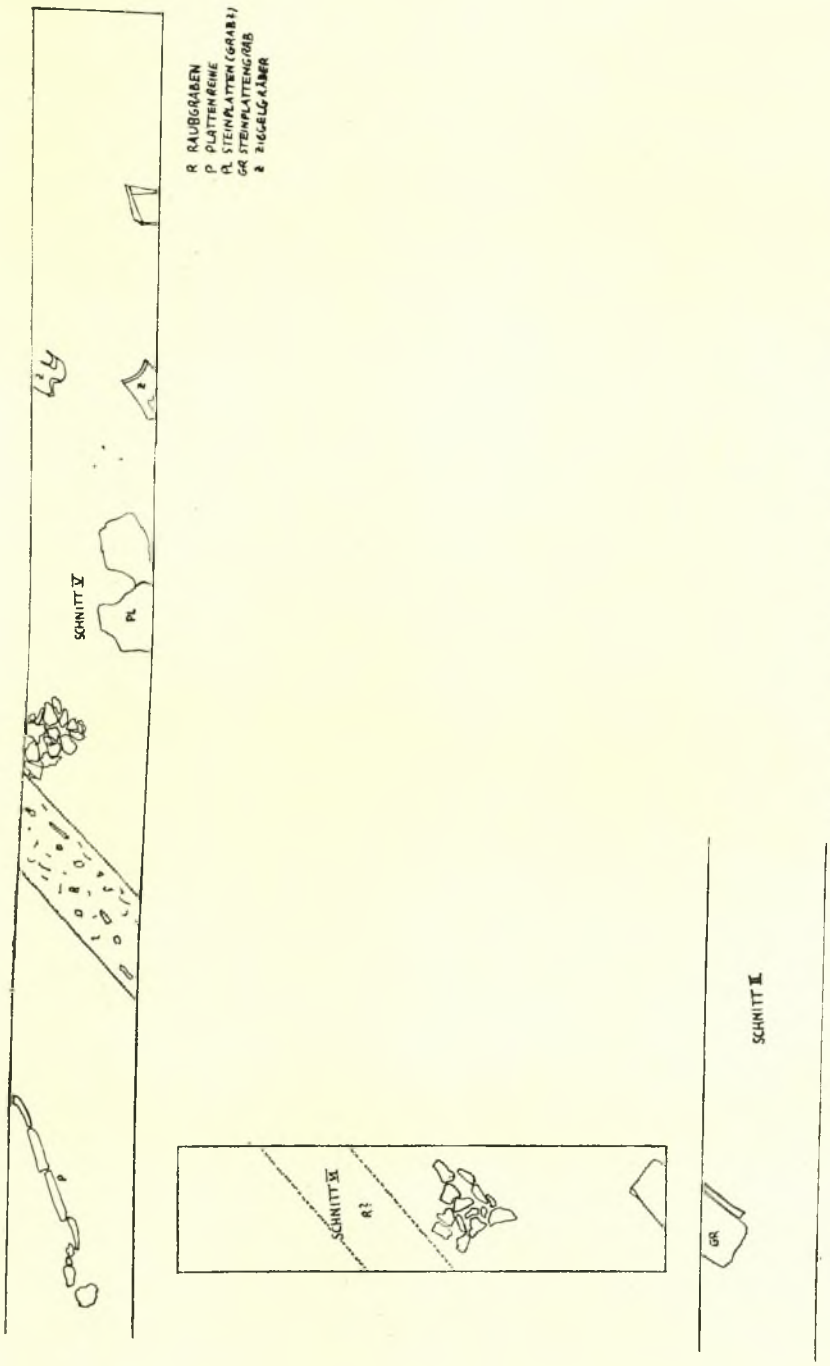
E 8, Klassische und spätere Siedlung, samt einem Grab noch unbekannter Zeit, und mehreren, neueren Töpferöfen auf dem Feld oberhalb einer Mühle nordöstlich von « Hagios Nikolaos ». Im Umkreis einer jetzt noch ergiebigen Lehmgrube Reste von Töpferöfen und grober Keramik, anscheinend neuerer Zeit. In einer Regenrinne dicht dabei fand sich die untere Hälfte samt dem Fuss einer helle-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Plan 9. Hagios Nikolaos (Rupakia). Schnitt I and IV West (1 cm = ca 75 cm)

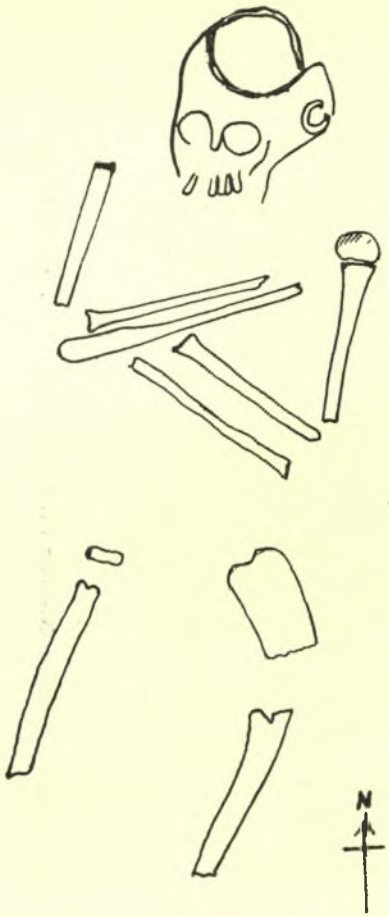
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Plan 10. Hagios Nikolaos (Rupakia). Schnitt II, V, VI (1 cm = ca 75 cm)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

nistischen Fußschale (T a f. 143 d), gut erhalten und sicher nicht weit hergeschwemmt. Vielleicht stammt sie gar aus dem Grab etwas oberhalb? Hier lag ebenfalls zwischen Regenrinnen im Lehmboden dicht unter der heutigen Oberfläche das Skelett einer jungen Frau mit über der Brust gekreuzten Armen (P l a n 11). Sie trug einen einfachen bronzenen Ohrring (von einem zweiten fand sich keine Spur,

Plan 11. Siedlung E 8. Grab nordöstlich von H. Nikolaos bei Velanidi

ebenso nicht von einer Grabfassung, oder von Beigaben). Das Skelett lag in ungestörter Lage, lediglich die Beine sind etwas abgesunken und von den Knieen an weggeschwemmt.

Auf dem Feld oberhalb dieser Stelle wiederum zahlreiche klassische und spätere Scherben und Ziegelbrocken.

Nachtrag zu Themelis, Deltion 20 (1965): Χρονικά, S. 215 f.

Um Agrapidochori sind die Oberflächenfunde so dicht, daß man eine ausgedehnte Siedlung seit der klassischen Zeit erwarten muß. Bemerkt wurden ausser den bei Themelis a. O. aufgezählten Resten:

a) bei einem Haus östlich der «Armatova» mehrere Sandsteinplatten, wie sie aus Gräbern der Gegend bekannt sind. Eine dieser Platten weist anscheinend Reliefschmuck auf (T a f. 143 c) (die «Inschrift» auf der Schmalseite jedoch ist offenbar zufällig entstanden). Im Boden vor dem Haus sind Reste eines Skeletts sichtbar;

b) auf einem Acker südöstlich von der «Armatova» liegt ein großer Muschelkalkblock mit dem Rest eines Klammerloches. Ringsum ist der Boden reich an klassischen und hellenistischen Scherben;

c) in einem neu angelegten Hohlweg östlich von dieser Stelle fanden sich im Schnitt der Ostwand, 30-40 cm unter der heutigen Oberfläche, zahlreiche hellenistische Scherben (T a f. 143 e). Vielleicht ist hier ein Haus angeschnitten?

F. W. HAMDORF

*

SCUOLA ARCHEOLOGICA ITALIANA

Nell'ambito delle esplorazioni nell'area del bacino del Peneo destinata ad essere sommersa dalle acque di un lago artificiale, la Scuola archeologica italiana ha svolto ricerche, dal 6 all'11 novembre 1967, lungo la sponda destra della vallata, tra la linea della diga di Kentron e il villaggio di Xeniès. Il paesaggio fisico dell'area esaminata è costituito — a livello più basso — dalla piana alluvionale che fiancheggia il fiume. A giudicare dal corso attuale di questo, decentrato a Sud rispetto all'asse longitudinale della vallata e quasi a ridosso della sua sponda sinistra, dove in molti punti — come ad Armatova — agisce con erosioni profonde, si direbbe che la piana che sta sotto Xeniès e Daouti tenga il posto del vecchio letto fluviale. A parte comunque ogni considerazione ipotetica sull'aspetto del paesaggio fisico in quest'area nell'antichità, non si segnala qui nessun indizio superficiale che possa attestare insediamenti antichi. L'insicurezza

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

della zona doveva consigliare i livelli più alti delle colline. E comunque, anche se essa non era interessata direttamente dal corso fluviale, la consistenza degli strati alluvionali che si sono accumulati dall'antichità ad oggi esclude qui ogni possibilità di ricerca. Ricordiamo per inciso che il villaggio di Xeniès, situato parzialmente in questa piana alluvionale, conserva, reimpiegati nelle case, alcuni elementi antichi. Ma esso é di fondazione recente. Fino agli inizi del secolo scorso il paese sorgeva più ad Ovest, ad una quota notevolmente superiore a quella del villaggio attuale in località Παλιὸ χωριό (ZI). Qui, su un' area in leggero declivio, particolarmente adatta per un insediamento, la superficie del terreno non presenta resti di muri affioranti, ma grande quantità di frammenti ceramici (soprattutto ceramica invetriata di periodo bizantino e turco). Ad oriente di quest'area, su una collinetta che domina il paesaggio circostante, sono ancora evidenti le trincee di fondazione di un edificio absidato che va certo identificato con la chiesa del villaggio scomparso. La località porta anche il nome di Κοίμησις Θεοτόκου che è il titolo della chiesa del villaggio attuale. Ma la costatazione più importante é che tutto attorno all' area della vecchia chiesa il terreno é abbondantemente cosparso di frammenti ceramici di ogni epoca con una buona frequenza di ceramica ellenistica e classica a vernice bruna. Tra il materiale raccolto in superficie sono anche due schegge di selce grigio chiara (l. cm. 5) lavorate come grattatoi, in tutto simili a quelle raccolte in stazioni paleolitiche della regione di Amaliàs[1]. Il sito merita forse di essere indagato come centro abitato precedente all'attuale Xeniès con una probabile documentazione per vari periodi. E'da qui che proviene, con ogni probabilità, la colonna tortile citata dallo Themelis e conservata nella casa dei proprietari del terreno[2]. Dalla zona proviene anche un capitellino corinzio, paleocristiano[3]. Il sito individuato é comunque fuori della zona che sarà sommersa dalle acque, sovrastando ad essa per una decina di metri di livello e per più di una cinquantina di metri di distanza sul piano.

A sud della località testé ricordata, sul cocuzzolo piatto di basse colline direttamente sovrastanti la piana alluvionale si hanno invece documenti molto precisi di sepolture (Z 2). Due di esse sono state individuate perché parzialmente sconvolte dall'aratro in recenti lavori agricoli. Di una erano rimaste in situ solo alcune ossa, dell'altra assieme a scarsi resti dello scheletro orientato con le gambe a Nord, era una ciotola in frammenti collocata all'altezza del bacino[4] (T a v. 144 a-b). Con essa si recupera un dato cronologico: é infatti in tutto eguale alle basse tazze in rozza argilla, senza vernice e senza ingubbiatura[5], databili tra il XIII e il XIV secolo, in periodo franco. La tomba, a giudicare dai grossi frammenti ceramici sparsi attorno ad essa dall'aratro, doveva essere coperta da tegoloni e non doveva essere l'unica nel sito, dal momento che i contadini ricordano qui il frequente ritrovamento di resti scheletrici. Più ad Ovest di questa area, sulla sommità di un altro dosso che si spinge verso la piana alluvionale, alla profondità di una decina di cm dalla superficie si é scavata una semplice sepoltura in fossa con gli scarsi resti delle pietre di campo che dovevano originariamente definirne il contorno. Sono stati trovati in essa i resti di due scheletri: uno superficiale sconvolto e incompleto, l'altro più profondo, intatto, con le gambe ad Est, il braccio destro adagiato lungo il fianco, il sinistro piegato sul petto (T a v. 144 c). Evidentemente il superiore é il più antico, estratto dalla sepoltura per ospitare il successivo, trovato intatto[6]. Purtroppo manca ogni elemento cronologico, non essendosi trovato neppure un frammento ceramico, ma non é escluso che anche questa sepoltura, data la superficialità, la semplicità e l'orientamento, sia di periodo medievale.

1. Cfr. J. Chavaillon - N. Chavaillon - F. Hours, Industries paléolithiques de l'Elide, in BCH XCI (1967), p. 151 ss.

2. Arch. Deltion 20 (1965), p. 219, nr. 18. Per una datazione cfr. J. L. Benson, Spirally fluted columns in Greece, in Hesperia XXVIII (1959), p. 253 ss., tv. 46.

3. Alt. cm. 16; marmo bianco a grana fine. È'ora conservato in casa di Athanasios Patzouros. Esemplari simili in Praktikà 1959, tv. 89.

4. Ciotola in argilla marrone chiara ricomposta da più frammenti. Diam. base cm 8,5; diam. bocca cm 15,5; alt. cm 5,5. La tomba, situata nel campo di J. Antonakopoulos, era a 15 cm dal piano di campagna su un'area di m. 1,60 × 0,40.

5. Cfr. Th. Stillwell MacKay, Byzantine and frankish pottery, in Hesperia XXXVI (1967), p. 300, tv. 69 nn. 136, 137. L'area del Peneo ebbe un notevole sviluppo in periodo franco, con i centri di Glarenza, Santemeri, Portes, Gastouni etc.

6. La tomba, situata nel campo di N. Sophianopoulos, era a 20 cm dal piano di campagna. Lo scheletro intatto misura m. 1,60.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Non é tuttavia da pensare che le tombe sparse nella campagna, sulle propaggini dei colli, fossero solo di età così tarda. Certamente precedente doveva essere una sepoltura in pithos, trovata durante lavori agricoli qualche anno fa, ad Ovest del sito di Παλιὸ χωριό. Un contadino raccolse allora tra i grossi cocci del pithos alcuni vasetti di terracotta successivamente scomparsi; sul posto sono alcuni resti del grande vaso, ma nulla che possa suggerire una datazione anche approssimativa. In conclusione esistono indizi sufficienti per affermare che le colline più basse, presso il letto fluviale, fossero destinate a campo di sepoltura, mentre a livello superiore l'area doveva essere più adatta a centri di abitazione.

Procedendo oltre, verso Ovest, fino al villaggio di Daouti, nessun indizio da segnalare. Il villaggio porta da alcuni anni il nome di Παληόχωρα. Il vecchio toponimo padronale é certo del periodo di occupazione turca (Daoùt =David), mentre il nuovo é stato trasferito da una località ad Ovest dell'attuale villaggio (Z 3). Questa, dal toponimo trasparente quanto quello ricordato sopra in rapporto a Xeniès, presenta il superficie notevole abbondanza di frammenti ceramici di ogni epoca, dall'ellenistica in poi, sufficienti per indicare anche qui un sito archeologico. Esso tuttavia é notevolmente superiore al livello massimo previsto del lago artificiale. Anche qui, forse in rapporto al progressivo spostarsi del letto del Peneo verso Sud, con la conseguente conquista di nuove terre nella piana alluvionale, si costata, come a Xeniès, lo spostamento del centro abitato a quota inferiore, nell'area destinata precedentemente a sepolture sparse. Una di queste, d'età romana, é stata studiata da Themelis nel 1964[7], mentre di altre, incontrate occasionalmente in lavori agricoli, danno notizia i contadini.

A Nord delle colline di Daouti e Xeniès si addentra una valletta destinata pure ad essere sommersa nei livelli più bassi. In essa scorre un torrente che si é scavato un letto profondo negli strati argillosi alluvionali del fondo valle e che ha dato il nome di Langadià alla zona. Nel suo tratto inferiore, tra Daouti e Vàlaka (o Palioborsi), già parzialmente invaso dalle acque, nulla di importante da segnalare. Nel tratto più a monte invece, in località Loukissò (proprietà A. Martsaklìs di Xeniès) alcuni indizi superficiali hanno permesso di individuare un'area di modesto interesse archeologico. Qui, sulle pareti argillose del letto del torrente, affiorano e si presentano come in sezione tre tombe di tipo semplice a pietre di campo messe per ritto sui lati della fossa con una copertura di lastre di pietra e grossi tegoloni (T a v. 144 d). Lo scavo é reso pericoloso, anzi impossibile, dall'incoerenza del materiale facile al crollo in cui le tombe sono inserite. Tuttavia il tipo e l'orientamento di esse (ad Est) giustifica l'ipotesi che si tratti di tombe tarde (d'età bizantina o turca frequenti nella zona e quasi sempre prive del minimo elemento di corredo. Si procede invece, partendo da indizi superficiali, all'esame di un'area ai limiti tra il fondo valle e il piede delle colline (Z4) (P l a n 12; T a v. 145 a). Gli elementi portati alla luce in quest'area sono:

1) Una tomba a fossa, su un'area di m $1,80 \times 0,90$, coperta da quattro lastre irregolari di pietra. Lo scheletro orientato ad Est, con le braccia stese ai lati del corpo, era mal conservato con una lunghezza di m 1, 50 (T a v. 145 b, 146 a). La tomba era intatta ma priva di corredo. Ai lati del teschio si sono trovati tuttavia due orecchini bronzei ad anello (diam. cm 2,6) con una espansione ad occhiello, a cui forse erano applicate appendici in materiale deperibile (T a v. 146 b). I confronti più stretti sono di periodo paleocristiano[8].

2) Una tomba a cassetta, a breve distanza dalla precedente, di cui presenta lo stesso orientamento (T a v. 147 a). Mancava di lastre di copertura e la prova che fosse stata sconvolta già anticamente è data dal disordine delle ossa solo in parte conservate. La tomba misura $1,80 \times 0,65$; le sue pareti sono composte di lastre irregolari, infisse verticalmente nel terreno. Manca ogni elemento cronologico sicuro; solo la vicinanza a l'uguaglianza di livello con la precedente sono a favore di una datazione ad uno stesso periodo.

3) Un lastricato, 10 m a Nord delle due tombe descritte (T a v. 147 b). Su un'area di m $1,57 \times 1,20$ sono regolarmente disposte alcune grandi lastre centrali fratturate dal calore e bordate all'esterno da pietre minori con chiare tracce di fuoco. Sopra il lastricato

7. Arch. Deltion 20 (1965), p. 219.

8. Cfr. Praktiká 1956, p. 113 ss., tv. 41 (da Nea Anchialos); F. H. Marshall, Catalogue of the jewellery in the British Museum, London 1911, n. 2685, tv. LV.

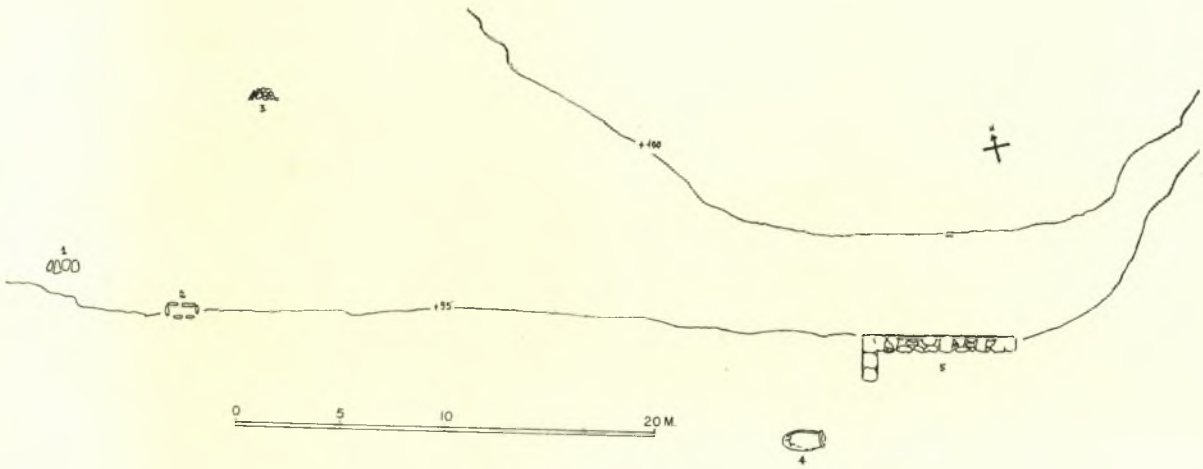
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

si sovrappongono due strati orizzontali di argilla semicotta, rossiccia conclusi superiormente da una calotta semisferica, pure di argillá semicotta. Nessun frammento ceramico fu raccolto nè dal riempimento superiore nè da sotto le lastre. Problematica resta anche la funzionalità di tale lastricato, il quale completo doveva essere a pianta circolare. In area di necropoli potrebbe rappresentare una pira, ma manca di resti in tal senso caratteristici e si oppone il fatto che le tombe ritrovate sono di inumati. È più probabile quindi che esso rappresenti il resto di un forno, da porre in rapporto cronologico e funzionale con i resti di muri di cui si dirà più avanti [9].

4) Una sepoltura in pithos, situata 32 m ad Est delle tombe 1 e 2. Il pithos, coricato nel terreno con la bocca ad Est, aveva una altezza complessiva di m 1,50, un diametro massimo di 0,90, base piatta, forma ovoidale ed orlo a listello ribattuto all'esterno (T a v. 147 c-d). I lavori agricoli e l'azione dilavatrice delle acque ne avevani infranto ed asportato la metà superiore. Nello strato più alto del riempimento si colgono alcuni frammenti ceramici decorati con fascie di linee ondulate incise e intersecantesi, di periodo bizantino [10]. Se tali frammenti non sono scivolati per naturale assestamento del terreno nella cavità del pithos, costituiscono prova che esso già anticamente fu saccheggiato. Negli ultimi 10 cm di riempimento, tra scarsissimi residui di ossa, si rinvengono in ordine sparso:

a) un bracciale bronzeo desinente alle estremità con due testine schematizzate di serpente (diam. cm 7,2); b) due occhielli bronzei con pieduccio mobile per inserzione in altro elemento (diam. cm 1,8); c) frammenti sparsi di laminette bronzee [11]; uno spillone bronzeo con testa di ferro, in frammenti. Il tipo di bracciale data la sepoltura: abbondantemente documentato in area macedone, esso ha larga diffusione tra la fine del VI e gli inizi del V sec. a. C[12] (T a v. 147 b, 148 a-b).

5) Un muro a squadra (T a v. 145 a, 148 c). A breve distanza ma a livello superiore rispetto al pithos, alcuni massi allineati e affioranti sono l'occasione per lo scavo di due tronconi di muro incontrantisi ad angolo retto. Il braccio breve misura m 2,10, quello lungo m 7,20, lo spessore circa m 0,55. Le pietre sono tagliate e sovrapposte abbastanza regolarmente sul braccio breve Ovest, irregolarmente e cementate dalla terra su quello Nord. La struttura è conservata per soli 50 cm di altezza e si presenta come il probabile

Plan 12. Xeniès loc. Langadia (propr. Angelos Martzaklis)

9. Esempi di *pyrai* in AM XXVIII (1903), p. 251 ss.; Annuario Atene X-XII (1927-29), p. 547; Olynthus XI (1942), p. 151 ss.; Kerameikos V, 1 (1954), p. 11. Per i forni per cibo, cfr. R. J. Forbes, Studies in ancient Technology, VI, Leiden 1958, p. 61 ss.

10. Corinth IX, p. 187, fig. 166.

11. Olympia IV, p. 184; AJA XLIII (1939), p. 413, fig. 4; Olynthus X, tv. LXI, 817-821. Probabilmente i pezzi b e c sono resti di un medesimo oggetto (una lekanis bronzea con anse mobili ad anello?).

12. Cfr. ÖJh. 27 (1932), p. 17, fig. 23; 28 (1933), p. 186, fig. 104; Olynthus X, p. 68, nn. 202, 205, tvv. XII-XIV P. Amandry, Coll. H. Stathatos, Les bijoux antiques, Strasbourg 1953, p. 60 ss., nn. 12 ss., tvv. XXI-XXII.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

resto di fondazione di una costruzione rettangolare, franata e scomparsa a Sud e ad Est, nel punto di maggior declivio della collina. Credo si debba escludere che esso rappresenti il resto di un recinto tombale secondo una ipotesi che potrebbe venire suggerita dal genere di ritrovamenti dell'area. Nel riempimento e nel breve lembo di battuto pavimentale che si é conservato si sono raccolti alcuni frammenti di ceramica grezza di età ellenistica-romana e un peso piramidale da telaio, di un tipo comune in étà ellenistica[13]. Sotto a tale strato si incontra il terreno vergine della collina. Si pensa quindi più probabile vedere in queste semplici strutture il resto (fondazione e poco più) di una abitazione isolata, in rapporto alla quale è forse da porre l'area lastricata nr. 3.

Poiché la zona non é situata lungo una arteria naturale di traffico (la valletta é a fondo chiuso), é molto probabile che i resti individuati siano inseribili nel quadro di abitazioni sporadiche di tipo agrario che dovettero occupare in diversi periodi quest'area particolarmente ben esposta e nello stesso tempo riparata.

13. Hesperia, Suppl. VII (1943), p. 73 ss.

Concludendo, in risposta ai fini contingenti per i quali é stata eseguita la ricognizione, si segnala che, al di fuori di tombe sparse, nell'area destinata ad essere sommersa non si é rinvenuto alcun indizio chiaro che richieda una ulteriore ricerca. Siti archeologici probabili sono distribuiti a mezza collina lontani e al sicuro dal futuro livello massimo del lago artificiale.

Per una maggiore conoscenza topografica della zona si crede utile far presente che la relativa scarsezza di documenti antichi lungo la sponda destra del Peneo ha forse una spiegazione di carattere storico. Mentre infatti per la sponda sinistra é probabile il passaggio della strada montana che collegava la città di Elide con Olimpia tramite il centro di Pylos (Paus. VI, 22, 5; Diod. XIV, 17, 9; Plin. NH. IV, 5, 6), per quella destra nulla giustifica il passaggio di una importante linea di traffico che avrebbe potuto favorire e comportare una certa frequenza di nuclei abitati. Il che non esclude tuttavia la possibilità di insediamenti sparsi di tipo agrario (Paus. VI, 26,7) in vari periodi, comme viene suggerito dalla datazione delle tombe che vanno dalla fine del periodo arcaico fino al periodo franco.

L. BESCHI

*

Σημ. τ. Συντ. Μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκτυπώσεως τοῦ παρόντος τεύχους δὲν εἶχον σταλῆ τὰ Χρονικὰ τῆς ΣΤ΄ Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

I. ΚΟΡΙΝΘΙΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Ἀγρὸς Σοφίας Τσιμπούρη

Δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ διενηργήθη εἰς τὸν ἐν ἐπικεφαλίδι ἀγρόν, ὅπου ἀνεφάνησαν ἀρχαιότητες κατὰ τὴν διάνοιξιν θεμελίων. Πρὸ ἀκόμη τῆς διανοίξεως τῶν θεμελίων εἶχον ἔλθει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἀναμοχλευθέντα κατὰ τὴν ἄροσιν, τὰ κάτωθι ἀρχιτεκτονικὰ μέλη :

1) Πώρινον δωρικὸν κιονόκρανον, διαστ. 0,37 × 0,37 × 0,20, ὕψ. ἄβακος 0,06, ὕψ. ἐχίνου 0,08, διαμ. κίονος 0,28 μ. 2) Ἕτερον πώρινον δωρικὸν κιονόκρανον, διαστ. 0,45 × 0,45 × 0,25, ὕψ. ἄβακος 0,09, ὕψ. ἐχίνου 0,09, διαμ. κίονος 0,30 μ. 3) Τεμάχιον βάσεως ἰωνικῆς μαρμαρίνης. 4) Τεμάχια ἀρραβδώτων κιόνων. 5) Ἀπότμημα μαρμαρίνου θωρακίου. 6) Μέγας ἀριθμὸς κατειργασμένων τετραγωνικῶν πωρολίθων.

Ἡ ἔρευνα ἀπέδωκεν ἐνδιαφέροντα κινητὰ εὑρήματα, ἀλλὰ δὲν κατέληξεν εἰς συμπεράσματα ὡς πρὸς τὰ ἀρχιτεκτονήματα. Εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἐπιχώσεως εὑρέθησαν :

1. Ἀφθονώτατα ὄστρακα ὑστερορρωμαϊκῆς κεραμεικῆς. 2. Σπαράγματα τοιχογραφιῶν. Τὰ τεμάχια εἶναι πολὺ μικρά, ὥστε νὰ σχηματισθῇ γνώμη περὶ τῆς διακοσμήσεως. Ἄλλα εἶναι κίτρινα μονόχρωμα καὶ ἄλλα ἐρυθρὰ μὲ λευκὰς γραμμὰς à secco. Ἐπίσης εὑρέθησαν τεμάχια πράσινα καὶ τεμάχια σιτόχροα. 3. Σπαράγματα ψηφιδωτῶν δαπέδων μὲ κόσμημα πλοχμοῦ, ὡς καὶ μεμονωμέναι ψηφῖδες ἐκ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων. Τὰ χρώματα εἶναι λευκόν, μέλαν, ἐρυθρὸν καὶ κίτρινον. 4. Κατειργασμένα κυκλικὰ τεμάχια μαρμάρινα καὶ πήλινα, προερχόμενα πιθανῶς ἐκ μαρμαροθετημάτων. Αἱ διαστάσεις των κυμαίνονται (διάμ. 0,05 - 0,03 καὶ πάχ. 0,018 - 0,005 μ.). 5. Ἄφθονα θραύσματα ὑαλίνων ἀγγείων. 6. Ἀσσάριον Θεοδοσίου Α΄ (379 - 395 μ.Χ.)[1]. 7. Ἀπότμημα παλαιοχριστιανικοῦ λύχνου, διαστ. 0,045 × 0,05 μ., φέρον ἀνάγλυφον σταυρὸν τοῦ τύπου τοῦ εἰκονιζομένου ἐν O. Broneer, Corinth, Terracotta Lamps, Cambridge, Mass., 1930, εἰκ. 52, ἀριθ. 10. 8. Δύο ὄστρακα μεταβυζαντινῶν ἀγγείων μὲ ἐγχάρακτον διακόσμησιν καὶ κίτρινον γάνωμα. 9. Μικρὸν τεμάχιον μαργάρου (σεντέφι). 10. 20λεπτον Γεωργίου Α΄, 19ου αἰῶνος.

Εἰς τὸ Ν. ἐκ τῶν ὡς ἄνω δύο σκαμμάτων εὑρέθησαν εἰς βάθος 0,20 μ. τοῖχος ἐξ ἀργολιθοδομῆς καὶ εἰς βάθος 0,70 μ. πηλίνη αὐλαξ τετραγωνικῆς τομῆς καὶ παρ' αὐτὴν ταφὴ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Δ. Παρὰ τὴν αὔλακα ὄστρακον σκύφου κλασσικῶν χρόνων, διαστ. 0,025×0,025×0,003 μ.

Μέχρι τοῦ ὕψους τῆς ταφῆς ταύτης ἔφθανεν ἡ ΒΔ. γωνία μεγάλου κτηρίου ἐκτεινομένου πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ σκάμματος. Οἱ τοῖχοι τοῦ ἐν λόγῳ κτηρίου, μέσου σωζ. ὕψ. 1 μ. καὶ θεμελιωμένοι εἰς βάθ. 2.20 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, εἶναι κατεσκευασμένοι ἀπὸ μεγάλους τετραγωνικοὺς ὀγκολίθους εἰς δευτέραν χρῆσιν καὶ ἀπὸ μικροτέρους λίθους ἀργοὺς ἀναμίξ. Ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος, ὕψ. 1.50, μήκ. 0,67, πλ. 0,48 μ., φέρει εἰς τὴν μίαν πλευρὰν ἀναθύρωσιν καὶ εἰς τὴν ἑτέραν τόρμον, διαστ. 0,08 × 0,08 × 0,12 μ., ἐκ τῆς πρώτης χρήσεως. Τὸ δάπεδον τοῦ κτηρίου καλύπτεται ἀπὸ στρῶμα μικρῶν λίθων, οἱ ὁποῖοι φαίνονται προερχόμενοι ἐκ καταρρεύσεως τοίχων.

Πρὸ τῆς προσόψεως τοῦ ἐν λόγῳ κτηρίου ἡ ἀνασκαφὴ ἐπροχώρησεν εἰς βάθος 2.50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὅπου ἀνεκαλύφθη τοῖχος, βαίνων ἀπὸ Α. πρὸς Δ., πλ. 0,55 μ. περίπου, ἐκ λίθων ἀκανονίστου σχήματος προσαρμοζομένων καλῶς μεταξύ των. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐσταμάτησεν ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ τοίχου, χωρὶς νὰ ἀποκαλύψῃ τὰς παρειὰς τούτου. Πρὶν ἢ ὅμως φθάσῃ εἰς τὸν ἐν λόγῳ τοῖχον, καὶ εἰς βάθος 2 μέχρι 2.50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἀπεκάλυψεν ἴχνη πυρᾶς καὶ διάφορα κινητὰ εὑρήματα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ κάτωθι :

1. Λύχνος (Πίν. 149 α - β, τὸ α), ὕψ. 0,05 (μετὰ τῆς λαβῆς), μήκ. 0,11, πλ. 0,08 μ., ἐξ ὑποκιτρίνου πηλοῦ, τοῦ τύπου XXVII, 2[2]. Ἐπὶ τῆς βάσεως, ἐντὸς ἐγχαράκτου κύκλου, ἐγχάρακτος ἐπιγραφὴ Πρείμου, σχεδιασμένη ἀμελῶς ἐπὶ τοῦ πηλοῦ καὶ μὴ παρουσιάζουσα μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰς πολυπληθεῖς γνωστὰς ἐπιγραφάς, ἀναγλύφους καὶ ἐγχαράκτους, τοῦ Πρείμου τάς τε ἐν Ἀθήναις καὶ τὰς ἐν Κορίνθῳ[3].

1. Ἡ ταύτισις τοῦ ἐν λόγῳ νομίσματος ὡς καὶ ὅλων τῶν νομισμάτων τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ἐπιμελητρίας τῆς Νομισματικῆς Συλλογῆς κ. Ἀδ. Καραμεσίνη-Οἰκονομίδου.

2. Oscar Broneer, Corinth, Terracotta Lamps, Cambridge, Mass., 1930 (εἰς τὸ ἑξῆς Broneer), σ. 90 κ.ἑ.

3. Πρβλ. προχείρως Broneer, εἰκ. 144, ἀριθ. 757, πίν. XXXII, ἀριθ. 755, 756, Perlzweig, πίν. 23, ἀριθ. β, πίν. 36, ἀριθ. 1472, 2266, 2186, 970 καὶ 1512 καὶ G. Siebert, Lampes corinthiennes et imitations au Musée National d'Athènes, BCH 90 (1966) (εἰς τὸ ἑξῆς Siebert), εἰκ. 12, ἀριθ. 16 καὶ 19. Φαίνεται ὅτι ὁ ἐν λόγῳ λύχνος πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς μίαν ἀναβίωσιν τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Πρείμου ἢ εἰς ἀπομίμησιν τούτου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ὁ λύχνος εἶχεν ἀσφαλῶς χρησιμοποιηθῆ, διότι περὶ τὴν ὀπὴν τῆς θρυαλλίδος φαίνεται κεκαυμένος. Ἡ διακόσμησις τοῦ χείλους, καθ' ἣν φυτικὸν σχῆμα ἐκλαμβανόμενον ὡς φυλλοφόρος κλαδίσκος ἐναλλάσσεται μὲ τοὺς βότρυς ἀντὶ τοῦ κανονικοῦ φύλλου ἀμπέλου δὲν εἶναι σπανία [4]. Παρατηρεῖ ταύτην ἡ κ. Perlzweig ὡς χαρακτηριστικῶς κορινθιακὴν καὶ ἀποδίδει κυρίως εἰς τὰ ἐργαστήρια Λουκίου, Ὀκταβίου, Σπωσιανοῦ καὶ Βαλερίου [5]. Εἶναι πάντως μᾶλλον δυσερμήνευτος [6].

2. Λύχνος (Πίν. 149 α - β, τὸ γ), σωζ. ὕψ. 0,035, σωζ. μήκ. 0,095, πλ. 0,075 μ., ἐξ ἐρυθροκιτρίνου πηλοῦ, τοῦ τύπου XXVII, 3 [7]. Ἐπὶ τοῦ δίσκου, περιβαλλομένου ἀπὸ δύο δακτυλίους, ἀνάγλυφος προτομὴ Ἑρμοῦ φέροντος πέτασον καὶ κηρύκειον. Ἡ μορφὴ τοῦ Ἑρμοῦ ἐνθυμίζει μορφὴν αὐτοκράτορος τῶν ὑστέρων ρωμαϊκῶν χρόνων, ὁ δὲ σχηματισμὸς τοῦ λαιμοῦ καὶ ἡ διάταξις τῆς πτυχολογίας ἐπὶ τοῦ στήθους μὲ τὴν φίβλαν πρὸ τοῦ ὤμου δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀντιγράφεται ἔργον τῆς μνημειώδους πλαστικῆς. Ἡ ἀντιγραφὴ ἔργων τῆς μνημειώδους πλαστικῆς εἶναι ἄλλωστε συνήθης εἰς τοὺς λύχνους τοῦ τύπου XXVII, 3 [8]. Τὸ ἐν λόγῳ θέμα τῆς προτομῆς τοῦ Ἑρμοῦ δὲν εἶναι πολὺ σύνηθες ὡς διακόσμησις λύχνου [9].

3. Λύχνος (Πίν. 149 α - β, τὸ β), σωζ. ὕψ. 0,04, μήκ. 0,10, πλ. 0,075 μ., ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ, ἐκ μήτρας συγγενοῦς πρὸς τὸν προηγούμενον. Εἰς τὴν βάσιν, ἐντὸς ἐγχαράκτου κύκλου, ἀνάγλυφον κισσόφυλλον. Ἡ παράστασις λίαν ἀσαφής.

4. Τεμάχιον λύχνου (Πίν. 150 α - β τὸ β), σωζ. διαστ. 0,04 × 0,05 × 0,04 μ., ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ μὲ ἀνάγλυφον προτομὴν Ἀθηνᾶς Προμάχου πρὸς ἀριστερά. Ὁ τύπος εἶναι τῆς ὁμάδος 1 [10]. Ἡ θεὰ φέρει περικεφαλαίαν μὲ λοφίον. Τὸ δόρυ διακρίνεται μεταξὺ περικεφαλαίας καὶ λοφίου, ἡ δὲ αἰχμὴ ἐξέχει ὑπὲρ τὸ λοφίον. Ἡ ἐργασία εἶναι ἀρίστης ποιότητος. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἢ ἐκ στενότατα συγγενῶν μητρῶν προέρχονται: α) Τεμάχιον λύχνου ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς 2555 τοῦ Μουσείου τοῦ Κεραμεικοῦ τῶν Ἀθηνῶν (Πίν. 150 α, τὸ α) [11]. β) Τεμάχιον λύχνου ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς L3979 τοῦ Μουσείου Κορίνθου (Πίν. 150 β, τὸ α).

Μικρὸν μειονέκτημα ἐντὸς τῆς ἄνω αὔλακος τῆς περικεφαλαίας ἀριστερά, παρουσιαζόμενον καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν λύχνων, προδίδει πέραν τῆς ὁμοιότητος καὶ τὴν ταυτότητα τῆς προελεύσεως. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι δύο λύχνοι τῆς Κορίνθου, ἐξ ὧν ὁ εἷς, μάλιστα, ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ, προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς μήτρας ἢ τοὐλάχιστον ἐκ στενότατα συγγενῶν μητρῶν μὲ λύχνον τοῦ Κεραμεικοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ὁμὰς

4. Ἀνάλογα παραδείγματα: 1) Broneer, ἀριθ. 570, μὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Κορινθίου Καλλίστου, καὶ ἀριθ. 571 ἐκ τοῦ ἰδίου ἐργαστηρίου, ὡς ἐπίσης οἱ λύχνοι ὑπ' ἀριθ. 572-579, 2) Perlzweig, ἀριθ. 272 μὲ ὑπογραφὴν τοῦ αὐτοῦ Καλλίστου, προελεύσεως κορινθιακῆς, χρονολογούμενος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶνος, ὡς ἐπίσης οἱ λύχνοι ὑπ' ἀριθ. 273-274, 3) Β. Καλλιπολίτη, Ἀνασκαφὴ ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας, ΠΑΕ 1959, σ. 125, πίν. 106 α, 4) Θ. Καράγεωργα, Δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ οἰκοπέδου Ὀ. Παρασκευοπούλου ἐν Σπάρτῃ, ΑΔ 19 (1964): Χρονικά, σ. 145, Πίν. 145 γ καὶ 146 α, 5) Λύχνος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς 3170 μὲ ὑπογραφὴν Βαλερίου (Broneer, σ. 307).

5. Perlzweig, σ. 94, ἀριθ. 274 καὶ Siebert, σ. 510.

6. Πιθανὸν φαίνεται ὅτι ὁ διακοσμητικὸς αὐτὸς τύπος προῆλθεν ἐκ βαθμιαίας παρανοήσεως τῆς κληματίδος καὶ μάλιστα τοῦ τύπου ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἕκαστον φύλλον συνοδεύεται ὑπὸ ἑλίκων (πρβλ. προχείρως Broneer, εἰκ. 38, ἀριθ. 22, Perlzweig, πίν. 51, ἀριθ. 2, πίν. 8, ἀριθ. 271 καὶ πίν. 28, ἀριθ. 1474-1544, Α. Φιλαδελφέως, ΑΕ 1922, σ. 70 εἰκ. 9, ἀριθ. 2, Ὀ. Ἀλεξανδρῆ, ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 59, Πίν. 76 α, ἀνεξαρτήτως τῆς χρονολογήσεως ἑνὸς ἑκάστου τῶν λύχνων). Ἐκ τῆς παρανοήσεως ταύτης καὶ τοῦ συμφυρμοῦ τῆς ἕλικος μετὰ τοῦ φύλλου τῆς ἀμπέλου προέκυψεν ὁ φυλλοφόρος κλαδίσκος. Λύχνοι τινὲς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀνήκοντες εἰς μεταβατικὸν μεταξὺ τῶν δύο τύπων (πρβλ. N. Firatli - L. Robert, Les stèles funéraires de Byzance Greco-Romaine, Paris 1964, πίν. LXIX, ἀριθ. 6254, Perlzweig, πίν. 23, ἀριθ. η καὶ λύχνους τοῦ Μουσείου Κορίνθου ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς Τ1914 τοῦ Σπωσιανοῦ, L3490 τοῦ Ὀκταβίου καὶ L4255). Περαιτέρω ὁ φυλλοφόρος κλαδίσκος κατέληξεν εἰς ἁπλοῦν φύλλον (πρβλ. Broneer, ἀριθ. 578 καὶ 579). Τέλος τὸ ἐν λόγῳ σχέδιον ἐκφυλίζεται εἰς φύλλα πίτυος ἐναλλασσόμενα πρὸς τοὺς βότρυς (πρβλ. Siebert, ἀριθ. 20, Broneer, ἀριθ. 925 καὶ 569, Anne Bovon, Lampes d'Argos, Paris 1966, ἀριθ. 336 καὶ 338 καὶ λύχνους Μουσείου Κορίνθου ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς L3491 τοῦ Ὀκταβίου καὶ L4195).

7. Broneer, σ. 90 κ.ἑ. Ὁ λύχνος εἶναι μᾶλλον ἐκφυλισμένον δεῖγμα τοῦ τύπου, δεδομένου ὅτι ἔχει πολὺ στενὸν τὸ ρύγχος τῆς θρυαλλίδος καὶ δύο πολὺ ταπεινοὺς δακτυλίους περὶ τὸν δίσκον.

8. Broneer, σ. 98-101.

9. Ὁμοιότατοι εἶναι οἱ λύχνοι ὑπ' ἀριθ. L4373 καὶ L2646 τοῦ Μουσείου Κορίνθου ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ καὶ φέροντες ἀμφότεροι ἀνάγλυφον κισσόφυλλον κατὰ τὴν βάσιν. Ὁ ὑπ' ἀριθ. L2646 ἀναφέρεται ὑπὸ Perlzweig ἐν σ. 58. Πρβλ. καὶ τοὺς λύχνους ὑπ' ἀριθ. 171 τοῦ Μουσείου Μπενάκη, Reg. H. 1154 τῆς Bibliothèque Nationale, ἀναφερομένους ὑπὸ Perlzweig ἐν σ. 58, τὸν λύχνον τῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθ. εὑρετηρίου L2911, χρονολογούμενον εἰς τὸ τέλος τοῦ 3ου αἰῶνος (Perlzweig, ἀριθ. 778) καὶ τὰ δύο τεμάχια λύχνων ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ τῶν Ἀθηνῶν (ἀριθ. φωτ. Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ΚΕΡ 988). Πρβλ. ὡσαύτως τὸ ἔμβλημα τῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθ. εὑρετηρίου Ρ 18269 (Perlzweig, σ. 60).

10. Perlzweig, σ. 111.

11. Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν κ. Franz Willemsen, Διευθυντὴν τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Κεραμεικοῦ, ὁ ὁποῖος μοῦ παρεχώρησεν εὐγενῶς τὸν ἐν λόγῳ λύχνον πρὸς φωτογράφησιν καὶ σύγκρισιν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τῶν τριῶν αὐτῶν λύχνων εὑρίσκεται πολὺ πλησίον πρὸς τὸν λύχνον ἐν Perlzweig ὑπ' ἀριθ. 653, χρονολογούμενον εἰς τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ τὸν λύχνον ἐν Broneer ὑπ' ἀριθ. 582. Εἶναι ὅμως ἀρτιωτέρας κατασκευῆς. Τὸ θέμα δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὸ θεματολόγιον τῶν ἀττικῶν ἐργαστηρίων Πρείμου καὶ κισσοφύλλου. Εἰς τὸ θεματολόγιον τοῦ ἀττικοῦ Πρείμου περιλαμβάνεται ὁ ἕτερος τύπος Ἀθηνᾶς, ἤτοι ὁ τῆς ὁμάδος 2 [12].

5. Τεμάχιον λύχνου (Πίν. 151 α, τὸ α), σωζ. διαστ. 0,04 × 0,03 × 0,005 μ., ἐκ κιτρινερύθρου πηλοῦ μὲ παράστασιν ἀθλητικοῦ ἀνδρικοῦ κορμοῦ. Ἴσως τὸ θέμα εἶναι ἀθλός τις τοῦ Ἡρακλέους [13]. Ὁ λύχνος φαίνεται καλῆς κατασκευῆς μὲ ἐπιτυχῆ ἀπόδοσιν τῶν μυῶν.

6. Λύχνος (Πίν. 151 α, τὸ γ), ὕψ. 0,045 (μετὰ τῆς λαβῆς), μήκ. 0,105, πλ. 0,08 μ., ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ. Ἐπὶ τοῦ δίσκου τὸ θέμα τοῦ Ἔρωτος μὲ θύρσον καὶ δᾷδα. Ὁ δίσκος περιβάλλεται ἀπὸ δακτύλιον. Ἐπὶ τοῦ χείλους κόσμημα ἑλίκων. Ἐκ τῆς χονδροειδοῦς κατασκευῆς του ὁ λύχνος κατατάσσεται εἰς τὸν τύπον XXVIII [14], ἂν καὶ τὸ ρύγχος τῆς θρυαλλίδος παρουσιάζεται εἰσέτι ἐλαφρῶς ὑπερυψωμένον.

7. Τεμάχιον λύχνου (Πίν. 151 α, τὸ β), σωζ. διαστ. 0,045 × 0,03 × 0,005 μ., ἐξ ὑποκιτρίνου πηλοῦ. Σώζεται τμῆμα μόνον τοῦ δίσκου καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ θέμα τοῦ Ἔρωτος μὲ θύρσον καὶ δᾷδα. Ὁ λύχνος εἶναι πολὺ λεπτοτέρας κατασκευῆς ἀπὸ τὸν προηγούμενον καὶ φαίνεται ἀνήκων εἰς τὸν τύπον XXVII.

8. Τεμάχιον λύχνου (Πίν. 150 γ, τὸ γ), σωζ. διαστ. 0,055 × 0,05 × 0,004 μ., ἐξ ὑποφαίου πηλοῦ. Σώζεται τμῆμα μόνον τοῦ δίσκου καὶ μικρὸν τμῆμα τοῦ χείλους. Ἐπὶ τοῦ δίσκου κριός, σύμβολον τοῦ Ἑρμοῦ (ἢ ζῳδιακὸν σύμβολον) [15]. Ἡ ἀπόδοσις εἶναι κάπως ἀσαφής. Ὁ δίσκος περιβάλλεται ἀπὸ τριπλοῦν δακτύλιον. Ἐπὶ τοῦ χείλους ἴχνος κοσμήματος τοῦ σπειροειδοῦς τύπου [16]. Τὸ ἐν λόγῳ διακοσμητικὸν σχέδιον συχνὰ συνδυάζεται μὲ παραστάσεις ζώων [17]. Τὸ θέμα εἶναι λίαν σύνηθες [18].

9. Δύο τεμάχια λύχνου (Πίν. 150 γ, τὸ ε), σωζ. διαστ. 0,065 × 0,05 × 0,005 μ., ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ μὲ παράστασιν Ἔρωτος παίζοντος τὴν σύριγγα. Ἡ παράστασις λίαν ἀσαφής.

10. Τεμάχιον μήτρας (Πίν. 150 γ, τὸ δ), διαστ. 0,07 × 0,045 × 0,02 μ., ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ.

11. Εἰδώλιον (Πίν. 150 γ, τὸ β), διαστ. 0,055 × 0,06 × 0,005 μ., ἐκ κιτρινερύθρου πηλοῦ. Παριστάνεται νεγροειδὴς τύπος. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουν ἀποδοθῆ δι' ἐγχαράξεως ἐπὶ τοῦ πηλοῦ. Ἴσως προέρχεται ἐκ λύχνου. Ὁμοιάζει πρὸς εἰδώλιον ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς L4244 τοῦ Μουσείου Κορίνθου.

12. Ἕτερον τεμάχιον εἰδωλίου (Πίν. 150 γ, τὸ α), διαστ. 0,045 × 0,05 × 0,02 μ., ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ. Σώζεται τὸ κάτω δεξιὰ τμῆμα ἀνδρικοῦ προσώπου, μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ στόματος, τὸν δεξιὸν ρώθωνα καὶ ὑποδήλωσιν τοῦ γενείου καὶ τοῦ μύστακος. Τὸ γένειον σχηματίζεται διὰ προσθέτου ἐπιτεθειμένου πηλοῦ, ὁ δὲ μύσταξ δι' ἁπλῶν νυγμάτων ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ πηλοῦ.

13. Κεφαλὴ εἰδωλίου μίμου ἢ γελοιογραφικοῦ εἰδωλίου (Πίν. 151 α, τὸ δ), σωζ. διαστ. 0,045 × 0,035 × 0,025 μ., ἐξ ὑποκιτρίνου πηλοῦ [19]. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀποτυχημένη ὑποστᾶσα ζημίαν κατὰ τὴν ὄπτησιν.

14. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοῦ ἢ ἀναλόγου εἰδωλίου, σωζ. διαστ. 0,04 × 0,03 × 0,02 μ. Δὲν συναρμολογεῖται μὲ τὸ προηγούμενον τεμάχιον.

15. Ὄστρακον μελανομόρφου ἀγγείου, διαστ. 0,03 × 0,025 × 0,005 μ.

16. Χαλκοῦν ἄγκιστρον τετραγωνικῆς τομῆς (Πίν. 152 β, τὸ δ), μήκ. 0,015 μ.

17. Μικρότατα τεμάχια ἐκ λεπτοτάτης χαλκῆς ἐπενδύσεως ἀντικειμένου ἔχοντος κυματοειδῆ ἐπιφάνειαν, ἴσως δοχείου κοσμουμένου δι' ἀναγλύφων ραβδώσεων. Ἐπὶ τεσσάρων ἐκ τῶν ἐν λόγῳ τεμαχίων σώζεται ἀνὰ εἷς ἦλος. Μετ' αὐτῶν εὑρέθη κοιλόκυρτον τεμάχιον ἐλεφαντοστοῦ μὲ χρῶμα ἐντόνως πράσινον ὡς ἐκ τῆς γειτνιάσεως μετὰ τοῦ χαλκοῦ.

18. Θραύσματα ἀγγείων ἐξ ἄχρου ὑάλου, ὧν ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια κοσμεῖται δι' ἀναγλύφων ραβδώσεων.

12. Perlzweig, σ. 111.

13. Πρβλ. H. B. Walters, Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum, London, 1914, ἀριθ. 655 καὶ 1221 καὶ The Swedish Cyprus Expedition, vol. IV, part 3, σ. 127, ἀριθ. 16, εἰκ. 39:15.

14. Broneer, σ. 102 κ.ἑ.

15. Broneer, σ. 109, σημ. 1.

16. Broneer, εἰκ. 48, ἀριθ. 18.

17. Πρβλ. προχείρως Broneer, εἰκ. 187, πίν. XXIX, ἀριθ. 1241, 1257, Perlzweig, πίν. 20, ἀριθ. 904, 908, 919, 924, 945, πίν. 21, ἀριθ. 1007, K. Kübler, Zum Formwandel in der spätantiken attischen Tonplastik, JdI 67 (1952), εἰκ. 21, 41, 43, 44.

18. Πρβλ. καὶ Π. Λαζαρίδη, ΠΑΕ 1965, σ. 18, πίν. 16 α.

19. Πρβλ. μὲ κεφαλὴν μίμου ἐν Margarete Bieber, The History of the Greek and Roman Theater, 2α ἔκδοσις, 1961, εἰκ. 826. Βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος ἐν T. B. L. Webster, Monuments Illustrating Old and Middle Comedy, London 1960. — Simone Mollard-Besques, Catalogue raisonné de figurines et reliefs en terre-cuite grecs et romains, II, Myrina, Paris 1963, Texte, Acteurs et personnages comiques, σ. 141. — H. Bartels, Grylloi, Bericht über die Ausgrabungen in Olympia VIII, Berlin 1967, σ. 251-262.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

19. Μικρότατον θραῦσμα ὑαλίνου ἀγγείου, διαστ. 0,01 × 0,007 × 0,002 μ., μὲ ἔγχρωμον διακόσμησιν εἰς σχῆμα ρόδακος χρώματος πρασίνου καὶ κιτρίνου. Τὸ πράσινον χρῶμα εἶναι ὕαλος, τό δὲ κίτρινον «πάστα» περικλειομένη ἐντὸς στρώματος ἐφυαλώσεως.

20. Τεμάχια ὀστεΐνων περονῶν.

21. Τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα, ἐξ ὧν δύο ἐφθαρμένα ρωμαϊκά, εἰς ἀντωνιανὸς Γαλλιηνοῦ (260 - 268 μ.Χ.) καὶ εἰς ἀντωνιανὸς Τακίτου (275 - 276 μ.Χ.).

22. Περὶ τοὺς εἴκοσι πυρῆνες ἐλαιῶν.

Ἡ ὁμὰς τῶν ἐν λόγῳ ἀντικειμένων, ὡς εὑρέθησαν κατεστραμμένα καὶ ἀπερριμμένα, παρουσιάζει μέγα ἐνδιαφέρον. Τρεῖς μόνον λύχνοι εὑρέθησαν ἀκέραιοι. Ὅλα τὰ ἄλλα εὑρήματα ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν, τεθραυσμένα εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ μὲ ἄφθονα ἴχνη πυρᾶς. Ἐκ τῶν θραυσμάτων, ἐξ ὧν ἀνασυνετέθη ὁ λύχνος ὑπ' ἀριθ. 2, μερικὰ διετήρουν τὸ ἀρχικὸν χρῶμα τοῦ πηλοῦ, ἐνῷ εἰς ἄλλα εἶχε τοῦτο μεταβληθῇ, εἴτε ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ πυρός, εἴτε ἐξ ἐπιδράσεως ἄλλων ἀντικειμένων, μεθ' ὧν εἶχον ἔλθει εἰς ἐπαφήν. Πέραν πάσης ἀμφιβολίας τὰ ἐν λόγῳ ἀντικείμενα προέρχονται ἐκ καταστροφῆς τινός. Λόγῳ τοῦ ἐντελῶς περιωρισμένου τῆς ἐρεύνης δὲν διεπιστώθη μετὰ πλήρους βεβαιότητος ἂν τὰ εὑρήματα ἀνήκουν εἰς συνεχὲς στρῶμα καταστροφῆς ἢ εἰς ἀποθέτην. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ ἀποθέτου, διότι δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχουν πλησίον ἄλλα εὑρήματα.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν, ἐὰν ἡ μαρτυρία ἑνὸς μόνον νομίσματος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπαρκής, τότε τὸ ἀνακαλυφθὲν νόμισμα Τακίτου (275 - 276 μ.Χ.) χρονολογεῖ τὰ εὑρήματα εἰς τοὺς χρόνους μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἐρούλων, γενομένην τῷ 267 μ.Χ., καὶ ἀποκλείει τὴν ἀπόδοσιν τῆς καταστροφῆς εἰς τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην, ἐνισχύουσα τὴν ἄποψιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀποθέτου. Ἐκτὸς ἂν ὁ ἀποθέτης ἐδημιουργήθη ἐκ καθαρισμοῦ τῶν ἐρειπίων ὀκτὼ ὅλα ἔτη μετὰ τὴν καταστροφήν. Προσέτι κατὰ τὴν γνώμην τῆς κ. Perlzweig ἡ ἀτελὴς ἀπόδοσις τῶν παραστάσεων ἐπὶ τῶν λύχνων ὑπ' ἀριθ. 3, 8 καὶ 9 πρέπει μᾶλλον νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν προχειρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν εἰργάσθησαν τὰ ἐργαστήρια μετὰ τὴν τρομερὰν ὑπὸ τῶν Ἐρούλων καταστροφήν, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς δημιουργηθείσας ἐπιτακτικὰς καὶ ἐπειγούσας ἀνάγκας, χρησιμοποιοῦντα παλαιὰς καὶ ἐφθαρμένας μήτρας καὶ μὴ φροντίζοντα οὐδὲ κἂν νὰ προβαίνουν εἰς ἀνασκευὴν τοῦ σχεδίου ἐπὶ τοῦ λύχνου [20].

Ἡ ἐν λόγῳ χρονολόγησις, ἂν ἀποδειχθῇ τελικῶς ὀρθή, ἀποτελεῖ ἐπιβεβαίωσιν τῆς γνώμης τῆς κ. Perlzweig ὅτι οἱ λύχνοι τοῦ τύπου XXVII ἦσαν ἐν χρήσει ἐν Κορίνθῳ μέχρι τοῦ προκεχωρημένου 3ου αἰῶνος [21].

Ἐνδιαφέρον εἶναι ἐπίσης ὅτι ἀνεκαλύφθησαν ἤδη ἐν Κορίνθῳ τέσσαρες λύχνοι μὲ τὸ σχετικῶς σπάνιον μέχρι τοῦδε θέμα προτομῆς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ μὲ ὑπογραφὴν ἀνάγλυφον κισσόφυλλον, ἤτοι οἱ δύο λύχνοι τῆς παρούσης ἀνασκαφῆς ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 καὶ οἱ δύο λύχνοι τοῦ Μουσείου Κορίνθου ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς L2646 καὶ L4373. Προσέτι οἱ τρεῖς τῶν ἐν λόγῳ λύχνων εἶναι ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ, ἐνῷ ὁ τέταρτος εἶναι ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, πιθανῶς εἰσηγμένος ἀττικός. Οὕτως αὐξάνεται σημαντικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Κορίνθῳ λύχνων τῶν φερόντων ἀνάγλυφον κισσόφυλλον [22]. Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι τρεῖς ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ.

Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν εὑρημάτων ὑπάρχει ἀφ' ἑνὸς μὲν εἷς κορινθιακὸς λύχνος (ὑπ' ἀριθ. 3), ἀδελφὸς ἀττικοῦ λύχνου (ὑπ' ἀριθ. 2), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἄλλος κορινθιακὸς λύχνος (ὑπ' ἀριθ. 4) ἀδελφὸς δύο ἀττικῶν λύχνων, ἴσως εὑρισκόμεθα πρὸ ἑνὸς κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίει ἀττικοὺς λύχνους ὡς πρότυπα, λαμβάνον ἐξ αὐτῶν μήτρας διὰ τὴν κατασκευὴν λύχνων ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ. Ἴσως δὲ νὰ ἐχρησιμοποίει καὶ εἰσηγμένας ἀττικὰς μήτρας.

Προβληματικὸς εἶναι ὁ λύχνος ὑπ' ἀριθ. 1 ἐξ ὑποκιτρίνου πηλοῦ μὲ ὑπογραφὴν *ΠΡΕΙΜΟΥ*. Οὗτος φέρει σαφῆ ἴχνη χρήσεως. Ἐπομένως δὲν εἶναι προϊὸν πρὸς πώλησιν. Ἦ ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὸ ἐργαστήριον ἢ ἦτο εἰλημμένος ὡς πρότυπον, ἀφοῦ ὅμως εἶχε χρησιμοποιηθῇ. Τὸ σχέδιον πάντως τῆς κληματίδος εἶναι τὸ χαρακτηριστικῶς κορινθιακὸν σχέδιον, μὲ φυλλοφόρους κλαδίσκους ἔναντι τοῦ χαρακτηριστικῶς ἀττικοῦ μὲ φύλλα ἀμπέλου.

Οὐδὲν σαφὲς συμπέρασμα δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐρεύνης. Τὰ εὑ-

20. Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὴν κ. Perlzweig - Binder διὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν καὶ ἐποικοδομητικὴν συζήτησιν, τὴν ὁποίαν εἶχον μετ' αὐτῆς περὶ τῶν ἐν λόγῳ λύχνων καὶ διὰ τὰς χρησίμους πληροφορίας, τὰς ὁποίας μοῦ ἔδωκεν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς λύχνους τῆς ἐποχῆς ταύτης.

21. Perlzweig, σ. 8.

22. Perlzweig, σ. 57, The Leaf Shop, παράγρ. 2.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ρήματα ὅμως παρέχουν ὡρισμένας ἐνδιαφερούσας ἐνδείξεις καὶ δημιουργοῦν προβλήματα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ λύσῃ μόνον ἡ περαιτέρω ἔρευνα τοῦ ἀγροῦ. Ἐὰν πράγματι εὑρισκώμεθα πρὸ ἑνός κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου, ἡ ἔρευνα τούτου ἐπιφυλάσσει ἴσως πολλὰς ἐκπλήξεις καὶ πιθανὸν νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς πολλὰ ἀνοικτὰ ἐρωτήματα.

Εἰς ἀπόστασιν 0,35 πρὸς Β. τοῦ κτηρίου, τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύφθη ἡ ΒΔ. γωνία, καὶ εἰς βάθος 2 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὑπῆρχε ἡμικατεστραμμένος τάφος μὲ διατεταραγμένα χώματα. Ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθη εἰδώλιον περιστερᾶς χειροποίητον (Πί ν. 151 β), σωζ. μήκ. 0,065, πάχ. 0,015, ὕψ. 0,035 μ., ἐκ κιτρινερύθρου πηλοῦ. Τὸ σῶμα εἶναι κατεστραμμένον κατὰ τὰς πλευράς. Ἐκ τοὐτου καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι πολὺ λεπτὸν συνάγεται ὅτι εἶχεν ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας. Ἡ οὐρὰ εἶναι ριπιδιόσχημος, κεκαμμένη πρὸς τὰ κάτω καὶ κλίνει ἀσυμμέτρως πρὸς τὰ δεξιά. Ἐπ' αὐτῆς σώζονται ἴχνη λευκοῦ ἐπιχρίσματος καὶ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἡ χρονολογία φαίνεται πολὺ παλαιοτέρα τῶν ὑπολοίπων εὑρημάτων καὶ οὐχὶ μεταγενεστέρα τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. [23].

Εἰς τὴν ἐπίχωσιν μεταξὺ τοῦ ἡμικατεστραμμένου τάφου καὶ τοῦ ὡς ἄνω κτηρίου εὑρέθησαν τὰ κάτωθι:

1. Τεμάχιον ὑαλίνου ἀγγείου σκυφοειδοῦς μετὰ τμήματος τοῦ χείλους, διαστ. 0,05 × 0,04 × 0,004 μ. Τὸ ἀγγεῖον ἐκ μελίχρου ἡμιδιαφανοῦς ὑάλου μὲ ἀναγλύφους ραβδώσεις φέρει ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας κάτωθεν τοῦ χείλους μικρὰν ὁριζοντίαν ἀβαθῆ αὔλακα [24]. 2. Δύο ἀσσάρια ὑστερορρωμαϊκὰ ἐφθαρμένα. 3. Τεμάχια ὀστεΐνων περονῶν.

Εἰς τὸ δεύτερον, ἤτοι τὸ βόρειον σκάμμα, εὑρέθησαν, εἰς βάθος 2.30 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, πήλινος ἀγωγὸς κυκλικῆς τομῆς καὶ ἀμέσως κάτωθεν τούτου ὀχετὸς τετραγωνικῆς τομῆς, πλ. 0,45 μ., καλυπτόμενος ὑπὸ τετραγωνικῶν πλακῶν εἰς δευτέραν χρῆσιν. Ὁ ἀγωγὸς ἀπεκαλύφθη ἐπὶ μήκους 4.50 μ. Εἰς τὴν ἐπίχωσιν ὑπεράνω τῶν πλακῶν τοῦ ἀγωγοῦ εὑρέθησαν τὰ κάτωθι:

1. Ἀπότμημα μαρμαρίνης τραπέζης προσφορῶν, διαστ. 0,10 × 0,10 × 0,25 μ. 2. Χαλκοῦν κοχλιάριον ἀλοιφῆς (Πί ν. 152 β, τὸ β) μήκ. 0,13 μ., μὲ ἀναγλύφους δακτυλίους ἐπὶ τῆς λαβῆς [25]. 3. Ἕτερον χαλκοῦν κοχλιάριον ἀλοιφῆς (Πί ν. 152 β, τὸ α), μήκ. 0,11 μ., μὲ ἐγχάρακτον σπεῖραν ἐπὶ τῆς λαβῆς [26]. 4. Χαλκοῦς ἧλος, μήκ. 0,023 μ. 5. Σιδηροῦν ἄγκιστρον (Πί ν. 152 α, τὸ ε), διαστ. 0,048 × 0,009 × 0,005 μ. 6. Τεμάχιον βάσεως ἀγγείου ἀνοικτοῦ σχήματος, ἐξ ἄχρου ὑάλου (Πί ν. 152 α, τὸ α), ὕψ. 0,02, πάχ. 0,005 καὶ σωζ. μήκ. 0,06 μ. 7. Τεμάχιον τετραγώνου ὑαλίνου ἀγγείου, ἴσως πυξίδος, ἐξ ἐλαιοπρασίνης ὑάλου (Πί ν. 152 α, τὸ β), σωζ. ὕψ. 0,035 καὶ σωζ. μεγ. διαστ. 0,07 μ. Ἐσωτερικῶς φέρει προεξοχὴν πιθανῶς πρὸς ὑποδοχὴν πώματος [27]. 8. Τεμάχιον ὑαλίνου ἀγγείου, σωζ. μήκ. 0,03 καὶ σωζ. ὕψ. 0,015 μ., ἐκ διαφανοῦς ὑποπρασίνης ὑάλου μὲ ἀναδιπλούμενον χεῖλος. Ἐντὸς τῆς ἀναδιπλώσεως φέρει χρῶμα βαθὺ κυανοῦν. 9. Ἀσσάριον Ὀνωρίου (395 - 423 μ.Χ.), ἀσσάριον Γρατιανοῦ (375 - 383 μ.Χ.), ἀσσάριον Κωνσταντίνου Β΄ (337 - 340 μ.Χ.), τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα ὑστερορρωμαϊκὰ ἐφθαρμένα καὶ εἰς ἀντωνιανὸς Πρόβου (276 - 282 μ.Χ.). 10. Πήλινον ἐπιχρυσωμένον φακοειδὲς ἀντικείμενον εἰς σχῆμα σκυφωτοῦ νομίσματος. Φαίνεται τεθραυσμένον κατὰ τὴν περιφέρειαν, ἥτις δὲν ἀποτελεῖ ὁμαλὴν ἀπόληξιν.

Τέλος, κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἀγροῦ Σ. Τσιμπούρη ἀνευρέθησαν, χωρὶς νὰ σημειωθῇ ἡ ἀκριβὴς θέσις εὑρέσεως, τὰ κάτωθι:

1. Ὄστρακον ἐκ κορινθιακοῦ πηλοῦ, διαστ. 0,035 × 0,025 × 0,005 μ. Ἐπὶ τῆς μελαμβαφοῦς ἐπιφανείας φέρει κόσμημα ἐξ ᾠοῦ καὶ λόγχης, σχηματιζόμενον διὰ λίαν ἀμελοῦς ἐγχαράξεως ἐπὶ τοῦ μέλανος χρώματος καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως προσθέτων κοκκίδων ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ. 2. Ὄστρακον φαγεντιανῆς χρώματος κυα-

23. Πρβλ. A. N. Stillwell, Corinth, τόμ. XV, μέρος II, The Potters' Quarter, The Terracottas, Princeton, N.J., 1952 ἀριθ. KT 42-16 ἢ XXVII, 10, σ. 186, πίν. 42, κατατασσόμενον εἰς ὁμάδα χρονολογουμένην τὸ ἀργότερον εἰς τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα.

24. Ὁμοιότητα μεγάλην παρουσιάζει πρὸς τὸ ἐν G. Davidson, Corinth, The Minor Objects, Princeton, N.J., 1952 (εἰς τὸ ἑξῆς Davidson) ὑπ' ἀριθ. 602, σ. 96, εἰκ. 7, χρονολογούμενον εἰς τὸν 1ον ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος. Πρβλ. καὶ Harvard, Excavations at Samaria, 1908-1910, τόμ. I, Text, 1924, ἀριθ. 48E, σ. 27, εἰκ. ἐν σ. 15, ἀριθ. 19 σ. 329, 330, πίν. 203, ἀριθ. II 1 β καὶ II 2. Πρβλ. ὅμως καὶ τὸ ὑάλινον ἀγγεῖον ἐν The Swedish Cyprus Expedition, Vol. II, Text, σ. 209, ἀριθ. 33, Plates, pl. XXXVIII: 5 καὶ The Swedish Cyprus Expedition, vol. IV, part 3, σ. 128, ἀριθ. 1, εἰκ. 41 :5 καὶ 52 : 3, χρονολογούμενον ὅμως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 325 καὶ 150 π.Χ.

25. Πρβλ. Davidson, ἀριθ. 1322, σ. 184, πίν. 82. Ἀνάλογα εἶναι τὰ κοχλιάρια τῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς B 94, B 122, B 130, B 136, B 397, τὰ χαρακτηριζόμενα ὡς κοχλιάρια δι' ἀρωματικὰς ἀλοιφὰς ἢ ὡς ὠτοκαθαριστῆρες.

26. Πρβλ. Davidson, ἀριθ. 1323, σ. 184, πίν. 82.

27. Πρβλ. ὑάλινα ἀγγεῖα τετραγώνου σχήματος ἐν Davidson, σ. 81-82.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

νοπρασίνου, σωζ. διαστ. 0,02 × 0,02 × 0,004 μ., φέρον ἀνάγλυφον διακόσμησιν. 3. Χαλκοῦν κομβίον (Πίν. 152 α, τὰ γ καὶ δ), διαμ. 0,04 μ. Φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας κατὰ μὲν τὴν περιφέρειαν γλυφὴν κατὰ δὲ τὸ μέσον ἔξαρμα. Ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας φέρει τέσσαρας προεξοχὰς διὰ τὴν προσήλωσίν του. Φαίνεται μᾶλλον διακοσμητικὸν στοιχεῖον προσηλούμενον ἐπὶ δερματίνου ἱμάντος ἢ ζώνης. 4. Σιδηροῦν ἄγκιστρον (Πίν. 152 α, τὸ ζ), διαστ. 0,085 × 0,02 × 0,005 μ. 5. Σιδηροῦς δίσκος (Πίν. 152 α, τὸ η), διαμ. 0,035, φέρων εἰς τὸ μέσον ὀπήν. 6. Δύο θραύσματα ὑαλίνου ἀγγείου ἐξ ἐλαιοκιτρίνου ὑάλου φέροντος ἐξωτερικῶς ἀναγλύφους αὐλακώσεις. Τοῦ ἑνὸς ἡ μεγ. σωζ. διάστασις εἶναι 0,035 καὶ τὸ πάχ. 0,01 μ., τοῦ δὲ ἑτέρου ἡ μεγ. σωζ. διάστασις 0,035 καὶ τὸ πάχ. 0,01 μ. Κατὰ τὸ χρῶμα καὶ τὸ πάχος τῶν τοιχωμάτων τὸ ἀγγεῖον διαφέρει τοῦ ἐκ μελίχρου ὑάλου ἀγγείου (βλ. ἄνω σ. 199, ὑπ' ἀριθ. 1).

Ἀγρὸς Α. Τίντηρη - Π. Γεωργίου ἐν ἀρχαίῳ Λεχαίῳ

Δοκιμαστικὴ σκαφικὴ ἔρευνα διενηργήθη ὡσαύτως εἰς ἀγρὸν ἰδιοκτησίας Ἀναστασίας Τίντηρη καὶ Παρασκευῆς Γεωργίου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου λιμένος τοῦ Λεχαίου καὶ σχετικῶς πλησίον τοῦ ἐκεῖ ρωμαϊκοῦ νυμφαίου [28].

Εἰς βάθος 0,30 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους εὑρέθη λίαν κατεστραμμένον ψηφιδωτὸν δάπεδον. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ψηφιδωτοῦ φαίνονται ὑπὸ μορφὴν παραλλήλων αὐλακώσεων αἱ ζημίαι αἱ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀρότρου κατὰ τὴν ἄροσιν τοῦ ἀγροῦ. Τὸ ψηφιδωτὸν ἀνήκει εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν μεγάλου τετραγώνου χώρου. Τὸ κόσμημα ἀποτελεῖται ἀπὸ τεμνομένους κύκλους φέροντας εἰς τὸ μέσον τετράφυλλον σχῆμα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς σταυρός. Τὸ πλαίσιον τοῦ δαπέδου ἀποτελεῖται ἀπὸ διπλοῦν μαίανδρον περιβαλλόμενον ἑκατέρωθεν ὑπὸ σπειρομαιάνδρων. Πλαγία θύρα φαίνεται ὅτι ἐσχηματίζετο ἐπὶ τοῦ Δ. πέρατος τοῦ ψηφιδωτοῦ παρὰ τὴν γωνίαν. Εἰς τὴν θέσιν, τὴν συνήθως καταλαμβανομένην ὑπὸ κατωφλίου τὸ ψηφιδωτὸν σχηματίζει τετράγωνον πλαίσιον μὲ ἐγγεγραμμένον κύκλον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ σημεῖα ἐπαφῆς πρὸς τὸ τετράγωνον διαμορφοῦται κατὰ τὸν τρόπον τῶν σηρικῶν τροχῶν. Τὸ τετράγωνον περιβάλλεται ἐξωτερικῶς ὑπὸ ἀστραγάλου καὶ πλοχμοῦ. Τὰ χρώματα εἶναι λευκόν, μέλαν, ἐρυθρὸν καὶ κίτρινον.

Εὐθὺς ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ ἀνευρέθησαν ἓν ἐφθαρμένον χαλκοῦν νόμισμα Κομνηνῶν καὶ ἓν ἀργυροῦν τουρκικόν. Ἐπὶ τῆς ἐπιχώσεως, κατά τι ὑψηλότερον, εὑρέθη ἕτερον χαλκοῦν νόμισμα Κομνηνῶν καὶ ἀνώνυμον βυζαντινὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 969 - 989 μ.Χ. Τὰ νομίσματα ταῦτα δὲν ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν χρονολόγησιν, δεδομένου ὅτι εὑρέθησαν εἰς ἐλάχιστον βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ὅτι ἡ ἐπίχωσις συνεχῶς ἀνεμοχλεύετο κατὰ τὴν ἄροσιν.

Τὸ ψηφιδωτὸν κατὰ τὸ Β. πέρας αὐτοῦ περιβάλλεται ὑπὸ τοίχου. Τὸ μικρὸν βάθος τοῦ θεμελίου τοῦ τοίχου τούτου ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ὅτι τὸ ψηφιδωτὸν ἀνήκει, ἴσως, εἰς χῶρον ἀστέγαστον ἢ αἴθριον. Τὸ θεμέλιον συνεχίζεται πρὸς Α. δι' ὅλου τοῦ πλάτους τοῦ ἀγροῦ. Δοκιμαστικὴ τομὴ ἀπεκάλυψε τμῆμα αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν 25 μ. πρὸς Α.

Πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν τοῦ θεμελίου ἠνοίχθη μικρὸν σκάμμα, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς βάθος 2 μ. Μέχρι βάθους 1.60 μ. τὰ χώματα ἦσαν σχετικῶς μαλακά. Εὑρέθη δὲ ἐντὸς αὐτῶν ποὺς ποτηρίου ἐκ διαφανοῦς ὑάλου χρώματος ἀνοικτοῦ ἐλαιοπρασίνου, χονδροειδοῦς μᾶλλον κατασκευῆς, διάμ. 0,05 καὶ σωζ. ὕψ. 0,03 μ [29].

Ἀπὸ τοῦ βάθους ὅμως τῶν 1.60 μ. τὰ χώματα ἦσαν πολὺ σκληρὰ καὶ εἰς βάθος 2 μ. εὑρέθη τοῖχος ἐκ τετραγωνικῶν μεγάλων λίθων βαίνων παραλλήλως πρὸς τὸ θεμέλιον τὸ περιβάλλον τὸ ψηφιδωτόν. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐρευνηθῇ λόγῳ ἐλλείψεως πιστώσεων. Ἀνήκει πάντως εἰς κτήριον κατὰ πολὺ παλαιότερον τοῦ ψηφιδωτοῦ, δοθείσης καὶ τῆς παρεμβαλλομένης μεγάλης ἐπιχώσεως, ἧς τὸ κατώτατον στρῶμα, πάχους 0,40 μ., ἦτο ἀδιατάρακτον. Εἰς τὸ σκληρὸν τοῦτο στρῶμα εὑρέθησαν τὰ κάτωθι:

1. Ποὺς ποτηρίου ἐκ διαφανοῦς ὑάλου μὲ πολλὰς φυσαλλίδας, χρώματος ἐλαιώδους, διαμ. 0,045 καὶ σωζ. ὕψ. 0,022 μ. Ἀνάλογος πρὸς τὸν

28. Α. Φιλαδελφέως, Ἀρχαία Ἐπαυλις μετὰ Νυμφαίου ἐν Λεχαίῳ Κορινθίας, ΑΔ 1918, σ. 125-135, Δ. Πάλλα, Ἀνασκαφὴ Ρωμαϊκῆς Ἐπαύλεως παρὰ τὴν Κόρινθον, ΠΑΕ 1955, σ. 216, Ε. Στίκα, Ἀνασκαφὴ Ρωμαϊκοῦ Νυμφαίου καὶ Παλαιοχριστιανικῆς Κρήνης παρὰ τὸ Λέχαιον Κορινθίας, ΠΑΕ 1957, σ. 89-94.

29. Πρβλ. προχείρως H. S. Robinson, The Athenian Agora, Pottery of the Roman Period, Princeton, N.J. 1959 (εἰς τὸ ἑξῆς Robinson) ἀριθ. M 342-M 346, σ. 116, πίν. 54, χρονολογούμενα εἰς τὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα, Davidson, ἀριθ. 720, σ. 111, εἰκ. 12, χρονολογούμενον εἰς τὸν 11ον ἢ 12ον μ.Χ. αἰῶνα καὶ ἀνάλογον ὑαλίνην βάσιν ἐκ Μελισσίου Κορινθίας ἐν ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 220, Πίν. 157 β, 3, μὲ πιθανὴν χρονολόγησιν εἰς τὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

προηγούμενον, μικρότερος ὅμως, σκοτεινοτέρου χρώματος καὶ κατά τι καλύτερος ὡς πρὸς τὴν κατασκευήν. 2. Τεμάχιον ὑαλίνου ἀγγείου μετὰ τμήματος τοῦ χείλους, σωζ. ὕψ. 0,045, σωζ. πλ. 0,04 καὶ πάχ. 0,004 μ. Ἐκ διαφανοῦς ὑποπρασίνου ὑάλου μὲ ἴχνη γραπτῆς διακοσμήσεως λευκοῦ χρώματος. Τὸ ἀγγεῖον φαίνεται ὅτι εἶχε σῶμα σφαιρικὸν καὶ λαιμὸν ὑψηλόν, διευρυνόμενον πρὸς τὸ χεῖλος. Τὸ χεῖλος φέρει ἀναδίπλωσιν συμπαγῆ [30].

Εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου μέτρων πρὸς Β. τοῦ πρώτου σκάμματος ἠνοίχθη δεύτερον, τὸ ὁποῖον ἀπεκάλυψεν ἀμέσως κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους τοῖχον, πλ. 0,40 μ., ἀμελῶς κατεσκευασμένον ἐξ ἀργολιθοδομῆς. Ὁ τοῖχος οὗτος εἶναι ὁμόρροπος πρὸς τὸ θεμέλιον τὸ περιβάλλον τὸ ψηφιδωτόν, οὐχὶ ὅμως καὶ παράλληλος. Συγκλίνει ἐλαφρῶς πρὸς Α. Τμήματα αὐτοῦ εὑρέθησαν καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἀγροῦ, ὅπερ ἀνέρχεται εἰς 27 μ., χωρὶς νὰ ἀποκαλυφθῇ τέρμα τοῦ τοίχου. Κινητὰ εὑρήματα ἐγένοντο τὰ κάτωθι :

1) Χαλκοῦς δακτύλιος (Πίν. 152 β, τὸ γ) μὲ σφενδόνην τετράπλευρον, διαστ. 0,008 × 0,007 μ., φέρουσαν ἀβακωτὸν κόσμημα ἐκ χιαστὶ τεμνομένων ἐγχαράξεων. Ὁ δακτύλιος δὲν ἔκλειεν, ἀλλ' ἔφερε σχισμήν [31]. Χρονολογεῖται μετὰ πιθανότητος εἰς μεσοβυζαντινοὺς χρόνους. 2) Ὑάλινον σωληνάριον, σωζ. ὕψ. 0,055 μ.

Εἰς ἀπόστασιν 100 μ. πρὸς Ν. τοῦ ψηφιδωτοῦ καὶ ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τῶν ἀδελφῶν Γ. Θ. Δημογέροντα ὑπάρχει πηγὴ ὕδατος καὶ παρ' αὐτὴν μεγάλη κινστέρνα καμαροσκεπής, μήκ. 10.50, πλ. 6.70 καὶ ὕψ. 3 μ. Ἡ καμάρα ἔχει καταρρεύσει. Ἡ κινστέρνα εἶναι κατεσκευασμένη ἐξ ὀπτοπλίνθων, τὸ δὲ δάπεδον αὐτῆς εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων πηλίνων πλακῶν.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Λεχαίου φαίνεται πλουσία εἰς ἀρχαιότητας. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερθέντος νυμφαίου ἔχει ἀνακαλυφθῇ πλησίον τοῦ ἐν λόγῳ λιμένος ἡ μεγαλυτέρα ἐν Ἑλλάδι παλαιοχριστιανικὴ βασιλική [32]. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν περιοχὴν σώζεται τὸ κάτω τμῆμα μεσαιωνικοῦ πύργου, ἐνῶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους συχνὰ ἀναφαίνονται θεμέλια ἀρχαίων οἰκοδομημάτων.

Ἀξιολογώτατος εἶναι αὐτὸς ὁ λιμήν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ θαυμαστὸν τεχνικὸν ἔργον τῆς ἀρχαιότητος (Πίν. 153 α-γ, 154 α) [33]. Ἔχει κατασκευασθῇ διὰ συστηματικῆς ἐκβαθύνσεως καὶ διευρύνσεως ἕλους, γειτονεύοντος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐκ τῶν χωμάτων τῆς ἐκβαθύνσεως, συσσωρευθέντων ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, ἐδημιουργήθησαν δύο ἀμμόλοφοι, ὕψ. 17.50 καὶ 16.50 μ. ἕκαστος (Πίν. 153 α). Ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ὁ λιμὴν εἶναι λίαν ἐντυπωσιακός. Τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ὄχθης ἀνέρχεται εἰς 4,5 χιλιόμετρα καὶ εἰς ὡρισμένα τμήματα ταύτης σώζεται κρηπίδωμα πλάτους 4 μ. κατεσκευασμένον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ μεγάλους τετραγωνικοὺς ὀγκολίθους [34]. Παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, τὸ ὁποῖον σήμερον ἔχει ἀποφραχθῇ διὰ συσσωρεύσεως ἄμμου, τὸ κρηπίδωμα παρουσιάζει ἐγκοπήν, ἥτις πιθανῶς ἀπετέλει ὑποδοχὴν κινητῆς γεφύρας, ἄγνωστον ὅμως εἰς ποίαν ἐποχήν (Πίν. 153 γ). Ἐξ ἄλλου ἰσχυρὸς ἀναλημματικὸς τοῖχος περιβάλλει τοὺς δύο ἀμμολόφους κατὰ τὴν βάσιν αὐτῶν. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἑνὸς ὑπάρχουν θεμέλια πύργου, ἴσως μεσαιωνικοῦ.

Αἱ διάφοροι κατασκευαὶ τοῦ λιμένος εἶναι ἡμικεχωσμέναι ὑπὸ χωμάτων καὶ ἄμμου καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα καλύπτονται ὑπὸ ὑδροχαροῦς βλαστήσεως. Ἡ ἔρευνα τῶν ἐν λόγῳ κατασκευῶν θὰ ἐπιλύσῃ πολλὰ προβλήματα ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ λιμένος καὶ θὰ ἀναδείξῃ ἓν μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του τεχνικὸν ἔργον τῆς ἀρχαιότητος.

30. Αἱ ἀναλογίαι τοῦ λαιμοῦ ὁμοιάζουν πρὸς τὰς ἀναλογίας τῶν ὑπ' ἀριθ. Μ 107 καὶ Μ 247 ἐν Robinson, σ. 94 καὶ 107, πίν. 55, χρονολογουμένων εἰς τὸν 2ον καὶ 4ον μ.Χ. αἰῶνα.

31. Κόσμημα ἐκ τεμνομένων ἐγχαράξεων ἐν Davidson ἀριθ. 1969 (χρονολογία 10ος-12ος αἰ.) καὶ εἰς δακτύλιον ὑπ' ἀριθ. MF 4854 τοῦ Μουσείου Κορίνθου, μὴ δημιουργουμένου ὅμως ἀβακωτοῦ σχεδίου. Ἐπίσης εἰς δακτυλίους τῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθ. εἰσαγωγῆς Β 151, Β 812, Β 1231 καὶ Β 1252.

32. Δ. Ἰ. Πάλλα, Ἀνασκαφὴ Βασιλικῆς Λεχαίου, ΠΑΕ 1956 σ. 164-178, πίν. 64-73, ΠΑΕ 1957, σ. 89-94, πίν. 38-45, ΠΑΕ 1958, σ. 119-134, πίν. 90-107, ΠΑΕ 1959, σ. 126-140, πίν. 108-120, ΠΑΕ 1960, σ. 144-170, πίν. 117-135, ΠΑΕ 1961, σ. 137-154, πίν. 92-102 καὶ Δ. Ἰ. Πάλλα, Μεσαιωνικὰ Ἀργολιδοκορινθίας, Ἀνασκαφαὶ Λεχαίου, ΑΔ 17 (1961-62): Χρονικά, σ. 69, 78, Πίν. 80-90.

33. J. Paris, Contribution à l'étude des ports antiques du monde grec, Note sur Lechaion, BCH 39 (1915), σ. 5-16, ἔνθα καὶ ἡ παλαιοτέρα βιβλιογραφία, Georges Roux, Pausanias en Corinthie, Paris 1958, εἰκ. 25, K. Lehmann-Hartleben, Die antiken Hafenanlagen des Mittelmeeres, Leipzig 1923, 53-54, Zschietzschmann, Pauly-Wissowa Suppl. V (1931) 542-545, Δ. Ἰ. Πάλλα, ΠΑΕ 1956, πίν. 64 α, Δ. Ἰ. Πάλλα, ΑΔ 17 (1961-62), Χρονικά: σ. 75-78, Harold N. Fowler, Corinth and the Corinthia, Corinth, τόμ. I, Introduction, Topography, Architecture, Cambridge, Mass., 1932, σ. 95-96, εἰκ. 46, A. W. Parsons, The Long Walls to the Gulf, Corinth, τόμ. III, μέρος II, εἰκ. 55, A. Bon, The Mediaeval Fortifications of Acrocorinth and Vicinity, Corinth, τόμ. III, μέρος II, εἰκ. 96 καὶ 97.

34. Περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς κατασκευῆς βλ. J. Paris, BCH 39 (1915), σ. 12-13.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΖΑΧΟΛΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Εἰς τὸ χωρίον Ζάχολη Κορινθίας ἐγένετο μερικὴ ἀνακεράμωσις τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Πίν. 154 β), χρονολογουμένου εἰς τὸ ἔτος 1811. Οἱ κάτοικοι τῆς Ζάχολης εἶναι πολὺ ὑπερήφανοι διὰ τοὺς πολλοὺς τροὺλλους τοῦ ναοῦ καὶ τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ἀνηγέρθη οὗτος ἐντὸς 40 ἡμερῶν, προθεσμίας, ἣν εἶχε τάξει διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κτηρίου ὁ Τοῦρκος πασσᾶς ὁ χορηγήσας τὴν ἄδειαν οἰκοδομῆς. Ἡ ποιότης τῆς κατασκευῆς ἐπιβεβαιοῖ τὴν παράδοσιν.

Τὸ χωρίον Ζάχολη εἶναι ἡ μητρόπολις τοῦ Δερβενίου, συνοικισθέντος μόλις μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀναφέρεται ἀπὸ πολλοὺς περιηγητάς [35].

ΦΑΝΗ Α. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

35. Pier' Antonio Pacifico, Descritione delle otto provincie che formano la tanto decantata penisola della Morea, Parte seconda, Milano (1686), σ. 233, F.C.H.L. Pouqueville, Voyage de la Grèce, Paris 1826, σ. 425, W. M. Leake, Travels in the Morea, τόμ. III, London 1830, σ. 386, W. M. Leake, Peloponnesiaca, A Supplement to Travels in the Morea, London 1846, σ. 405. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν κάτωθι : A. Philippson, Der Peloponnes, Berlin 1892, σ. 115, 124, 148, 153, Ἰ. Δ. Σταματάκη, Πίναξ Χωρογραφικὸς τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1863, σ. 80, Ἀ. Μηλιαράκη, Γεωγραφία Πολιτικὴ Νέα καὶ Ἀρχαία τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, Ἀθῆναι 1886, σ. 126-131. Περὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Προφήτου Ἠλία Ζάχολης βλ. Μεθοδίου Γ. Φούγια, Ἱστορία τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Κορίνθου, Ἀθῆναι 1968, σ. 339.

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ι. ΛΑΚΩΝΙΑ

Α. ΜΥΣΤΡΑΣ

1. Μουσεῖον

Ἐκ τῶν ἀρξαμένων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐργασιῶν [1] συνεχίσθη κυρίως ἡ προεργασία διὰ τὴν ἔκθεσιν γλυπτῶν εἰς τὴν διαμορφωθεῖσαν πέρυσι νέαν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Μουσείου Μυστρᾶ. Εἰς τὰς ἀποθήκας εὑρέθησαν πολλὰ τεμάχια γλυπτῶν ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ ἤδη ἐκτεθειμένα ἢ δυνάμενα νὰ συμπληρώσουν αὐτά. Ἐλπίζεται ὅτι οὕτω θὰ σχηματισθοῦν ἄγνωστα ἕως τώρα σύνολα, σημαντικὰ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς γλυπτικῆς τοῦ Μυστρᾶ.

2. Καθαρισμὸς

Κατεβλήθη προσπάθεια διὰ τὸν ριζικώτερον καθαρισμὸν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου Μυστρᾶ ἐκ τῆς βλαστήσεως καὶ διὰ τὴν τακτοποίησιν καὶ ἀποκάλυψιν προσβάσεων πρὸς σπουδαῖα κτήρια τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως. Τοῦτο ἐγένετο εἰς τὰ πλαίσια γενικωτέρας μερίμνης τῆς Ἐπιμελητείας Μυστρᾶ διὰ τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὸν καθαρισμόν, σταδιακῶς, τῶν παλαιῶν ὁδῶν τοῦ Μυστρᾶ, ὡς καὶ τὴν διευθέτησιν τῶν πέριξ τῶν κτηρίων χώρων πρὸς καλυτέραν προβολὴν αὐτῶν καὶ διευκόλυνσιν τῆς προσπελάσεως.

Οὕτω, ἀπεκαλύφθη ἡ ἀρχικῶς λιθόστρωτος ὁδός, ἡ ἄγουσα εἰς τὸ σπίτι Λάσκαρη. Ἐπίσης ἐκαθαρίσθη καὶ ἐτακτοποιήθη τὸ πρὸ τῆς ἰδίας οἰκίας πρανές. Ἠνοίχθη δὲ καὶ ἡ κρυπτομένη κάτωθεν θάμνων καὶ χωμάτων ἑτέρα ὁδὸς πρὸς αὐτήν, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Χριστοφόρου.

Ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ διαμόρφωσις τῆς πρὸς τὸν ὄροφον τοῦ σπιτιοῦ Φραγκοπούλου ἀγούσης ὁδοῦ. Ἐτακτοποιήθη καὶ ἐκαθαρίσθη ὁ χῶρος ὄπισθεν τοῦ ἐνδιαφέροντος σπιτιοῦ Ξ [2] τῆς συνοικίας τῆς Μητροπόλεως.

3. Στερεωτικαὶ ἐργασίαι [3]

Καὶ ἐφέτος, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ φροντίδι τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως, συνεχίσθησαν στερεωτικαὶ ἐργασίαι εἰς σπουδαιότατα ἀρχοντικὰ τοῦ Μυστρᾶ.

α) Σπίτι Φραγκοπούλου [4]

Λόγῳ τῆς μεταγενεστέρας τοποθετήσεως δαπέδου ἐκινδύνευε νὰ καταπέσῃ ὁλόκληρον τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τῆς οἰκίας μετὰ τοῦ ὡραίου «ἡλιακοῦ». Τὸ νεώτερον αὐτὸ δάπεδον ἀφῃρέθη καὶ τὸ ἀναφανὲν παλαιὸν ἐποτίσθη δι' ἀραιᾶς σιμεντοκονίας καὶ ἐπεστρώθη διὰ σιμέντου καλυφθέντος διὰ χώματος. Ἐσωτερικῶς ἐστερεώθησαν καὶ συνεπληρώθησαν τὰ ὑπάρχοντα ἐπιχρίσματα τοῦ ἰσογείου.

β) Σπίτι Λάσκαρη [5]

Μεγάλος ἦτο ὁ κίνδυνος καταστροφῆς τοῦ σπιτιοῦ ἐκ τῆς ἀπογυμνώσεως τῶν θεμελίων καὶ τῶν «ποδαρικῶν» τῶν τοξωτῶν σκελετῶν ἐκ τοῦ ὑλικοῦ των. Ἐστερεώθησαν ὅλα τὰ κατώτερα τμήματα τοῦ οἰκοδομήματος, συνεπληρώθησαν τόξα καὶ τινα ἀνοίγματα θυρῶν καὶ παραθύρων καὶ ἐκλείσθησαν ὅλαι αἱ ρωγμαὶ τοῦ δαπέδου, τὸ ὁποῖον ἐπεστρώθη διὰ σιμέντου. Ἐστερεώθησαν ἐπίσης αἱ ἀπολήξεις τῶν τοιχοποιιῶν καὶ τὰ ἐπιχρίσματα τοῦ ἰσογείου. Αἱ ἐφετειναὶ στερεωτικαὶ ἐργασίαι περιέλαβον καὶ τὸ πρὸς Ν., προσηρτημένον πρὸς τὸ ἀρχοντικὸν Λάσκαρη, σπίτι, ἡ κατάστασις τοῦ ὁποίου ἦτο ἀπελπιστική [6].

γ) Πύργος πύλης Β' (Μητροπόλεως)

Συνεπληρώθη τὸ ἄνωθεν τοῦ φυλακείου σταυροθόλιον τοῦ ἰσογείου τῆς πύλης καὶ ἐπεστρώθη διὰ σιμέντου τὸ δάπεδον τοῦ ὀρόφου.

δ) Ναὸς Ὁδηγητρίας (Ἀφεντικὸ)

Ἐγένετο συμπλήρωσις κεράμων τῶν στεγῶν τοῦ ναοῦ.

4. Συντήρησις τῶν τοιχογραφιῶν

Μερίμνῃ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως ἀνελήφθη εὐρυτέρα προσπάθεια διασώσεως τῶν ἀξιολογωτάτων τοιχογραφιῶν τῶν ναῶν καὶ παρεκκλησίων τοῦ Μυστρᾶ. Συνετάγη προμελέτη ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ καλλιτέχνου - συντηρητοῦ κ. Φ. Ζαχαρίου διὰ τὴν συντήρησιν καὶ καθαρισμὸν τῶν τοιχογραφιῶν τῶν ναῶν καὶ παρεκκλησίων. Ἤδη τὸ ὑπὸ τὸν κ. Φ. Ζαχαρίου εἰδικὸν συνεργεῖον συνεχίζει τὰς ἀπὸ ἐτῶν [7] ἀρξαμένας ἐργασίας συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (Μητροπόλεως) [8].

Ἐφέτος ἡ δραστηριότης τῆς Ἐπιμελητείας ἐξηντλήθη κυρίως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασιῶν

1. ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 224.
2. Α. Ὀρλάνδος, Τὰ Παλάτια καὶ τὰ Σπίτια τοῦ Μυστρᾶ, ΑΒΜΕ, τ. Γ (1937), σ. 113, εἰκ. 103.
3. Τὸ Ἔργον 1967, σ. 151-154, εἰκ. 163-166.
4. Α. Ὀρλάνδος, ἔ.ἀ., σ. 106-109, εἰκ. 98, 99.
5. Ἔ.ἀ., σ. 109-113, εἰκ. 70, 101, 102.
6. Ἔ.ἀ., σ. 113, εἰκ. 70, 101.
7. Τὸ Ἔργον 1963, σ. 195 καὶ 1964, σ. 181, 182.
8. Διὰ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν θὰ προωθηθῇ πολὺ ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς ἀρξαμένης ἤδη μελέτης τῆς ὑπογραφομένης περὶ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Μητροπόλεως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

στερεώσεως πρὸς διάσωσιν τῶν μνημείων τῆς περιοχῆς της. Οὕτω τῇ φροντίδι τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως καὶ διὰ μελετῶν, αἵτινες συνετάγησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Ὑπηρεσίας κ. Αἴ. Βαζιργιαντζίκη, ἐξετελέσθησαν αἱ ἑξῆς ἐργασίαι διὰ τοῦ ἀρχιτεχνίτου κ. Κων. Σαμιώτη.

B. MANH

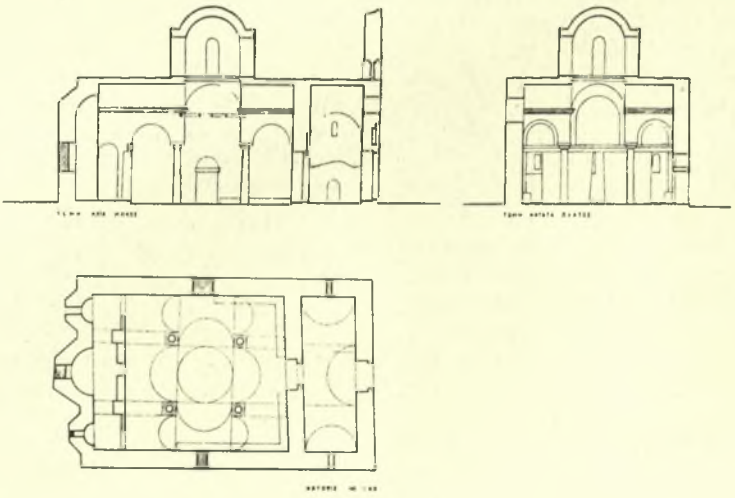
1. Ἅη - Στράτηγος, χωρίου Ἄνω - Μπουλαριοὶ [9]

Ὁ ναὸς εἶναι σταυροειδὴς δικιόνιος, μετὰ τρούλλου, χρονολογούμενος εἰς τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ 11ου αἰ., μετὰ προσηρτημένου νεωτέρου προστώου πρὸς Δ. Ἐσωτερικῶς κοσμεῖται διὰ ἀξιολογωτάτων τοιχογραφιῶν παλαιῶν (12ου αἰ.) καὶ νεωτέρων [10].

αὐτῆς, ἐφράχθησαν αἱ ρωγμαί, ἐπεστρώθη διὰ σιμέντου καὶ ἐκαλύφθη πάλιν διὰ πλακῶν (Πίν. 155 β), προτιμηθέντος τοῦ μεταγενεστέρου αὐτοῦ τρόπου καλύψεως, ἐπειδὴ ἐσώζοντο ἐλάχιστα ἴχνη τῆς ἀρχικῆς διὰ κεράμων καλύψεως. Ἐπεσκευάσθη ἐπίσης ὁ τροῦλλος τοῦ προστώου καὶ ἐτακτοποιήθη τὸ δάπεδον αὐτοῦ. Ἀντικατεστάθησαν τὰ κουφώματα καὶ διεμορφώθη ἡ ἀπὸ Ν. πρόσβασις τοῦ ναοῦ.

2. Σωτὴρ Γαρδενίτσης [12]

Ὁ ναὸς εἶναι σταυροειδὴς δικιόνιος μετὰ τρούλλου καὶ νάρθηκος, χρονολογούμενος εἰς τὸν 11ον αἰ. Κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν φέρει προστῷον ὅπως καὶ ὁ Ἅη-Στράτηγος Ἄνω-Μπουλαριῶν, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ γενικώτερον ὁμοιάζει [13]. Ἐσωτερικῶς διατηρεῖ λείψανα ἐνδιαφερουσῶν τοιχογραφιῶν [14]. Εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων μνημείων τῆς περιοχῆς, τὸ ὁποῖον διετήρησε τὴν ἀρχικὴν διὰ κεράμων κάλυψιν.

Σχέδ. 1. Ἅγιος Ἰωάννης Κέριας. Κάτοψις καὶ τομαὶ

Τὸ μνημεῖον εἶχεν ὑποστῆ μεγάλας φθορὰς κυρίως εἰς τὴν στέγην (Πίν. 155 α), ἡ ἐκ κεράμων κάλυψις τῆς ὁποίας εἶχε μεταγενέστερον ἀντικατασταθῆ δι' ἐντοπίων πλακῶν [11]. Εἰς κακὴν κατάστασιν εὑρίσκετο ἐπίσης ὁ τυφλὸς τροῦλλος τοῦ προστώου καὶ τὸ δάπεδον αὐτοῦ.

Ἀφῃρέθησαν αἱ καλύπτουσαι τὴν στέγην πλάκες καὶ ἀφοῦ ἐγένετο γενικὸς καθαρισμὸς

Ὁ ναὸς εὑρίσκετο εἰς κακὴν κατάστασιν. Ἡ εἰσροὴ ὑδάτων ἐκ τῆς στέγης, αἱ ρωγμαὶ καὶ αἱ ἄλλαι ἐκ τοῦ χρόνου φθοραὶ ἠπείλουν μὲ κατάρρευσιν τὸ ὡραῖον μνημεῖον. Ἀφῃρέθησαν αἱ κέραμοι καὶ ἐγένετο γενικὸς καθαρισμὸς τῆς στέγης. Κατόπιν ἐφράχθησαν αἱ ρωγμαί, συνεπληρώθη ἡ περιθέουσα τὸν ναὸν ὀδοντωτὴ

9. R. Traquair, The Churches of Western Mani, BSA 15 (1908-9), σ. 178-180. H. Megaw, Byzantine Architecture in Mani, BSA 33 (1932-33), σ. 151, 154, 162. Ν. Δρανδάκης, Βυζαντιναὶ τοιχογραφίαι τῆς Μέσα Μάνης, Ἀθῆναι 1964, σ. 17-65.

10. Ν. Δρανδάκης, ἔ.ἀ., σ. 49-61.

11. H. Megaw, ἔ.ἀ., σ. 146, ὑποσημείωσις 1.

12. Traquair, ἔ.ἀ., σ. 180, Pl. XII Megaw, ἔ.ἀ., σ. 154, 157, Pl. 19, 20. Δρανδάκης, ἔ.ἀ., σ. 70, σημ. 8.

13. Taquair, ἔ.ἀ., σ. 108.

14. Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ναοῦ πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ν. Δρανδάκη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ταινία καί, ἀφοῦ ἐπεστρώθη ὁλόκληρος ἡ στέγη διὰ σιμέντου, ἐγένετο ἡ ἀνακεράμωσις διὰ παλαιῶν κεράμων. Μικραὶ συμπληρωματικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ἐπίσης ἐξωτερικῶς εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ (Πίν. 156 α).

3. Ἅγιος Ἰωάννης, χωρίου Κέρια [15]

Ὁ ναὸς εἶναι ἡμισύνθετος [16] σταυροειδὴς τετρακιόνιος μὲ τροῦλλον, τρεῖς τριπλεύρους ἁψῖδας ἱεροῦ καὶ νάρθηκα (Σχέδ. 1). Χρονολογεῖται εἰς τὸν 13ον αἰ. Ἔμπροσθεν τοῦ Δ. τοίχου σώζονται κατὰ χώραν δύο κίονες ἀνήκοντες προφανῶς εἰς κατεστραμμένον σήμερον πρόπυλον τῆς δυτικῆς θύρας τοῦ ναοῦ. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἀπὸ ἐντοπίους φαιοὺς λίθους κανονικῶς λαξευμένους, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται κατὰ ὁριζοντίας στρώσεις πλίνθοι. Αἱ τρίπλευροι ἁψῖδες κατεσκευάσθησαν κατὰ τὸ σύνηθες πλινθοπερίβλητον σύστημα. Ἀλλὰ τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τῆς τοιχοδομίας τοῦ ναοῦ ἔγκειται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν πολλῶν ἀναγλύφων τεμαχίων ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν (Πίν. 156 β, 157 α) [17].

Ὁ ναὸς ἔχει δύο θύρας, μίαν πρὸς Δ. καὶ μίαν πρὸς Ν., κεκλεισμένην σήμερον (Πίν. 157 β). Τὰ παράθυρα εἶναι ὀλίγα καὶ μικρὰ μονόλοβα ἢ δίλοβα.

Ἐσωτερικῶς σώζονται ἴχνη τοιχογραφιῶν παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων [18]. Ὑπάρχει ἐπίσης κτιστὸν νεώτερον τέμπλον μὲ τοιχογραφίας εἰκονιζούσας τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Θεοτόκον. Αὗται φέρουν χρονολογίαν *1754 Ὀκτωβρίου 18*. Τμήματα τοῦ παλαιοῦ μαρμαρίνου τέμπλου τοῦ ναοῦ διατηροῦνται ἄνωθεν τοῦ νεωτέρου κτιστοῦ καθὼς καὶ εἰς τὴν Πρόθεσιν καὶ τὸ Διακονικόν.

Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ καλυπτομένη διὰ πλακῶν διετηρεῖτο εἰς σχετικῶς καλὴν κατάστασιν. Οἱ τοῖχοι ὅμως αὐτοῦ καὶ κυρίως ὁ Δ. καὶ ὁ Ν. ἀπογυμνωμένοι ἀπὸ τὸ ὑλικόν των, ἐκινδύνευον νὰ καταρρεύσουν. Ὅλα σχεδὸν τὰ τοξωτὰ πλαίσια θυρῶν καὶ παραθύρων εἶχον καταστραφῆ.

Ἡ στέγη ἐστερεώθη, ὅπου ἦτο ἀναγκαῖον, συνεπληρώθη τὸ πάχος τῶν τοίχων, ὥστε νὰ ἐπανεύρουν οὗτοι τὴν στερεότητά των καὶ ἐπεσκευάσθησαν τὰ ἐλλείποντα τόξα θυρῶν καὶ παραθύρων. Ἐσωτερικῶς συνεκρατήθησαν τὰ ὑπάρχοντα καὶ συνεπληρώθησαν τὰ κατεστραμμένα ἐπιχρίσματα [19].

4. Ἅγιοι Θεόδωροι Κάμπου Ἀβίας

Ὁ ναὸς εἶναι σταυροειδὴς δικιόνιος μὲ ὀκταγωνικὸν τροῦλλον καὶ τρεῖς τριπλεύρους ἁψῖδας ἱεροῦ. Ἡ τοιχοδομία τοῦ ναοῦ ἀποτελεῖται ἐκ κανονικῶς λελαξευμένων πωρολίθων, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται κατὰ ἀραιὰ διαστήματα πλίνθοι. Τὴν στέγην περιθέει πώρινον γεῖσον μὲ κυμάτια. Ἡ Δ. κεραία τοῦ ναοῦ ἐπιμηκυνομένη σχηματίζει εἶδος προστώου στηριζομένου ἐπὶ δύο παραστάδων πρὸ τῆς Δ. θύρας (Πίν. 158 α). Ἑτέρα θύρα ὑπάρχει ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς. Τὰ παράθυρα τοῦ ὀκταγωνικοῦ τρούλλου, τῶν ἁψίδων τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν κεραιῶν εἶναι μικρὰ μονόλοβα.

Ἄξια λόγου εἶναι τὰ ἐντετειχισμένα εἰς τὸν ναὸν παλαιότερα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη:

1) Περιθύρωμα περιβάλλον τὴν Ν. θύραν, μικροτέρων διαστάσεων. Κοσμεῖται ἐναλλὰξ διὰ ὀρθίων καὶ ἀνεστραμμένων φύλλων ἀκάνθης. 2) Δύο τμήματα κοσμητῶν, χρησιμεύοντα ὡς ὑπέρθυρον τῆς ἰδίας θύρας, φέροντα φυτικὰς διακοσμήσεις. 3) Θωράκιον, κοσμούμενον διὰ τετραγώνου πλαισίου περικλείοντος πλέγμα ἐκ διπλῶν ρόμβων. 4) Τμῆμα στενομήκους θωρακίου κοσμουμένου διὰ πλέγματος ἐκ κύκλων καὶ τετραγώνων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῶον καὶ φυτικὴ διακόσμησις.

Οἱ κίονες τοῦ ναοῦ καὶ τὸ κιονόκρανον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἀνήκουν ἐπίσης εἰς παλαιότερα κτήρια. Ὁ ναὸς εἶναι κτίσμα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας [20], ἐσωτερικῶς δὲ κοσμεῖται διὰ τοιχογραφιῶν χρονολογουμένων διὰ τῆς κτητορικῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἔτος 1760.

Μεγάλας φθορὰς ὑπέστη ὁ ναὸς ἐκ τῶν σεισμῶν. Ὁ τροῦλλος ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν ἕτοιμος νὰ καταρρεύσῃ, μεγάλαι ρωγμαὶ διέτρεχον τοὺς κατακορύφους τοίχους καὶ τὰ θολωτὰ τμήματα τοῦ ναοῦ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς.

Ἀφῃρέθησαν αἱ κέραμοι καὶ ὁ σχηματιζόμενος διὰ τῶν κεραιῶν σταυρὸς ἐπὶ τῆς στέγης

15. R. Traquair, ἔ.ἀ., σ. 190, Pl. XI. H. Megaw, σ. 160, Pl. 21. N. Δρανδάκης, ἔ.ἀ., σ. 75, σημ. 3.

16. Ὀρλάνδος, Ἁγία Τριάς Κριεζώτη, ΑΒΜΕ, τ. Ε΄ (1939), σ. 8.

17. Τὰ γλυπτὰ τοῦ ναοῦ πρόκειται νὰ παρουσιάσῃ ἡ ὑπογραφομένη πληρέστερον εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην. Βλ. καὶ ΑΑΑ Ι (1968), σ. 119 κ.ἑ., εἰκ. 2 καὶ 3.

18. R. Traquair, ἔ.ἀ., σ. 190. N. Δρανδάκης, ἔ.ἀ., σ. 75, σημ. 3.

19. Τὸ σχέδιον ὀφείλεται εἰς τὸν συντάξαντα τὴν μελέτην στερεώσεως τοῦ ναοῦ Ἀρχιτέκτονα τῆς Ὑπηρεσίας κ. ΑΙ. Βαζιργιαντζίκην.

20. Σ. Κουγέας, Τρεῖς κτητορικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐκ Ζαρνάτας, Χαριστήριον εἰς Α. Ὀρλάνδον, τόμ. Γ΄, Ἀθῆναι 1966, σ. 250, εἰκ. 5.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἐδέθη διὰ δοκοῦ μετὰ σιδήρων, ἀφανοῦς ἔξωθεν. Ἐκλείσθησαν αἱ ρωγμαί, ἐπεστρώθησαν ὅλαι αἱ ἐπιφάνειαι τῆς στέγης καὶ ὁ τροῦλλος διὰ μείγματος μὲ βάσιν τὸ σιμέντον. Κατόπιν ἐτέθη εἰς τὰ κενὰ κίσηρις καὶ ἀφοῦ συνεπληρώθησαν τὰ περιθέοντα τὴν στέγην πώρινα γεῖσα, ἐγένετο ἡ ἀνακεράμωσις διὰ παλαιῶν κεράμων. Τέλος ἐκλείσθησαν αἱ ρωγμαὶ τῶν τοίχων διὰ ἰσχυρᾶς σιμεντοκονίας ὁμοίου χρώματος πρὸς τοὺς λίθους (Πίν. 158 β).

III. ΑΡΚΑΔΙΑ

ΓΟΡΤΥΝΙΑ

1. Μονὴ Φιλοσόφου [21]

Εἰς τὸ παλαιὸν Καθολικὸν τῆς Μονῆς, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τοῦ ἐγγεγραμμένου σταυροῦ, χρονολογεῖται δὲ εἰς τὸν 10ον αἰ., ἐγένοντο καὶ παλαιότερον [22] ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ναὸς εὑρίσκεται κάτωθεν τοῦ βράχου, καταπίπτοντα τμήματα αὐτοῦ διαρκῶς καταστρέφουν τὰς κεράμους τῆς στέγης. Οὕτω ἐφέτος ἐγένοντο καὶ πάλιν ἐργασίαι κυρίως πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς στέγης. Ἐγένοντο ἐπίσης ἐργασίαι πρὸς στερέωσιν τῶν σαθρῶν προσκτισμάτων τῆς Μονῆς ὡς καὶ τοῦ περιθέοντος αὐτὴν μανδροτοίχου. Διηυθετήθη μερικῶς καὶ ἡ πρὸς τὴν Μονὴν ἄγουσα ὁδός.

2. Μονὴ Προδρόμου [23]

Ἡ Μονὴ ἀποτελεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ἐντὸς τοῦ βράχου ναοῦ καὶ τῶν παλαιῶν κελλίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ νεωτέρου ξενῶνος χρονολογουμένου εἰς τὸ ἔτος 1840 κατὰ τὴν ἐντείχιον ἐπιγραφήν. Ἡ στέγη τοῦ ξενῶνος, ὑποστᾶσα μεγάλας φθορὰς ἐκ τῆς κατολισθήσεως βράχων, ἀντικατεστάθη πρὸ ἐτῶν δι' ἄλλης ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος μὲ ἐξέχούσας τὰς ἐκ σιμέντου δοκοὺς εἰς ἀπομίμησιν τῶν παλαιῶν ξυλίνων.

Ἐργασίαι στερεώσεως καὶ εὐτρεπισμοῦ ἐγένοντο εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸν ξενῶνα.

α. Ναός

Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ ἐπεστρώθη διὰ μείγματος μὲ βάσιν τὸ σιμέντον πρὸς στεγανοποίησιν αὐτῆς καὶ προστασίαν τῶν ἐνδιαφερουσῶν τοιχογραφιῶν χρονολογουμένων μεταξὺ τοῦ 16ου καὶ 18ου αἰ.

Ἀποκατεστάθη τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἐτακτοποιήθησαν τὰ ἐξωτερικὰ ἐπιχρίσματα.

β. Ξενὼν

Ἐγένετο χρωματισμὸς τῶν ἐκ σιμέντου δοκῶν τῆς στέγης διὰ πλαστικοῦ χρώματος τοῦ ξύλου, ὥστε νὰ καλύπτεται κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ σιμέντον.

3. Μονὴ Αἱμυαλῶν [24]

Ἐγένοντο ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ γνωστοῦ ὡς «Πύργου» τμήματος τῆς Μονῆς. Τὸ κτήριον αὐτὸ κατεσκευάσθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰ. [25] καθέτως πρὸς τὸ παλαιότερον συγκρότημα τῆς Μονῆς, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ Καθολικοῦ, τὸ ὁποῖον κοσμεῖται διὰ τοιχογραφιῶν τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Γεωργίου Μόσχων, χρονολογουμένας εἰς τὸ ἔτος 1608, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῶν κελλίων, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς κακὴν κατάστασιν λόγῳ τῆς συνεχοῦς κατολισθήσεως λίθων ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου βράχου.

Αἱ ἐργασίαι στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ «Πύργου», ὅστις πρόκειται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ξενὼν τῆς Μονῆς, ἐξετελέσθησαν συμφώνως πρὸς μελέτην συνταγεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως κ. Αἱ. Βαζιργιαντζίκη. Ἀφῃρέθησαν αἱ κέραμοι καί, ἀφοῦ ἐπεσκευάσθησαν ἢ ἀντικατεστάθησαν, ὅπου ἦτο ἀπαραίτητον, τὰ ξύλα τῆς στέγης, ἐγένετο ἡ ἀνακεράμωσις διὰ παλαιῶν κεράμων. Ἐσωτερικῶς διηυθετήθησαν τὰ χωρίσματα καὶ ἐγένοντο νέα ἐπιχρίσματα. Τὰ ἐφθαρμένα ξύλινα δάπεδα ὡς καὶ τὰ κουφώματα τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων ἀντικατεστάθησαν.

Ε. ΚΟΥΝΟΥΠΙΩΤΟΥ

21. Ν. Μουτσόπουλος, Ἀρχιτεκτονικὴ ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας, Ἀθῆναι 1956, σ. 19-33, εἰκ. 7-14, Τ. Γριτσόπουλος, Μονὴ Φιλοσόφου, Ἀθῆναι 1960, τοῦ αὐτοῦ, Μονῆς Φιλοσόφου τὰ δύο Καθολικά, Πελοποννησιακά, Β', Ἀθῆναι 1957, σ. 180-191, πίν. Α καὶ Η.

22. Τὸ Ἔργον 1960, σ. 246.

23. Ν. Μουτσόπουλος, ἔ.ἀ., σ. 187-194, εἰκ. 106-111, Τ. Γριτσόπουλος, Μονὴ Προδρόμου Γορτυνίας, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θρησκευτικῆς καὶ Ἠθικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, τ. Ι' (1967), σ. 1-15 (593-600). Β. Χαραλαμπόπουλος, Ἡ Μονὴ Προδρόμου Γορτυνίας, Χαριστήριον εἰς Ἀ. Ὀρλάνδον, τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1967-68, σ. 190-207, πίν. LXVIII-LXX.

24. Ν. Μουτσόπουλος, ἔ.ἀ., σ. 195-199, εἰκ. 113-117, Τ. Γριτσόπουλος, Ἡ παρὰ τὴν Δημητσάναν Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Αἱμυαλοῦς, Ἀθῆναι 1947.

25. Τ. Γριτσόπουλος, ἔ.ἀ., σ. 22.

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Κατὰ τὸ 1967 αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι τῆς Ἐφορείας ἐμειώθησαν σχετικῶς, ἐξ αἰτίας τῆς ἐφ' ἱκανὸν διάστημα ἀπαγορεύσεως τῶν οἰκοδομήσεων ἐν Θήβαις παρὰ τῆς Νομαρχίας, χάριν τῆς μελέτης διὰ τὴν σύνταξιν ρυθμιστικοῦ τῆς πόλεως σχεδίου (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 247). Οὕτω κατέστη δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις ἐργασίας διὰ τὴν σύνταξιν καταλόγου τοῦ Μουσείου Θηβῶν, ἡ ἀνάγκη τοῦ ὁποίου φαίνεται ἐπείγουσα.

Εἰς τὰ ἐργαστήρια τῆς Ἐφορείας συνεκολλήθησαν, ἠλέγχθησαν καὶ ἐτακτοποιήθησαν τὰ πήλινα εὑρήματα τῶν περισσοτέρων ἀνασκαφῶν τοῦ 1966 καὶ 1967, ὡς καί τινων παλαιοτέρων. Τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ τῆς φιλοπόνου ἐργασίας τοῦ εἰς ἄριστον τεχνίτην ἐξελιχθέντος κ. Ἀθαν. Χατζηνικολῆ, ὑπηρετοῦντος ὡς ἐκτάκτου φύλακος. Ἐπίσης, εἰργάσθη εἰς τὰ ἐργαστήρια, φθίνοντος τοῦ 1966, ὁ ἀρχιτεχνίτης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. Κανάκης, ἀσχοληθεὶς περὶ τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν στερέωσιν μυκηναϊκῶν τοιχογραφιῶν, προερχομένων ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ οἰκοπέδου Κ. Δούρου ἐν Θήβαις.

Εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν μικροαντικειμένων τοῦ Μουσείου Θηβῶν ἐξετέθησαν τὰ κάτωθι:

Τὰ λίθινα ἱερὰ κέρατα ἐκ Γλᾶ, ἡ κάλλιον διατηρουμένη τῶν μυκηναϊκῶν σαρκοφάγων ἐκ Τανάγρας, ἀριθμὸς μυκηναϊκῶν τριώτων πίθων ἐξ ἀνασκαφῶν τοῦ 1966, πήλινα καὶ ἀλαβάστρινα ἀγγεῖα ὡς καὶ ποικίλα μικροαντικείμενα ἐκ τῶν αὐτῶν ἀνασκαφῶν, δέκα ἑπτὰ γεωμετρικὰ καὶ ὑπογεωμετρικὰ βοιωτικὰ ἀγγεῖα, ὧν τὰ πλεῖστα προέρχονται ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἀγροῦ Σ. Παπαδημητρίου (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 236), ἐπιλογὴ κυλίκων βοιωτικοῦ ρυθμοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνασκαφῆς.

Διὰ παλαιῶν καὶ νέων εὑρημάτων διεμορφώθη ἔκθεσις μιᾶς προθήκης μετὰ μελανομόρφων καὶ κορινθιακῶν ἀγγείων, ἑτέρας μετὰ ἐρυθρομόρφων καὶ τρίτης μετὰ πηλίνων εἰδωλίων. Τὸ Μουσεῖον τῆς Χαιρωνείας παρέμεινε κλειστόν (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 225).

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ - ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙΣ ΕΚΣΚΑΦΩΝ - ΕΡΕΥΝΑΙ

ΘΗΒΑΙ (κυρίως πόλις)

1. Ὁδὸς Ἐπαμεινώνδου

Κατὰ τὰς ἐκσκαφὰς κατὰ τὴν κεντρικὴν ὁδὸν Ἐπαμεινώνδου, διὰ τὴν τοποθέτησιν σωλήνων ἀποχετεύσεως, ἀνευρέθησαν τὰ κάτωθι ἀρχαῖα:

Κατὰ τὴν διασταύρωσιν πρὸς τὴν ὁδὸν Μεταξᾶ, κατεστραμμένος τοῖχος βυζαντινῆς ἐποχῆς, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐντειχισθῆ τμῆμα κίονος ἀρραβδώτου, ἀσβεστολιθικοῦ.

Εἰς τὸ ὕψος τῆς ὁδοῦ Κρέοντος ἐφάνησαν δύο τοῖχοι κλασσικῶν χρόνων, ἀπέχοντες ἀλλήλων περίπου 3 μ. καὶ ἔχοντες κατεύθυνσιν Α.-Δ. περαιτέρω δέ, τοῖχος διὰ μικρῶν λίθων καὶ κεράμων, πλ. 0,60 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., ἐξ πιθοειδῆ λαξεύματα οὐχὶ ἐν εὐθείᾳ σειρᾷ, διαμ. ἀπὸ 1.10 μέχρις 1.60 μ. Ἐν συνεχείᾳ ἐσημειώθη τμῆμα τοίχου, ἐκτισμένου διὰ πωρολίθων εἰς δευτέραν χρῆσιν, ὡς φαίνεται, πλ. 0,90 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ. Πρὸς Ν. αὐτοῦ δύο τμήματα ἀγωγοῦ ὁμοίας πρὸς τὸν προηγούμενον κατασκευῆς.

2. Οἰκόπεδον Ν. Ἰωάννου

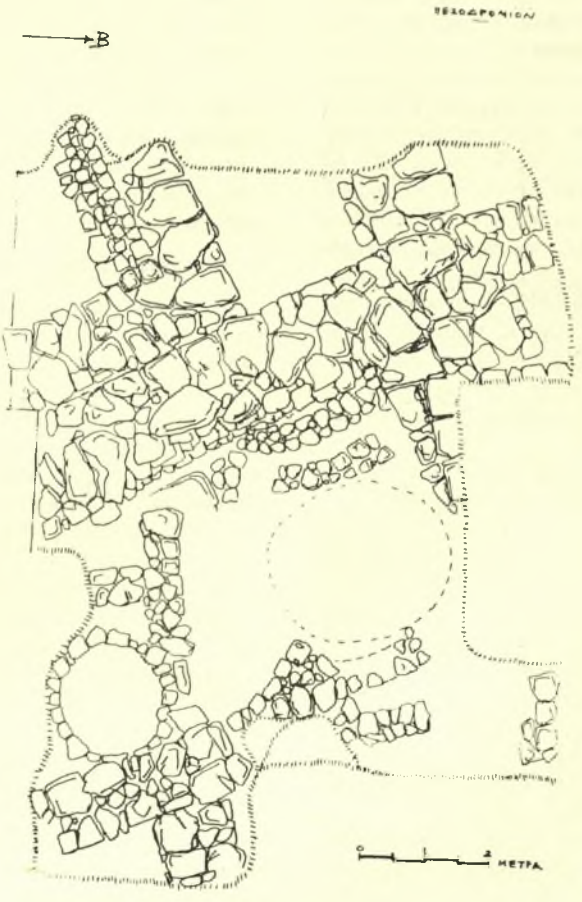
Εἰς τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν Κάδμου ἀριθ. 26 κείμενον οἰκόπεδον, ἡ ἀποκάλυψις πλήθους τμημάτων μυκηναϊκῶν τοίχων, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκσκαφῆς βάσεων θεμελίων, ὡδήγησεν εἰς ἀνασκαφήν, καθ' ἣν ἀπεκαλύφθη σύμπλεγμα τοίχων μυκηναϊκῶν χρόνων. (Σχέδ. 1-2). Ὁ μέγας (πλ. 1.70 μ.) τοῖχος Ι, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ οἰκοπέδου, φέρεται πρὸς ΒΔ. εἰς μῆκ. 8.30 μ., κατόπιν δὲ στρέφει πρὸς τὸν τοῖχον ΙΙ, πλ. 1.55 μ. καὶ μήκ. 1.10 μ., συναντῶντα τὸν τοῖχον ΙΙΙ, ὅστις φαίνεται ὅτι ἔβαινεν ἀκολούθως πρὸς Β.-ΒΔ. Πρόκειται δηλαδὴ πιθανῶς περὶ εἴδους ὀδοντώσεως. Ὁ τοῖχος Ι μορφοῦται εἰς κανονικὸν μέτωπον μόνον κατὰ τὴν ΝΑ. τούτου ὄψιν, ἐνῶ ἡ ἑτέρα φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ὁρατή, ἐξ οὗ συμπεραίνεται, ὅτι οὗτος εἶχεν καὶ ἀναλημματικὸν προορισμόν, διότι ὁ βράχος ἀνέρχεται ὁμαλῶς ὄπισθεν αὐτοῦ. Σχέσιν πρὸς τὸ τοῖχον Ι ἔχει καὶ ὁ τοῖχος ΧΙΙ. Ὁ τοῖχος ΙΧ ἅπτεται τοῦ VIII καὶ φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ κτήριον. Ὀλίγον νεώτεροι φαίνονται οἱ τοῖχοι Χ καὶ ΧΙ. Ἡ ΝΔ. ὄψις τοῦ τοίχου Ι ἐκτίσθη ἐν μέρει ἐπὶ παλαιοτέρων, μυκηναϊκῆς ὅμως ὡσαύτως ἐποχῆς, τοίχων, κειμένων πολὺ βαθύτερον, διότι ἐδῶ ὁ βράχος κατέρχεται ἀποτόμως. Οἱ τοῖχοι ΙV καὶ V συνέχονται μεταξύ των, ὡς καὶ οἱ VI καὶ VIA, εἶναι δὲ πάντες σύγχρονοι. Ὁ τοῖχος VII ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ IV ἀλλὰ φαίνεται ὡσαύτως μυκηναϊκός.

Βαθύτερον κείμενοι ἐφάνησαν ἕτεροι τοῖχοι, ὁ εἷς τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς μεσοελλαδικῶν χρό-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

νων (XVII), οἱ δὲ τέσσαρες λοιποί, τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς καμπύλοι, μεσοελλαδικῶν ἢ ἴσως πρωτοελλαδικῶν χρόνων. Τέλος ἀπεκαλύφθησαν δύο πιθοειδῆ ὀρύγματα, βυζαντινῶν χρόνων (α καὶ β).

Ὄστρακα συνελέγησαν κατὰ κύριον λόγον μυκηναϊκὰ ποικίλα ἐκ γραπτῶν καὶ μὴ ἀγγείων, ὡς καί τινα μεσοελλαδικὰ καὶ πρωτοελλαδικά. Ἐκ τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων καὶ τῶν πιθοειδῶν ὀρυγμάτων συνελέγησαν ὀλίγα βυζαντινὰ

Σχέδ. 1. Θῆβαι. Οἰκόπ. Ν. Ἰωάννου. Κάτοψις τῶν τοίχων

δστρακα. Ἐπίσης εὑρέθησαν ὀλίγα, ἱκανῶς μεγάλα, τεμάχια μυκηναϊκῶν τοιχογραφιῶν (Πίν. 159 α).

3. Οἰκόπεδον Π. Λεοντάρη (Σχέδ. 3)

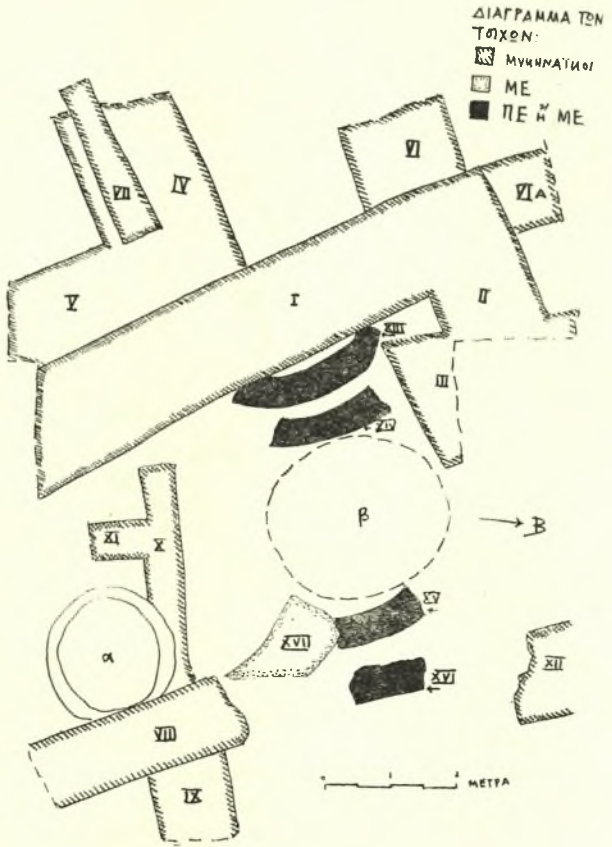
Εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦτο, κείμενον κατὰ τὴν ὁδὸν Οἰδίποδος ἀριθ. 13 (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 230), ἀπεκαλύφθη στρῶμα βυζαντινῆς οἰκήσεως (Σχέδ. 3). Οἱ τοῖχοι φαίνονται ἀνήκοντες εἰς διαφόρους περιόδους ἀλλ' εἰς τὸ αὐτὸ συγκρότημα. Δὲν διεπιστώθη τοὐτέστιν διαφορὰ στρωμάτων, ἡ δὲ χρονολογικὴ διαφορὰ φαίνεται ὀφειλομένη εἰς προσθήκας καὶ ἐπισκευὰς ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγκροτήματος. Ὅτι πρόκειται περὶ κατοικίας πιστοῦται ἐκ τῆς εὑρέσεως ἐννέα ἀποθηκευτικῶν ὀρυγμάτων ὡς καὶ σωλήνων ὑδρεύσεως. Πάντως, τὸ μέγα πάχος τῶν τοίχων, ἡ καλὴ ποιότης τῆς κατασκευῆς καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἀποθηκευτικῶν ὀρυγμάτων, τὰ ὁποῖα μάλιστα φαίνονται σύγχρονα τοῦ κτηρίου, δεικνύουν ὅτι δὲν πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ πτωχικῆς τινος οἰκίας.

Ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικὸν εἶχον χρησιμοποιηθῆ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἱκαναὶ τὸν ἀριθμὸν ἀσβεστολιθικαὶ πλινθίδες, ὡς καὶ ἀρχι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τεκτονικὰ μέλη ὁμοίου ὑλικοῦ, κυρίως τεμάχια κορμῶν κιόνων καὶ κιονοκράνων δωρικῶν, κλασσικῆς ἐποχῆς.

Ὑπὸ τὰ βυζαντινὰ εὑρέθησαν ἀρχαῖα κτίσματα καὶ δὴ κατὰ τὴν Β. πλευρὰν τοῦ χώρου ἐφάνη μεσοελλαδικῶν χρόνων τοῖχος, καμπύλος ἐλαφρῶς. Ἐπὶ τῆς Β. τούτου ὄψεως φέρεται ἕτερος σύγχρονός του τοῖχος εὐθέως. Μεταξὺ τῶν δύο τοίχων ἐφάνησαν ὑπολείμματα κεκαυμένων ξύλων, ἴσως ἐκ τῆς καταπεσούσης ὀροφῆς τοῦ κρηπίς, μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., διὴκουσα καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ οἰκοπέδου. Ἡ ὑποθεμελίωσίς της ἐμορφοῦτο διὰ μικρῶν λίθων, ὑπὲρ δ' αὐτὴν ἐσώθησαν δύο σειραὶ κυβολίθων. Μεταξὺ τῶν δύο κρηπίδων ἐφάνησαν ἐπὶ τοῦ βράχου τὰ ἴχνη ΠΕ οἰκήσεως, συνιστάμενα εἰς ὀπὰς διαφόρων διαμέτρων καὶ βάθους, οἷαι καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Θηβῶν διεπιστώθησαν (βλ. οἰκόπεδον Α. Θεοδώρου, ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 226 - 227).

Σχέδ. 2. Θῆβαι. Οἰκόπ. Ν. Ἰωάννου. Διαγράμματα τοίχων

κτίσματος. Τὸ ὅλον ἐκαλύπτετο ὑπὸ δαπέδου ἐκ κτυπητῆς γῆς, ἀνήκοντος εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Ἔμπροσθεν τῆς Ν. ὄψεως τοῦ πρώτου τοίχου ὑπῆρχε κρηπὶς δίβαθμος κλασσικῶν χρόνων, ἥτις φαίνεται ὅτι δὲν ἔφερεν ἀνωδομήν, λιθίνην τοὐλάχιστον, ἀλλ' ἐσκόπει ἀκριβῶς εἰς τὴν διάκρισιν καὶ προβολὴν τοῦ προϊστορικοῦ ἐρειπίου.

Εἰς ἀπόστασιν μέτρων τινῶν πρὸς Ν. τῆς κρηπίδος ἐφάνη ἑτέρα μεγάλη εὐθύγραμμος

Τέλος, κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου παχὺς τοῖχος ρωμαϊκῶν χρόνων ἔβαινεν ἐκ ΒΒΑ. πρὸς ΝΝΔ. καὶ ἐκεῖθεν ἐκάμπτετο εἰς ὀρθὴν γωνίαν, προχωρῶν ὑπὸ τὴν γειτονικὴν οἰκίαν.

Θὰ ἦτο ἴσως τολμηρὸν νὰ διατυπωθοῦν ἀπόψεις περὶ τοῦ εὑρήματος πρὸ τῆς συστηματικῆς μελέτης τῶν κινητῶν εὑρημάτων καὶ ἄνευ στοιχείων ἐκ τῶν παρακειμένων οἰκοπέδων, ἐὰν ὅμως ἤθελεν ἀποδειχθῆ, ὅτι ἐδῶ ἔκειτο ἐρεί-

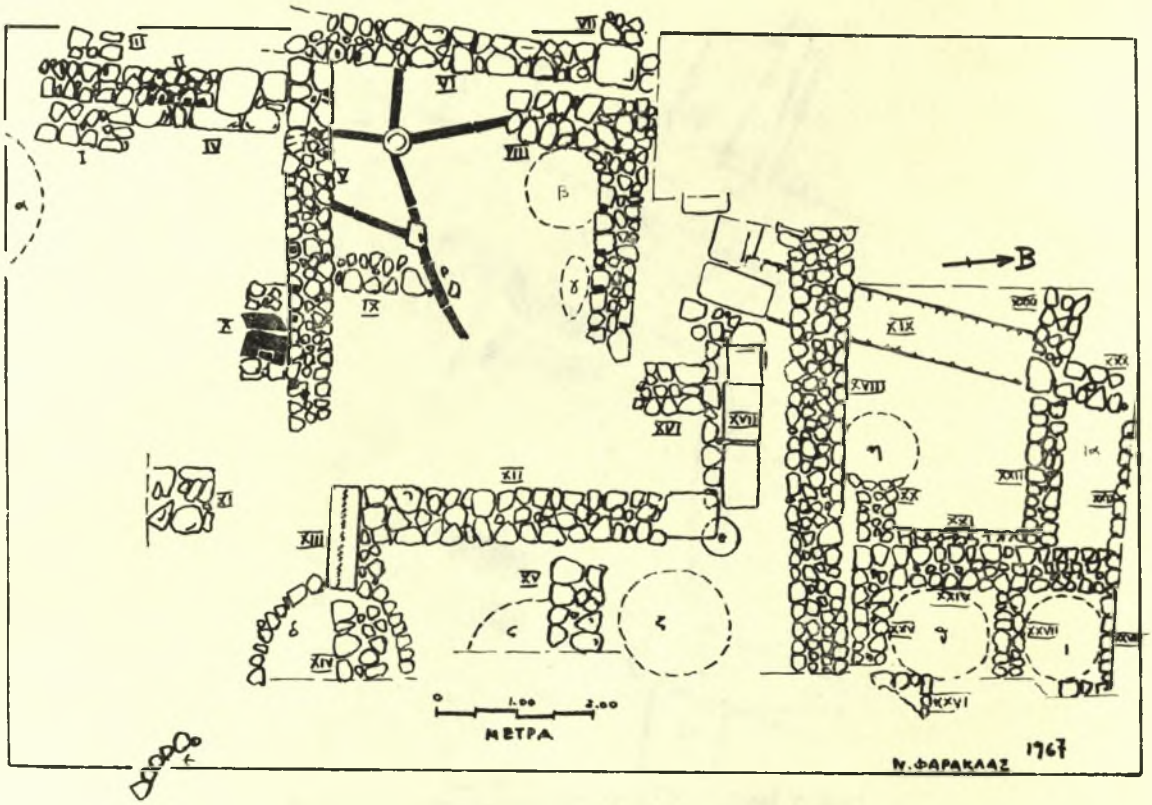
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

πιον θεωρούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς ὁ θάλαμος τῆς Σεμέλης, ἡ δὲ μεγάλη κρηπὶς ἀνήκει εἴς τι ἱερὸν ἢ εἰς στοὰν τῆς ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς, φαίνεται ὅτι θὰ καταστῇ ἀναγκαία ἡ ἀναθεώρησις τῶν παραδεδεγμένων ἀπόψεων περὶ τῆς θηβαϊκῆς τοπογραφίας.

4. Οἰκόπεδον Κ. Ἀναδιώτη (Σχέδ. 4)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον κείμενον κατὰ τὴν ὁδὸν Μπέλου 1 καὶ κατέναντι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐγένοντο ἐργασίαι θεμελιώσεως οἰκοδομῆς. Ἀπεκαλύφθησαν διάφοροι τοῖχοι βυζαντινῶν χρόνων. Κατὰ τὸ Ν. ὅριον ὁ βράχος κατήρχετο ἀποτόμως, τὴν δὲ διαμορφουμένην παρειὰν παρηκολούθει τοῖχος, βαίνων ἐν μέρει ἐπὶ παλαιοτέρου. Ἐσημειώθη ἐπίσης ἡ ἀρχὴ τριῶν ἑτέρων, ἀρχομένων ἐξ αὐτοῦ καὶ βαινόντων πρὸς Ν. Ἐπίσης, κατὰ τὸ Δ. τμῆμα τοῦ οἰκοπέδου, ἐσημειώθη ἕτερος μέγας τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., τμήματα ἑτέρων τῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ ὄρυγμα πιθοειδές. Ὁ εἷς τῶν τοίχων τούτων ἔβη ἐπὶ (φραχθέντος) φρέατος, ἐξ οὗ ἐξήχθησαν ὄστρακα καὶ χαλκᾶ ἀντικείμενα βυζαντινῶν χρόνων. Κατὰ τὸ Α. ἥμισυ τοῦ Β. ὁρίου τοῦ οἰκοπέδου εὑρέθησαν δύο πιθοειδῆ ὀρύγματα. Συνελέγησαν καὶ ἐντεῦθεν ὄστρακα βυζαντινά. Ἐκ τῶν κινητῶν εὑρημάτων τὰ σημαντικώτερα εἶναι:

Ἐκ τοῦ φρέατος: 1. Ἑπτὰ ἀγγεῖα κλειστὰ μετὰ λαβῆς καὶ ἀνεξαρτήτου προχοΐς (οἱονεὶ θηλάστρου) ἀπὸ τοῦ ὤμου ἐκφυομένης. Τὰ πλεῖστα φέρουν ἁπλῆν ἐγχάρακτον κόσμησιν, τὸ ἓν ἀμελῆ τοιαύτην διὰ χρώματος στιλπνοῦ (Πίν. 159 β-γ). 2. Πέντε οἰνοχόαι, ὧν

Σχέδ. 3. Θῆβαι. Οἰκόπεδον Π. Λεοντάρη. Κάτοψις τοῦ βυζαντινοῦ στρώματος

ἡ μία τριφυλλόστομος, φέρουσαι ἁπλᾶ ἐγχάρακτα κοσμήματα, πλὴν τῆς τριφυλλοστόμου, ἥτις κοσμεῖται τὰ ἄνω τοῦ σώματος καὶ τὸν λαιμὸν διὰ καστανοῦ καὶ πρασίνου ἀπολεπισθέντος τὸ πλεῖστον (Πίν. 159 β, δ). 3. Τέσσαρα ἀνοικτά, περίπου κυλινδρικά, ἀγγεῖα μὲ δύο καθέτους λαβάς (Πίν. 159 γ). 4. Δύο ἀγγεῖα σχήματος μικροῦ ἀμφορέως, τὸ ἓν μὲ θαυμασίαν ἐμπίεστον κόσμησιν (Πίν. 159 δ). 5. Τὸ ἥμισυ περίπου μεγάλου πινακίου, φέροντος

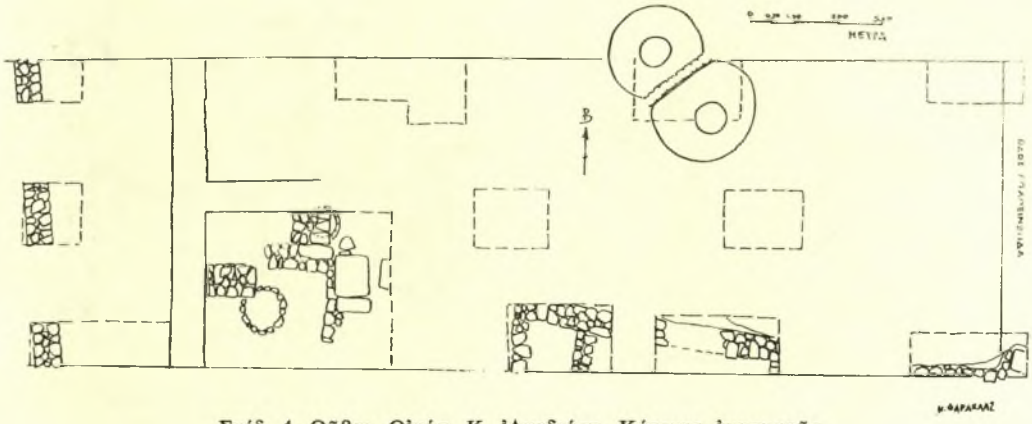
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

καστανὸν ἐρυθρὸν ὑπὸ τὴν ἐφυάλωσιν καὶ ἐμπίεστον κόσμημα κατὰ τὸ κέντρον. 6. Σκυφοειδὲς ἐφυαλωμένον ἐσωτερικῶς διὰ καστανοῦ καὶ μέλανος χρώματος. 7. Τμῆμα βαθέος πινακίου φέροντος ἐφυάλωσιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐπὶ πρασινοτέφρου βάθους ἁπλᾶ κοσμήματα. 8. Ὠοειδὲς κλειστὸν ἄγγεῖον, ἄνευ λαβῶν, χρώματος πρασίνου μετ' ἐφυαλώσεως (Πίν. 159 γ). 9. Χαλκοῦν μέγα πινάκιον, μεθ' ὑψουμένων παρειῶν, ἐλλιπὲς ἐν μέρει (Πίν. 160 α). 10. Χαλκοῦν ἐλλιπές θυμιατήριον, μεθ' ὑψηλῆς λαβῆς (Πίν. 160 β). 11. Ἕτερον χαλκοῦν ἄνευ λαβῆς, 12. Χαλκῆ πεπιεσμένη οἰνοχόη (Πίν. 160 β).

Εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ φρέατος εὑρέθησαν νεώτερα κεραμεικὰ καὶ σκεύη ἐκ πορσελάνης.

Ἐκ τῶν πίθων καὶ τοῦ λοιποῦ χώρου συνελέγησαν ὄστρακα, κυρίως πινακίων καὶ σκύλοῦς κατασκευῆς λιθοπλινθίνων βυζαντινῶν τοίχων καὶ τρία πιθοειδῆ ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ βράχου ὀρύγματα ἀποθηκευτικά. Ὁ φυσικὸς βράχος ἔκειτο ὑψηλὰ καὶ τὸ μόνον ὑπάρχον στρῶμα ἐπιχώσεως ἦτο τὸ βυζαντινόν· κατὰ τὸ Β. τμῆμα τῆς Α. πλευρᾶς, ὁ βράχος κατήρχετο ἀποτόμως καὶ ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν ὑπῆρχε παχεῖα προϊστορικὴ ἐπίχωσις περιέχουσα ἰδίᾳ μυκηναϊκὰ ὄστρακα. Ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ὅλης διαμορφώσεως, ὀλίγον ἀνατολικώτερον θὰ ἔβαινε τὸ μυκηναϊκὸν τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως. Κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου ἐφάνη τοῖχος μυκηναϊκός, βαίνων ἐκ Δ. πρὸς Α. Παρ' αὐτὸν δὲ καὶ κατά τι βαθύτερον, ὑπὸ τὸ πλεῖστον τῆς μυκηναϊκῆς ἐπιχώσεως, ἐφάνη τάφος κιβωτιόσχημος, ἐξ ἀκατεργάστων πλακῶν, διαστ. 2 × 1 μ. καὶ ἀνήκων εἰς τοὺς ἐσχάτους ΜΕ ἢ τοὺς πρωΐμους ΥΕ χρόνους (Σχέδ. 6).

Συνελέγησαν ὀλίγα βυζαντινὰ ὄστρακα, τινὰ

Σχέδ. 4. Θῆβαι. Οἰκόπ. Κ. Ἀναδιώτη. Κάτοψις ἀνασκαφῆς

φων, φερόντων ἐσωτερικῶς πράσινον ἢ κίτρινον χρῶμα ὑπὸ τὴν ἐφυάλωσιν καὶ ἐμπίεστα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφῃρημένα κοσμήματα (Πίν. 160 γ). Ἐπὶ ἑνὸς ὅμως πινακίου σώζεται κατὰ τὸ κέντρον ἐγχάρακτος παράστασις ζώου.

Ἐπίσης, εὑρέθη κλειστὸν ἀγγεῖον ἐλλιπὲς καὶ λίαν ἐφθαρμένον, φέρον ὑπὸ τὴν ἐφυάλωσιν ἐπὶ κιτρινοπρασίνου βάθους ἐμπίεστον παράστασιν ἀνδρός, κρατοῦντος δόρυ καὶ μαχομένου πρὸς λέοντα ἢ λέοντας καὶ κυνῶν (Πίν. 160 δ).

5. Ἀνασκαφὴ οἰκοπέδου Ἰ. Παναγιωτοπούλου (Σχέδ. 5-6)

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν βάσεων θεμελίων εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, κείμενον κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀντιγόνης ἀριθ. 1, ἐφάνησαν τμήματα ἀμετ' ἐφυαλώσεως, ὄστρακα ρωμαϊκῶν ἀγγείων, ἐν οἷς terra sigillata, ὡς καί τινα τεμάχια λύχνων, ὀλίγα μελαμβαφῆ ἑλληνιστικὰ καί τινα μετ' ἐμπιέστου κοσμήσεως, καὶ μυκηναϊκὰ ἱκανά, ἐν οἷς κύλιξ ὑψίπους, μετὰ μιᾶς καθέτου λαβῆς, ἀκέραιον τριποδικὸν ὑπόστατον κοσμούμενον δι' ἐρυθροῦ, τεμάχιον πηλίνου ἱππαρίου καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς ὀστράκων (Πίν. 161 α).

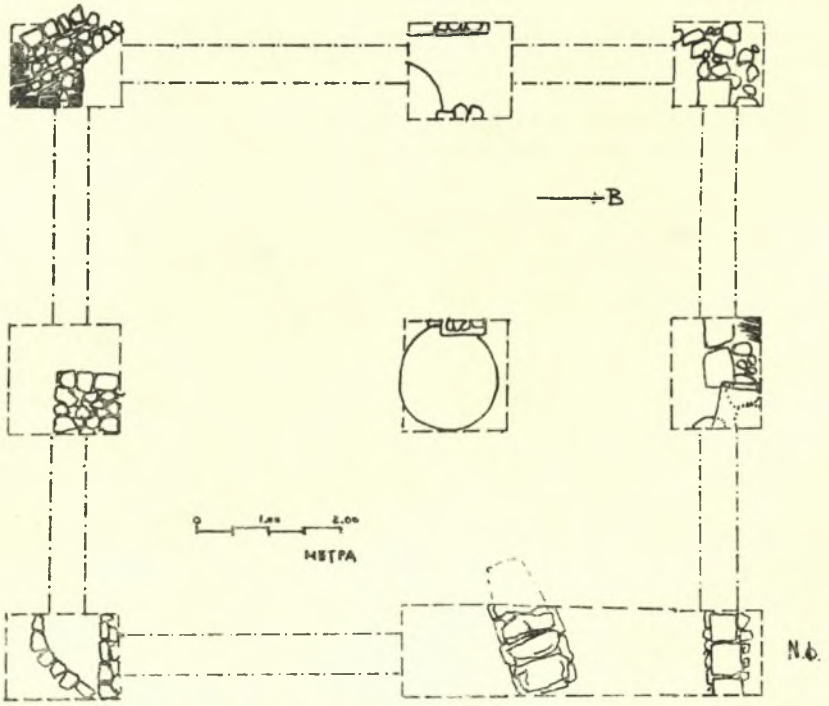
6. Οἰκόπεδον Φοίφα

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, κείμενον κατὰ τὴν ὁδὸν Πελοπίδου ἀριθ. 49, κατὰ τὴν διάνοιξιν βάσεων θεμελίων, ἐφάνησαν λείψανά τινα βυζαντινῶν τοίχων καὶ πιθοειδὲς ὄρυγμα, ἐπενδεδυμένον ἐσωτερικῶς διὰ λίθων, ἀπεδείχθη δὲ ὅτι ὁ φυσικὸς βράχος παρουσιάζει ἔντονον κατωφέρειαν ἐκ Δ. πρὸς Α. Ἐσημειώθησαν παχέα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

στρώματα ἐπιχώσεως βυζαντινῶν, κλασσικῶν καὶ προϊστορικῶν χρόνων.

Συνελέγησαν τεμάχια πρωτοελλαδικῶν χειροποιήτων χονδρῶν ἀγγείων, πολλὰ τμήματα μεσοελλαδικῶν, κυρίως μινυείων, μέγας ἀριθμὸς μυκηναϊκῶν γραπτῶν ὀστράκων, τινὰ τῶν ὁποίων ἐκ μεγάλων ἀγγείων, ὄστρακά τινα ἐξ ἐρυθρομόρφων, ἱκανὰ μελαμβαφῆ ἐκ κανθάρων καὶ ἄλλων ἀγγείων καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς ὀστράκων ἑλληνιστικῶν, κυρίως ἐξ οἰνοχοϊσκῶν ἀρίστης τεχνικῆς, ἀβαφῶν, κομψοτάτων μεταλλικῶν σχημάτων, ἐνίοτε φερόντων ἐμπίεστα κοσμήματα φύλλων καὶ ἀνθεμίων, ὀλίγα ρωμαϊκὰ ὄστρακα, ἐν οἷς ἐλάχιστα terra sigillata, τεμάχια λύχνων, ὀλίγα βυζαντινὰ ἐξ ἁδρῶν ἀκοσμήτων ἀγγείων καὶ ἐξ ἀνοικτῶν ἀγγείων, φερόντων ἐφυάλωσιν καὶ ὑπ' αὐτὴν ἐμπίεστα ἀφῃρημένα κοσμήματα. Ἐπίσης συνελέγη τεμάχιον πηλίνου εἰδωλίου κλασσικῶν χρόνων καὶ ὁ κορμὸς μυκηναϊκοῦ εἰδωλίου σχήματος Φ (Πίν. 161 β-γ).

Σχέδ. 5. Θῆβαι. Οἰκόπ. Ἰ. Παναγιωτοπούλου. Κάτοψις πεδίλων

7. Οἰκόπεδον Σίνη

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, κατὰ τὴν ὁδὸν Πινδάρου ἀριθ. 30, ἀπεκαλύφθη νεώτερον κτίσμα, βάθ. 2.20 καὶ πλ. σωζ. 2.40 μ., σῴζον κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπολείμματα πλακοστρώσεως διά μαρμάρων, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ τοιαύτης διὰ πλακῶν πηλίνων. Συνελέγησαν τεμάχιά τινα μαρμάρων, φέροντα γλυπτικὴν κόσμησιν, εἰς δευτέραν χρῆσιν.

Ἐκ τοῦ χώρου συνελέγησαν ὀλίγα βυζαντινῶν ἀγγείων ὄστρακα (Πίν. 162 α), ὀλίγα ρωμαϊκά, ἐν οἷς καὶ terra sigillata, ἐλάχιστα μελαμβαφῆ, ὁμοίως ἐλάχιστα μυκηναϊκὰ ὡς καὶ δύο ὄστρακα μινύεια.

Δοκιμαστικαὶ τομαὶ ἀπέδειξαν ὅτι ἡ παχυτάτη ἐπίχωσις φθάνει μέχρι τῶν μεσοελλαδικῶν τοὐλάχιστον χρόνων. Ἐζητήθη πίστωσις διὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ οἰκοπέδου.

8. Οἰκία Ὄλγας Λέκκου

Εἰς τὴν ὡς ἄνω οἰκίαν κειμένην κατὰ τὴν ὁδὸν Κρέοντος ἀριθ. 12 κατὰ τὴν διάνοιξιν βόθρου, ἐφάνη τμῆμα κτιστοῦ ἀγωγοῦ ἐξ Α. πρὸς Δ., βυζαντινῶν χρόνων. Οὗτος ἔχει πλ. 0,70, ὕψ. 0,80 μ. καὶ ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πώρου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

9. Οἰκία Γ. Παγώνα

Κατὰ τὴν διάνοιξιν βόθρου εἰς τὴν ὡς ἄνω οἰκίαν, κατὰ τὴν ὁδὸν Δίρκης ἀριθ. 2, ἐφάνη τμῆμα τοίχου ἐξ ἀκανονίστων μεγάλων λίθων εἰς βάθος 2 μ. Συνελέγησαν βυζαντινὰ ὄστρακα.

10. Οἰκία Περ. Δράκου

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πελοπίδου ἀριθ. 51 εὑρέθη τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., μήκ. 3.40 καὶ πλ. 0,60 μ. ἐξ ὀρθογωνίων λίθων τεθειμένων εἰς μίαν σειράν. Οὗτοι βαίνουν ἐπὶ ἑτέρων ἀκατεργάστων μεγάλων λίθων. Συνελέγησαν βυζαντινὰ ὄστρακα.

11. Οἰκόπεδον Δημ. Καλαμπάκα

Κατὰ ἐργασίας οἰκοδομήσεως οἰκίας εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον κατὰ τὴν ὁδὸν Λοξῆς Φά-

Σχέδ. 6. Θῆβαι. Οἰκόπ. Ἰ. Παναγιωτοπούλου. Ὄψις τοῦ τάφου ἀπὸ ΝΑ.

λαγγος, συνελέγησαν βυζαντινὰ ὄστρακα, πλὴν οὐδὲν ἴχνος οἰκοδομικὸν παρετηρήθη.

12. Οἰκόπεδον ἀδελφῶν Δαγδελένη

Εἰς τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν Ἐπαμεινώνδου ἀριθ. 145 ὡς ἄνω οἰκόπεδον, εἰς δοκιμαστικὴν τομὴν κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν, εὑρέθη ὑπὸ παχυτάτην ἐπίχωσιν στρῶμα μυκηναϊκῶν τοιχογραφιῶν. Λόγῳ τοῦ δυσχερεστάτου τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος ἡ ἔρευνα ἀνεβλήθη διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος.

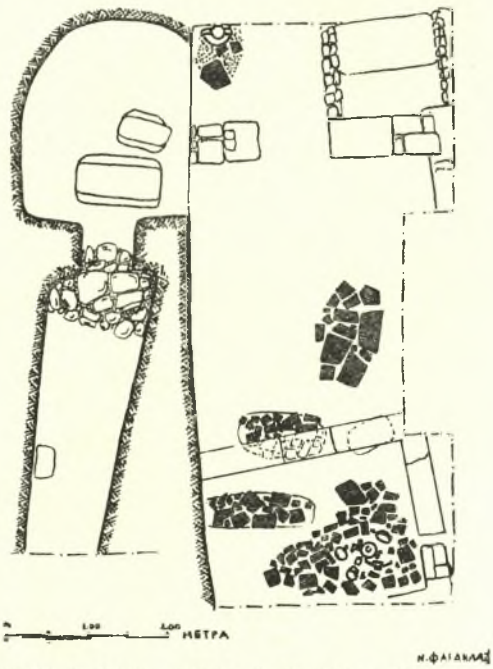
13. Οἰκόπεδον Κωνστ. Δούρου

Περὶ τῆς ἀνασκαφῆς εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον ἡ σχετικὴ ἔκθεσις θὰ δημοσιευθῇ προσεχῶς, καθότι ἡ ἔρευνα λήγοντος τοῦ ἔτους εὑρίσκετο εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς στάδια.

ΘΗΒΑΙ. Περιοχὴ λόφων Καστελλίων (πρὸς Α. τῆς πόλεως)

14. Ἀνασκαφὴ οἰκοπέδου Δημ. Κυριάκου (Σχέδ. 7)

Εἰς τὸ κατὰ τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ λόφου τοῦ Μικροῦ Καστελλίου κείμενον ὡς ἄνω οἰκόπεδον ἡ ἐπίχωσις μέχρι τοῦ μαλακοῦ φυσικοῦ βράχου ἀπετελεῖτο ἐκ δύο ἰσοπαχῶν περίπου στρωμάτων, τοῦ ἄνω μὲν βυζαντινῆς ἐποχῆς, τοῦ δὲ κάτω κλασσικῆς. Συνελέγησαν ἱκανὰ ὄστρακα καὶ τῶν δύο ἐποχῶν, τινὰ δὲ τούτων καὶ συνεκολλήθησαν. Ἀμέσως πρὸς Α. τοῦ Α. ὁρίου τῆς οἰκοδομῆς ἐφάνη θαλαμοειδὴς μυκηναϊκὸς τά-

Σχέδ. 7. Θῆβαι. Οἰκόπ. Δ. Κυριάκου. Κάτοψις ἀνασκαφῆς

φος, τοῦ ὁποίου ἡ ὀροφὴ εἶχε καταπέσει. Ἀνατολικώτερον τούτου ὁ βράχος εἶχεν ἀποτμηθῆ εἰς κατακόρυφον μέτωπον, ὅπερ ἐν μέρει ἀπέκοψε καὶ τὴν Α. πλευρὰν τοῦ θαλάμου. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου ἐκ Ν. πρὸς Β. εἶχε μῆκ. 3.60, πλ. κατὰ τὸ Ν. ἄκρον 0,90 καὶ παρὰ τὸ μέτωπον τῆς εἰσόδου 1.30 μ. Παρὰ τὴν Δ. παρειάν του καὶ εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ μήκους εἶχεν ἀνοιχθῆ ἐπὶ τοῦ δαπέδου του τετράπλευρος λάκκος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν κτερίσματά τινα καὶ ὀλίγα ὀστᾶ. Ἡ εἴσοδος εἶχε πλάτος πρὸς τὸν δρόμον 0,64 καὶ πρὸς τὸν θάλαμον 0,68, βάθος δὲ 0,60 μ. Ὁ θάλαμος εἶχε κάτοψιν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἀψιδωτήν, μέγ. σωζ. πλ. 2 καὶ βάθ. 2.40 μ. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εἶχον ἀνοιχθῆ δύο τετράπλευροι λάκκοι φέροντες κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς των βαθμίδας διὰ τὴν στήριξιν πλακῶν καλύψεως. Λίθοι τινὲς τοῦ ἀποφράσσοντός ποτε τὴν εἴσοδον ξηροτοίχου εὑρέθησαν κατὰ χώραν.

Πρός Α. τοῦ τάφου ἐσκάφη χῶρος, πλ. 3.30 καὶ μήκ. 7.20 μ. παρὰ τὸ διὰ τῆς ἄνω ἀναφερθείσης ἀποτμήσεως τοῦ βράχου διαμορφωμένον μέτωπον. Χαμηλότερον τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου ἐφάνη στρῶμα, περιλαμβάνον πέντε ταφὰς ἀμελεστάτας, διὰ τεμαχίων κεράμων στέγης καλυπτομένας. Βαθύτερον τούτων ἐφάνη πρὸς Β. μὲν τοῖχος μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., φερόμενος ἐπὶ τοῦ τεχνητοῦ μετώπου τοῦ βράχου, ἐκτισμένος διὰ πωρολίθων εἰργασμένων. Πλάτος ὁ τοῖχος ἔχει 0,46 μ., εἰς ἀπόστασιν δὲ 0,84 μ. ἀπὸ τοῦ μετώπου καταλείπει ἄνοιγμα εἰσόδου, πλ. 0,88 μ. Ἀπὸ τῆς Β. ὄψεως τοῦ Α. τμήματος τοῦ τοίχου φέρονται ἐγκαρσίως πρὸς Β., ἀπέχοντα ἀλλήλων 1.20 μ., δύο τοιχάρια διὰ μικρῶν λίθων πλ. 0,20 μ., μεταξὺ δ' αὐτῶν φαίνονται τὰ ἴχνη ἀβαθῶν τετραπλεύρων λάκκων πιθανῶς ἐκ προγενεστέρας τοῦ χώρου χρήσεως.

Κατὰ τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ χώρου μορφοῦται δωμάτιον διὰ τοῦ μετώπου τοῦ βράχου καὶ τοίχων, ἐξηρημένων ἐκ τοῦ βράχου, πλ. 0,34 μ., ἐν μέρει δὲ καὶ διὰ λίθων. Ἐπὶ τοῦ Β. τῶν οὕτω μορφουμένων τοίχων κατελείφθη ἄνοιγμα εἰσόδου εὖρους 0,64 μ. Αἱ διαστάσεις τοῦ δωματίου εἶναι 2.60 × 1.84 μ., εὑρέθη δὲ πλῆρες κεράμων στέγης εἰς στρῶμα ἰδιαιτέρως παχὺ πρὸς ΝΑ., ὅπου ὑπ' αὐτὸ εὑρέθη θησαυρὸς χαλκῶν ἀντικειμένων.

Ἐκ τῶν βυζαντινῶν στρωμάτων συνελέγη ἱκανὸς ἀριθμὸς ὀστράκων.

Ἐκ τοῦ κλασσικοῦ στρώματος τοῦ κυρίως οἰκοπέδου συνελέγησαν ὄστρακα διάφορα, ἐξ ὧν συνεκολλήθη οἰνοχόη ἐρυθρόμορφος, ἐλλιπὴς τὸν λαιμὸν καὶ τὴν λαβήν, μὲ παράστασιν Διονύσου, Μαινάδων καὶ Σατύρου (Πίν. 162 β-γ), τμήματα ἱκανὰ ἐρυθρομόρφων ἀγγείων καὶ τεμάχιά τινα εἰδωλίων.

Ἐκ τοῦ παρὰ τὸν μυκηναϊκὸν τάφον χώρου συνελέγησαν μελαμβαφῆ τινα ἀγγεῖα, ὄστρακά τινα ἐρυθρόμορφα, αἰχμὴ βέλους σιδηρᾶ, ἀγνύς, μυκηναϊκὸν εἰδώλιον σχήματος Φ καὶ τεμάχιον ἑτέρου ὁμοίου.

Τοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου τὰ κυριώτερα εὑρήματα εἶναι δύο ἀμφορίσκοι τύπου φλασκίου, κοσμούμενοι δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν, δύο σφαιρικοὶ ψευδόστομοι ἀμφορίσκοι, δύο πεπιεσμένοι ψευδόστομοι ἀμφορίσκοι, δύο μικραὶ πυξίδες, μικρὸς πίθος μὲ δύο λαβάς, τρεῖς τρίωτοι πίθοι, μικρὰ οἰνοχόη, εἰδώλιον κουροτρόφου σχήματος Φ καὶ ἄλλα τινά.

Τέλος, ὁ θησαυρὸς τῶν χαλκῶν συνίστατο εἰς πυξίδα μικράν, σχήματος κιβωτιδίου, φέρουσαν ἐπὶ τοῦ καλύμματος ἀνάγλυφον παράστασιν Πανὸς ἀνακεκλιμένου, οἰνοχοΐσκην μετὰ εὐρέος στομίου, δύο φιάλας καὶ τέσσαρας σκύφους μετὰ χαμηλοῦ ποδὸς καὶ δύο ὁριζοντίων λαβῶν.

15. Οἰκόπεδον Δ. Μάττα

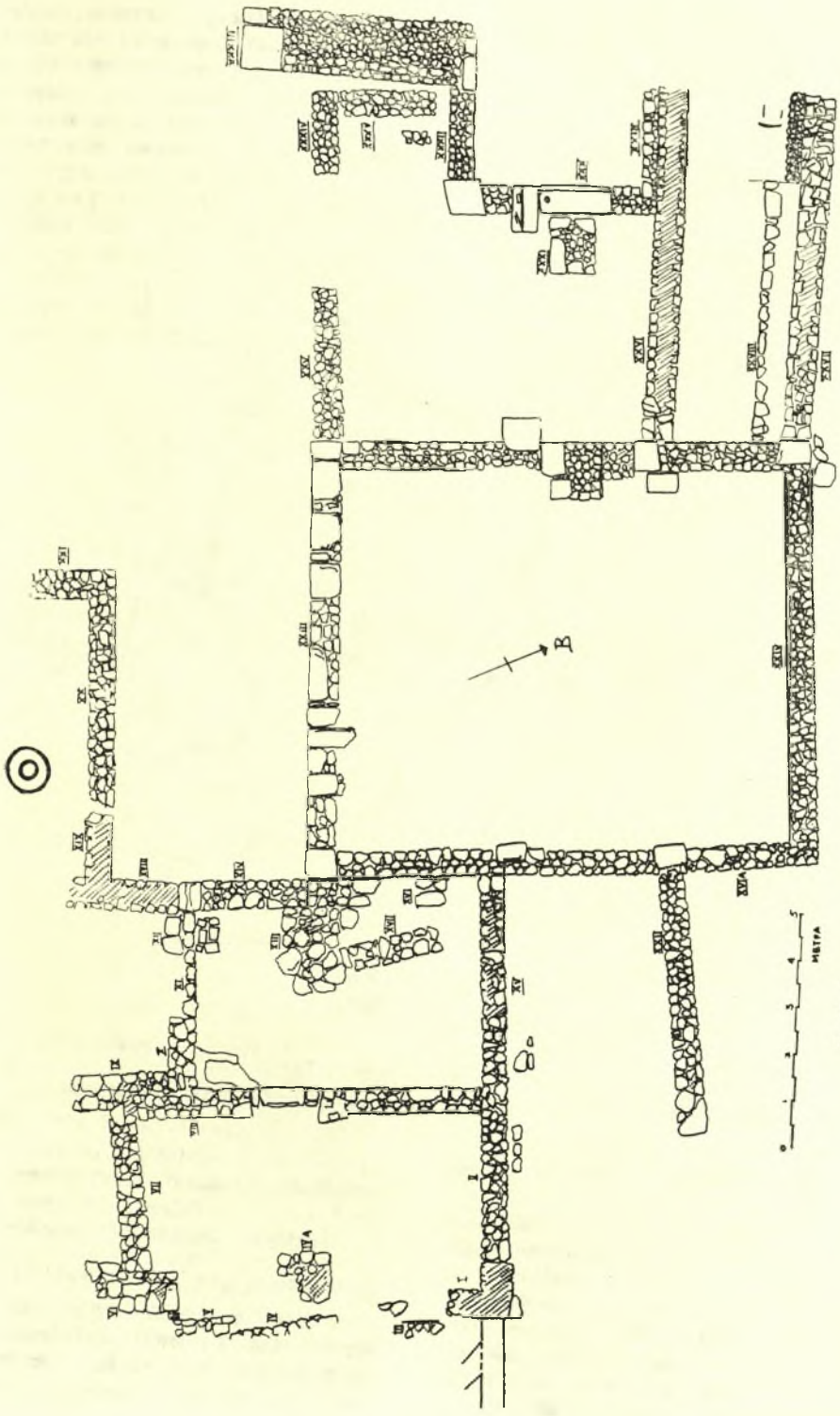
Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, κείμενον εἰς τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ λόφου τοῦ Μεγάλου Καστελλίου, ἐφάνη κατὰ τὰς ἐργασίας οἰκοδομήσεως οἰκίας τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., διὰ κανονικῶν μεγάλων λίθων ἐκτισμένος, ἔχων πλ. 0,60 καὶ σωζ. μῆκ. μὲν 3.20, ὕψ. δὲ 0,40 - 0,60 μ. Ἐπίσης, νοτίως τούτου εὑρέθησαν τρεῖς βυζαντινοὶ κεραμοσκεπεῖς τάφοι, ὧν οἱ δύο παιδικοί. Μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ τοίχου ἡ ἐπίχωσις ἦτο βυζαντινή, βαθύτερον δὲ κλασσικὴ καὶ μυκηναϊκή. Τὰ σημαντικώτερα τῶν περισυλλεγέντων ὀστράκων εἶναι κλασσικά, ὀλίγα ἐκ μικρῶν μελαμβαφῶν ἀγγείων καὶ ἓν ἐξ ἐρυθρομόρφου.

16. Ἀνασκαφὴ Γυμνασίου Θηβῶν (Σχέδ. 8)

Κατόπιν τῆς εὑρέσεως μυκηναϊκῶν τάφων ἀμέσως πρὸς Β. τοῦ κτηρίου τοῦ Γυμνασίου Θηβῶν, ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μικροῦ Καστελλίου, ὅπου προεβλέπετο ἡ ἐπέκτασις τοῦ Γυμνασίου, ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ οἰκοδόμησις τῆς νέας πτέρυγος πραγματοποιηθῇ πρὸς Ν.

Κατὰ τὸν καταληφθησόμενον ὑπὸ τοῦ ἐνοῦντος τὴν νέαν πτέρυγα πρὸς τὰς παλαιὰς χῶρον, ἐφάνη γωνία κατεστραμμένου κατὰ τὸ πλεῖστον θαλαμοειδοῦς τάφου, κατὰ δὲ τὸν καταληφθησόμενον ὑπὸ τῆς κυρίως πτέρυγος, ὅπου ὁ φυσικὸς βράχος ἀπεδείχθη κατερχόμενος ἀποτόμως, ἀπεκαλύφθη τμῆμα μεγάλου βυζαντινοῦ κτηρίου. Πέριξ τετραπλεύρου αὐλῆς, ἐσωτερικῶν διαστ. 8 × 9.50 μ., ἐφάνησαν τμήματα ἑτέρων χώρων εἰς συνολικὴν ἔκτασιν 450 περίπου τ.μ. Χρονολογικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν τοίχων ὑπάρχουν, ἀλλὰ φαίνονται ὀφειλόμεναι μᾶλλον εἰς ἐπισκευὰς καὶ μετασκευὰς τὸ πλεῖστον καὶ οὐχὶ εἰς ἰδιαιτέραν φάσιν χρησιμοποιήσεως τοῦ χώρου. Τὸ κτήριον εἶναι βυζαντινόν, ἔχουν δὲ χρησιμοποιηθῆ εἰς τὴν οἰκοδόμησίν του καὶ λίθοι ἀρχαίων κτηρίων. Ὅλος ὁ χῶρος φαίνεται ὅτι κατελαμβάνετο παλαιότερον ὑπὸ ἐκτεταμένου χριστιανικοῦ νεκροταφείου ἐκ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

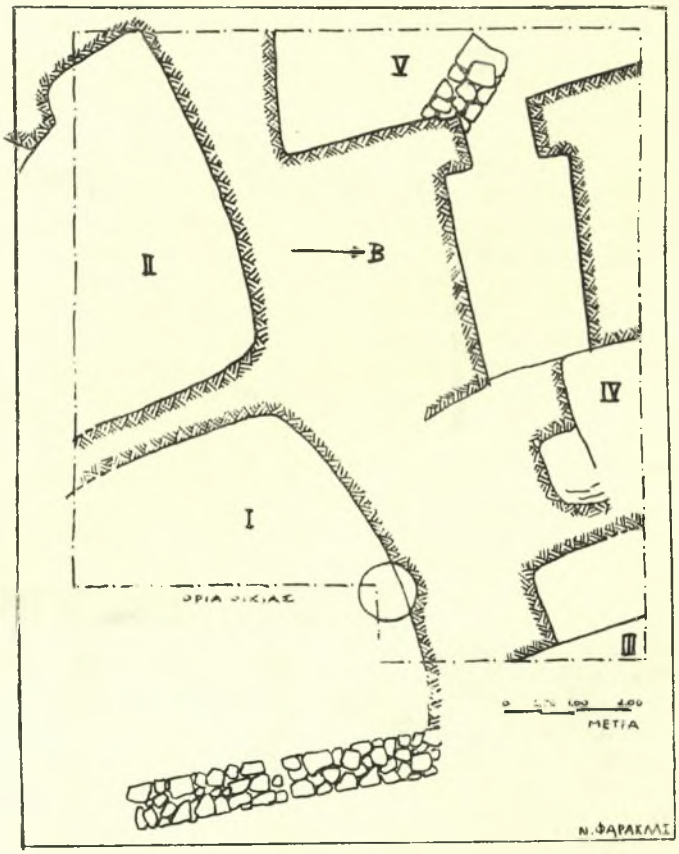
Σχέδ. 8. Θῆβαι. Γυμνάσιον Θηβῶν. Κάτοψις βυζαντινοῦ κτηρίου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

κεραμοσκεπῶν τάφων, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς διὰ τομῶν ἐρεύνης διαφόρων σημείων ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ κτηρίου καταλαμβανομένου χώρου καὶ πρὸς Β. αὐτοῦ.

Τὰ βαθύτερα ὑπὸ τὸ κτήριον χώματα ἀπέδωσαν ὄστρακα μυκηναϊκά. Ἐπίσης συνελέγησαν τεμάχια εἰδωλίων, δύο μολύβδινα σφονδύλια, ὀλίγα τεμάχια ἠλειακῶν ἀγγείων, τμήματα κωδωνοσχήμων κλασσικῶν ἀγγείων μετὰ λαβῆς, τεμάχια σκύφων ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ ἄλλα τινά.

Ὄστρακα βυζαντινῶν ἀγγείων συνελέγησαν κυρίως ἐξ ἀνοικτῶν τοιούτων, φερόντων κόσμησιν ἐγχάρακτον ἢ ἐμπίεστον, σπανιώτερον δὲ γραπτὴν ὑπὸ ἐφυάλωσιν. Τὰ πλεῖστα δεικνύουν ἀφῃρημένα κοσμήματα, ἀλλ' εἴς τινα σώζονται παραστάσεις, οἷον λέων μεγάλου μεγέθους, ἵππος, τμῆμα ἀδιαγνώστου τετράποδος, τμῆμα ἀνθρωπίνης μορφῆς, κεφαλὴ μεγάλου πτηνοῦ (Πί ν. 163 α). Ἐπίσης ἀπηρτίσθησαν πλῆρες μέγα πινάκιον μετ' ἐγχαράκτου καὶ γραπτῆς διὰ μέλανος καὶ πρασίνου κοσμήσεως ἐπὶ λευκάζοντος βάθους καὶ ἐφυαλώσεως, πλῆρες βαθὺ πινάκιον μετὰ κιτρίνου χρώματος καὶ ἐξῃρημένης παραστάσεως λαγῳοῦ ὑπὸ τὴν ἐφυάλωσιν (Πί ν. 163 β), ἕτερον μὲ ἐγχάρακτον παράστασιν σταυροῦ (Πί ν. 163 γ) καὶ ἕτερον σχεδὸν πλῆρες μετ' ἀφῃρημένου ἐμπιέστου κοσμήματος (Πί ν. 163 ε). Τὰ ἀνωτέρω φέρουν ἅπαντα ἐφυάλωσιν. Ὡσαύτως ἀπηρτίσθησαν δύο ὑψίλαιμοι βυζαντιναὶ οἰνοχόαι (Πί ν. 163 δ) καὶ τμῆμα ἰθμοειδοῦς ἀβαφοῦς ἀγγείου.

Σχέδ. 9. Θῆβαι. Οἰκόπ. Ἰ. καὶ Ἀ. Ἀνδριανοῦ. Κάτοψις μυκηναϊκῶν τάφων

17. Οἰκόπεδον Ἰ. καὶ Ἀ. Ἀνδριανοῦ (Σχέδ. 9)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἐπὶ τῆς ΒΒΑ. πλευρᾶς τοῦ Μικροῦ Καστελλίου, ἐφάνησαν κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τὰς ἐκσκαφὰς θεμελιώσεως οἰκίας ἔρευναν, τμήματα θαλάμων δύο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

μυκηναϊκῶν τἀφων θαλαμοειδῶν καὶ ἑτέρων δύο μετὰ κογχῶν, καὶ δρόμος, εἴσοδος καὶ τμῆμα θαλάμου πέμπτου τοιούτου. Οἱ τάφοι ἐσώζοντο εἰς μικρὸν ὕψος καὶ οὐδὲν μυκηναϊκὸν ἴχνος εὑρέθη ἐντὸς αὐτῶν, διότι φαίνεται ὅτι εἶχον χρησιμοποιηθῆ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὡς βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἀνὰ ἑνὸς τοίχου εἰς δύο ἐξ αὐτῶν, βυζαντινῶν χρόνων.

18. Ὁδὸς Ὁπλαρχηγοῦ Βόγλη

Κατὰ τὴν ὁδὸν Ὁπλαρχηγοῦ Βόγλη, τὴν ἐξ Α. ὁρίζουσαν τοὺς λόφους τῶν Καστελλίων καὶ δεξιὰ τῆς (ἀρχαίας) ὁδοῦ τῆς βαινούσης διά μέσου τῶν δύο τούτων λόφων, ἤτοι κατὰ

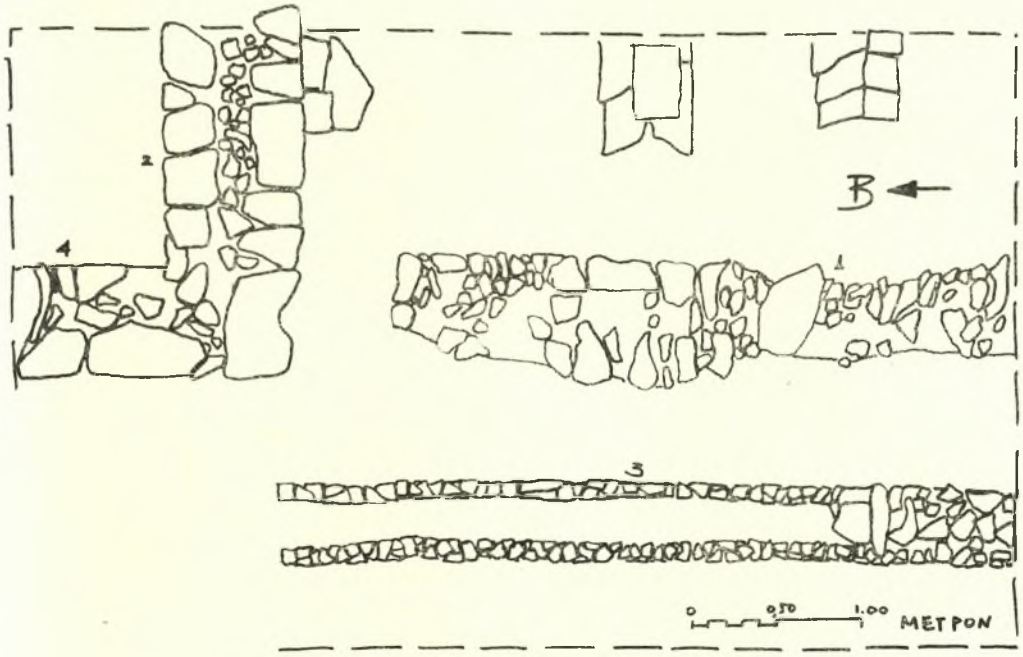
ΘΗΒΑΙ. Περιοχὴ Ἰσμηνίου, Συνοικισμοῦ Σφαγείων (πρὸς ΝΑ. τῆς κυρίως πόλεως)

19. Οἰκόπεδον Ἀν. Καβάλλα

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον εἰς τὴν συνοικίαν Ἀστέγων, ἐφάνη, κατὰ τὰς ἐκσκαφὰς διὰ θεμελίωσιν οἰκίας, τμῆμα λαξευτῆς εἰς τὸν βράχον φρεατίας ὀπῆς ὑδραγωγείου, ἐξ ἧχθησαν δ' ἐκεῖθεν ἱκανὰ ὄστρακα κλασσικῶν χρόνων, ἐν οἷς καὶ δύο τεμάχια ἐρυθρομόρφων.

20. Οἰκόπεδον Ἐμμ. Ἰωάννου (Σχέδ. 10 - 11)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, κείμενον πρὸς ΒΔ.

Σχέδ. 10. Θῆβαι. Οἰκόπ. Ἐμμ. Ἰωάννου. Κάτοψις στρώματος Α

τοὺς πρόποδας τοῦ Μεγάλου Καστελλίου, ἐκαθαρίσθησαν οἱ μυχοὶ δύο παραπλεύρως κειμένων εὐθυγράμμων λαξευτῶν εἰς τὸν βράχον δωματίων, τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι (οἱ ὀπίσθιοι καὶ τὰ μικρὰ σωζόμενα τμήματα τῶν πλαγίων) ἦσαν ἐπικεχρισμένοι διὰ παχέος στρώματος ἀσβεστοκονιάματος.

Ὄστρακα συνελέγησαν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἑλληνιστικὰ ἐκ μικρῶν καὶ μεγάλων ἀγγείων, ἐν οἷς καὶ ἓν τύπου Δυτικῆς Κλιτύος (Πίν. 164 α), ἐπίσης δὲ καὶ τεμάχιον καλυπτῆρος κορινθιακῆς καὶ τμῆμα πωρίνου βαθριδίου μετὰ μέρους τοῦ συμφυοῦς ἐπ' αὐτοῦ κίονος (Πίν. 164 β).

τοῦ λόφου τοῦ Ἰσμηνίου, ἐγένετο μικρὰ ἔρευνα πρὸς ἀποκάλυψιν μωσαϊκοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις ἦτο ἤδη γνωστή. Εἰς βάθος 0,40 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους εὑρέθησαν ὁ τοῖχος 1, μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., εὐτελοῦς κατασκευῆς, καὶ οἱ τοῖχοι 2 καὶ 4 ἐπιμελεστέρας κατασκευῆς, σχηματίζοντες ὀρθὴν γωνίαν μεταξύ των. Ὁ 4 εὑρίσκεται εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν 1 εὐθεῖαν. Κατὰ 0,30 μ. βαθύτερον εὑρέθη ἀγωγὸς ὕδατος (3) παραλλήλως πρὸς τὸν τοῖχον 4 καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,70 μ. ἀπὸ τούτου. Αἱ παρειαὶ τοῦ ἀγωγοῦ ἦσαν ἐκτισμέναι διὰ κεραμίδων, ἐκαλύπτετο δὲ διὰ λίθων. Εἰς βάθος 1 μ. καὶ καθέτως πρὸς τὸ Α. ὅριον τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

κεραμοσκεπεῖς τάφοι, μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ., ἀκτέριστοι. Βαθύτερον εὑρέθη τοῖχος (5) βαίνων ἐκ Ν. πρὸς Β., λιθοπλίνθινος, εὐτελοῦς κατασκευῆς. Τοῦτον συναντᾷ καθέτως ἕτερος τοῖχος (6), ἐπιμελοῦς κατασκευῆς διά λίθων καὶ κεράμων. Ὁ τοῖχος 5 πρὸς Α. τούτου σχηματίζει ἀρχικῶς μὲν ὀδόντωσιν, ἀκολούθως δὲ μικρὰν ἀψῖδα. Πρὸ ταύτης εὑρέθησαν ἴχνη πυρᾶς.

Τὸ ψηφιδωτὸν εὑρέθη ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν τοῖχον 6, σωζόμενον κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ καλυπτόμενον τμῆμα. Ἕτερον μικρὸν τμῆμα τούτου εὑρέθη καὶ ἀνατολικῶς τοῦ τοίχου 5. Αἱ ψηφῖδές του εἶναι μέλανος, ἐρυθροῦ, κιτρίνου, βαθέος κυανοῦ καὶ ἀνοικτοῦ κυανοῦ χρώματος, σώζει δὲ ἐν μέρει ἐσχηματοποιημένον πλοχμὸν καὶ τμήματα ἐλισσομένων καυλῶν μετὰ φύλλων.

21. Οἰκόπεδον Δημ. Κοτζιᾶ

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν βάσεων θεμελίων εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον εἰς τὸν συνοικισμὸν Ἀστέγων ἐφάνησαν ἴχνη τινὰ βυζαντινῶν τοίχων καὶ συνελέγησαν ὀστρακα βυζαντινῶν ἀγγείων. Τινὰ σώζουν παραστάσεις, οἷον οὐρὰν πτηνοῦ (ταῶ;), σῶμα δράκοντος (πιθανῶς ἐκ τῆς γνωστῆς παραστάσεως μετὰ τοῦ Διγενοῦς), λέοντα καὶ ἄλλα τινά (Π ί ν. 164 γ).

22. Οἰκόπεδον Ἁγ. Κολιγιάννη

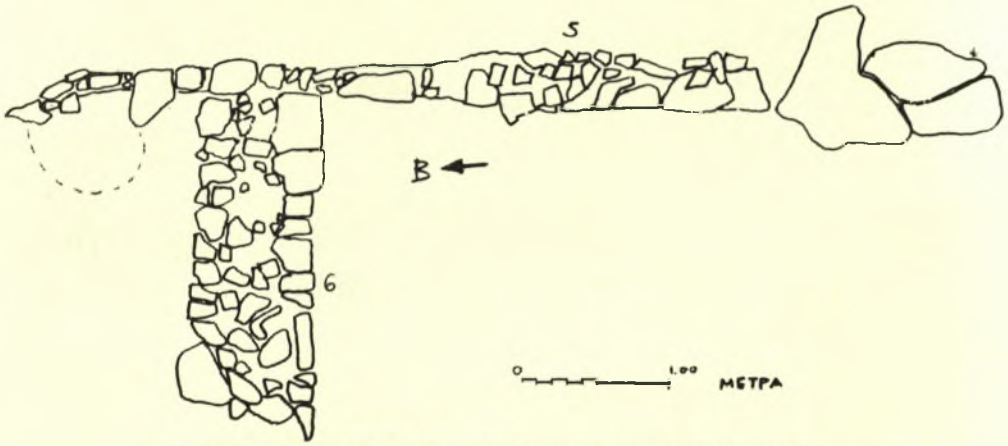
Ὅ,τι ἀνεφέρθη διὰ τὸ οἰκόπεδον Κοτζιᾶ συνέβη καὶ μὲ τὸ οἰκόπεδον Ἁγ. Κολιγιάννη κείμενον εἰς τὴν αὐτὴν συνοικίαν, ὅπου ἀπεκαλύφθη καὶ πιθοειδὲς ὄρυγμα ἐπενδεδυμένον τὸ στόμιον διὰ μικρῶν λίθων. Συνελέγησαν ὀστρακα βυζαντινῶν χρόνων, ἀλλὰ δὲν διεκρίθησαν παραστάσεις.

23. Οἰκόπεδον Π. Χατζηδιάκου

Κατὰ τὴν διάνοιξιν βόθρου εἰς οἰκίαν Π. Χατζηδιάκου, εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Νέων Σφαγείων, ἐφάνη τοῖχος ἐξ ἀκανονίστων λίθων, σωζ. ὕψ. 1.35 καὶ μήκ. 2.20 μ., χρονολογούμενος ἐκ τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν ὀλίγων συλλεγέντων ὀστράκων εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

24. Οἰκόπεδον Β. Τζιντζιλίδα

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, εἰς συνοικίαν Σφα-

Σχέδ. 11. Θῆβαι. Οἰκόπ. Ἐμμ. Ἰωάννου. Κάτοψις στρώματος Β

γείων, εὑρέθη φρέαρ, ἐρευνηθὲν μέχρι βάθους 3.20 μ., καὶ πιθοειδὲς ὄρυγμα. Συνελέγησαν ἐλάχιστα ὀστρακα βυζαντινῶν χρόνων, καί τινα ἐκ μεγάλων ἀγγείων καθημερινῆς χρήσεως, ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων.

ΘΗΒΑΙ. Πολυγύρα (πρὸς ΒΑ. τῆς κυρίως πόλεως)

25. Οἰκόπεδον Ἰ. Κασκαβέλη

Πρὸ τῆς ὡς ἄνω οἰκίας, εἰς θέσιν Πολυγύρα, κατά τὰς ἐργασίας ἐπεκτάσεως τῆς οἰκίας, ἐφάνη τετράπλευρος «δεξαμενὴ» ἐπὶ τοῦ πώρου λελαξευμένη, μὲ κατεύθυνσιν Β.-Ν., μήκ. 5.40, πλ. 2.20 καὶ βάθ. 0,50 μ. Πρὸς Α. ὁ χῶρος εἶχεν ἰσοπεδωθῆ καὶ ἠκολούθει μέτωπον κάθετον, ὕψ. 0,20 μ., εἰς ἀπόστασιν μὲν 0,80 - 0,70 μ. ἀπὸ τῆς «δεξαμενῆς» κατὰ τὰ πρῶτα 2.60 μ. τοῦ μήκους της, εἰς ἀπόστασιν δὲ 1.20 μ. κατὰ τά

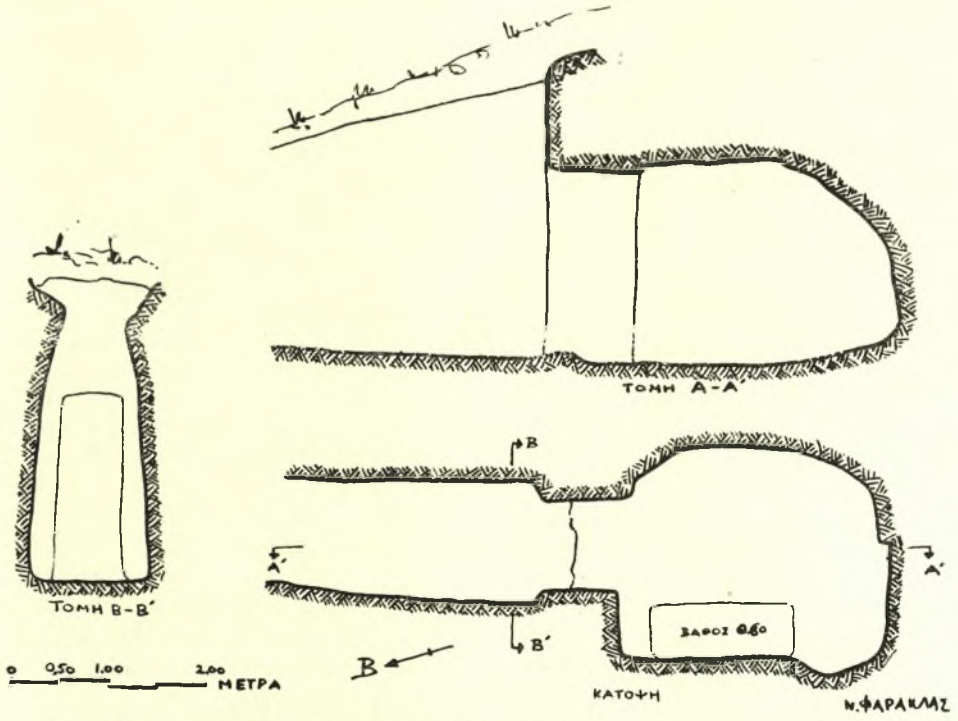
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

λοιπὰ καὶ πέραν αὐτῶν ἐπὶ 0,60 μ. Ἀκολούθως τὸ μέτωπον ἐκάμπτετο πρὸς Δ. καὶ παρηκολουθεῖτο ἐπὶ 2 μ.

Ὁ χῶρος εὑρέθη κυριολεκτικῶς πλήρης ὀστράκων ρωμαϊκῶν χρόνων ἐκ μεγάλων, ἀβαφῶν κυρίως, ἀγγείων.

26. Οἰκόπεδον Ἐμμ. Μανωλακάκου

Εἰς τὸ κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν κείμενον οἰκόπεδον Μανωλακάκου, εὑρέθη συστὰς ὀκτὼ νεωτέρων τάφων, οἵτινες εἶχον ἀνοιχθῆ ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ βράχου. Τὸ στόμιον τῶν τάφων μένοι. Εἰς τὸν τρίτον εὑρέθη ἐντὸς αὐτοῦ καταπεσοῦσα ἡ πλὰξ τῆς καλύψεως καὶ τὰ πληροῦντα χώματα ἦσαν τεταραγμένα, εὑρέθησαν δὲ κατὰ τὸν πυθμένα εἰς τὸ λεπτότατον ἀδιατάρακτον στρῶμα μικρὸς διπλοῦς πέλεκυς, μικρὰ ἄρπη, δισκελὲς ἀντικείμενον καὶ στλεγγὶς σιδηρᾶ, δύο κυκλικὰ χαλκᾶ ἐλάσματα περίτμητα μετ' ἀναγλύφων ἀνθρωπίνων μορφῶν, ὧν τὸ ἓν ἐλλιπές, κρατηρίσκος καλυκόσχημος ἐρυθρόμορφος (Πίν. 165 β-γ), σκύφος μὲ φυτικὴν μελανόγραφον κόσμησιν (Πίν. 165 α) καὶ ἕτερά τινα ἀγγεῖα.

Σχέδ. 12. Θῆβαι. Κολωνάκι. Οἰκόπ. Μαρλάση. Κάτοψις καὶ τομαὶ θαλαμοειδοῦς τάφου

εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν στενῶν πλευρῶν, ὅθεν ὠθεῖτο ὁ νεκρὸς πρὸς τὰ ἔσω. Οἱ τάφοι εἶχον κατεύθυνσιν περίπου Α.-Δ.

ΘΗΒΑΙ. Κολωνάκι (πρὸς Ν. τῆς κυρίως πόλεως)

27. Οἰκόπεδον Γ. Στέφα

Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκβραχισμοῦ ὄπισθεν τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου, εἰς τὴν Δ. πλευρὰν τῆς παλαιᾶς πρὸς Ἀθήνας ὁδοῦ, ἐφάνησαν τρεῖς τάφοι λακκοειδεῖς, ὧν οἱ δύο πλήρως σεσυλη-

28. Οἰκόπεδον Ἀλεξ. Μαρλάση (Σχέδ. 12)

Κατὰ τὴν διάνοιξιν βάσεων διὰ τὴν ἀνέγερσιν οἰκίας εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, εὑρέθησαν δύο μικρότατοι καὶ λίαν κατεστραμμένοι θαλαμοειδεῖς τάφοι, τρίτος δέ, μεγαλύτερος καὶ εἰς καλὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου. Ὁ δρόμος του ἔχει μῆκ. 2.80 μ. καὶ κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν εἴσοδον. Εὖρος ἔχει εἰς τὴν ἀρχήν του (πρὸς Β.) 1 μ. καὶ παρὰ τὸ μέτωπον τῆς εἰσόδου 1.20 μ. Αἱ παρειαί του συγκλείνουν ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ εἴσοδος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ἔχει πλ. πρὸς τὸν δρόμον 0,86 καὶ πρὸς τὸν θάλαμον 0,90, ὕψ. 1.80 καὶ βάθ. 0,80 μ. Σώζει τὸ ὑπέρθυρον. Μικρὸν ἔξαρμα τοῦ βράχου σχηματίζει εἶδος ὑποτυπώδους κατωφλίου. Ὁ θάλαμος, ἀκανονίστως σπηλαιώδης, ἔχει μῆκ. 2.94 καὶ πλ. μέγιστον 2.10 μ., ἐκτείνεται δὲ περισσότερον πρὸς Δ. ἢ πρὸς Α.

Ἡ εἴσοδος εὑρέθη ἀπεφραγμένη διὰ ξηροτοίχου μέχρις ὕψ. 1.90 μ. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ θαλάμου εὑρέθη σκελετὸς ἔχων τὴν κεφαλὴν πρὸς ΝΑ. Παρὰ τὴν εὐθεῖαν περίπου Δ. παρειὰν τοῦ θαλάμου εὑρέθη λάκκος παραλλήλως πρὸς τήν παρειάν, μῆκ. 1.46, πλ. 0,54 μ. καὶ βάθ. 0,60 μ. Ἐντὸς αὐτοῦ πλὴν κτερισμάτων τινῶν, εὑρέθη σιαγὼν ἀνθρώπου καὶ ὀλίγα ἕτερα ὀστᾶ. Κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν, ὅπου μορφοῦται εἶδος κόγχης, εἶχον συσσωρευθῆ τὰ ὀστᾶ ἑτέρου σκελετοῦ μετά τινων κτερισμάτων.

Ἐκ τοῦ τάφου συνελέγησαν: ἐκ τοῦ διαδρόμου, ἐλλιπὴς ἀσκός, μέγα μέρος ὑψίποδος ἀκοσμήτου κύλικος, πτηνοειδὲς ἐπίθημα ἀγγείου ἐλλιπές (Πίν. 166 α). Ἐκ τοῦ θαλάμου δύο ψευδόστομοι ἀμφορεῖς μὲ ἁπλῆν κόσμησιν, ἀρύταινα κεκοσμημένη διὰ περιφερῶν γραμμῶν (Πίν. 166 β), χεῖλος ποτηρίου, τεμάχια τεσσάρων κυλίκων ἀκοσμήτων, δύο εἰδώλια σχήματος Ψ, ἓν μικρότατον σχήματος Φ καὶ ἕτερον κουροτρόφου (Πίν. 166 α).

Ἐκ τοῦ λοιποῦ οἰκοπέδου συνελέγησαν, ἐκτὸς ὀλίγων ἑλληνιστικῶν ὀστράκων, ὄστρακα βυζαντινῶν ἀγγείων. Μεταξὺ τούτων παράστασις ἐγχάρακτος κεφαλῆς δράκοντος, εἰς λαγῳὸς καὶ δύο τμήματα ἀδιαγνώστων τετραπόδων (Πίν. 166 γ).

29. Οἰκόπεδον Γεωρ. Δρόλια

Πλησίον τοῦ στρατοπέδου Θηβῶν, ἠνοίχθησαν ἐντὸς τοῦ ὡς ἄνω οἰκοπέδου θεμέλια δι' οἰκοδόμησιν πτηνοτροφείου. Εἰς τήν Β. τούτων πλευράν ἀπεκαλύφθη ἁπλοῦς κεραμοσκεπὴς τάφος, διαστ. 1.90 × 0,50 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΒΔ.-ΝΑ., ἀκτέριστος.

30. Οἰκόπεδον Σπ. Κυριαζῆ (Σχέδ. 13)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον ἐφάνησαν δύο τμήματα ἀμελοῦς κατασκευῆς τοίχων, μὲ κατεύθυνσιν ΝΝΔ.-ΒΒΑ., καὶ μικρὰ δεξαμενή, ἐσωτ. διαστ. 1.70 × 1.10 μ. ἔχουσα ὡς ΝΝΔ. αὐτῆς πλευρὰν τμῆμα τοίχου ὁμοίου πρὸς τοὺς προηγουμένους. Συνελέγησαν ὄστρακα μελαμβαφῶν καὶ ἄλλων ὀψίμων κλασσικῶν καὶ ἑλληνιστικῶν χρόνων ἀγγείων.

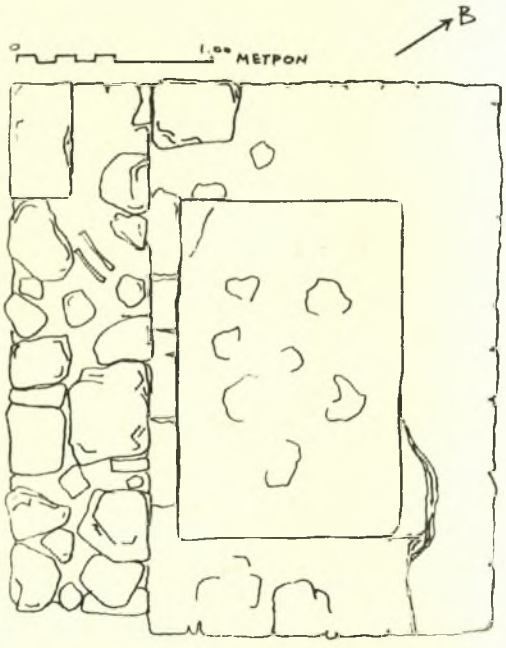
31. Ζωοδόχος Πηγὴ

Εἰς τὴν ὡς ἄνω περιοχήν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἁγίας Φωτεινῆς εἰς Μοσχοπόδι (Θῆβαι), ἐκαθαρίσθησαν ἀγωγὸς λαξευτὸς εἰς τὸν βράχον σωζόμενος εἰς ἀρκετὰ μέτρα, καὶ ἕτερον τετράπλευρον παρ' αὐτὸν λάξευμα, πιθανῶς εἶδος ἁπλῆς κρήνης.

ΘΗΒΑΙ. Ἅγιοι Θεόδωροι (πρὸς ΒΑ. τῆς κυρίως πόλεως)

32. Οἰκόπεδον Σωτ. Καραμπιτζάκου

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, εὑρέθη βυζαντινὸς

Σχέδ. 13. Θῆβαι. Οἰκόπ. Κυριαζῆ. Κάτοψις μικρᾶς δεξαμενῆς

ἀποθέτης ἀπορριμμάτων, σχηματιζόμενος διὰ λαξεύσεως τοῦ μαλακοῦ πώρου καὶ ἑνὸς ἀμελοῦς τοίχου. Ἐλάχιστα κλασσικὰ ὄστρακα εὑρέθησαν, προφανῶς μεταφερθέντα, καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐξ ἀνοικτῶν κυρίως ἐφυαλωμένων βυζαντινῶν ἀγγείων (Πίν. 166 δ).

33. Οἰκόπεδον Κανάρη

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον κείμενον εἰς τὰ Ἁλώνια Ἁγίων Θεοδώρων, ἀπεκαλύφθησαν πέντε καλυβῖται τάφοι βυζαντινῶν χρόνων ἀκτέριστοι, μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΘΗΒΑΙ. Πυρὶ (πρὸς ΒΔ. τῆς κυρίως πόλεως)

34. Εὑρήματα εἰς Ἀλώνια Πυρίου Θηβῶν

Εἰς τὴν Α. παρυφὴν τῶν Ἀλωνίων τοῦ Πυρίου, ἐργασίαι τοῦ Δήμου πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐκεῖ ρεύματος (Βρυσούλα), ἔφερον εἰς φῶς λίθους πωρίνους λελαξευμένους. Μικρὰ ἔρευνα ἔδειξεν, ὅτι πρόκειται περὶ μικρῶν δωματίων καὶ ἀνοικτῶν ἀγωγῶν, ἀλλ' ἡ ἀνασκαφὴ λόγῳ τῆς μὴ ἐπειγούσης φύσεώς της ἀνεβλήθη. Τὰ ἔργα τοῦ Δήμου ἐπραγματοποιήθησαν ἄνευ σοβαρᾶς φθορᾶς τῶν ἀρχαίων. Συνελέγη, ὅμως, μέγας ἀριθμὸς ὀστράκων. Πρόκειται περὶ παντοίων ὀστράκων ἑλληνιστικῶν καὶ κυριώτατα ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν οἷς ἀκέραιοί τινες λύχνοι καὶ τεμάχια λύχνων πολλά, πολλὰ ὁμοίως τεμάχια σκύφων μεγαρικῶν καὶ ἀγγείων ἠλειακῶν, ἐπὶ ἑνὸς τῶν ὁποίων ἐπιγραφὴ *παυσίλυπον*. Ἐπίσης, συνελέγη μέγας ἀριθμὸς μελαμβαφῶν ὀστράκων ἐκ ποικίλων ἀγγείων μετὰ κοσμημάτων γραπτῶν ἢ ἐμπιέστων ἢ ἐγχαράκτων. Ἐπὶ ἑνὸς χείλους πινακίου ἐγχάρακτα τὰ γράμματα *ΕΥ*, ἐπὶ ἑτέρου τὸ γράμμα *Α*. Ὁμοίως τεμάχια ἀγγείων ἀνοικτοχρώμων μετὰ γραπτῆς κοσμήσεως φύλλων, κλάδων, κυματοειδῶν γραμμῶν κλπ., τεμάχια εἰδωλίων καὶ πλαστικῶν ἐξαρτημάτων ἀγγείων, τεμάχια κωδωνοσχήμων ἀντικειμένων, μικρὰ ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος, εἶδος μικροῦ ψυκτῆρος, κανθαρίσκος ἀβαφής, ὄστρακα West Slope καὶ τμήματα μητρῶν μεγαρικῶν σκύφων. Ὡσαύτως εὑρέθη ἱκανὸς ἀριθμὸς ὀστράκων συνεστραμμένων ἐκ πυρᾶς, πιθανώτατα ἐξ ἀποτυχιῶν τοῦ κλιβάνου (Πίν. 167 α - β, 168 α - β).

35. Οἰκόπεδον Ἀ. Τζουμανέκα

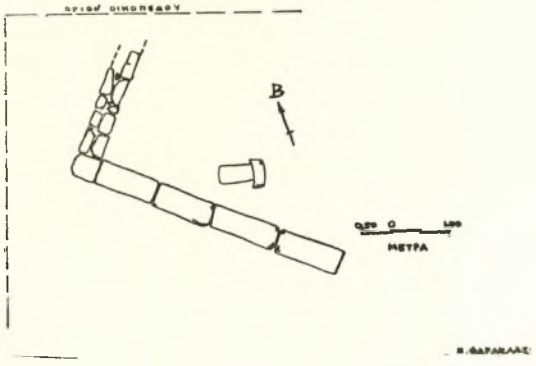
Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ὅπου κατὰ τὸ 1966 εἶχεν εὑρεθῆ ἀριθμὸς τις κλασσικῶν τάφων, ἠνοίχθη βόθρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφάνη τάφος κλασσικός, λακκοειδής, κατεστραμμένος καὶ σεσυλημένος. Ὀλίγα μόνον ὄστρακα συνελέγησαν καὶ δύο μικρὰ τεμάχια χαλκοῦ.

36. Οἰκόπεδον Γ. Λιακοπούλου (Σχέδ. 14)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, κατὰ τὰς ἐκσκαφὰς ἀπεκαλύφθη τοῖχος, μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. - ΒΔ., ἐκ πέντε εἰργασμένων πωρολίθων κατὰ μῆκος τεθειμένων, συνολικοῦ μήκ. καὶ πλ. 0,40 μ. Ἀπὸ τοῦ ΒΔ. ἄκρου του φέρεται καθέτως πρὸς αὐτὸν ἕτερος τοῖχος πρὸς ΒΑ., σωθεὶς εἰς μῆκ. 2 μ., ἐκτισμένος διὰ μικροτέρων λίθων, πλ. 0,40 μ. Φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ λειψάνου οἰκίας. Συνελέγησαν ὄστρακα ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων.

37. Οἰκόπεδον Κ. Κουτουμάνου (Σχέδ. 15)

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, κείμενον εἰς τὴν Β. πλευρὰν τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τοῦ Πυρίου, ἐφάνη τμῆμα κτηρίου, σῶζον τοῖχον, μήκ. 6.10 καὶ πλ. 0,40 μ., μὲ κατεύθυνσιν ΝΝΔ. - ΒΒΑ. Ἀπὸ τοῦ ΒΒΑ. ἄκρου του κάμπτεται πρὸς ΔΒΔ. καὶ παρακολουθεῖται εἰς μῆκ. 2.75 μ., ἔχον κατὰ τὸ σκέλος τοῦτο πλ. 0,28 μ. Εἰς ἀπόστασιν 4.20 μ. ἀπὸ τοῦ σκέλους τούτου ἄγεται ἐπὶ τὸ πρῶτον ἕτερος τοῖχος, παράλληλος πρὸς τὸ δεύτερον σκέλος, σωζόμενος εἰς μῆκ. 2.60 καὶ ἔχων πλ. 0,24 - 0,48 μ. Παρὰ τὴν μορφουμένην οὕτω γωνίαν πρὸς ΒΒΑ. μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἐσχάτου τοίχου ἐσώθη τμῆμα δαπέδου διὰ κτυπητῆς γῆς, παρὰ τὸ μέσον δὲ τοῦ τελευταίου τοίχου εὑρέθη ἑστία περιφερής, ὁριζομένη διὰ λίθων καὶ ἐστρωμένη διὰ κεράμων. Ἀντιστοί-

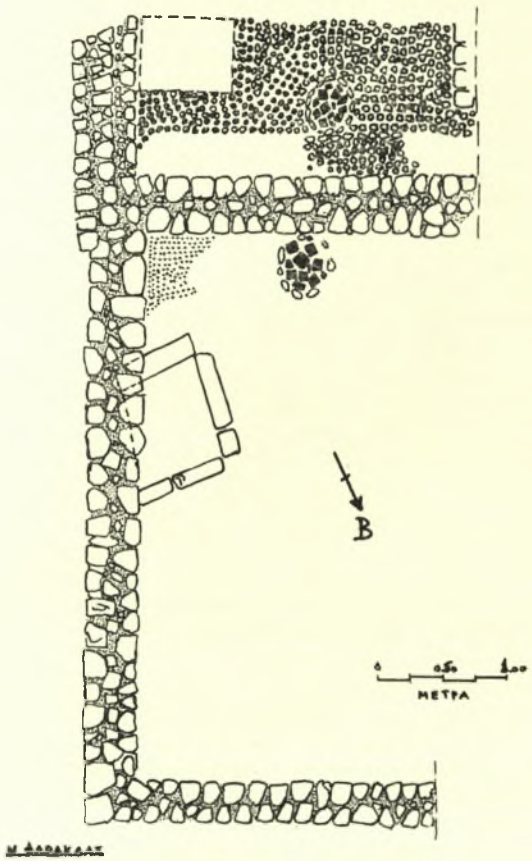
Σχέδ. 14. Θῆβαι. Οἰκόπ. Γ. Λιακοπούλου. Λείψανα ἀρχαίας οἰκίας (;)

χως πρὸς αὐτὴν καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,30 μ. ἀπὸ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ αὐτοῦ τοίχου, εὑρέθη ἑτέρα ὁμοία ἑστία, ὡς καὶ ἴχνος τοίχου παραλλήλου πρὸς τὸν πρῶτον, εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ, μὴ φθάνοντος ὅμως μέχρι τοῦ τελευταίου τοίχου καὶ οὕτω καταλειπομένου ἀνοίγματος εἰσόδου εἰς τὸν χῶρον, πλ. 0,52 μ. Τὸ δάπεδον τοῦ χώρου τούτου ἐφάνη λιθόστρωτον, λωρὶς δὲ πλ. 0,40 μ., παρὰ τὸν ΑΝΑ.-ΔΒΔ. τοῖχον, ἦτο κατά τι ὑπερυψωμένη. Ἐπὶ τοῦ πρώτου τοίχου κατὰ τὸ πρὸς ΝΝΔ. τμῆμά του, ἔβη νεώτερος τοῖχος, μήκ. (σωζομένου) 1.60 καὶ πλ. 0,32 μ. Τέλος, βαθύτερον καὶ ὑπὸ τὸ μέσον τοῦ πρώτου τοίχου, εὑρέθη τετράπλευρος ἀποθέτης, διαστ. 0,63 × 0,80 μ., ἐπενδεδυμένος διὰ λιθίνων πλακῶν καὶ ἔχων ἀκανόνιστα τοιχώματα

Ἐκ τοῦ ἀποθέτου συνελέγησαν κυρίως ὄστρακα μελαμβαφῆ καὶ ὀλίγα τεμάχια εἰδωλίων. Ἐκ τοῦ λοιποῦ χώρου συνελέγησαν διαφόρων ἐπο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

χῶν ὄστρακα, ἀπὸ ἀρχαϊκῶν μέχρι βυζαντινῶν, ἐν οἷς κανθαρίσκος μελαμβαφής, δύο μικραὶ κοτύλαι, τεμάχιον κορινθιακῆς κοτύλης, σῶζον παράστασιν ζώου, πινάκια μετὰ περιφερῶν γραμμῶν, δύο ὄστρακα κανθάρων γεωμετρίζοντος βοιωτικοῦ ρυθμοῦ, ὄστρακον μελανομόρφου σκύφου, ἀγνῶθες, ὡς καὶ ὄστρακα τοῦ 5ου αἰῶνος, ἑλληνιστικῶν χρόνων ὄστρακα, ἐν οἷς ἐκ μεγαρικῶν σκύφων, ἐκ λύχνων καὶ ἐξ ἀγγείων

Σχέδ. 15. Θῆβαι. Πυρί. Οἰκόπ. Κ. Κουτουμάνου. Κάτοψις ἀνασκαφῆς

φερόντων γραπτὴν ἐπίθετον κόσμησιν διὰ λευκοῦ ἢ ἐγχάρακτον ἐπὶ μελανοῦ βάθους, τέλος δὲ ὄστρακα βυζαντινῶν ἀγγείων μετ' ἐφυαλώσεως (Πίν. 169 α-γ).

38. Οἰκόπεδον Σπ. Κορδοπάτη

Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν βάσεων θεμελίων εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον εὑρέθη ἁπλοῦς καλυβίτης τάφος, διαστ. 1.25 × 0,46 μ., μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ.· περισυνελέγησαν κινητὰ εὑρήματα διαφόρων ἐποχῶν.

39. Οἰκόπεδον Λουκᾶ Τούτουζα

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον οὐδὲν οἰκοδομικὸν λείψανον ἐσημειώθη κατὰ τὰς ἐκσκαφὰς βάσεων θεμελίων, συνελέγησαν ὅμως ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν ὄστρακα ἑλληνικῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι τρεῖς πρῶϊμοι λύχνοι, τμήματα μελαμβαφῶν σκύφων μεγάλων, ὄστρακα μικροτέρων μελαμβαφῶν ἀγγείων καὶ τοιούτων καθημερινῆς χρήσεως (Πίν. 170 α), τεμάχια ἐκ τοῦ χείλους περιρραντηρίου πηλίνου (;), ὁ ἄνω κορμὸς μετὰ τῆς κεφαλῆς εἰδωλίου νεανίου (Πίν. 170 β).

40. Οἰκόπεδον Πέτρου Τούτουζα

Κατὰ τὴν διάνοιξιν βάσεων θεμελίων εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον, ἐφάνησαν δύο τμήματα τοίχων λιθοπλινθίνων, βυζαντινῶν, ὡς καὶ τμῆμα τοίχου δι' εἰργασμένων ὀρθογωνίων πωρολίθων εἰς τρεῖς σειράς. Ἐπίσης τμῆμα ἀγωγοῦ καὶ διάφορα ἐπὶ τοῦ βράχου λαξεύματα, μὴ δίδοντα ὅμως σαφῆ εἰκόνα περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρήσεως τοῦ χώρου. Ἐκ τοῦ χώρου συνελέγησαν, πλήν τινων βυζαντινῶν καὶ ὀλίγων μὲ ἐφυάλωσιν, ὄστρακα ἀρχαϊκά, κλασσικά, ἑλληνιστικά, ἐν οἷς σημαντικώτερα ὀλίγα τεμάχια κανθάρων καὶ κυλίκων βοιωτικοῦ ρυθμοῦ, ὧμος κλειστοῦ ἀγγείου ἀρχαϊκοῦ, δύο τμήματα εἰδωλίου ἵππου ἐλλιποῦς τοὺς πόδας, τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐράν, τμῆμα κανθάρου μετὰ κωνικῆς βάσεως, ποτήριον ἐλλιπὲς ἑλληνιστικὸν μελαμβαφές, κοσμούμενον διὰ περιφερῶν ἐρυθρῶν γραμμῶν, τμῆμα σκύφου ὁμοίως κεκοσμημένου καὶ ἄλλα τινά (Πίν. 170 γ, 171 α).

41. Οἰκόπεδον Δέδε

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον κατὰ τὴν διάνοιξιν βάσεων θεμελίων εὑρέθησαν τμήματα δύο τοίχων λιθοπλινθίνων, τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἔβαινεν ἐξ Α. πρὸς Δ. τὸ δ' ἕτερον ἐκ Β. πρὸς Ν. Οἱ τοῖχοι ἠδράζοντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου. Συνελέγησαν ὄστρακα βυζαντινὰ ὡς καὶ τεμάχια κλειστοῦ ἀγγείου φέροντος ἐξωτερικῶς ἐφυάλωσιν καὶ ὡς κόσμησιν κουφικὴν ἐπιγραφήν. Ἐπίσης συνεκολλήθη τμῆμα μεγάλου βαθέος πινακίου, βεβαμμένου διά κιτρίνου ἔσω καὶ ἔξω, φέροντος ἔσω κόσμησιν διὰ καστανομέλανος, συνισταμένην εἰς πλοχμὸν μὲν κατὰ τὸ ἀνώτερον τῶν παρειῶν, παράστασιν πτηνοῦ δὲ (σώζεται τὸ πλεῖστον τοῦ κορμοῦ, οἱ πόδες καὶ ἡ οὐρά) εἰς τὸ κέντρον. Ἐφυάλωσις καλύ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

πτει ἅπαν τὸ ἀγγεῖον μηδὲ τοῦ κάτω τοῦ πυθμένος ἐξαιρουμένου (Πίν. 171 β).

42. Οἰκόπεδον Ν. Ἀγγελοπούλου

Εἰς τὸ ὡς ἄνω οἰκόπεδον ἐφάνη ἀμελὲς λάξευμα εἰς τὸν μαλακὸν βράχον (πῶρον), ἐξ οὗ συνελέγησαν ἑλληνιστικὰ ὄστρακα. Ἐπίσης συνελέγησαν ἐλάχιστα βυζαντινά ὄστρακα μὲ ἐγχάρακτον κόσμησιν ὑπὸ τὴν ἐφυάλωσιν.

43. Καναπίτσα

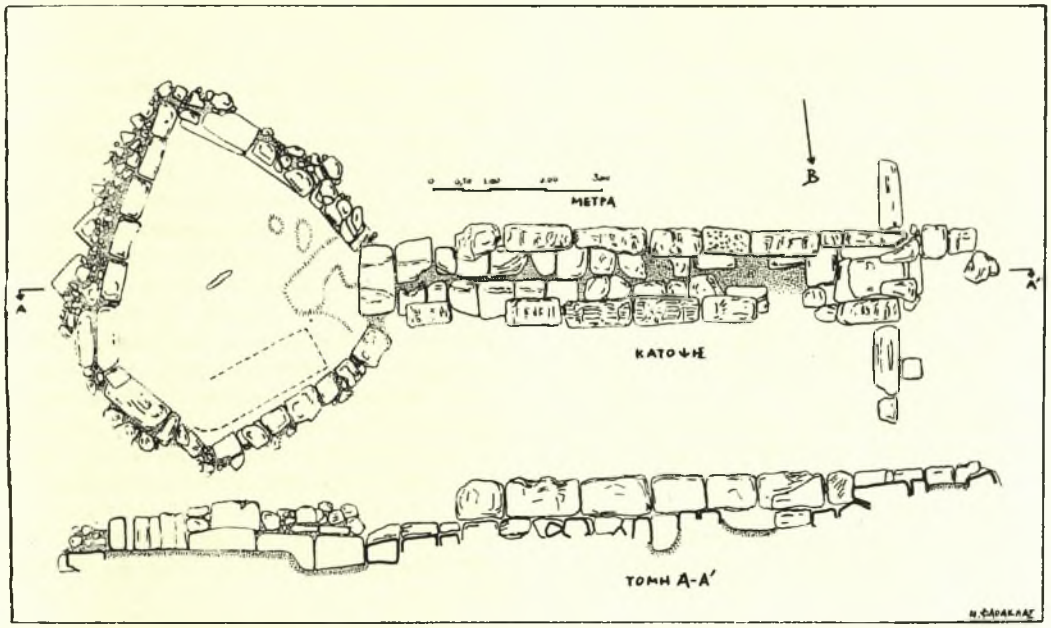
Περαιτέρω, ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Θ. Ἀνδριανοῦ ἀπεκαλύφθη κτιστὸς τάφος «μακεδονικοῦ τύπου» (Σχέδ. 16).

45. Ἁλίαρτος

Ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν ἀρχαίων νεκροταφείων τῆς Ἁλιάρτου συνελέγησαν μικρὸν τμῆμα λιθίνου ἀγάλματος, βάσις στήλης, στήλη ἁπλῆ φέρουσα ἐπιγραφήν: *Ο Η Ι*, τμῆμα ἀνθεμίου, πέντε συνανήκοντα τεμάχια μεγάλης ἀναγλύφου κλασσικῆς στήλης, σώζοντα τὸν γυμνὸν κορμὸν νέου μέχρι τῶν γονάτων (Πίν. 172 γ).

46. Χαιρώνεια

Κατὰ τὴν ὄπισθεν τοῦ Μουσείου Χαιρωνείας κοινοτικὴν ὁδὸν ἀπεκαλύφθη τυχαίως καὶ ἀνεσκάφη κιβωτιόσχημος τάφος, διαστ. 2.90 × 2.05 μ. μὲ κατεύθυνσιν Α.-Δ. Εἶχεν ἀνοιχθῆ

Σχέδ. 16. Θῆβαι. Καναπίτσα. Ἀγρὸς Θ. Ἀνδριανοῦ. Κάτοψις καὶ τομὴ «μακεδονικοῦ» τάφου

Λεπτομερῆ δημοσίευσιν βλ. ἐν ΑΕ 1967, Χρονικά, σ. 15 κ. ἑ.

ΕΚΤΟΣ ΘΗΒΩΝ

44. Πλατανάκι

Ἔξωθι τοῦ χωρίου Πλατανάκι Θηβῶν, εἰς τὴν παρυφὴν τῆς πρὸς Ἀνθηδόνα ὁδοῦ, τὸ ὕδωρ ἀπεκάλυψε συντετριμμένον μέγα σχετικῶς ἀγγεῖον κλασσικῶν χρόνων, μὲ ἁπλῆν κόσμησιν ἐκ περιφερῶν γραμμῶν, ὡς καὶ τμήματα ἑτέρων δύο μεγάλων ἀγγείων. Φαίνεται βέβαιον ὅτι προέρχονται ἐκ νεκροταφείου, πιθανώτατα κλασσικῶν χρόνων.

ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ ἐκ τῶν πλευρῶν του τὰ κάτω 0,55 μ. ἦσαν ἐπενδεδυμένα διὰ κεράμων καὶ κονιάματος, τὰ δὲ λοιπὰ ἐμορφοῦντο διὰ πωρίνων πλακῶν κατὰ τὰς τρεῖς, πλὴν τῆς Α., πλευράς. Ἐκαλύπτετο διὰ τριῶν πλακῶν. Ἐντὸς αὐτοῦ ἔκειντο δύο νεκροί, ἔχοντες τὴν κεφαλὴν πρὸς Α. Ἐκ τῶν κτερισμάτων ἐντύπωσιν προκαλεῖ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν εὑρεθέντων ὑαλίνων ἀγγείων.

47. Ὀρχομενὸς

Κατόπιν εἰδοποιήσεως τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τοῦ φύλακος Ἀρχαιοτήτων Ὀρχομενοῦ περὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

τῆς συλλήψεως ἀρχαιοκαπήλων, διεπιστώθη ὅτι εἰς τὸν λόφον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς ὃν οὗτοι εἶχον δράσει, κείμενον εἰς τὰς παρυφὰς τῆς Κωπαΐδος καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ. περίπου πρὸς Ν. τοῦ χωρίου Κολάκα, ὑπὲρ τὸν χείμαρρον Πλατανιᾶ, εἶχον συληθῆ δέκα ὀκτὼ μετρίου μεγέθους μυκηναϊκοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι. Ἕτεροι δέκα ἑπτὰ τάφοι εἶχον συληθῆ ἐπὶ τοῦ πρὸς ΝΑ. τούτου κειμένου ὑψώματος.

48. Παραλίμνη

Τὰ ὕδατα τῆς Παραλίμνης ἀπεσύρθησαν ἐσχάτως λόγῳ τῆς μὴ τροφοδοτήσεώς των πλέον ἐκ τῆς Ὑλίκης, ἔφθασαν δὲ εἰς τὴν πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαΐδος στάθμην των. Κατὰ τὸν ΒΑ. τῆς λίμνης μυχὸν καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἐκεῖ ἀρχαίας ἀκροπόλεως, ὡς καὶ ἐφ' ἱκανοῦ παρὰ τούτους χώρου ἐφάνησαν τὰ ἐκτεταμένα ἐρείπια πόλεως ἀρχαίας, πιθανῶς τῆς Ἴσου (περὶ τούτων βλ. ΑΑΑ Ι (1968), σ. 139 - 140). Μεταξὺ τῶν λίθων τῶν κτηρίων εὑρέθη καὶ λίαν ἐφθαρμένον πώρινον ἄγαλμα ἀκέφαλον γυναικεῖον, τοῦ ὁποίου τὸ κάτω τῆς ὀσφύος μορφοῦται εἰς τετραγωνικὴν πυραμίδα. Σωζ. ὕψος τοῦ ἀγάλματος 0,60 μ.

49. Καλλιθέα

Εἰς τὸ πρανὲς πρὸς Β. τοῦ χωρίου Καλλιθέα (Μουσταφάδες) τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν καὶ πρὸ τῆς δεξαμενῆς ὑδρεύσεως τοῦ χωρίου, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ὁποίας παλαιότερον εἶχον φανῆ μυκηναϊκοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι, ἐσυλήθη ὑπὸ ἀρχαιοκαπήλων ἕτερος τοιοῦτος, μετρίου μεγέθους καὶ ἀμελοῦς κατασκευῆς. Οὗτος ἐκαθαρίσθη ὡς καὶ ἕτερος πρὸς Α. παρακείμενος, ὁμοίου μεγέθους καὶ ἀμελοῦς κατασκευῆς, πτωχότατος εἰς εὑρήματα.

Ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ πρώτου τάφου συνελέγησαν ψευδόστομος ἀμφορεὺς μὲ ἁπλῆν κόσμησιν, ἐλλιπὴς οἰνοχοΐσκη σφαιρικοῦ κορμοῦ ἄνευ προχοῆς καὶ τεμάχιον ἐκ τοῦ χείλους σκύφου μὲ γραπτὴν κόσμησιν. Ἐκ τοῦ δευτέρου τάφου συνελέγησαν τμήματα τριῶν τοὐλάχιστον μικρῶν ψευδοστόμων ἀμφορέων, τῶν ὁποίων οἱ δύο σφαιρικοὶ καὶ ὁ εἷς πεπιεσμένος, τμήματα πινακίου μετὰ προχοῆς καί τινα εἰσέτι ὄστρακα (Πίν. 172 β), πρὸς δὲ μέγας ἀριθμὸς ὀδόντων καὶ ὀστῶν ἐκ τῶν ἄκρων βοός.

50. Ἀντίκυρα

Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως Ἀντικύρας ἐκομίσθησαν μελαμβαφὴς οἰνοχόη μετὰ κυκλικοῦ στομίου, «κανθαρίσκος» ἑλληνιστικὸς μελαμβαφής, ἐλλιπὴς τὴν ἑτέραν τῶν λαβῶν, φιαλίδιον ἀκέραιον καὶ ἕτερον ἐλλιπὲς κατὰ τὸ ἥμισυ (Πίν. 172 α).

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

*

VORLÄUFIGER BERICHT ÜBER DIE GRABUNG IM KABIRENHEILIGTUM BEI THEBEN

Von 29. April - 16. Juli 1966

Dank dem Entgegenkommen der Griechischen Altertümerverwaltung konnte mit grosszügig zur Verfügung gestellten Mitteln der Deutschen Forschungsgemeinschaft und Unterstützung des Deutschen Archaeologischen Institutes die Arbeit im Kabirion auch 1966 fortgesetzt werden.

Eine der Hauptaufgaben war die Geländevermessung durch Dipl. Ing. W. Zick. Der Plan soll in dem ersten Heft der Fortsetzung der Publikation vorgelegt werden.

Mit der Restaurierung von Gefässen war F. Jaccard betraut, die Aufgaben des Architekten waren Dipl. Ing. K. Kammerer unterstützt durch stud. arch. W. Zeumer übertragen. H. Kammerer Grothaus wirkte als archaeologische Volontärin mit. I. Bruns übernahm das Zeichnen von Gefässen.

Die Grabungsarbeiten wurden zunächst am sogenannten Mittleren Rundbau fortgesetzt (Taf. 173 b). Die Schürfungen ergaben durch einen glücklichen Gefässfund an der Innenseite der Tür in Höhe der ersten Quaderlage von unten, dass der Bau in spätarchaische Zeit zu datieren ist. Es handelt sich um einen kleinen schwarzen Kantharos (Taf. 173 a), auf dessen Rand 6 Myrtenzweige aufgemalt sind und dessen Form ungefähr der von Ure um 530 datierten entspricht. Doch ist die Form nicht identisch mit diesen und man ist jetzt geneigt, diese Formen später zu datieren.

In der obersten Aschenlage war 1965 eine stark versinterte Münze gefunden worden, die H.P. Franke inzwischen in die 2. Hälfte des 3. Jahrhunderts datieren konnte. Wir haben also eine Benutzung des Bauwerkes von etwa 250 Jahren anzunehmen.

In die Zeit der rein ornamental verzierten Kabirenware gehört ein Kurvenbau direkt

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

westlich von diesem Rundbau, dessen Öffnung nach Norden von den Theaterstufen überdeckt ist. Das Fundament ist aus Feldsteinen in Trockenmauertechnik aufgeführt, wie der im letzten Jahr aufgedeckte Apsisbau im Norden des Tempels, westlich des Theaters.

Ein zweiter Kurvenbau hart südlich des Rundbaus öffnete sich nach Westen; er ist jetzt von dem Kanal grösstenteils überbaut. Die Mauertechnik war flüchtiger, aus verschiedenen grossen und verschiedenartigen Steinen. Der Kanal wurde durch eine im letzten Jahr angeschnittene Quadermauer, die später vom Theater überdeckt wurde, abgeschnitten.

Bei der Freilegung des Kanalwestbeckens (Taf. 174 a) zeigte sich, dass dieser Kanal erst zu einer 2. Phase des Beckens gehörte, denn er setzt schräg am Becken an und steht rechtwinklig zu der Linie, die sich aus einem späteren Zufluss von Südwesten und durch den späteren Durchbruch durch die Trennmauer der beiden Becken ergibt. Der ursprüngliche Zufluss zum Becken, das zwei uncharakteristische Kabirenscherben im Fundamentgraben wohl doch noch ins 4. Jahrhundert zu datieren erlauben, wurde durch ein senkrecht von Süden auf die Beckenwand zugeführtes Tonrohr gebildet, das später verschlossen wurde. Der Abfluss war das Tonrohr in der Nordwand, das letztes Jahr schon festgestellt wurde. Das Ostbecken konnte noch nicht freigelegt werden.

Die Schürfung an der Halle ergab, dass die westlichen Räume nicht zum ursprünglichen Entwurf gehörten (Taf. 174 b). Die Kammern wurden erst bei einem Umbau nach dem grossen schon 1956 beobachteten Brand angebaut und reichten in verschiedener Art, die im einzelnen noch zu klären ist, bis nahe ans Nordende der Halle. Es lassen sich jetzt schon klar vier Hauptperioden trennen, die bis in spätantike Zeit reichen.

Es zeichnen sich immer deutlicher die Bauten der klassischen Periode, die weit nach Osten reichten, und das Ausmass der Umgestaltung des Heiligtums in hellenistischer Zeit ab.

Von 17. Mai - 18. Juli und 15. September - 29. Oktober 1967

In der Berichtszeit wurden ausschliesslich Konservierungsarbeiten an den Bauten des Heiligtums und Ordnungsarbeiten durchgeführt, die zur Vorbereitung der Bearbeitung der Funde nötig waren. In der Hauptsache wurden die nach Grabungskampagnen in Kisten verpackten Funde nach Fundkomplexen zusammengeordnet. Dabei ergab sich die Möglichkeit zu Zusammensetzungen von Gefässen und zur Auswahl von Fundstücken, die in einer Vitrine im Museum ausgestellt wurden, so dass jetzt in Theben ein Eindruck von einigen dem Kabir und seinem Pais geweihten Gegenständen gewonnen werden kann.

Für die Bereitstellung der Mittel zu dieser Arbeit danke ich der Deutschen Forschungsgemeinschaft, für vielfältige Unterstützung dem Deutschen Archäologischen Institut. Mein Dank gebührt nicht zuletzt der Griechischen Antikenverwaltung und den Betreuern des Museums in Theben.

GERDA BRUNS

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

Μονὴ Σκριποῦς (ΕΕΒΣ τ. Ζ (1930), σ. 440, τ. Η (1931), σ. 413. ΑΕ 1931, σ. 113 - 157)

Συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1967 αἱ ἐργασίαι ἀσφαλίσεως τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Σκριποῦς καὶ διαμορφώσεως τοῦ περὶ αὐτὸν χώρου, αἵτινες εἶχον ἀρχίσει κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 258).

Συγκεκριμένως ἐγένοντο αἱ ἑξῆς ἐργασίαι:

α΄. Στερέωσις καὶ ἀναπαλαίωσις τῶν πέντε παλαιῶν κελλίων (Πίν. 175 α), ἤτοι: 1) Κατεδάφισις τοῦ τοίχου τῆς προσόψεως τοῦ πρώτου ἀπό Α. κελλίου, εἰς ὕψ. 3.30 καὶ μῆκ. 2.15 μ., ὅστις εἶχεν ἀποκολληθῆ κατά 0,20 μ. καὶ εὑρίσκετο εἰς λίαν ἐπικίνδυνον κατάστασιν. Ἐπανακατασκευὴ τοῦ τοίχου τούτου καὶ τῆς τοξωτῆς θύρας, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δομῆς. 2) Ἀποκατάστασις τοῦ νοτίου τοίχου τῶν κελλίων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑποστῆ σοβαρὰς ζημίας (Πίν. 175 β, 176 α). 3) Καθαρισμὸς τῶν κελλίων, τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὁποίων ἦτο πλῆρες χωμάτων, ἀπορριμμάτων κλπ. καὶ συμπλήρωσις τῆς τοιχοδομίας τούτων. 4) Κατασκευὴ στέγης εἰς τὸ πρῶτον ἀπὸ Δ. κελλίον καὶ ἀποκατάστασις τῆς ἐπικαλύψεως τῶν ἑτέρων, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ στεγανότης. Ἀποκατάστασις τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων.

β΄. Ἀνακατασκευὴ τοῦ Δ. τοίχου τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς (μήκ. 32.70, ὕψ. 1.90 μ.) καὶ συμπλήρωσις τῶν τοίχων: Β. (μήκ. 85.20 μ.), Α. (μήκ. 54 μ.) καὶ Ν. (μήκ. 16 μ.).

γ΄. Κατεδάφισις σεσαθρωμένου οἰκίσκου εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ περιβόλου.

δ΄. Διάλυσις ἑτοιμορρόπου ἀναλημματικοῦ τοίχου πρὸς Ν. καὶ Α. τοῦ ναοῦ.

ε΄. Ἀποχωμάτωσις κατὰ τὴν Ν. καὶ Α. πλευρὰν τοῦ ναοῦ, ὕψους ἀπὸ 1 ἕως 2 μ.

Αἱ ἐργασίαι θὰ συνεχισθοῦν καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος.

ΛΕΒΑΔΕΙΑ

Φρούριον

Συνεχίσθησαν ὁμοίως αἱ ἀπὸ τοῦ 1965 ἐκτελούμεναι ἐργασίαι στερεώσεως τῶν κινδυνευόντων μερῶν τοῦ τείχους (ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 210 - 211).

Κατὰ τὰς ἐργασίας ἐγένοντο τὰ ἑξῆς: α) Ἀποκατεστάθη μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους, μεταξὺ τοῦ τετραγώνου πύργου τῆς Σημαίας καὶ τοῦ πύργου τῶν Πηγῶν, μήκ. 15 μ., μέσου ὕψ. 1.10 καὶ πλ. 1.17 μ. β) Ἐστερεώθη τὸ τεῖχος ὑπὸ τὴν πρόσβασιν πρὸς τὸν πύργον τῆς Σημαίας, εἰς μῆκ. 4.50 καὶ ὕψ. 2.20 μ., καὶ ἀποκατεστάθη τὸ στηθαῖον δυτικῶς τοῦ πύργου τούτου, εἰς μῆκ. 3.50, ὕψ. 0,55 καὶ πλ. 0,50 μ.

Αἱ ἐργασίαι εἰς τὸ φρούριον θὰ συνεχισθοῦν.

ΚΟΚΚΙΝΟΝ

1. Ναὸς Ἁγίου Νικολάου

Ἠρειπωμένος ναΐσκος (Πίν. 176 β), εἰς τὰς ἐσωτερικὰς πλευρὰς τῶν τοίχων τοῦ ὁποίου σώζονται σύνολα ζωγραφικοῦ διακόσμου, καλῆς τέχνης τοῦ α΄ ἡμίσεος τοῦ 18ου αἰῶνος (Πίν. 177).

Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσεως καὶ ἀποκαταστάσεως.

2. Ναὸς Ἁγίου Ἀθανασίου

Καμαροσκέπαστος, μονόκλιτος βασιλικὴ μετὰ κτιστοῦ τέμπλου. Φέρει ζωγραφικὸν διάκοσμον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν γίνει ἐπιζωγραφήσεις.

Κατηρτίσθη πρόγραμμα συντηρήσως καὶ στερεώσεως.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

I. ΕΡΕΤΡΙΑ[1]

Αἱ ἐν Ἐρετρίᾳ ἀνασκαφαὶ τοῦ 1966 κατέστησαν σαφές, ὅτι πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἔρευνα ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν πρὸς οἰκοδόμησιν οἰκοπέδων τῆς κωμοπόλεως, καθ' ὅσον καὶ ἡ μὴ ἀνεύρεσις, εἰς τινας περιπτώσεις, ἀρχαίων λειψάνων διευκολύνει τὸν βασικὸν σκοπὸν τῆς ἐρεύνης. Συνεχίσθη, λοιπόν, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα οἰκοπέδων ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1967.

1. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. **671** οἰκοπέδῳ, ἰδιοκτησίας **Βασ. Ταμβακᾶ,** συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι. Τοῦτο διηρέθη εἰς δώδεκα τετράγωνα, διαστ. 3 × 3 μ. Ἐν τῷ τετραγώνῳ Α ἀπεκαλύφθη τοῖχος, πρωϊμου ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς ἢ ἴσως καὶ ἀρχαιότερος, ἐκτισμένος ἐκ μικρῶν, σχετικῶς, λίθων Ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίζετο ὀρθογώνιος λίθος ἀνήκων εἰς νεώτερον τοῖχον (Σχέδ. 1, τ. 1 καὶ τ. 1α ὡς καὶ Πίν. 178 α).

Πρός Β. τῶν τοίχων 1, 1α (τετρ. Β) ἀπεκαλύφθη ὁ τοῖχος 2, σχήματος Γ, τοῦ ὁποίου σώζεται μόνον ἡ κατωτέρα στρῶσις λίθων. Ὁ τοῖχος οὗτος πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ τέλος τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς, ἡ δὲ καταστροφή του πρέπει νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἐρετρίας ὑπὸ τῶν Περσῶν τὸ ἔτος 490 π.Χ. (Σχέδ. 1, τ. 2· Πίν. 178 α).

Κάτωθεν τῆς γωνίας τοῦ τοίχου 2 διέρχεται ὁ τοῖχος 3, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τμῆμα ἐλλειψοειδοῦς οἰκήματος γεωμετρικῆς ἐποχῆς (Σχέδ. 1, τ. 3· Πίν. 178 α).

Βορειότερον τοῦ τοίχου 3 ἀπεκαλύφθησαν λείψανα καμίνου κεραμέως (Σχέδ. 1, Κ 1), ἐξ ὧμῶν πλίνθων, περιεχουσῶν ἱκανὴν ποσότητα ἀχύρων. Ἐπὶ τῆς καμίνου εὑρέθησαν ὄστρακα τοῦ 7ου καὶ τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. Ἡ ἀνέγερσις τῆς καμίνου δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄσχετος πρὸς τήν καταστροφὴν τοῦ προαναφερθέντος γωμετρικοῦ τοίχου (τ. 3). Σημειωτέον, ὅτι ἀνευρέθη καὶ ἑτέρα κάμινος, τῆς αὐτῆς ἤ, ἴσως, παλαιοτέρας περιόδου, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ οἰκοπέδου (Σχέδ. 1, τετρ. Η, Κ 2). Ὁ μεταξὺ τῶν δύο καμίνων χῶρος πολλάκις ἐταράχθη, τόσον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅσον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Πλησίον τῆς ΒΔ. γωνίας τοῦ τετρ. Γ ὑπῆρχε σύγχρονος βόθρος (Σχέδ. 1, Β) ἐκτισμένος ἐπὶ ἀρχαίου «βόθρου», ἔνθα οἱ κεραμεῖς ἀπέρριπτον τὰ καταστρεφόμενα ἀγγεῖα. Μικρὸν τμῆμα τοῦ ἀρχαίου «βόθρου» εἶχε διαφύγει τὴν καταστροφὴν καὶ οὕτω περισυνελέγησαν ὡρισμένα ὄστρακα.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὀστράκων καὶ ἐκ τῆς στρωματογραφίας αἱ κάμινοι αὗται ἐλειτούργησαν κατὰ τὸν 7ον κυρίως καὶ κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα. Ἡ ἀνεύρεσις πάντως τῶν δύο καμίνων δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ γενικῶς ὡς ἐντοπισμὸς τοῦ «Κεραμεικοῦ» τῆς Ἐρετρίας καὶ δὴ ὅλων τῶν περιόδων. Πρέπει τοὐναντίον νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ ἐργαστήρια τῆς πόλεως εἰς ἄλλην περιοχήν.

Ἐντὸς τοῦ τετρ. Γ ἀνευρέθη τοῖχος (τ. 4) κλασσικῶν χρόνων (Σχέδ. 1, τ. 4). Οὗτος πατεῖ ἐπὶ τοῦ τ. 2 καὶ ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι σύγχρονος τοῦ τ. 5 (Σχέδ. 1, τ. 5· Πίν. 178 β). Οὐδόλως ἀποκλείεται πάντως οἱ τοῖχοι 4 καὶ 5 νὰ ὑπῆρξαν εἰς νεωτέραν φάσιν τοῖχοι τοῦ αὐτοῦ οἰκήματος ὁμοῦ μετὰ τοῦ τοίχου 9α.

Ἐν τῷ τετρ. Η ἀπεκαλύφθη τμῆμα τοίχου (τ. 8α) ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ ἀνευρέθη ἑλληνιστικὸς τοῖχος (τ. 8) ἐξ ὑλικοῦ εἰς δευτέραν χρῆσιν. Τὸ αὐτὸ πιθανῶς ἰσχύει καὶ διὰ τὸν προαναφερθέντα τοῖχον 5 (Σχέδ. 1, τ. 8α καὶ τ. 8).

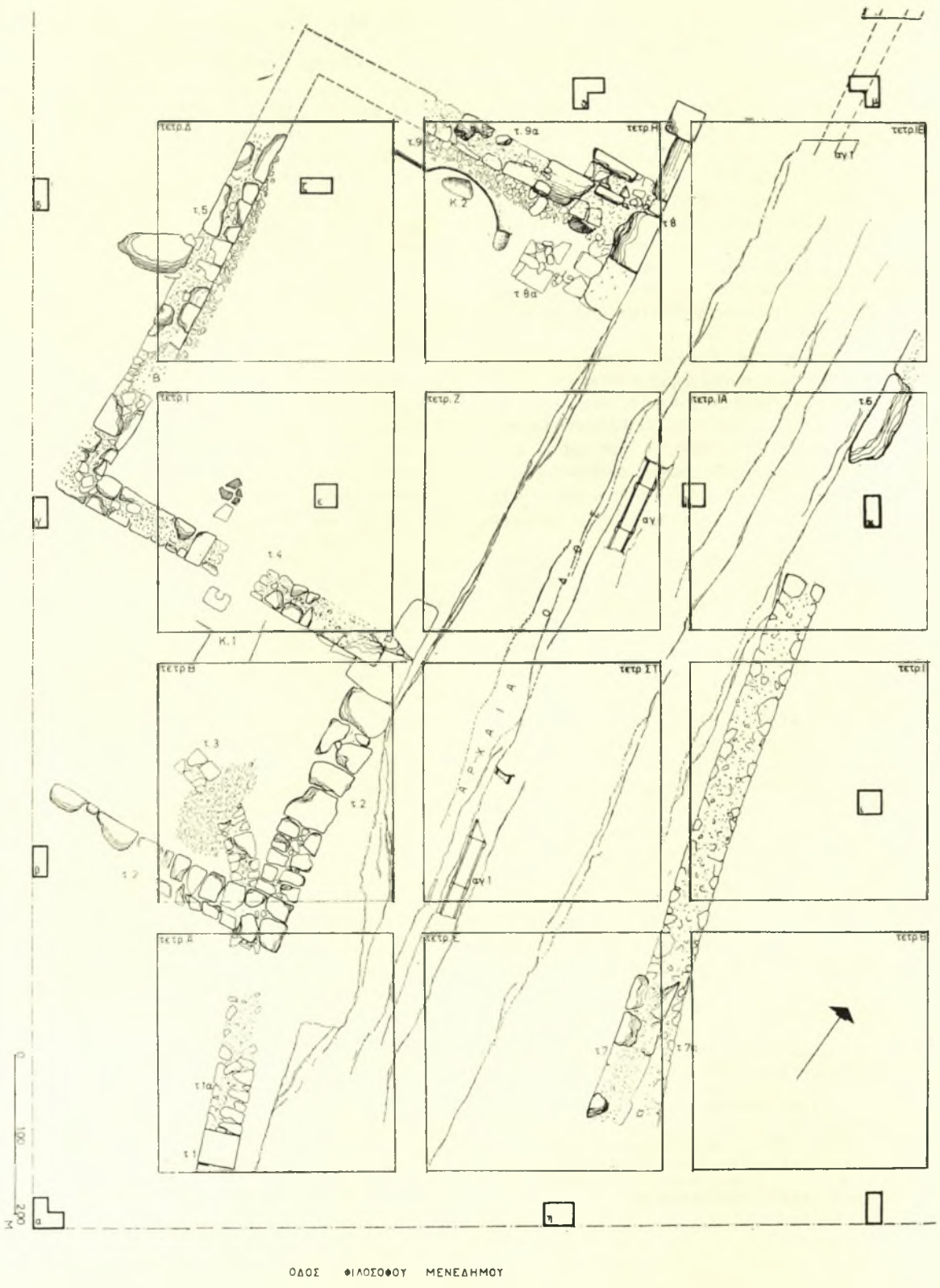
Τὰ τετράγωνα Ε, ΣΤ, Ζ καὶ ΙΒ καλύπτονται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὑπὸ ἀρχαίας ὁδοῦ (Σχε δ. 1· Πίν. 179 α), ὅπου ἀνευρέθη πήλινος ἀγωγός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ Β. ἄκρον τοῦ τετρ. ΙΒ εἶναι ἐκ πωρολίθου λελαξευμένου (Σχέδ. 1, ἀγ. 1). Διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις δύο φάσεων τῆς ὁδοῦ, ἀρχαϊκὴ καὶ ἑλληνιστική. Ἐν τῷ τετραγώνῳ Ε ἀπεκαλύφθη τμῆμα ἑλληνιστικοῦ, ἴσως, τοίχου (τ. 7), πατοῦντος ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ ἀρχαϊκοῦ τοίχου 7α.

Οὕτω τὰ ἀνευρεθέντα οἰκήματα καλύπτουν τὰς περιόδους ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς μέχρι καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Περισυνελέγησαν ὄστρακα ὅλων τῶν περιόδων. Σημειοῦμεν τὴν ἀνεύρεσιν ἀμιγοῦς γεωμετρικοῦ στρώματος, ὡς καὶ τήν ἀνεύρεσιν ὀστράκων ἐξ ἀμφορέων τοῦ τύπου Ἐρετρίας.

2. Συνεχίσθη ὡσαύτως ἡ ἔρευνα ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. **202** οἰκοπέδῳ ἰδιοκτησίας **Βαλτάσαρη**

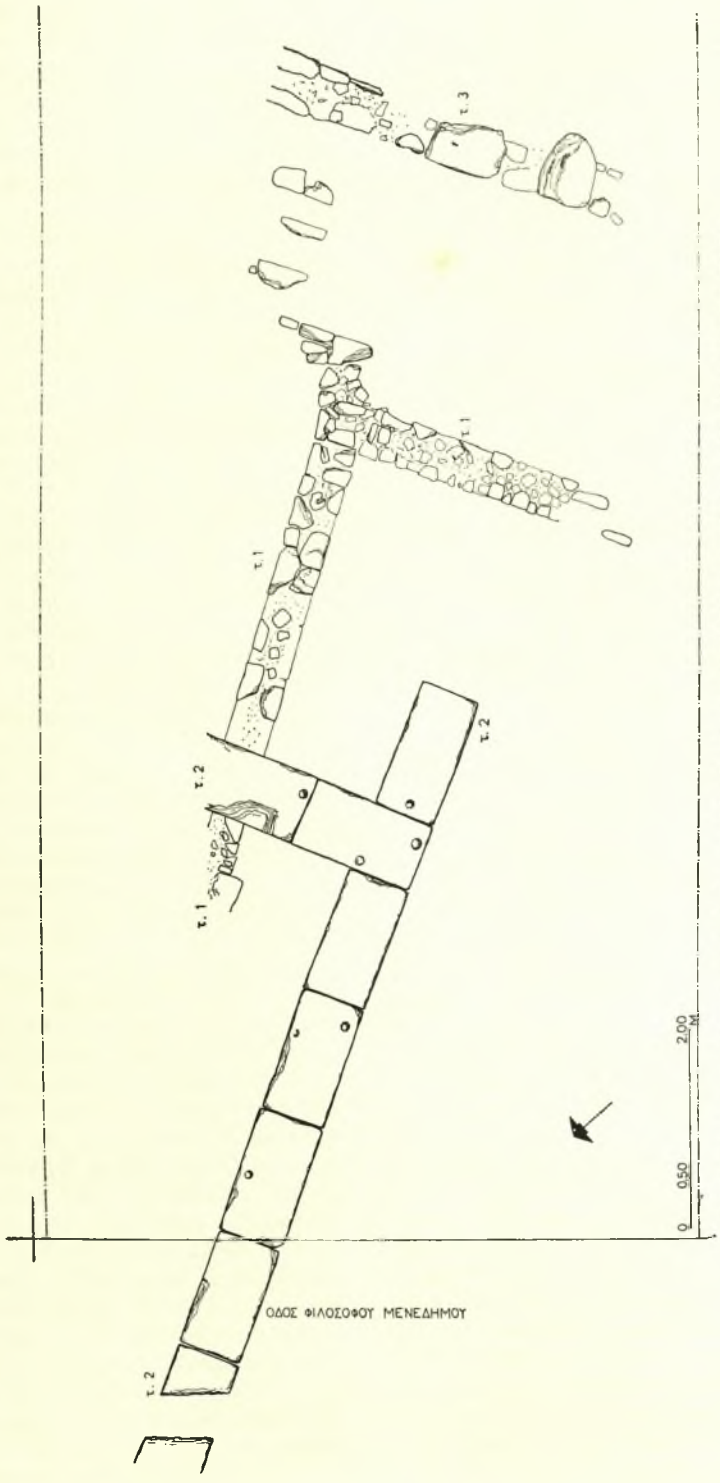
1. Ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω τοὺς συνεργάτας μου ἀρχαιολόγους τῆς ἀνασκαφῆς Ἐρετρίας, τόσον τὸν κ. Χαρ. Σιγάλαν καὶ τὴν δ. Τιτίκαν Παπαζαφείρη, οἱ ὁποῖοι ἠργάσθησαν μετ' ἀφοσιώσεως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν, ὅσον καὶ τὴν δ. Ἀμ. Περάκη. Τὰ σχέδια τῆς ἀνασκαφῆς ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ διακρινομένου διὰ τὴν ἐργατικότητά του κ. Κων. Ἠλιάκη. Ἰδιαιτέρως εὐχαριστῶ τὴν συνάδελφον δ. Ἀγγ. Λεμπέση διὰ τὴν βοήθειάν της καὶ τὰς πολυτίμους παρατηρήσεις της.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 1. Ἐρέτρια. Οἰκόπ. Βασ. Ταμβακά (ἀριθ. οἰκοπ. 671). Ἐπάλληλοι φάσεις κτηρίων καὶ ἀρχαία ὁδός

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

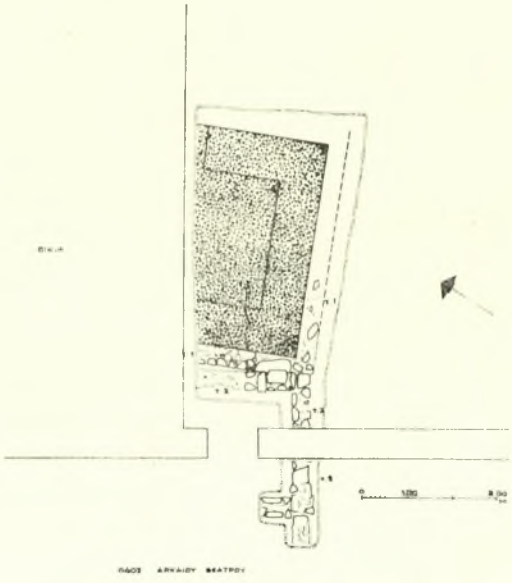

Σχέδ. 2. Ἐρέτρια. Οἰκόπ. Γ. Βαλτάσαρη (ἀριθ. οἰκοπ. 202). Ἄποψις ἀνασκαφῆς. Διακρίνεται οἰκία κλασσικῶν χρόνων καὶ ἑλληνιστικὸν οἰκοδόμημα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

(Σχέδ. 2) (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 268). Ἀπεκαλύφθη τοῖχος σχήματος Γ, συγκείμενος ἐκ μικρῶν σχετικῶς λίθων, ἀνήκων εἰς δωμάτιον οἰκίας τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ. (Σχέδ. 2, τ. 1). Ἕτερος τοῖχος (τ. 2) ἐκ μεγάλων πωρίνων λιθοπλίνθων ἀνήκει εἰς οἰκοδόμημα ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Τούτου ἡ ἀποκάλυψις δὲν εἶναι δυνατή, καθ' ὅσον συνεχίζεται κάτωθεν τῆς παρακειμένης νεοδμήτου οἰκίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς κεντρικῆς ἀσφαλτοστρωμένης ὁδοῦ Φιλοσόφου Μενεδήμου ἀφ' ἑτέρου. Πρόκειται περὶ δημοσίου κτίσματος, ἴσως ναοῦ ἢ ναοσχήμου οἰκοδομήματος.

3. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν προαναφερθέντων οἰκοπέδων 671 καὶ 202 καὶ δή ἐπὶ

Σχέδ. 3. Ἐρέτρια. Οἰκόπ. Μ. Ἀποστολοπούλου (ἀριθ. οἰκοπ. 679). Ψηφιδωτὸν δάπεδον ἑλληνιστικῆς οἰκίας

τῆς ὁδοῦ Ἀρχαίου Θεάτρου, ἐγένετο δοκιμαστικὴ ἔρευνα ἐν τῷ οἰκοπέδῳ **679,** ἰδιοκτησίας **Μαρ. Ἀποστολοπούλου,** ἔνθα ἀπεκαλύφθη ψηφιδωτὸν δάπεδον οἰκίας τῶν ἀρχῶν τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου (Σχέδ. 3). Ἡ ἔρευνα δὲν ὁλοκληρώθη, καθ' ὅσον τὸ ψηφιδωτὸν συνεχίζεται κάτωθεν παρακειμένου παλαιοῦ οἰκίσκου.

4. Σπουδαιότατα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεχισθείσης ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης ἐν τῷ οἰκοπέδῳ **6,** ἰδιοκτησίας **Σπανοῦ,** ὅπου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ ἔρευνα εἶχε περιορισθῆ εἰς τὸ Ν. τμῆμά του (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 269). Ἐφέτος συνεχίσθη εἰς τὸ Β. τμῆμα. Ἀνευρέθησαν τάφοι τοῦ 7ου, τοῦ 6ου καὶ τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ. Εἰς βαθύτερα στρώματα ἀνευρέθησαν ὄστρακα ἀγγείων μικροῦ μεγέθους τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς. Σημειωτέον, ὅτι καὶ εἰς τὸ Ν. τμῆμα τοῦ οἰκοπέδου ἀνευρέθησαν γεωμετρικὰ ὄστρακα, ἂν καὶ δὲν διεπιστώθη ὕπαρξις τάφων.

Ἡ ἔρευνα γενικῶς τῶν τάφων ἦτο δυσχερεστάτη λόγῳ τῆς ὑπάρξεως σκληροτάτου στρώματος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφθόνου θαλασσίου ὕδατος ἀφ' ἑτέρου. Ἀνευρέθησαν: 1) τάφοι κεραμοσκεπεῖς (Σχέδ. 4, τ. III, XIX, XXV, XI, XXXIV), ἐκ μεγάλων κεράμων, ἄλλοτε καμπύλης καὶ ἄλλοτε γωνιώδους τομῆς, 2) ἀγγεῖα ταφῶν, τῶν ὁποίων τὰ σχήματα καὶ τὸ μέγεθος ποικίλλουν, 3) τάφος ἐκ μαλακοῦ πωρολίθου φέρων ἐπένδυσιν ἐκ κεράμων, καί τινες, τέλος, σκελετοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον τοποθετηθῆ ἐντὸς ἁπλῶν ὀρυγμάτων (Σχέδ. 4). Ὁ ἀσυνήθης συνωστισμὸς τῶν τάφων ἐπέφερε πολλὰς καταστροφάς. Ἡ ταφὴ ἑνὸς νεκροῦ συνεπήγετο μικρὰν ἢ μεγάλην ἢ καὶ σχεδὸν παντελῆ καταστροφὴν ἑνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων προγενεστέρων τάφων (Σχέδ. 4).

Εἰς περιπτώσεις μὴ καύσεως τοῦ νεκροῦ τὰ ἀγγεῖα ταφῆς εἶναι «διπλᾶ», δηλαδὴ δύο εὐρύστομα ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων τὰ στόμια ἐφάπτονται, ἀποτελοῦντα τρόπον τινὰ ἓν ἀγγεῖον (Σχέδ. 4, τ. V). Σημειωτέον, πάντως, ὅτι καὶ ἐντὸς τῶν «διπλῶν» ἀγγείων ἐγένοντο παιδικαὶ ταφαί. Ὡς ταφικὸν ἀγγεῖον εἶχε χρησιμοποιηθῆ καὶ ὡραιότατος ἀμφορεύς, τοῦ γνωστοῦ τύπου τῆς Ἐρετρίας (Σχέδ. 4, τ. XIV· Πίν. 179 β) ἐλλιπὴς ἐν μέρει κατὰ τὸν λαιμόν, ἔνθα παράστασις τριῶν γυναικείων μορφῶν, σωζομένων, δυστυχῶς, μόνον κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ.

Οἱ ἀποκαλυθέντες τάφοι καλύπτουν γενικῶς, ὡς εἴπομεν, μακρὰν χρονικὴν περίοδον. Οἱ κεραμοσκεπεῖς καὶ δὴ οἱ ἐντὸς ἁπλῶν ὀρυγμάτων δὲν εἶναι, ἀσφαλῶς, ἐκ τῶν πρωΐμων. Τὸ ἀντίθετον θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῆ. Οἱ ἐγχυτρισμοὶ ἀποτελοῦν, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, τὸν παλαιότερον τρόπον ταφῆς. Δὲν δύναμαι, ὅμως, ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἀναφέρω, ἐὰν ὑπῆρξε περίοδος, καθ' ἣν ἦσαν ἐν χρήσει ἀμφότεροι οἱ τρόποι ταφῆς. Περὶ τούτου θὰ ὁμιλήσωμεν λεπτομερῶς μελλοντικῶς, καθ' ὅσον τὰ εὑρήματα ταῦτα θὰ ἀποτελέσουν, λόγῳ τῆς σπουδαιότητός των, θέμα εἰδικῆς μελέτης. Σημειωτέον, ἄλλως τε, ὅτι ἡ ἔρευνα δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι.

5. Ἐν τῷ οἰκοπέδῳ **Διαμ. Θεοφάνους,** ἀριθ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

115 (κείμενον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ προαναφερθέντος οἰκοπέδου 6) ἐγένετο δοκιμαστικὴ ἔρευνα. Ἀπεκαλύφθη ἕτερον τμῆμα τοῦ ἀρχαϊκοῦ νεκροταφείου (Σχέδ. 5). Τὰ εὑρήματα εἶναι κυρίως τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος. Ἀπεκαλύφθησαν τμήματα τοίχων, πιθανῶς ταφικῶν περιβόλων, πυραί, ταφικὰ ἀγγεῖα καὶ εἰς κεραμοσκεπὴς τάφος. Πρὸς τὸ ΝΑ. ἄκρον ἀνευρέθησαν δύο ξίφη σιδηρᾶ, οὐχὶ καλῆς διατηρήσεως, πλησίον τριῶν ἀπηνθρακωμένων καυσοξύλων. Ἡ ἔρευνα θὰ συνεχισθῇ.

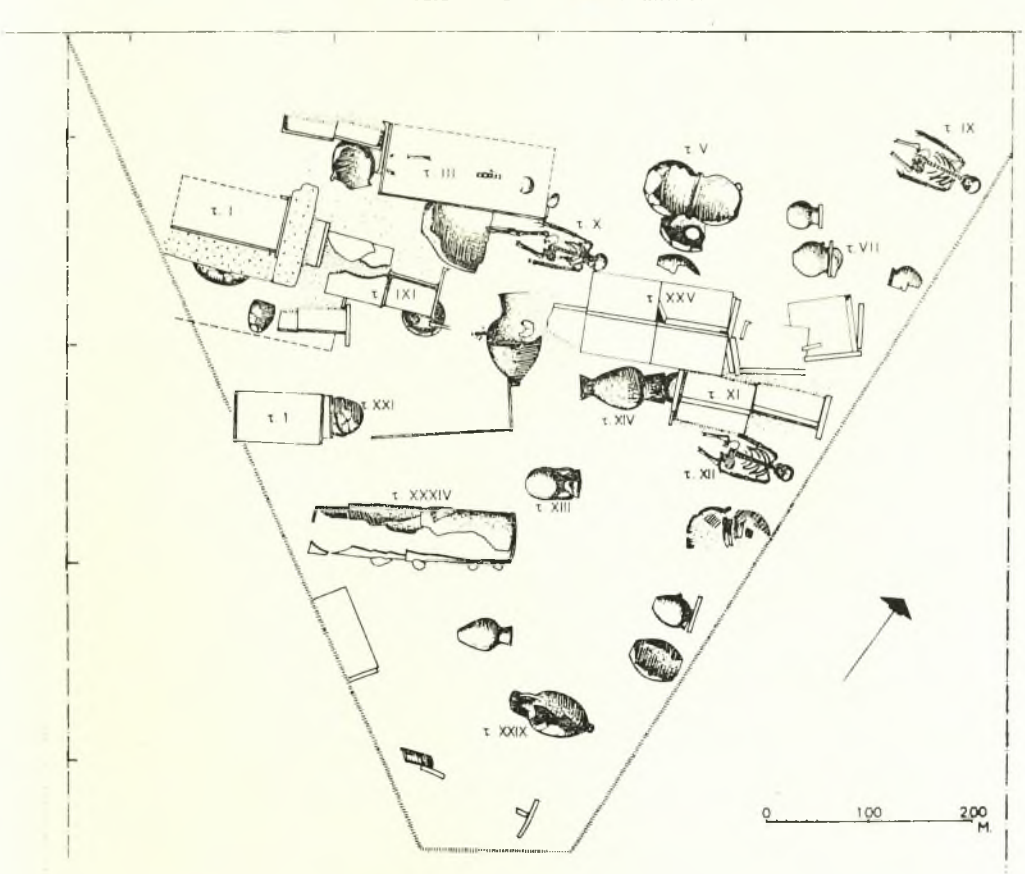
6. Ἐν τῷ οἰκοπέδῳ **643,** ἰδιοκτησίας **Κων. Ψαριανοῦ,** ἐγένετο καθαρισμὸς τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους (ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 265 κ.ἑ.) καὶ ἠρευνήθη μικρὸν εἰσέτι τμῆμά του. Ἀπεκαλύφθη ἡ συνέχεια τῶν τοίχων ΙΙ καὶ ΙΙΙ πρὸς Ν. τῶν σημείων α καὶ β (Σχέδ. 6). Ὁ τοῖχος ΙΙ πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς οἰκίαν κλασσικῆς ἐποχῆς.

Ἀμφότεροι οἱ τοῖχοι ΙΙ καὶ ΙΙΙ πατοῦν ἐπὶ τοῦ τοίχου VII (τ. VII).

Εἰς γενομένην στρωματογραφικὴν τομὴν ἀνεύρομεν ὄστρακα γεωμετρικὰ καὶ τινα πρωτογεωμετρικῆς καθαρῶς διακοσμήσεως.

Περατοῦντες δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι εἰς πολλὰ οἰκόπεδα ἀνευρέθησαν ἴχνη καταστροφῆς τῆς Ἐρετρίας, τόσον τοῦ ἔτους 490 π.Χ. ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὅσον καὶ τοῦ ἔτους 198 π.Χ. ὑπο τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Φλαμινίου. Μᾶλλον δὲν θὰ ἦτό τις ἐκτὸς πραγματικότητος, ἐὰν ἰσχυρίζετο ὅτι ἐξηκριβώθησαν καὶ νεωτέρας ἐποχῆς ἴχνη καταστροφῆς ὀφειλομένης, ἴσως, εἰς τὰς ταραχὰς τῆς ἐποχῆς τοῦ Μιθριδάτου.

Ἡ ἔρευνα τῆς Ἐρετρίας ὑπόσχεται ἀσφαλῶς πολλά, ἀλλ' ἵνα καταστῇ αὕτη δυνατὴ εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μεταφορὰ τῆς ὁμωνύμου κωμοπόλεως, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, κεῖται ἀκριβῶς

Σχέδ. 4. Ἐρέτρια. Οἰκόπ. Σπανοῦ (ἀριθ. οἰκοπ. 6). Νεκροταφεῖον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

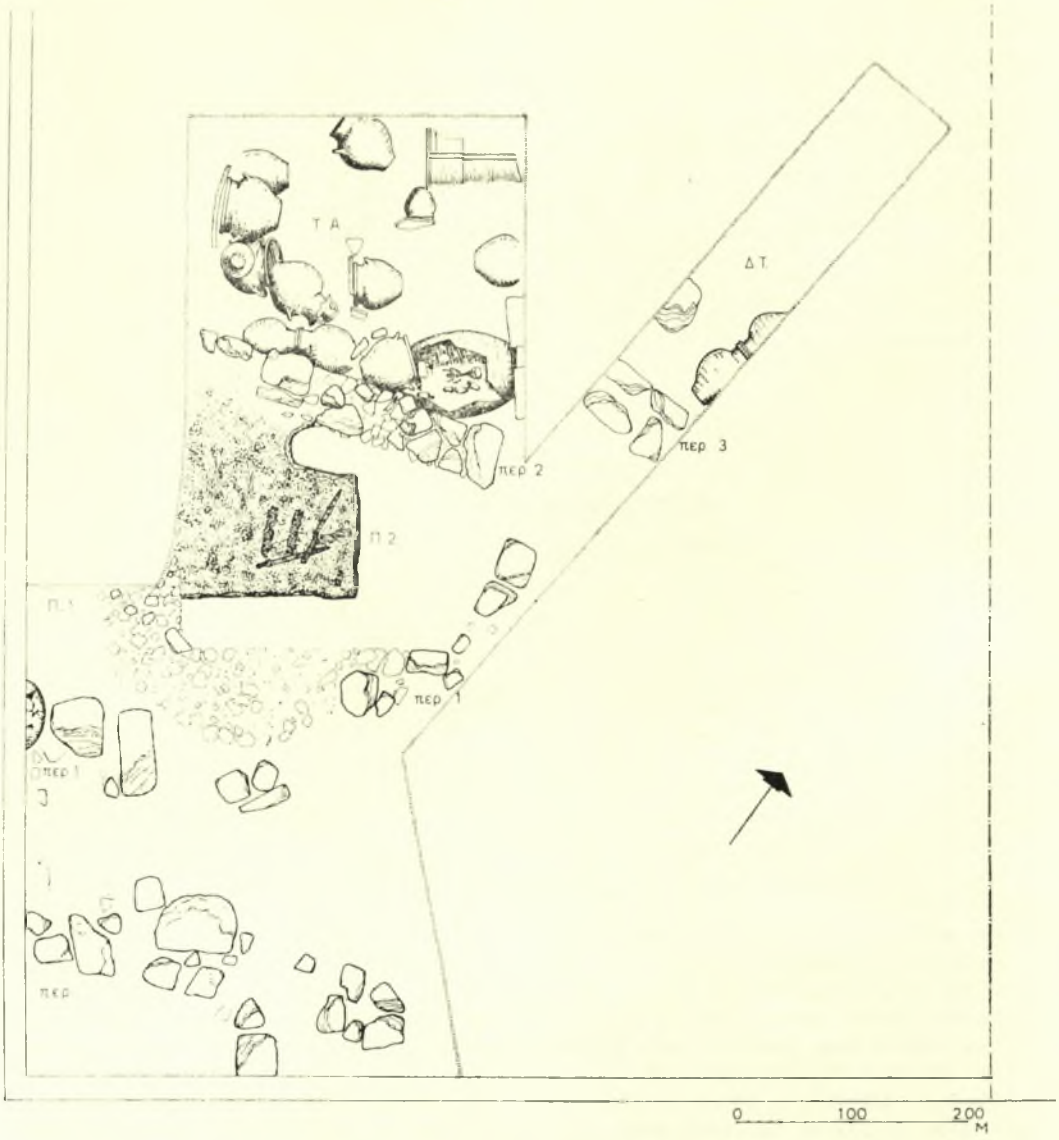
ἐπὶ τῆς ἐντὸς τῶν τειχῶν ἀρχαίας Ἐρετρίας. Ἄλλως, θὰ ὑπάρχῃ διαρκῶς διαμάχη μεταξὺ τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν κατοίκων, ἡ ὁποία φυσικὸν εἶναι νὰ ἀπασχολῇ ὑπερμέτρως καὶ νὰ φθείρῃ ἀμφοτέρους. Ἡ πάροδος τοῦ χρόνου θὰ δυσχεράνῃ πολὺ τὰς διαπραγματεύσεις.

II. ΧΑΛΚΙΣ [2]

1. Οἰκόπεδον Ε. Ρούσσου

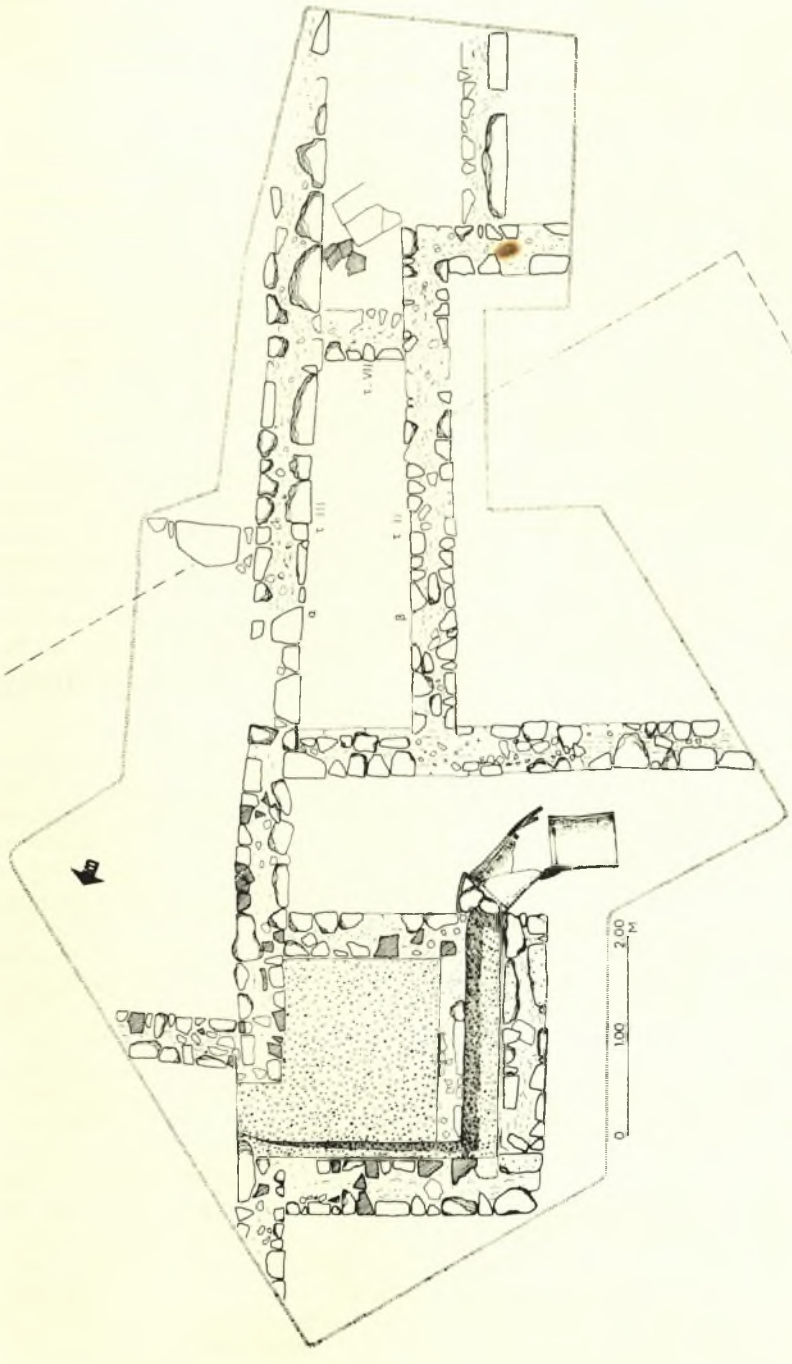
Εὑρίσκεται εἰς τὴν συνοικίαν «Καμάρες». Ἡ ὀνομασία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ἐν μέρει σωζόμενον ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ ἀνασκαφὲν οἰκόπεδον ἀπέχει περὶ τὰ 50 μ. Ἀπεκαλύφθησαν τοῖχοι ἄνευ σχέσεως, πιθανόν, μεταξὺ τῶν ἀνήκοντες εἰς κτίσματα ἀρχαϊκῆς, ρωμαϊκῆς ἢ βυζαντινῆς ἐποχῆς (Σχέδ. 7).

2. Εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῶν οἰκοπέδων ἔλαβε μέρος ὁ κ. Χαρ. Σιγάλας. Τὰ σχέδια ἐγένοντο καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ κ. Κων. Ἠλιάκη.

Σχέδ. Ἐρέτρια. 5. Οἰκόπ. Διαμ. Θεοφάνους (ἀριθ. οἰκοπ. 115). Τμῆμα τοῦ ἀρχαϊκοῦ νεκροταφείου

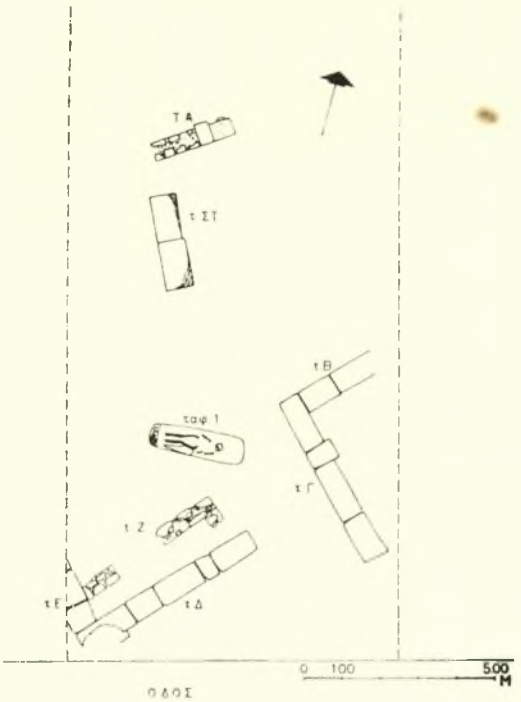
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 6. Ἐρέτρια. Οἰκόπ. Κ. Ψαριανοῦ (ἀριθ. οἰκοπ. 643). Κάτοψις οἰκιῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Τὰ περισυλλεγέντα ὄστρακα καλύπτουν ὅλας τὰς περιὸδους ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς μέχρι καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἀξιοσημείωτον θεωρῶ τὴν ἀνεύρεσιν γεωμετρικῶν ὀστράκων, ἂν καὶ δὲν ἀνευρέθησαν ἐντὸς ἀμιγοῦς γεωμετρικοῦ στρώματος. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἰκοπέδου ἀνευρέθη πρόχειρος ταφή (Σχέδ. 7, ταφ. 1).

Σχέδ. 7. Χαλκίς. Καμάρες. Ἀνασκαφὴ οἰκοπ. Ε. Ρούσσου

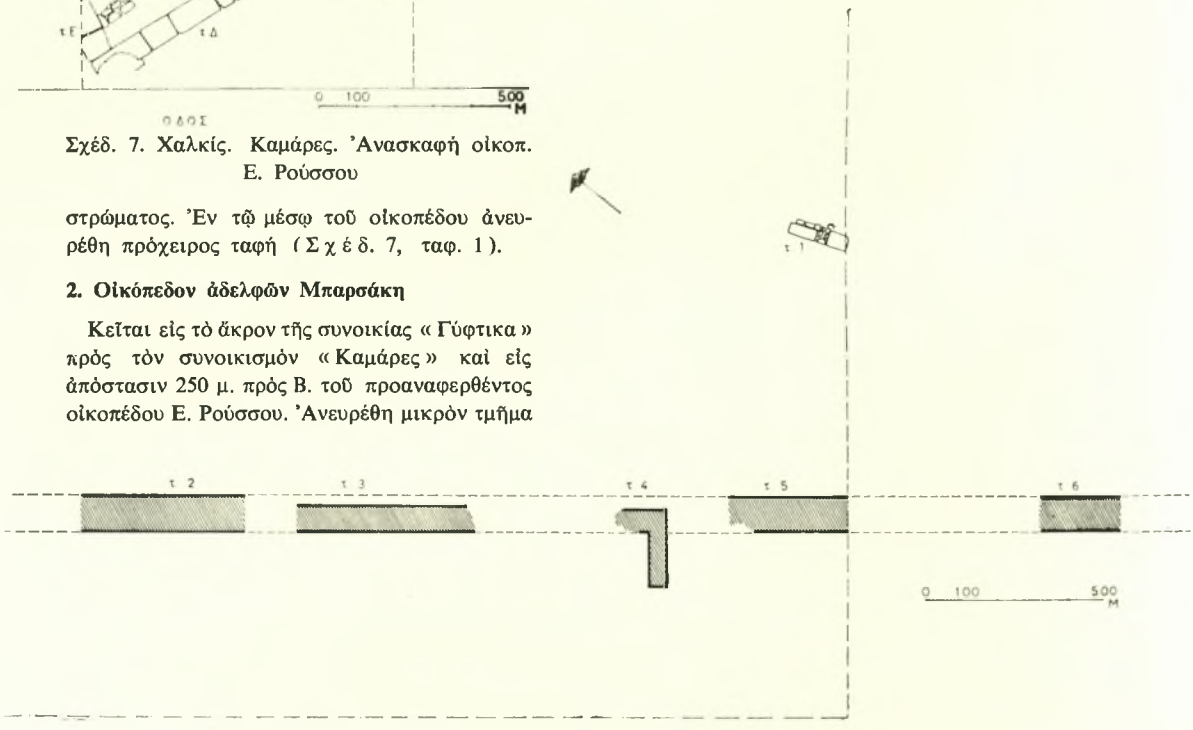
2. Οἰκόπεδον ἀδελφῶν Μπαρσάκη

Κεῖται εἰς τὸ ἄκρον τῆς συνοικίας «Γύφτικα» πρὸς τὸν συνοικισμὸν «Καμάρες» καὶ εἰς ἀπόστασιν 250 μ. πρὸς Β. τοῦ προαναφερθέντος οἰκοπέδου Ε. Ρούσσου. Ἀνευρέθη μικρὸν τμῆμα τοίχου, μήκ. μόλις 1.67 μ. (Σχέδ. 8, τ. 1). Σώζεται μόνον ὁ κατώτατος δόμος, πατῶν, εἰς βάθος 0,20 μ., ἐντὸς γεωμετρικοῦ στρώματος.

Εἰς τὴν ΝΔ. ὅμως πλευρὰν τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθη σειρὰ τοίχων ἐκ μικρῶν ὁπωσδήποτε λίθων συνδεδεμένων δι' ἀφθόνου ἀσβεστοκονιάματος, οἵτινες εἶναι πιθανόν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ τ. 6, ὅστις κεῖται ἐκτὸς τοῦ οἰκοπέδου Μπαρσάκη, νὰ σχετίζωνται πρὸς τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον (Σχέδ. 8, τ. 2, τ. 3, τ. 4, τ. 5 καὶ τ. 6).

Εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἔρευνα αὕτη θὰ καταδείξῃ τὴν σπουδαιότητα τῶν συνοικισμῶν «Γύφτικα» καὶ «Καμάρες». Ἡ περιοχὴ τοῦ κολπίσκου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ αἱ ἐνδιάμεσοι περιοχαὶ μέχρι τῆς «Λιανῆς Ἄμμου» εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐρευνηθοῦν. Εἰς τὴν περιοχὴν «Γύφτικα - Καμάρες», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κέντρον τῆς σημερινῆς Χαλκίδος, δὲν ὑπάρχουν ἐπιχώσεις. Αἱ ὑπάρχουσαι οἰκίαι εἶναι εἰσέτι ὀλίγαι. Ἡ ἔρευνα τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν, περιλαμβανομένης καὶ τῆς περιοχῆς Ἁγίου Ἰωάννου, εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι θὰ φέρῃ εἰς φῶς σημαντικώτατα εὑρήματα καὶ θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς Χαλκίδος.

ΑΓΓ. ΛΙΑΓΚΟΥΡΑΣ

Σχέδ. 8. Χαλκίς. Ἀνασκαφὴ οἰκοπ. Μπαρσάκη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ERETRIA 1967

Das griechisch-schweizerische Zusammenwirken in Eretria erwies sich 1967 als besonders fruchtbar. Den Sondierungen von Fräulein K. Lembesis und den Herren A. Lianguras und Ch. Sigalas verdanken wir genauere Kenntnis der Nekropole mit dichtgedrängten Steinkreisen von Grabhügeln und Funden bedeutenden orientalisierender und schwarzfiguriger Amphoren, ferner die Bestätigung der von uns angenommenen Ausdehnung der spätgeometrischen Stadt und die Entdeckung des am besten erhaltenen Stückes der Stadtmauer klassischer Zeit.

P. Auberson war vom Februar bis April und Juni bis November in Eretria, stand den Ausgräbern als Architekt bei und arbeitete an dem im Frühjahr 1968 erschienenen ersten Heft der Publikation Eretria, Ausgrabungen und Forschungen, Le temple d'Apollon Daphnéphoros. Ingrid Metzger bearbeitete vom Juli bis Oktober Kleinfunde; J.-P. Descoeudres im März und April und vom August bis Oktober. C. Bérard bereitete vom Juli bis September die Publikation des Heroons vor. H. Bloesch hat im Museum Konservierungsarbeiten geleitet, besonders an Münzen, Terrakotten und Stuckfragmenten, unterstützt von Fräulein F. Jaccard. K. Schefold bereitete einen Führer durch Eretria vor.

Die schweizerische Grabung dauerte vom 14. August bis 23. September. Clemens Krause setzte die Untersuchung der Befestigungsanlagen I und II unter dem Westtor fort, über die er unten berichtet. Südlich und nördlich vom Bollwerk sind die spätarchaischen und klassischen Terrassenmauern des Wildbachs in eindrucksvoller Höhe erhalten. L. Kahil fand nördlich vom Bollwerk überraschend tiefe Verschüttung (vgl. unten S. 239). Das breite Bett des Flusses zwischen den Terrassenmauern ist hier erst aufgefüllt worden, als man beim Bau des Bollwerks um 192 v. Chr. den Wildbach nach Westen ableitete. Denn unter der Verschüttung fand L. Kahil eine Opferstätte mit frühhellenistischen Terrakotten und über der Verschüttung die letzte Zerstörung der Stadtmauer, die ich vermutungsweise in die mithridatischen Kriege datiere (87 v. Chr.).

Südlich vom Tor konnte Chr. Dunant im frühhellenistischen Palast feststellen, dass er ursprünglich zwei Peristylhöfe besass. Zu jedem gehören ein Andron und zwei kleinere Räume wohl Schlafzimmer. An den Wänden hat sich hier Stuck ersten Stils mit Quaderverzierung erhalten. Im südlichen Peristyl fand Chr. Dunant einen über 10 m. tiefen Brunnen, in dem Architekturstücke des Palastes lagen; ferner im Schutt den Schild eines Bronzerings mit einem jugendlichen Bildnis, dessen Geschlecht sich nicht sicher bestimmen lässt. Es trägt ein Löwenhaupt wie einen Schleier über den Haaren. Ferner fand sie Statuettenfragmente eines Jünglings und einer laufenden Artemis (vgl. unten S. 238).

In F/5 entdeckte J.-P. Descoeudres ebenfalls Stuckreste prachtvoller Dekorationen ersten Stils mit Architraven, Zahnschnittgesimsen und plastischen Girlanden. Sie könnten aus dem stattlichen spätklassischen oder frühhellenistischen Bau im Südosten von F/5 stammen. Im Westen von F/5 liess sich ein mindestens 8 m. langer nach Süden orientierter Apsidenbau und darüber ein archaisches Haus mit rechteckigem Hof feststellen (vgl. unten S. 239).

Wir lassen nun die Berichte der Mitarbeiter folgen.

K. SCHEFOLD

Grabungen am Westtor 1967 (Plan 1)

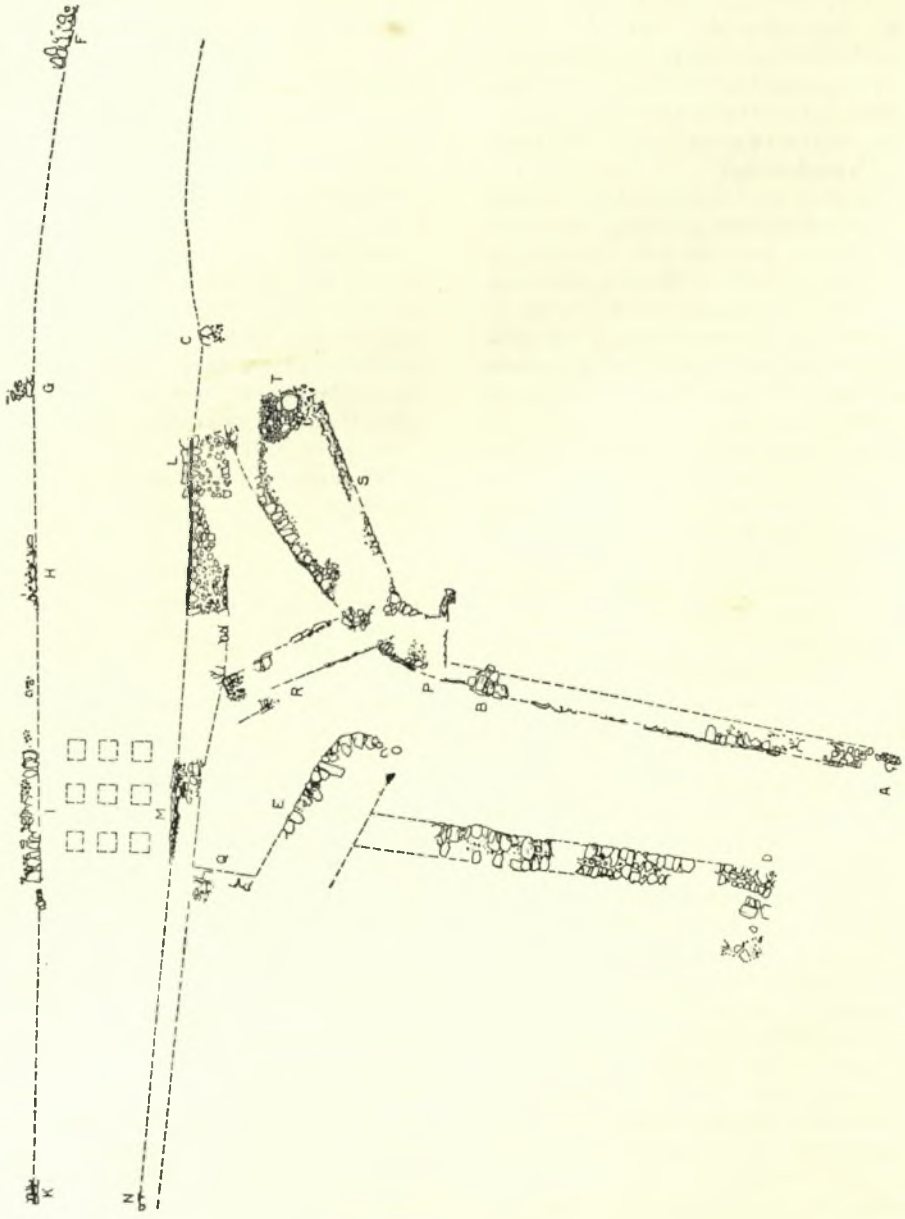
Die Grabungsarbeiten am Westtor konzentrierten sich auf die weitere Erschliessung der archaischen Befestigungsanlagen I und II (vgl. bisher AK 9 (1966), 116 ff. Deltion 22 (1967): Chronika, Plan 1). Die Anlage I des siebten Jahrhunderts, zwei im Abstand von ca 6-7,5 m verlaufende Terrassenmauern mit einer ursprünglichen Höhe von ca 2,35 m wurde in beiden Richtungen — nach Osten und Nordwesten—weiter freigelegt. Das Nordanalemma beschreibt im westlichen Abschnitt C - P, über ca 25 m, eine Biegung von nahezu 90° nach Norden; seine östliche Fortsetzung (A - B) ist über eine Länge von ca 20 m bekannt; sie ist um ca 1 m höher fundiert und gehört nach Ausweis weiterer baulicher Beobachtungen, besonders der Anschlußstelle an den älteren Teil, einer späteren Bauphase an.

Das in jeder Hinsicht, besonders aber in seinem oberen Teil massiver gebildete Südanalemma ist über eine Länge von mehr als 25 m bekannt (D - E). Seine westliche Fort-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

setzung ist gegenwärtig noch ungeklärt (E). Die Sohlen beider Mauern senken sich allmählich von West nach Ost; ein analoges Gefälle weisen die bis zu 2 m über dem gewachsenen Boden (bis zum 1,70 m über der Mauersohle) anstehenden Kies- und Geröllschichten des von Norden kommenden Baches auf (zwischen D-E und P-C), auf dem die jüngere Anlage (II) errichtet wurde.

Während dieser zweiten Bauperiode (sechstes Jahrhundert) wurde der Bach von zwei in nord-südlicher Richtung verlaufenden Terrassenmauern eingefasst. Die rechte Ufermauer wurde an drei Stellen (F, G und K) geschnitten, so dass ihr Verlauf nun abschnittweise über eine Länge von ca 55 m gesichert

Plan 1. Eretria. Westtor

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ist. Sie verläuft weder geradlinig, noch parallel zur linken Ufermauer; vielmehr weicht ihr nördlichster Abschnitt (F) zunächst nach Westen aus und erhält erst bei G die Richtung, die sie dann bis K beibehält. Damit verringert sich die Breite des Baches von ca 8,30 m (zwischen G und C) auf ca 5,30 m (zwischen K und N). Diese Unregelmässigkeit dürfte ihre Erklärung wohl darin finden, dass der bei F freigelegte Mauerabschnitt bereits vorhanden war, als es zum Bau des jüngeren Abschnittes zwischen F und G kam. Für diese Annahme spricht ausserdem die strukturelle Aehnlichkeit des Abschnittes F und des Südanalemma, von dem der benachbarte Abschnitt (G-K) sich deutlich unterscheidet. Analog setzt sich nun auch die östliche Ufermauer (C-N) aus zwei Bauperioden zusammen. Der jüngere Abschnitt (L-N) fängt im nördlichen Teil (L-M) das allmählich angeschwemmte Material des Baches, im südlichen Abschnitt (M-N) dagegen grobes Geröll, sowie eine künstliche Hinterfüllung ab. Das tiefergelegene Geröll gelangte offenbar anlässlich einer Ueberschwemmung in diesen Bereich, wo es beträchtliche Teile von natürlichem Erdreich und Kulturschichten mit sich riss. Diesem Naturereignis fiel der westliche Ausläufer des Südanalemma bei E zum Opfer.

Die Konzeption der jüngeren Anlage berücksichtigte zunächst das ältere Nordanalemma (P-C), das nun als Mauersockel von ca 0,60 m Höhe wiederverwendet wurde und, mit einer stadtseitigen Schale S versehen, das aufgehende Lehmziegelmauerwerk der Wehrmauer trug. Die neugebaute Südkurtine E konnte über das in diesem Bereich weitgehend zerstörte Südanalemma hinweggeführt werden und bildete zusammen mit der Nordkurtine und der Terrassenmauer L-M einen trichterförmigen Vorplatz, der aus taktischen Gründen durch eine an die Nordkurtine angebaute Flankierungsmauer R aufgeteilt wurde. Der Zugang zum Tordurchgang (bei O-P?) erhielt somit eine tangentiale Führung. Er war ausserdem im Süden durch einen Turm (Q?) flankiert, dessen Lehmziegelmassiv sich im Innern des Südturmes der dritten Anlage befindet.

Zu dieser Disposition des Tores passt die Lage der späteren Steinpfeilerbrücke des fünften Jahrhunderts derart, dass es naheliegt, deren Steinbasen bereits der älteren Anlage des sechsten Jahrhunderts zuzuweisen; auch die unregelmässige Anordnung dieser Basen scheint auf einen hölzernen Vorgängerbau hinzuweisen. Zu den merkwürdigsten Eigenheiten dieser Befestigung gehört ein im Innern der Nordkurtine gelegener, erst teilweise freigelegter Magazinraum mit Bodenplatten und versenktem Vorratsgefäss (T).

CLEMENS KRAUSE

Secteur au sud de la Porte Ouest

Dans le secteur au sud de la Porte Ouest, les travaux ont porté sur deux points: la canalisation déjà partiellement mise au jour l'année précédente[1] et le grand édifice qui la bordait à l'ouest (Édifice Sud).

La fouille de la canalisation a été achevée: à quelque 28 mètres au S.E. du puits perdu découvert en 1965, à partir duquel l'exploration avait été entamée, la canalisation fait un coude vers l'ouest et pénètre sous les orthostates de façade de cet Édifice Sud (Pl. 180 a). Elle se poursuit à l'intérieur jusqu'au stylobate du péristyle de la cour. Il s'agit donc réellement d'un canal d'évacuation des eaux de ce bâtiment. La construction en est semblable à celle de la partie dégagée en 1966. Elle comporte de part et d'autre un petit muret en pierres sèches ou en blocs de remploi, haut d'environ 0,38 m posé sur une mince semelle de fondation en argile gris-verdâtre, qui servait en même temps de fond à la canalisation. Les plaques de couverture, faites également d'éléments remployés, et particulièrement de stèles funéraires, ont livré de nouveau un certain nombre d'inscriptions: dix au total sur les derniers tronçons de l'égout, désormais dégagé en entier jusqu'à son point de départ dans la cour. Le coude que fait la canalisation à la sortie du bâtiment était sans doute un point délicat, sujet à des engorgements nécessitant des réparations: alors que tout le reste, sous la rue, était encore en parfait état, ce tronçon particulier est moins bien conservé. Les dalles de couverture en avaient partiellement disparu, à l'exception d'un morceau de tuile plate, ou présentaient des traces de réparations: emploi de plaques brisées, superposées et complétées par des fragments de tuiles.

1. Cf. Deltion 22 (1967), p. 277 ss.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ainsi guidés par la canalisation, il nous a paru intéressant de commencer par cette région la fouille systématique de cette vaste construction, peut-être un palais, d'après l'hypothèse du Professeur K. Schefold [2], désignée ici provisoirement sous le nom de Édifice Sud. Les crêtes des murs en avaient déjà été dégagées par le Service Archéologique grec lors d'une exploration topographique menée par M. B. Petrakos [3]. Mais l'intérieur était encore recouvert d'une couche de déblais et d'humus épaisse de 0,50 à 1 mètre au-dessus du niveau marquant l'abandon de l'habitation. Le plan ainsi tracé sur le terrain laissait deviner un ensemble d'une vingtaine de pièces groupées autour de deux cours à péristyle. Le groupe de la région nord, avec les restes d'une première cour, a été fouillé exhaustivement 1965/66, par sondages successifs à partir de la Porte Ouest, lors de la découverte des tombes d'époque géométrique qu'il avait recouvertes ultérieurement [4].

La partie centrale a fait l'objet des recherches de cette année, qui ont abouti au dégagement de la deuxième cour à péristyle et de quelques pièces voisines (Pl. 180 b-c). Au centre de la cour, presque carrée (12m. 70 × 13m. 20), un stylobate disposé aussi en carré (7 m. × 7m. 60) portait huit colonnes — deux d'angle et une médiane pour chaque côté. Les emplacements en sont encore marqués par les bases circulaires, en saillie sur le stylobate et faisant corps avec lui, sur lesquelles reposaient les tambours. Dans les murs de fond des portiques ainsi constitués s'ouvrent sur les quatre côtés des portes aux seuils de marbre ou des baies menant aux pièces entourant la cour. Parmi celles-ci, on a pu dégager cette année une petite chambre au nord, une autre, triangulaire, à l'est, que traversait la canalisation avant de déboucher sur la rue, et la partie centrale de la grande salle bordant la cour à l'ouest. Les parois en sont conservées parfois jusqu'à une hauteur de 0,60 m environ. Elles ont gardé en partie leur enduit stuqué, particulièrement dans la chambre ouest, où l'assise encore en place porte un décor de stuc imitant un mur appareillé, avec sa plinthe et ses orthostates formant des panneaux gris-blanc en relief séparés par une ciselure (Pl. 180 d). Les parties hautes étaient polychromes, comme le montrent de très nombreux fragments de stuc tombés et mêlés à la terre, rouges ou bleu-noir, parfois moulurés.

Dans le portique nord du péristyle a été découvert un puits, qui avait été couvert de gros blocs de calcaire lors de l'abandon de l'habitation. La fouille, menée jusqu'à l'eau, à une dizaine de mètres de profondeur, a livré quelques éléments de la colonnade du péristyle: deux tambours et un chapiteau dorique en *poros*, de menus fragments de bois bien conservés, dont une colonnette miniature arrachée sans doute à un meuble ou à un coffret, deux fragments de stèles funéraires inscrites, une très grande quantité de tuiles brisées, et des tessons de poterie, parmi lesquels ceux du fond du puits appartenaient à des bols mégariens du IIIe siècle.

L'abondance de tuiles, déjà remarquable dans le puits, caractérise d'ailleurs aussi les autres surfaces fouillées dans ce secteur, tant à l'extérieur de l'édifice, au niveau de la rue, qu'à l'intérieur, où le sol de l'occupation la plus récente est uniformément couvert d'une couche compacte de tuiles brisées, marquant l'abandon et la ruine définitive de la construction.

Parmi les trouvailles faites dans la cour et les pièces voisines, signalons une bague en bronze d'époque hellénistique portant en relief une tête juvénile de profil, coiffée de la léonté d'Héraclès [5], et deux fragments de sculpture de marbre: un petit torse masculin nu en ronde bosse, et un haut-relief également mutilé représentant un corps féminin vêtu d'une tunique courte, peut-être Artémis.

En ce qui concerne l'épigraphie, on a trouvé en tout 15 inscriptions dans la région de la Porte Ouest: 13 dans la canalisation et l'Édifice Sud, et deux autres dans les sondages à l'est de la Porte Ouest. Elles appartiennent toutes à des stèles funéraires du même type que celles qui avaient été découvertes l'année précédente, et peuvent être datées, comme elles, du IVe et du IIIe siècle, d'après l'écriture.

En fonction des différentes observations d'ordre chronologique qu'il a été possible de faire: coupes stratigraphiques, date probable des stèles remployées, celle des tessons, qui

2. Antike Kunst 9 (1966), p. 106.
3. Deltion 17 (1961/62), p. 154-155 et plan 11.
4. Antike Kunst l.c., p. 120-121.
5. Antike Kunst 11 (1968) p. 97 - 98.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

présentent au niveau d'occupation le plus récent une majorité du IIIe et du IIe siècle, appareil des murs, avec leurs remaniements et leurs réparations, il semble que cet Édifice Sud a connu trois états successifs. Si certaines parties, construites en bel appareil de gros blocs de calcaire, peuvent appartenir encore au IVe siècle, d'autres ont été ajoutées en une seconde phase, qu'a suivie enfin un dernier remaniement, avec réparation des murs, exhaussement du sol et, partant, des seuils, et aménagement du canal d'évacuation des eaux.

Nous avons donc affaire, pour l'ensemble de la construction, à un bâtiment d'époque hellénistique, dont le dernier état serait à dater du IIe siècle avant J.-C.

CHR. DUNANT

*

B/3-1 (Plan 2)

Il est encore prématuré d'exposer le résultat des sondages effectués en automne 1967 au nord de la Porte Ouest (B/3-1) et qui seront poursuivis lors de la prochaine campagne. Aussi nous bornerons-nous à indiquer quelques résultats provisoires. Dans la série des sondages effectués d'ouest en est (cf. Plan 2), un des plus importants est le sondage S 1. On y a en effet retrouvé un puissant mur — probablement à dater du VIIème siècle — (qui porte la lettre F sur le plan 1) de facture très semblable à celui du mur d'analemma sud (cf. *supra*). Ce mur est dédoublé vers l'ouest par un beau mur archaïque (Pl. 181 a) posé sur de puissantes fondations et qui pourrait dater de la première moitié du VIème siècle. Par-dessus une rue très tardive s'était installée. Tout proche du mur le plus ancien, dans la face sud de la tranchée S 1, à une profondeur assez considérable (9,40 m; niveau du sol +12,50 m) on a retrouvé un foyer, comportant des restes de carbone, des noyaux, de petits ossements et un groupe de terres cuites entières ou fragmentaires représentant des jeunes filles drapées. Quelques-unes de ces figurines conservent encore des traces de couleur blanche et bleue (cf. l'une d'elle, Pl. 181 b FK 960). Elles datent de l'époque hellénistique ancienne et se trouvaient avec quelques fragments datant encore du IVème siècle (entre autre une lampe en fragments). Au-dessus de ce foyer, une épaisse couche de remplissage, au-dessous, un niveau en terre argileuse.

Le sondage S 8 a permis de retrouver à peu de distance de la surface la courtine de l'époque classique.

Enfin en S 3 on a découvert à +9,80 m (niveau du sol + 12,40 m) un empierrement suivi du rocher naturel, mais au sud-est de la tranchée une fosse a permis de descendre en profondeur. On y a recueilli une céramique homogène datant de la fin du VIIIème et du VIIème siècle.

LILLY KAHIL

F/5-1 (Plan 3)

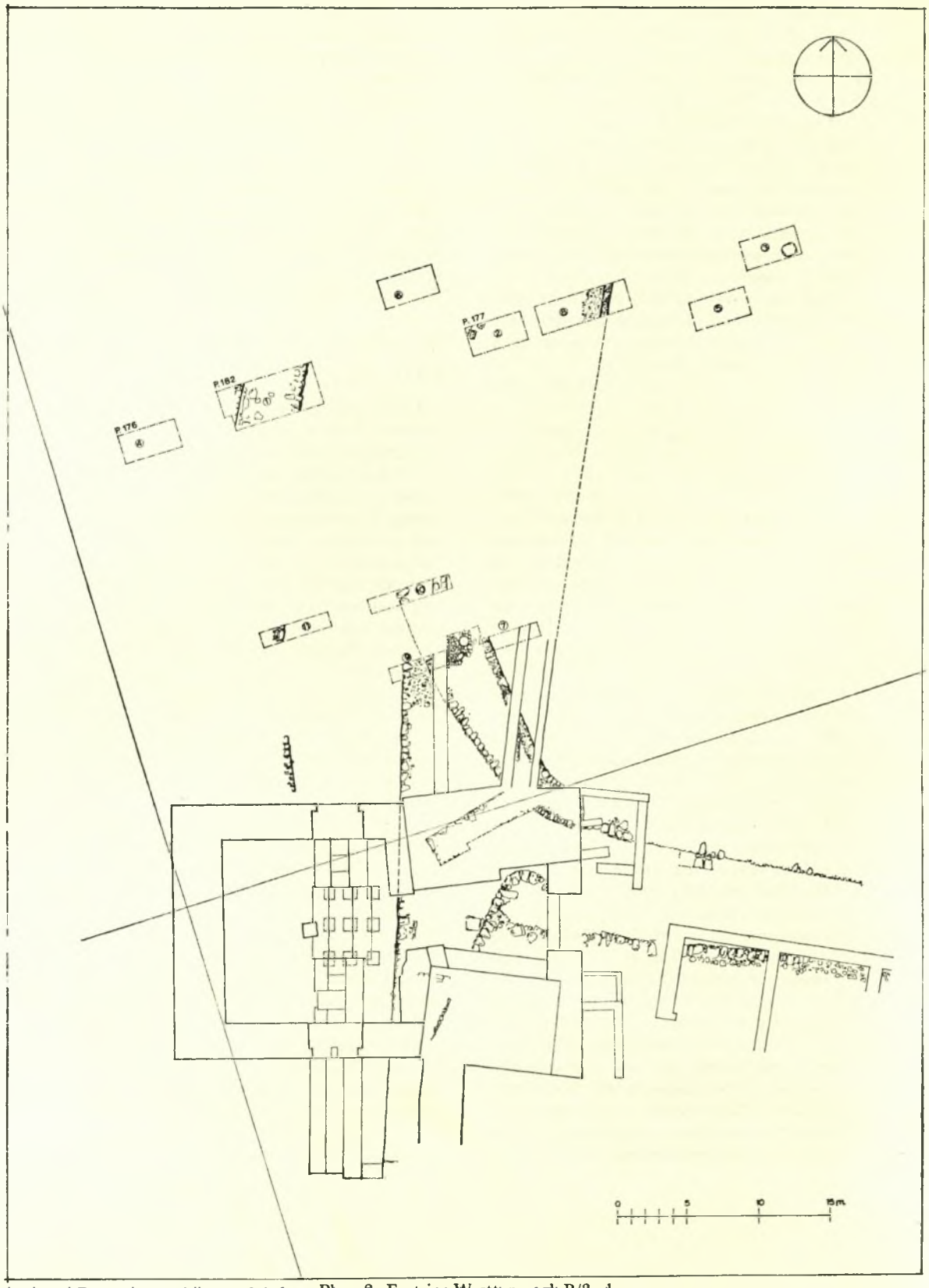
Les fouilles menées en F/5-1 (cf. plan de situation Deltion 20 (1965): Chronique pl. 7 et rapport Delt. 1967) ont permis d'explorer toute la partie ouest du terrain (Pl. 182 a, Plan 3)[6]. Au nord de ce secteur, nous avons dégagé les cinq phases successives de la route, par tronçon de 2,5 m de longueur (Pl. 182 b). Ce procédé a permis de récupérer suffisamment de matériel céramique pour la datation des couches, sans détruire pour autant les niveaux supérieurs sur toute la longueur de la route; de plus, les cinq phases sont ainsi plus facile à reconnaître par les visiteurs que si ces derniers devaient les chercher dans un profil stratigraphique. Les trois premières phases datent de l'époque archaïque (Pl. 184 d : tesson provenant de la route II), les deux dernières de l'époque classique et hellénistique.

Au centre, la maison du VIe s. a été entièrement dégagée —pour autant qu'elle se situe sur notre terrain. La couche de destruction qui recouvre ses vestiges date du début du Ve s. et nous a réservé quelques belles trouvailles, surtout de céramique (dont Pl. 184 c donne un exemple).

La découverte la plus intéressante fut celle de quelques vestiges d'une maison à abside, située sous le sol de la maison archaïque et malheureusement détruite en majeure partie lors de la construction de cette dernière. Par endroits nous avons réussi à retrouver le niveau appartenant à ce bâtiment dont les murs

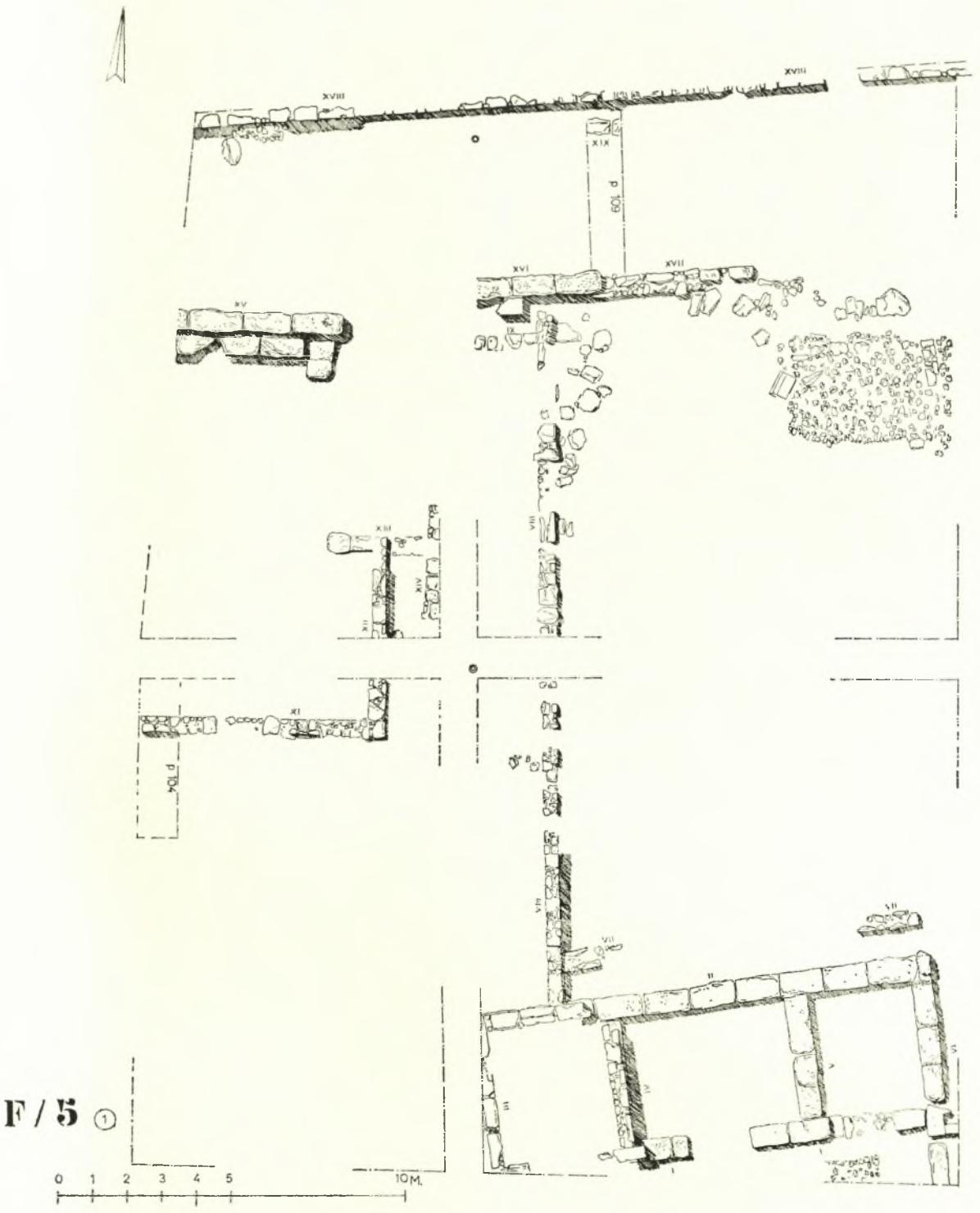
6. Liste de photos (Pl. 181 a - 182 c: J.-P Descoeudres, Pl. 183 a - 184 d.: H. Anagnostou).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Plan 2. Eretria, Westtor und B/3.1

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Plan 3. Erétrie. Terrain F/5 - 1

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

sont construits en fin appareil polygonal (Pl. 182 c). Le matériel recueilli dans cette couche date la maison de la première moitié du VIIe s. quelques tessons provenant de cette couche — FK 119 —: (Pl. 183 a, 184 a - b; cf. aussi Descoeudres, Ant. K 11, 1968). Cette datation est confirmée par la comparaison avec d'autres maisons de ce type trouvées en Grèce (v. P. Bernard, BCH 88, 1964, 80 ss.). Au sud, les restes de cette construction n'ont disparu qu'à une époque tardive: lors de l'aménagement d'une grande fosse à déblais au Ier s. av. J.-C. Cette fosse occupe toute la partie sud du secteur fouillé (env. 9 m, profondeur max. 2 m) (Pl. 183 c) et a livré une énorme masse de petites trouvailles (surtout de la céramique) dont les plus importantes sont des fragments de stuc en relief, peint en partie (datation encore incertaine).

Parmi les autres découvertes de cette campagne, il reste à mentionner celle de murs archaïques et romains dans quelques sondages dans la partie est du terrain. Ces trouvailles ont confirmé que nous sommes en présence de vestiges d'habitat sur notre terrain remontant jusqu'au début du VIIe s. et descendant jusqu'au Ier s. ap. J.-C. La même constatation a été possible lors du dégagement de la pièce ouest du bâtiment hellénistique au S, où la succession de 12 couches de la fin du VIII s. av. J.-C. au Ier s. ap. J.-C. nous a livré de précieuses indications sur la chronologie relative de la céramique érétrienne. Cette fouille stratigraphique nous a appris aussi qu'il faut distinguer trois phases de ce bâtiment dit hellénistique. Une première phase semble avoir pris fin vers 400 (Pl. 183 b couche de destruction), puis le bâtiment a été reconstruit à deux reprises au courant de l'époque hellénistique. C'est d'ailleurs de cette même époque que datent les deux puits découverts au courant de cette campagne. Les deux n'avaient que 2,5 m de profondeur environ; ils n'ont pas livré de trouvailles particulièrement intéressantes.

JEAN - PAUL DESCOEUDRES

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑΣ

1. ΛΟΥΤΣΑ

Ναὸς Ἁγίας Παρασκευῆς

Περὶ τὰ 10΄ πρὸς Δ. τοῦ χωρίου Λούτσα τῆς Βορείου Εὐβοίας, εἰς πυκνόφυτον περιοχήν καὶ πλησίον κρήνης, ἐκ τῆς ὁποίας ρέει ἀδιακόπως δροσερὸν ὕδωρ, σώζεται μικρὸς ναός, ἀφιερωμένος εἰς τὴν ἰδιαιτέρως τιμωμένην ὑπὸ τῶν Εὐβοέων Ἁγίαν Παρασκευήν. Ἐκ τῶν διηγήσεων τῶν ἡλικιωμένων κατοίκων τοῦ χωρίου καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων λειψάνων τοιχοδομίας, μόλις διαφαινομένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, συμπεραίνεται ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε κάποτε μικρὰ Μονή, τῆς ὁποίας Καθολικὸν ἦτο ὁ ναΐσκος τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Λιθίνη κλῖμαξ, μὴ σωζομένη σήμερον, ὡδήγει ἀπὸ τῆς κρήνης εἰς τὸ ὑψηλότερον εὑρισκόμενον ἐπίπεδον τῆς Μονῆς.

Ὁ ναός, σχήματος ἐν κατόψει ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου, διαστ. ἐξωτ. 10.50 × 5.50 μ., εἶναι μονόκλιτος, μετὰ προβαλλούσης ἐκ τοῦ Α. τοίχου ἡμιεξαγώνου κόγχης τοῦ Ἱεροῦ, καλυπτόμενος διὰ μιᾶς καμάρας, ὕψους 3.65 καὶ πλάτους 3.75 μ., κατὰ μῆκος τοῦ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ἄξονος καὶ ἑτέρας ἐγκαρσίας, ὕψους 5.30 (Πίν. 185 α). Ἡ ἐγκαρσία καμάρα, οὖσα στενοτέρα κατὰ 1.25 μ. τῆς κυρίας καὶ διακόπτουσα ταύτην εἰς τὸ μέσον τοῦ μήκους της, δὲν σημειοῦται εἰς τὴν κάτοψιν τοῦ ναοῦ, οἱ μακροὶ τοῖχοι τοῦ ὁποίου συνεχίζονται ἰσοπαχεῖς καὶ ἀδιάσπαστοι καθ' ὅλον τὸ μῆκός των. Ἀνήκει, ἑπομένως, ὁ ναΐσκος τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς εἰς τὸν ἁπλοῦν τύπον τῆς κατηγορίας Α1 τῶν σταυρεπιστέγων ναῶν, πλεῖστα παραδείγματα τοῦ ὁποίου, χρονολογούμενα κατὰ τὸν 13ον καὶ 14ον αἰῶνα, εἶναι ἤδη γνωστὰ εἰς Εὔβοιαν (ΑΒΜΕ Α΄ (1935), σ. 42 - 44).

Εἰς τὴν κοινὴν ἐξ ἀκατεργάστων λίθων τοιχοποιΐαν ἔχει γίνει χρῆσις θραυσμάτων κεράμων, τοποθετημένων ἀτάκτως. Τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιφανείας τῶν τοίχων καλύπτει παλαιὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβεστοκονίας, « πεταχτό ». Εἰς τὴν στέγην σώζονται, εἰσέτι, αἱ ἀρχικαὶ μεγάλαι στρωτῆρες κέραμοι, ἐνῷ ὡς καλυπτῆρες ἔχουν χρησιμοποιηθῆ μεταγενέστερον, αἱ λεγόμεναι « λούκια » (Πίν. 185 α). Τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει ἱδρυθῆ ὁ ναός, εἶναι μαλακόν, μετὰ δὲ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ περιβόλου τῆς παλαιᾶς Μονῆς κατέστη ὀλισθηρόν. Συνέπεια τούτου ἦτο νὰ δημιουργηθοῦν σοβαραὶ ρωγμαὶ εἰς τὸ κτήριον, τὸ ὁποῖον οὕτως ἠπειλεῖτο ὑπὸ πλήρους καταστροφῆς. Πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου οἱ κάτοικοι τῆς Λούτσας ἠναγκάσθησαν, παλαιότερον μὲν νὰ κτίσωσι τέσσαρας ἰσχυρὰς ἀντηρίδας, μήκ. 1.90 καὶ πλ. 1. μ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰς τρεῖς κατὰ μῆκος τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ νοτίου τοίχου καὶ τὴν τετάρτην εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν, πρό τινων δὲ ἐτῶν νὰ κατασκευάσωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἐκ κοινῆς τοιχοποιΐας δύο τόξα, τὸ ἓν εἰς τὸ δυτικὸν τέρμα τῆς δυτικῆς καμάρας καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὴν ἰδίαν καμάραν, εἰς τὸ σημεῖον, ἔνθα αὕτη τέμνεται ὑπὸ τῆς ἐγκαρσίας. Παρὰ ταῦτα ἡ ὀλισθηρότης τοῦ ἐδάφους, αἱ εὐρεῖαι ρωγμαί, αἱ ὁποῖαι εἶχον δημιουργηθῆ καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ τὸ ὕψος τῶν τοίχων, καὶ τὰ ὄμβρια ὕδατα, τὰ ὁποῖα εἰσήρχοντο ἐκ τῆς κατεστραμμένης κεραμώσεως ἀπετέλουν σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τὸ κτήριον καὶ τὸν θαυμάσιον ζωγραφικὸν διάκοσμον αὐτοῦ. Πρὸς διάσωσιν λοιπὸν τοῦ μνημείου, κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας πρόγραμμα ἐργασιῶν, τὸ ὁποῖον, ἐγκριθὲν ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως, ἐφηρμόσθη ἐν ἔτει 1967.

Αἱ γενόμεναι ἐργασίαι ἔχουν ὡς ἑξῆς :

α) Ἀφαίρεσις τῆς κεραμώσεως καὶ τῆς κάτωθεν ταύτης σαθρᾶς τοιχοποιΐας μέχρι τῶν θολιτῶν τῆς καμάρας.

β) Ἔμφραξις τῶν ρωγμῶν τῆς ἀνωδομίας δι' ὑδαροῦς σιμεντοκονίας (ἀριάνι) κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ θιγοῦν αἱ τοιχογραφίαι εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

γ) Ἐπένδυσις τῶν ἄνω ἐπιφανειῶν τῶν καμαρῶν διὰ μανδύου ἐξ ὠπλισμένου σκυροδέματος.

δ) Ἐπανατοποθέτησις τῶν κεράμων καὶ ἀντικατάστασις τῶν κατεστραμμένων δι' ἑτέρων, ὁμοίως παλαιῶν.

ε) Ἐπισκευὴ τοιχοποιΐας, ἔμφραξις καὶ συρραφὴ ρωγμῶν δι' ἀθεάτων « σενάζ » ἐξ ὠπλισμένου σκυροδέματος.

ς΄) Κατασκευὴ ἀναλημματικοῦ τοίχου εἰς ἱκανὸν βάθος, παραλλήλως πρὸς τὸν νότιον τοῖχον τοῦ ναοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 3 μ. ἀπ' αὐτοῦ, πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων καὶ ἀσφάλισιν τοῦ μνημείου.

ζ) Ἀποχωμάτωσις πέριξ τοῦ ναοῦ καὶ τακτοποίησις τῶν ἐπιπέδων καὶ τῶν κλίσεων τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν στερέωσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου, ὁ ὁποῖος, ὡς ἐλέχθη, καταλαμβάνει ὅλας τὰς ἐπιφανείας τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἐλπίζεται ὅτι θὰ διενεργηθοῦν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

2. ΑΥΛΩΝΑΡΙ

Ναὸς Ἁγίου Δημητρίου

Συνεχίσθησαν καὶ ἐφέτος αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως τοῦ παρὰ τὸ Αὐλωνάρι σταυρεπιστέγου, βυζαντινοῦ (13ου αἰῶνος) ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 288, Πίν. 187), ἔχουσαι ὡς ἀκολούθως:

α) Ἀνάσυρσις τῶν κεράμων μετ' ἀντικαταστάσεως τῆς κατεστραμμένης ξυλείας τῆς στέγης τοῦ νοτίου κλίτους. Οὕτω συνετελέσθη ἡ ἀνακατασκευὴ ὁλοκλήρου τῆς κεραμώσως τοῦ ναοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ ἀλλοιωθῇ ἡ προτέρα ἐμφάνισις ταύτης (Πίν. 185 β - γ). Σημειοῦται, ὅτι αἱ ἐλλείπουσαι ἢ κατεστραμμέναι κέραμοι ἀντικατεστάθησαν δι' ὁμοίων παλαιῶν.

β) Σποραδικαὶ ἐπισκευαὶ τοιχοποιΐας καὶ ἐπιχρισμάτων.

γ) Ἀντικατάστασις τῆς Ν. ξυλίνης θύρας καὶ ἐπισκευὴ τῆς Δ. τοιαύτης.

δ) Συμπλήρωσις τῆς ἀρξαμένης πέρυσιν ἀποχωματώσεως εἰς βάθος 0,90 μ. ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Οὕτω, ἐσχηματίσθη πέριξ τοῦ ναοῦ ἐλεύθερος χῶρος, ἡ στάθμη τοῦ ὁποίου εἶναι κατὰ 0,15 μ. χαμηλοτέρα τῆς στάθμης τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ (Πίν. 185 β - γ).

Ὁ δημιουργηθεὶς οὗτος ἐλεύθερος χῶρος εἶναι ἐν κατόψει τετράπλευρος, ἔχων τὰς ἑξῆς διαστάσεις: 1) Α. πλευρά, ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ ναοῦ 8 μ., ἔχει μῆκος 28.10 μ. 2) Ν. πλευρά, ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ ναοῦ 5.65 μ., ἔχει μῆκος 30.50 μ. 3) Δ. πλευρά, ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ ναοῦ 5.80 μ., ἔχει μῆκος 26.80 μ. καὶ 4) Β. πλευρά, ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ ναοῦ 5.70 μ., ἔχει μῆκος 33.50 μ.

ε) Κατασκευὴ χαμηλοῦ «πεζουλίου», πλ. 1 μ., κατὰ μῆκος τῆς Ν., Δ. καὶ Β. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὑδάτων καὶ ἐπίστρωσις τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀποχωματωθέντος χώρου διὰ πατητοῦ ἀμμοχάλικος (Πίν. 185 γ καὶ 186 α).

ς') Διαμόρφωσις ἐπιπέδων καὶ δημιουργία τῶν ἀπαιτουμένων κλίσεων τοῦ ἐδάφους, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ πλήρης στεγανότης τοῦ μνημείου.

ζ) Διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ ἀποχωματωθέντος χώρου κατεσκευάσθη κεκαλυμμένος ἀποχετευτικὸς ἀγωγός, ὅστις ἐκκινῶν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τούτου καταλήγει εἰς τὸν παραρρέοντα χείμαρρον.

Διὰ τῶν γενομένων ἐργασιῶν τὸ μνημεῖον ἐστερεώθη, ἠσφαλίσθη ἀπὸ τῆς εἰσροῆς τῶν ὁμβρίων ὑδάτων καὶ ἐπανεῦρε τὰς ἀρχικὰς αὐτοῦ ἀναλογίας (Πίν. 185 β - γ, 186 α).

Ὑπολείπονται εἰσέτι σημαντικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν πλήρη ἀσφάλισιν τοῦ ναοῦ, ὡς καὶ διὰ τὴν στερέωσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου. Ἐνταῦθα σημειοῦνται αἱ ἑξῆς δύο παρατηρήσεις:

1. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως οἰκοδομικῶν στοιχείων καὶ τοῦ τρόπου συνδέσεως τοῦ σταυρεπιστέγου κυρίως ναοῦ μετὰ τοῦ νάρθηκος, τοῦ στεγαζομένου διὰ τοῦ ὀκταπλεύρου τρούλλου (Πίν. 185 β) εἰκάζεται, ὅτι ὁ νάρθηξ προηγεῖται χρονικῶς τοῦ κυρίως ναοῦ, καὶ 2. Ἐκ τῶν εὑρεθέντων κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν λειψάνων τοιχοποιΐας κάτωθεν τοῦ ἱεροῦ, συμπεραίνεται, ὅτι ὁ σταυρεπίστεγος ναὸς ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιοτέρου κτίσματος (Πίν. 186 β).

3. ΠΥΡΓΟΣ

Ναὸς Ἁγίου Νικολάου

Εἰς τὸν βυζαντινὸν τοῦτον ναόν (Πίν. 186 γ - δ), ἡ περιγραφὴ τοῦ ὁποίου ἐδόθη εἰς ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 297, ἐγένοντο αἱ ἑξῆς ἐργασίαι, συμφώνως πρὸς τὸ παλαιότερον καταρτισθὲν πρόγραμμα:

α) Ἀνάσυρσις κεράμων καὶ συμπλήρωσις τούτων δι' ὁμοίων παλαιῶν.

β) Κατασκευὴ δύο, μὴ ὁρατῶν, «σενάζ» διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ Ν. τοῦ ναοῦ ἀνοικτοῦ ἐξωνάρθηκος.

γ) Ἐπισκευὴ τῆς ξυλίνης ὀροφῆς τοῦ ἐξωνάρθηκος.

δ) Ἀποχωμάτωσις κατὰ μῆκος τῆς Β. καὶ Α. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, πλ. 0,75, βάθ. 1.15 καὶ μήκ. 9.90 μ.

Αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν στερέωσιν καὶ συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν θὰ διενεργηθοῦν τὸ 1968.

4. ΑΓΙΑ ΘΕΚΛΑ

Ναὸς Ἁγίας Θέκλης

Συμφώνως πρὸς τὸ καταρτισθὲν παλαιότερον πρόγραμμα ἐργασιῶν (ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 298), ἐγένοντο ἐφέτος διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ σημαντικοῦ διά τὰς ἁγιογραφίας του βυζαντινοῦ τούτου ναΐσκου τὰ κάτωθι:

α) Ἀποχωμάτωσις καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευράς, ὕψ. 0,70 (Α. πλευρὰ) ἕως 1.70 μ. (Δ. πλευρά). Οὕτω, ἡ στάθμη τοῦ περὶ τὸ μνημεῖον ἐδάφους κατῆλθε χαμηλότερον τοῦ δαπέδου αὐτοῦ καὶ ἐξέλιπε πλέον ὁριστικῶς ὁ ἐκ τῆς ὑγρασίας κίνδυνος τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου.

β) Κατασκευὴ ἀναλημματικῶν τοίχων ἐκ ξηρολιθιᾶς καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ ὄχθου, ὕψ. 0,70 - 1.55 μ. Οὕτω, ἐδημιουργήθη πέριξ τοῦ μνημείου ἐλεύθερος χῶρος ἑκάστη πλευρὰ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται εἰς ἀπόστα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

σιν Α. 1.95, Β. 1.80, Δ. 1.80 καὶ Ν. 2.10 μ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ κτήριον ὄχι μόνον ἀνέπνευσε καὶ ἀπηλλάγη τῶν κινδύνων τῆς ἐπιχώσεως ἀλλ' ἐπανεῦρε καὶ τὰς ἀρχικὰς αὐτοῦ ἀναλογίας (Πίν. 187 α).

γ) Διὰ μεγαλυτέραν προστασίαν τοῦ ναοῦ ἀπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων κατεσκευάσθη κατὰ μῆκος τῆς νοτίας ἐξωτερικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ «πεζούλι», ὁμοίας τοιχοποιΐας πρὸς τὴν τοῦ μνημείου, ὕψ. 0,35 καὶ πλ. 0,40 μ.

δ) Διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀποστράγγισιν τῶν ὑδάτων κατεσκευάσθη ἀποχετευτικὸς ἀγωγός, ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου ἕως τοῦ παρακειμένου χειμάρρου.

ς') Σποραδικαὶ ἐπισκευαὶ τοιχοδομίας, ἐπιχρισμάτων, τῆς κεραμώσεως καὶ τοῦ δαπέδου τοῦ μνημείου.

5. ΚΑΡΥΣΤΟΣ

Φρούριον Καστέλλο - Ρόσσο

Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου «Μοντοφόλι», ὁ ὁποῖος ἀποκόπτεται διὰ μιᾶς βαθείας χαράδρας ἐκ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου τῆς Ὄχης, βορείως τῆς Καρύστου, ὑψοῦται ἓν τῶν ἰσχυροτέρων φρουρίων τῆς φραγκοκρατουμένης κατὰ τὸν Μεσαίωνα Ἑλλάδος, τὸ ὀνομασθὲν ὑπὸ τῶν Λομβαρδῶν, ἕνεκα τοῦ χρώματος τῆς τοιχοποιΐας του, ἀλλὰ καὶ τῆς περιοχῆς, Καστέλλο-Ρόσσο. Τὸ φρούριον τοῦτο, διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ ὁποίου ἤρκουν τριάκοντα μόνον ἄνδρες, διατηρεῖ εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν τὴν πρὸς τὴν πόλιν τῆς Καρύστου πλευράν του (Πίν. 187 β). Ὁ L. Ross εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ταξιδίου τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς Κάρυστον λέγει, ὅτι ἔκτοτε τὸ φρούριον ἦτο ἠρειπωμένον, ἡ δὲ πέριξ αὐτοῦ πόλις ἔρημος καὶ ἀκατοίκητος.

Σήμερον, τὸ τεῖχος εἰς πλεῖστα σημεῖα ἔχει ὑποστῆ σοβαρὰς ζημίας καὶ παρουσιάζει κίνδυνον καταρρεύσεως, εἰς τὴν θέσιν δέ τῆς ἄλλοτε περὶ αὐτὸ πόλεως ἁπλοῦνται μόνον θλιβεροὶ καὶ ἄμορφοι ὄγκοι ἐκ τῆς τοιχοδομίας τῶν ἐξαφανισθεισῶν οἰκιῶν.

Λόγῳ τῆς σπουδαιότητος, ἣν ἔχει τὸ Καστέλλο - Ρόσσο διὰ τὴν ὀχυρωματικὴν τέχνην τοῦ Μεσαίωνος, τῆς σημασίας αὐτοῦ διὰ τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς νήσου Εὐβοίας, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ἐπικινδύνου καταστάσεως ὡρισμένων τμημάτων του, ἐκρίθη ἐπάναγκες νὰ συνταχθῇ ὑπὸ τῆς Ἐφορείας πρόγραμμα ἐργασιῶν συντηρήσεως καὶ στερεώσεως αὐτοῦ, μέρος τῶν ὁποίων ἐπραγματοποιήθη ἤδη ἐντὸς τοῦ 1967.

Ἐπειδὴ αἱ ἐργασίαι αὗται θὰ συνεχισθοῦν καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος — θὰ διαρκέσουν δέ, ὡς εἶναι φυσικόν, ἐπί τινα ἀκόμη ἔτη — δίδονται ἐνταῦθα σύντομοι πληροφορίαι περὶ τῶν κυριωτέρων γενομένων ἐργασιῶν.

Αἱ ἐργασίαι, σκοπὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς εἰσόδου εἰς τὸ φρούριον καὶ ἡ διασφάλισις τῆς λίαν ἐπικινδύνου τοιχοδομίας της ἔχουν ὡς ἑξῆς:

α) *Προτείχισμα*. Τὸ πρὸ τῆς κυρίως πύλης προτείχισμα εἶχεν ὑποστῆ σοβαρὰς ζημίας, ὁ χῶρος δὲ αὐτοῦ εἶχε καλυφθῆ ἐκ τῶν συντριμμάτων τοῦ ὑπερκειμένου τείχους τοῦ πυλῶνος. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν τεραστίων ὄγκων τῶν συντριμμάτων, ἀπεκαλύφθη τὸ προτείχισμα καθ' ὅλον του τὸ μῆκος, ἡ ἐξωτέρα πύλη εἰς τὴν Α. πλευρὰν αὐτοῦ, ἥτις εὑρέθη κατεστραμμένη, τὸ λιθόστρωτον, τὸ ὁποῖον ὡδήγει εἰς τὸν πυλῶνα, ὡς καὶ λείψανα τοιχοδομίας οἰκίσκων, πιθανῶς διὰ τὴν παραμονὴν τῆς φρουρᾶς.

Εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας διατηρεῖται εἰς καλὴν κατάστασιν παλαιοχριστιανικὸς ἀμφικιονίσκος.

Ἐστερεώθη καὶ συνεπληρώθη ἡ τοιχοδομία τοῦ τείχους, ἐτακτοποιήθη τὸ λιθόστρωτον καὶ ἀποκατεστάθη ἡ θύρα εἰς τὴν ἀρχικήν της μορφὴν (Πίν. 187 γ, 188 α).

β) *Πυλών*. Καὶ ὁ πυλὼν ἦτο κατεστραμμένος καὶ κατειλημμένος ὑπὸ τῶν συντριμμάτων, τὸ ὕψος τῶν ὁποίων ἦτο ὑπὲρ τὰ 2 μ. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τούτων, διεπιστώθη, ὅτι τὸ συγκρότημα τοῦ πυλῶνος ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς ἐξωτερικῆς θύρας, ἑνὸς καμαροσκεποῦς χώρου, ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου ἐν κατόψει, καὶ ἑτέρας θύρας, ὁμοίας πρὸς τὴν πρώτην, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου. Ἀμφότεραι αἱ τοξωταὶ θύραι καὶ ἡ καμάρα τοῦ μεταξὺ αὐτῶν χώρου ἦσαν κατεστραμμέναι, ὥστε ἡ εἴσοδος εἰς τὸ φρούριον ἐγίνετο διὰ μιᾶς ὀπῆς ὑπὲρ τὴν κατεστραμμένην ἐξωτερικὴν θύραν.

Ἀπεκαλύφθη ὁ λιθόστρωτος δρόμος μέχρι τῆς ἐσωτέρας πύλης καὶ τὰ δύο μεγάλων διαστάσεων μαρμάρινα κατώφλια τῶν θυρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν οἱ τόρμοι ὑποδοχῆς τῶν θυροφύλλων καὶ τὰ σιδηρᾶ ἐλάσματα καὶ μία σφαῖρα διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς περιστροφῆς τούτων.

Ἀποκατεστάθησαν: ἡ πρώτη θύρα εἰς τὴν ἀρχικήν της μορφὴν (Πίν. 188 β), τὸ ὑπεράνω τμῆμα τοῦ τείχους (Πίν. 187 γ) καὶ κατὰ σημαντικὸν μέρος ἡ δευτέρα, πρὸς τὰ ἔσω, θύρα (Πίν. 189 α).

γ) Μεταξὺ τοῦ πυλῶνος καὶ τοῦ ἀνατολικῶς τούτου πολυγωνικοῦ πύργου ἐστερεώθη καὶ συνεπληρώθη μέγα τμῆμα τοῦ τείχους (Πίν. 189 β).

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΩΚΙΔΟΣ

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΕΛΦΩΝ

Εἰς τὸ Μουσεῖον Δελφῶν αἱ ἐργασίαι ἐπανεκθέσεως περιωρίσθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς προπαρασκευὴν τοῦ ἐκθεσίμου ὑλικοῦ, ἰδίως τῶν χαλκῶν εὑρημάτων.

Πρόβλημα ἐδημιούργησεν ἡ Σφὶγξ τῶν Ναξίων. Πολλαπλαῖ ρωγμαί, αἵτινες ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸν σπόνδυλον τὸν φέροντα τὸ κιονόκρανον καὶ τὴν Σφίγγα, ἐπέβαλον τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ μνημείου ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν, ἵνα μελετηθῇ δεόντως ὁ ἀσφαλὴς τρόπος ἐπανεκθέσεώς του.

Εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου συνεχίσθη ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ κατάταξις τῶν ἀρχαίων κατὰ σύνολα καὶ προσπάθεια ἀποδελτιώσεως τοῦ ὑλικοῦ πρὸς εὐχερεστέραν μελέτην τούτου.

Ἐπίσης, συνεκολλήθησαν καὶ συνεπληρώθησαν ἀγγεῖα προερχόμενα ἐκ τῶν προσφάτων ἀνασκαφῶν· μετάλλινά τινα ἀρχαῖα μετεφέρθησαν πρὸς συντήρησιν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ περιοδειῶν ἐπλουτίσθη τὸ ἀρχεῖον διὰ φωτογραφιῶν μνημείων καὶ χώρων τῆς Περιφερείας, ἀτελέστατα μέχρι τοῦδε γνωστῶν.

ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΟΝ

Κατὰ τὸν διενεργούμενον οἰκοδομικὸν ἔλεγχον καταβάλλονται ἰδιαίτεραι προσπάθειαι διατηρήσεως τοῦ ἀρχαίου τείχους καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν συντηρήσεως αὐτοῦ, εἰς ὅσα σημεῖα ἀπελευθεροῦται τῶν προσκτισμάτων.

ΑΜΦΙΣΣΑ

Πέραν τοῦ ἐλέγχου τῶν ἐκσκαφικῶν ἐργασιῶν εἰς τομεῖς τῆς πόλεως (βλ. κατωτέρω, σ. 250), κατεβλήθη φροντὶς περισυλλογῆς καὶ καταγραφῆς ἀρχαίων, εὑρισκομένων κυρίως εἰς τὴν κατοχὴν ἰδιωτῶν. Ἤδη ἐγένετο πλήρης κατάλογος τῆς ἐκ νομισμάτων κυρίως συλλογῆς τοῦ κ. Κραβαρτογιάννου.

Παραλλήλως ἐδημιουργήθη φωτοαρχεῖον κτισμάτων, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὸν 18ον καὶ 19ον αἰ. καὶ παρουσιάζουν ἀρχιτεκτονικὸν ἐνδιαφέρον.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΡΧΑΙΑΣ ΔΩΡΙΔΟΣ

Περιοδεία εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Δωρίδος κατέστησε γνωστὴν συλλογὴν ἀρχαίων εἰς τὸ χωρίον Καστέλλια, ἥτις ἐδημιουργήθη πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου καὶ στεγάζεται εἰς τὴν κοινοτικὴν βιβλιοθήκην. Σημαντικὸν ἀπόκτημα εἶναι ἐπιτυμβία πλὰξ ἐξ ἐντοπίου «μελανίτου» λίθου, μὲ ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐγχάρακτον παράστασιν.

ΤΡΙΤΑΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΟΣ

Ἐκ τοῦ χωρίου Τριταία Παρνασσίδος περισυνελέγη ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον τοῦ τέλους τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς (Πίν. 190 α).

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΔΕΛΦΟΙ

Τέμενος Ἀπόλλωνος

Συνεργεῖον τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς[1], ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κ. Bommelaer, εἰργάσθη εἰς τὸν χῶρον τοῦ μνημείου τῶν Λακεδαιμονίων, μὲ σκοπὸν τὴν ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων περὶ τὴν χρονολόγησιν τούτου. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μνημείου, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν νεωτέρων κατασκευῶν, εὑρέθησαν ἐντὸς ἀποθέτου χαλκοῦς λέβης καὶ γραπτὰ πήλινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Ἐπίσης, ὄστρακα ἀγγείων, τεμάχια ἐπιγραφῶν, καὶ χαλκᾶ τινα ἀντικείμενα, εὑρέθησαν κατὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ πέριξ τοῦ μνημείου χώρου. Ἐγένετο πλήρης ἀποτύπωσις τοῦ μνημείου, ὡς καὶ τοῦ οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ του, τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθη εἰς τὸν χῶρον τῆς Ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ μνημείου τοῦ Μαραθῶνος.

Ὑπὸ τοῦ κ. Amandry συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι καθαρισμοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν κρήνην καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον εἰς τὴν θέσιν «Κερνά» (Πίν. 190 β), ὅπου διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις μεταγενεστέρων κτισμάτων πρὸς Α. τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν εὑρεθέντων (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 289).

Περιωρισμένης ἐκτάσεως ἔρευνα διεξήχθη ἐπίσης εἰς τὸ ἀργεῖον μνημεῖον τῶν Ἐπιγόνων διὰ τὴν διασαφήνισιν ἐπιστημονικῶν προβλημάτων.

Εἰς τὸ τέμενος τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς συνεργεῖον τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κ. Michaux, ἀνέλαβε τὴν μελέτην τοῦ ναοῦ τοῦ 4ου αἰ. καὶ τὴν ἐκ νέου λεπτομερῆ ἀποτύπωσιν καὶ ταξινόμησιν τοῦ οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ του.

Ὡλοκληρώθη ἡ περίφραξις τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς καὶ τοῦ Γυμνασίου, καὶ ἐγκατεστάθη ἐκδοτήριον εἰσιτηρίων εἰς τὴν παρὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἀγορὰν εἴσοδον τοῦ Ἱεροῦ.

Ἀνατολικὴ Νεκρόπολις

Κατὰ τὴν διαπλάτυνσιν τῆς ἀγροτικῆς ὁδοῦ, ἥτις διέρχεται διὰ τῆς Α. Νεκροπόλεως τῶν

1. Περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς εἰς Δελφοὺς βλ. κατωτέρω σ. 250.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Δελφῶν (βλ. ΑΔ 22 (1967) : Χρονικά, σ. 291), εἰς βάθ. 0,30 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, εὑρέθη παιδικὴ ταφή, διαστ. 1.25 × 0,30 μ. Ὁ τάφος ἦτο λάκκος ἐντὸς τοῦ πετρώδους φυσικοῦ ἐδάφους, ἐκαλύπτετο δὲ δι' ἡμικυλινδρικῶν κεράμων.

Ἐντὸς τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ νεκροῦ εἶχε τοποθετηθῆ λύχνος καὶ εἰς τοὺς πόδας ἀβαφὲς πινάκιον, ἴσως προσφορῶν. Ὁ λύχνος, κορινθιακοῦ ἐργαστηρίου (3ου μ.Χ. αἰ.), φέρει εἰς τὴν βάσιν τὴν ἐπιγραφήν :

ΕΠΙΤΥΝ
ΧΑΝΟΥ

Εἰς τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ ἀνευρέθη χαλκοῦν νόμισμα ἀδιάγνωστον.

ΚΙΡΡΑ

Τινὰ περὶ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς Κίρραν ἐξετέθησαν συντόμως εἰς ΑΑΑ Ι (1968), σ. 144 - 146, εἰκ. 1 - 3. Ἐπειδὴ μικρὸν μόνον τμῆμα τῶν οἰκοπέδων Σκούρα καὶ Θεοχάρη ἀνεσκάφη, ἡ ἔρευνα δὲ θά συνεχισθῆ κατὰ τοὺς προσεχεῖς μῆνας, ἐπιφυλασσόμεθα εἰς μελλοντικὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῆς ἀνασκαφῆς.

Ἀνασκαφὴ πλατείας Ἐμποροπανηγύρεως

1. Περιωρισμένης ἐκτάσεως ἀνασκαφικὴ ἔρευνα διενηργήθη κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς πλατείας Ἐμποροπανηγύρεως Κίρρας, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χώρου τούτου. Συνεργεῖον, ἐργαζόμενον διὰ τὴν διάνοιξιν δημοτικῆς ὁδοῦ εἰς τὴν Δ. πλευρὰν τῆς πλατείας, ἔφερεν εἰς φῶς τμῆμα ρωμαϊκοῦ ψηφιδωτοῦ, ὑπὸ μικρὰν νεωτέραν ἐπίχωσιν, ἤτοι 0,30 μ. εἰς τὸ βορειότερον μέρος, αὐξανομένην πρὸς Ν. βαθμιαίως μέχρι 0,50 μ. Τοῦτο ἀπετέλει δάπεδον χώρου τινὸς ρωμαϊκοῦ κτίσματος. Πιθανῶς τὸ οἰκοδόμημα ἐξετείνετο πρὸς Β., Δ. καὶ Ν.

Ἡ τοιχοδομία, πάχ. 0,30 ἕως 0,25 μ., σύγκειται ἐκ λίθων καὶ ἀσβέστου. Τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἐκάλυπτε παχὺ ἐπίχρισμα ἐξ ἀμμοκονιάματος.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ τοίχου σώζεται τμῆμα ἀποχετευτικῆς ἐγκαταστάσεως, ἀποτελουμένης ἐκ πηλίνων πλακῶν, ἐστεγασμένων διά κυρτῶν καλυπτήρων.

Πρὸς Α. εὑρέθη τοῖχος, πάχ. 0,25 μ., τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὁποίου ἐκάλυπτον πήλιναι πλάκες. Ἐπέκτασις τοῦ κτίσματος πρὸς Α. δὲν φαίνεται πιθανή.

Ὁ τοῖχος τῆς Δ. πλευρᾶς εἶναι ἰσχυρῶς κατεσκευασμένος ἐκ λαξευτῶν ὀγκολίθων, πάχ. 0,80 μ., πρὸς Ν. ἐλαττουμένου εἰς 0,50 μ. ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ΒΔ. γωνίας τοῦ κτίσματος ἡ τοιχοδομία συνεχίζεται πρὸς Β. καὶ Δ., συγκειμένη ὅμως ἐξ ὀπτῶν πλίνθων καὶ ἀμμοκονιάματος. Ἐσωτερικῶς τμῆμα τοῦ Δ. τοίχου φέρει ἴχνη ὀρθομαρμαρώσεως, ἐξ ἐρυθροφαίων μαρμαρίνων πλακῶν, πάχ. 0,02 μ.

Πρὸς Ν. τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐξετείνετο ὑπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰτέας - Δεσφίνης.

Τὸ ψηφιδωτὸν (Σχέδ. 1) διατηρεῖται σχεδὸν κατά τὸ ἥμισυ. Ἀποτελεῖται ἐκ περιφερικῆς ζώνης ἐκ μελανῶν ψηφίδων. Ἡ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τούτου ἐπιφάνεια τοῦ ψηφιδωτοῦ εἶναι λευκή, φέρουσα εἰς διαστήματα 0,15 ἕως 0,18 μ. διακόσμησιν ἐσχηματοποιημένων σταυρανθῶν ἐκ μελανῶν ψηφίδων, διατεταγμένων εἰς γραμμάς.

Ἐκ τῶν κινητῶν εὑρημάτων, οὐδὲν εἶναι σύγχρονον τοῦ κτίσματος. Τὰ ὄστρακα, τὰ ἀνευρεθέντα εἰς τὴν ὑπερκειμένην ἐπίχωσιν, ἀνῆκον εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς μέχρι τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ἀργυροῦν νόμισμα, εὑρεθὲν κατά τὸν καθαρισμὸν τοῦ Δ. τοίχου, ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

2. Ἡ πρόοδος τῶν ἐργασιῶν τῆς διαμορφώσεως τῆς πλατείας Ἐμποροπανηγύρεως Κίρρας, ἔφερεν εἰς φῶς περὶ τὸ κέντρον τῆς Β. πλευρᾶς ταύτης λελαξευμένους ὀγκολίθους ἐκ τιτανολίθου Παρνασσοῦ. Ἡ γενομένη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ἐκτεταμένην κατασκευὴν λιμενικῶν πιθανῶς ἐγκαταστάσεων τῆς Κίρρας τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Ἡ ἔρευνα δὲν ὡλοκληρώθη ἕνεκα τοῦ χαμηλοῦ ὑψομέτρου τῆς περιοχῆς καὶ τῆς ἀμέσου γειτνιάσεως πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἡ διατήρησις τοῦ κτίσματος ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἔβαινεν ἐπὶ τὸ χεῖρον, τελικῶς δὲ τὰ ἴχνη τούτου ἐξηφανίσθησαν, μειουμένης ἀντιστοίχως τῆς ὑψομετρικῆς διαφορᾶς ἀπὸ 2.30 μ. (ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης) εἰς 1.55 μ.

Γενικὴ παρατήρησις εἶναι, ὅτι ἡ θάλασσα εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Κρισσαίου κόλπου, τοὐλάχιστον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κίρρας, ἐπροχώρησεν εἰς βάρος τῆς ξηρᾶς. Κτίσματα ὀρθογώνια καὶ λιμενικὰ ἔργα εἶναι ὁρατὰ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν μέχρις 100 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς.

Κατ' ἔκτασιν ἡ ἔρευνα πρὸς Β. περιωρίσθη μέχρι τοῦ κρασπέδου τῆς πλατείας, διότι καίτοι ἡ ἐπέκτασις τοῦ κτίσματος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἶναι πιθανωτάτη, ἡ παρεμβολὴ ὁδοῦ καὶ ἡ ὕπαρξις οἰκιῶν δὲν παρέσχον τοιαύτην δυνατότητα. Πλὴν ὅμως, ἀρκετοὶ ὀγκόλιθοι

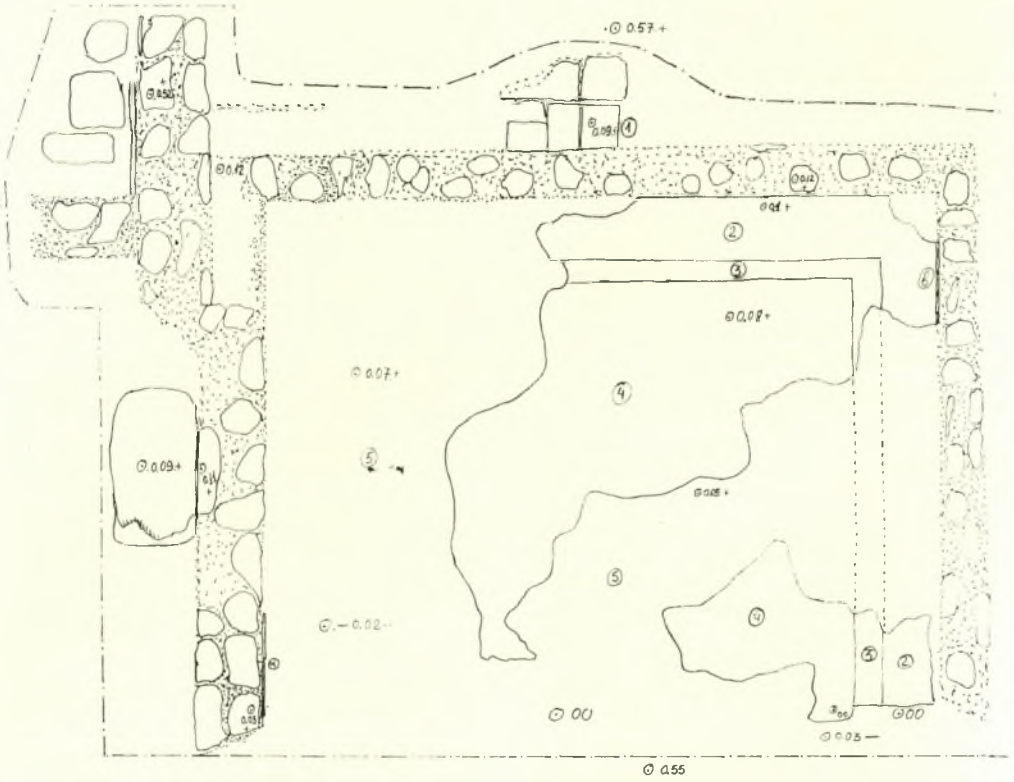
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

εἶναι ὁρατοί, τινὲς τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν γειτονικῶν οἰκιῶν, εἰς τὸ ἰσόγειον δὲ μιᾶς τούτων διατηροῦνται θεμελιώσεις ἀρχαίων κτηρίων. Σκόπιμος θὰ ἦτο ἡ εὐρυτέρα ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ἥτις θὰ ἀπέδιδε σημαντικώτατα στοιχεῖα περὶ τοῦ ἐπινείου τῶν Δελφῶν.

Ο προσανατολισμὸς τοῦ κατὰ μῆκος ἄξονος τοῦ κτίσματος εἶναι ὀπωσδήποτε ἐκ Β. πρὸς Ν.

Ἀπεκαλύφθη τμῆμα τῆς Α. προσόψεως, μήκ. ὕψ. 0,96 μ., ἐνῷ τὸ συνολικὸν ὕψος θὰ πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 1.90 μ. περίπου, ὡς ἀπέδειξε δοκιμαστικὴ τομὴ κατὰ μῆκος τῶν θεμελίων.

Τὸ κτίσμα ἐπεσκευάσθη ἢ ἐπεξετάθη εἰς διαδοχικὰς φάσεις, διότι ὁ τρόπος δομῆς καὶ τὸ χρησιμοποιηθὲν ὑλικὸν εἶναι κατὰ τομεῖς διάφορον. Οὕτω τὸ Β. τμῆμα καὶ μέχρι μήκ. 8.80 μ. εἶναι κατεσκευασμένον δι' ὀρθογωνίων ἀσβεστολίθων, ἐνῷ εἰς τὸ νοτιώτερον, ἔχουν χρησιμοποιηθῆ πωρόλιθοι. Τινὲς τούτων φέρουν ἴχνη λα-

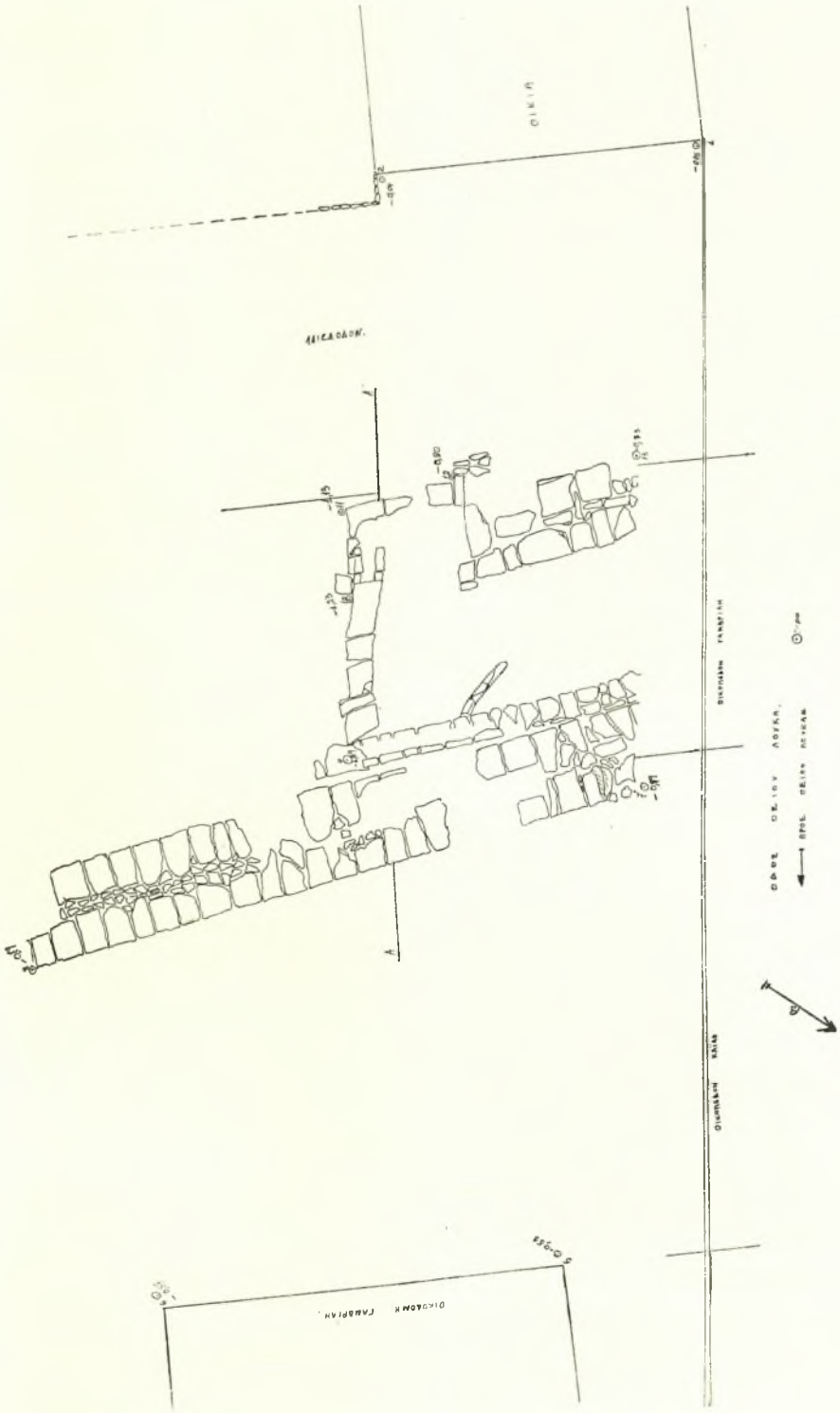
Σχέδ. 1. Φωκίς. Κίρρα. Λεπτομέρεια ἀνασκαφῆς ψηφιδωτοῦ
Ὑπόμνημα ψηφιδωτοῦ: 1. Ὑπολείμματα ἀποχετευτικῆς ἐγκαταστάσεως, 2. Ζώνη λευκοῦ, 3. Ταινία ἐκ μελανῶν ψηφίδων, 4. Ἐσχηματοποιημένα ἄνθη, 5. Τμῆμα δαπέδου ἄνευ ψηφιδωτοῦ, α. Ὑπολείμματα ὀρθομαρμαρώσεως, β. Ὑπολείμματα κεραμίνων πλακῶν

26.50 μ. (Πίν. 191 α). Εἰς οὐδὲν σημεῖον τοῦ τοίχου τούτου σώζονται ἐνδείξεις εἰσόδου τινός. Ἡ κατασκευὴ εἶναι ἰσχυρά. Τὸ πλάτος τῆς θεμελιώσεως (1.25 μ.) μειοῦται εἰς τήν ἀνωδομίαν εἰς 0,75 μ., διότι ἐξωτερικῶς (Α. ὄψις) ὑπάρχει προβολή, πλ. 0,50 μ., ὅπως τοῦτο καθίσταται σαφὲς εἰς τὸ Β. τμῆμα τοῦ τοίχου, ὅπου διατηρεῖται ἡ ἀνωδομία εἰς ὕψος μιᾶς σειρᾶς δόμων. Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ὁ τοῖχος ἀπεκαλύφθη μέχρις ξευμάτων, μαρτυροῦντα προγενεστέραν χρῆσιν.

Εἰς τὴν Δ. ἐσωτερικὴν ὄψιν τοῦ τοίχου, κατὰ διαστήματα ἐμφανίζονται ἰσχυραὶ ἀντηρίδες καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὰς τοιχία. Ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν τετάρτην ἀντηρίδα συνεχίζεται πρὸς Δ. κατασκευὴ ἐξ ὀγκολίθων. Ἡ φύσις καὶ τὰ δρια ταύτης, λόγῳ ἀτελοῦς ἐρεύνης, δὲν εἶναι καθωρισμένα.

Ἐπέκτασις τῆς ἀνασκαφῆς πρὸς Δ. ὡδήγησεν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 2. Δίστομον. Οἰκόπ. Γαμβρίλη. Κάτοψις ἀνασκαφῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

εἰς τὴν ἀποκάλυψιν, εἰς ἀπόστασιν 3.48 μ. δυτικώτερον, ἑτέρου ἰσχυροῦ τοίχου, πλ. 1.15 μ., κατευθυνομένου ἐκ Β. πρὸς Ν. Ἐνῷ ἄμεσος σύνδεσμος μεταξὺ τῶν παραλλήλων τούτων τοίχων ἀνασκαφικῶς τοὐλάχιστον δὲν διεπιστώθη, παρετηρήθησαν κάθετοι προβολαὶ τούτου πρὸς Δ.

Ἐντύπωσιν προεκάλεσεν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνασκαφῆς, τὸ πλῆθος τῶν κεράμων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν διάσπαρτοι εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν. Αὗται, πάχ. 0,025 - 0,03 μ., ἄλλαι μὲν ἐπίπεδοι, ἄλλαι δὲ ἐλαφρῶς κυρταί, εἶναι κατὰ πλειονότητα κεκαλυμμέναι διὰ λεπτοῦ στίλβοντος ἐπιχρίσματος. Πιθανῶς προέρχονται ἀπὸ τὴν στέγην τοῦ κτηριακοῦ τούτου συγκροτήματος. Σποραδικῶς, ἐπίσης, ἀνευρέθησαν τεμάχια πηλίνων μετοπῶν, ἄνευ διακοσμήσεως.

Τὰ περισυλλεγέντα ὄστρακα, χρονολογικῶς ἀνομοιογενῆ, ἀπὸ μυκηναϊκῶν μέχρι μελαμβαφῶν 4ου αἰ., ἀνευρέθησαν ἄνευ στρωματογραφικῶν ἐνδείξεων εἰς τὴν ἀνασκαφεῖσαν ἐπίχωσιν, ὕψ. 0,90 μ.

Ἀπὸ τὸν χῶρον, ὁ ὁποῖος ὁρίζεται ἀπὸ τὸν Α μακρὸν τοῖχον καὶ τὸ βορειότερον κάθετον τοιχίον, κυριολεκτικῶς διὰ ψηλαφήσεως ἀνεσύρθησαν ἀπὸ τῆς ἰλύος σύνολον ἀγγείων, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., ἄτινα περιείχοντο εἰς εὐρὺ ἀβαθὲς πινάκιον καὶ παρ' αὐτὸ ὀλίγα ὄστρακα ἐρυθρομόρφων κρατήρων.

ΑΜΦΙΣΣΑ

1. Ὁδὸς Γιδογιάννου

Εἰς τὸ Ν. ἄκρον τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γιδογιάννου, ἐκσκαφικαὶ οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι ἔδωσαν τὴν εὐκαιρίαν ἀνασκαφῆς τμήματος νεκροταφείου τῆς πόλεως, εἰς χρῆσιν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰ. μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ὡς ἐπληροφορήθημεν, περὶ τὰ 20 μ. νοτιώτερον, κατὰ τὰς ἐργασίας διανοίξεως αὐλάκων διά τὴν τοποθέτησιν ἀποχετευτικῶν ἀγωγῶν, εἶχεν ἀνευρεθῆ ἐπίσης συστὰς τάφων.

Ἐὰν θεωρήσωμεν ἀξιόπιστον τὴν μαρτυρίαν (Μελισσάρης, Ἀρχαιότητες Ἀμφίσσης), ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην εἶχον παρατηρηθῆ ὑπολείμματα μιᾶς τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, εὑρισκόμεθα πρὸ ἐκτεταμένου νεκροταφείου πλησίον τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἀμφίσσης εἰς τὸ ἐπίνειον αὐτῆς.

2. Α΄ Δημοτικὸν Σχολεῖον

Κατὰ τὰς ἐργασίας ἐνισχύσεως διὰ τοιχίου τῶν θεμελίων τοῦ Α. τοίχου τοῦ Α΄ δημοτικοῦ σχολείου Ἀμφίσσης, διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις, καθέτως σχεδὸν πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ σχολείου, κτίσματος ἰσχυροῦ ἐξ ὀγκολίθων, ὁμοίας κατασκευῆς πρὸς τὸ ἀνασκαφὲν κατὰ τὸ ἔτος 1966 τεῖχος τῆς πόλεως τῆς Ἀμφίσσης (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 290).

Ἐπειδὴ εἶναι δυνατὴ ἡ συνέχισις τῆς γραμμῆς τοῦ τείχους κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, εἶναι δυνατὸν τὸ εὑρεθὲν κτίσμα νὰ ἀποτελῇ τμῆμα τοῦ τείχους τῆς πόλεως.

ΔΙΣΤΟΜΟΝ

Οἰκόπεδον Γαμβρίλη

Εἰς τὸ ἐν λόγῳ οἰκόπεδον εἶχε προηγηθῆ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη μέχρι τοῦ ἐδάφους.

Τὰ πορίσματα τῆς συμπληρωματικῆς ἐργασίας τοῦ ἔτους 1967 εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Διεπιστώθη (Σχέδ. 2· Πίν. 191 β), εἰς τὸ ὅριον τῶν οἰκοπέδων Γαμβρίλη καὶ Καΐλη, ἡ ὕπαρξις θεμελιώσεως ὀχυρωματικοῦ τείχους, πλ. 2.50 μ., ἐξ ὀγκολίθων εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὄψεις καὶ ἐνθέσεως μεταξὺ τούτων μικροτέρων λίθων. Σώζεται εἰς ὕψ. μιᾶς μόνον σειρᾶς δόμων. Κατασκευὴ 4ου αἰ.

Εἰς στρῶμα, ὕψ. 0,20 μ., τὸ ὁποῖον παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν ὀγκολίθων καὶ τοῦ παρθένου ἐδάφους εὑρέθησαν ὄστρακα κορινθιακῶν ἀγγείων 7ου μέχρι μελαμβαφῶν 4ου αἰ. π.Χ.

Πρὸ τῆς δυτικῆς ὄψεως τοῦ τείχους καὶ μὲ κατεύθυνσιν σχεδὸν παράλληλον πρὸς τοῦτο διατηροῦνται ὑπολείμματα πολυγωνικοῦ τοίχου. Ἔτι δυτικώτερον διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις δύο ἀγωγῶν. Ἡ φορὰ τούτων εἶναι ἐκ Δ. πρὸς Α.

Εἰς τὴν ΝΔ. πλευρὰν τοῦ οἰκοπέδου Γαμβρίλη, ἐμφανίζεται κατασκευὴ ἐκ λελαξευμένων ὀγκολίθων κατευθυνομένη πρὸς τὴν γειτονικὴν ἀδιέξοδον ὁδόν. Ὁ τομεὺς ὅμως οὗτος εὑρίσκεται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἀνασκαπτομένου οἰκοπέδου, δι' ὃ καὶ ἡ ἔρευνα δὲν εἶναι δυνατή.

ΥΒΟΝΝΗ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

*

DELPHES

Niche « des Navarques »: Une équipe d'architectes a entrepris de dessiner la niche en brèche, dite « des Navarques », qui se trouve à l'entrée du sanctuaire d'Apollon. En nettoyant le monument J.-Fr. Bommelaer a trouvé, sous les vestiges d'installations romaines postérieures à la destruction du dallage, les restes d'un dispositif aussi ancien que la niche et destiné à la consolider, par

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

un élargissement des fondations et l'emploi d'un «blocage», surtout dans l'angle S.E. Le matériel extrêmement pauvre qui a été trouvé dans ce contexte paraît appartenir au début du IVe s. av. J.-C. Découverts au milieu du monument, deux fragments provenant chacun d'un angle de chéneau avec gargouille en forme de tête de lion (P l. 192 a-b) n'imposent pas leur date à la niche parce que rien ne prouve qu'ils aient été enfouis avant sa construction.

Une attention particulière a été portée aux angles du monument. L'angle S.E., qui avait été renforcé comme il vient d'être dit, a été en partie reconstruit cette année (P l. 192 c). La fouille a montré que l'angle N.E., encastré dans une terre d'avalanche stérile, reposait sur une terrasse sans doute beaucoup plus ancienne. L'angle N.O. est séparé du monument voisin (l'hémicycle des « Rois d' Argos ») par un blocage analogue à celui qu'on a déjà rencontré. Le secteur S.O., qui est celui où devaient se raccorder niche « des Navarques » et hémicycle des « Rois » (P l. 193 a), fait l'objet d'une étude particulière dont le but est de vérifier si la niche est bien, comme il paraît, antérieure à l'hémicycle.

Hémicycle des « Rois d'Argos » (P l. 193 a). A l'occasion des travaux effectués à la niche voisine, on a consolidé une partie du mur curviligne et modifié la disposition des orthostates de la façade (Pl. 193 b).

Monument des Epigones. Un nettoyage intérieur a permis de retrouver des blocs appartenant aux monuments voisins à un niveau parfois plus bas que celui de l'assise inférieure des fondations (P l . 193 c).

Angle S.E. du sanctuaire. La zone située à gauche de l'entrée (en face de la niche) a été remblayée et organisée en dépôt de pierres.

Agora romaine. Le nettoyage d'un ancien sondage a permis de récupérer des blocs architecturaux et d'étudier la composition du remblai qui supporte le dallage romain.

ÉCOLE FRANÇAISE D'ATHÈNES

*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ - ΦΩΚΙΔΟΣ

Α'. ΦΘΙΩΤΙΣ

1. Ναὸς Ἀρχοντικῆς Λαμίας

Σύντομος περιγραφὴ τοῦ μεταβυζαντινοῦ τούτου ναοῦ ἐγένετο ἐν ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 162.

Κατὰ τὸ ἔτος 1967 διεξήχθησαν ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας αἱ ἐξῆς ἐργασίαι: ἀνάσυρσις κεράμων μετὰ συγχρόνου ἀντικαταστάσεως τῆς κατεστραμμένης ξυλείας τῆς στέγης, συμπλήρωσις «κορνίζας» εἰς τὴν κορυφὴν τῶν τοίχων, ἐμφραξις ρωγμῶν καὶ στερέωσις τοιχοποιΐας, ἐνίσχυσις τῶν ἀντηρίδων, ἀποκατάστασις κωδωνοστασίου καὶ διευθέτησις τῆς ἀποχετεύσεως τῶν ὑδάτων κατὰ μῆκος τοῦ Β. τοίχου (Πίν. 194 α).

2. Παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ εἰς Λουτρὰ Ὑπάτης

Περὶ τῶν παλαιοχριστιανικῶν μνημείων τῆς Ὑπάτης (Νέων Πατρῶν) ἐγένετο λόγος ἐν ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 164.

Ἐνταῦθα σημειοῦνται τὰ ἐρείπια παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν ἐν μέρει, πρὸ τριακονταπενταετίας περίπου, ὑπὸ ἰδιωτῶν, εἰς θέσιν «τοῦ Βαρκᾶ» παρὰ τὸν οἰκισμὸν τῶν Λουτρῶν Ὑπάτης, τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὴν πεδινὴν ἔκτασιν, τὴν σχηματιζομένην πρὸς Β. τῶν ὑπωρειῶν τῆς Οἴτης.

Ἡ βασιλικὴ εἶναι τρίκλιτος, εἰς τὴν Α. δὲ στενὴν πλευρὰν ἑκάστου κλίτους σχηματίζεται ἡμικυκλικὴ κόγχη, στοιχεῖον τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ τὸ μνημεῖον εἰς χρόνον οὐχὶ ἀρχαιότερον τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνος. Εἰς τὴν τοιχοδομίαν ὑπάρχει ἄφθονον ἀρχαῖον ὑλικὸν εἰς δευτέραν χρῆσιν, ἐπιγραφαὶ δὲ εἶναι κατεσπαρμέναι εἰς τὸν χῶρον τῆς βασιλικῆς καὶ εἰς τοὺς πέριξ ἀγρούς (Πίν. 195 α - β), ὡς καὶ θολωτοὶ τάφοι καὶ λείψανα ἑτέρων κτισμάτων, λουτρῶν κ.ἄ.

Εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ βασιλικὴ εἶχεν ἐρειπωθῆ, κατεσκεύασαν εἰς τὸ μεσαῖον κλῖτος ταύτης μικρόν, μονόκλιτον ναΐσκον, ὡς δεικνύουν τὰ λείψανα τῆς ἀψῖδός του.

3. Μονὴ Ἀμφικλείας

Ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸ 1967 ἡ στεγανοποίησις τοῦ Καθολικοῦ τῆς παρὰ τὴν Ἀμφίκλειαν Μονῆς, συμφώνως πρὸς τὸ ἐξαγγελθὲν πέρυσι πρόγραμμα ἐργασιῶν (ΑΔ 17 (1961/2): Χρονικά, σ. 164, ΑΔ 21 (1966): Χρονικά, σ. 246 καὶ ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 292). Ἡ στάθμη, δηλαδή, τοῦ περὶ τὸν ναὸν ἐδάφους κατῆλθε κατὰ 0,35 - 0,40 μ. καὶ οὕτω κατέστη χαμηλοτέρα τοῦ δαπέδου τοῦ κτίσματος. Διεμορφώθησαν αἱ κλίσεις τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν τελείαν ἀποστράγγισιν τῶν ὑδάτων καὶ ἀντικατεστάθησαν τὰ σαθρὰ ἐπιχρίσματα.

4. Μονὴ Δαμάστας

Εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Μονῆς, περιγραφὴ τῆς ὁποίας ἐδόθη ἐν ΑΔ 17 (1961/2): Χρονικά, σ. 166, ἐγένετο ἀνάσυρσις κεράμων καὶ ἐπισκευὴ τῆς τοιχοποιΐας.

5. Ναὸς Ἁγίου Νικολάου Λαρύμνης

Δεξιὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τοῦ χωρίου Κόκκινον εἰς τὸ χωρίον Λάρυμνα καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ ἐργοστασίου τῆς ΛΑΡΚΟ εὑρίσκεται ὁ ἡμιηρειπωμένος ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Πίν. 194 β). Εἰς τὸν τύπον τοῦ τριχόρου ἁγιορειτικοῦ ναοῦ μετὰ τρούλλου, μὲ τὸν πλούσιον κεραμοπλαστικόν του διάκοσμον καὶ τὰ διασωθέντα σύνολα τῶν τοιχογραφιῶν του, εἶναι προφανές, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Νικολάου ἀποτελεῖ ἓν σημαντικὸν μνημεῖον τῆς ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης (11ος - 12ος αἰών), ἡ συντήρησις τοῦ ὁποίου δὲν ἐπετρέπετο νὰ βραδύνῃ πλέον. Δι' ὃ κατηρτίσθη πρόγραμμα ἐργασιῶν στερεώσεως τοῦ μνημείου καὶ διαμορφώσεως τοῦ περὶ αὐτὸ χώρου, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου θὰ ἀρχίσῃ τὸ προσεχὲς ἔτος (1968).

Ἐπειδὴ τὸ κτίσμα, ἐσωτερικῶς μὲν εἶναι πλῆρες ἐκ τῶν συντριμμάτων τῶν καταπεσόντων τμημάτων τῆς τοιχοδομίας, ἐξωτερικῶς δὲ καλύπτεται ὑπὸ πλουσιωτάτης ἀγρίας βλαστήσεως δὲν εἶναι δυνατόν, πρὸς τὸ παρόν, νὰ δοθοῦν περισσότερα στοιχεῖα περὶ τοῦ σχεδίου καὶ τῆς τέχνης του. Τοῦτο θὰ γίνῃ μετὰ τὰς ἐργασίας.

Παραθέτομεν τὸ κείμενον μεγαλογραμμάτου ἐπιγραφῆς, εὑρεθείσης εἰς τὸ Β. χορόν:

+ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΘΕΩΔΩΡΑΙ
ΓΕΩΡΓΙΕ ΒΟΗΘΗΤΕ ΜΗ
ΤΟ ΣΟ ΗΚΕΤΗ ΘΕΟΔΩΡΟ ΚΑΘΑΡΙΝΩ
ΤΩ ΓΕΓΡΑΦΟΤΗ ΠΟΘΟ ΠΟΛΩ ω
ΠΟΣ ΕΥΡΟΝ ΣΑΣ ΠΡΟΣΤΑΤΑΣ ΕΝ
ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΡΙΟΜΜΕΝΗ
ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΛΟΝ ΜΟΥ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ

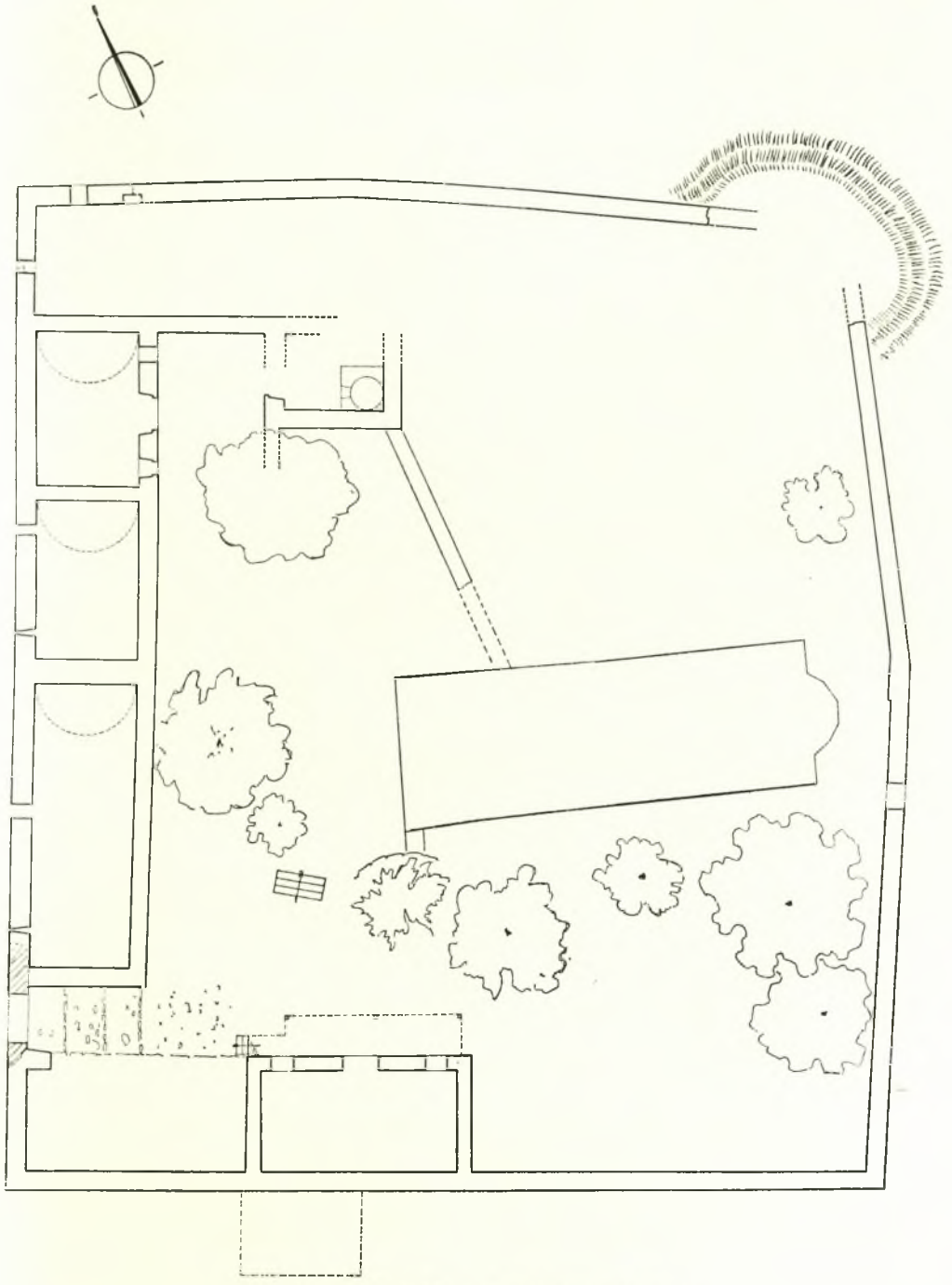
Β'. ΦΩΚΙΣ

1. ΓΡΑΒΙΑ

Μονὴ Παντανάσσης ἢ Πανάσσαρη

(Γ. Κόλλια, Ἡ Μονὴ Προφήτου Ἠλιοῦ Ἀμ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

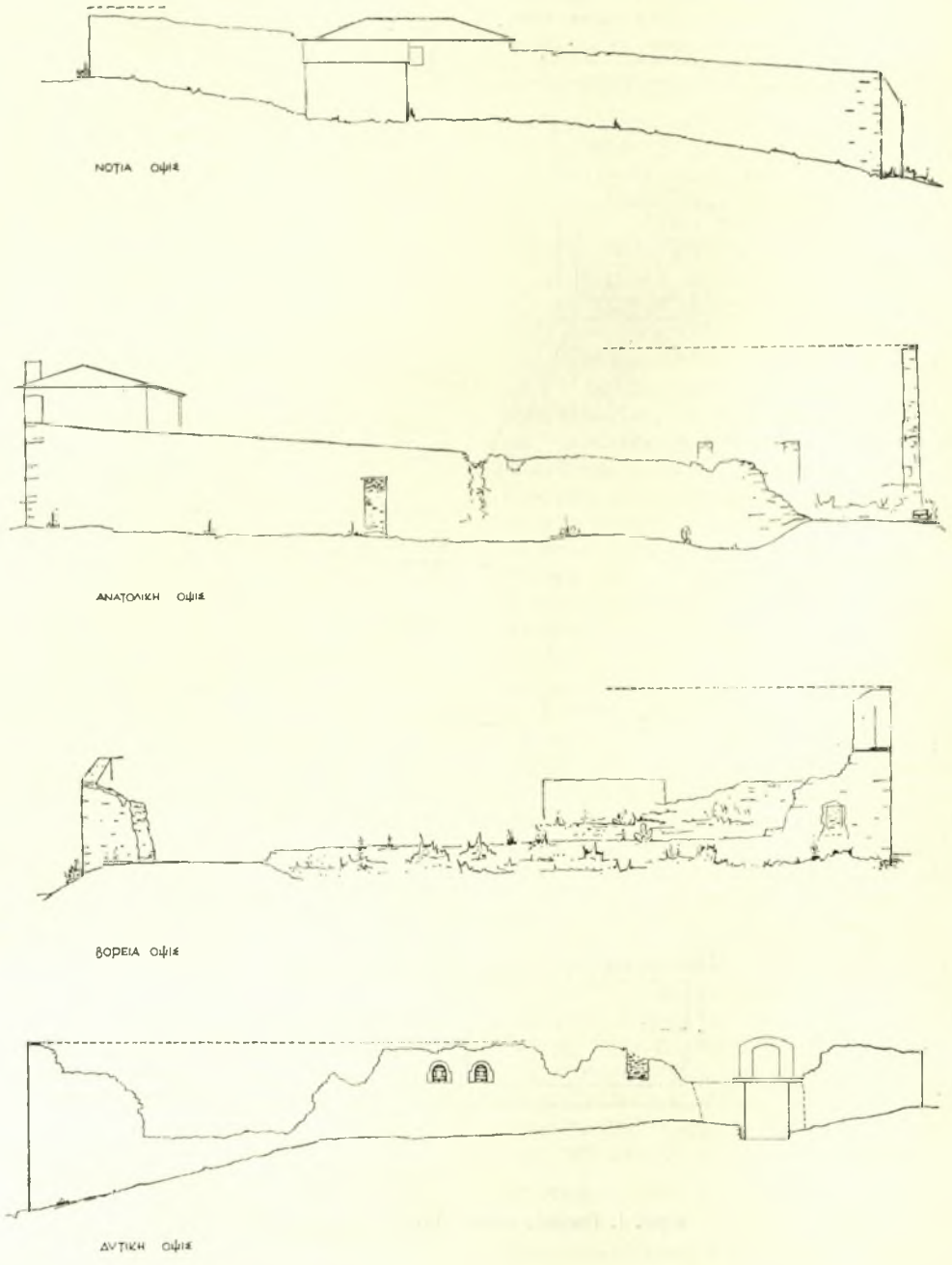

Σχέδ. 1. Γραβιά. Μονὴ Πανάσσαρη. Κάτοψις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

φίσσης καὶ τὸ Ἀρχεῖον της, ἐν «Ἑλληνικά», τόμ. Ε΄, τεῦχ. 2, Ἀθῆναι 1932, σ. 277-292. «Συγκοινωνία», Μηνιαία εἰκονογραφημένη Ἐπιθεώρησις, Ἀθῆναι, ἔτος ΚΔ΄ ἀριθ. 1, Ἰανουάριος 1957, ἔκδοσις Λέσχης Ἑλλήνων Σιδηροδρομικῶν).

Ἐκ τῆς Μονῆς τῆς Παντανάσσης, τῆς κοινῶς γνωστῆς ὡς Πανάσσαρη, ἱδρυμένης ἐπὶ τῶν

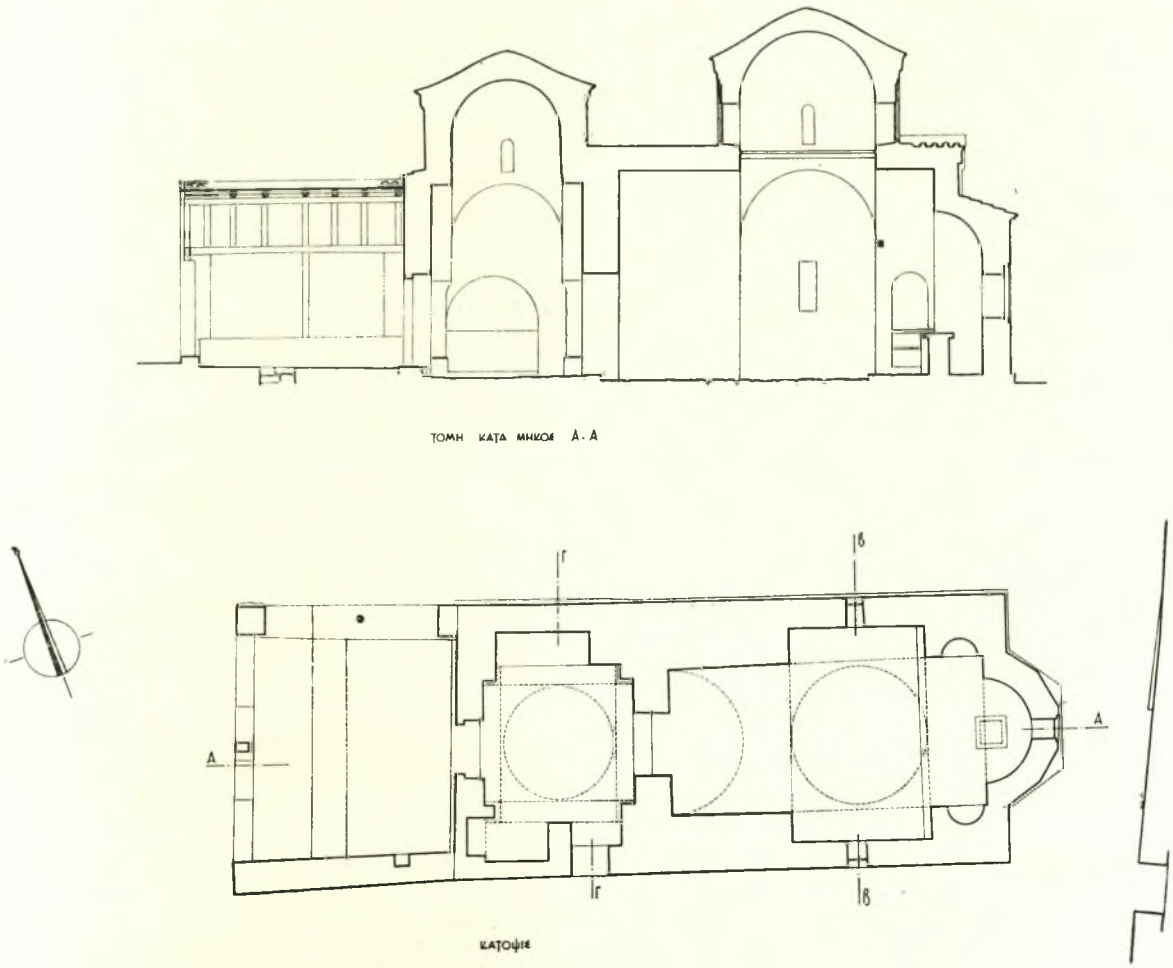

Σχέδ. 2. Μονὴ Πανάσσαρη. Σχεδιαστικὴ παράστασις τῶν τεσσάρων πλευρῶν, ὡς ἔχουν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

ΒΑ. κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ, ὑπεράνω τοῦ περιωνύμου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 χωρίου τῆς Γραβιᾶς, σώζεται σήμερον μόνον τὸ Καθολικὸν αὐτῆς, ἐνῷ τὰ διώροφα ἢ τριώροφα κελλία της, τὰ ὁποῖα μὲ τοὺς ἰσχυροὺς ἐξωτερικούς των τοίχους ἐφωδιασμένους μὲ τυφεκιοθυρίδας καὶ μικρὰ τοξωτὰ παράθυρα ἀνοιγόμενα

ναοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, ἔχει τὰς ἑξῆς διαστάσεις ἐξωτερικῶς : μῆκ., ἄνευ τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ, 11.70, μετὰ τῆς κόγχης 12.80 καὶ πλ. 5.70 μ. Εἰς τοὺς μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον χρόνους προσετέθη ἀκαλαίσθητος ξυλόστεγος ἐξωνάρθηξ, ἀνοικτός, καὶ οὕτω τὸ συνολικὸν μῆκος τοῦ ναοῦ ἀνῆλθεν εἰς 17.55 μ. (Σχέδ. 3 καὶ 5).

Σχέδ. 3. Μονὴ Πανάσσαρη. Τομὴ καὶ κάτοψις Καθολικοῦ

μόνον εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, προσέδιδον εἰς τὴν Μονὴν ἐμφάνισιν οὐχὶ εὐκαταφρονήτου ὀχυροῦ, κεῖνται εἰς σωροὺς ἐρειπίων (Πίν. 196 α· Σχέδ. 1 καὶ 2)[1].

Τὸ Καθολικόν, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ κυρίως

1. Τὰ σχέδια τῆς Μονῆς Πανάσσαρη ὀφείλονται εἰς τὸν Προϊστάμενον τσῦ Γραφείου Μελετῶν τῆς Ἀρχαιολ. Ὑπηρεσίας, ἀρχιτέκτονα κ. Μιχαὴλ Κουρουνιώτην.

Ὁ κυρίως ναὸς καὶ ὁ νάρθηξ ἀνήκουν εἰς τὸν γνωστὸν τύπον τοῦ συνεπτυγμένου, σταυροειδοῦς, ἐγγεγραμμένου ναοῦ μετὰ τρούλλου (Σχέδ. 3-7).

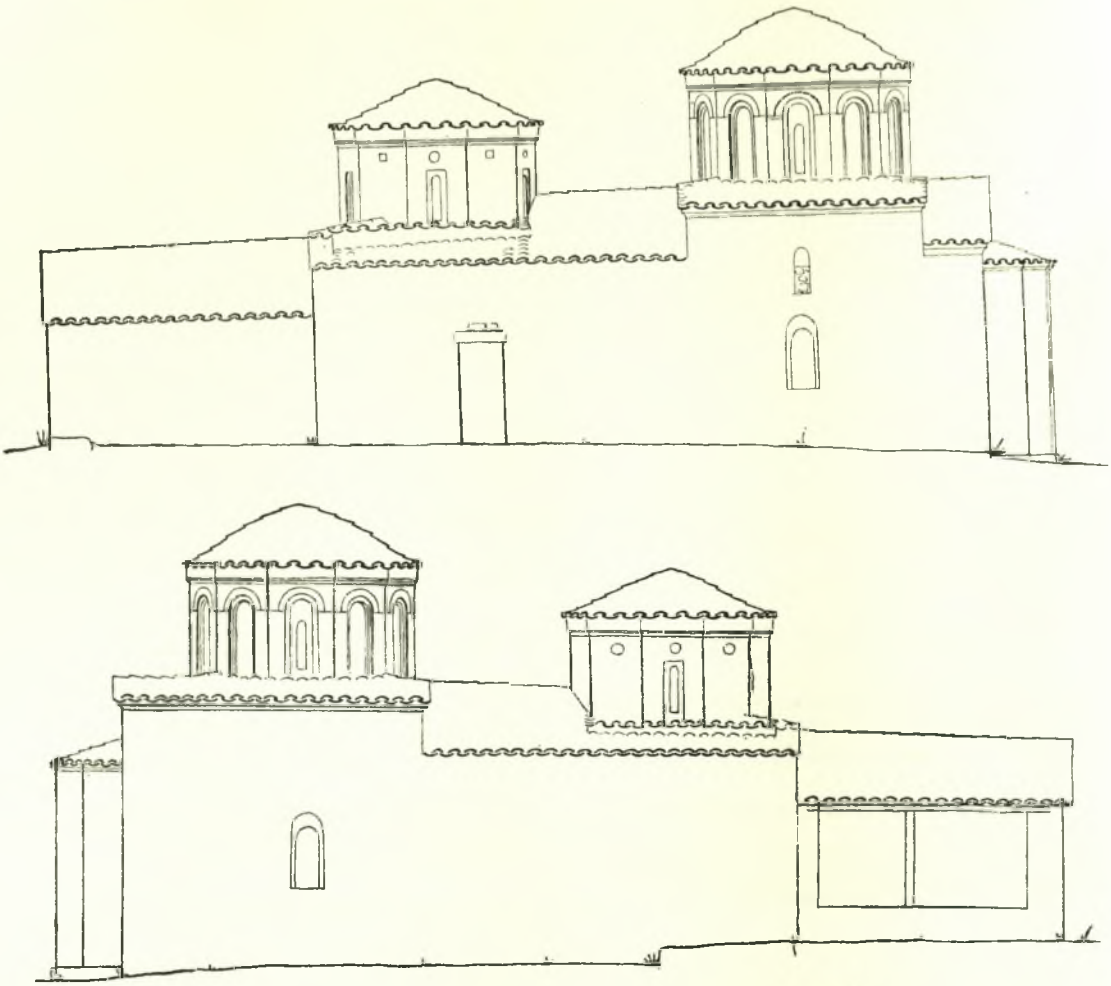
Οἱ τροῦλλοι ἀμφοτέρων τούτων τῶν μερῶν παρουσιάζουν τὰς ἑξῆς διαφοράς :

α) Ὁ τροῦλλος τοῦ κυρίως ναοῦ ἔχει 12 πλευράς, πλ. 1 μ. ἑκάστη ἐξωτερικῶς (Πίν. 196 β·

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 4. Μονὴ Πανάσσαρη. Τομαὶ Καθολικοῦ κατὰ πλάτος

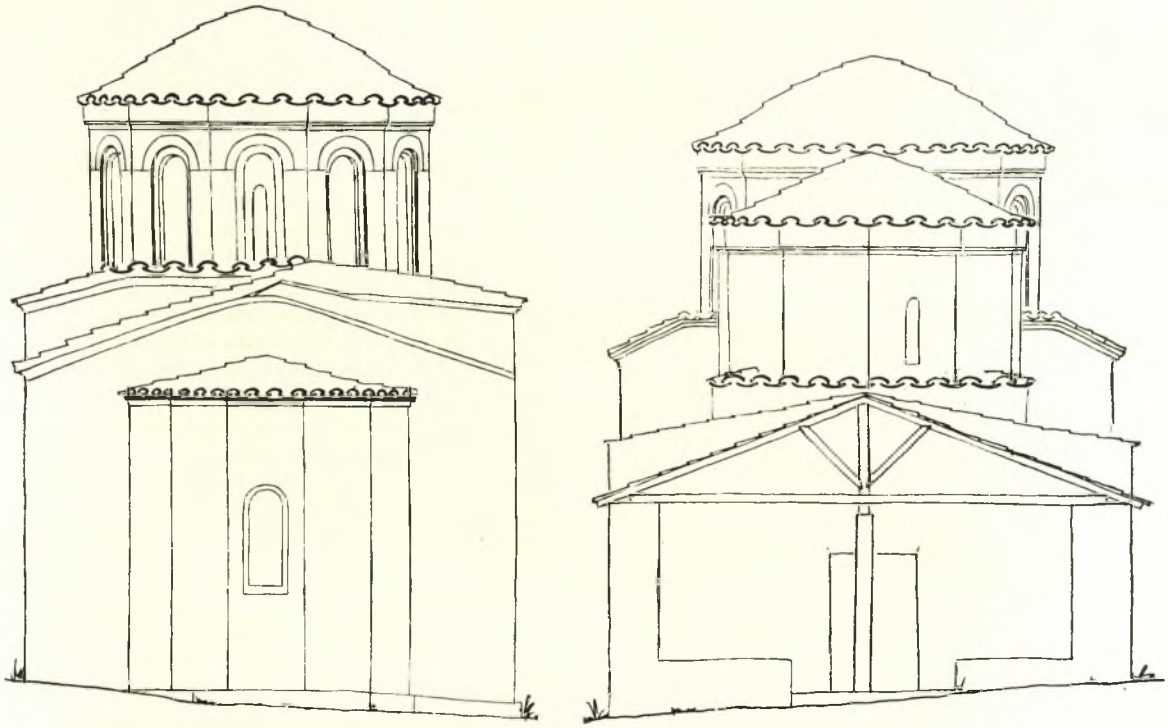
Σχέδ. 5. Μονὴ Πανάσσαρη. Σχεδιαστικὴ παράστασις τῆς Ν. καὶ Β. πλευρᾶς τοῦ Καθολικοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σχέδ. 5 καὶ 6), ἐνῷ ὁ τοῦ νάρθηκος 10 πλευράς (Πίν. 196γ· Σχέδ. 5 καὶ 7), πλ. 1.12 μ. ἑκάστη.

β) Εἰς ἑκάστην τῶν πλευρῶν τοῦ τρούλλου τοῦ κυρίως ναοῦ σχηματίζονται ἀβαθεῖς κόγχαι περιβαλλόμεναι ὑπὸ διπλοῦ τοξωτοῦ πλαισίου (Πίν. 196β· Σχέδ. 5 καὶ 6). Οὕτω, ὁ τροῦλλος οὗτος προσλαμβάνει πλαστικότητα καὶ ἐλαφρότητα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τοῦ νάρθηκος, αἱ ἐπίπεδοι ἐπιφάνειαι τῶν πλευρῶν τοῦ ὁποίου προσδίδουν εἰς αὐτὸν βαρεῖαν ἐμφάνισιν καὶ πλαδαρότητα (Πίν. 196γ· Σχέδ. 5 καὶ 7).

τίας μεταγενέστερος τοῦ κυρίως ναοῦ. Οὕτω, ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ἱερομονάχου Νικολάου, ἐπὶ τῆς μικρᾶς μαρμαρίνης πλακὸς ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου τοῦ νάρθηκος, ἡ δυναμένη νὰ ἀναγνωσθῇ εἴτε + *Ἔτους ,ζ .... =* 7.000 ἀπὸ κτήσεως κόσμου, ἤτοι 1492 μ.Χ., εἴτε + *Ἔτους ,ζ Γ..... =* 7003, ἤτοι 1495 μ.Χ., εἴτε, τέλος, + *Ἔτους ,ζκε.. =* 7025, ἤτοι 1517 μ.Χ., δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς δηλοῦσα τὸν χρόνον τῆς προσθήκης τοῦ νάρθηκος ἢ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ κτίσματος καὶ μετατροπῆς ὡρισμένων τμημάτων αὐτοῦ, ὡς εἶναι π.χ. ἡ διάφορος διαμόρ-

Σχέδ. 6-7. Μονὴ Πανάσσαρη. Σχεδιαστικὴ παράστασις τῆς Α. (ἀριστερὰ) καὶ τῆς Δ. (δεξιὰ) πλευρᾶς τοῦ Καθολικοῦ

Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν κοιλοτήτων τῶν σχηματιζομένων κάτωθεν τοῦ διακοσμητικοῦ κυματίου, εἰς ἑκάστην τῶν πλευρῶν τοῦ τρούλλου τοῦ νάρθηκος ὑπῆρχεν ἀνὰ ἓν «ρόδιον» πινάκιον (Πίν. 196γ).

γ) Διαφορὰ ἐπίσης παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν βάσιν ἑκάστου τρούλλου (Πίν. 196β-γ· Σχέδ. 5-7).

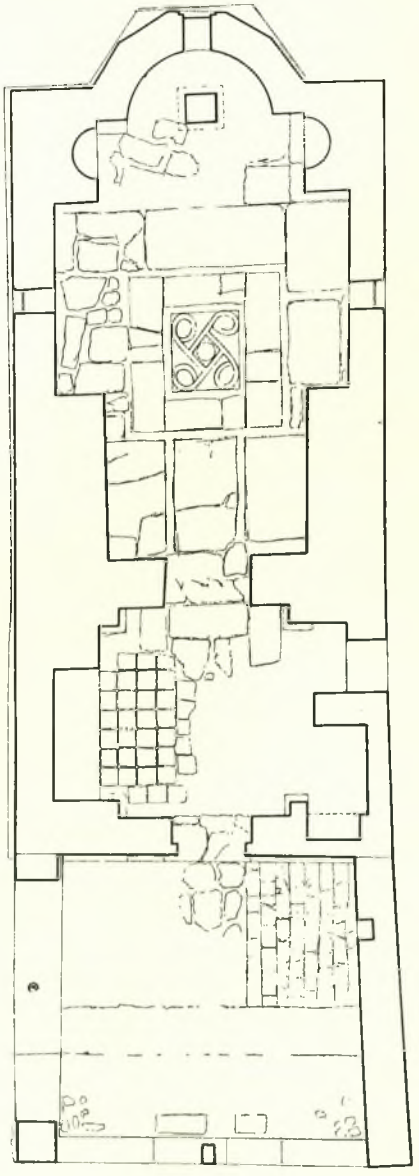
Ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς διαφόρου τοιχοδομίας τῶν δύο τρούλλων εἰκάζεται, ὅτι οὗτοι δὲν εἶναι σύγχρονοι, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ νάρθηξ νὰ εἶναι κατά τινας δεκαεφωσις τοῦ Β. καὶ Ν. τοίχου τοῦ κυρίως ναοῦ (Σχέδ. 5 καὶ 6), ἡ μετατροπὴ τοῦ Α. ἀετώματος τούτου, ἡ διαφορὰ τῆς τοιχοποιΐας τῆς Δ. ὄψεως τοῦ νάρθηκος, ἥτις εἰς μὲν τὸ κάτω ἥμισυ, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ ἀρχικόν, εἶναι κατὰ τὸ πλινθοπερίκλειστον σύστημα, εἰς δὲ τὸ ἄνω ἀποτελεῖται ἐκ κοινῆς τοιχοδομίας, κ.ἄ.

Εἰς τὴν οἰκοδόμησιν ἔχουν χρησιμοποιηθῇ δόμοι φαιοῦ χρώματος, μεγάλων διαστάσεων ἐξ ἀρχαίου τινὸς κτίσματος, εἰς τὸ δάπεδον ροδόχροοι πλάκες, διαστ. 1.78 × 0,97 μ., εἰς δὲ τὸν ὀμφαλὸν τοῦ κυρίως ναοῦ ἔχει τοποθετηθῇ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

όμοία πλάξ, διαστ. 1.21 × 1 μ., ἐπὶ τῆς ὁποίας σχηματίζεται ρόμβος περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τεσσάρων δακτυλίων, σχηματιζομένων διὰ τῶν ἐπεκτεινομένων πλευρῶν αὐτοῦ (Πίν. 196δ· Σχέδ. 8).

Σχέδ. 8. Μονὴ Πανάσσαρη. Τὸ δάπεδον

Εἶναι προφανές, ὅτι αἱ κοιλότητες τοῦ σχήματος τούτου ἐπληροῦντο δι' ἑτέρου ἐνθέτου ὑλικοῦ.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τε κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος εἶναι κατάγραφον. Ὁ διάκοσμος ὅμως οὗτος, πλὴν τῶν ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1825, ὑπέστη καὶ ἑτέρας, ὁμοίως ἐκ πυρᾶς, ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Κατοχῆς.

Λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τοῦ μνημείου κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων πλῆρες πρόγραμμα στερεώσεως τοῦ ναοῦ, καθαρισμοῦ καὶ στερεώσεως τῶν τοιχογραφιῶν καί, ἐφ' ὅσον ὑπάρξουν εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι, εὐρυτέρας ἀποκαταστάσεως τῆς Μονῆς.

Ἐκ τοῦ προγράμματος τούτου κατά τὸ ἔτος 1967 ἐγένοντο τὰ ἑξῆς:

α) Ἀνάσυρσις κεράμων. Ἐπανετοποθετήθησαν αἱ ἀρχικαὶ κέραμοι τοῦ ναοῦ, διαστ. 0,41 × 0,26 μ., αἱ ὁποῖαι, ἄγνωστον διατί, κατά μίαν προγενεστέραν ἐπισκευήν, εἶχον ἀφαιρεθῆ (Πίν. 196γ). Αἱ ἐλλείπουσαι κέραμοι συνεπληρώθησαν δι' ἑτέρων, ὁμοίως παλαιῶν. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν τῆς Α. κεραίας, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν κεράμων, κενὸς χῶρος διαστάσεων, ἐσωτερικῶς, 1.50 × 1 μ., καλυπτόμενος διὰ ξυλείας. Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὰς ἐπισκευὰς ἢ μετατροπάς, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἤδη λόγος.

β) Συμπλήρωσις καὶ στερέωσις τῆς τοιχοδομίας.

Διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1968) ἔχουν προγραμματισθῆ αἱ ἐργασίαι καθαρισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν.

2. ΑΜΦΙΣΣΑ

Ναὸς τοῦ Σωτῆρος (Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος)

Οἱ κίνδυνοι, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν τὸ σπουδαιότατον τοῦτο βυζαντινὸν μνημεῖον, ἐπεσημάνθησαν εἰς τὴν οἰκείαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἐφορείας κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος 1966 (βλ. ΑΔ 22 (1967): Χρονικά, σ. 294). Κατὰ τὸ ἔτος 1967 ἐφηρμόσθη κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἡ καταρτισθεῖσα μελέτη ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως. Κατεσκευάσθη, δηλαδή, περιξ τοῦ μνημείου, ἰσχυρότατος θώραξ ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος, εἰς ἱκανὸν βάθος (2.50 μ. περίπου) καὶ οὕτω ἠσφαλίσθη τὸ μνημεῖον ἐκ τῆς διαβρώσεως τοῦ ἐδάφους.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

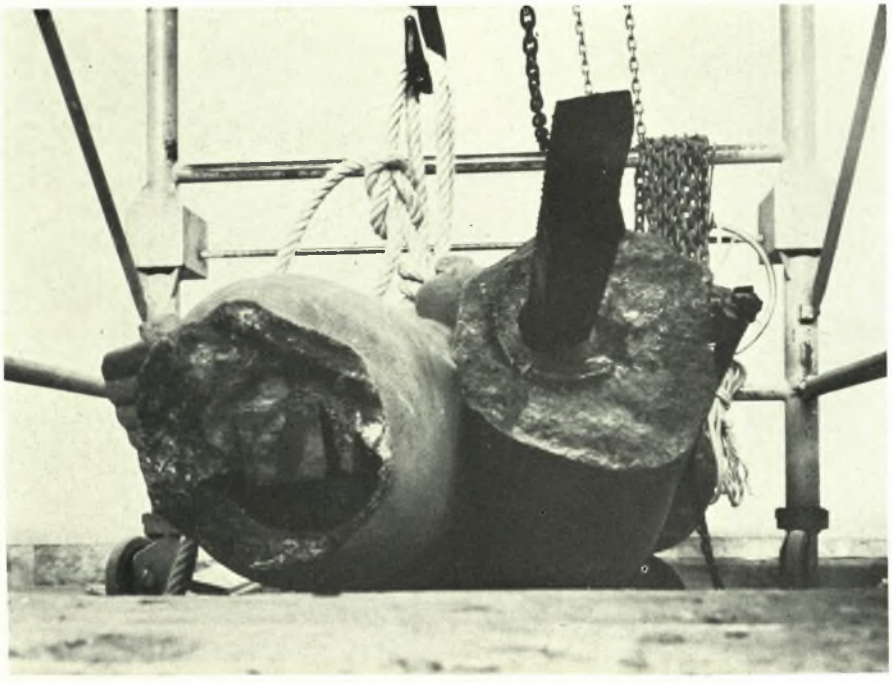
ΠΙΝΑΚΕΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Εθνικὸν 'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον: α - γ. 'Ο Κοῦρος τοῦ Σουνίου (ἀριθ. Εὐρ. 2720) κατὰ τὴν ἐργασίαν ἀνασυγκροτήσεως

Β. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

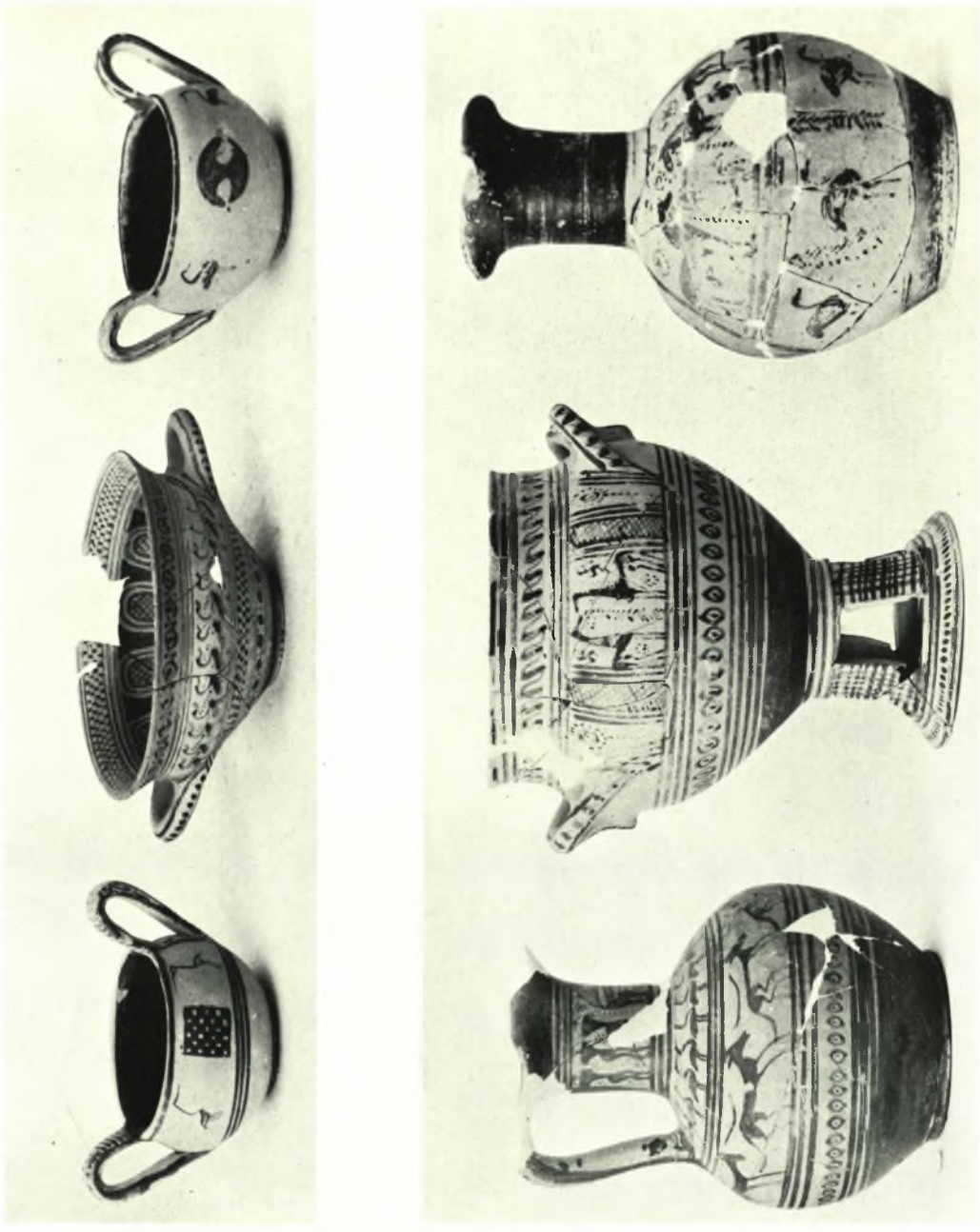
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Εθνικὸν 'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον: 'Η ἐπιτύμβιος στήλη ἀριθ. 1822 συμπεπληρωμένη διὰ τοῦ νέου ἀποτμήματος

Β. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

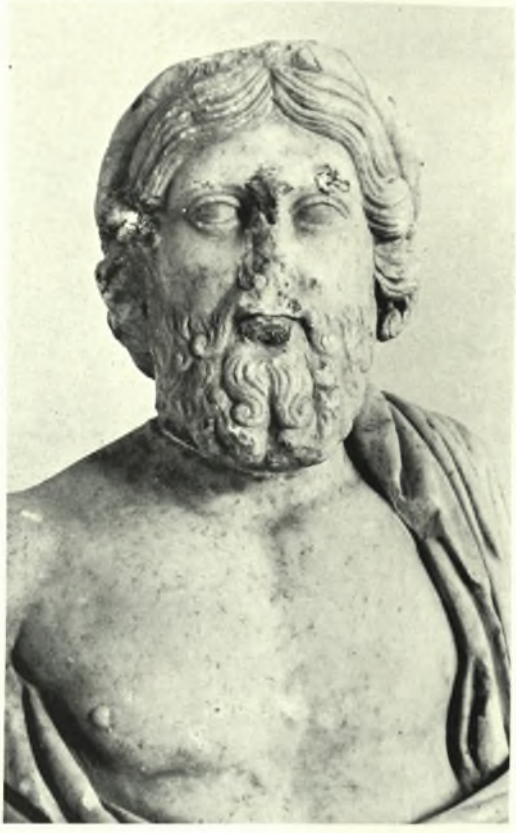
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Εθνικὸν 'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον : α - β. 'Υστερογεωμετρικὰ ἀγγεῖα παραδοθέντα ὑπὸ τῆς 'Εφορείας 'Αρχαιοπωλείων καὶ 'Ιδιωτικῶν Συλλογῶν

Β. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Εθνικὸν 'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον: α - β. Ἄγαλμα 'Ασκληπιοῦ (λεπτομέρεια) καὶ ἀνάγλυφον ἐκ Candara τοῦ Πακιστάν, παραδοθέντα ὑπὸ τῆς 'Εφορείας 'Αρχαιοπωλείων καὶ 'Ιδιωτικῶν Συλλογῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Εθνικὸν 'Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον: α. Χαλκῆ προτομὴ Σαράπιδος, β. Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Διονύσου, γ. Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Διονύσου (;), δ. Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Ποσειδῶνος

Β. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

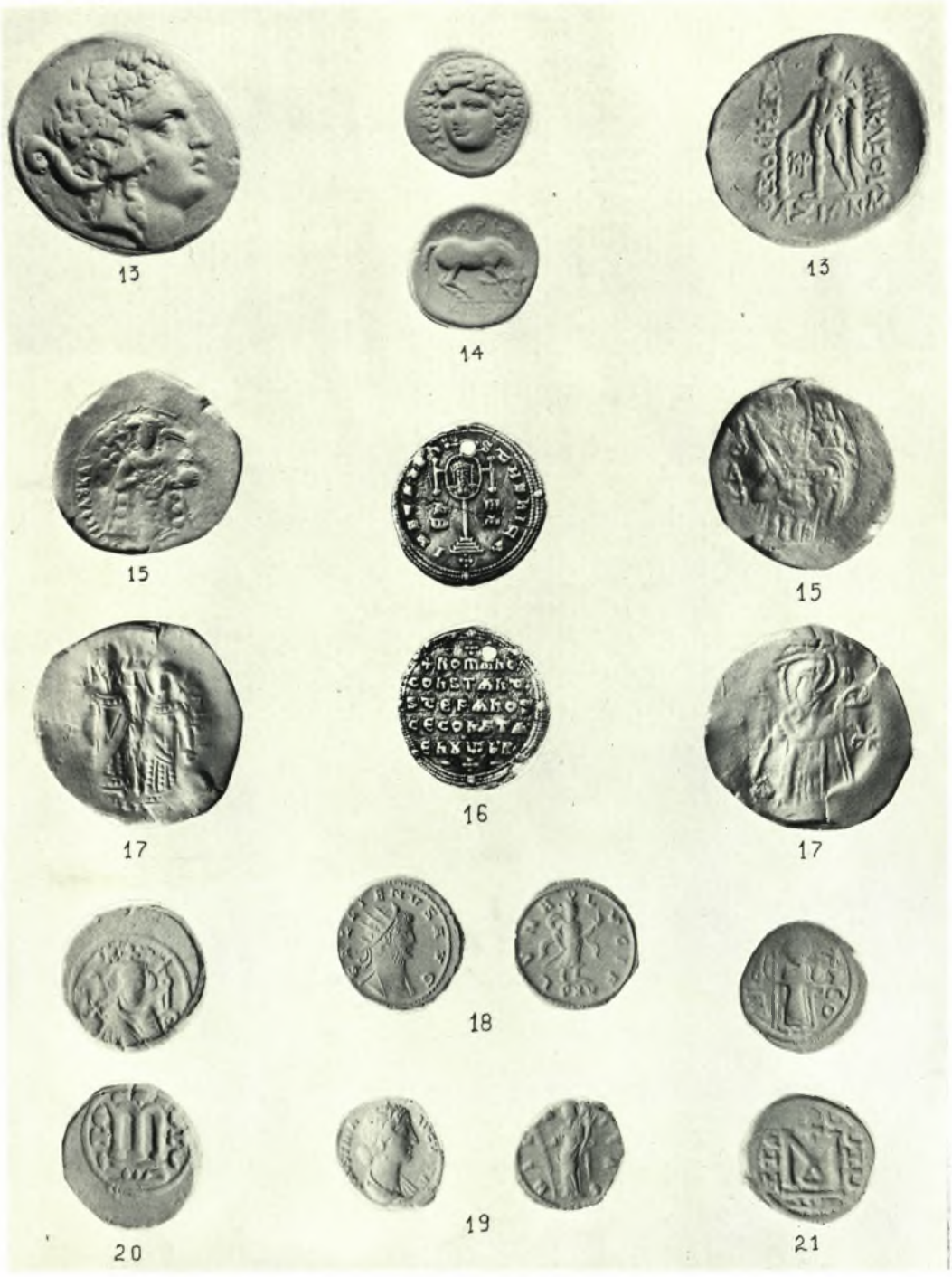
Institutional Repository Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. Νομισματικὴ Συλλογὴ

Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Νομισματικὴ Συλλογὴ

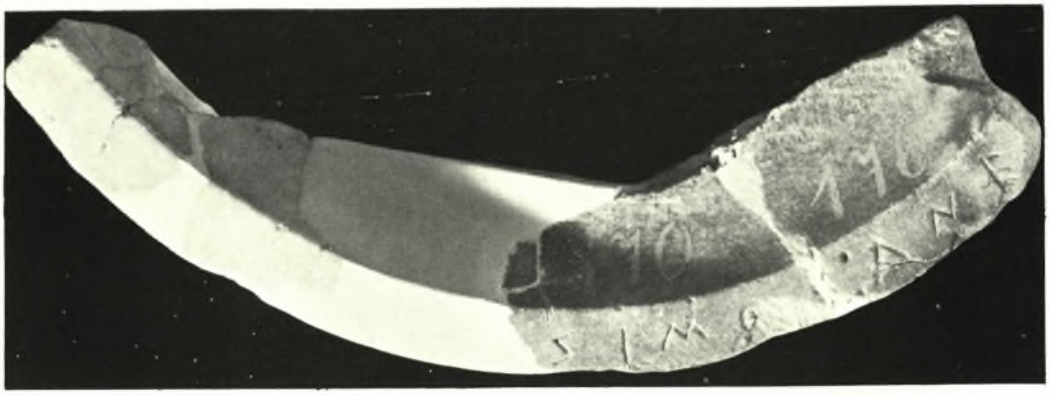
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

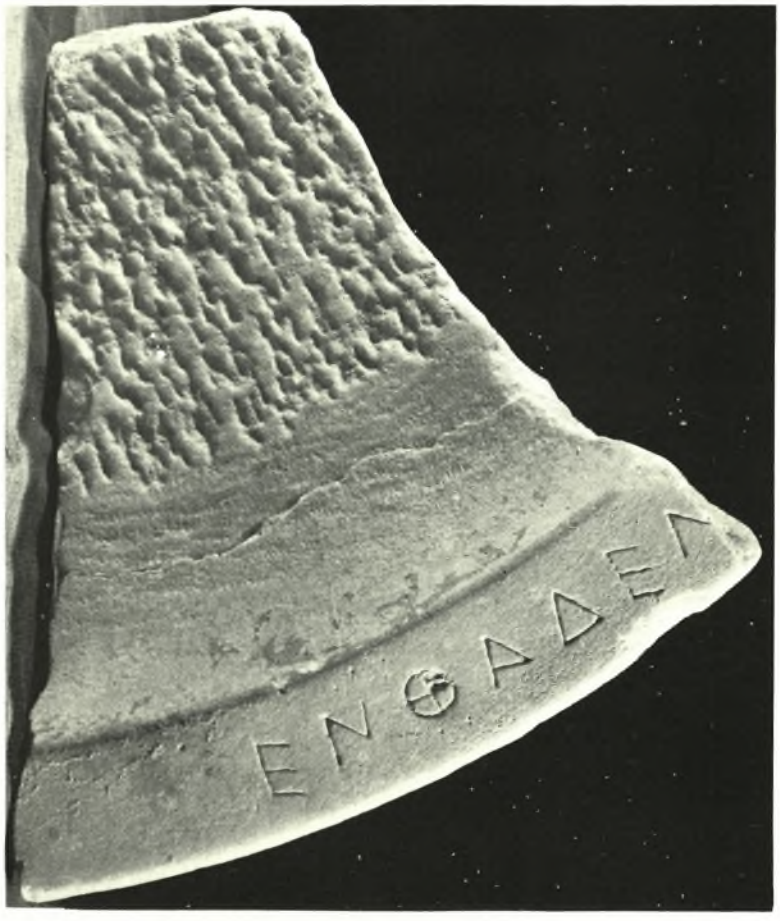

'Αθῆναι. 'Επιγραφική Συλλογή. Κατάλογος τῶν ταμιῶν τῆς θεᾶς 'Αθηνᾶς (IG I², 256 - 263)

ΝΤ. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Επιγραφικὴ Συλλογή: α. Τμῆμα περιρραντηρίου (E.M. 6534 + 5500), β. Τμῆμα περιρραντηρίου (E.M. 5508 + 5505 + 6553)

ΝΤ. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι : α - β. Γυναικεία εἰκονιστικὴ κεφαλή, γ. Θραῦσμα ἐπιτυμβίου ἀττικῆς στήλης

Γ. ΔΟΝΤΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι : α. Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς Α. εἰσόδου τοῦ Ὠδείου Ἡρώδου Ἀττικοῦ, β. Καλυπτήριος πλὰξ περιφερειακοῦ ἀγωγοῦ ὀρχήστρας Διονυσιακοῦ Θεάτρου

Γ. ΔΟΝΤΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι: α. Ἡ Ν. κιονοστοιχία τῆς βασιλικῆς τῆς Βιβλιοθήκης Ἁδριανοῦ, β. Τὸ δάπεδον τῆς αὐλῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς μετὰ τὰς ἐργασίας στερεώσεως

Γ. ΔΟΝΤΑΣ

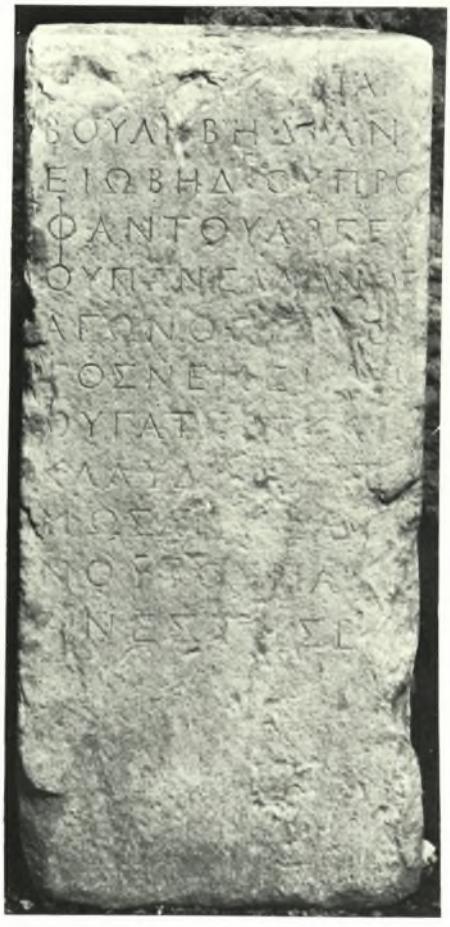
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι : α. 'Η Ρωμαϊκὴ 'Αγορὰ μετὰ τὰς ἐργασίας διαμορφώσεως, β. 'Ο ἀποκαλυφθεὶς ἀγωγὸς εἰς τὸ Α. τμῆμα τῆς αὐλῆς τῆς Ρωμαϊκῆς 'Αγορᾶς, γ. Τμῆμα τοῦ χώρου τῆς Βιβλιοθήκης 'Αδριανοῦ, δ. Βιβλιοθήκη 'Αδριανοῦ. Δωμάτια οἰκίας τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας

Γ. ΔΟΝΤΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι : α. Τὸ Α. τμῆμα τῆς εἰς τὸν χῶρον τῆς Βιβλιοθήκης Ἁδριανοῦ ἀποκαλυφθείσης ἐκκλησίας, β. Μαρμάρινον ἐνεπίγραφον βάθρον ἀποκαλυφθὲν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Ἁδριανοῦ, γ. Ὅρος εὑρεθεὶς εἰς περιοχὴν Λόφου Φιλοπάππου

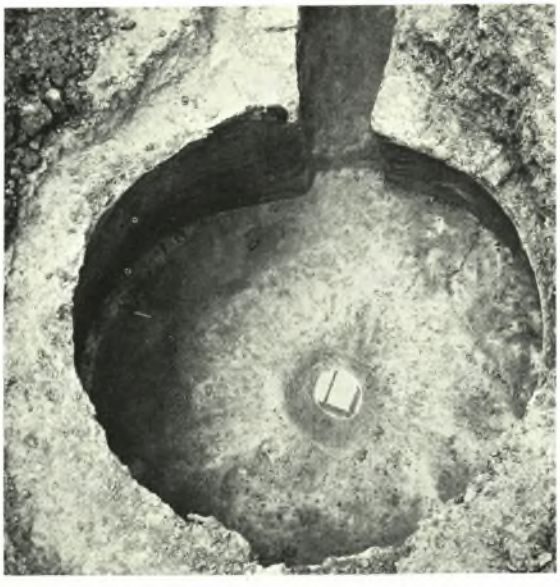
Γ. ΔΟΝΤΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι : α - β. Οἰκόπεδον ὁδῶν 'Αποστ. Παύλου καὶ 'Αγ. Μαρίνης 2. Μυκηναϊκαὶ πρόχοι, γ. Τὰ πρὸς Β. τῆς 'Ακροπόλεως ἀποκαλυφθέντα οἰκοδομήματα καὶ τὸ μαρμάρινον γεῖσον, δ. Οἰκόπεδον ὁδῶν 'Αποστ. Παύλου καὶ 'Αγ. Μαρίνης 2. 'Ο Α. θάλαμος τῆς δεξαμενῆς

Ι. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι : α - β. Οἰκόπεδον ὁδοῦ Διοσκούρων 7. Τμήματα ἐπιτυμβίου στήλης

Ι. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Kerameikos : a. Bronzenes Pferdebein, b. Archaisches Stelenfragment, c. Archaischer Reiterfuß

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Kerameikos: a. Fundstelle der Ostraka (vor dem Stadtgraben), b. Brunnenmündung, c. Tonpithos

F. WILLEMSEN

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Kerameikos: a - e. Ostraka (a. Megakles-Themistokles, b. Kallias, Sohn des Kratias, c. Kimon - Themistokles, d. Leagros, Sohn des Glaukon, e. Menon, Sohn des Menekleides)

F. WILLEMSEN

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Kerameikos: a - c. Naiskos vor dem Stadtgraben (a. Von Nordost, b. Von Südost, c. Von Südwest)

F. WILLEMSEN

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι: α. 'Οδὸς 'Αγησιλάου καὶ Θερμοπυλῶν. 'Επιτύμβιος στήλη, β. 'Οδὸς 'Ακομινάτου. 'Επιτύμβιος κιονίσκος

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

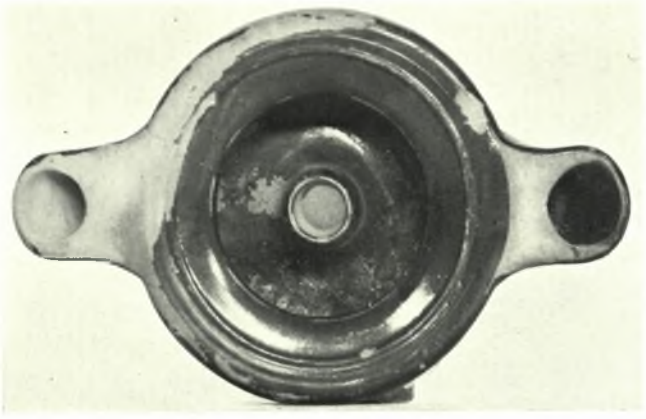

Ἀθῆναι : α. Ὁδὸς Αἴμονος (χωματερὴ Λεμπέση). Χαλκοῦν κάτοπτρον ἐκ τοῦ τάφου VI, β. Ὁδὸς Αἰσώπου καὶ Μύκωνος. Πρωτογεωμετρικὴ οἰνοχόη, γ. Ὁδὸς Αἴμονος (χωματερὴ Λεμπέση). Τάφοι II καὶ III

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Ἀκταίου καὶ Νηλέως: α. Ὑπογεωμετρικὸν προχοΐδιον, β. Μελαμβαφὴς λύχνος, γ. Ἄποψις ἀνασκαφῆς

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. Ὁδὸς 'Απελλοῦ - Εὐπόλιδος - Λυκούργου: α. Τμῆμα πηλίνης γραπτῆς παραετίδος κεράμου, β. Ὄψις ἀνασκαφῆς ἀπὸ ΝΑ.

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Ἀπελλοῦ - Εὐπόλιδος - Λυκούργου: α. Πηλίνη παραετὶς κέραμος, β. Ἐπιτύμβιος στήλη

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Βιργ. Μπενάκη 13: α. Πηλίνη πλαγγών, β. Πήλινον εἰδώλιον, γ. 'Επιτύμβιος κιονίσκος, δ. Ἄποψις τῆς ἀνασκαφῆς ἀπὸ ΝΔ.

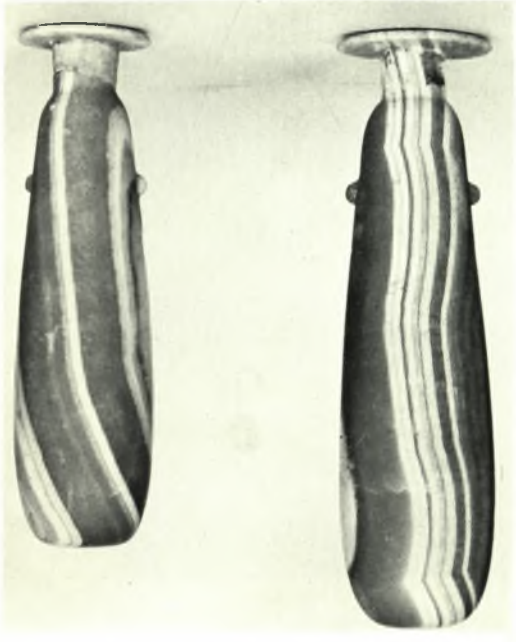
Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

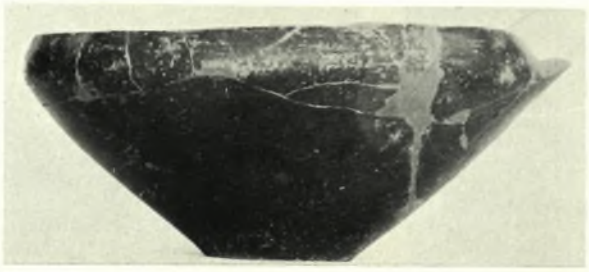

'Αθῆναι. 'Οδὸς Βιργ. Μπενάκη 13: α. Τάφος IX, β. Ταφὴ XIV, γ. Πῶμα πυξίδος, δ. 'Αλάβαστρα, ε. Χοῦς

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Γαριβάλδι - Σωφρονίσκου - Φαιναρέτης: α. ΠΕ λοπάς, β. Ὑπογεωμετρικὸς σκύφος, γ. Ὑστερογεωμετρικὸς ἀμφορεύς

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Γενν. Κολοκοτρώνη 7: α. Πήλινον εἰδώλιον ἐκ τοῦ τάφου IV, β - ς΄. Μελανόμορφον ἀλάβαστρον ἐκ τοῦ τάφου IV, ζ. Τάφος IV

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

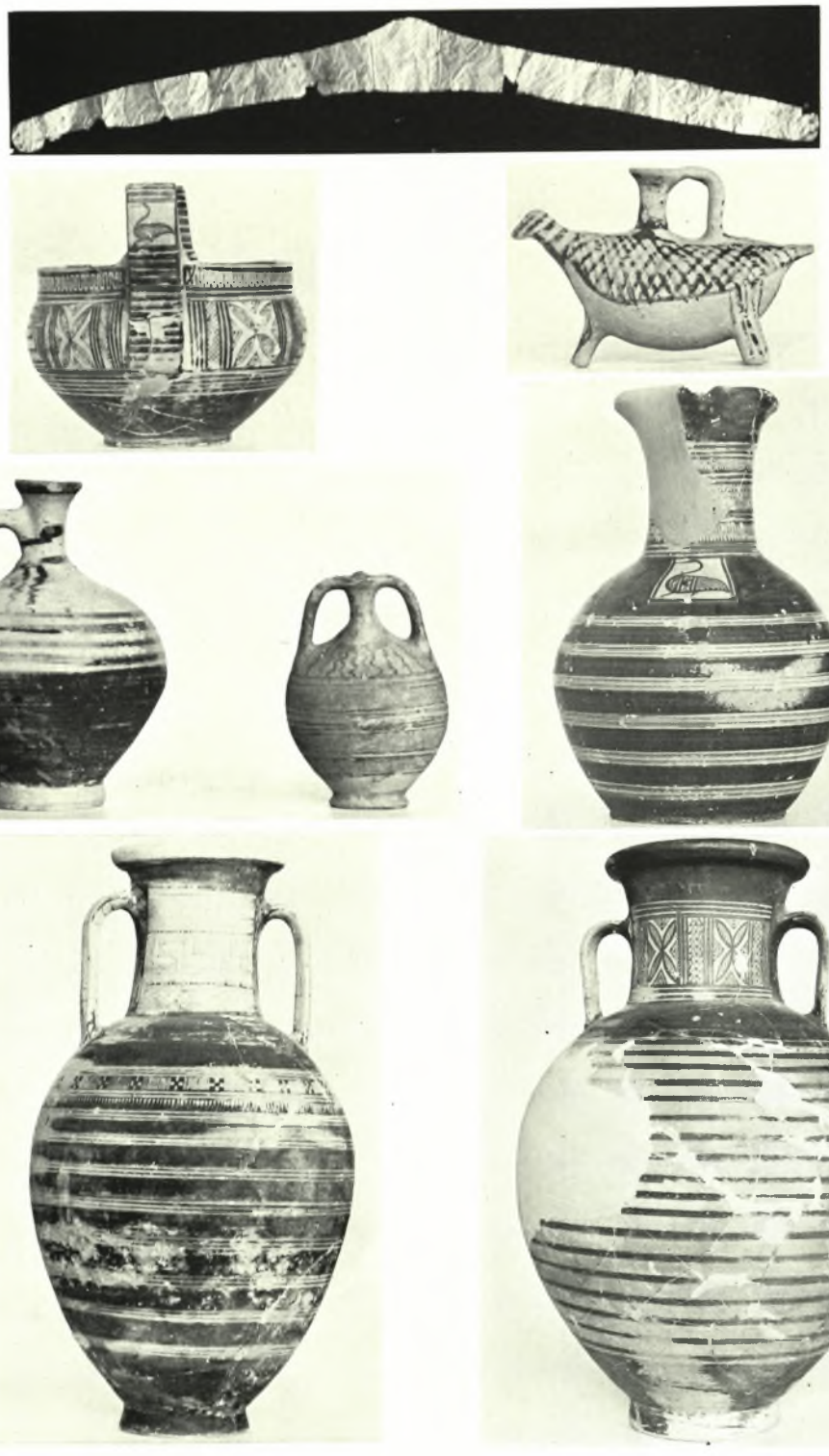

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Γενν. Κολοκοτρώνη 7: α. Τάφος VI, β. Τάφος IX

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς 'Ερεχθείου 20: α. Χρυσῆ ταινία ἐκ τοῦ τάφου VI, β. Κάνθαρος ἐκ τοῦ τάφου IV, γ. Πτηνόσχημος ἀσκὸς ἐκ τοῦ τάφου VII, δ. 'Αγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου VIII, ε. Οἰνοχόη ἐκ τοῦ τάφου IV, ς'. 'Αμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου VI, ζ. 'Αμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου IV

Ο. ΑΔΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι: α. Ὁδὸς Ἁγίου 30. Νότιος τοῖχος, β. Ὁδὸς Ἰωσὴφ τῶν Ρωγῶν 15. Ἑλληνιστικὸν κτίσμα μετ' ἐντετειχισμένων βάθρων

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Καλλισπέρη: α. Ἄποψις ἀνασκαφῆς, β. Κεφαλὴ τύπου Εὐβουλέως, γ. Κορμὸς ἀγάλματος Ἀπόλλωνος κατὰ χώραν

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι: α - γ. Θήλαστρον, ρυτὸν καὶ πύραυνον ἐκ τῆς ὁδοῦ Καραϊσκάκη 6, δ. Ὁδὸς Θεοφιλοπούλου 16. Πήλινον εἰδώλιον ἐκ τοῦ τάφου V, ε. Ὁδὸς Κορυζῆ 6. Ἄποψις ἀνασκαφῆς

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Κριεζῆ: α. 'Αμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου X, β. Τάφος VII, γ. Τάφος II, δ. 'Αμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου V

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Κριεζῆ: α. Τάφος XIV, β. Τάφος XIII

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Κριεζῆ: α. Πήλινον εἰδώλιον ἐκ τοῦ τάφου VI, β. Λήκυθος ἐκ τῶν ἐπιχώσεων, γ. Τάφος Ι

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

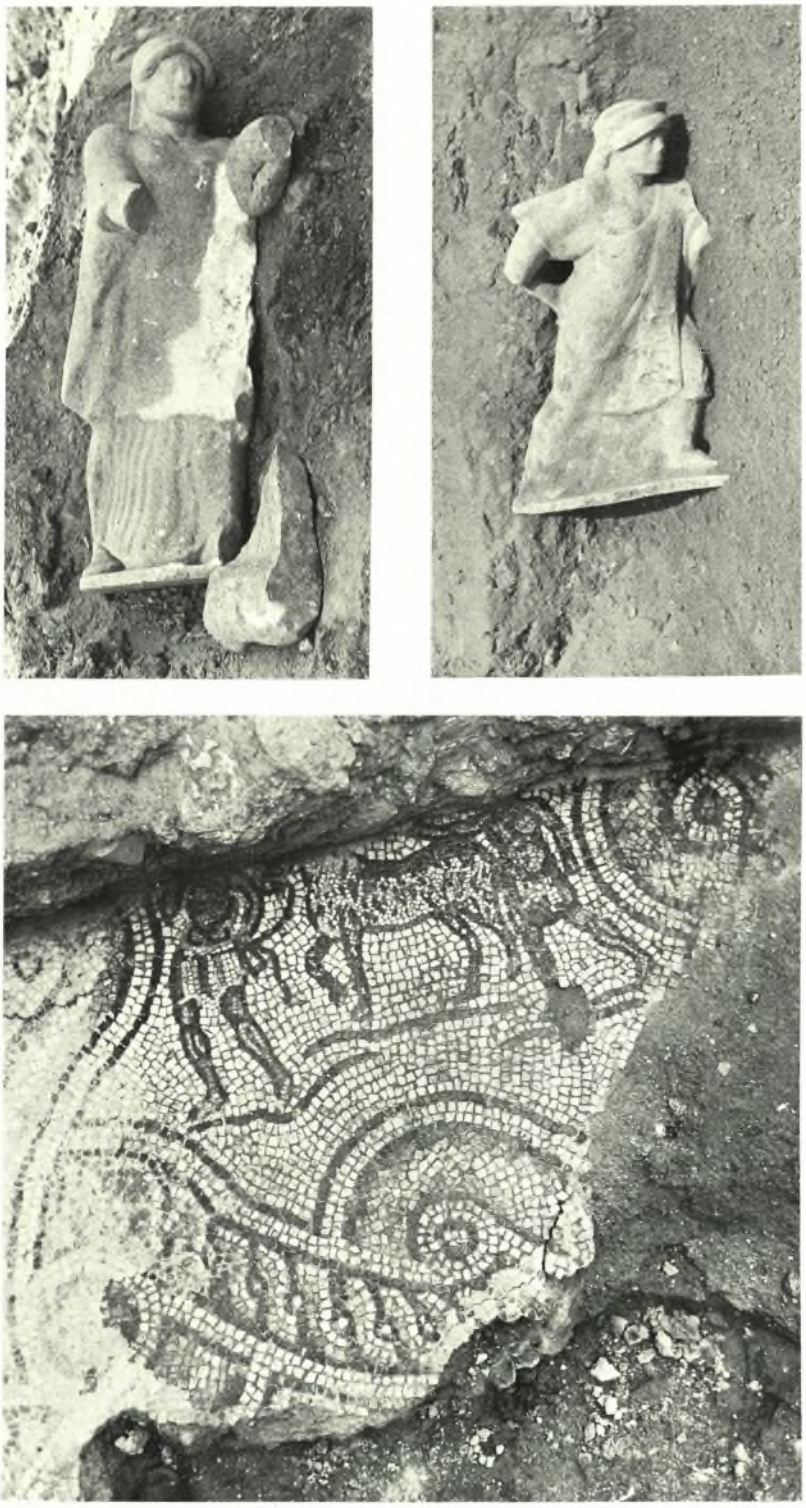
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Λέκκα 23 - 25. Ἄποψις Α. τομέως ἀνασκαφῆς ἀπὸ Β.

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Λέκκα 23 - 25: α - β. Ἡμίεργα γυναικεῖα ἀγάλματα, γ. Τμῆμα μωσαϊκοῦ δαπέδου

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Λέκκα 23 - 25: α. Ἠγεμὼν κορινθιακὴ κέραμος, β. Μαρμάρινον ἐνεπίγραφον βάθρον

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι: α. Ὁδὸς Λεωκορίου 4 - 8. Κύλιξ ἐκ τοῦ τάφου XI, β. Ὁδὸς Λεωκορίου 4- 8. Πυξὶς ἐκ τοῦ τάφου I, γ. Ὁδὸς Μακρυγιάννη 17. Τμῆμα ρωμαϊκοῦ βαλανείου ἀπὸ ΒΔ., δ. Ὁδὸς Λεωκορίου 4 - 8. Νεκρὸδειπνον

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Μακρυγιάννη 23 - 27: α. Ὑστερογεωμετρικὸν κύπελλον ἐκ τοῦ τάφου III, β. Κύπελλον ἐκ τοῦ τάφου XII, γ. Ἄποψις τοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ κτηρίου

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Μαραθῶνος 2: α - δ. Ὄστρακα ἐρυθρομόρφων ἀγγείων

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι: α. 'Οδὸς Μεγάλου 'Αλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος 47. 'Υάλινα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου XI, β. 'Οδὸς Μεγάλου 'Αλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος 47. Προχοΐδια ἐκ τοῦ τάφου XXII, γ. 'Οδὸς Μεγάλου 'Αλεξάνδρου καὶ Σαλαμῖνος 47. Τάφος XI, δ - ε. 'Οδὸς Μητρομάρα 4. Τεμάχια μαρμαροθετήματος

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Πειραιῶς 57. Πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου XVIII

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Πειραιῶς 57: α. 'Οστεΐνη χειρ ἐκ τοῦ τάφου VIII, β. 'Εσωτερικὸν κυάθου ἐκ τοῦ τάφου XV, γ. 'Υστερογεωμετρικὴ πυξὶς ἐκ τοῦ τάφου XV

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Πειραιῶς 57: α. 'Εκμαγεῖον μήτρας ἐκ τοῦ τάφου VIII, β. Προχοΐδιον ἐκ τοῦ τάφου IX, γ. Ληκύθια ἐκ τοῦ τάφου XIII, δ. Λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου XIV, ε. 'Αρυβαλλοειδὴς λήκυθος ἐκ τοῦ τάφου XXXVI

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Πλάτωνος 6 - 8: α. Χρυσοῦς δακτύλιος ἐκ τοῦ τάφου XI, β. Τάφοι XIII, XIV καὶ XV

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Πραμάντων 8 : α. Ἐπιτύμβιος στήλη ἐκ τοῦ τάφου Π, β. Τάφος Π

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι: Ὁδὸς Σαπφοῦς 12. 'Αγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου III, β. Ὁδὸς Σαπφοῦς 12. Κάνθαρος ἐκ τοῦ τάφου VIII, γ. Ὁδὸς Σαπφοῦς 12. Προχοΐδιον ἐκ τοῦ τάφου XVIII, δ. Ὁδὸς Προμάχου 5. Σκύφος ἐκ τοῦ τάφου I, ε. Ὁδὸς Προμάχου 5. Πρόχους ἐκ τοῦ τάφου I, ς'. Ὁδὸς Προπυλαίων. 'Αναθηματικὸν ἀνάγλυφον

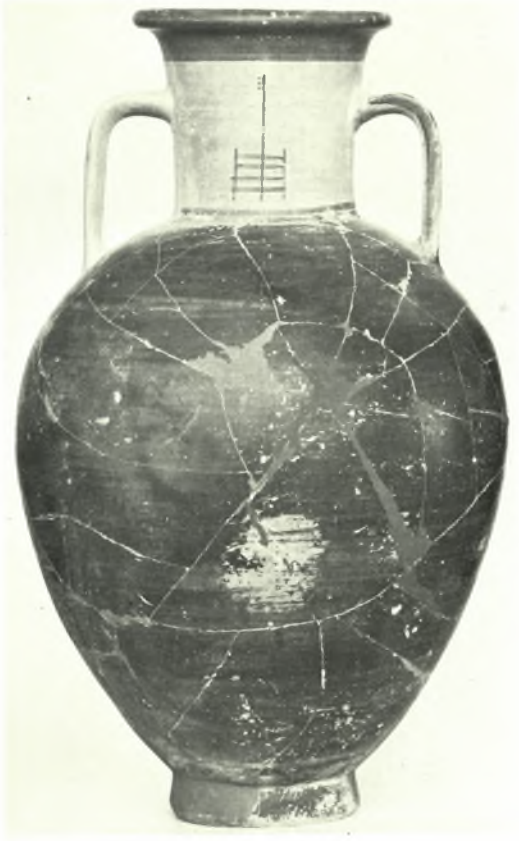
Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Σαπφοῦς 12: Ἐρυθρόμορφος γαμικὸς λέβης ἐκ τοῦ τάφου XXI, β. Ὑδρία ἐκ τοῦ τάφου X, γ. Ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου I, δ. Ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου VIII

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀθῆναι. Ὁδὸς Σαπφοῦς 12: α. Ταφὴ XV, β. Τμῆμα ταφικοῦ περιβόλου ἀπὸ ΝΔ.

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αθῆναι. 'Οδὸς Σφακτηρίας 23: α. 'Ενεπίγραφον θραῦσμα ἐξ ἐπιτυμβίου μνημείου, β. Ἄποψις ἀνασκαφῆς ἀπὸ Α., γ. 'Ερμαϊκὴ στήλη

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

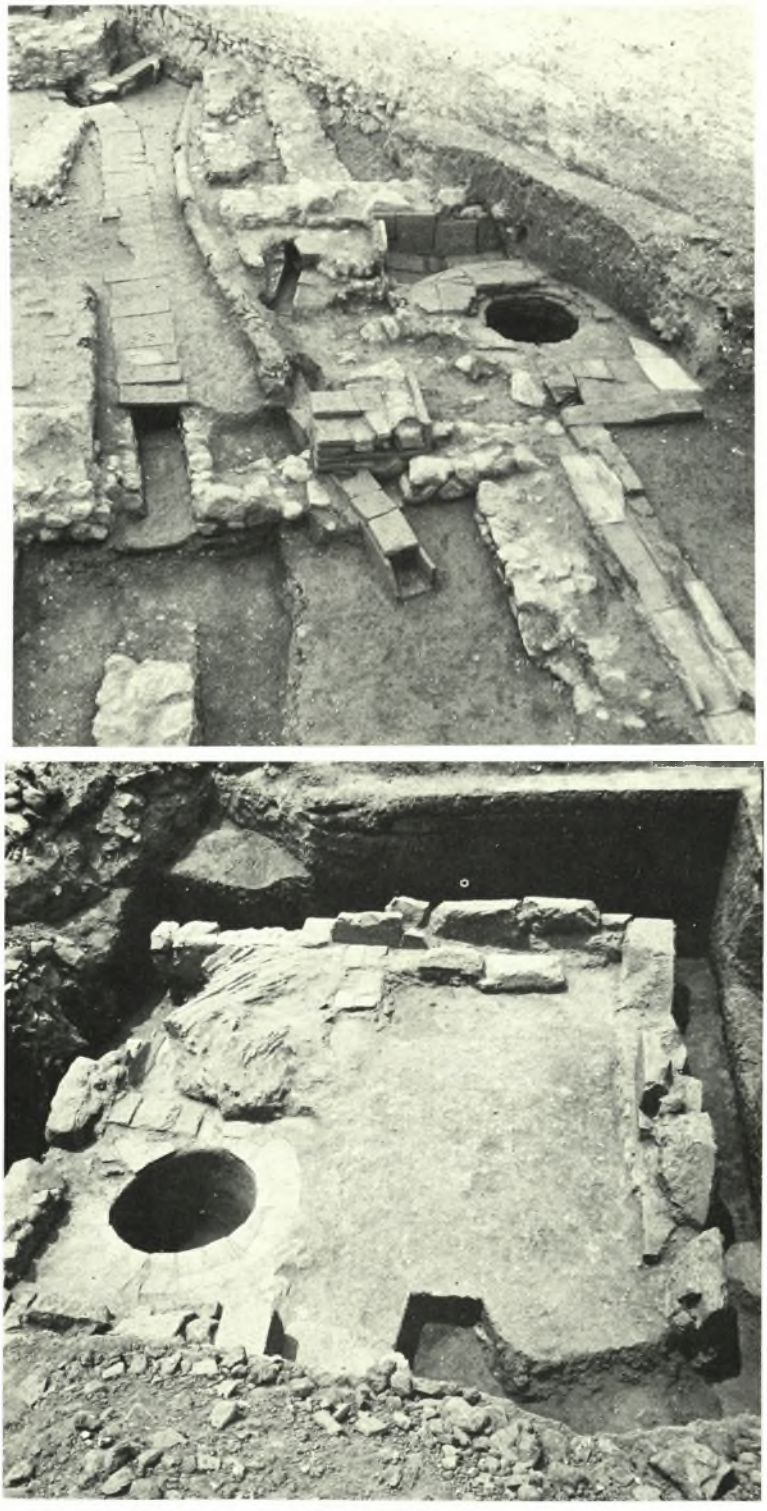

Ἀθῆναι: α. Ὁδὸς Φαλήρου. Μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλή, β. Ὁδὸς Χρ. Λαδᾶ 5 - 7. Τὸ προτείχισμα ἀπὸ ΝΑ.

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐλευσίς: α. Ὁδὸς Ἰάκχου καὶ Στρατηγοῦ Κοντούλη (Ο.Τ. 67). Μερικὴ ἄποψις ἀνασκαφῆς, β. Ὁδὸς Κελεοῦ 1. Ἄποψις ἀνασκαφῆς

Ο. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀργυρούπολις. Ὁδὸς Κουμουνδούρου καὶ Λακωνίας : α. Ἐσωτερικὴ γωνία οἰκοδομήματος καὶ λιθόστρωτον δάπεδον, β. Ὁ τοῖχος 2

ΑΓΓ. ΔΙΑΓΚΟΥΡΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική : α. Καλλιθέα. Ὁδὸς Ματζαγριωτάκη 81. Ἀπότμημα ἐπιτυμβίου στήλης, β. Γραμματικόν. Ἀπότμημα ἐπιτυμβίου στήλης, γ. Καλλιθέα. Ὁδὸς Κολοκοτρώνη. Ἐπιτύμβιος στήλη

Η. ΤΣΙΡΙΒΑΚΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αττική : α. 'Αργυρούπολις. 'Αεροπορικὴ μονὰς 129 Π.Υ. Γεωμετρικὸς σκύφος (τάφος Ι), β. Γεωμετρικὸς ἀμφορεὺς (τάφος ΙΙ)

Η. ΤΣΙΡΙΒΑΚΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική : α. Ἀθῆναι. Ναὸς Ἁγίου Δημητρίου τῶν Ὅπλων, β. Ἀμαρούσιον. Ναὸς Ἁγίων Ἀναργύρων, γ. Ἀμαρούσιον. Τοῖχος ἀποκαλυφθεὶς πρὸς Ν. τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ἀττική. Σταυρός. Ἐρείπια ναοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου : α. Ἄποψις ἀπὸ ΝΑ., β. Ὁ Β. τοῖχος, γ. Τὰ σφαιρικὰ τρίγωνα καὶ ἡ Δ. κεραία, δ. Δεῖγμα τοιχοποιίας τοῦ νάρθηκος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική. Μονὴ Δαφνίου : α. Ὁ Δ. τοῖχος τοῦ περιβόλου μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Ὁ Δ. πυλὼν ἀπὸ Δ. μετὰ τὰς ἐργασίας

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική. Μονή Δαφνίου : α. Ἐπιγραφή, β. Ὁ Ν. ἐξωτερικὸς πρόβολος τοῦ Δ. πυλῶνος

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική. Μονὴ Δαφνίου : α - δ. Μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλή

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική. Συκάμινον : α - β. Ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα ἀπὸ ΒΔ., πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική. Συκάμινον : α. Ναὸς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ Πλατυτέρα, β. Ναὸς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. Τὸ ἱερὸν μετὰ τὰς ἐργασίας

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀττική. Πόρος. Μπούρτζι : α. Πύργος εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Τὸ Ν. τεῖχος μετὰ τὰς ἐργασίας

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κόρινθος : α. Ἄποψις τοῦ Β. τμήματος τῆς ἀνασκαφῆς πρὸς ΒΔ. τοῦ Κεραμεικοῦ Β, β. Ἄποψις τοῦ οἰκοδομήματος Ἄλφα ἀπὸ Β.

Ε. ΔΕΪΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κόρινθος : α. Ἄποψις ἀνασκαφῆς πρὸς ΒΔ. τοῦ Κεραμεικοῦ Β, β. Περιοχὴ Κρητικῶν. Ἄποψις ἀνασκαφῆς ἀπὸ ΒΔ.

Ε. ΔΕΪΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κόρινθος : α. Περιοχὴ Κρητικῶν. Ἄποψις ἀρχαίας ὁδοῦ ἀπὸ Α., β. Ταφικὸν οἰκοδόμημα Λάμβδα ἐκ τῶν ἄνω

Ε. ΔΕΪΛΑΚΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἄργος : α. Οἰκόπ. Κυμπουροπούλου. Ὑστερογεωμετρικὸς κρατήρ, β, ε. Οἰκόπ. Κυμπουροπούλου. Ὁ δεύτερος ταφικὸς πίθος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀγγεῖα, γ. Οἰκόπ. Σκιντζῆ. Ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου, δ. Οἰκόπ. Κυμπουροπούλου. Εὑρήματα ἐκ τοῦ κεραμοσκεποῦς τάφου, ς΄. Οἰκόπ. Παπαδημητρίου. Γωνία τοίχων

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἄργος. Οἰκόπ. Ξηνταροπούλου : α. Ἄποψις ἀνασκαφῆς ἀπὸ Ν., β. Κατώφλιον ὑστερορρωμαϊκοῦ κτίσματος, γ. Παλαιότερον τμῆμα τοίχου 4

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἄργος. Οἰκόπ. Ξηνταροπούλου : α. Τμήματα εἰδωλίων, β. Πηλίνη μήτρα καὶ ἐκμαγεῖον αὐτῆς, γ - δ. Τεμάχια μελανομόρφου κύλικος, ε - ς΄. Αἱ δύο ὄψεις μικρᾶς ὑδρίας

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἄργος : α - β. Κτῆμα Καμπιτοπούλου. Α. πλευρά δεξαμενῆς, γ. Οἰκόπ. Κομνηνοῦ. Λείψανα τοίχων, δ. Οἰκόπ. Κομνηνοῦ. Ἀγγεῖα ἐκ τάφου

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἄργος. Κτῆμα Καπετάνιου - Θεοφανοπούλου : α - β. Τοιχώματα καὶ δάπεδον τάφου

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀργολίς. Κουρτάκι : α. Κεντρικὸς τομεὺς ἀνασκαφῆς ἀπὸ ΝΑ., β. Ἐσωτερικὸν δεξαμενῆς

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αργολίς. Κουρτάκι : α - ς΄. Κρατῆρες

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Αργολίς. Κουρτάκι : α - ζ. Εἰδώλια καὶ τμήματα εἰδωλίων

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ναυπλία : α. 'Ασίνη. Οἰκόπ. Παράσχου. Κύλιξ, β. Παλαιὰ 'Επίδαυρος. Τάφος VI

Ι. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Corinth : a-c. Peribolos of Apollo. Pottery from against south side of temenos wall of temple A, d. Roman Bath. Steps at west, leading into court with herringbone tile paving, e. Roman Bath. Newly discovered caldarium, from south

H. ROBINSON

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Corinth. Roman Bath: a. Geison from lower order, b. Epistyle-frieze block from lower order, c. Epistyle-frieze block from upper order

H. ROBINSON

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Corinth : a. Roman Bath. Fallen architectural members to the west of newly discovered caldarium, from northwest, b. Gymnasium. Terracotta mask, c. Gymnasium. Apsidal building, from east, d. Gymnasium. South wall of south stoa with capitals re-used, from east

H. ROBINSON

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia: a. Theatre from the south, b. Northeast Gate, Trans-Isthmus Wall East Fortress from the northwest

P. CLEMENT

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia : a. Relief IS 438 and 438A, b. Sculptured head IS 435, c. Northeast gate, central roadway and blocking wall from the east

P. CLEMENT

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia : a. Tower 14 from the northwest, b. Tower 14, long Roman wall at lower level, from south

P. CLEMENT

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia : a. Tower 14, Marble head IS 437, b. Running woman IS 432

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia: a. Vitreous glazed cup IP 3671, b. Barbotine jug IP 3784

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

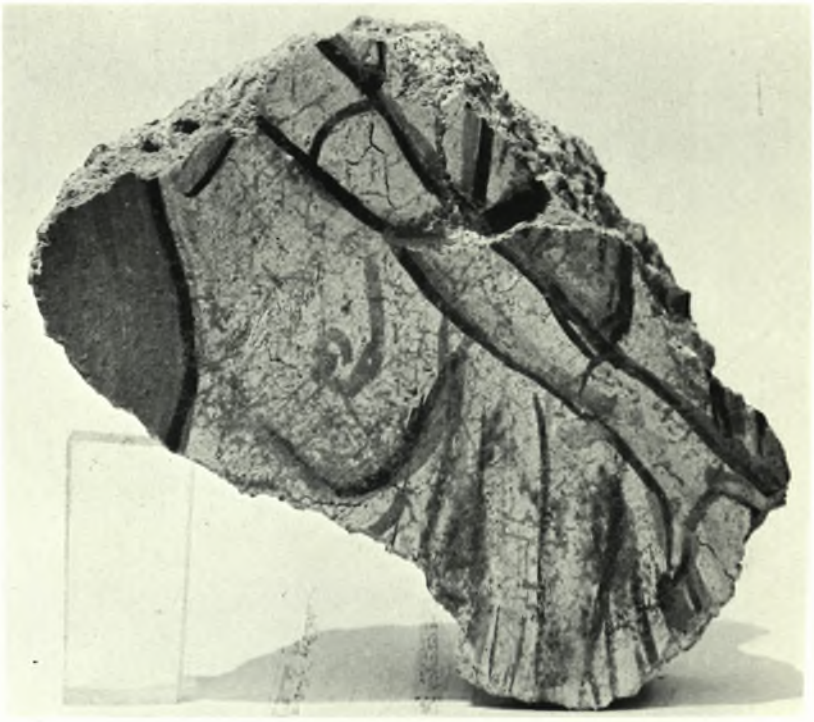

Isthmia: a. Lamp discus IP 3762, b. Pergamene bowl IP 3788, c. Bronze lamp IP 3576

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia : a. Mural IM 3579, b. Mural IM 3578

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia. North Drain from the east

P. CLEMENT

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Isthmia : a. Corinthian oinochoe IP 3822, b. Komast cup by the KY Painter IP 3869 A, c. Grave 9, IP 3846, IP 3847

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Argos. Secteur α: a. La façade N. de l'édifice prostyle, vue du NO, b. Secteur δ. Mosaïque de la pièce 2

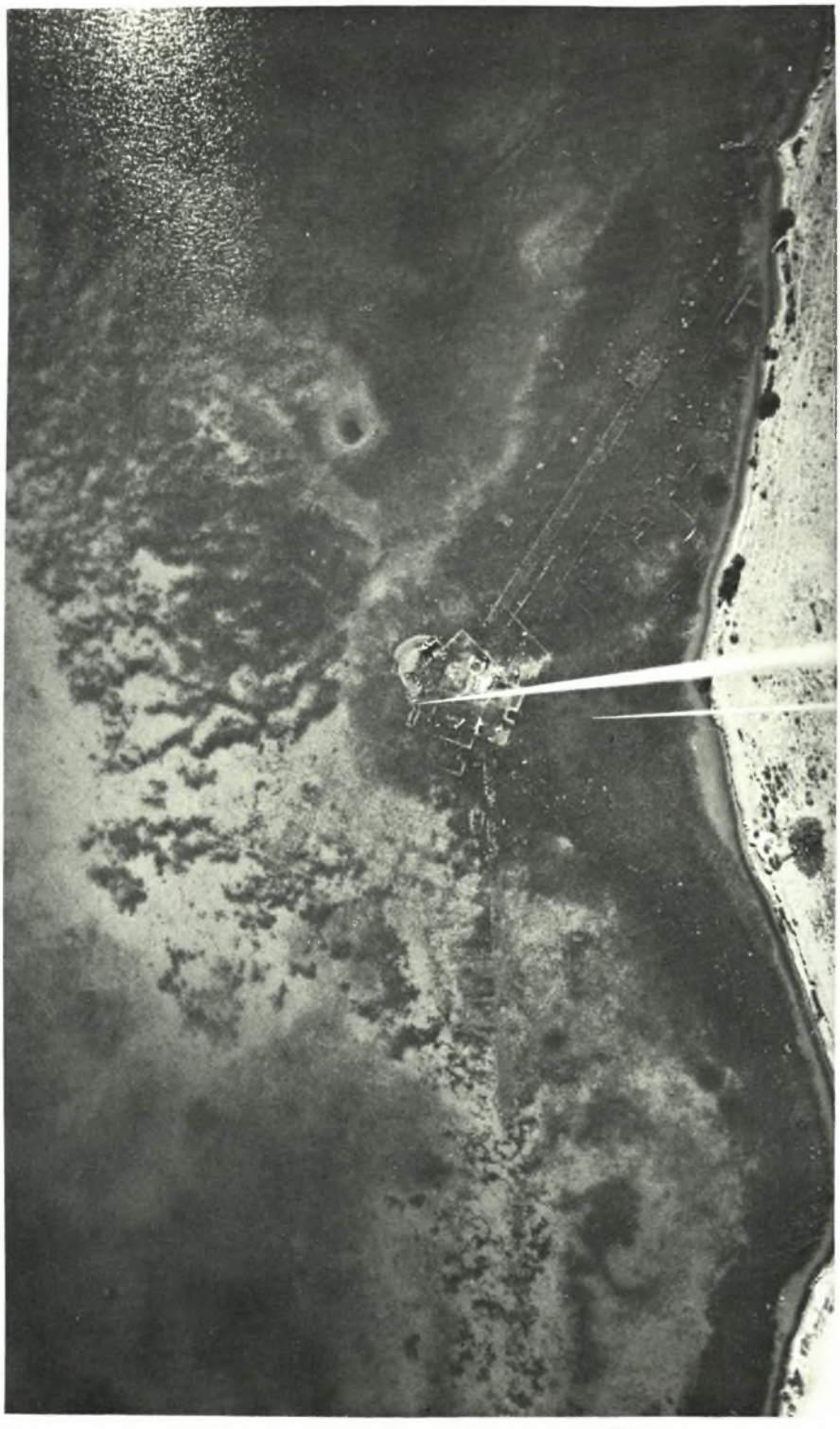
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Argos. Secteur δ: a. Canthare « mat-painted » trouvé dans la tombe, b. Tombe mésohelladique à incinération

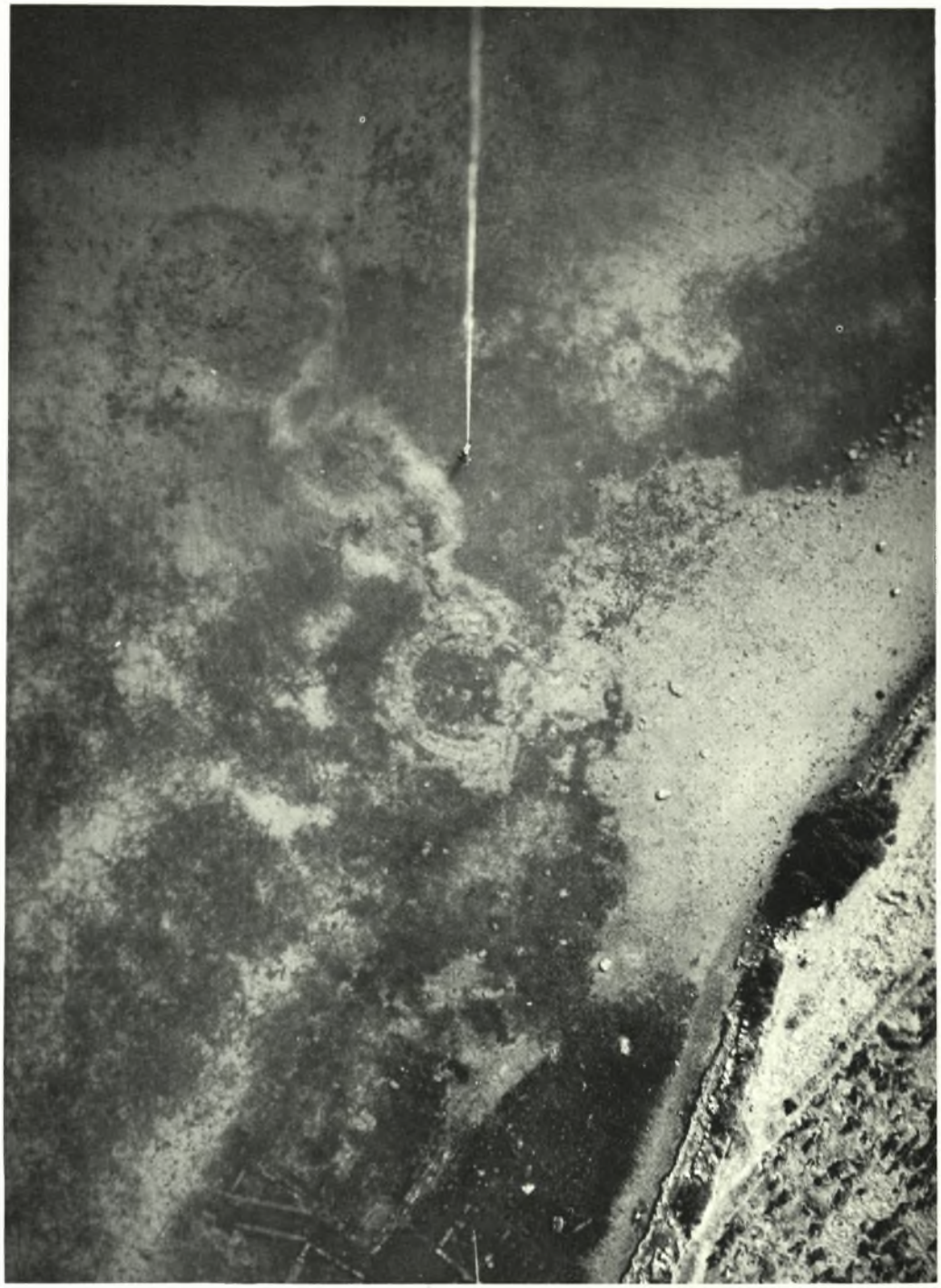
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Halieis. Plan of the underwater remains

T. W. JACOBSEN

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Halieis. Aerial view of the round towers

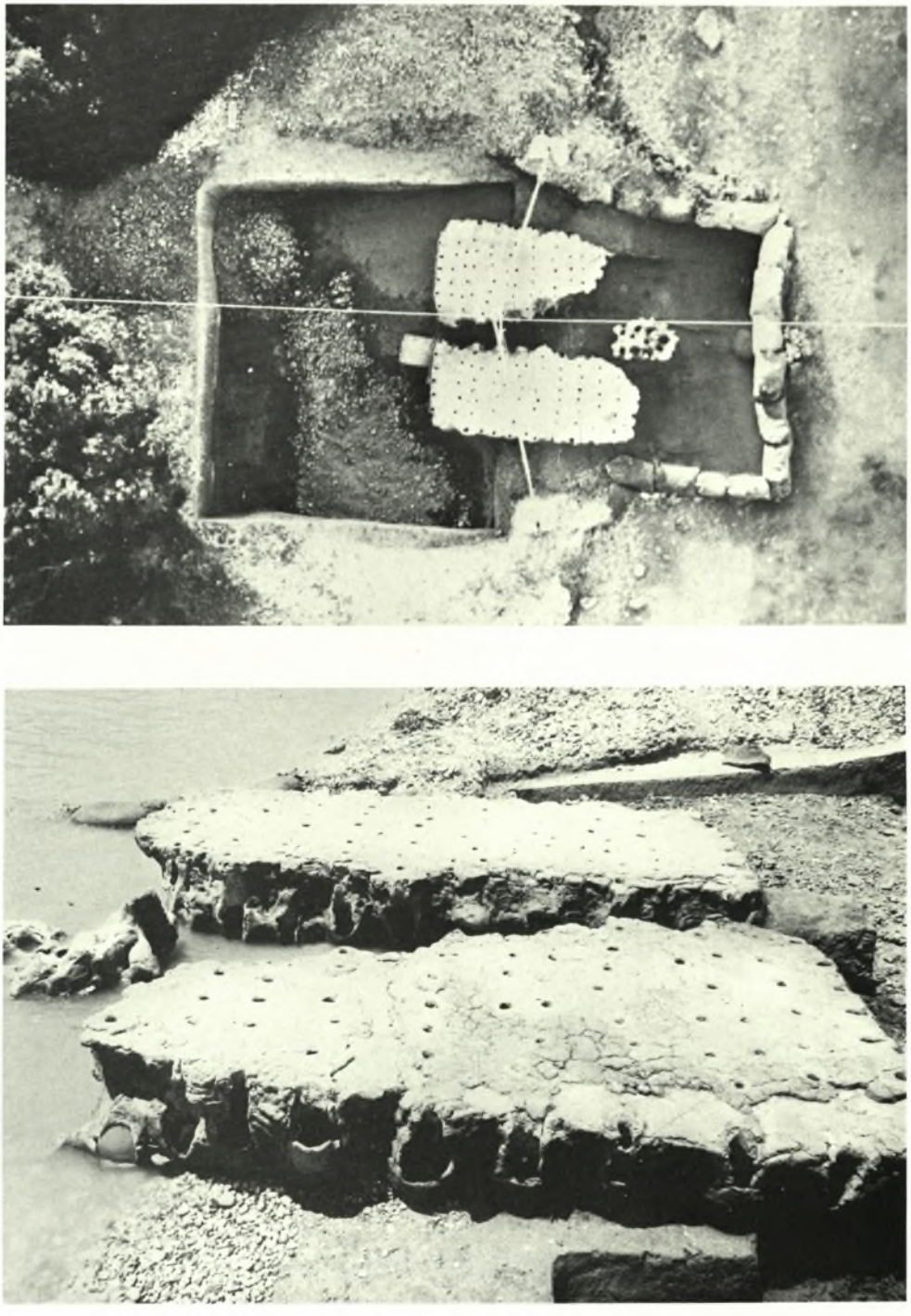
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Halieis: a. Terracotta mould (HC 247), b. Kiln hearth as exposed by the sea, before excavation commenced

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

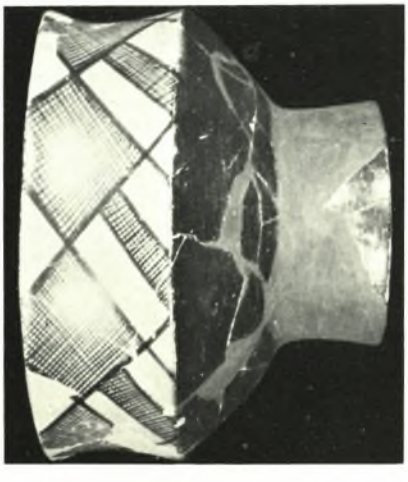
Halieis: Aerial view of the kiln hearth, the sea dike enclosing the stoking chambers and the excavated area behind the kiln, b. Kiln hearth and exposed substructure

T. W. JACOBSEN

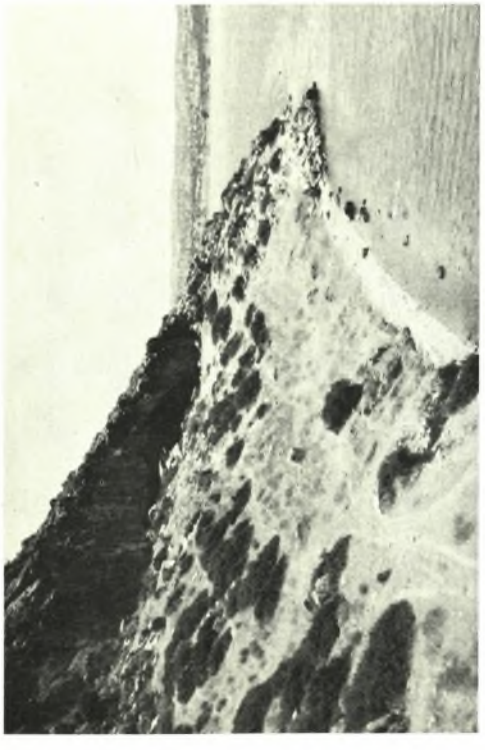
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

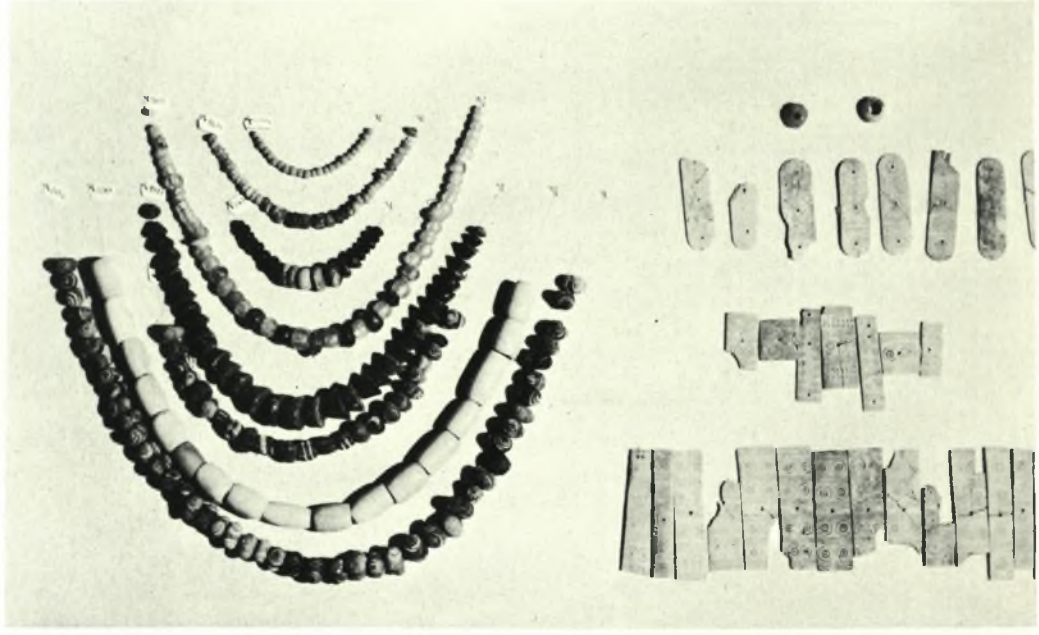

Halieis. Franchthi Cave: a. Patterned urfirnis bowl (HP 597), b. Neolithic celts, c. Stone amulet, d. Mouth of the cave and the beach from the north, e. Bone points

T. W. JACOBSEN

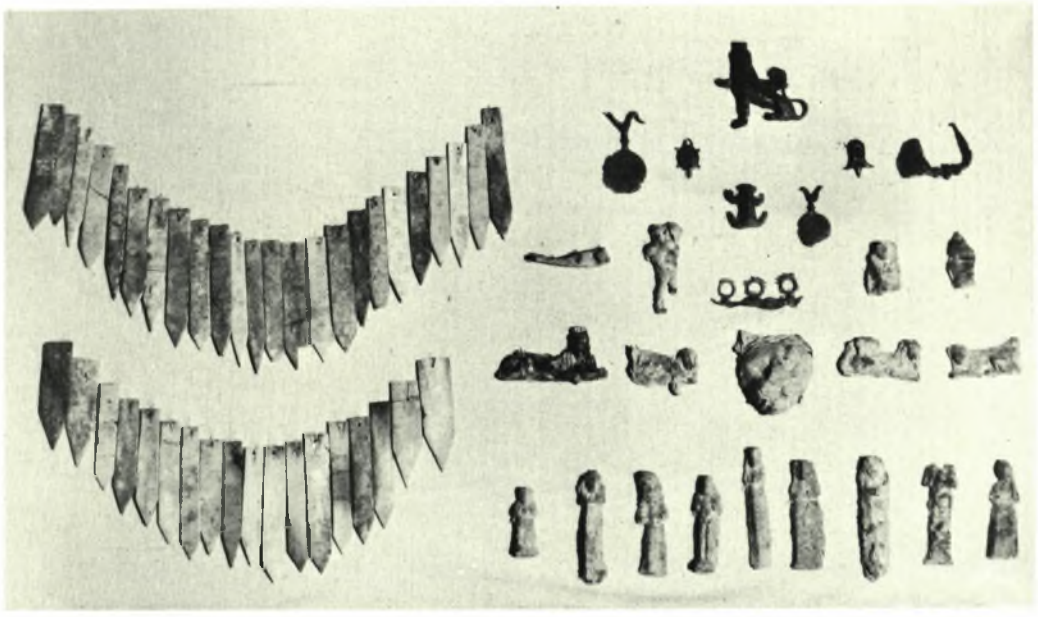
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μουσεῖον Σπάρτης : α - β. Εὑρήματα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μουσεῖον Σπάρτης : α - β. Εὑρήματα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, γ. Κεφαλή πηλίνου εἰδωλίου ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μουσεῖον Σπάρτης : α. Τὸ δωρικο-ιωνικὸν κιονόκρανον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, β - γ. Ρωμαϊκὸν ἀνάγλυφον Διοσκούρων καὶ τὰ νέα τεμάχια τὰ προσαρμοζόμενα εἰς αὐτό

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μουσεῖον Σπάρτης : α. Γυναικεῖον ἄγαλμα ἐξ 'Αφυσοῦ, β. Τμῆμα ἀναγλύφου ἐκ τῆς Συλλογῆς Μυστρᾶ, γ. 'Επιτύμβιος στήλη, δ. Κορμὸς ἀγαλματίου τύπου Διοσκούρων

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μουσεῖον Σπάρτης: α. Κορμὸς ἀγαλματίου (Ὑγείας;) ἐκ τῆς Συλλογῆς Μυστρᾶ, β. Κεφαλὴ ἀγάλματος Ἀθηνᾶς Rospigliosi, γ. Μαρμάρινος πεσσίσκος ἐκ Σπάρτης, δ. Τμῆμα ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου ἐκ Σπάρτης, ε. Μαρμάρινον κυκλικὸν ἀκρωτήριον

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σπάρτη. Οἰκόπεδον Νικ. Σταυροπούλου : α. ΒΑ. πλευρὰ βωμοῦ, β. Πηλίνη ἀγνύς, γ. Τμῆμα ἀώτου ποτηρίου, δ. Τμῆμα πηλίνης προτομῆς, ε. Τμήματα εἰδωλίων Ἀρτέμιδος

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἅγ. Γεώργιος Ἀλεσίας : α. Ἀποκαλυφθέντες τάφοι, β. Παιδικὸς τάφος

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

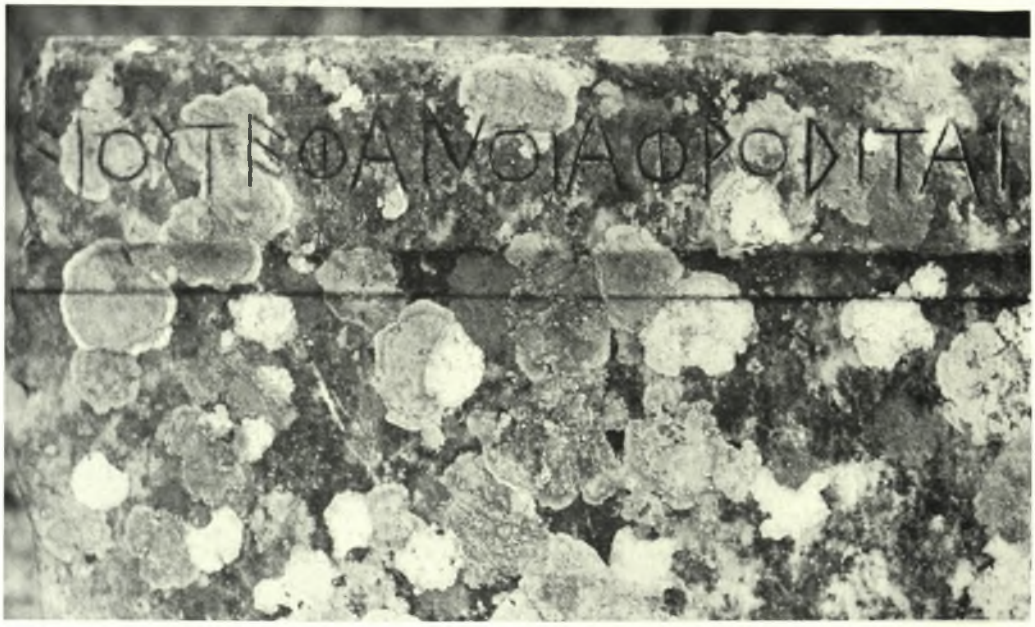

Σελινίτσα Γυθείου. Ὑστερορρωμαϊκὸς τάφος : α. Κεντρικὸν τμῆμα, β. Ἀρκοσόλια μὲ λάρνακας

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Λακωνία : α. Δίχοβα. Λιθίνη ἐνεπίγραφος πλάξ, β. Ἄποψις τοῦ χωρίου Κότρων Μάνης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

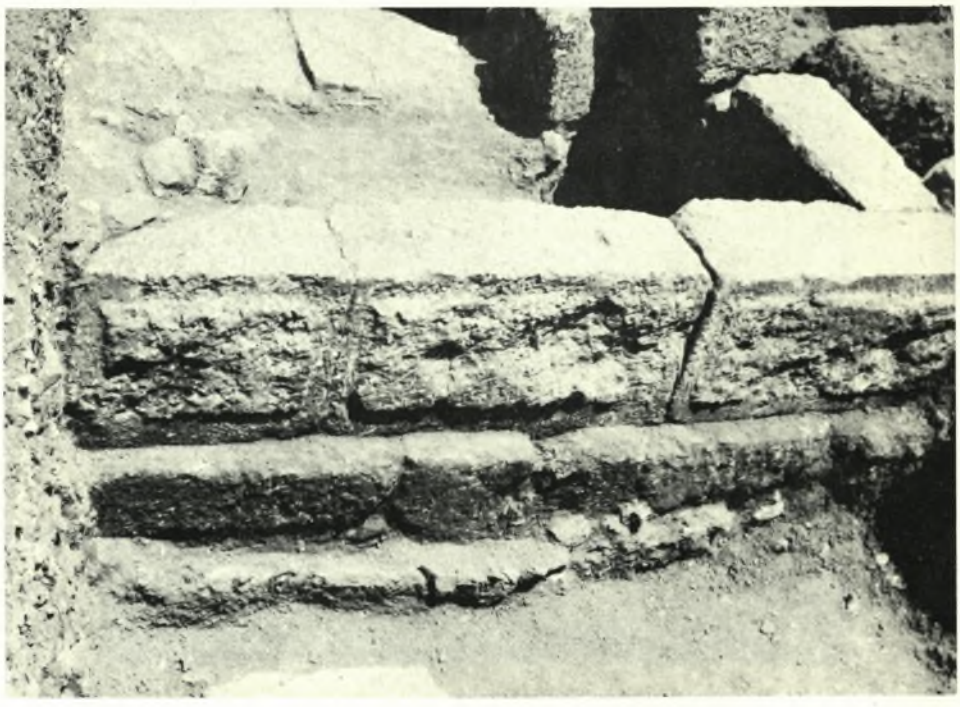

Λακωνία : α. Νησὶς Σκοπᾶ. ΠΕ κύπελλον, β. Φλομοχώριον. Ἀνάγλυφον Ἀρτέμιδος

ΑΓΓ. ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κυπαρισσία. Οἰκόπεδον Γιαννοπούλου : α - β. Α. καὶ Ν. πλευρὰ οἰκοδομήματος Α

ΑΓΓ. ΧΩΡΕΜΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κυπαρισσία. Οἰκόπεδον Γιαννοπούλου : α - β. Α. καὶ Β. πλευρὰ οἰκοδομήματος Β μετ' ἀντηρίδος

ΑΓΓ. ΧΩΡΕΜΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

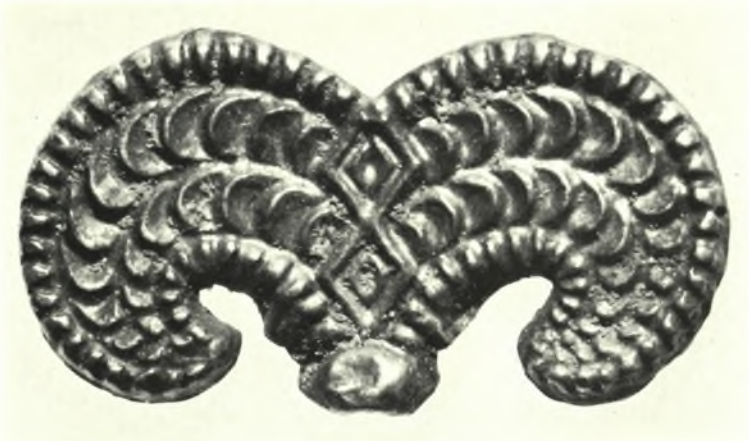

Μεσσηνία : α. Κυπαρισσία. Οἰκόπεδον Γιαννοπούλου. Οἰκοδόμημα Γ, β. Καρποφόρα. Τάφος Βέβε. Ν. τμῆμα

ΑΓΓ. ΧΩΡΕΜΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

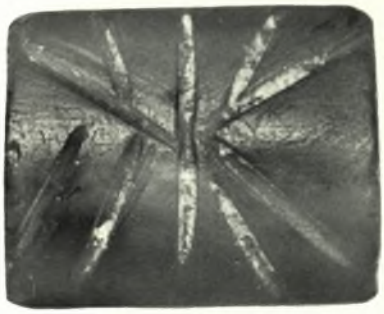

Καρποφόρα Μεσσηνίας. Τάφος Βέβε : α. Χρυσοῦν κρινόσχημον κόσμημα, β - γ. Πρόχοι

ΑΓΓ. ΧΩΡΕΜΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

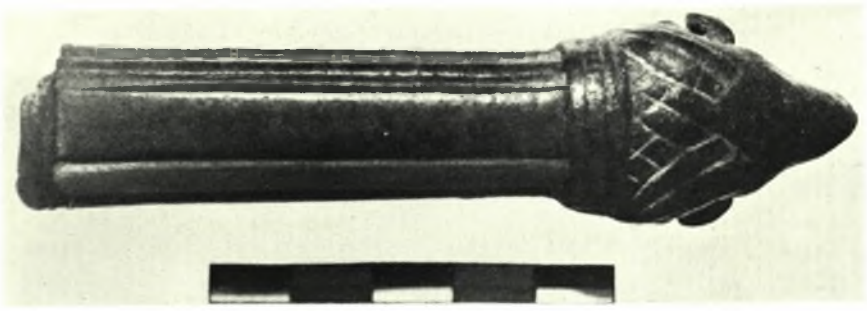

Καρποφόρα Μεσσηνίας. Τάφος Βέβε : α - γ. Σφραγιδόλιθοι

ΑΓΓ. ΧΩΡΕΜΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μουσεῖον Ὀλυμπίας : α. Χαλκῆ λαβὴ σκεύους, β. Μυκηναϊκὸν ἀλάβαστρον, γ - δ. Χαλκαῖ ὑδρίαι

Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μουσεῖον Ὀλυμπίας : α - β. Χαλκᾶ ἀρχαϊκὰ κορινθιακὰ κράνη

Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἦλεια : α. Πύργος. Δημοτικὴ ἀγορά, Δ. ὄψις, β. Ἀρχαία Ἦλις. Ψηφιδωτὸν δάπεδον

Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀρχαία Ἦλις : α - β. Ρωμαϊκὰ κτίσματα

Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀρχαία Ἦλις : α - δ. Πηλίνη προσωπὶς καὶ πήλινα εἰδώλια

Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἀρχαία Ἦλις : α. Πήλινον σύμπλεγμα, β. Ἄποψις Α. νεκροταφείου μετὰ τοῦ περιβόλου

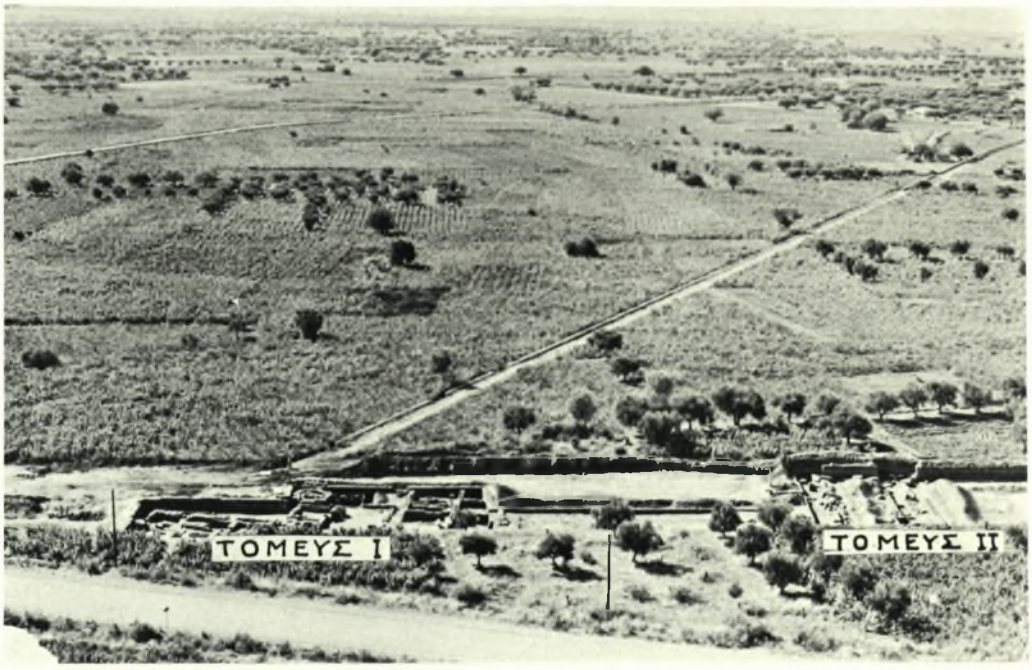
Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἠλεία : α. Φραγκονήσι. Ὁ νεκρικὸς θάλαμος Α ἐκ Ν., β. Πολίτσα. Κιβωτιόσχημος τάφος, γ. Στρέφι. Κιβωτιόσχημος τάφος, δ. Κάστρον Κυλλήνης. Ταφικὸς πίθος Δ

Γ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ – Α. ΧΩΡΕΜΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Επιτάλιον : α. Γενικὴ ἄποψις τῶν Τομέων Ι καὶ ΙΙ ἀπὸ Α., β. Τομεὺς Ι. Ὑπόκαυστον ρωμαϊκοῦ βαλανείου

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐπιτάλιον. Τομεὺς Ι: α. Ὄψις ρωμαϊκοῦ βαλανείου, β. Ἐσχάρα κεραμεικοῦ κλιβάνου

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Επιτάλιον. Τομεὺς Ι: α. Συγκρότημα οἰκιῶν καὶ ἐργαστηρίων, β. Β. τμῆμα Τομέως ἀπὸ Δ.

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Ἐπιτάλιον. Τομεὺς Π : α. Β. πλευρὰ εὐμεγέθους οἰκοδομήματος, β. Ὁδόστημον Τραϊανοῦ, ὡς εὑρέθη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐπιτάλιον. Τομεὺς ΙΙΙ. Ὑστεροκλασσικὸς τοῖχος καὶ μεταγενέστεροι τοῖχοι οἰκοδομημάτων

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

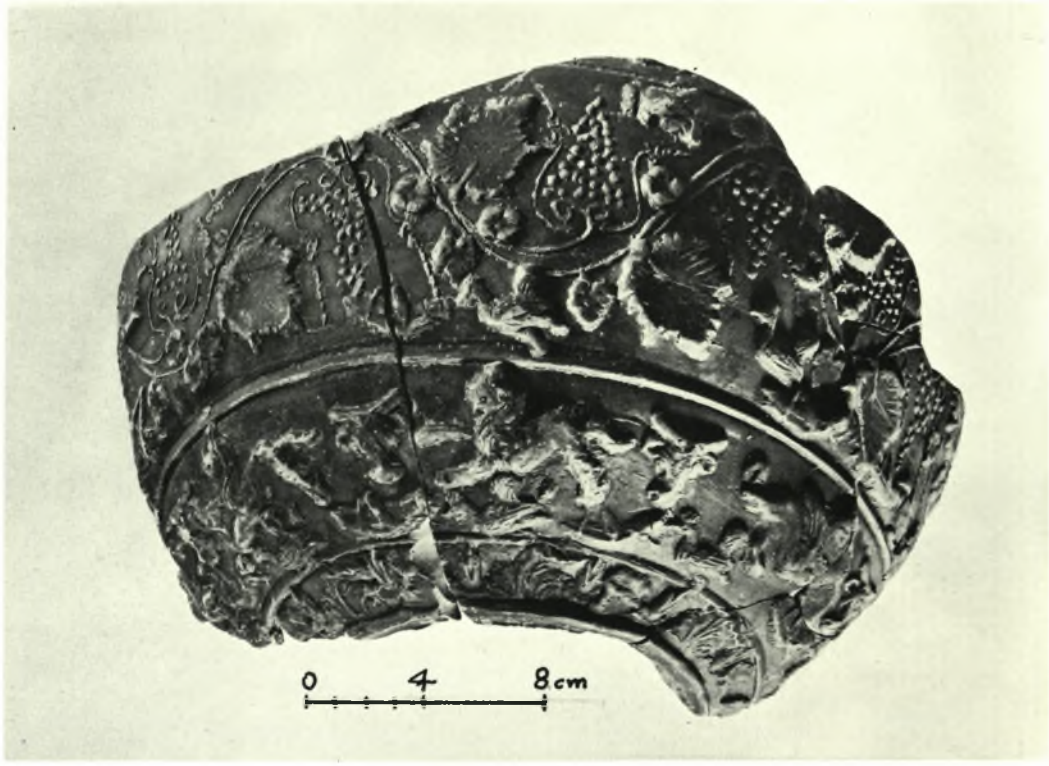

Ἐπιτάλιον. Τομεὺς ΙΙΙ : α. Δωμάτιον λουτροῦ, β. Ρωμαϊκοὶ τάφοι ἐπὶ ἑλληνιστικῆς οἰκίας

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐπιτάλιον. Τομεὺς ΙΙΙ : α. Κεφαλὴ πηλίνου εἰδωλίου, β. Τεμάχιον εὐμεγέθους σκύφου

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

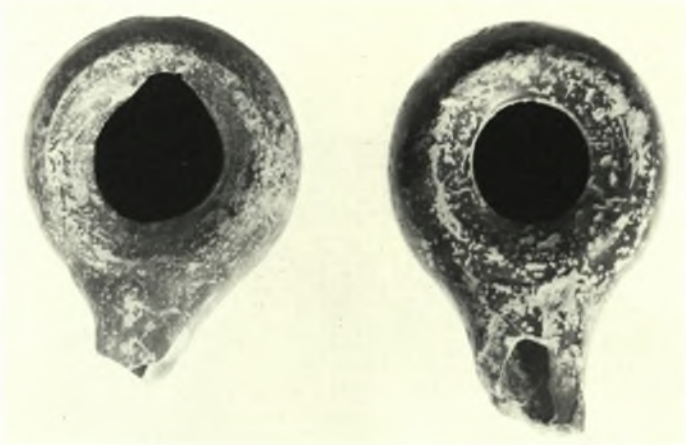

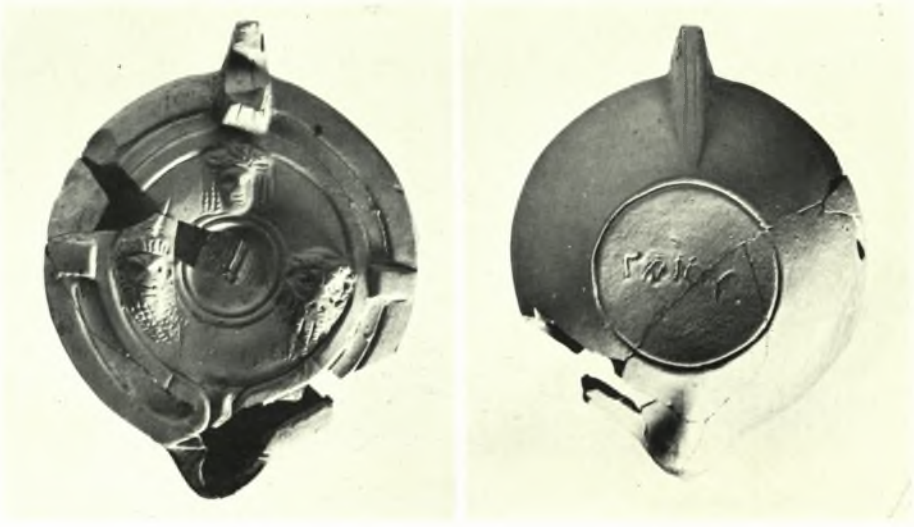
Ἐπιτάλιον. Τομεὺς Ι: α - β. Πινάκια μετ' ἐγχαράκτου ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς κάτω ὄψεως αὐτῶν, γ. Ἀγγεῖον ἐκ τοῦ φρέατος, δ. Ἐνσφράγιστος λαβὴ ἀμφορέως

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

'Επιτάλιον : α - γ. Λύχνοι κλασσικῶν, ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

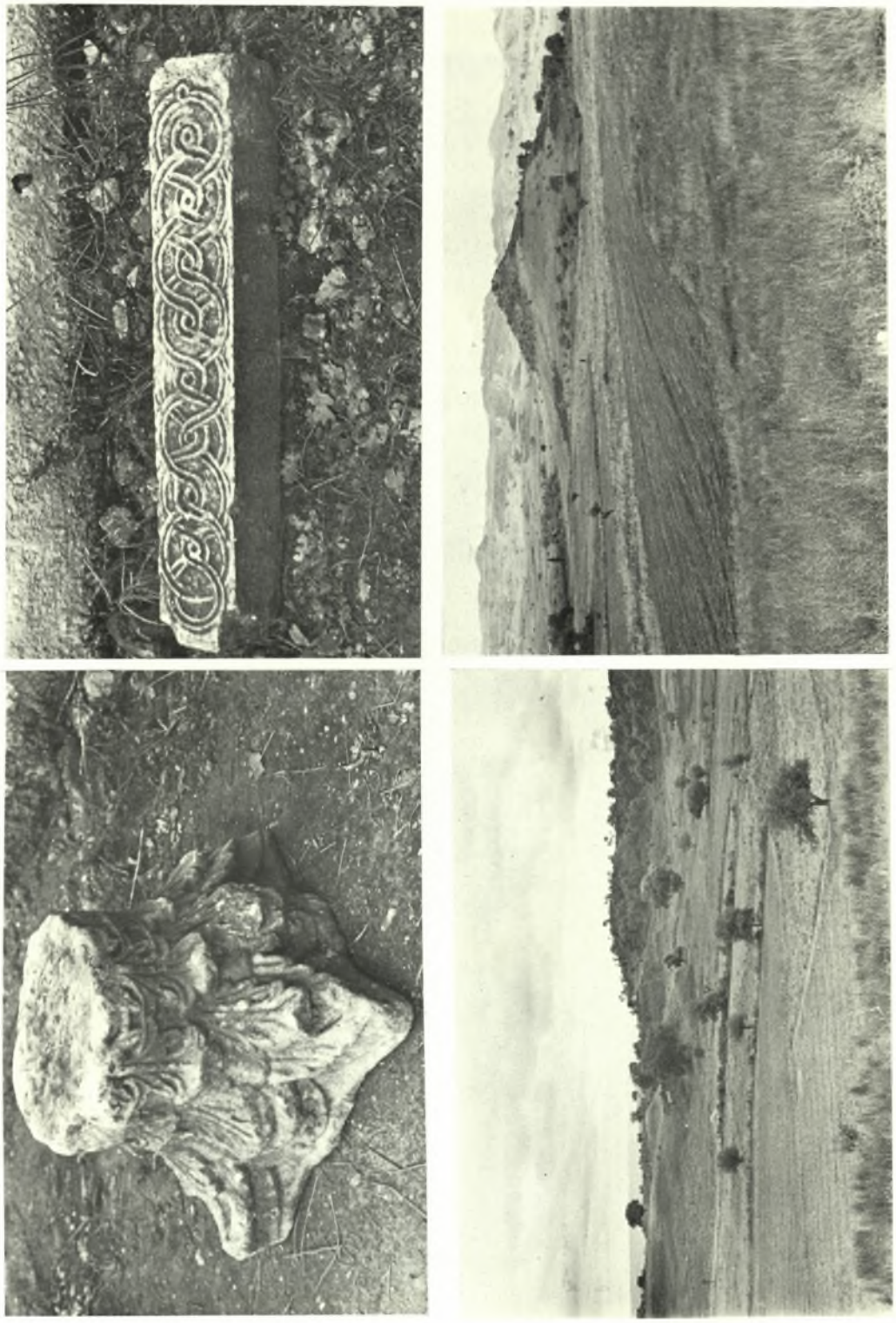
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Σαλμώνη Ἠλείας. Διάφοροι ὄψεις κορινθιακοῦ κιονοκράνου

Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis: a. Corinthian capital in H. Elias, b. Byzantine post in H. Elias, c. Site A5 from the west, d. H. Athanasios and Vigla from the east

AMERICAN SCHOOL OF CLASSICAL STUDIES

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Armatova: a. Graben B 1 und B 2, b. Graben B 1, c. Graben B 1. Schuttnest

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

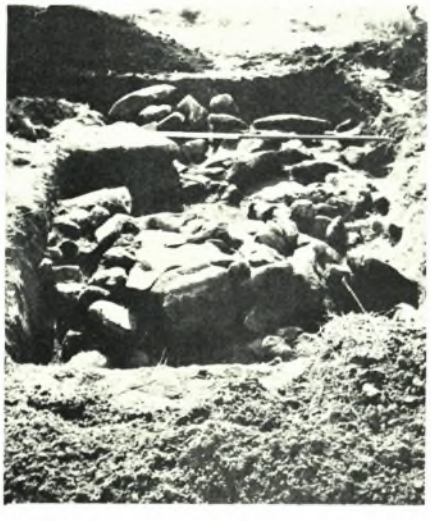

Elis. Armatova: a-c. Graben B 2

ÖSTERREICHISCHES ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis: a. Site Γ1. MH pithos burial, from south, b. Site Γ1. MH pithos burial at later stage of excavation, from north, c. Site Γ11. Trench A, from north, d. Site Γ11. Trench A, eastern extension, from east

BRITISH SCHOOL AT ATHENS

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

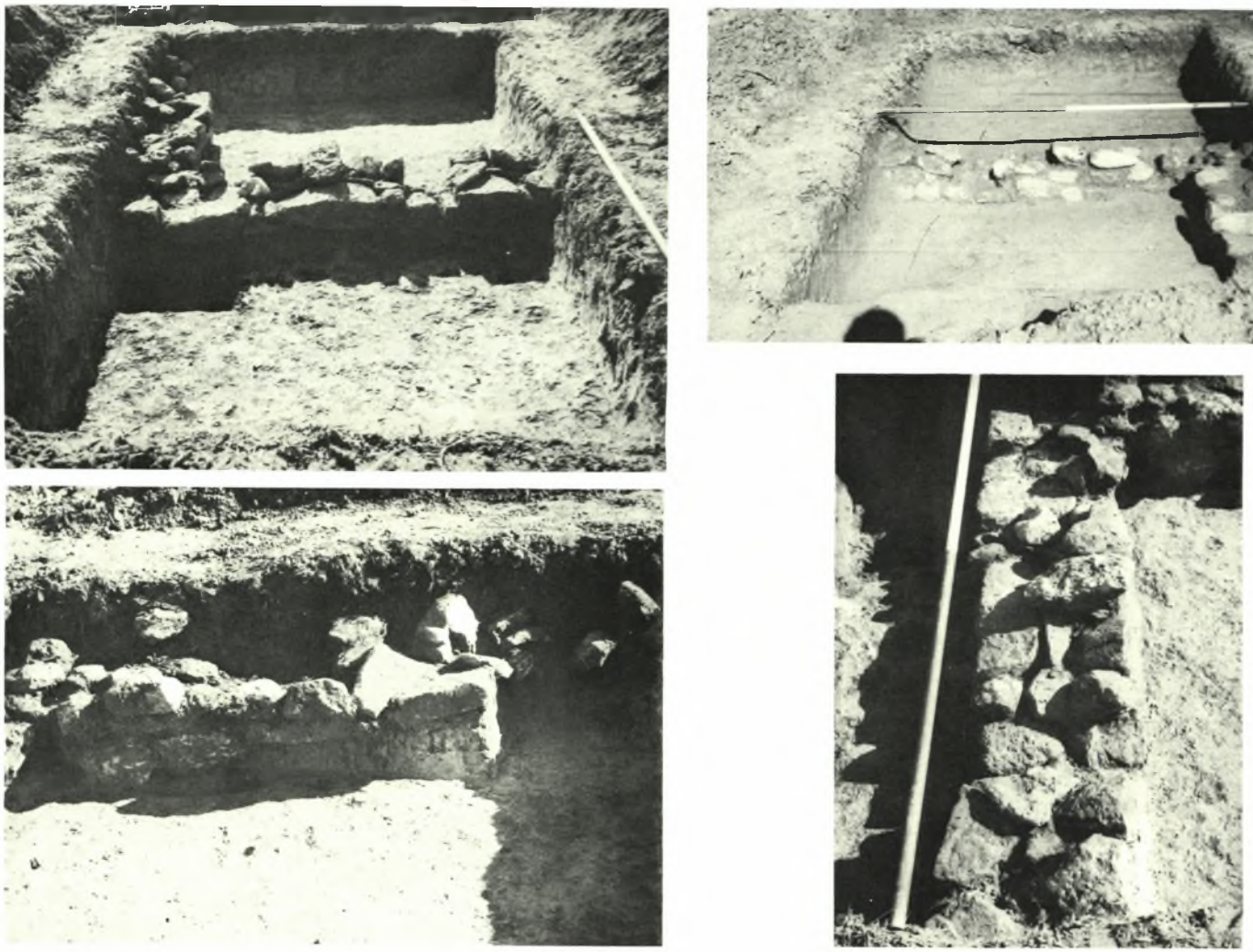

Elis: a. Site Γ11: a. Trench A, from south, b. Trench B, from east, c. Trench B, from west

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Site Γ 22α: a. Part of hellenistic building, from north, b. Hellenistic building, from south, c. Hellenistic building, north-south wall, from west, d. Hellenistic building, east-west wall, from west

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Site Γ 2: a. View of site from east, showing artificial mound on top of hill, b. Trench A, extension - hellenistic wall, from south, c. Trench A, from south, showing hellenistic wall and tiles, d. Hellenistic wall, from east

BRITISH SCHOOL AT ATHENS

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

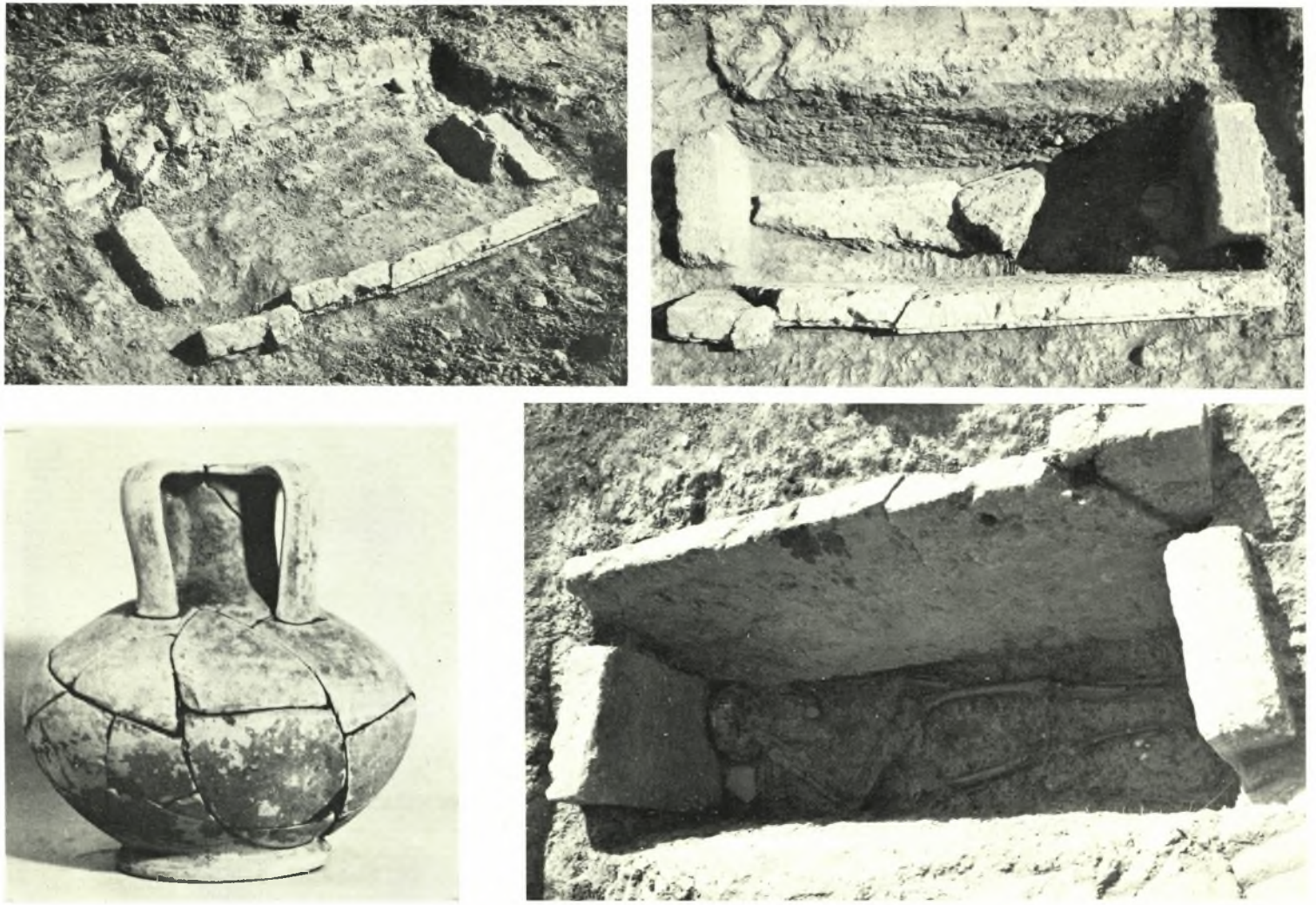

Elis. Site Γ 3β: a. View of site, from west, b. Trench A, from east, c. Trench A, from south. Tile floor with robbing trench, d. Trench B, from east, showing tile floor, e. Tile burial (?), from east

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis: a. Incised clay stamp from site Γ 22α, b. Incised clay stamp from Site Γ 22α and clay setter from site Γ 14α, c. Stone tool from site Γ 14α, d. View of area examined. Site Γ 18 in centre background, e. Oraia. Disused brick kiln

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Site Δ 1: a. Tombe hellénistique, avant la fouille, b. Tombe hellénistique. Éléments du couvercle; à droite, vase en place, c. Tombe hellénistique. Vase à double anse, d. Tombe hellénistique dégagée

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis: a. Site Δ 1. Tombe hellénistique: peson, b. Champ de N. Skaltsas: pierre travaillée, c. Champ de N. Skaltsas: tombe chrétienne

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Siedlung E 1: a. Ablagerungsschichten im Abbruch zum Flussbett des Peneios; in den Kies- und Sandschichten zahlreiche MH Scherben, b. Pithoshenkel aus den in T a f. 142 a gezeichneten Ablagerungsschichten

DEUTSCHES ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Siedlung E 2. Scherben des späteren 7. Jhs.

DEUTSCHES ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

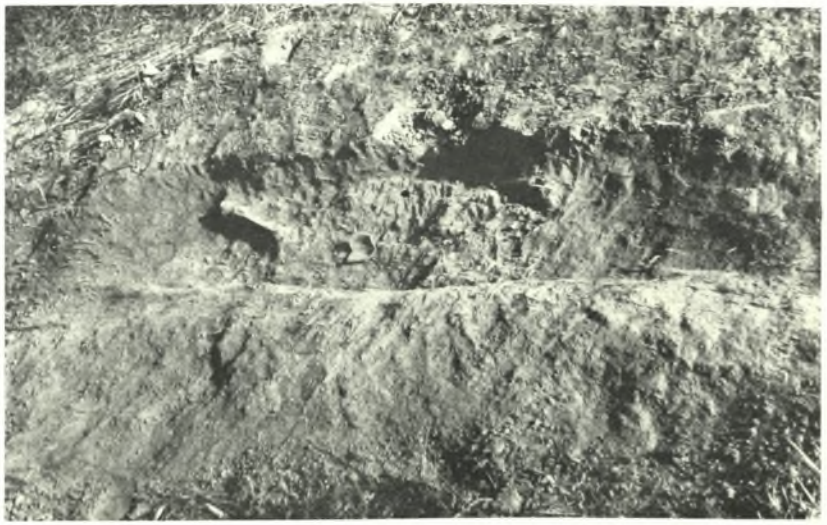

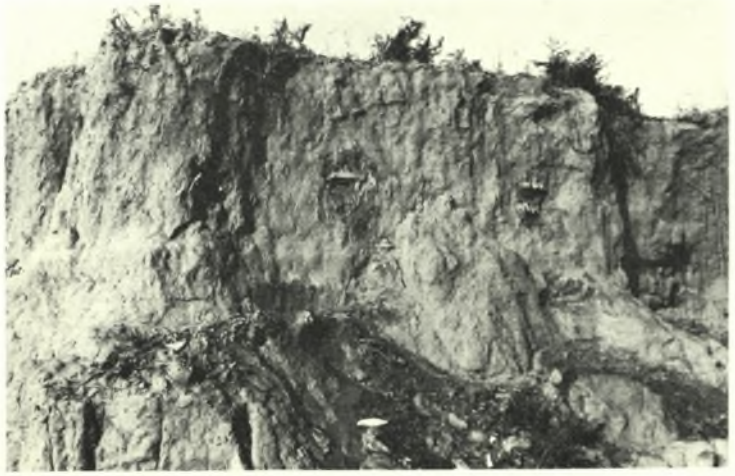
Elis: a. Siedlung E 3. Tis Grias to Mnima, vom östlichen Talabhang, b. Siedlung E 3. Blick von tis Grias to Mnima nach Osten, c. Armatova. Kalksteinplatte, d. Siedlung E8. Oberflächenfunde, e. Keramik aus einem Schnitt im Hohlweg nordöstlich bei Agrapidochori

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

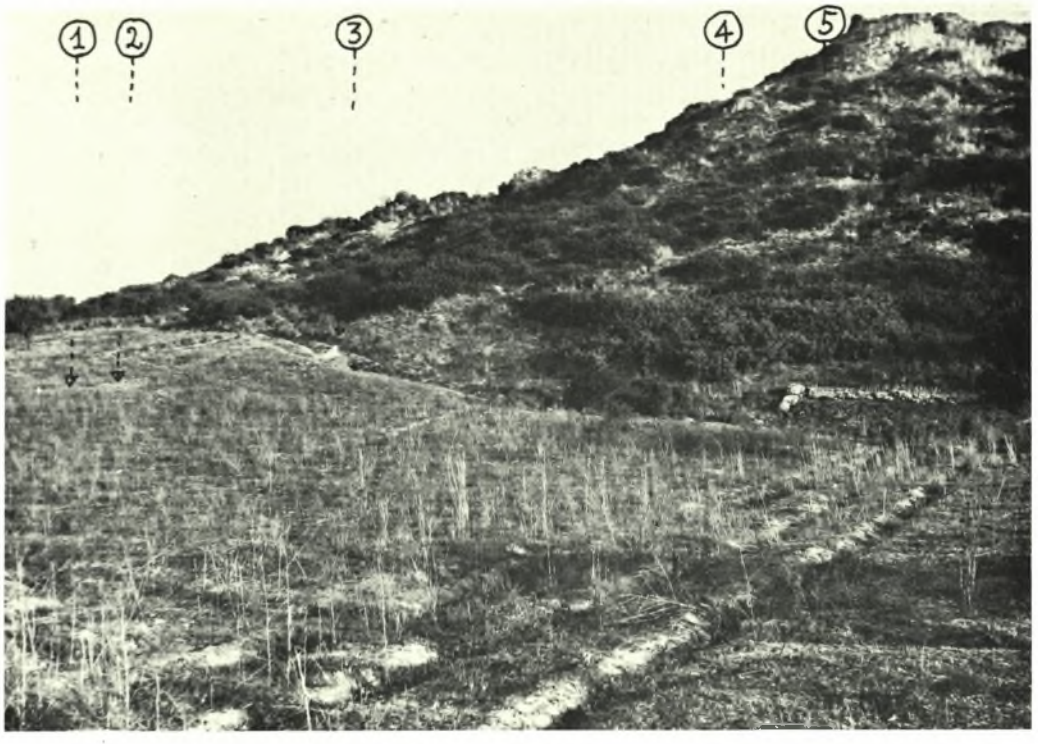

Elis: a. Site Z 2: tomba, b. Site Z 2: ciotola dalle tomba T a v. 145 a, c. Site Z 2: tomba, d. Site Z 4: tombe

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

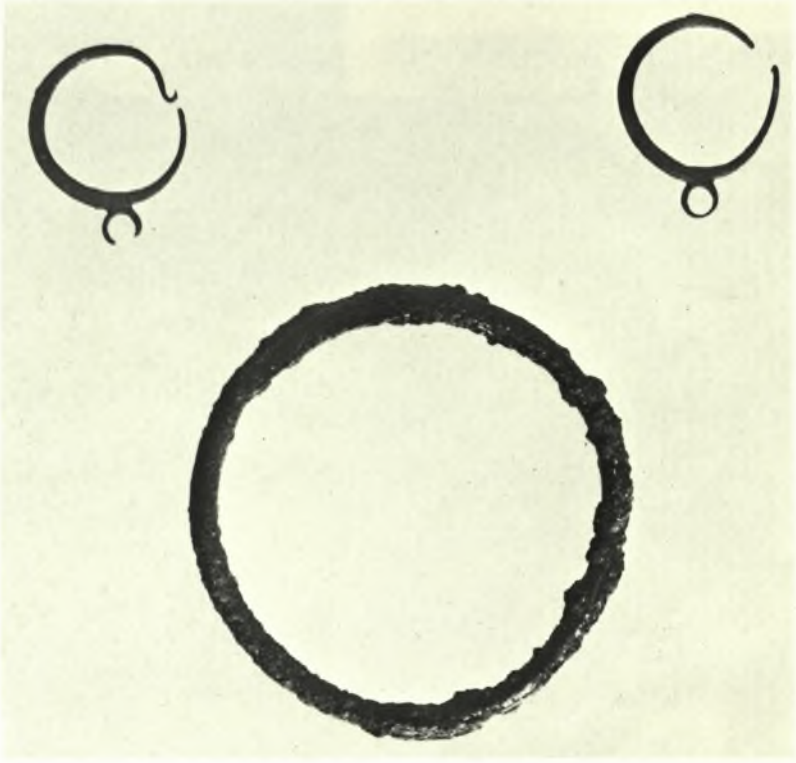

Elis. Site Z 4: a. Vista da sud, b. Tomba nr. 1

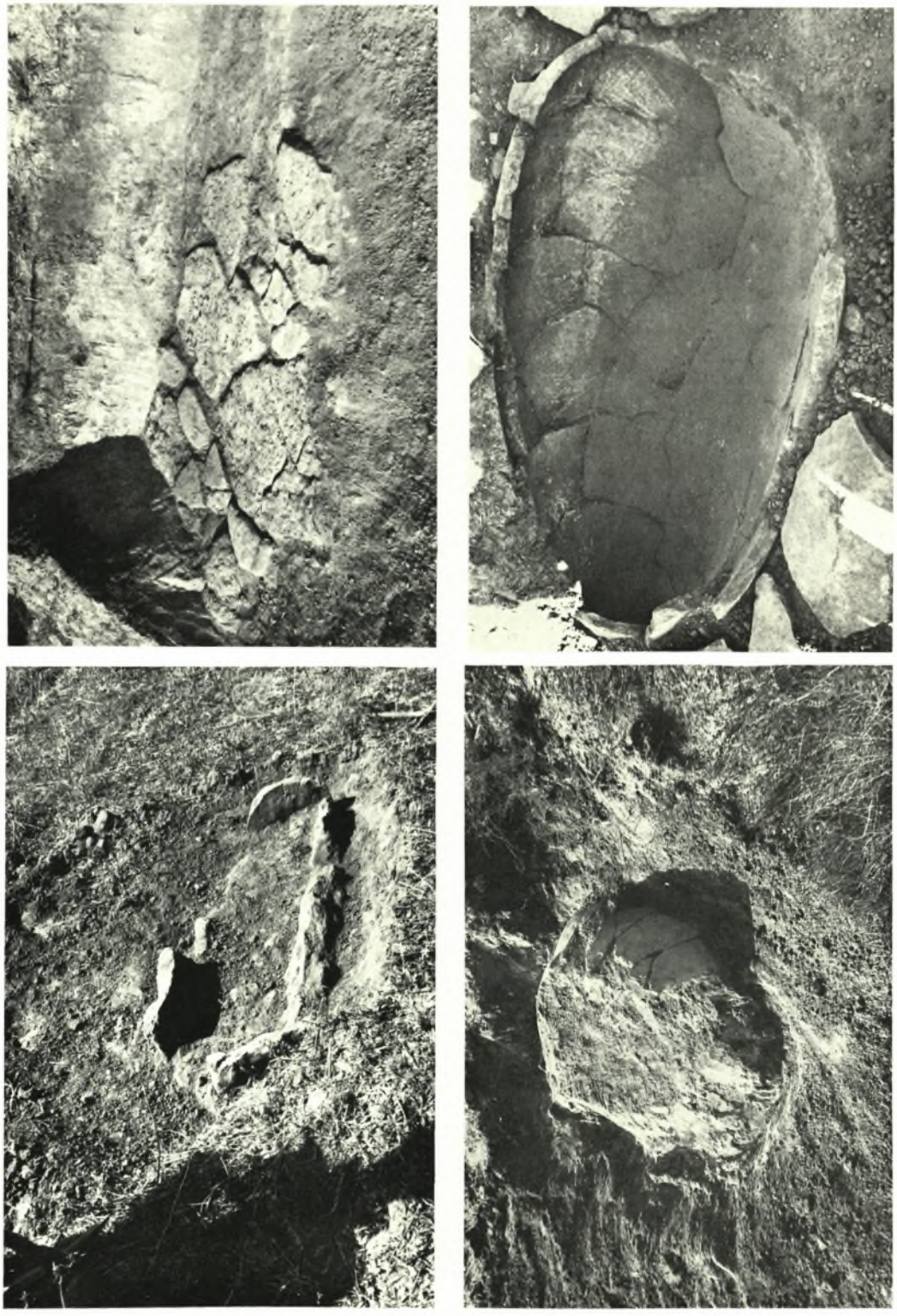
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Site Z 4: a. Tomba nr. 1, b. In alto, orecchini dalla tomba nr. 1; in basso, braccialetto dalla tomba-pithos nr. 4

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Site Z 4: a. Tomba nr. 2, b. Lastricato nr. 3, c - d. Tomba-pithos nr. 4

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Elis. Site Z 4: a - b. Dalla tomba-pithos nr. 4, c. Resto d'angolo di una costruzione

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κόρινθος : α - β. Λύχνοι ἐκ τοῦ ἀγροῦ Σ. Τσιμπούρη

Φ. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

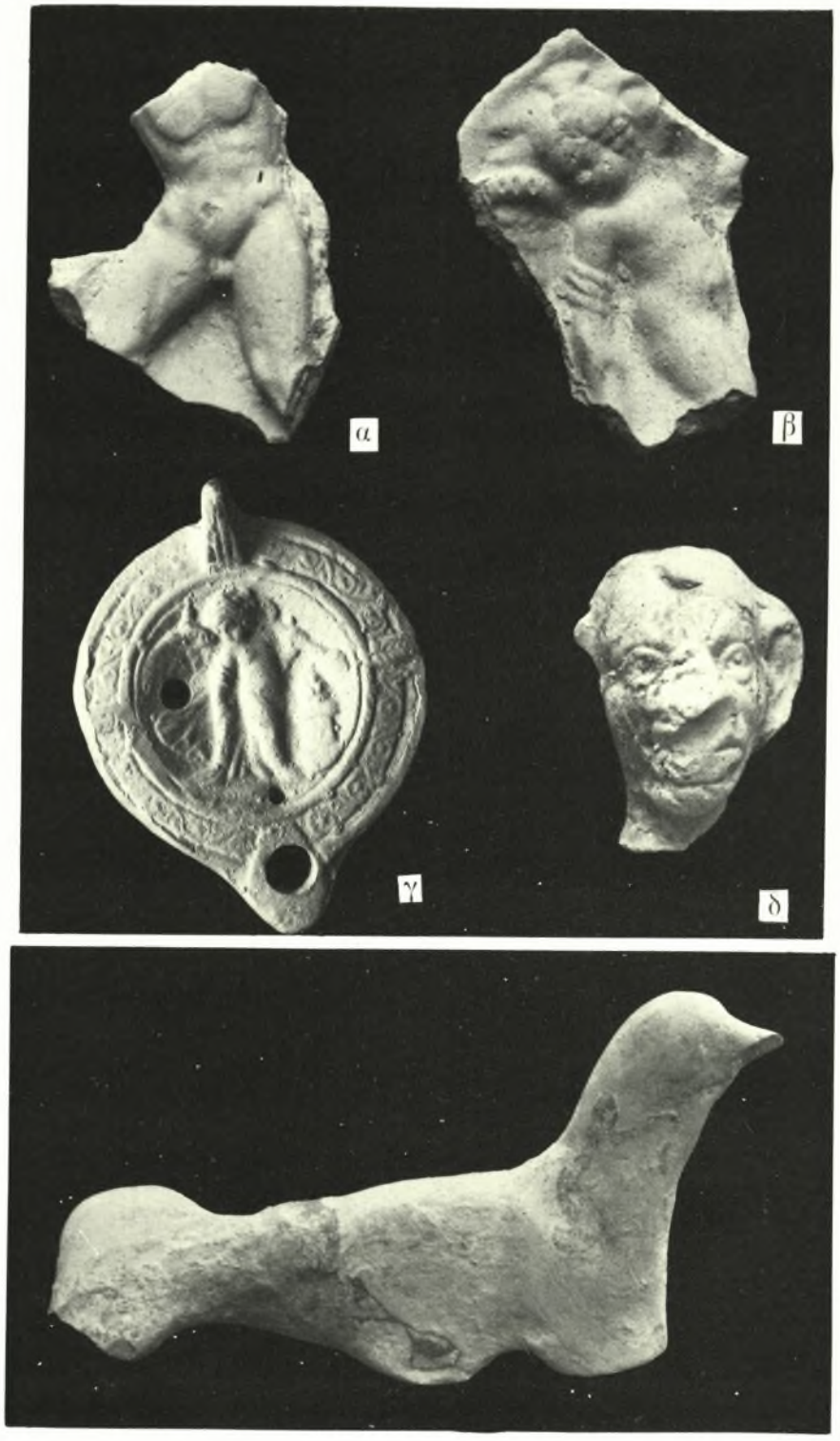

Κόρινθος : α. Θραῦσμα λύχνου ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ τῶν Ἀθηνῶν (α) καὶ ἕτερον ἐκ τοῦ ἀγροῦ Σ. Τσιμπούρη ἐν Ἀρχαίᾳ Κορίνθῳ (β), β. Θραῦσμα λύχνου ἐκ τοῦ Μουσείου Κορίνθου (α) καὶ ἕτερον ἐκ τοῦ ἀγροῦ Σ. Τσιμπούρη (β), γ. Εὑρήματα ἐκ τοῦ ἀγροῦ Σ. Τσιμπούρη

Φ. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

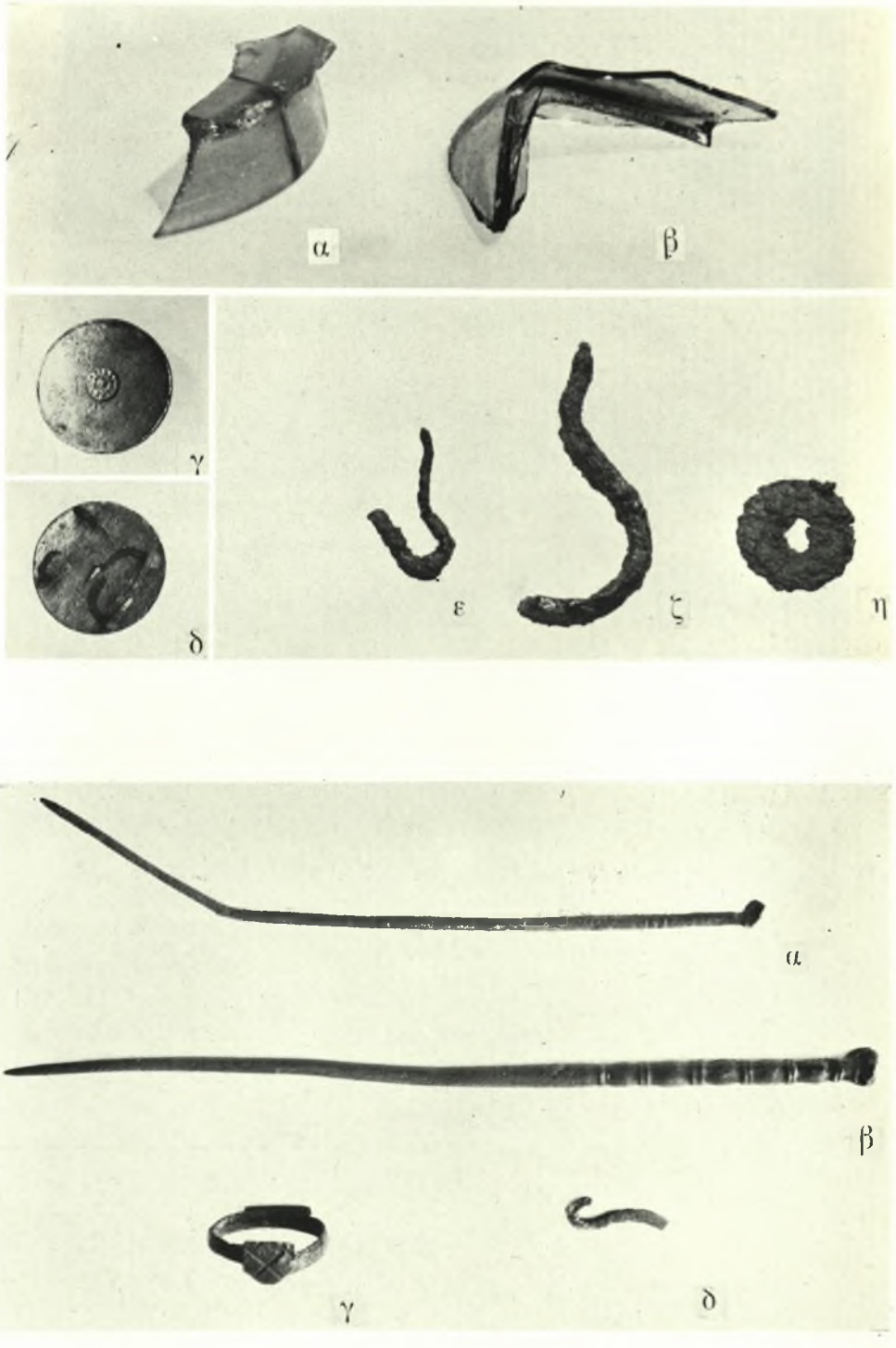
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κόρινθος: α - β. Εὑρήματα ἐκ τοῦ ἀγροῦ Σ. Τσιμπούρη

Φ. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κόρινθος : α. Εὑρήματα ἐκ τοῦ ἀγροῦ Σ. Τσιμπούρη, β. Εὑρήματα ἐκ τῶν ἀγρῶν Σ. Τσιμπούρη ἐν Ἀρχαίᾳ Κορίνθῳ καὶ Τίντηρη - Γεωργίου παρὰ τὸν λιμένα Λεχαίου

Φ. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Λέχαιον : α - γ. Ὁ ἀρχαῖος τεχνητὸς λιμήν, ὁ μυχὸς καὶ τὸ ἀποφραχθὲν στόμιον αὐτοῦ

Φ. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Κορινθία : α. Λέχαιον. Τό κρηπίδωμα τοῦ λιμένος παρὰ τὸ ἀποφραχθὲν στόμιον, β. Ζάχολη. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου

Φ. ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΝΗ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μάνη : α - β. Ἄη - Στράτηγος Ἄνω Μπουλαριῶν πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας

Ε. ΚΟΥΝΟΥΠΙΩΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μάνη : α. Σωτὴρ Γαρδενίτσης μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Ἅγιος Ἰωάννης Κέριας

Ε. ΚΟΥΝΟΥΠΙΩΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μάνη. Ἅγιος Ἰωάννης Κέριας : α - β. Λεπτομέρειαι μετὰ τὰς ἐργασίας

Ε. ΚΟΥΝΟΥΠΙΩΤΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μάνη : α - β. Ἅγιοι Θεόδωροι Κάμπου Ἀβίας πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας

Ε. ΚΟΥΝΟΥΠΙΩΤΟΥ

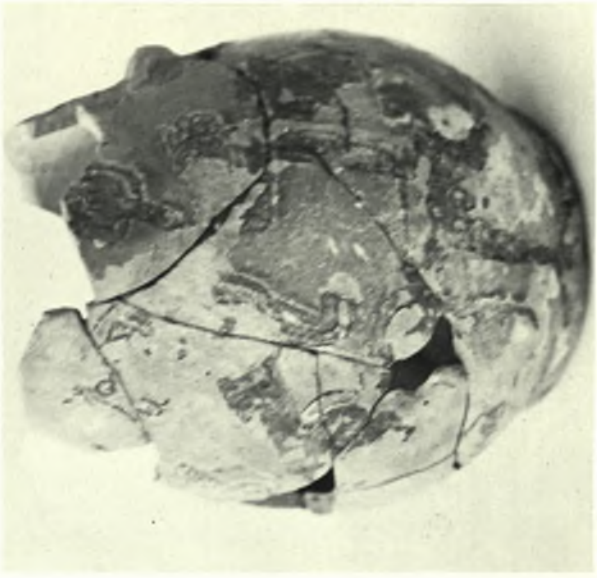
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι: α. Οἰκόπ. Ἰωάννου. Τεμάχια μυκηναϊκῶν τοιχογραφιῶν, β - δ. Οἰκόπ. Ἀναδιώτη. Βυζαντινὰ καὶ ὑστερώτερα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ φρέατος

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι. Οἰκόπ. Ἀναδιώτη : α - β. Χαλκᾶ σκεύη ἐκ τοῦ φρέατος, γ - δ. Βυζαντιναὶ ὀστρακα καὶ ἀγγεῖον

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι : α. Οἰκόπ. Παναγιωτοπούλου. Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα, β - γ. Ὄστρακα διαφόρων ἐποχῶν ἐκ τοῦ οἰκοπ. Φοίφα

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι: α. Οἰκόπ. Σίνη. Βυζαντινὰ ὄστρακα, β-γ. Οἰκόπ. Κυριάκου. Ἐρυθρόμορφος οἰνοχόη

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι. Γυμνάσιον : α - ε. Βυζαντινὰ ὄστρακα καὶ ἀγγεῖα

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι : α. Ὁδὸς Βόγλη. Ἑλληνιστικὰ ὄστρακα, β. Ὁδὸς Βόγλη. Βαθμίδιον καὶ τμῆμα καλυπτῆρος κεράμου, γ. Οἰκόπ. Κοτζιᾶ. Βυζαντινὰ ὄστρακα

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι. Οἰκόπ. Στέφα : α - γ. Σκύφος, κωδωνόσχημα ἀγγεῖα καὶ ἐρυθρόμορφος κρατηρίσκος

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

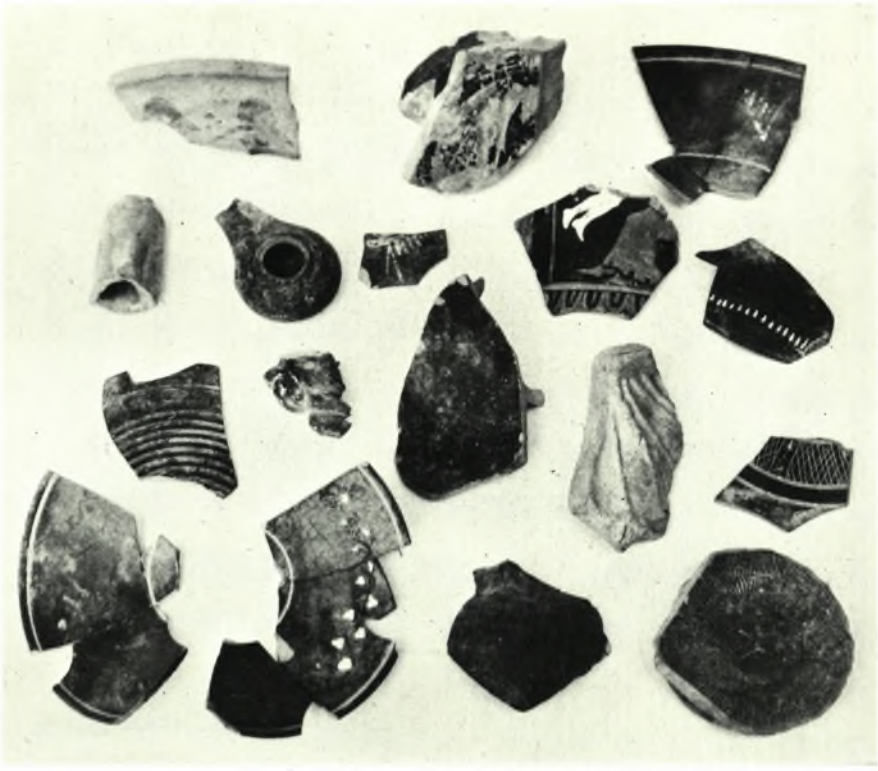
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι : α - β. Οἰκόπ. Μαρλάση. Κτερίσματα ἐκ τοῦ τρίτου μυκηναϊκοῦ τάφου, γ. Οἰκόπ. Μαρλάση. Βυζαντινά ὄστρακα, δ. Οἰκόπ. Καραμπιτζάκου. Βυζαντινά ὄστρακα

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι. Ἁλώνια Πυρίου : α - β. Ὄστρακα διαφόρων ἐποχῶν

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

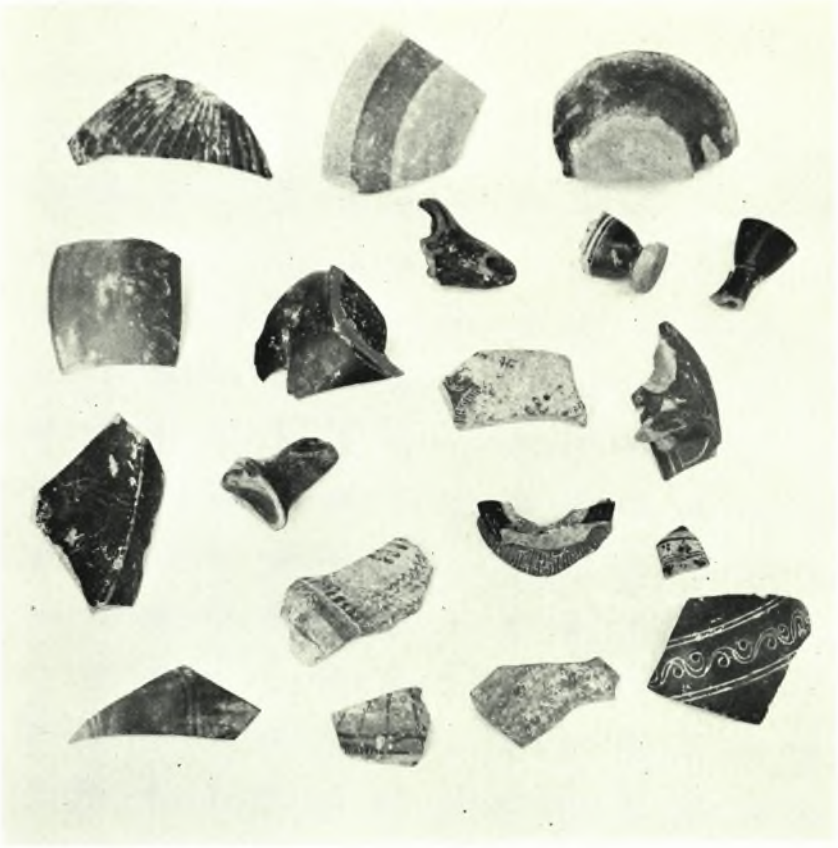
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι. Ἀλώνια Πυρίου: α - β. Ὄστρακα διαφόρων ἐποχῶν

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι. Οἰκόπ. Κουτουμάνου : α - γ. Ὄστρακα καὶ ἀγγεῖα διαφόρων ἐποχῶν

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Θῆβαι. Οἰκόπ. Τούτουζα: α, γ. Τμήματα ἀγγείων, β. Μέρη πηλίνου περιρραντηρίου καὶ εἰδωλίου

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

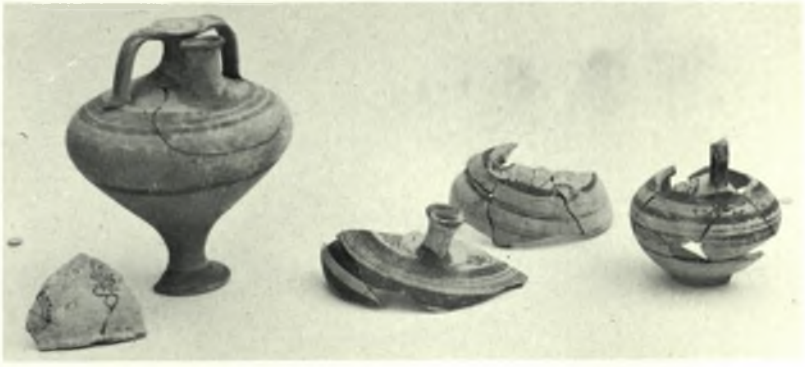

Θῆβαι : α. Οἰκόπ. Τούτουζα. Ὄστρακα διάφορα, β. Οἰκόπ. Δέδε. Τεμάχια βυζαντινῶν ἀγγείων

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Βοιωτία : α. Ἀντίκυρα. Τυχαῖα εὑρήματα, β. Καλλιθέα Θηβῶν. Εὑρήματα μυκηναϊκῶν τάφων, γ. Ἁλίαρτος. Τεμάχια συνανήκοντα ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου

Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Kabirion: a. Kantharos, Fundamentbeigabe im « Mittleren Rundbau », b. « Mittlerer Rundbau » von Osten

GERDA BRUNS

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

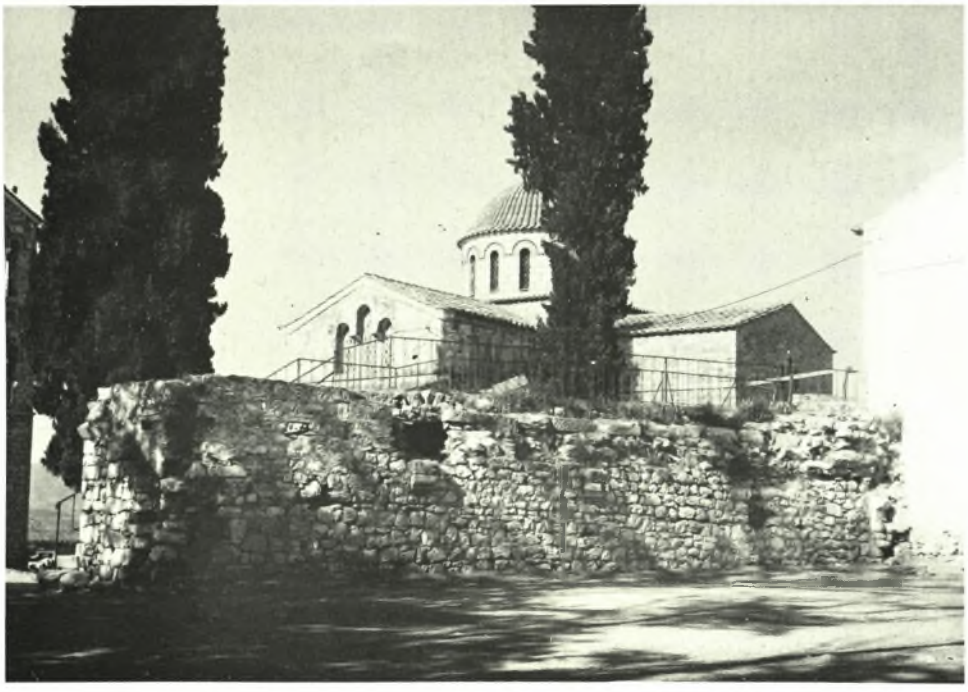

Kabirion: a. Kanal-Westbecken von Süden, b. Hallensüdwand von Norden

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Μονὴ Σκριποῦς : α - β. Τὰ παλαιὰ κελλία καὶ ἡ Ν. πλευρὰ αὐτῶν πρὸ τῶν ἐργασιῶν

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Βοιωτία : α. Μονὴ Σκριποῦς. Ἡ Ν. πλευρὰ τῶν παλαιῶν κελλίων μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Τὰ ἐρείπια τοῦ ναΐσκου τοῦ Ἁγίου Νικολάου

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Βοιωτία: Κόκκινον. Τοιχογραφίαι τοῦ ναΐσκου τοῦ Ἁγίου Νικολάου

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐρέτρια. Οἰκόπ. Ταμβακᾶ : α. Ἄποψις ἀνασκαφῆς, β. Τοῖχος 5

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Ἐρέτρια : Οἰκόπ. Ταμβακᾶ. Τμῆμα ἀρχαίας ὁδοῦ, β. Ἀμφορεὺς τύπου Ἐρετρίας ἐκ τοῦ τάφου XIV, κατὰ χώραν

ΑΓΓ. ΔΙΑΓΚΟΥΡΑΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Érétrie: a. Canalisation, extrémité sud, b. Édifice sud, vue générale prise de l'est, c. Édifice sud, cour à péristyle, angle S - O, d. Édifice sud, mur stuqué

CHR. DUNANT

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

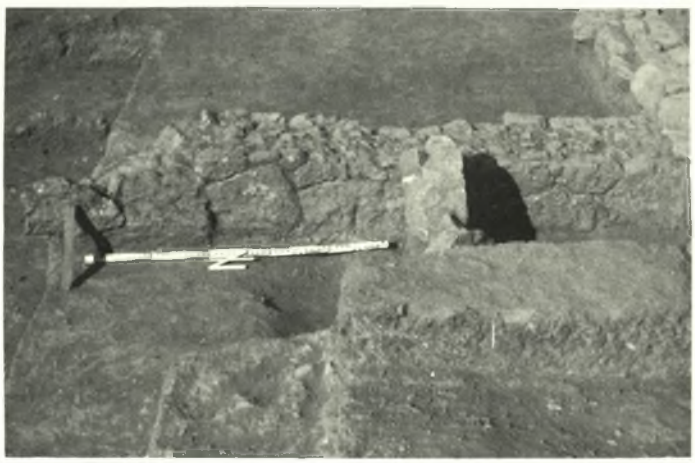
Érétrie. B/3-1: a. Mur archaïque, b. Terre - cuite (F.K. 960)

LILLY KAHIL

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Érétrie. F/5-1: a. Vue générale prise du nord, b. Route vue de l'est; à l'arrière, les tronçons R 1-5, c. Face est du mur ouest de la maison à abside

J.-P. DESCOEUDRES

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

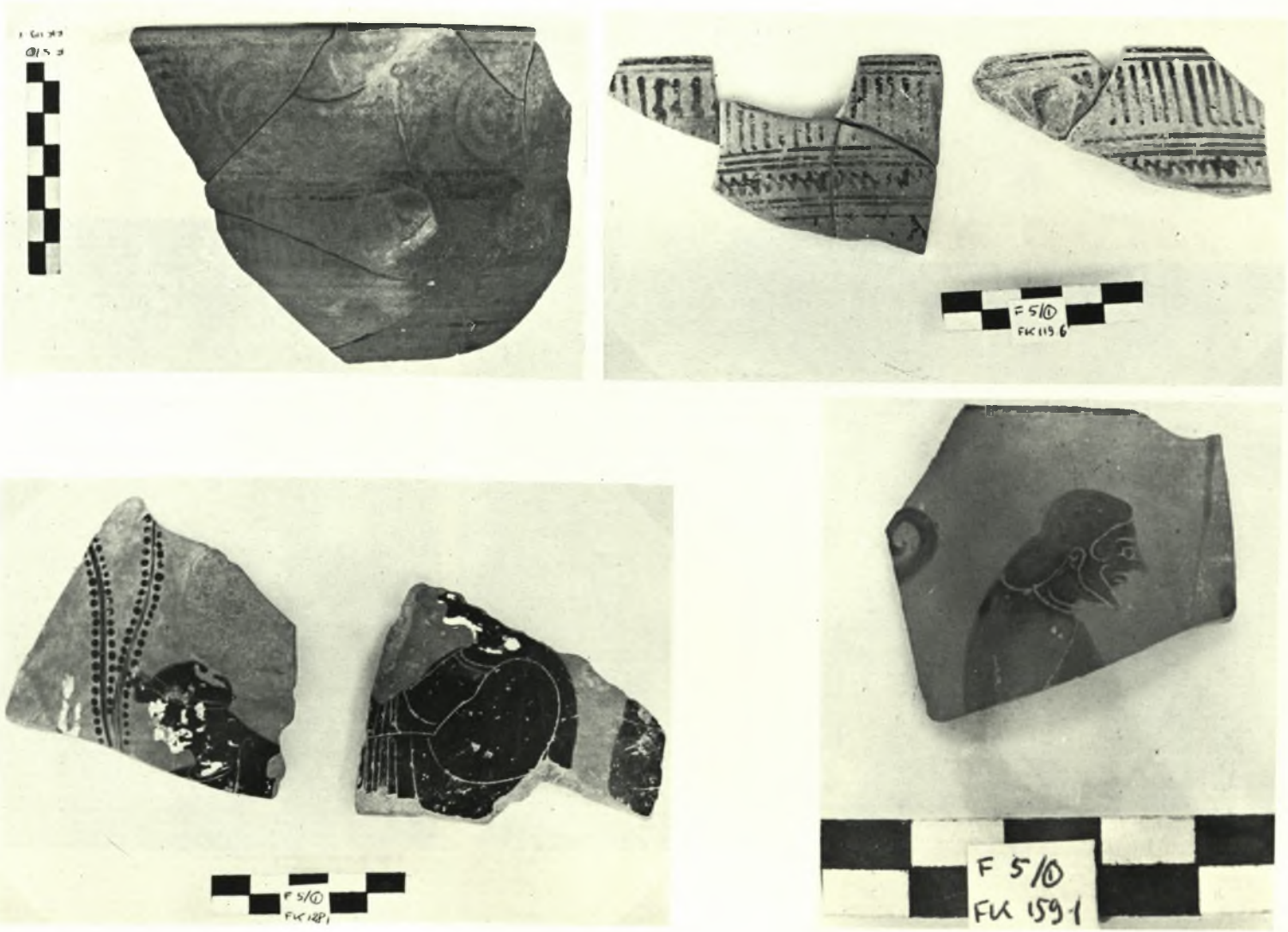

Érétrie. F/5-1: a. Fragment d'un bol à oiseaux de fabrique locale, FK 119.2, b. Couche de destruction dans la pièce ouest du bâtiment dit hellénistique, c. Fosse à déblais prise du nord-ouest

J.-P. DESCOEUDRES

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Érétrie: a. F/5-1. Fragment d'un skyphos à haut rebord (fabrique locale) FK 119.1, b. Fragments de cotyle (fabrique locale), imitation du protokorinthien, FK 119.6, c. Fragments de panse d'un cratère attique FK 128.1, d. Fragment de cruche attique FK 159.1

J.-P. DESCOEUDRES

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Εὔβοια : α. Λούτσα. Ναὸς Ἁγίας Παρασκευῆς, β - γ. Ὁ ναὸς Ἁγίου Δημητρίου Αὐλωναρίου πρὸ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Εὔβοια : α. Ναὸς Ἁγίου Δημητρίου Αὐλωναρίου. Ἡ Δ. πλευρὰ μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Ναὸς Ἁγίου Δημητρίου Αὐλωναρίου. Λείψανα παλαιοτέρου κτίσματος, γ - δ. Ὁ ναὸς Ἁγίου Νικολάου Πύργου ἀπὸ ΝΑ. καὶ ΒΔ.

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Εὔβοια : α. Ἁγία Θέκλα. Ὁ ναὸς Ἁγίας Θέκλης μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Φρούριον Καρύστου. Ἡ πρὸς τὴν πόλιν πλευρά, γ. Φρούριον Καρύστου. Τὸ προτείχισμα καὶ ὁ πυλὼν μετὰ τὰς ἐργασίας

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Εὔβοια. Φρούριον Καρύστου: α. Ἡ θύρα τοῦ προτειχίσματος μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Πυλών. Ἡ ἔξω πύλη μετὰ τὰς ἐργασίας

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Εὔβοια. Φρούριον Καρύστου : α. Πυλών. Ἡ ἔσω πύλη μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Τμῆμα τοῦ παρὰ τὸν πυλῶνα τείχους μετὰ τὰς ἐργασίας

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Φωκίς : α. Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐκ Τριταίας, β. Δελφοί. Κρήνη Κερνὰ

ΥΒ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Φωκίς : α. Κίρρα. Πλατεῖα Ἐμποροπανηγύρεως. Α. μακρὸς τοῖχος, β. Δίστομον. Οἰκόπ. Γαμβρίλη. Ἄποψις ἀνασκαφῆς

ΥΒ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Delphes : a - b. Terres cuites architectoniques trouvées dans la niche « des Navarques », c. Base des Arcadiens et niche « des Navarques » (nouvelle présentation), du S.E.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Delphes : a. Niche « des Navarques » (dr.) et « Rois d'Argos » (g.) (nouvelle présentation) du S.E., b. « Rois d'Argos », nouvelle disposition de la ligne d'orthostates (partie Est), c. Epigones pendant la fouille, de l'Ouest

ÉCOLE FRANÇAISE D' ATHÈNES

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

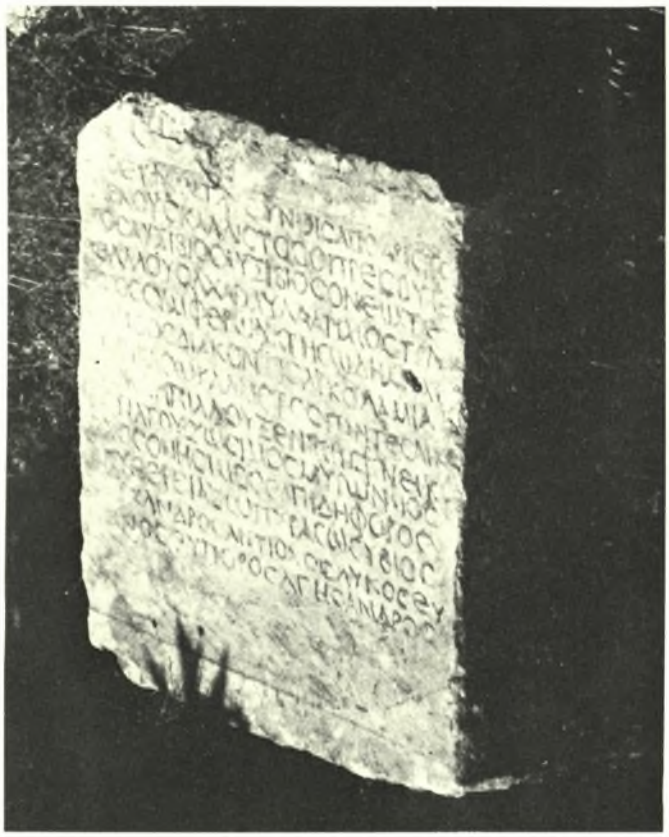

Φθιῶτις : α. Λαμία. Ναὸς Ἀρχοντικῆς μετὰ τὰς ἐργασίας, β. Λάρυμνα. Ἐρείπια ναοῦ Ἁγίου Νικολάου

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Φθιῶτις. Λουτρά Ὑπάτης : α. Ἐπιγραφὴ ἐκ τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, β. Ἐρείπια τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38

Φωκίς. Μονὴ Πανάσσαρη Γραβιᾶς: α. Ἡ μονὴ ἀπὸ Δ., β. Ὁ τροῦλλος τοῦ κυρίως ναοῦ πρὸ τῶν ἐργασιῶν, γ. Ὁ τροῦλλος τοῦ νάρθηκος μετὰ τὰς ἐργασίας, δ. Τὸ δάπεδον

Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
03/05/2026 06:12:03 EEST - 216.73.217.38